

ॐ

ఉప వేదాలు

ఆరోగ్యం

నర్సులకొరకైన పుస్తకం

సదాశివ సమారంభం

గురు దక్షిణామూర్తి

గురు వేదవ్యాస మహర్షి

గురు కృష్ణ మహర్షి

గురు నారద మహర్షి

గురు వాల్మీకి మహర్షి

గురు శిక్షు

శంకరాచార్య మధ్యమాం

గురు దత్తాత్రేయ

గురు బాలాజీ

గురు గోతమ బుద్ధ

గురు ఆదిశంకరాచార్య

గురు రామానుజాచార్యులు

గురు జ్ఞానేశ్వర్

గురు రవిదాస్

గురు కబీర్ దాస్

గురు చైతన్య మహా ప్రభువు

గురు నానక్

గురు రాఘవేంద్ర స్వామి

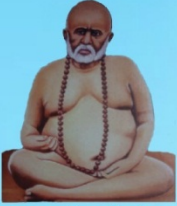

గురు వీరట్రహ్మాండ స్వామి

యోగి నేమన

అస్మదాచార్య పర్యంతం

గురు తైరింగ స్వామి

గురు లాహిరి మహాశయ

గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అమ్మ కారదాదేవి

గురు వివేకానంద

గురు సాయి బాబా

గురు అరబింద్

గురు రమణ మహర్షి

గురు యోగానంద

గురు భక్తవేదాంత ప్రభుపాద

గురు మళయాళస్వామి

గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి

గురు చంద్రశేఖర పరమాచార్య

వందే గురుపరంపరాం..

నన్ను “నేను” తెలుసుకోవటానికి

నన్ను “నేను” మార్చుకోవటానికి

నన్ను “నేను” చేరుకోవటానికి

మరియు అత్యుత్తమ జీవన విధానానికి

కావలసిన భక్తి,జ్ఞాన,కర్మ,ధర్మ సమాచారం ఒకేచోట తెలుగులో ఉచితంగా!

సాధారణంగా వేదాంతం తెలుసుకోవాలనే కోరిక వుంటుంది, కాని గ్రంథాలు అందుబాటులో లేవు. ఇంకొకరి దగ్గర గ్రంథాలు వుంటాయి, కాని జిజ్ఞాసువులకి ఎక్కడ ఉన్నవో తెలియదు. అలాగే కొన్ని లైబ్రరీ లో కొన్ని రకాల పుస్తకాలు మాత్రమే లభ్యం అవుతున్నాయి.కనుక తమవంతుగా భక్తి,జ్ఞాన ప్రచారార్థం మహానుభావులైన **సుందరయ్య విజ్ఞాన కేంద్రం** వెబ్ సైట్ వారు ఉచితంగా విలువైన గ్రంథాలను ఆన్ లైన్ ద్వారా eBOOK(PDF) రూపంలో అందిస్తున్నారు.వారు చేస్తున్న జ్ఞాన యజ్ఞానికి సాయి రామ్ కూడా తమవంతుగా సహాయం చేసే కార్యక్రమంలో భాగంగా వారి గ్రంథాలను సాయి రామ్ ద్వారా కూడా అందచేస్తున్నాము, ఇందుకు మేము వారికి కృతజ్ఞత తెలియచేసుకుంటున్నాము. కనుక ప్రతి ఒక్కరు ఈ సదవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోగలరు. ఇందుకు సహాయం చేసిన ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్(<https://archive.org>), గూగుల్ వెబ్ సైట్(<https://www.google.co.in>),మైక్రోసాఫ్ట్ సైట్(<http://www.microsoft.com>) వారికి కూడా మేము ఋణపడివున్నాము. సాయి రామ్ సేవక బృందం కోరుకొనేది ఒక్కటే, ప్రతి ఇల్లు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గ్రంథాలతో నిండిపోవాలన్నదే మా కోరిక.

ఈ గ్రంథాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

- 1) **సుందరయ్య విజ్ఞాన కేంద్రం** వారి వెబ్ సైట్: <http://sundarayya.org/>
- 2) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్: <http://www.sairealattitudemanagement.org>
- 3) సాయి రామ్ గూగుల్ సైట్: <https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement>
- 4) ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్: <https://archive.org/details/SaiRealAttitudeManagement>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞం పై గల సలహాలు,సూచనలకు సేవక బృందాన్ని సంప్రదించుటకు: sairealattitudemgt@gmail.com.

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సమాచారం: <https://www.facebook.com/SaiRealAttitudeManagement>

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సంబంధ వీడియోలు: <https://www.youtube.com/user/sairealattitudemgt>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞంలో ప్రతి ఒక్కరు పాల్గొని, ఈ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొని,మీరు సంత్సపులైతే మరొక సాధకునికి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గం చూపించగలరని ఆశిస్తున్నాము.

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన ప్రచారార్థం ఉచితంగా eBook రూపంలో **సుందరయ్య విజ్ఞాన కేంద్రం** వెబ్ సైట్ వారు అందించటం జరిగింది. ఈ గ్రంథముపై వ్యాపార,ముద్రణ హక్కులు వారికి గలవు,కనుక వారిని సంప్రదించగలరు.

SaiRealAttitudeManagement(SAI RAM) - సాయి నిజ వ్యక్తిత్వ నిర్వహణ(సాయి రామ్)

*** సర్వం శ్రీ సాయి నాథ పాద సమర్పణమస్తు***

సుందరయ్య విజ్ఞాన కేంద్రం వారి వెబ్ సైట్:

<http://sundarayya.org/>

The screenshot shows a web browser window with the address bar displaying 'sundarayya.org'. The website header features the title 'Sundarayya Vignana Kendram' and a navigation menu with links: Home, About SVK, Library, Projects, Donations, Publications, స్వచ్ఛా విజ్ఞాన ప్రపంచం, Services, and Contact Us. Social media icons for Facebook and Twitter are also present.

Sundarayya Centenary Celebrations

India Today: Looking Back, Looking Forward

On the occasion of the birth centenary of P. Sundarayya, a freedom fighter, communist and above all an individual who had given utmost importance to collecting facts and understanding them for political praxis, we feel it prudent to organise a seminar in his memory to comprehensively discuss and debate issues concerning the present, past and future of our country.

[Read More](#)

India Today: Looking Back, Looking Forward
[Watch Videos](#) ([Click to Download Papers](#))

Agenda

Time	Session	Speakers
4 th May 2013 10:00-14:00	Synoptic Session One Imperialism and the Indian Economy Patterns of Class Formation since Independence Communalisms: Changing Forms and Fortunes Since Independence	Amiya Kumar Bagchi Prabhat Patnaik Aijaz Ahmad
4 th May 2013 15:00-16:30	Industry, Finance, Planning International Finance And Development in India under Neo-Liberalism Capitalists and Industrialisation in India Planning and the regime of Capital in India	C.P.Chandrashekhkar Surajit Mazumdar Chirashree Das Gupta
4 th May 2013 17:00-18:30	Women in Economy and Society Economic Policies and Women's Work State Policies and Women The Political Economy of Violence against Women.	Jayati Ghosh Smita Gupta Kalyani Menon Sen
5 th May 2013 9:30-13:30	Synoptic Session Two Agrarian Question and the Post-Independence State Non-Alignment to Dependence: Shifting Paradigms for Foreign Policy State, Market and the Media	Utsa Patnaik Sukumar Muralidharan Sashi Kumar P. Sainath
5 th May 2013 15:00-16:30	The Agrarian Crisis An Overview Assets, Incomes and Employment Credit, Technology and Public Policy in Indian Agriculture	Venkatesh Athreya Vikas Rawal Ramakumar

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

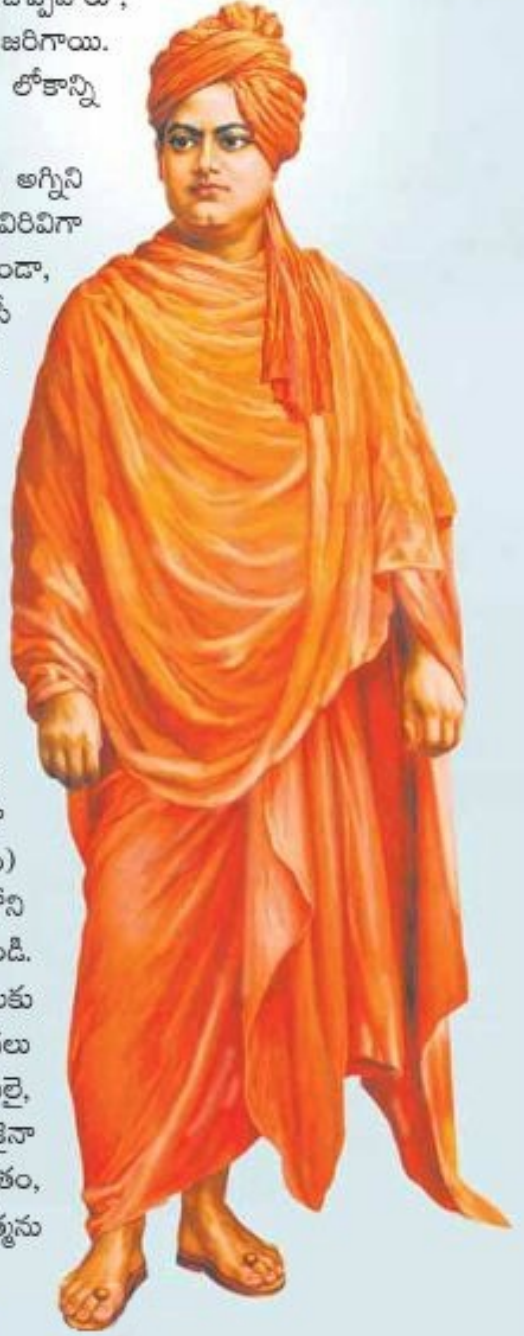
“దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్టమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం” అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని జళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజూ పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్చాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నీ కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన ‘ఇచ్చ’ (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. “నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది” అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

Digitized in 2006
by
Thrinaina Informatics Ltd, Secunderabad, A.P., India.
(<http://www.thrinaina.com>)

From the original owned by
Sundarayya Vignana Kendram
and its partner Institutions

as part of the
British Library Endangered Archives Programme
supported by the
Lisbet Rausing Charitable Fund

Except for individual research purpose
any reproduction should be made with
written permission from the

Sundarayya Vignana Kendram,
1-8-1/B/25/A, Bagh Lingampally, Hyderabad - 500 044
Andhra Pradesh, India

COPYRIGHT STATEMENT

The copyright laws of the United States (Title 17, United States Code) and of India (Copyright Act of 1957) govern the making of photocopies or other reproductions of copyrighted material including foreign works under certain conditions. In addition, the United States extends protection to foreign works by means of various international conventions, bilateral agreements, and proclamations.

Under certain conditions specified in the laws, libraries and archives are authorized to furnish a photocopy or other reproduction. One of these specified conditions is that photocopy or reproduction is not to be used for any purpose other than private study, scholarship, or research. If a user makes a request for, or later uses, a photocopy or reproduction for purposes in excess of "fair use," that user may be liable for copyright infringement.

These institutions reserve the right to refuse to accept a copy order if, in their judgment, fulfillment of the order would involve violation of the copyright laws of the United States or India.

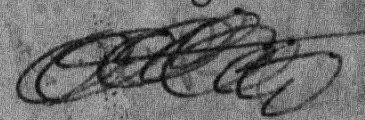
ఇండియాలోని నర్సులకొఱకైన పాఠపుస్తకము

మద్రాసు, 1945

Record no. 82

ఇండియాలోని నర్సులకొరకు
పాఠపుస్తకము
A TEXT-BOOK
FOR NURSES IN INDIA

ఇండియాలోని క్రిస్టియన్ మెడికల్ అసోసియేషన్,
దక్షిణ యిండియా శాఖ, నర్సుల ఆక్సిలరీకమిటీవారి ఆధిపత్యమున
ప్రచురింపబడినది.

ఎడిటర్
మిస్. సిగ్మిడ్ సి. జాన్సన్

అనువాదము
TRANSLATION

ఈ గ్రంథము నాంగ్లమునుండి అంధ్రమునకు, మద్రాసు క్రిస్టియన్ లిటరేచర్ సొసైటీలో తెలుగు ఎడిటర్ గానున్న రెవ. ఎం. జె. ప్రకాశముగారు, బి. ఏ., బియిడి, మాచేసిరి. మిస్. సిగ్మిడ్ సి. జాన్సన్, ఎం. ఏ. ఆర్. ఎల్. గారును, మిసెస్ జి. కేటి జ్, ఆర్. ఎల్. గారును, డి. శేషయ్యకామ్రులుగారును, ఆ యనువాదప్రతిని సవరించి గ్రంథము ప్రకటన సహాయముచేసిరి. రెవ. టి. వాత్సీగారును, రెవ. పట్టాభి ప్రసంగి యను తగు సలహాలనిచ్చియు గ్రంథము నిర్దియు తోడ్పడిరి. కాన నీరలంబటికి మా ధన్యములు చెల్లించుచున్నాము.

615

బైబిల్ - ఇండి

3549

516 P 00

LITERATURE SOCIETY FOR INDIA

(SOCIETY FOR CHRISTIAN LITERATURE)

BANGALORE

BEZWADA

COLOMBO

మొదటి కూర్పునకు తొలిపలుకు

PREFACE TO FIRST EDITION

ఈ క్రొత్త నర్సింగ్ పాఠపుస్తకముయొక్క పేరును, పై వేషమును మారినను, వాస్తవముగ నిది ప్రాథమపుస్తకమే. మొదటి పుస్తకమును మిగుల ప్రయాసతోను, శ్రద్ధతోను సిద్ధము చేసియుండిరి. ఇందులకై తత్ గ్రంథకర్తలు క్లాఫుసీయులు. వారు వ్రాసిన పుస్తకము దాని యుద్దేశమును నెరవేర్చి గొప్పసేవ చేసినది. కాని యిండియాలో నర్సింగ్ కళయందు గొప్పమార్పులు తీవ్రగతిని కలుగుచున్నందునను నూతన విషయములును నూతన చికిత్సలు కనుగొనబడుచున్నందునను మొదటి పుస్తకమును తిరిగి వ్రాయుటకును, అనేక క్రొత్తసంగతులు చేర్చుటకును అవకాశమేర్పడినది. ఈ క్రొత్త పాఠపుస్తకమును వ్రాసినది ఒకరుకాదు, అనేకమంది కలిసి వ్రాసిరి. వీరందరు బహు శ్రద్ధతో దీనిని సిద్ధముచేసిరి. నర్సింగునకు సంబంధించిన వెవ్వరు గొప్ప విషయములన్నిటిని ఒక్క గ్రంథములో నిమిడ్చి వ్రాయుట ఎంత కష్టసాధ్యమో, ఎడిటర్ కంటే యితరులు బాగుగ గ్రహించలేరు. ప్రతి విషయమును వ్రాయవలసి వచ్చినందున, వాటిని క్లుప్తపరచవలసిన అవసర మేర్పడినది.

మా నూతన పుస్తకమును మిస్ పియర్స్ గారి జనరల్ టెక్స్ట్ బుక్ ఆఫ్ నర్సింగ్ (General Text-Book of Nursing) అను పుస్తకము ననుసరించి వ్రాసితిమి. అక్కడక్కడ ఆ పుస్తకమునుండి కొన్ని సంగతులు ఎత్తి వ్రాసితిమి. ఇట్లు తన పుస్తకము నుపయోగించుట కనుమతి నిచ్చిన మిస్ ఎవిలిన్ పియర్స్ గారికిని, దానిని ప్రచురించిన ఫేబర్ అండ్ ఫేబర్ కంపెనీవారికిని మా వందనములు. చనిపోవుచున్నవారికి చేయవలసిన నర్సింగ్ పరిచర్య (Nursing of the Dying)—అను విషయమును సంపూర్ణముగా ఎత్తి వ్రాయుటకు మాకు ప్రత్యేకముగా నెలవనుగ్రహింపబడెను. ఇంత మంచి పుస్తకము నర్సింగ్ పాఠశాలల లైబ్రరీలో రెఫరెన్సుకొనుటచుబడి యుండునని నమ్ముచున్నాము.

ఎడిటర్ కంటే బాగుగ వ్రాయగలిగిన వారినందరిని సహాయముకొనుట అడిగినందున, బహుమంది ఈ పుస్తకము వ్రాయుటకు తోడ్పడిరి. మిస్ హెలెన్ బెయిలీగారు ప్రాథమ ప్రతిని వ్రేలు చేయించి, దానిని, ఫ్రాఫ్ నుకూడ సవరించినందుకు ఆమెకు మా వందనములు. మిస్ ఎల్ని లార్సన్, మిస్ హెలెన్ బెంజెమెన్—వీరిద్దరు సహాయకరమైన సలహాలనిచ్చి, ప్రాథమ ప్రతిని క్రమపఠించి, దానిని చదివినందుకు వారికిని మా వందనములు. డాక్టర్ ఏ. జి. బాగ్స్ గారు శస్త్రశాస్త్రభాగమునకు సలహాలతో చేసిన సహాయమునకై వారికి మా వందనములు. ప్రచురుణకర్తలు చూపిన శ్రద్ధకును, ఇచ్చిన మరచి సలహాల కొనుటకు వారికి మా కృతజ్ఞత పూర్వకమైన వందనములు చెల్లించుచున్నాము.

రెండవ కూర్పునకు తొలిపలుకు

PREFACE TO SECOND EDITION

ఇండియాలోని నర్సులకొఱకైన నర్సింగ్ పాఠపుస్తకము (A Text-Book for Nurses in India) యొక్క మొదటి కూర్పును పుస్తకపు కమిటీ సభ్యులును, దానికి పాఠములు వ్రాసి, అనేకవిధములుగా సహాయముచేసిన యితరులును దానిని చాల క్లాఫుసించి, సంతోషముతో అంగీకరించి వాడుకొనిరి. ఇప్పుడు దానిని యిండియాలోని కొన్ని ఇతరభాషలలోనికి తర్జుమాచేయుచున్నారు. కాగితపు కఠపునుబట్టి రెండవ కూర్పు ప్రచురించుట ఆలస్యమైనది. పుస్తకములోని సంగతులు దగ్గర దగ్గర అచ్చువేసినందుకు విచారించుచున్నాముగాని, యెట్లైనను పుస్తకమునంతయు ముద్రించగలుగుట అదృష్టమునుకొనుచున్నాము. ఈ కూర్పునకు సవరణలు, సలహాలు పంపిన నర్సింగ్ సూపరిం టెండెంటులకు వందనస్థులము. స్వల్పమైన సవరణలు, మార్పులు మాత్రమేకాక, ఈ దిగువ మార్పులు కూర్పులను, విశేషాంశములను ఈ పుస్తకమున చేర్చియున్నాము: ఆహార శాస్త్రము (Dietetics) అను అధ్యాయములో ఇండియాదేశమునందు లభించు ఆహార పదార్థములయొక్క విలువను నూచించుచు ఒక క్రొత్తచాప్టను డాక్టర్ డబ్ల్యు. ఆర్. ఆక్రయిడ్ గారి సహాయముతో కూనురులోని నుట్రీషివ్ లెబారటరీలవారిచే సిద్ధము చేయబడెను. కుష్ఠరోగమునుగూర్చి ప్రస్తుతదినములవరకు కనుగొనబడిన నూతన విషయము లన్నిటినిచేర్చి వ్రాసియున్నాడు. ఔషధపదార్థ తత్వప్రారంభ శాస్త్రము (Materia medica) అను అధ్యాయమును బ్రిటిష్ ఫార్మాకోపీయా (British Pharmacopœia) ననుసరించి తిరిగి క్రమపఠచితిమి. గైనోకాలజి (Gynecological chapter) అను 24-వ అధ్యాయమునకు రేడియం, ఎక్స్రే (Radium and X-ray) చికిత్స వివరణములు మరల సవరించి వ్రాసితిమి. సల్ఫూనమైడ్స్ గూర్చి నూతనవిషయములు చేర్చబడినవి; అంటు వ్యాధుల అధ్యాయములో యెలాఫీనర్ టైపస్ ఫీవర్—వీనియొక్క వివరములను, ఆంటీరియర్ పోలియోమైటిస్ (Anterior poliomyelitis) అను వ్యాధినిగూర్చిన చికిత్సయు క్లుప్తముగా వ్రాయబడినవి; కాలుటవలన గలిగిన గాయముల (Burns)—విషయమును గూర్చిన భాగము క్రొత్తగా వ్రాయబడినది. ఈ ప్రస్తుతయుద్ధములో ప్రవేశపెట్టబడిన నూతన చికిత్సలు దీనిలో చేర్చబడినవి. నర్సింగ్ కోర్సును ఇంగ్లీషులో తీసికొను విద్యార్థుల సహాయార్థమై ఒక్కొక్క అధ్యాయము చివరను విషయనూచక సహాయము లియ్యబడినవి. వానిని చూచి చదువుకొని యెక్కడసంగతులు తెలిసికొనవచ్చును. ఈ రెండవ కూర్పును సిద్ధముచేయుటకు సంతోషముతో సహాయ మొసగిన వైద్యశాఖసభ్యులందరికి మా నిండ కృతజ్ఞత తెలుపుచున్నాము. ముఖ్యముగా పూవులుచదివి దిద్దిన మిస్ హెలెన్ బెయిలీగారికిని, ప్రాథమ ప్రతిలో కొన్నిభాగములు తిరిగివ్రాసిన డాక్టర్ ఏ. జి. బాగ్స్ గారికిని, విషయనూచక (Index) సవరించి మరల సిద్ధముచేసిన మిస్ ఇ. లార్సన్ గారికిని మా కృతజ్ఞత వందనములు.

ఇండియా దేశములోకంటే వర్సింగ్ కళ అభివృద్ధి చెందియున్న యితరదేశములలోని ఆస్పత్రులయందు పనిచేసియుండినవారికే ఈ పాఠ పుస్తకముయొక్క విలువ బాగుగ తెలియగలదు. ఈ దేశములో వర్సింగ్ తర్జీతు పొందుచున్నవారు తరగతులలో నేర్చుకొను పాఠములు, వార్డులలో సంపాదించుకొను అనుభవము మాత్రమేగాక, తమ జ్ఞానమును వృద్ధిచేసికొనుటకు ఈ పాఠ పుస్తకము ఎంత అవసరమో గ్రహించగలరు. జయకరమైన నర్సుగనుండగోరు నర్సు, ఎల్లప్పుడు తన్నుతాను విద్యార్థిగా భావించుకొని పుస్తకములు చదువుచుండవలెను. ఇండియాలోని ఆస్పత్రులయందు నేను గమనించిన దేమనగా, ఎక్కువమంది నర్సులు తమ పరీక్షలలో కృతార్థులై, యోగ్యతాపత్రములు పొందగనే చదువుట మానివేయుదురు. దీనిని చూడగా, నాకు గొప్ప నిరాశకలిగినది.

ఈ పాఠ పుస్తకమును చదువు అదృష్టముగలిగిన వారందరు, పరీక్షానంతరము దీనిని మూసివేసి నేర్చుకొనిన విషయములను మరిచిపోక, ఎల్లప్పుడు దీనిని చదువుచు నేర్చుకొనిన విషయములను జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొనుచు నుండవలెనని కోరుచున్నాను. ఇది మీచేతులలో నుంచబడిన దేవుని గొప్పవరమని గ్రహించుడి. ఇది రోగులను స్వస్థపరుచువరము. దీనిని పలుమారు పఠించుట మూలముననే రోగులకు శ్రేష్ఠమైన పరిచర్య చేయగలరు. నేడు నర్సులుగ పనిచేయుచుండువారే, రేపు మేట్రనులుగను, సిస్టర్లుగను పనిచేయుదురన్న సత్యము మరువకుడి. దక్షిణయిండియాలోని సర్సెస్ ఆగ్జిడేట్ యర్ ఆఫ్ ది క్రీస్టియన్ మెడికల్ అసోసియేషన్ పత్తమున నేను అనేకసంవత్సరములు మెద్రాసు సర్సెస్ అండ్ మిడ్ వైవెస్ కౌన్సిల్ (Madras Nurses and Midwives Council) సభ్యురాలనుగానుండు తరుణము లభించినది. ఈ కౌన్సిల్ సమావేశములలో జరిగిన సంవాటముచుట్టి, ఇండియాలోని మిషన్ ఆస్పత్రులలో నేను, గవర్నమెంట్ ఆస్పత్రులలోనేమి తటస్థించు కష్టమైన సంగతులను గ్రహించుటకు వీలైనది. కౌన్సిల్ సభ్యుల మధ్య గొప్ప స్నేహభావముకూడా యేర్పడినది.

ఈ పాఠ పుస్తకమును ఎంత శ్రద్ధతో సిద్ధము చేయుచుండిరో నేను గమనించుచుంటిని. ఇండియాలోని నర్సులకు ఇదియొక సహాయగ్రంథముగా నుండవలెననియే గ్రంథకర్తల ఉద్దేశము. ఇట్టి విలువైన గ్రంథమునకు నన్ను ఉపోద్ఘాతము వ్రాయుమని యడుగుట గొప్ప ఆధిక్యతయని భావించి, పాఠ పుస్తకకమిటీవారు నాకు చూపిన గౌరవము నకుగాను వారికి నా మనఃపూర్తియైన వందనము లాచరించుచున్నాను. వర్సింగ్ పరిచర్య ముందుకు సాగిపోవుటకును, విద్యార్థి ధర్మమును ముగించిన నర్సులకు ప్రేరేపణ లభింపకును, ఈ పాఠ పుస్తకము సహాయకరముగనుండునని నేను నమ్ముచున్నాను.

డి. చాడ్విక్,

ప్రిన్సిపల్ మేట్రస్.

మద్రాసు రాజధాని, }
ఆగస్టు, 16, 1941.

మొదటి భాగము

నర్సింగుకళకు పీఠిక

అధ్యాయము.	పుట.
1. నర్సింగు, అనగా రోగుల పరిచర్యయొక్క చరిత్ర, నైతిక ధర్మము ...	1
2. శరీరారోగ్యము — ప్రజారోగ్యము	18
3. సూక్ష్మజీవుల శాస్త్రము (బాక్టీరియాలజీ)	40

రెండవ భాగము

పరిచర్యయందు కౌశలము

4. వార్డు, ప్రవేశము, రోగినిగూర్చిన సామాన్య జాగ్రత్త	50
5. పడకలువేయు విధానము, పండుకొను తీరులు, స్నానము, ఆహారము రోగులకు ఇచ్చు పద్ధతులు	59
6. రోగలక్షణముల సామాన్యపరిశీలన	79
7. ఎనీమాలు, సప్పాజేటరీలు, రెక్టల్ ట్యూబ్	109
8. లవాజ్, సైఫన్ వలన ద్రవమును గాలిని పీల్చుట, గవాజ్, ఇరిగేషన్, కాతిటరైజేషన్, డూషులు, ప్రాణవాయువును ప్రయోగించుట ...	119
9. వెచ్చదనము చల్లదనముయొక్క ప్రయోగములు	141
10. చిన్న శస్త్రప్రయోగములు	171
11. కట్టుకట్టుట	191
12. పీచిపోవుచున్నవారికి చేయవలసిన పరిచర్య	218

మూడవ భాగము

అహార శాస్త్రముయొక్క సిద్ధాంతములు

13. అహార శాస్త్రము	225
---------------------------	-----

నాల్గవ భాగము

14. భావధ వదార్థ తర్క ప్రారంభ శాస్త్రము	249
---	-----

కాలములోగూడ పరిశుభ్రమైనట్టి అనగా, విషవాయోగముచేత చెడిపోని యేదో యొక చికిత్స వారికి తెలిసియుండవలసి తలంచగలము. ఆ కాలములో మూఢభక్తియు, భయమును సర్వ సాధారణమై యుండెను. కావున రోగముచేత బాధపడుచుండినవానియొక్క దేహములో చేరి, వాసము చేయుచుండిన యేదో ఒక దయ్యము లేక దుష్టపిశాచివలన ఆ రోగము వానికి సంభవించినదని ఆదిమమానవుడు తలంచెను. పుణ్యకు తొల్లు లేక రంధ్రములు చేయుటవలన, వానిగుండ పిశాచములు బయటికి వెళ్లిపోవునని ఆ కాలపువారి నమ్మకమని కొందరు శాస్త్రవేత్తలు తలంచుచున్నారు. మంత్రప్రయోగములు, బలియర్పణలు, వికారము కలిగించు నిషిద్ధపదార్థములను తినిపించుటయు, ఆ కాలపువారు చేసిన మరికొన్ని చికిత్సలు. తరువాత కాలములో మానవుడు తనకు సహాయపడగల శక్తులను పూజించి దుష్ట పిశాచములను శాంతిపరచుచుండెను.

ఆదిమజనులయందువలెనే పురాతన నాగరికతగలిగిన ఈజిప్టు, బబులోను, అస్సిరియా, ఇండియా, గ్రీసు మున్నగుదేశములలోను రోగుల పరిచర్యను, ఇంచుమించు ఒక మతాచారముగా భావించి, జ్యోతిశ్శాస్త్రము, మంత్ర, తంత్ర, శాస్త్రములతో జతపర్చుచుండిరి. మత గురువే వైద్యుడుగానుండి మందు లిచ్చుచుండినందున, రోగులు దేవాలయములలోనికి గుంపులుగుంపులుగ వచ్చుచుండిరి. బైబిలుచరిత్రలో యూదా ప్రజలు ఈజిప్టునుండి పాలస్తీనాకు తరలిపోయిన సందర్భములో వారి నాయకుడైన మోషే, పరిశుద్ధ్యనియమములను జనులు గమనించునట్లును, రోగులను ప్రత్యేకించునట్లును నిర్బంధించెను. ఈ నియమములనే ఇప్పటికిని ఆచరించుచున్నారు.

ఆరోగ్యమార్గము, వైద్యము, రోగుల పరిచర్య (నర్సింగు) పూర్వ కాలము గొప్పవృద్ధి చెందియుండెనని తెలుపునట్టి ఋజువులు ప్రాచీన వేదములలోను, ఇతర హిందూ గ్రంథములలోను గలవు. అప్పటి హిందూదేశములో మంచి పరికరములు (పనిముట్లు) గలిగి, చాల ప్రఖ్యాతిగాంచిన పెద్ద వైద్యశాలలుండినవని తెలియవచ్చుచున్నది. అప్పుడు రోగుల పరిచర్య యశాననపురుషులచే జరుపబడుచుండెను. ప్రత్యేక సందర్భములలో పెద్ద వయస్కుల స్త్రీలు చేయుచుండిరి. నర్సింగును గూర్చి ఆ కాలములో కొన్ని నియమములుండెను. వీనివలన ఆ పురా

తనకాలములోగూడ ఏదో ఒక విధమైన తర్బీతు ఇయ్యబడుచుండెనని గ్రహించగలము. రాజైన అశోకుడు కనీసము 20 వైద్యశాలలైనను కట్టించియుండినట్లు చరిత్ర ఋజువులున్నవి. ఈ వైద్యశాలలకు సంబంధించిన కొన్ని వైద్యపాఠశాలలును ఆయన స్థాపించియుండెను. హిందూదేశములో 'శస్త్రవిద్యకు మూలపురుషుడు' అని పిలువబడిన 'సుశ్రుతుడు' క్రీ. పూ. 600 సం॥లో నొక ప్రఖ్యాతగ్రంథము వ్రాసియుండెను. 'చరకుడు' వ్యాధులచికిత్సవిషయమై మరియొక గ్రంథము వ్రాసెను. ఈ యిద్దరు గ్రంథకర్తలు అక్కాలపు చికిత్సాపరిచర్యలనుగురించి విశదీకరించిరి. "మనము అస్వస్థతగా నున్నప్పుడు వైద్యుడు మన తండ్రి; బాగుపడుచున్నప్పుడు ఆయన మన స్నేహితుడు; సంపూర్ణముగా స్వస్థులమైప్పుడు ఆయన మన కాపుకర్త" అను నొక పురాతన హిందూసామెతి గలదు.

పూర్వకాలపు గ్రీకులు, రోమీయులు తమ రోగుల నెట్లు పరామర్శించిరో తెలిసికొనుటయు ఉత్సాహకరముగా నుండును. క్రీ. పూ. 460-వ సం॥న వైద్యమునకు మూలపురుషుడైన 'హిపాక్రేటిస్' అను నతడు రోగమునకు కారణము అస్వాభావిక శక్తులు గావనియు, మానవుడేయనియు వక్కాణించెను. అతనికి సహాయకులుగానుండిన స్త్రీ పురుషులు నేటికిని నర్సింగులో అభ్యసించబడుచున్న అనేక విధానములను ఉపయోగించియుండిరి.

క్రీస్తు రాకతో సర్వ మానవ ప్రేమతత్వము లోకములో బయలుదేరినది. 'నిన్నువలె నీ పొరుగువానిని ప్రేమించుము.' 'పరిచర్య చేయించుకొనుటకు కాదుగాని, పరిచర్య చేయుటకే వచ్చితిని.' 'నేను రోగిని. యుండగా మీరు నన్ను చూడవచ్చితిరి.' అను తదితర క్రీస్తు బోధనా వాక్యములు, ఇతరులకొరకు జీవించి, వారికి పరిచర్య చేయవలెననెడి కోరికను జనులలో కలిగించెను. ఇట్లు సిద్ధమైన పరిస్థితులలో నర్సింగు వృద్ధి పొందుటకు తగిన అవకాశమేర్పడినది. ఆరంభ సంఘములో స్త్రీ పురుషులు సమానధర్మములు గలిగి పనిచేసిరి. వివాహముకాని కన్యలకు సాంఘిక సేవ చేయుటకు ముందేగుడులేని తరుణములు లభించెను. వీరు చేయగలిగిన కార్యములలో రోగుల పరిచర్య ప్రాముఖ్యమైనది. 'ఫాబ్రియోల

¹ The father of surgery in India. ² Susruta. ³ Charaka.

⁴ Hippocrates, the father of medicine. ⁵ Fabriola.

అను పేరుగల ఒక రోమీయ ధనికురాలు తన నేగరములో అధికముగ చెడిపోయిన భాగములనుండి వచ్చిన పేదరోగులను పరామర్శించుటకుగాను, తన భవనమును వైద్యశాలగా మార్చివేసిను. కుష్ఠరోగులకుగూడ కట్లు కట్టుచుండెను; పాలస్తీనానుండి వచ్చుచు, పోవుచుండిన యాత్రికులనేకులు ఈమె యింటికివచ్చి పరిచర్య పొందిరి. వీరికి ఈమె యిల్లు ఒక ఆశ్రయ దుర్గమై వెలసెను. ¹పౌల యను మరియొక రోమీయ స్త్రీ, మొట్టమొదట తర్బీతుపొందిన నర్సు అని గణించబడెను. ఆమె నర్సింగులో తర్బీతు నిచ్చుటయందును మొదటివారిలో ఒకరైయుండును. ఇదియునుగాక ఆమె పాలస్తీనాలో సన్యాసి మతములను, వైద్యశాలలను నెలకొల్పెను. క్రైస్తవ సంఘముయొక్క- యాజమాన్యమున స్త్రీలును, పురుషులును నర్సింగు, గృహములు దర్శించుట మొదలగు పనులుచేసి ²పరిచారకులు, పరిచారికలు అను పేరులతో పిలువబడుచుండిరి. వీరిలో ముఖ్యురాలు, ³సెంక్రియదేశపు స్త్రీయైన ఫీబి. ఈమె ప్రపంచములో ⁴మొదటి గృహదర్శిక నర్సు అని పిలువబడెను. అనేక క్రైస్తవ గృహములు, వైద్యశాలలుగాను, శిశుగృహములుగాను, యాత్రికులకు ఆశ్రయస్థానములుగాను ఉపయోగించబడెను. సంఘములు భాగ్యవంతములైన కొలది, అవి వైద్యశాలలను వాటికి తోడు ఇండ్లను సత్రములను ధర్మకార్యములకు కట్టించినవి.

క్రీ. శ. 476-వ సం॥న రోమారాజ్యము పడిపోయిన తరువాత, మధ్యయుగము ఆరంభమయినది. అప్పుడు నాశనమగుచుండిన నాగరికతను పునరుద్ధరించుటకు క్రైస్తవసంఘము పాటుపడెను. ఈ శకముయొక్క ఆరంభకాలములో నర్సింగుపనిని ముఖ్యముగా మతస్థులైన సిస్టర్సు (సహోదరీయులు) బ్రదర్సు (సహోదరులు), బిషపులు, మతగురువులు చేసిరి. తరువాత మతస్థులును, మతస్థులు కానివారును సంఘములుగాచేరి రోగుల పరిచర్య చేయసాగిరి. ఇదేసమయములో అరబ్బులుకూడ అన్ని పరికరములుగలిగిన మంచి వైద్యశాలలను గలిగియుండిరి. క్రైస్తవదేశము లలో నున్న వానికంటె ఇవి మేలైన వైద్యశాలలైయుండెను.

పండ్రెండవ శతాబ్దములో సివిలు ఆస్పత్రులు ఆరంభమయినవి. ఇవి సాధారణముగా నర్సింగునుగూర్చి యేమియు తెలియని పురుషులచేత

నడుపబడుచుండెను. క్రమేణ రోగుల పరిచర్య ఘనమైన కార్యముగాక, నీచమైన వృత్తిగా భావించబడెను. గవర్నమెంటువారు అనేక మతశాలలను మూయుటవలన, నర్సింగుపని మిక్కిలి దుష్ప్రస్థితచేతులలోపడి పాడయినది. ఈ స్త్రీలు కఠినహృదయులును, క్రూరులునైయుండిరి. అందు రోగులను, ఇతర సాధారణమైన రోగులను ఒకటిగాచేర్చి పరిచర్య చేయుచుండిరి. ఒక్కొక్కప్పుడు సజీవులైన రోగులు మృతులైనవారి ప్రక్కలో పరుండి నిద్రించవలసివచ్చెను. కావున 'నిజమైన రోగుల పరిచర్య' అను ధర్మము అంతరించెను. ఇక వైద్యచికిత్స అతి క్రూరమైనదిగా నుండి నందున జనులు వైద్యశాలలకు పోవుటకే వెరచిరి.

ఈ పరిస్థితులను చక్క-బెట్టుటకు సెయింటు విన్ సెంటు డి పౌలు అను నతడు 1632-వ సం॥లో సాంఘిక సేవ చేయనారంభించెను. పనివారు, గృహములకుపోయి రోగులకు పరిచర్య చేయుటయేకాక, అవసరమైన యితర సహాయము చేయుటకును తర్బీతు ఇయ్యబడెను. దీనినుండియే క్రమపరచబడిన సాంఘిక సేవ ఆరంభమై, 'సిస్టర్సు ఆఫ్ చారిటీ' అనగా 'ధర్మపరిచారక అక్కలు' అను సంఘముగా వృద్ధియైంది. ఇదియే ప్రపంచ మంతటిలో పెద్దదియైన నర్సింగు సంస్థ.

పందొమ్మిదవ శతాబ్దములో ఇరునదియేండ్లు అయిన పిమ్మటనే, నర్సింగుయొక్క నూతన శకము ఆరంభమయినది. 1831-వ సం॥న అమేలియ స్వేవేకింగ్ అను చదువుకొనిన యౌవన జర్మను స్త్రీ ఒకతె, హాంబర్గు పట్టణములో వ్యాపించిన కలరా అను అంటువ్యాధికి పాలైన రోగులకు స్వయముగా పరిచర్యచేయుచు, తనకు సహాయముచేయుమని ఇతరులను గూడ ప్రోత్సహించెను. ఈ కాలమునకు చెందిన మార్గదర్శకులలో ఇంగ్లాండుదేశపు వాస్తవ్యురాలైన (మిసెస్) ఎలిజబెతుఫై అమ్మగారు ఒకరు. ఈమె ¹స్త్రీ ఖైసీలమధ్య గొప్ప సాంఘిక సేవచేసి, మొదటి ప్రయివేటు నర్సింగ్ అసోసియేషనును ఇంగ్లాండులో స్థాపించెను. డీకనెసు సంస్థల యేర్పాటుతోపాటు నర్సింగు తిరిగి క్రైస్తవ ఆదర్శములతో వృద్ధి చెందెను. మొదటి డీకనెసు పాఠశాల జర్మనీలో కైజేరువర్తు అను స్థలమున స్థాపించబడెను. దీనిని 1836-వ సం॥ ²రెవరెండు తియోడోరు

¹ Paula. ² Deacons and Deaconesses. ³ Phoebe of Cenchrea.

⁴ First visiting nurse.

¹ The Order of Sisters of Charity. ² Women prisoners.

³ Rev. Theodore Fliedner.

స్టీడ్మరుగారును, వారి సతీమణియు స్థాపించిరి. ఇది ఆరంభమున స్వల్ప మయినదిగ కనబడినను నర్సులకు తర్జీతు నిచ్చు ఒక విద్యావిషయక సంస్థగా త్వరలో పరిణమించెను. డీకనసులు రోగులకు పరిచర్య చేయుటయే కాక, ఆర్థనేజీలు (అనాధాశ్రయములు), అనాధశిశు పోషణశాలలు, రక్షక గృహములు మొదలగువానిలో పనిచేసి బీదలను, అక్కర గలిగిన వారిని పరామర్శించిరి. ఈ యుద్యమము బహుత్వరగా పెరిగి, స్టీడ్మరు గారు చనిపోవకముందే అనేక దేశములకు వ్యాపించినది.

పాస్తరు స్టీడ్మరుగారి విద్యార్థులలో మిక్కిలి ప్రసిద్ధిగాంచినది స్లారెన్సు నైటింగేలు అను కన్య. ఈమెయే ఆధునిక అనగా ప్రస్తుతకాలపు నర్సింగు పనిని ఆరంభించి ప్రఖ్యాతిగాంచిన వ్యక్తి. స్లారెన్సు నైటింగేలు 1820-వ సం॥ మేనెల 12-న తేదీన బుట్టి, 1910-వ సం॥ ఆగస్టునెల 13-న తేదీన చనిపోయినది. ఈమె తన జీవితకాలమంతయు మిక్కిలి పని గలిగి, చాల ఉపయోగకరమైన సేవచేసి తన జీవితమును సార్థకపరచు కొనెను. గొప్ప భాగ్యము, సాంఘికస్థితి గలిగిన కుటుంబమున ఈమె జన్మించి సరాసరిన యితర ఇంగ్లీషు బాలికలకంటె మరియొక్క వ విద్య నభ్యసించెను. అయినను ఆమె సంతోషములేనిదై, యితరులకు సేవచేయగల మార్గము నన్వేషించుచుండెను. ఆమెకు నర్సింగు నేర్చుకొనవలెనని యిష్టమున్నను, ఆమె తలిదండ్రులు, ఇతర కుటుంబికులు ఆ మాట వినుటకైనను ఇష్టపడ కుండిరి. విద్యాభ్యాసము చేసిన యే కన్యయు అట్టి పనిచేయుటకు ఒప్పుకొన దని వారు భావించియుండిరి. ఇట్టి కాలములోనే ఆమె జబ్బుపడెను. స్వస్థురాలైన తర్వాత బలము, ఆరోగ్యము చేకూరుటకును, నర్సింగు విష యమై మరచిపోవుటకును ఈమె ఇటలీదేశమునకు పంపబడెను. కాని ఇటలీలో కఠోలికు సిస్టరులు చేయుచుండిన పని ఆమె మనస్సునకు నచ్చెను. దీని ఫలితార్థముగా ఇంతకుముందే ఆమెయందు నర్సింగు నేర్చుకొనుట కుండిన ఆశ అధికమయ్యెను. 1848-వ సంవత్సరములో ఆమెకు ఎట్లో 'కైజరువర్తు పాఠశాల వార్షిక నివేదిక' చేరినది. తుదకు ఆమె వెడకుచుండి నది దొరకినది. అనగా, విద్యాధికులైన యశావనస్తీలు నర్సింగు తర్జీతు పొందగల ప్రాటప్టాంటు పాఠశాల ఆమెకు దొరకినది. ఈజిప్టు, గ్రీసు

దేశములగుండ ప్రయాణముచేసి కైజరువర్తు పాఠశాలను దర్శించుటకు తుదకు దలిదండ్రుల అనుమతి బొందెను. అక్కడ ఆమె 'నర్సింగ్ స్థాపన, ప్రాక్టికల్ నర్సింగ్ పద్ధతులను నేర్చుకొనెను. లండను పట్టణముననుండిన కింగ్స్ కాలేజి ఆస్పత్రికి నర్సింగ్ సూపరింటెండెంటు కావలెనని సిద్ధపడుచుం డగా, 1854-వ సం॥లో క్రిమియను యుద్ధము ఆరంభమైనందున ఆమె సేవకు గొప్ప తరుణము దొరకెను. యుద్ధకార్యదర్శియు, స్లారెన్సు నైటింగేలు స్వంత స్నేహితుడునైన సర్ సిడ్నీ హెర్బర్టు అనునతడు 'స్కుటారియను' స్థలముననుండిన సైన్యములోని రోగులకు పరిచర్య చేయుటకును, అక్కడ పని జరిపించుటకును నైటింగేలు కన్య మాత్రమే ఇంగ్లాండు అంతటిలోను అన్ని విధముల తగిన స్త్రీయని తలంచి, ఆమెను ఆ పనిచేయుటకు కోరెను. మూడు దినములైన తరువాత నైటింగేలుకన్య అధికారరీత్యా ఉద్యోగపు టుత్తరువు, అవసరమైన సలహాలను బొందెను. పది దినములలో అంతయు సిద్ధము చేసికొని, 1854-వ సం॥ అక్టోబరునెల 21-న తేదీన స్లారెన్సు నైటింగేలును, ఆమెతోకూడ యెన్నుకొనబడిన యితర 38 మంది నర్సులును తూర్పు యుద్ధరంగమునకు దీర్ఘప్రయాణము చేయుటకు బయలుదేరిరి. గమ్యస్థానము చేరగానే పరిస్థితులు భయంకరముగా తారుమారైయున్నట్లు కనుగొనిరి. ఆదరించువారు లేక యుద్ధసైనికులు మిక్కిలి పరితాపకరమైన స్థితియందుండిరి. కాని కొలదికాలములోనే స్లారెన్సు నైటింగేలు అన్నిటిని క్రమపరచి చక్కపెట్టినందున గాయపడి చనిపోవుచుండిన వేలకొలది సైనికులు సహాయమును ఆదరణయు పొందిరి. ఈ స్థలమందే ఆమెకు 'లేడి ఆఫ్ ది లాంఘ' (దీవపు కన్య) యను పేరు కలిగెను. ఈమె తన చిన్న దీపము పట్టుకొని ఒక్కొక్క రోగిపడక యొద్దకుపోయి, గాయపడినవారికి చికిత్స చేయుచు, చనిపోవుచుండిన సైని కుల ఆఖరి సందేశములు వ్రాయుచుండుటయేకాక, ఆమె హృదయమం దుండిన లోతైన, నిజమైన ప్రేమచేత లోకమును క్రమ్మియుండిన చీకటిని బారదోలగల వెలుగును ప్రకాశింపజేయుచుండెను. క్రిమియను యుద్ధము అంతమైన తరువాత, సైన్యములన్నియు స్కుటారిని విడిచి పోయినందున నైటింగేలు కన్యయు పోవుటకు సిద్ధపడెను. ఒక యుద్ధనానను బంపి

1 Florence Nightingale.

2 Kaiserwerth.

1 Organization and practical nursing methods.

2 Scutari.

3 The Lady of the Lamp.

నైటింగేలు కన్యను ఇంగ్లాండునకు రప్పించగోరిరిగాని, ఆమె యేవిధమైన ఆడంబరములేకుండ పోవగోరెను. ఆమె ఇంగ్లాండు చేరిన దినమున గుడులలో కృతజ్ఞతారాధనలు జరిగెను. బ్రిటిషు ప్రజలందరు ఆమెను ప్రేమించి మెచ్చుకొనిరి. వారి కృతజ్ఞతను దెలుపుటకుగాను జనులు గొప్ప ధననిధిని ఏర్పాటుచేయగా, ఆమె దానితో ఒక నర్సును త్రైనింగు పాఠశాల నారంభించెను.

1860-వ సం॥ లండనులో సెయింటు తామసు ఆస్పత్రి సంబంధముగా స్థాపింపబడిన నైటింగేలు నర్సన్ హోమ్, నర్సన్ ట్రైనినింగ్ స్కూల్ తెరువబడెను. ఇంగ్లాండులోనే కాక, యానత్తు ప్రపంచమంతటిలోను ఈ పాఠశాల మాదిరి పాఠశాలగానుండెను. అనేక సంవత్సరములనరకు నైటింగేలు కన్య నైద్యశాలలు, నర్సింగు, ఆరోగ్యము, వ్యాధులు మొదలగు విషయములందు మంచి పలుకుబడి గడించెను. హాస్పిటల్ ఆర్గానిజేషను (ఆస్పత్రులను స్థాపించుట), నర్సింగు మున్నగు విషయములపైన యీమె పెక్కు గ్రంథములను రచించెను. ఆమె వ్రాసిన గ్రంథములలో ఇండియాలోని బ్రిటిషు సైన్యపు ఆరోగ్యమునుగూర్చియు, ఈ దేశములోని పారిశుద్ధ్యమును అభివృద్ధిపరచుటనుగూర్చియు వ్రాసినవి చాల విలువైనవి. ఆమె జీవితకాలమంతయు ఇండియా పరిస్థితులనుగూర్చి కడు శ్రద్ధతో విచారించుచుండెను.

ఆమె 1910-వ సంవత్సరమున చనిపోగా, ఆమె యిష్టప్రకారము ఈస్టు వెల్లో అను స్థలములోని చిన్న సమాధులతోటలో నెమదిగా సమాధిచేయబడెను. ఆమె కోరియుండినయెడల, ³వెస్టు మిన్స్టర్ ఆబీ అను గొప్ప భవనములో ప్రఖ్యాతిగలిగిన యితరులతోకూడ ఆమె దేహము పాతిపెట్టబడి యుండెడిది. ఆమె మరణముకొరకు నాగరికతా ప్రపంచమంతయు విచార మగుచున్నది. ఇంగ్లీషు సైనికులు ఆమె శవ పేటికను సమాధికి మోసికొనిపోయిరి.

స్థాపింపబడిన నైటింగేలు కన్యయే ఆధునిక రోగుల పరిచర్యకు పునాది వేసినది. ఆమె కాలమునుండి నేటివరకు నర్సులను తర్జీతుచేయుపని దిన దినాభివృద్ధి నొందుచున్నది. ఆస్పత్రి నర్సింగు డిపార్టుమెంటు, తర్జీతు

¹ The Florence Nightingale Nurses' Home and Training School for Nurses. ² East Wellow. ³ Westminster Abbey.

పొంది, మంచి యోగ్యతార్హతలు గల ఒక నర్సు చేతిక్రింద నుండవలెనని నైటింగేలు కన్య యేర్పాటుచేయగా, ఆ కాలపువారికి అది తిరుగుబాటు చేయునంతటి దిద్దుబాటుగానుండెను. న్యవహార జీవితములో నర్సింగు ఉద్యోగమునందుండగల గొప్ప ప్రత్యేకపు మేలులనుగూర్చి ఆమె నొక్కి చెప్పుచుండెను. ఆమె అధిక మతభక్తి గలిగినదిగాని, క్రియాపూర్వకమైన జీవితమే నిజమైన మతముయొక్క శ్రేష్ఠమైన లక్షణమని ఆమె భావించెను. నైటింగేలుకన్య చేసిన తిరుగుబాటు దిద్దుబాటులతోకూడ, నైద్య, శస్త్రశాస్త్రములయందును ఇట్టి తిరుగుబాటు దిద్దుబాటులు చేయబడెను. లూయి పాశ్చరు, సెమల్ వైస్, రాబర్టుకోక్, లైస్టర్ మున్నగు శాస్త్రజ్ఞులు కొత్తగా కనిపెట్టిన గొప్ప విషయములనంతరము పైజెప్పిన దిద్దుబాటులు జరుగుట సహజమే. ఈ దిద్దుబాటులు, మార్పులవలన నర్సింగుయొక్క విలువ, ప్రమాణములు హెచ్చినవి. అందువలన ఉన్నత విద్య నభ్యసించిన స్త్రీలు ఈ పనికి ఆకర్షించబడిరి.

బహుశః 1854-వ సం॥లో మద్రాసు ఆస్పత్రిలో ఇండియాలోని నర్సులను తర్జీతుచేయుటకు ప్రథమ ప్రయత్నముచేయబడెను. సక్రమమైన నర్సుల ట్రైనినింగు పాఠశాల మొదట 1886-వ సం॥ బొంబాయిలోని 'కామా' ఆస్పత్రిలో తెరువబడెను. నర్సులను తర్జీతుచేయుటలో మిషను ఆస్పత్రులు మొదటమార్గము చూపినవి. ఇప్పుడు గవర్నమెంటు ఆస్పత్రులకు సంబంధించిన కొన్ని ట్రైనినింగు పాఠశాలలును గలవు. కులకట్టుబాట్లు, విద్యావిహీనత, మంచి కుటుంబములలో బుట్టిన స్త్రీలు చేయతగదని భావించిన నీచమయిన యీ పనిని చేయుటకు అయిష్టము, అను కారణములు ఇండియాలో నర్సింగు అభివృద్ధిపొందుటకు ఆటంకములుగా నుండెను. మాతృభాషలో సరియైన పాఠపుస్తకములు లేకపోవుట, దీనికితోడు తర్జీతుపొందిన తరువాత, చదివి జ్ఞానమును వృద్ధిచేసికొని పట్టభద్రులగుటకు అవకాశములు లేకపోవుటయు, నర్సింగు వృద్ధిపొందుటకు ఆటంకములైయుండెను.

² ట్రైనినింగ్ నర్సన్ అసోసియేషన్ అనునది 1908-వ సంవత్సరములోను, ³నర్సన్ ఆక్సిలరీ ఆఫ్ ది క్రిస్టియన్ మెడికల్ అసోసియేషన్ ఆఫ్

¹ Revolutionary feature.

² The Trained Nurses' Association of India.

³ The Nurses' Auxiliary of the Christian Medical Association of India.

ఇండియా అనునది 1930-వ సంవత్సరములోను ఏర్పాటుచేయబడినది. ఈ రెండు సంఘములును నర్సింగు ప్రమాణమును హెచ్చించుటకు చాల పాటుపడినవి. ఇప్పుడు కొన్ని రాష్ట్రములలో నర్సులకు గవర్న మెంటు రిజిస్ట్రేషను ఉన్నది. ట్రయిండ్ నర్సన్ ఆఫ్ ఇండియా అను సంఘము ఇంటర్ నేషనల్ కౌన్సిల్ ఆఫ్ నర్సన్ అను సంఘముతో చేర్చబడినది. ఈ రెండవది, అన్ని దేశములలోనున్న నర్సులు ఒండొరులతో సహా కారముకలిగి పనిచేయుట మంచిదని భావించిన (మిసెస్) ఎతెల్ బెడ్ ఫోర్డ్-ఫెన్ విక్ అనుగారివలన 1899-వ సం॥లో స్థాపించబడినది.

రోగులకును, బాధితులకును సహాయము, పరిచర్య చేయు మరియు అంతర్జాతీయ సంస్థ, రెడ్ క్రాస్ సొసైటీ యనునది. దీనిని యుద్ధము యొక్క భయంకరమైన ఫలితములను స్వయముగా అనుభవించిన హెన్రీ మనాంటు అను జీనకార్యుడైన ఒక స్విజరులండుదేశీయుడు 1863-వ సం॥లో స్థాపించెను. మొదట ఈ సంఘము, యుద్ధకాలములో బాధ పడువారికి సహాయము చేయుటకుమాత్రమే యేర్పడెనుగాని, క్రమేణ దాని ప్రభావము హెచ్చినకొలది సమాధానకాలములోకూడ పనిచేయుటకు పూనుకొనెను. నర్సింగువిషయములో ఈ సంఘము విశాలమైన ప్రభావము గలిగియుండెను. ఇప్పుడు ఇది ముఖ్యముగా, గ్రామాదులలో ప్రజారోగ్యమును గూర్చిన నర్సింగు, విపత్తుకాలములలో బాధనివారణ కొరకు చేయవలసిన నర్సింగు, స్త్రీస్వయము, నౌకాదళములలో మొదటి రిజర్వు ఆరోగ్యమార్గము, గృహపరిచర్యలను బోధించుట మొదలగు విషయములనుగూడ నిర్వర్తించుచున్నది.

ప్రస్తుతకాలములో ఈ నర్సింగుయొక్క విశేష మేమనగా "ప్రత్యేక ప్రావీణ్యత" సంపాదించుటయే. అంటురోగములు కాని వ్యాధులకు జనరల్ ఆస్పత్రులను స్థాపించుటయేకాక, ఒక్కొక్క అంటువ్యాధికి ఒక్కొక్క ప్రత్యేకమైన వైద్యశాలయు నేర్పాటుచేసియున్నారు. పురుషులకు, స్త్రీలకు, బిడ్డలకు పురాణ దీర్ఘరోగములకు, కంటికి, చెవికి, ముక్కుకు, గొంతుకు అనగా ఈ యవయవములకు కలుగు రోగములకును కాన్సరు అను కొరకు పుండుగల రోగులకును, క్షయరోగులకును ప్రత్యేక వైద్యశాలలు గలవు.

ప్రస్తుతపు నర్సింగుకళలో 'ప్రజారోగ్యమును గూర్చిన నర్సింగు ప్రాముఖ్యత వహించినది. ఎందుకనగా, ఇది వైద్య, పారిశుధ్యశాస్త్రములతోపాటు సమానముగా లెక్కించబడుచున్నది. ఇకముందు మంచి సాంఘిక క్రమము ఏర్పడుటకు ఇది యుపయోగపడవచ్చును.

నర్సింగుయొక్క నైతికధర్మము

నర్సింగుయొక్క నైతికధర్మములో నర్సింగువృత్తియొక్క ఆదర్శములు, భావములు, అంతస్తులు ఇమిడియున్నవని చెప్పవచ్చును. ఈ నీతినియమములు సంవత్సరములకొలది సంపాదించిన అనుభవముమీద ఏర్పడినవిగాన, ఇవి నర్సుకును, రోగికిని రక్షణగానుండి, నర్సింగుపని ఒడుదుడుకులు లేకుండగను, సుఖముగను నిర్వహించుటకు తోడ్పడును.

నర్సింగుపని చేయగోరువారు ప్రజలయెడల గాఢమైన ప్రేమయు, వారికి సేవచేయుటయందు నిజమైన ఇచ్ఛయుగలిగినవారై యుండవలెను. దృఢమైన శరీరము, విద్యావిజ్ఞానములుగల మనస్సు, ఉన్నతమైన నీతి, శీలము ఈ పనిచేయువారికి ఉండవలసిన సులక్షణములు.

నర్సు తన ఉద్యోగధర్మమునుబట్టి నిరంతరము రోగములను, నిస్సహాయకరమగు స్థితిగతులను జూచుచుండును. కావున ఆమెకు దేహబలము, అధికమైన ఓర్పు ఉండుటయేకాక, దృఢమైన మనోశక్తి, నీతిశక్తియు నుండుట ముఖ్యవసరము. వ్యాధివలన రోగి అసాధారణప్రవర్తనగలిగి వర్తించునని నర్సు త్వరలోనే తెలిసికొనును. అనేకమంది రోగులు విసుగు పుట్టించుటయు, పసులుచేయుటయందు అసహ్యము కలుగుటయు సహజము. నర్సింగు చాల కష్టమైనపనియైనందున తెలివిగలిగి పనిచేయుట అవసరము. కండ్లుమూసికొని లోబడుటకాదుగాని, అందరితో కలిసి మెలసి సమిష్టిగా పనిచేయుటయే వైద్యశాల క్రమశిక్షలో గమనించవలసిన ముఖ్యవిషయము.

బలమైన దేహమనగా, మంచి ఆరోగ్యము, జీవశక్తి కలిగియుండుట. ప్రకాశించు ఆరోగ్యము, ధైర్యము, జాలితోకూడిన శ్రద్ధ, అనుతాపము మొదలగు లక్షణములు ఒక నర్సునందు కనబడుచుండినయెడల, ఆమె రోగియందు నిరీక్షణ, నమ్మకము, ఆశ్చర్యమందు తృప్తి పుట్టించగలదు. నర్సు

¹ International Council of Nurses. ² Henry Dunant.

³ First reserve in army and navy. ⁴ Specialization. ⁵ Chronics.

¹ Public health. ² Ethics of Nursing.

నకు తెలుపుము. వారు దానిని అంగీకరించి తక్కిన నర్సులందరికి సమానముగా ఆ బహుమతిని పంచిపెట్టవచ్చును. ఏదైన ఒక బహుమతిని పుచ్చుకొనుటలో తప్పేమిలేదని నర్సు అనుకొనవచ్చునుగాని, అట్టి బహుమతినిచ్చు రోగి తనకు ప్రత్యేకముగా ఎక్కువ సేవచేయుమని, బహుమతి పొందిన నర్సును గోరును. కాని ఆమె అట్లు చేయకూడదు. ఎందుకనగా రోగులందరిని పక్షపాతములేక సమదృష్టితో పరామర్శించుటయే నర్సుయొక్క విధియు, ధర్మమునై యున్నది. లంచము పుచ్చుకొనుట వలన క్రమేణ నర్సుయొక్క మనస్సు కఠినపడి, బహుమతు లిచ్చిననేకాని, పరిచర్య చేయకపోవచ్చును. ఈ యలవాటును ఎంత గట్టిగ నైనను ఖండించవచ్చును. ఎక్కడచేసినను లంచమువలన తుదకు శీలము చెడిపోవును. కావున అందరికంటె ముఖ్యముగా నర్సులు ఈ శోధనకు లోబడకూడదు. పుచ్చుకొనుటకాదు గాని, ఇచ్చుటయే నర్సులయొక్క గురియై యుండవలెను.

నర్సుకు ఆత్మీయబలమును అవసరమైయుండును. రోగులు బలహీనులు గనుక, యుందు ఏమి జరుగనైయున్నదో యెరుగక భయపడి, కలవరము చెందియుందురు. దేవుడు సహాయముచేయగలడు; చేయునని అట్టి రోగులకు బోధించి, వారికి ధైర్యము, దేవునియందు విశ్వాసము కలిగించగలిగిన యెడల, ఆమె శాశ్వతమైన సేవచేసిన దగును. బలమైన మతవిశ్వాసము వలన, రోగనివారణము కాగలదని వైద్యులు ఇదివరకంటె ఇప్పుడు ఎక్కువగా నమ్ముచున్నారు. నర్సుకు స్వంతమైన లోతైన ఆత్మీయ అనుభవము ఉండిననే కాని, బాధయు, దుఃఖమును గల అనేక సమస్యలు ప్రతిదినము కలుగుచుండునపుడు, ఆమె వానిని ఎదుర్కొని సాధించగల శక్తిలేనిదై యుండును.

ప్రాబేషున అనగా జూనియర్ స్టూడెంటు నర్సు

క్రొత్తగా నర్సింగులో చేరు అభ్యర్థి తాను చేయవలసిన విధులు ఎటువంటివో తెలిసికొనుటకును, నర్సింగు సూపరింటెండెంటు ఆ పనులు చేయుటకు అభ్యర్థియొక్క అర్హతను నిరూపించుకొనుటకును పెక్కు వైద్యశాలలలో తాత్కాలిక కాలము కొంతయుండును. ఈ కాలమునకు తరువాత అభ్యర్థి అర్హురాలనిగాని, అర్హుడనిగాని నిర్ణయించబడినయెడల, ఆమెను లేక ఆయనను వైద్యశాల పనివారి పట్టి క్రిందచేర్చి, జూనియరు స్టూడెంటు

నర్సుగా భావించుదు. అప్పటినుండి నర్సు ఆస్పత్రి దుస్తులుధరించి, తరగతులకు హాజరై వైద్యశాలయొక్క విధ్యక్షమైన పనులు చేయుచుండును. మానసికాభ్యాసములను వృద్ధిచేసికొనుటవలన నర్సు త్వరలోనే అనేక ముఖ్యవిషయములయొక్క మూలసూత్రములను గ్రహించును. తాను నేర్చుకొనినవానిని అభ్యాసముచేయుటవలన, రోగుల పరిచర్యచేయుటకు ఆమె చెయ్యి నేర్పుగలదై, పనిని నిదానముగాను, నిలకడగాను చేయుటకు అలవాటుపడును. నర్సు తన పనులను ఎప్పుడైనను తొందరపడి నణకుతో చేయకూడదు ఆమె స్వరము మెల్లగాను, నిదానముగాను నుండవలెను. అనగా, ఎప్పుడైనను పెద్దగా వాదించినట్లుగాని, చాడ్డీలు చెప్పినట్లుగాని అరువకూడదు. అన్ని స్థితిగతులయందును ఒక విధమైన నిలకడయు, 'ఆత్మ వశము'నుగలిగి పనిచేయును. ఇట్లుండుటవలన ఆమెకు జాలిలేదనిగాని, బుద్ధి సూక్ష్మతలేదనిగాని తలంచకూడదు. ఆమె తనలో పుట్టుచున్న భావోద్వేగములను క్రమపరచుకొని, అత్యవసర సమయములలో ఆమె రోగికి మరి యెక్కువ సహాయము చేయుచున్నదని మనము గ్రహించవలెను.

సీనియరు స్టూడెంటు నర్సు

జూనియరు నర్సుకంటె సీనియరు నర్సుకు పనులు, బాధ్యతలు ఎక్కువ యుండును. కావున ఆమె లేక ఆయన పనిలో తన్ను తాను మరచిపోయి, ధైర్యమును ఆత్మ నమ్మకమును గలిగియుండవలెను. తనకంటె చిన్న నర్సులకు పని నేర్పుటయందును, వారిపనులు తిరిగిచూచుట, పై విచారణ చేయుటయందును, పనులను క్రమపరచి చేయించుటయందును సీనియరు నర్సు హెడ్ నర్సునకుగాని, నర్సింగ్ సూపరింటెండెంటునకుగాని సహాయ పడుచుండవలెను. వైద్యశాల పనులన్నిటిలో సమాధానము, ఐక్యత యుండునట్లును, రోగులను సంతోషపెట్టగల అనేక చిన్న సంగతులను జూచుటయందును సీనియరు నర్సు పాటుపడుచుండవలెను. పనిచేయించుచుండగా అధికారము చెలాయించుటవలన ఇతరులను నొప్పించకుండ నుండుటకును, సూపరింటెండెంటుగారి పనులలో జోక్యము కలిగించుకొనకుండ నుండుటకును సీనియరు నర్సుకు మంచి నేర్పు, బుద్ధికుశలత యుండవలెను. సీనియరు నర్సు రోగిని పరామర్శించు పనిమీదనుండగా, రోగి యందు కనబడుచుండు ప్రత్యేక రోగచిహ్నములను శ్రద్ధతో గమనించి,

పనినుండి వెళ్లబోవునపుడు తాను గమనించిన విషయములన్నిటిని జాగ్రత్తగా వ్రాసి, అధికారులకు తెలుపవలెను.

స్టాఫ్ నర్సు లేక సిస్టర్

స్టూడెంట్ నర్సులను తర్జీతుచేయుటయే స్టాఫ్ నర్సు పనులలో ముఖ్యమైనది. స్టాఫ్ నర్సుగా పనిచేయుచున్న ఆయన లేక ఆమె, డాక్టరు గారి ఆజ్ఞల ప్రకారము పనులన్నియు ఆలస్యము లేకుండ సకాలములో జాగ్రత్తగా చేయబడినవో లేదో యని విచారించవలెను. మరియు రోగులకు మంచి పరిచర్య జరుగునట్లును చూడవలెను. స్టూడెంట్ నర్సుల పట్ల స్టాఫ్ నర్సు దయతోను స్నేహభావముతోను మెలగవచ్చునుగాని, పక్షపాతము మాత్రము చూపకూడదు. కొన్ని నిమిషములవరకైనను పనినుండి పిలువబడినయెడల, తనకు తరువాతనుండు సీనియరు నర్సును తన బదులు పనిలోపెట్టి పోవలెను. షెడ్యూలు అనగా కాలనిర్ణయపట్టి ప్రకారము పనిని ఏర్పాటుచేసి అంతయు సక్రమముగా జరుగునట్లు ప్రయత్నించవలెను.

రాత్రిపని

నర్సుయొక్క పనులలో రాత్రిపని పెక్కు బాధ్యతలతోగూడినట్టి పనియైయున్నది. నర్సు తన ఆత్మనశమును, మంచి తీర్మానముచేయు శక్తిని పరీక్షించుకొనుటకును, వృద్ధిచేసికొనుటకును ఈ రాత్రిపని మంచి అనకాశము నిచ్చును. రాత్రులలో పై విచారణ యేమియునుండదు; ఉన్నను బహు కొద్దిగానుండును గాన, డాక్టరుగారి ఉత్తర్వుల ప్రకారము చేయుటలోను, రోగులకు సరిగా పరిచర్యచేయుటలోను నర్సుయొక్క బాధ్యత పగటి కాలముకంటె రాత్రికాలము ఎక్కువైయుండును. నర్సు పనిలోనికి రాగానే మొదట ఏవైన ప్రత్యేకమైన ఉత్తర్వులున్నవేమో చూచుకొని, మందుల యందుగాని, చికిత్సలయందుగాని చేయబడిన మార్పులను గుర్తించిన పిమ్మట ఒక్కొక్క రోగిని దర్శించవలెను. ఇట్లు చేయుటవలన ఏ పనినికూడ అలక్ష్యము చేయకుండుటయేకాక, మిక్కిలి తక్కువకాలములో, చేయవలసిన పని అంతయు చేయుటకును వీలగును. రాత్రిపనిలో నిద్రపోవుట గొప్ప తప్పు గాన, పనినుండి విరమించినతరువాత విశ్రాంతి తీసికొనవలసిన

¹ Night duty.

కాలములో చాలినంత నిద్రపోయి, విశ్రాంతి తీసికొని, రాత్రులలో నిద్రపోవు శోధన జయించవలెను. రాత్రులలో రోగులయొక్క స్థితి యెట్లున్నదో యని నర్సు జాగ్రత్తగా గమనించవలెను. ఇట్లు చేయుటవలన చార్టులు సరిగా, తప్పులులేకుండ వ్రాయుటకును ఉదయమున నియ్యవలసిన రిపోర్టులు తప్పులులేకుండ ఇచ్చుటకును వీలగును. దీపముల వెలుగు రోగుల కండ్లమీద పడకుండ, అనగా, వాని వెలుగు రోగుల కండ్లకు తగలకుండ నర్సు జాగ్రత్తగా చూడవలెను. రోగికిచేయు చికిత్సలో నిద్రయు, విశ్రాంతియు చాల ముఖ్యమైనవి గనుక ఒక్కొక్క రోగి బాగుగా నిద్రించునట్లును, విశ్రాంతి తీసికొనునట్లును నర్సు తన శక్తియున్నంతవరకు ప్రయాసపడవలెను. వేకువజామున చేలిగాలి తగులకుండ మంచి జాగ్రత్త తీసికొని రోగులకు దుప్పట్లు కప్పవలెను. నర్సింగుపనిచేయుటకు అననరమైన సామానులు అన్నిటిని జాగ్రత్తగా వాడి, సస్టముకాకుండ వానిని ఉపయోగించవలెను. ఉదయమున నర్సు తన పనినుండి విరమించునప్పుడు నార్డులన్నియు శుభ్రముగాను, క్రమపరచబడియు నుండవలెను.

నర్సింగు పని చేయునంతకాలము యోగ్యుడైన, లేక యోగ్యురాలైన నర్సుకును, ఆయన లేక ఆమె పనికిని గల సంబంధము 'భక్తి విశ్వాసములు, గలిగియుండుట' అను మాటలయందు ఇమిడియున్నదని చెప్పవచ్చును. ఇదియే ఆమె లేక ఆయన పనియొక్క ఉన్నతమైన ఆదర్శమై యుండును. నైద్యశాలయొక్కయు, ట్రయినింగ్ పాఠశాలయొక్కయు ఆజ్ఞలకు లోబడి, వానియొక్క మంచి పేరును గౌరవమును కాపాడి, వానియందు భక్తి విశ్వాసములు గలిగియుండవలెను. సహనర్సులు తమ జీవితోద్యోగముగా కోరుకొనిన ఈ నర్సింగు పనిని తమ శక్తి వంచనలేక చేయునట్లు వారికి సహాయము చేయవలెను. తన పైనున్న పెద్దల అధికారమునుగూడ పైకెత్తి పట్టి వారి శక్తి యుక్తులయందును, వారు జాగ్రత్తగా చేయు చికిత్సలయందును రోగులకు నమ్మకము పుట్టించవలెను. రోగులు తమ్మును గూర్చియు, తమ కుటుంబములనుగూర్చియు తెలియజేయు రహస్య విషయములను గుప్తముగా నుంచవలెను. తన స్వంతకార్యములు అనగా, దినదినము చేయవలసిన పనులయందు తన శక్తి యున్నంతవరకు ప్రయాసపడుచుండవలెను. ఇట్లు చేసి ఒక్కొక్కరియెడలను, తన పనియందును గల భక్తి విశ్వాసములను జూపుచుండవలెను. యేను ప్రభువు ఈ లోకములో

కొద్దికాలము (కొన్ని సంవత్సరములు) మాత్రమే జీవించెనుగాని, దానిలో ఎక్కువకాలము రోగులను స్వస్థపరచుచు, మరణము వరకు తన పని యందు తనకుగల భక్తి విశ్వాసములు జూపెను. ఇట్టి ఆదర్శప్రాయుడైన ప్రభువుపట్ల ఎల్లప్పుడు భక్తి విశ్వాసములు కలిగియుండుటకు నర్హు ఎప్పుడును మరువకూడదు. ఈ యధ్యాయమును ముగించుచున్న యీ క్రింది ప్రమాణమును నమ్మకముగా గైకొని ఆచరించుట ప్రతి నర్సుయొక్క గుణియై యుండవలెను.

ప్లారెన్సు నైటింగేలు ఒప్పందము

‘దేవునియెదుటను, ఈ సమూహము ఎదుటను, నా జీవితమును పవిత్రముగ నుంచుకొనుటకును, నా వృత్తియందు విశ్వాసముగ నుండుటకును, నేను భక్తి పూర్వకముగ ఒప్పందపడుచున్నాను. హానికరమైనట్టియు, దుర్మార్గమైనట్టియు, దేనినైనను నేను విసర్జించుదును. అపాయకరమైన యే మందు దినుసునైనను నేను పుచ్చుకొనను. దానిని బుద్ధి పూర్వకముగా రోగుల కైనను వాడను. నా వృత్తికి సంబంధించిన యంతస్తును గొప్పజేయుటకు నా శాయశక్తుల పాటుబడుదును. నా యద్యోగధర్మములో నాకు తెలియ నచ్చు వ్యక్తిగతమైన విషయములు, కుటుంబ వ్యవహారములను అతిగూఢముగా నుంచగలదానను. వైద్యునకు భక్తి విశ్వాసములతో సహాయ మొనర్చుటకు పాటుపడుదును. నా సంరక్షణకు నొప్పగింపబడిన వారి జ్ఞానముకొరకు నన్ను నేను సమర్పించుకొనుచున్నాను.’

అధ్యాయము 2

శరీరారోగ్యము—ప్రజారోగ్యము

శరీరారోగ్యము

ఆధునికకాలపు నర్సులు తమ శరీరారోగ్యము లేక ఆరోగ్యశాస్త్రమునుగూర్చి ప్రత్యేక శ్రద్ధ వహించవలెను. ఎందుకనగా వారు తమ ఆరోగ్యమును మంచి స్థితియందుంచుకొనుటయేకాక, ఇతరుల కారోగ్యము చేకూర్చుటయు, ఆరోగ్యవిధులు నేర్చుటయు వారి గుణియై యున్నది. ఈ గుణి సక్రమముగా నెరవేరుటకు నర్సులు మంచి ఆరోగ్యవంతులుగాను ఉత్సాహభరితులుగాను నుండవలెను. అట్లుండినచో ఇతరులు వారి ననుకరింప నభిలషింతురు.

ప్రజలు ఆరోగ్యముగా నెట్లు జీవించగలరో వారికి తెలియజేయుటకు గాను, ప్రస్తుతకాలపు నర్సుకు బాహ్యరోగ్యము మాత్రముండిన చాలదు; మానసికారోగ్యముగూడ ఉండుట చాల అవసరము. ‘మానసికారోగ్య శాస్త్రము, మన స్వంతజీవిత సమస్యల నెదుర్కొని సమర్థించుకొనుటకు మనకు సహాయపడుటయేకాక, ఇతరుల కష్టములు గ్రహించుటకుగూడ తోడ్పడును.

తర్బీతుపొందుచున్న నర్సులు, జీవితములో కొద్ది యనుభవమే కలిగిన వారైనను, వెవ్వేరు నయస్సులుగల బాలబాలికలను, నయసుకు వచ్చుచున్న యౌవనులను, పెద్దవారిని, వృద్ధులనుగూడ పరామర్శించవలసి యుండును. తమ స్వంత ఆరోగ్యమును చురుకుదనమును కాపాడుకొనుట యందు అనుసరించిన నియమములనే, తాము పరిచర్య చేయవలసిన ప్రతివిధమైన రోగికిని అన్వయించి పనిచేయవచ్చును. భోజనము, శరీర శుభ్రత, దుస్తులు, శరీరవ్యాయామము, పరిశుభ్రమైనగాలి, విశ్రాంతి, ఆరోగ్యకరమైన ‘వ్యక్తిత్వము అను విషయములనుగూర్చి ప్రతిదినము అభ్యాసము చేయవలసిన నియమములను గ్రహించి, యితరులకు వానిని అన్వయింపజేయుటమీదనే నర్సుయొక్క స్వంత ఆరోగ్యమును, ఆమె పరిచర్యచేయు రోగియొక్క ఆరోగ్యమును ఆధారపడియుండును.

అహారము

ప్రతి మానవుడు మంచి మిశ్రమ అహారమును భుజించుట అవసరము. దానిని నియమితకాలములో సంతోషకరమైన పరిస్థితులలో, సరసముగా ముచ్చటించుచు తినుటకు తగినంత సమయముండవలెను. భోజనకాలముల మధ్య తినుటవలన జీర్ణశక్తికి అధిక శ్రమ నియ్యరాదు. పెద్దలు దినమునకు మూడుపూటలు భుజించిన చాలును గాని, పిల్లలు, ముసలివారు, ఆరోగ్యహీనులు కొద్దికొద్దిగా పెక్కుసార్లు భుజించవలసియుండును. మూత్రపిండములు, చర్మము, మలము మొదలగువాని మూలమున దేహమునుండి బయటికి విసర్జింపబడు నీటికి సరిసమానముగా తూగునంత నీటిని మనము త్రాగుచుండవలెను. మరియు శరీరములోని ప్రతి జీవకణమునందు జరుగుచున్న రసాయనిక మార్పులకు చాలినంత

¹ Mental hygiene.

² Personality.

³ Cell.

నీటినిగూడ మనము త్రాగుచుండవలెను. ఉష్ణదేశమునందు దినమునకు అధమపక్షము 4 పెంట్ల నీరైనను త్రాగుట అవసరము.

బిడ్డలు పుట్టిన మొదటి తొమ్మిదిమాసములవరకు తల్లిపాలే వారికి అతి శ్రేష్ఠమైన ఆహారమైయుండును. ఈ దేశములో తల్లిపాలకు బదులు, ఆవుపాల నుపయోగించుటకు చాలమందికి శక్తిలేదు గనుక, బిడ్డకు 18 మాసముల వయస్సు వచ్చువరకు తల్లిపాలు మరిపించుటకు వీలుకాక పోవుచున్నది. అయినను 9 నెలలనుండియే బిడ్డకు పాలకు తోడు మిశ్రమ ఆహారమును కొద్దికొద్ది కొలతలుగా, పలుమారులు ఇచ్చుట అవసరము. వివిధ రకములైన గంజి, సూపు, అనగా ఎముకలు, మాంసము, కూరలు మొదలగువానితో చేయబడిన చారు, బాగుగా వండిన అన్నము, బాగుగా ఉడకబెట్టి నలుగగొట్టిన కూరగాయలు, గుడ్లు, చేపలు, కోళ్లు, తాజా లేక ఉడికించిన పండ్లు—వీనిని క్రమక్రమముగా వారి భోజనమునకు చేర్చుచుండవలెను. బిడ్డ పెరుగుకొలది, బలమునచ్చి యెక్కువ బరువు తూగు నట్లు చేయగల ఆహారమును బిడ్డకు ఇచ్చుచుండవలెను. బిడ్డ పెద్దదగు చుండుకొలది, భోజనమును క్రమేణ హెచ్చించుచు నిచ్చుచుండవలెను.

పెరుగుచున్న బాలుడుగాని, బాలికగాని యుక్తవయస్సునకు వచ్చుచుండు సంవత్సరములలో, మాంసకృత్తులు, విటమినులు విస్తారముగాగల ఆహారపదార్థములు తినుట అవసరము. ఎందుకనగా ఈ కాలములో పునరుత్పత్తిచేయు, వారి యవయవములు వృద్ధిపొందుచు చురుకుగ పని చేయుటకు ఆరంభించును. కావున ఒక యశావనుని బలమంతయు పై చెప్పిన అవయవముల పెంపునకు చాలవరకు వినియోగపడుచుండును గాన, అతడు లేక ఆమె అధికముగా భుజించి, పోయిన బలమును తిరిగి చేకూర్చుకొనుచుండవలెను. ఈ కారణములనుబట్టి తరచుగ యశావనునికి పెద్దవానికంటె ఎక్కువ భోజనము అవసరము.

ఆరోగ్యముగలిగిన ఒక పెద్దవాని భోజనము అతడుచేయు పనినిబట్టి యుండును. చాల పనిగలిగి, బహిరంగ స్థలములలో దేహపరిశ్రమ చేయువారు, వీరు ఉపయోగించునంత బలము నుపయోగించి పనిచేయని వారికంటె, ఎక్కువ ఆహారము భుజించుట అవసరము.

¹ Organs of generation.

నర్సులు చాలినంత భోజనము, ముఖ్యముగా చాలినన్ని 'మాంస కృత్తులు, విటమినులుగల ఆహారము భుజించుట అవసరము. తమ జాగ్రత్తలోనున్న రోగులు చేయగల దేహపరిశ్రమనుబట్టి వారి యాహారముగూడ క్రమపరచబడునట్లు నర్సు చూడవలెను. పెద్దవారగుచున్న యశావనులు పుచ్చుకొనునంత ఆహారము మధ్యవయస్సుగలవారికి అవసరములేదు. వయస్సులోనున్నవారికంటె, వృద్ధాప్యములోనున్నవారికి తక్కువ మాంసకృత్తులు, పిండిపదార్థములు అవసరమని నర్సు తెలిసికొనవలెను. ముసలివారైన రోగులకు జీర్ణము కాగలిగినవిధముగా కొద్ది కొలతలుగల భోజనము పలుమారు పెట్టుచుండవలెను. భోజనము వారికి ఆకర్షణీయముగాను, వేళకు క్రమముగాను వడ్డించుచుండవలెను.

బహిష్కార్యమండలముయొక్క ఆరోగ్యశాస్త్రము

బహిష్కార్య అవయవములనుగూర్చిన ఆరోగ్యశాస్త్రములో బాహ్య, అంతరావయవములనుగూర్చిన పరిశుభ్రత ఇమిడియున్నది. ఎవరి స్వంత ఆరోగ్యమునకైనను బాహ్యశుద్ధి యెల్లప్పుడు అవసరమే; కాని వైద్యశాల లలో పనిచేయువారికి ఇది మరి యెక్కువ అవసరము. ఎందుకనగా, అక్కడ అశుభ్రముగా నుండుటవలన వ్యాధి బీజములు పుట్టుచుండును. ఇట్టిదానితో ప్రతిదినము పోరాడుట నర్సుయొక్క ప్రథమకర్తవ్యము. దాని వలన ఆమెకును లేక ఆయనకును, రోగికిని మేలుకలుగును.

ప్రతిదినము సబ్బు, వెచ్చని నీళ్లతో స్నానముచేసి చర్మమును బాగుగాకడిగి శుభ్రముగా నుంచవలెను. మరియే యితరమార్గముల వలననైనను చెమట గ్రంధుల ద్వారములు తెరువబడి, వానిద్వారా మలిన పదార్థము విసర్జించబడుటకు వీలుకాదు. చర్మములోని పగుళ్లమూలమున గాని పెదవులు, పురీషనాళము, యోని—వీనితో కలిసికొను 'అమత్వచగల తడి చర్మము మూలమునగాని వ్యాధి బీజములు దేహములోనికి ప్రవేశించ వచ్చును. కావున ఈ భాగములను ముఖ్యముగా శుభ్రము చేయవలెను. అట్లే 'చేంకలు, 'గజ్జెలు, స్తనములక్రిందనుండు చర్మపు ముడతలనుగూడ శుభ్రము చేయుచుండవలెను. చర్మము ముడతలుపడు భాగములను జాగ్రత్తగాకడిగి, తుడిచి, యెండనియ్యవలెను. తడియంతయు ఆరిపోవున

¹ Protein and Vitamins. ² Hygiene of the excretory system. ³ Mucous membrane. ⁴ Axilla. ⁵ Groin.

తరువాత చెమట విస్తారముగా పోయినప్పుడు, తడి నార్పునటువంటి మంచి డస్టింగ్ పాడరు కొట్టవలెను. అట్టిభాగములను బాగుగాకడిగి, తుడిచి, ఆరనిచ్చినవెనుక, కొంచెము నూనె బాగుగ పూయుటయు మంచిది.

వ్రేలిగోళ్ల సందులు, వ్యాధిబీజములు శరీరములో ప్రవేశించుటకు అనుకూలమైన స్థలములు. గోళ్ల సందునున్న చర్మము పొడుగుగా పెరగ కుండ దానిని గోళ్లదగ్గరకు కత్తిరించవలెను. వ్రేలి చివరి యాకారము వలెనే గోటిని కత్తిరించవలెను. వ్రేలిచుట్టునున్న తోలుపొర, లోపలికి పోయియుండునట్లు అభ్యాసము చేయవలెను. కాలిగోళ్లు పెరిగి ముందుకు రాకుండ వానిని వ్రేలిచుట్టు మట్టమునకు కత్తిరించవలెను. పాదములను ఎల్లప్పుడు శుభ్రముగా నుంచుకొనవలెను. కాలివ్రేళ్లమధ్య చర్మము పొడిగా నుండునట్లు చూడవలెను. మడిమలలోగాని, పాదముయొక్క మరియేభాగమునగాని పగుళ్లుండినట్లయిన వానిని వెంటనే గమనించి, చికిత్సచేయవలెను. లేనియెడల వీనివలన నెక్కువ బాధకలుగుటయే కాక, 'కొంకిపురుగులు ఇతర సూక్ష్మజీవులు శరీరములోనికి ప్రవేశించుటకు ఇవి తగినమార్గములగును. అంటువ్యాధులు సోకకుండ నుండుటకు నర్సు పనిమీదనున్నంతకాలము పాదరక్షలు వేసికొనవలెను.

వారమున కొకసారి శరీరస్నానముచేసి పుట్టెను వెండ్రుకలను శుభ్రముగ నుంచుకొనవలెను. ప్రతిదినము వెండ్రుకలను చక్కగ దువ్వుకొనవలెను. రోగియొక్క వెండ్రుకలను నర్సు ప్రతిదినము దువ్వుచుండినయెడల, ఆమెకు అప్పుడప్పుడు స్నానము చేయించిన చాలును. వెండ్రుకలలో పేలుచేరి యుండినయెడల 'బైల్లోరైడ్' ప్యాక్ గాని, కిరసనాయిలుగాని తలకువేయుట నలన ఈ పేలును వెంటనే చంపివేయవచ్చును. ఈపిని వేడికాడి పూసి, సన్నని పండ్లుగల ఒక మంచి దువ్వెనతో దువ్వుటవలన తీసివేయవచ్చును.

దేహములోని మలినపదార్థములు, మలమూత్రములద్వారా బయటికి విసర్జింపబడవలెనని జ్ఞాపకముంచుకొనవలెను. అంతవరకు బాహ్య శుచినిగూర్చి యెంత ఆలోచించినను ప్రయోజనముండదు. మూత్రావయవములును, ప్రేగులును, తమపనిని సరిగ్చేయవలసియుండినయెడల, మన ఆహారములో ముడిపదార్థములును, విస్తారమైన ద్రవపదార్థములును కలిసియుండవలెను. అప్పుడే ప్రేగులును, మూత్రపిండములును తమ

ముఖ్యమైన పనిని చేయుటకు ఈ పదార్థములు తోడ్పడును. దేహపరిశ్రమ చురుకుగా చేయుటవలనగూడ ఈ అవయవములు తమపనిని చక్కగ చేయుటకు ప్రేరేపించబడును. మలమూత్రాదులను విసర్జించుటకు చిన్నపిల్లలకు క్రమమైన అలవాట్లు కలుగజేయుట చాల ముఖ్యమైన విషయము. ఒక బిడ్డ ఈ పనులను క్రమముగా చేయుటకుగాను భోజనమైన తరువాత, ఆ బిడ్డను ఒక చట్టిమీద కూర్చుండబెట్టవలెను. ఈ అలవాట్లు బాల్యములోనే అలవడినయెడల, పెద్దవారైనప్పుడును అవి నిలిచియుండును. అప్పుడు మలబద్ధకము, దానితో చేరిన అనారోగ్యము నివారించబడును. ప్రతిదినము మామూలుకాలమున మలవిసర్జనము చేయుట చాల ముఖ్యమైన విషయమని గమనించవలెను.

నోటినిగూర్చిన ఆరోగ్యశాస్త్రము

నోటినిగూర్చిన జాగ్రత్తయు, పండ్లనుగూర్చిన జాగ్రత్తయు పండ్లు పుట్టుకముందే ఆరంభమగును. పసిబిడ్డయొక్క పండ్లు బలముగానుండి బాగుగ నృద్ధిపొందవలెననిన, తల్లి తన ఆహారముతో 'సున్నముగలిగిన పదార్థములను విస్తారముగా పుచ్చుకొనవలెను. పసిబిడ్డలు కొన్ని నెలల వయస్సునకు రాగానే వారికి ఎముకగాని, రబ్బరు ఉంగరముగాని, గట్టి రొట్టెముకగాని గొరుకుటకు ఇయ్యవలెను. అప్పుడు దవుడలు త్వరగా పెరిగి, పండ్లు పెరుగునప్పుడు వానికి చాలినంత స్థలము నియ్యగలవు. బిడ్డల నోళ్లు ఉమ్మినీటివలన శుభ్రపరచబడుచుండును. పాలు పోసినతరువాత కొంచెము పాలు నోటిలో మిగిలియుండినయెడల, కొన్ని గరిటెల కాచిన నీళ్లు త్రాగించుటవలన ఆ పాలను నోటినుండి తీసివేయవచ్చును. బిడ్డల పండ్లు మొలచినప్పటినుండి వానిని శుభ్రముగా తోమవలెను. సాధ్యమైనంత త్వరలో బిడ్డలు తామే తమ పండ్లను తోముకొనుటకు నేర్పుకొనవలెను. శుభ్రపరచబడని పండ్లు పుచ్చిపోవును. ఆ పుచ్చిపోయిన పండ్లలోని రంధ్రములు రోగక్రిములు పుట్టుటకు అనుకూలమైన స్థలములైయుండును. భుజించిన తరువాత అప్పుడప్పుడు క్రొత్తగా చివ్విిన వేప పుల్లతో పండ్లను తోముకొనినయెడల, పండ్లును, నోరును శుభ్రపడుటయే కాక, 'లాలాజలముగూడ విస్తారముగా ఊరును. ప్రతిసారి భోజనమైన పిమ్మట పండ్లను అన్ని ప్రక్కలను కుంచెతో తోమి, బాగుగా కడుగవలెను.

¹ Hookworms.

² Bichloride pack.

¹ Calcium.

² Saliva.

పండ్లుతోము కుంచెను తడిచేసి ఉప్పు, సోడియంబైకార్బోనేట్, లేక బాగు పొడిలో ముంచి దానితో పండ్లు తోమవలెను. పిమ్మట మంచి నీటితో నోటిని బాగుగా శుక్కిలించి కడుగవలెను.

గట్టిదైన భోజనము తినకూడదని నిర్ణయించబడిన రోగుల నోటిని గూర్చి మిక్కిలి జాగ్రత్తగానుండవలెను. మామూలుగా తీసికొనవలసిన జాగ్రత్తకు తోడు ప్రతిసారి భోజనమునకు ముందును వెనుకను వారి నోటిని క్రిమినాశని, అనగా, రోగక్రిములను చంపగల ద్రవముతో బాగుగా కడుగవలెను. చేప్పరించి నమలుటకు బంక, మైనమువంటి మెత్తని, తియ్యని నస్తువులను ఇచ్చినట్లయిన, వానివలన లాలాజలము బాగుగా ఊరి నోటిని శుభ్రముచేయుటయేకాక, దప్పియుకాకుండ జేయును.

మస్సులు

దేహములోని శీతోష్ణములు సరిసమానముగా నుండునట్లును, అతివేడిగాని అతిచలిగాని తగలకుండ దేహమును కాపాడుకొనుటకును దుస్తులు ధరించుదురు. దేహమునుండి బయటికిపోవు మొత్తము ఉష్ణములో నూటికి 77 పాళ్లు, చర్మముద్వారా ¹ఉష్ణవాహము, ²కిరణప్రసరణము, ఆవిరియగుట అను మూడు వ్యాపారములచుగాలమున బయటికి వెడలుచుండును. వేడివాహకములు కొన్ని మంచివియు, కొన్నిమంచివి కానివియు గలవు. ఇట్టి వేడివాహకములనుగూర్చి మనమెరిగిన సంగతులు వేడిచలనమునుగూర్చి తెలిసికొనుటకు మనకు సహాయపడును. దేహమునకు త్వరగా ఉష్ణమెక్కుటగాని దేహమునుండి ఉష్ణము త్వరగా పోవుటగాని మంచిదికాదు. ఉన్ని మంచి వేడివాహకముకాదు; మరియు చెమటను బాగుగా పీల్చుకొనును. కావున శీతలదేశములలో తేలికయైన ఉన్ని బట్టలు చర్మమును తాకునట్లు ధరించుకొనుట ఔషమము. చర్మమును తాకునట్లు ఉన్నిని ధరించుటకు ఇష్టపడనివారు పట్టును ధరింపవచ్చును. నూలుగుడ్డలు దేహము బయట ధరించుటకు అనుకూలమైనవి. ఎందుకనగా, వీని వైభాగము మెత్తగనుండును గాన ఉన్నిదుస్తులవలె వీనిలో వ్యాధిబీజములుగాని, దుమ్ముగాని నిలిచియుండవు. మరియు ఈ దుస్తులను సులభముగా ఉడుకవచ్చును. ఆతిశీతల దేశములలో చలిగాలి దేహములో చొరకుండునట్లు, వైదుస్తులను జంతువుల చర్మములతో చేసి

కొని ధరింతురు. ఉష్ణదేశములలో సందులున్న నూలుగుడ్డలు ధరించుట ఉత్తమము. ఈ గుడ్డల పోగులమధ్య చాలినన్ని సందులను విడిచి నేయుటవలన, ఈ సందులగుండ చెమట వెడలిపోవును. గాలి, మంచి వేడివాహకముకానందున, దేహమునుండి వేడిమి త్వరగా పోనూపోదు, దేహమునకు వేడిమి త్వరగా రానూరాదు. ఇట్టి గుడ్డలను గజము ఒకటి 6 నుండి 8 అణాల ధరకు బజారులో కొనవచ్చును. నల్లరంగులు వేడిని ఆకర్షించుకొని తమయందే ఇముడ్చుకొనునుగాని, తెల్లరంగులు సూర్యకిరణములను ప్రతిఫలింపజేయును. అయినను గుడ్డలయొక్క రంగు భేదము అంత విశేషమైన సంగతి కాదు.

లోపల వేసికొను గుడ్డలను మాత్రము పలుమారు మార్చి బాగుగా ఉదికి, పిండి, యెండబెట్టవలెను. పగలు, రాత్రి వెవ్వేరు దుస్తులను ప్రతివారు ధరించవలెను. అప్పుడు వానిలో ఒక్కొక్కజేత దుస్తులకు మంచిగాలి తగులును. పరుపుగుడ్డలు తేలికగను, వెచ్చగను, అన్ని దిక్కుల బరువు సమానము గలిగియు నుండవలెను.

మంచి ఆరోగ్యస్థితిలోలేని రోగులకు పలుమారు చలి పుట్టుచుండునుగాన వారికి ఎక్కువ దుప్పట్లు కప్పి, అవసరముండిన, వేడినీటి బుడ్లు పెట్టవలెను. పిల్లలు, ముసలివారు వెచ్చని దుస్తులు ధరించుట అవసరము. శిశువులలో రక్త ప్రసరణము వేగముగానుండును గాన వారి దేహములోని వేడి త్వరగా పై భాగమునకు కొనిరాబడును. ముసలివారిలో రక్త ప్రసరణము చాల నిదానముగా జరుగుచుండుటవలన, వారి కాళ్లుచేతులు పలుమారు చల్లగానుండును.

ఎముకలు, కండరముల ఆరోగ్య శాస్త్రము

దీనిలో ఈ యవయవము లుండవలసిన తీరును దేహ పరిశ్రమయు ఇమిడియున్నవి. తల నిట్రయిగను గడ్డములోపలికిని, భుజములు క్రిందికిని లోపలికిని, పొత్తికడుపు లోపలికి లాగుకొని, మడిమలు కలిపి, కాలివ్రేళ్లు కొంచెము బయటికి తిరిగియుండునట్లు నిలువబడినయెడల, చేక్కగ సరియైన తీరున నిలుచున్నట్లు భావించవలెను. కూర్చున్నప్పుడు మొండెము నిట్రయిగ నుంచుకొని కూర్చుండవలెను.

పనివలన కలుగు దేహపరిశ్రమకు తోడు ఇతర సమయములలోను శరీరపరిశ్రమ ప్రతిదినము క్రమముగా చేయవలెను. మంచిగాలి, సూర్యని

¹ Antiseptic mouth-washes.

² Conduction.

³ Radiation.

వెలుగుగల ప్రదేశములలో వివిధమైన ఆటలు, పందెములయందు పాల్గొనవలెను. దేహపరిశ్రమవలన ఎట్టి ఫలితము కలుగునో మనము తెలిసికొనినయెడల, దేహపరిశ్రమ ఆరోగ్యమునకు ఎంత ముఖ్యవసరమో సులభముగా గ్రహించగలము. దానివలన శ్వాసము, అనగా గాలి నెక్కువగా పీల్చుకొందుము. ఊపిరితిత్తులుకూడ ఎక్కువ ప్రాణవాయువును లోపలికి తీసికొనును. మన దేహములోని ప్రతి జీవాణువునందు జరుగు పనికి ఈ ప్రాణవాయువు చాల అవసరమైయుండును. ఈ జీవాణువులలో జరుగు పనియొక్క ఫలితార్థముగా ఏర్పడు బొగ్గుపులుసువాయువు బయటికి త్వరగా వెడలిపోవుటకును దేహపరిశ్రమ తోడ్పడును. ప్రాణవాయువును జీవాణువులకు గొనిపోయి, రక్త ప్రవాహమునుండి బొగ్గుపులుసువాయువును వెడలగొట్టుటవలన రక్త ప్రసరణమును ఎక్కువగ వృద్ధిచేయును. అది కండరములను బలపరచి, శరీరస్థితిని బాగుచేసి, దేహమునకు ఉష్ణము కలిగించును. చర్మము, మూత్రపిండములు, ప్రేగులు చురుకుగ పనిచేయునట్లుచేసి, వానిద్వారా దేహములోని పనికిరాని మలిన పదార్థములను బయటికి త్రోసివేయును. పిల్లలకు బాల్యములోనే దేహపరిశ్రమ చాల అవసరము. ప్రతిదినము కొన్ని గంటలు స్వేచ్ఛగా తిరిగి, ఆడి, కాళ్లు, చేతులు జాడించి తన్నుటకు వారికి అవకాశమియ్యవలెను. ఆరోగ్యవంతులకు అవసరమైనంత దేహపరిశ్రమ, రోగులకును వయస్సు చెల్లినవారికిని అవసరములేదు. పడకమీదనే పరుండియుండు రోగులు, తమ అవయవములను కదిలించి, పరిశ్రమ చేయునట్లు వారికి అవకాశము కలిగించవచ్చును. అవయవములను పిసుకుటవలనను కొంత దేహపరిశ్రమ కలిగించవచ్చును.

విశ్రాంతి

దేహముచేయు అనేక పనులవలన అది అలసి, జీర్ణించిపోవును. ఇట్లు జీర్ణించినభాగములు తిరిగి బాగుపడుటకును, చురుకుగ పనిచేయుటకును విశ్రాంతియు, నిద్రయు చాల అవసరము. వయస్సునుబట్టియు, వ్యక్తిని బట్టియు అనగా, ఒక్కొక్కని దేహస్థితినిబట్టియు, వానికి ఎంత నిద్ర అవసరమో, నిర్ణయించవచ్చును. శిశువునకు 16, చిన్న బిడ్డకు 12, పెద్దవానికి 8 గంటల నిద్ర ప్రతిదినము అవసరము. ఉష్ణదేశములలో మధ్యాహ్నము కనీసము ఒకగంట స్వేదనను విశ్రాంతి తీసికొనుట మంచిది. మన దేహ

ములు సంపూర్ణముగా విశ్రాంతినిొంది, మనస్సుకు సమాధానము, శాంతియుండిననేకాని, విశ్రాంతివలన మనకు లాభముండదు. మనము తలక్రింద తగ్గుగనుండు దిండు పెట్టుకొని వెల్లికిలపరుండి, కండరములను చాచి, విశ్రమింపవలెను.

వాడిమండల ఆరోగ్య శాస్త్రము

స్వంత ఆరోగ్యము అను విషయముక్రింద మనము చదివిన విషయములన్నియు దేహారోగ్యమునకు సంబంధించినవియే. మానసిక, ఆత్మీయ ఆరోగ్యమునుగురించి కొద్దిగమాత్రమే విచారించితిమి.

మనము రోగులకు నిజముగా సహాయము చేయగోరినయెడల, వారిని కేవలము రోగులనిమాత్రమే భావించక, వారు దేవుని బిడ్డలయిన మానవులనియు భావించుట చాల ముఖ్యమైన విషయము. ఇతరుల సంగతి గ్రహించుటకు ముందు మొదట మనలను మనమే గ్రహించుకొనవలెను. నర్సు పడుచువారిని, ముసలివారినికూడ పరామర్శించవలసియుండును గాన, మనము పెరుగుచుండగా, మన శరీరాభివృద్ధికి సంబంధించిన అవస్థలను గూర్చి నర్సు తెలిసికొనియుండవలెను.

బాల్యము

శుక్ల శ్రోణితముల సమ్మేళనమువలన తల్లియొక్క గర్భాశయములో బిడ్డ యెట్లు పెరుగుచున్నదో ప్రసవశాస్త్రము చదువుటవలన నేర్చుకొనుచున్నాము. మానవ అండము పిండముగా మారి సమస్తావయవము లేర్పడి ప్రత్యేకముగా జీవించుటకు తొమ్మిదినెలలు పట్టును. అప్పుడు బిడ్డ ఆశ్చర్యకరమైన దేహముతో పుట్టును. ఈ దేహము జననమునుండి చురుకుగ పనిచేయుటకు శక్తి గలిగియుండును. అయినను ఆ శిశువు విషయమై తల్లి యెక్కువ జాగ్రత్త, శ్రద్ధ పుచ్చుకొనుట అత్యవసరము. ఇట్టి శ్రద్ధ లేనియెడల దైవ సంకల్పమునకు అనువగు ఆరోగ్యకరమైన వ్యక్తిత్వమును ఆ శిశువు పొందజాలదు. శిశువులకు దేహము చాల ప్రాముఖ్యమైనది. తలిదండ్రులయొక్క వివేచనా సంపత్తి, ఆత్మీయ జ్ఞానసంపత్తుల నాధారముచేసికొని, శిశువుయొక్క దేహము దినదినాభివృద్ధి గాంచుచుండును. బిడ్డయొక్క గుండె, ఊపిరితిత్తులు పుట్టుకనుండియే సంపూర్ణముగా పనిచేయును. మెదడు పెరిగి యితరావయవములను పనిచేయించు కండరములను వశపరచుకొనువరకు అవి పనిచేయజాలవు.

అప్పటికైనను బిడ్డ వెవ్వేరుపనులు బుద్ధి పూర్వకముగా చేయవలెనని కోరిననేకాని, ఆ పనులు జరుగనేరవు. బిడ్డ తన కాళ్లతో తన్న వచ్చును; చేతులతో నీ వ్రేళ్లు పట్టుకొనవచ్చును గాని, నడుచుటకు తన కాళ్లనుగాని, భుజించుటకు తన చేతులనుగాని ఉపయోగించుట లేదు. బిడ్డపుట్టిన తీణమునుండియు తన స్వరమును ఉపయోగించును గాని, మనతో మాటలాడలేదు. నడుచుటకును, చేతులను ఉపయోగించుట కును, మాట్లాడుటకును ముందు మానసిక శక్తులు వృద్ధిపొందుట అవసరము. బాల్యమునుండియే మంచి మానసికాభ్యాసములు అలవడుట మేలు. ఎందుకనగా చిన్న బిడ్డయొక్క మనస్సు బహు త్వరితముగా పెరుగును. తలిదండ్రులు నేర్పించినట్లయిన, చిన్నతనములో నుండినప్పటి కిని పిల్లలు, తప్పు ఒప్పులను విమర్శించు వివేచనాశక్తి గలిగియుందురు. మాననహృదయములోనుండు దేవుని యాత్మచేత నడిపించబడునట్టి మానవ మనస్సుయొక్క హేతువాదన (కారణ) శక్తి దేహమును వశపరచుకొని పని చేయించవలెను. నిష్కపటము, నిర్మలమునైన మనస్సు, సమృద్ధము, నిరీక్షణ, ఇతరుల క్షేమమునుగూర్చిన శ్రద్ధ, దేవునియందలి నిజమైన విశ్వాసము—ఇత్యాది సుగుణములను చిన్నతనమునందే పెంపొంద చేయవచ్చును. కోరదగిన సుగుణములను ప్రోత్సహించుటవలన దుర్గుణములు అంతరించును. మనము భయము, బెదురుపెట్టి పనిచేయించుటకంటె, ప్రేమ, శ్రద్ధ, ఉత్సాహములతో పనిచేయించుట చాల మంచిది. ఆరంభమునుండియు సద్భావములను పోషించి, వృద్ధిపొందించుటవలన, సంతోషకరమైనట్టియు, అన్నివిధముల సరిపోయినట్టియు సుఖజీవితమునకు పునాదివేయుదుము. ఇట్టి జీవితములో స్వార్థాపేక్షకు తావులేదు. దానిని ఇతరులకు సేవచేయవలెననెడి మనస్సుతో అణచివేయుదుము. ఇప్పుడు క్రమము మారినది. ఇకమీదట ఆత్మ, మనస్సు దేహములను వశపరచుకొని నడుపును.

యావనము

ఒక బాలుడుగాని బాలికగాని 12 నుండి 18 సంవత్సరముల లోపల యౌవనదశకు వచ్చును. కాని యీ వయస్సులో సంఘర్షణ లేకుండ సక్రమమైన ఆరోగ్యమును ఒక వ్యక్తి పొందుట దుర్లభము. బాల్యదశలో పరిపక్వము నొందక పనిచేయుకుండిన జననావయవములు, ఈ కాలములో

పరిపక్వము నొంది పనిచేయ నారంభించును. ఈ మార్పు బాలికలలో ఋతుస్రావము మూలమునను, బాలునియందు కొన్ని పురుషలక్షణములు, శక్తుల మూలమునను కనబడును. సాధారణముగా, ఈ సమయమును బాలుడు, బాలిక యుక్తవయస్సునకు వచ్చిన సమయమందుముగాని, ఒక విధముగా క్రొత్తజీవమును పుట్టించగల శక్తి వీరి దేహములో కలిగినను, ఆత్మ, మనస్సు దేహములను వశపరచుకొనుటకు సమయము ఇంకను దొరకలేదు గాన, అట్టి సమయము వచ్చువరకు వారికి యుక్తవయస్సు వచ్చినదనుట సరికాదు. యౌవన కాలారంభములో దేహము అతి త్వరితముగా వృద్ధిపొందుచుండుటవలన, దానిని వశపరచుకొనుటకు ఆత్మకును, మనస్సునకును చాల కష్టమగును. కొన్ని గుర్తులవలన దేహములో జరుగు ఈ సంఘర్షణ తెలిసికొనగలము. దీనిని సరిగా గ్రహించకపోవుటవలన పలు మారు చాల కష్టములు, అనర్థములు ప్రాప్తించవచ్చును.

యుక్తవయస్సునకు వచ్చిన బాలిక ఈ సమయములో బిడియముతోను, ఇతరులతో కలిసి మెలిసి యుండనట్లును ప్రవర్తించును. పలుమారు నిలకడలేక విసుగుగాను కోపస్వభావముతోను నుండును. తన స్వంతవేషమునందు అధిక శ్రద్ధగలిగి, అందమైన దుస్తులను ప్రేమించుచుండును. స్నేహముకొరకును, ఇతరులు తన్ను గ్రహించవలెననియు కోరుచుండును. మొదట తండ్రియొక్క స్నేహమును, తరువాత ఇతరపురుషుల స్నేహమును ఆ మెకు గావలసియుండును.

బాలుడు, త్వరితముగా పెరుగుచున్న తన దేహమును ఇతరులు గమనించవలెనని, విపరీతముగా దుస్తులు ధరించి, స్వంతవేషమును గూర్చి అధిక శ్రద్ధపుచ్చుకొనును. బాలుడును పలుమారు నిలకడలేక దిగులుగానుండును. తనకంటె పెద్దవారిని, గొప్పవారిని వీరులుగా భావించి వీరపూజ చేయును.

ఇట్టి లక్షణములు సహజముగాను, ఆరోగ్యముగాను పెరుగుచున్న దేహముయొక్క మార్పులకు సూచనలైయున్నవని యౌవనులు తెలిసికొనుట వారికి చాల సహాయకరముగా నుండును. నర్సుకూడ ఈ సంగతులు గ్రహించినట్లయిన, తన స్వంతమునకును, ఇతరులకును సహాయము చేయుటకు వీలగును.

నిస్సహాయులైన ప్రజలకు పిల్లలకు సహాయముచేయుట, చేతి పనులు, కుట్టుట, నేయుట, రంగులువేయుట, బుట్టలు తట్టలు అల్లుట, వడ్డంగి పని చేయుట, బహిరంగస్థలములలో తిరిగి, బాలికాభటులుగా పని చేయుట, తోటపనిచేయుట, మకాములుచేయుట, చురుకుగానడుచుట, ఈదుట, మొదలగు పరిశ్రమకార్యములు ఈ కాలములో యశావనుల శక్తులు బైటికి వచ్చుటకు సహాయపడును. ఈ కార్యములు యశావనుల యొక్క శరీర మానసిక శక్తులను ఉపయోగించునవిగా నుండవలెను. బాలురు కాలిబంతి, ముష్టియుద్ధము, కుస్తీపట్టుట మొదలగు చురుకైన పనులు చేయుచుండవలెను.

ఈ వయస్సులో ఇతరులకు సేవచేయుటయు సహాయకరమైన పని యైయుండును. మనచుట్టు బాధ, దుఃఖము, నిరుద్యోగము, పేదరికము, అజ్ఞానము, లంచగొండితనము, అన్యాయము మున్నగు వానిని చూచు చుండుము. ఈ కీడులను నివారించుటకు సహాయపడుట తన విధియని బాధ్యతగల ప్రతి మానవుడు గ్రహించవలెను. ఈ కార్యములు చేయుటకు బాధ్యత నహించిన మానవుడు వాని నలక్ష్యముచేసి తనపని ముగించితినిని తలంచుట వెర్రితనము.

మన జీవితకాలమంతయు మనకు సహాయము చేయునట్టిగాని, అభ్యంతరము కలిగించునట్టిగాని గుణములు మనయందు వృద్ధిపొందు చుండును. వీనిలో యోగ్యమైనట్టియు, విలువగలిగినట్టియు గుణము, స్నేహగుణము. రోగులు స్నేహగుణమును చాల మెచ్చుకొందురు. వారికి ఇచ్చు మందుకంటే, వారియెడల చూపు స్నేహపూరితమైన శ్రద్ధ, ఎక్కువ మేలుచేయును. కొన్నిసార్లు నిజమైనట్టియు లోతైనట్టియు స్నేహము ఏర్పడుటవలన శీలము బలపడును. ఈ వయస్సులో ఇంద్రియనిగ్రహము చాల అవసరము. ఎందుకనగా మనము ఒకనితో స్నేహముచేసి అతడు మరి ఎవరితోను స్నేహముగా ఉండకూడదని కోరుటవలన కీడుకలుగును. ప్రజాకార్య నిర్వహణార్థమై ఇతరులకు సహాయము చేయవలెనను ఒకే కోరికగల స్నేహితులు తమకును సహాయము చేసికొందురు. నర్సులు స్త్రీపురుషులందరితో కలిసిమెలిసి పనిచేయవలసియుండును గాన అందరి యెడల దయగాను స్నేహముగాను ఉండుటకు నేర్చుకొనవలెను. అయినను తమమట్టుకు తాము నెమ్మదిగాను ఇతరుల జోక్యములేకయు ఆత్మ శౌర

వముగలిగియు ప్రవర్తించవలెను. నిజమైన స్నేహితులు ఇతరులయందలి మంచితనమునుజూచి మర్యాదచేసి, శౌరవింతురనియు నర్సులు తెలిసికొన వలెను. యశావనులు తమ విషయమై వేరుగా భావింతురు. అది గొప్ప పొరపాటు. ఒక్కొక్కరు ఒక గుంపంతటి మేలుకొరకు తమ కార్యములను చేయవలెను. లేనియెడల చేసిన వ్యక్తియేకాక, ఇతరులుగూడ బాధపడ వలసివచ్చును.

యుక్తవయస్సు

మన ఇంద్రియములను వశపరచుకొనుటలో మనము చేయు ఈ పోరాటము మనకు పూర్ణవయస్సు రాగానే, నిలిచిపోవునని తలంచుట గొప్ప తప్పు. ఎందుకనగా, ఈ పోరాటము జీవితాంతమువరకు నుండును. మనము పెద్దవారమైనపుడు ప్రపంచములో జరుగుచున్న మొత్తము పనికి మన భాగపుపనియు చేయవలసియున్నాము. రోగపీడితులైనవారును, కష్టపరిస్థితులలో నున్నవారును వారికి నిజమైన శ్రద్ధయున్న కార్యములను గూడ చేయలేకపోవుచున్నారను సంగతి మనము జ్ఞాపకము పెట్టుకొన వలెను.

ఆరోగ్యకరమైన జీవితములో పనియు, ఆటలు, ఇతర వినోదకార్య ములును వేరుచేయబడి నియమితకాలములో నిర్వర్తించబడును. నూతన యత్నములనుచేయుటకు పురికొల్పు ఆదర్శజీవితమే ఆరోగ్యకరమైన జీవితము. తర్బీతుకాలము ముగిసినది గనుక, యిక నేర్చుకొనవలసినది యేమియులేదని తలంచువాడు వృద్ధిపొందినవాడు కాడు. ఇతరులకు సహాయముచేయుటకై యెల్లప్పుడు క్రొత్త జ్ఞానము, అనుభవము సంపాదించుకొనుటకు, ఆశగలిగి యుండవలెను.

వృద్ధాప్యము

జీవితకాలమంతయు విజయోత్సాహములతోను మంచి ఆరోగ్యము తోను గడిపి, ఆత్మను వశపరచుకొనువారి వృద్ధాప్యదశ యుచ్ఛస్థితిలో నుండి, పరిపూర్ణసుఖములనుభవించుచుండును. కాని జీవితారంభములో ఆత్మ నడుపుడలయొక్క జ్ఞానమును దెలిసికొననివారు, జీవితాంతమున ఆఖరు సంవత్సరములలో చాల దుఃఖముతో కాలము గడుపుచుందురు. తగ్గి పోవుచున్న తమ శరీరశక్తులు తిరిగి తమకు కలుగవలెనని కోరుచు, తమకు రానైయున్న మరణమును తలంచుకొని భయపడుచుందురు. దేవుని

కనుగొని ఆయనయందు విశ్వాసముంచిన నర్సు, పై చెప్పినవారికి సహాయము చేయగలుగును. ఈమె సహాయమువలన వారు తమ మిగత జీవితమును ఆత్మవశము చేసికొనుటకు నేర్చుకొనవచ్చును. ఈ యాత్మ యెన్నడును ముసలితనము చెందదు సరేగదా, తన వశమైనవారిని మరణమునుండి సంపూర్ణ జీవితమునకు నడిపించగలదని మనము నమ్ముచున్నాము.

ప్రజారోగ్యము

సామాన్యమైన నర్సింగు తర్జీతు పొందుకాలములో నర్సుయొక్క ప్రథమకర్తవ్యము, రోగులకు చికిత్సచేయుటయైయున్నది. రోగులు స్వస్థత జెందినతరువాత వారు వైద్యశాలను విడిచిపోవుదురు. వారి భావికాలమునుగూర్చిన ఊహము నర్సుయొక్క పూచీ కాదు. వారినిగూర్చి యిక నర్సు ఏమియు చేయనక్కరలేదు. కాని ఇటీవల కొన్ని సంవత్సరముల నుండి నూతనభావము ఏర్పడినది. ప్రజలలో వ్యాపించు రోగనివారణోపాయములనుగురించి వైద్య, నర్సింగుశాఖలవారు ఎక్కువ తెలిసికొని పని చేయవలెననెడి భావము వృద్ధియైనది. దీనినే 'ప్రజారోగ్యమునుగూర్చిన సేవ' యందురు. ప్రజలు సరియైన పద్ధతుల ననుసరించి జీవించుట, శరీర ఆరోగ్యము, సరియైన భోజనము, అంటువ్యాధులకు కారణము, రోగనివారణ ఇత్యాది విషయములలో వారికి బోధచేయుట చాల ప్రాముఖ్యమైన విషయమైనది. ఆరోగ్యసూత్రములను తెలియనివారు, నివారించగల రోగములను నివారించకపోవుటచే ననుభవించు బాధను, రోగనివారణోపాయములను బాగుగా గ్రహించినవారు తొలగించగలరు. ఆరోగ్యమును కాపాడుటకు ఏర్పడిన ప్రతి యుద్యమమునుగూర్చి ప్రస్తుతకాలపు నర్సు శ్రద్ధవహించి పనిచేయుచుండవలెను.

¹ 'స్వస్థపరచు సేవ' అను విషయమును ఆలోచించునప్పుడు, 1938-వ సంవత్సరము తాంబరములో సమావేశమైన 'అంతర్జాతీయ మిషనరీ కాన్ఫరెన్సు' వారు పై పేరును ² 'ఆరోగ్యము, స్వస్థపరచు సేవ' యని మార్చిరి. వారి రిపోర్టులో ఈ క్రిందివిధముగా వ్రాయబడియున్నది:—'వ్యాధులు రాకుండ శ్రద్ధవహించవలసిన అవసరము చాల ఉన్నది. అన్ని విధములైన

The Ministry of Healing. ² The International Missionary Council.

³ The Ministry of Health and Healing.

ఆరోగ్యము, ప్రజాక్షేమమునుగూర్చిన పనిలో పాల్గొని పాఠశాలలలో ఆరోగ్యమార్గమును ప్రవేశపెట్టి బోధించవలెనని దీనియొక్క అర్థము. ఊరక మందులిచ్చుటయేకాక, ఒక్కొక్క వ్యాధియొక్క మూలకారణములను కనుగొని, ఆ వ్యాధిని సంపూర్ణముగా నిర్మూలముచేయుట ఎక్కువ ప్రాముఖ్యమైన విషయము. ప్రతి క్రైస్తవ వైద్యశాల, తాను సేవచేయుచున్న ప్రజాసంఘమునకు ఆరోగ్యవిధానము బోధించు నిజమైన ఆరోగ్య కేంద్రమై యుండవలెను."

ఒక నర్సు సంపూర్ణముగా ప్రజారోగ్య సంబంధమైన పనినే చేయవచ్చును. అనగా, హెల్తు విజిటరుగా గాని, పాఠశాల నర్సుగా గాని, పనిచేయవచ్చును; లేక ఒకే నర్సు ఈ రెండు పనులు చేయుటకుగాని కోరబడవచ్చును. గృహములను దర్శించుచుండగా, తప్పు పరిస్థితులను నర్సు గమనించి వానిని దిద్దుకొనవలసిన ప్రాముఖ్యతను ప్రజలకు తెలియచెప్పును. ముఖ్యముగా పిల్లలవిషయమై తీసికొనవలసిన శ్రద్ధ, జాగ్రత్తలనుగురించి తల్లులకు నేర్పవలెను. అనేక పట్టణములలో ఒక వైద్యుని విచారణక్రింద ఒక ఆరోగ్యశాఖ (1 పబ్లిక్ హెల్తు డిపార్టుమెంటు) ఉండును. జనన మరణములన్నిటిని, అన్ని విధములైన అంటువ్యాధులను ఈ శాఖ వారికి తెలుపవలెను. తన రాష్ట్రములో అమలునందున్న ప్రతి ఆరోగ్య చట్టము నర్సుకు తెలిసియుండవలెను. ఇండియాలో అంటురోగులను ప్రత్యేకించు విషయమునుగూర్చి జనసామాన్యము గ్రహించునట్లు చేయుట చాల కష్టము. అట్లు ప్రత్యేకించబడిన స్థలములలోని నియమముల ప్రకారము వారు నడుచుకొనునట్లు చేయుట మరి యెక్కువ కష్టము. కావున తర్జీతుపొందిన నర్సు, వైద్యశాలలో పనిచేసినను, ఇతరవిధమైన ప్రజారోగ్య సంబంధమైన పనిచేసినను, తన స్వంతమాదిరి బ్రతుకువలన, అంటువ్యాధి వ్యాపించకుండ చేయుపద్ధతులు, రోగులను ప్రత్యేకించుట, 'క్వారన్ టైను' అను ప్రత్యేకస్థలము మున్నగువానినిగూర్చి ప్రజలకు నేర్పుట ఆమెయొక్క విధియైయుండును. టీకాలువేయుటలో గల మేలులనుగూర్చియు, టైఫాయిడు (విషజ్వరము) కలరా (వాంతిభేది) ప్లేగు (బొబ్బలరోగము లేక మహమ్మారి) మొదలగు అంటుజాడ్యములు చెలరేగి వ్యాపించుచుండగా,

¹ Public Health department.

² Quarantine.

ఆ వ్యాధులు తగలకుండ సూదిమందులు వేయించుకొనుటయొక్క విలువనుగూర్చియు ప్రజలకు తెలియచేయవలెను.

ఈ పనియంతయు చాల కష్టమైనది. ఆచారములు, సాంప్రదాయములు ఒక ప్రక్కన విరోధించి పనిచేయుచుండగా, ఈ పని మరింత కష్టమైయుండును. అయినను సంతోషముగాను, నిర్మాణ విధానమునను నర్పుతాను చెప్పుచున్న సత్యములను ప్రజలు నమ్మునట్లు చేయగలిగినట్లయిన, ఆమె సంఘమునకుచేయు సేవ అమోఘమైనదైయుండును. మానవ స్వభావమును గ్రహించక, దయాదాక్షిణ్యములు లేక పనిచేయ నారంభించు నర్పుతాను చేయుచున్న సంస్కరణలకు ప్రజలు విముఖులై తిరుగుబాటు చేయునట్లు వారిని ప్రేరేపించినదగును.

ఇదివరకే, నివారించగలిగిన రోగములను నిర్మూలించుటనుగూర్చి యెక్కువపని చేయబడినది. కాని ఓషికతోను, ఎడతెగని కృషితోను ప్రజలమధ్య సేవచేయు నర్పు, ఈ కార్యాభివృద్ధికి మరి యెక్కువ తోడ్పడగలడు. వైద్యశాలలలో రోగులును వారి స్నేహితులును నర్సులనుజూచి అనేకసంగతులు నేర్చుకొనగలరు. నర్సు తనకు ఆరోగ్య శాఖోద్యోగము దొరికినంతవరకు వేచియుండక, దానికి ముందే ప్రజలు ఆరోగ్యముగా జీవించువిధమును వారికి నేర్పవచ్చును.

ఇట్లు

క్రొత్త యిట్లు ఒకటి కట్టకముందు అనేక విషయములను ఆలోచించవలెను. వేసవికాలములో పరిశుభ్రమైన గాలి, మందమారుతము ధారాళముగా వీచునట్లును, ఋతుపవనములు (గాలులు), వర్షము, తగలకుండ కాపుదల యుండునట్లును ఇంటిని గట్టవలెను. చెమ్మలేకుండుటకు దానిని కొంచెము ఎత్తుగ గట్టవలెను. అవసరమైనయెడల నేలమీద నీరు నిలువకుండ, పారిపోవునట్లుగాని, యెండిపోవునట్లుగాని చేయవలెను.

గ్రామములో కట్టు స్వల్ప గృహమునకైనను, దాని కుపయోగించు కలప, దొరకగలిగినదానిలో శ్రేష్టమైనదై యుండవలెను. ఇంటికి తేకు కలప చాల మంచిది; యెందుకనగా, దానికి చెదలుపట్టదు. తేకు కలపమీద ఖర్చుపెట్టిన డబ్బు నష్టముకాదు. పూరిగుడిసెయైనను, దాని తలుపులు కిటికీలు తేకుతోచేసినవైనయెడల, మనదేశపు కలపతో

కట్టిన అదేవిధమైన యిండ్లు పాడైన తరువాతగూడ, తేకు సుపయోగించి కట్టినయిండ్లు చాల సంవత్సరములు నిలిచియుండును. తాళ్లముక్కలు, పగిలిన యిటికముక్కలు నేలమీదపరచి, కంకరువేసి, గ్రామ యింటి నేలను గట్టిచేయవచ్చును. దీనివలన చెమ్మ ఊరి పైకి రాకుండును. ఇట్లు తాళ్లుపరచుటకు వీలుకాకపోయినను, నేల చెమ్మగానుండినను, పరుండుటకు మంచములు, పగులు లేకపోయినను, నిద్రించు చాపలక్రింద, నరిగడ్డి వేసికొనినట్లయిన, జబ్బులు రాకుండ చేయవచ్చును. చేలిపుట్టుచున్నదని చెప్పటకు నోరులేని చేంటిబిడ్డలకును పిల్లలకును ఇట్టి వరిగడ్డి పడకలు వేయవలెను. ఇటిక, సిమెంటులతో కట్టిన యిండ్లలో వర్షముల వలన గోడలుతడిసి నెరియలుపడినవేమో, లేక కప్ప, పగుళ్లు బారినదేమో యని గమనించి, సకాలములో తగిన మర్రామతు చేయించవలెను. వేసవి మాసములలో పగుళ్లను గమనించక అలక్ష్యముచేసినందున, ఋతుపవనములవలన వర్షములు కురిసినప్పుడు గోడలు తడిసి కూలిపోవచ్చును. గాలి ధారాళముగా ఇంటిలోనికి, గదులలోనికి వచ్చునట్లు కిటికీలను అనుర్పవలెను. గోడల పైభాగమున గాలి ధారాళముగా ప్రసరించుటకు సందులు పెట్టినయెడల, ఇట్లు చేల్లగానుండును.

వంటగదిలో పొగపోవుటకు మంచి సందుగాని, మార్గముగాని యుండవలెను. ఇండియాదేశములో అనేకుల వంటగదులయందు ఈ యవసరమైన యేర్పాటు ఉండదు. స్నానముచేయుటకును మలమూత్రాదులు విసర్జించుటకు లెట్రిన్ (మరుగుదొడ్డి) సదుపాయములు ఉండవలెను. స్నానపు గదినుండి నీళ్లు బయటికి దూరముగా పారునట్లు ఏర్పాటుచేయవలెను. గ్రామాదులలో ఒక గుంట్రివ్వి యీ నీళ్లను పట్టియుంచి, అరటితోటను ఇంటికి కొంచెము దూరమునవేసి, దానికి ఈ నీరు వాడవచ్చును.

పశువులను ఇంటికి వీలైనంతదూరమున ప్రత్యేకముగా నుంచవలెను. పొగ, పశువులను దగ్గరకట్టియుంచుట, కర్మాగారములు, ఫ్యాక్టరీలు సమీపముననుండుట, ఎక్కువమంది యింటిలో కాపురముండుట—ఈ కారణముల వలన గాలి అపరిశుభ్రము కావచ్చును. అపరిశుభ్రమైన గాలిలో సూక్ష్మజీవులు విస్తారముగా నుండుటవలన, రోగము త్వరగా వ్యాపించవచ్చును. ఇంటిలో ఎవరికైన టయ, కుమ్మ మొదలగు అంటువ్యాధులున్నట్లయిన, వారు ఇతరులనుండి, ముఖ్యముగా పిల్లలనుండి దూరముగా పరుండ

వలెను. వీలయిన, బయట వసారాలోనో, దూరముగావేసిన పందిరిలోనో లేక మిడ్డెమీదనో పరుండుట మంచిది. చాలినంత సూర్యుని వెలుగు ఇంటిలోనికి ప్రసరించుచుండవలెనుగాని, యెండ అధికముగా నున్నప్పుడు, అది యింటిలోనికి రాకుండచేయుటకు కిటికీలకు ¹షట్టరులు అనగా, మూతలుండవలెను. వాని నప్పుడు మూయవలెను.

కల్పితవెలుగు వీలైనంత మంచిదిగాను, ఊమకరమైనదిగాను ఉండవలెను. విద్యుద్దీపములు శ్రేష్ఠమును, ఊమకరమునైనవి. లాంతరులు, పెట్రోమాక్సు దీపములు వెలిగించునప్పుడు అతి జాగ్రత్తగానుండవలెను. లేనియెడల, వాని నుపయోగించువారు తమ్మును తాము కాల్చుకొనవచ్చును. విద్యార్థులును, పనివారును చీకటిలో పనిచేసి, కండ్లకు శ్రమ కలిగించకుండ, మంచినెలుగు నుపయోగించవలెను. చాలసారులు దీపముల చిమ్మీలు చాల పొగబారియుండుటవలన, ఎక్కువ వెలుగు నష్టమగుచుండును. తక్కువరకముకంటె మేలురకము కిరసనాయిలు మంచి వెలుగునిచ్చును.

ఇంటిని వెచ్చగానుంచవలసిన బాధ దక్షిణ ఇండియాలో అంతగా లేకపోయినను దానిని చేయవిధానము మనము ఎరిగియుండవలెను. శీతల దేశములలో నిప్పు ఎల్లప్పుడు మండుచుండుటకు ఇంటిలోనే వసతికలిగించి కట్టుదురు. ఇట్టి పొయ్యిలలో కట్టెలు లేక బొగ్గులు మండుచుండగా, పొగ పైకిలేచి బయటికిపోవుటకు గొట్టములుండును. ఒక స్టావ్ ను, అనగా ఇనుపకుంపటిని నూనెతోగాని, బొగ్గుతోగాని మండించినయెడల, పొగ జ్వాలలు బయటికిపోవు మార్గములు చేయవలెను. మంచి గాలి, వెలుగు ప్రసరించని ఒక గదిలో స్టావ్ ను వెలిగించి పొగ, విషవాయువు బయటికిపోవు ఏర్పాట్లుచేయనందున ఊపిరి ఆడక నిద్రించుచుండిన పెద్దవారనేకులు ముఖ్యముగా పిల్లలనేకులు చనిపోయిరి.

నీటివసతి

నీటివసతి చాల ముఖ్యమైనది గనుక ప్రతియింటికి సాధ్యమైనంతవరకు నీటిసదుపాయము కలిగించవలెను. పట్టణములలో ఈ కష్టము లేదుగాని వేసవిమాసములలో జలాశయములలోని నీరు తగ్గిపోవుచుండుట

¹ Shutters.

వలన, కొళాయిల నీళ్లు అప్పుడప్పుడు నిలిపివేయుచుండురు. గ్రామాదులలో 'మరుగుదొడ్లు, పశువుల మలమూత్రాదులవలన చెడిపోకుండునట్లు బాగుగా కట్టబడిన బావులనుండి నీటిని చేదుకొనుట మంచిది. తెరచియుంచబడిన తొట్లు, సరస్సులు, చెలువులనుండి త్రాగెడునీరు తెచ్చుకొనుటవలన ఆరోగ్యమునకు కీడు కలుగవచ్చును. పశువులు, మనుష్యులు స్నానముచేసి, గుడ్డలుదికిన తరువాత అదే చెలువునీరు త్రాగుటకుగాని, వంటచేసికొనుటకుగాని బొత్తుగా పనికిరాకుండును. అయినను స్త్రీలు తమ కుండలతో ఇంటి యుపయోగము నిమిత్తము చెడిపోయిన చెలువు నీటిని తీసికొని పోవుచుండుట సాధారణముగా చూచుచుండుము. త్రాగకముందు నీటిని పొంగబెట్టవలెను. మనకు లభించునీరు ఎంత శుభ్రమైనదైనను పైఫాయిడు, కలరా మొదలగు వ్యాధులు ఈ నీటిద్వారా వ్యాపించగల అపాయము ఎల్లప్పుడు ఉండును. ఉప్పునీటిని బాగుగా పొంగించి చేల్లబడుటకు కొంతకాలము ఒకకుండలో నిలిచి యుండనిచ్చి తరువాత వడయగట్టినయెడల, ఆ నీరు త్రాగుటకు ఎక్కువ రుచిగానుండును. రక్షణార్థమును, బావి శుభ్రముగానుండుటకును దాని చుట్టు పిట్టగోడయుండుట మంచిది. నీటిని తోడుటకు పంపు (గొట్టము)లను ఉపయోగించనియెడల నీరుతోడు బక్కెటులు శుభ్రముగా నుండవలెను. వానిని ఆ పనికిమాత్రమే ఉపయోగించవలెను. ముఱికి నీరు ఇనుకకుండ బావిచుట్టు సిమెంటు చేసిన గచ్చు అరుగు ఉండవలెను. కనీసము 100 అడుగుల లోతుగల బావులలోని నీరు అతిశ్రేష్ఠమయినది. పట్టణములలో మునిసిపలు సంఘమువారు సప్లయిచేయు నీటిని పలువిధముల అనగా నడయగట్టుట, క్లోరైను అను మందు కలుపుటవలన శుద్ధి చేయుచుండురు. గ్రామములలో వేసవికాలమందు నీరు తగ్గియున్నప్పుడు బావులలో నెలకొకసారి పొటాసియము పర్మాంగనేటు అను మందు కలుపుచుండవలెను. లోకలుబోర్డులు లేక గ్రామములలోని హెల్తు ఆఫీసరుగారు ఈ మందు సప్లయిచేయగలరు.

చెత్త చెవారమును ఎత్తి పారవేయుట

చెత్త చెవారమును, కసవును ఎత్తి పారవేయుట ఇండియాలో ఒక పెద్ద సమస్యయైనది. ఇల్లు ఊడ్చి కసవును చెత్తను కళ్ళలమును సాధారణముగా

¹Latrines.

వీధిలోనే పారబోయచుందురు. వీధులూడ్చు పాకీవాడు ఉండినయెడల కొంత చెత్తను ఊడ్చి యెత్తుకొనిపోవునుగాని, దానికిముందే చాల చెత్త గాలికి కొట్టుకొనిపోయి, ఇతరుల ఇండ్లలోను ఊరిబయటను చెదరిపడును. ఈ కళ్ళలమువలన ఇతర ప్రజలకు బాధ, కష్టము కలుగుటయేకాక దీనిలో నుండగల వ్యాధి బీజములవలన అంటువ్యాధులు కలుగుటకు అవకాశము గలదు. కావున ఇంటి కళ్ళలమును కాల్చి వేయుటయొక్క ప్రాముఖ్యతను అందరికి నచ్చచెప్పవలెను. ఈ సంగతిని విద్యార్థులు త్వరగా గ్రహించి, కళ్ళలమును గాల్చి వేయుటకు సహాయముచేయ సిద్ధపడుదురు.

ముటికి నీరు

మునిసిపాలిటీవారు ఏర్పాటుచేసిన 'ముటికినీటి కాలువలుండిన స్థలములలో, ఈ మలినజలమును సులభముగానే పారదోలవచ్చును. కాని ఈ నీరు బాగుగా పారిపోవుటకు జనులు మరుగుదొడ్ల తొట్లలోను, నీటి గొట్టములలోను చెత్త చెదారము వేసి, వానిని మూసివేయకుండ ఉండవలెను. ఈ గొట్టములలో నీళ్లు విస్తారముగా పోసి, యేదైన దుర్వాసనగాని ఆటంకముగాని యుండినయెడల, వెంటనే దానిని గమనించి తీసివేయవలెను. గ్రామాదులలో ¹సెప్టిక్ టాంకులు, ²బోరు హోలులు మరుగుదొడ్లు, గుంటలు ఏర్పాటుచేసి ఉపయోగించవచ్చును. ఈ సెప్టిక్ టాంకులలోను బోరు హోలు మరుగుదొడ్లలోను 'డిస్ యిన్ ఫెక్టెంట్' (క్రిమినాశని) మందు పోయకుండ అతిజాగ్రత్తగలిగి యుండవలెను. లేనియెడల మలవిసర్జనము సహజరీతిగా కుళ్లిపోవుపని చెడిపోవును. గుంటలను వాడినయెడల మలమును కప్పుటకు మట్టి సమీపమున నుండవలెను. బోరు హోలు మరుగుదొడ్లలో ఊరు నీరు, ఏ బావిలోనికైన యినుకక యుండునట్లు, వానిని త్రవ్వ స్థలము నేర్పాటుచేయవలెను. ఈ రకము మరుగుదొడ్లలోని గుంటలు 20 అడుగులలోతు ఉండవలెను. పైనుండి కొన్ని అడుగులు మాత్రమే యుండువరకు ఈ గుంటలు నిండిన తరువాత, వానిని మట్టితోకప్పి 3 లేక 4 నెలలు విడిచిపెట్టవలెను. పిమ్మట గుంటలుత్రవ్వ సాధనములతో ఈ గుంటలు తిరుగ ద్రవ్వ, వానిలోని యెరువును పొలములకు వాడవచ్చును.

¹ Drainage system. ² Septic tanks. ³ Bore-hole latrines.

⁴ Disinfectant.

ఇది చాల విలువగల యెరువు. గ్రామములలో రోగుల మలమును, ఎంగిలిని, ఉమ్మిని బూడిదతోకలిపి లోతుగుంటలో పూడ్చివేయవలెను, లేక రంపపుపొట్టుతో కలిపి కాల్చివేయవచ్చును.

ఏవిధమైన మరుగుదొడ్ల యేర్పాటైనను ప్రతియింటికి ఒక్కొక్కటి యుండవలెను. మరుగుదొడ్ల వసతి లేనందుననే, హిందూస్త్రీలు అవసరమైనప్పుడెల్ల మలమూత్రములను వినర్జించుటకు నీలులేక వారికి తటచుగా మలబద్ధకము కలుగుచుండును. బయటి పొలములకుగాని, బహిరంగ స్థలములకుగాని పోవలసియుంటే, వేకునజోమునగాని, చీకటిపడినతరువాత గాని పోదురు.

అనారోగ్యపు అలవాట్లు

తల్లులు తమబిడ్డల కడుపు శుభ్రముకావలెనని వారమునకు రెండు మూడుసారులు ఆముదము పోయచుందురు. దీని కీడులనుగూర్చి నర్సు తల్లులకు, అవ్వలకు ముందుగా తెలుపవలెను. ఇట్లు చేయుటవలన ప్రేగులు బలహీనపడి, తిరిగి ఒక మోతాదు ఆముదము ఇచ్చిననేకాని, భేదికాకయుండును. రానురాను ప్రేగులు స్వయముగా పనిచేయలేకపోవును. జ్వరము నచ్చినవారికి ద్రవాహారమునేయిచ్చుట, నీరు త్రాగనిచ్చుట, యెంత ప్రాముఖ్యమైనదో ఆ సంగతినికూడ తల్లులకు నేర్పవలెను. ముఖ్యముగా, ప్రసవమైన తరువాత నీళ్లు త్రాగినట్లయిన చీము ఏర్పడునను సామాన్య దురభిప్రాయము గలదు. జ్వరము ఒక నిప్పువంటిదని భావించగలవారు దాని నార్పుటకు నీళ్లు అవసరమనియు గ్రహించగలరు. నారింజపండ్లరసము ఇచ్చినట్లయిన జలుబుచేయునని జనులు భయపడుదురుగాని, నిజముగా ఈ సమయములో దానిని మించిన పథ్యములేదు. అదియే విలువైన ఆహారమగును. మూఢభక్తి, అజ్ఞానమువలన జ్వరపీడితులకు స్పంజ స్నానమియ్యకూడదనియు, వారి వెండ్రుకలకు నూనెపూసి దువ్వకూడదనియు పిచ్చి తలంపులు గలిగి యుందురు గాని, నిజముగా ఇట్లు చేయుటవలన రోగులదేహము చల్లబడి వారికి ఎక్కువ సౌఖ్యముగానుండును. అధిక చీకటికలిగి, గాలి బొత్తుగా దూరని గదిని, హిందూదేశస్థులు సరియైన రోగులగదిగా భావింతురు. ఇట్టి గదిలో రోగుల నుంచెదరు. కావున మంచి గాలి, సూర్యుని వెలుగు రోగులకు ఎంత అవసరమో నర్సు వారికి తెలియజేయవలెను. అంటువ్యాధులు

వ్యాపించు విధమునుగూర్చి గ్రహించుటకు బదులుగా, మశూచి, ఆట్లమ్మ, (తట్లమ్మ) తదితర అంటురోగములు 'అమ్మవారు' అను దేవత కోపమువలన కలిగినవని భ్రమించి, కొన్ని జీవుల ప్రాణములు బలియిచ్చుటచేత ఆ దేవత కోపము చల్లారునని తలంచుదురు. అంటురోగులను ప్రత్యేకించి, వ్యాధి వ్యాపించకుండ చేయుటకు బదులుగా, వేపాకులు, కొబ్బరికాయలు, మొదలగువానిని కట్టుకొని పసుపు, కుంకుమబొట్టు పెట్టుకొని తప్పెటలు కొట్టుచు నృత్యము చేయుచుందురు. నాటువైద్యులను, తర్బీతులేని మోటు మంత్రసానులను పనికి పిలువకుండ జనులను వారించవలెను. ఆలోచన లేకుండ కండ్లకు పాదరసము, అపాయకరమగు ఇతర వస్తువులను పూయ కుండ, వేమారక జనులకు బోధించుచుండవలెను. తర్బీతుపొందిన నర్సుల మైన మనము వైద్యశాలపనిగాని, గృహములలోని పనిగాని, ప్రజారోగ్యపు పనిగాని, యేపనిని చేయుచున్నను, మన పరిసరములలోని ప్రజలు ఆరోగ్యవిషయమును బాగుగా గ్రహించి, రోగమును ఒక అనమాన ముగా భావించునంతటి మనసు వారికి కలుగునట్లు వారికి నేర్పుట, మన పనిలో ఒక ముఖ్యధర్మమైయున్నది.

అధ్యాయము 3

సూక్ష్మజీవుల శాస్త్రము

(బాక్టీరాలజి)

1671—1673-వ సంవత్సరములలో కనిపెట్టబడిన మైక్రాస్కోపు అనేడు సూక్ష్మదర్శిని యంత్రముతో సూక్ష్మజీవులనుగూర్చిన శాస్త్రము (బాక్టీరాలజి) ప్రారంభమైనది. దీనికిముందు మానవుడు చూచిన సైన్యములన్నిటిని మించిన, యెక్కువ అపాయకరమైన, కంటికి కనబడని మరి యొక గొప్పసైన్యము తనలోను, తనచుట్టును ఉన్నదని, మానవుడు తన కలలో సహితము తలంచలేదు. 'లూవెన్ హాక్' అను నతడు ఒక వాన బొట్టునుబట్టి సూక్ష్మదర్శిని క్రిందపెట్టిచూడగా, అతడు కనుగొనిన సంగతి చదివినంతనే ఒళ్లు జలదరించును. ఆయన మొదటిసారి ఆ వానబొట్టులో

¹ Leeuwenhoek

జీవించుచు, చలించుచున్న సూక్ష్మజీవులను జూచి, ఉద్రేకపూరితుడై కుమార్తెనుబిలిచి “రమ్మ, రమ్మ. త్వరగా రమ్మ. ఈ వానసీటిలో సూక్ష్మ జీవులున్నవి, చూడుము. అవి యీదుచున్నవి; చుట్టుతిరిగి ఆడుచున్నవి. ఇంతకుముందు మనము మన స్వంతకండ్లతో చూచిన జీవులన్నిటికంటె ఇవి వేయిరెట్లు చిన్న పియ్యెయున్నవి. నేను ఏమి కనుగొన్నానో చూడుము” అని యరచెను. (పాల్ డిక్రూఫ్ అను నతడు వ్రాసిన ‘మైక్రోబ్ హంటర్సు’ అను పుస్తకము 9-వ పుట చూడుము.)

అయినను పందొమ్మిదవ శతాబ్దము సగము గతించిన తరువాతనే, యీ సూక్ష్మజీవులకును రోగమునకునుగల సంబంధమును శాస్త్రజ్ఞులు కను గొనగలిగిరి. ఈ క్రింద పేర్కొనబడిన శాస్త్రవేత్తల పరిశోధనాఫలితములే లేనియెడల, సూక్ష్మజీవుల శాస్త్రమునుగూర్చిన యీ యధ్యాయము ఎన్నటి కిని వ్రాసియే యుండబడదు.

²జోసెఫ్ లైస్టర్ అను నతడు శస్త్రము చేయబడిన రోగులు అధిక సంఖ్యాకులుగా చనిపోవుటను విచారించి 1865-వ సం॥లో లూయీ పాశ్చరుయొక్క నూతన యత్నమునుగూర్చి చదివి ఒక క్రొత్త విశేషమును గ్రహించెను. పాశ్చరు, సూక్ష్మజీవులు పాలను పులుపుగను ద్రాక్షరసము పొంగునట్లును చేయుచున్నవని కనుగొనెను. లైస్టర్ ఈ సంగతి గ్రహించి, యికమీదట ‘కర్బాలిక్ సోల్యూషను’ను శస్త్రాయుధములకు, డ్రెస్సింగు గుడ్డలకేకాక, ఆపరేషను గదియంతటికి చల్లుటకు తీర్మానించుకొనెను. ఇదియే ఆధునిక శస్త్ర చికిత్సాశాస్త్రమునకు నిజమైన పునాదియైనది.

రాబర్టుకోక్ అను నతడు 1876-వ సం॥లో ‘ఆంత్రక్స్’ అను అంటు వ్యాధిని గలిగించెడు సూక్ష్మజీవియొక్క జీవితచరిత్రను లోకమునకు వెల్లడి చేసెను. ఈ క్రిమి ఆంత్రక్స్ యను రోగమును పశువులలోను మనుష్యులలోను పుట్టించును. ఆటు సంవత్సరములకుపిమ్మట ఈయన క్షయరోగమును గలిగించెడి క్రిమిని వర్ణించెను.

1877-వ సం॥లో పాశ్చరు కోళ్లకు తగిలెడు కలరాను నివారించెడు వాక్సిన్ (రసిని) కనుగొనెను. 1881-వ సం॥లో ఆంత్రక్స్ అనేడు వ్యాధిని

¹ See page 9, ‘Microbe Hunters’ by Paul de Kruif. ² Joseph Lister.

³ Carbolic solution.

⁴ Anthrax bacillus.

నివారించుటకు మరియొక రసిని కనుగొనెను. 1885-వ సం॥లో పిచ్చి కుక్క-కాటునకు విరుగుడుగా ఒక రసిని (వాక్సీనును) వాడెను.

1893-వ సం॥న హెర్బర్టు మైకల్ బిగ్గు అను నతడు ¹డిప్తీరియా (కంఠ రోహిణి) యను వ్యాధియొక్క కారణములను పరిశోధించుటకు 'నూతన పరిశోధనాలయ (లాబరేటరీ) పద్ధతులను అమలులోనికి దెచ్చెను. మఱు సటి సంవత్సరము ఈ రోగమునకు విరుగుడుగా 'ఆంటిటాక్సీనును కనుగొని బెర్లిన్ పట్టణములో ఉపయోగించి, చికిత్స ఫలితములు తెలిసిన తరువాత, దీనిని వెంటనే యుపయోగించుడని న్యూయార్కు వైద్యులను ప్రేరేపించెను. తరువాత కాలములో 'టాక్సీను - ఆంటి టాక్సీను సుపయోగించుటచే డిప్తీరియావ్యాధి పిల్లలకు రాకుండ నివారించవచ్చునని ఋజువు చేయబడెను.

1899-వ సం॥లో వాల్టర్ రీడ్ అను నతడు చాలకాలము అపాయకరమైన పరిశోధనచేసి 'యెల్లో ఫీవర్ అనెడు పసుపుజ్వరము, అంతకు ముందు అట్టి రోగముగలవానిని కుట్టిన దోమకాటువలన కలుగుచున్నదని కనుగొనెను.

సర్ రోనాల్డ్ రాస్ అను నతడు తన జీవితములో నెక్కువకాలము ఇండియాలోని సికింద్రాబాదు అను పట్టణమున పనిచేసి, అనేక పరిశోధనలు గావించి, 1897-వ సం॥న అనేక రంగుచుక్కల రెక్కలుగల 'అనో ఫిలెన్ అను దోమ మలేరియా అనబడిన రోగమును వ్యాపింపజేయుచున్నదని కనుగొనెను. కోక్ అను నతడు పశువులయందు వ్యాపించు మలేరియానంటి అంటువ్యాధులకును, మనుష్యులయందు వ్యాపించు మలేరియా జ్వరమునకును సంబంధములేదనియు, ఈ రెండవ రకము మలేరియా పరాన్నక్రిములు, మనుష్యులమధ్యను ఒక విధమగు దోమలమధ్యను మాత్రమే తిరిగి మలేరియాను వ్యాపింపజేయుననియు 1898-వ సం॥న తెలియజేసి గొప్ప కార్యసిద్ధి పొందెను.

ఇంకను అనేకమంది శాస్త్రజ్ఞులనుగూర్చి చెప్పవచ్చునుగాని, ఇప్పటికి చెప్పిన ఈ కొద్దిమంది ప్రస్తుతపు సూక్ష్మజీవుల శాస్త్రమునకు పునాది వేసిరిని తెలిసికొనిన చాలును.

బాక్టీయాలజీ అనగా బాక్టీరియా అనబడు అతి సూక్ష్మమైన ఉద్భిజ్జములనుగూర్చిన పఠనము. అతి సూక్ష్మజీవులలో బాక్టీరియా అను సూక్ష్మజీవులు తక్కినవానికంటె ఎక్కువగనున్నను రోగమును కలుగజేయు 'ఫంగై, ప్రోటోజోన, ఫిల్టబుల్ వైరుసెస్ అను ఇతర సూక్ష్మజీవులను గూర్చియు దీనిలో చదువవలసియున్నాము. ఈ సూక్ష్మజీవులకు 'క్రిములు, 'సూక్ష్మప్రాణులు అను నామాంతరములును గలవు.

అంటురోగములను వ్యాపింపజేయు అతి సూక్ష్మజీవి, వ్యాధిగల ఒకనిని కుట్టి వ్యాధిలేని మరియొకనిలో ప్రవేశించుటవలన ఈ వ్యాధి ఒకనినుండి మరియొకనికి వ్యాపించుచున్నది. ఇట్లు వ్యాపించు వ్యాధులకు జలుబులు, న్యుమోనియా, రక్తభేది, విషజ్వరము, కలరా ఉదాహరణములు. ఇవిగాక అంటుతగిలిన గాయములు, చీముగడ్డలు, 'సెప్టిసిమియా (రక్తమును చెటిపెడు విషము) అను మరికొన్ని వ్యాధులును గలవు.

క్రొత్తగా పర్బీతుపొంద నారంభించిన నర్సు బాక్టీయాలజికిని నర్సింగునకునుగల సంబంధమును గ్రహించకపోవచ్చునుగాని, తన పనియందు ముందుకు సాగిపోవుచుండగా, నర్సింగు అనగా రోగికి పరిచర్యచేయుటయే కాక రోగమునుండి తన్ను తాను రక్షించుకొనుటయు, ఇతరులను రక్షించుటయుగూడ తన కర్తవ్యమని గ్రహించును. ఈ నియమములనుబట్టి పని చేయుచుండగా నర్సింగునకును, మైక్రోబ్స్ అనెడి సూక్ష్మజీవులకును ఎన్ని విధముల సంబంధముకలదో తెలిసికొనును. నర్సు ఈ విషయములను గ్రహించినదనుటకు క్రింద పేర్కొనినవి కొన్ని ఉదాహరణములు: నర్సు ఒక రోగికి పరిచర్యచేసి, మరియొకరోగికి పరిచర్య చేయకముందు తన చేతులను జాగ్రత్తగా కడుగుకొనును. తెర్నామిటర్ అను జ్వరమానిని ఒక రోగికి ఉపయోగించి, రెండవరోగికి ఉపయోగించకముందు దానిని ఆంటిసెప్టిక్ సాల్వ్యాషను (క్రిమిఘ్నము)లో ముంచును. ఒక గాయమాను కట్టుటకు ముందు దానికి కావలసిన పరికరములను పొంగించును. ఒక ఇంజెక్షను ఇయ్యకముందు మందుచిమ్మెడు సూదిని జాగ్రత్తగా పొంగించును. ఇంజెక్షను వేయవలసిన భాగమునుకూడ ఆంటిసెప్టిక్ సాల్వ్యాషనుతో శుభ్రముచేయును. 'క్యాథిటర్ అను సామానును బాగుగ పొంగించి

¹ Diphtheria. ² New laboratory methods. ³ Antitoxin.

⁴ Toxin-antitoxin. ⁵ Yellow fever. ⁶ Anopheline.

¹ Fungi, Protozoa, and filtrable viruses. ² Germs. ³ Microbes.

⁴ Septicaemia. ⁵ Catheter.

ఉపయోగించును. 'మలవిసర్జనపాత్రలను (పడకచేట్లను) ఖాళిచేసి, కడిగిన తర్వాత వానిని ఆంటిసెప్టిక్ మందులో ముంచును.

వానివాని పునరుత్పత్తివిధమునుబట్టి, అతి సూక్ష్మజీవులు బాక్టీరియా, ఫంగై, ప్రోటోజోవా అను తరగతులుగా విభజింపబడినవి. మొదటి రెండుగుంపులు ఉద్భిజ్జతరగతికిని, మూడవది జంతువర్గమునకును చెందినవి. ఈ తరగతులన్నిటికి తినుటకును, బహిష్కరించుటకును, చలించుటకును, పునరుత్పత్తి (సంతానాభివృద్ధి) చేయుటకును శక్తిగలదు.

బాక్టీరియాలలో ఒక జీవి రెండుసగములుగా చీలి పునరుత్పత్తియగుచుండును. ఇట్లు ఇవి అనుకూలమైన పరిస్థితులలో అతివేగముగను అసంఖ్యాకములుగను వృద్ధియగును. ఒక 'జీవాణువు గంటకు ఒకసారి రెండుగ విభజింపబడినయెడల, రెండు దినములలో దానివంశము 2,81,500,000 జీవులుగా వృద్ధియగునని లెక్కచేయబడినది. అనుకూల పరిస్థితులలో ఒక బాక్టీరియా జీవి 20 నిమిషముల కొకసారి విభాగము కావచ్చును. పరిస్థితులు ప్రతికూలముగ నుండినయెడల కొన్ని సూక్ష్మజీవులు 'స్పోర్సు' అనెడు సూక్ష్మమైన అండములను బెట్టును. వీనిని నాశనముచేయుట చాల కష్టము. అదృష్టవశాన ఇట్టి గ్రుడ్లుపెట్టు సూక్ష్మజీవులు కొన్నిమాత్రమే మానవునికి హానిచేయగలవు. వీనిలో ఆంత్రిక్స్, టెటనస్ (ధనుర్వాతము) అనెడు రోగములను కలిగించు రోగక్రిములు అందరికి బాగుగ తెలిసినవి. ఒత్తిడిక్రింద తయారగు ఆవిరిని ప్రయోగించుటవలనగాని, మూడుదినములు వరుసగా కొంతకాలము ఉడికించుటవలనగాని ఈ క్రిములను నాశనము చేయవచ్చును.

సూక్ష్మజీవులను వాని ఆకారములనుబట్టి విభజించి, ఆకారములకు తగిన పేరులనే వానికి పెట్టియున్నారు.

1. కాకై.—దీని యేకవచనము కాకన్. ఇది ఆకారమున గుండ్రముగ నుండును. వీనిని రెండేసి చేర్చినపుడు 'డిప్లోకాకై' అనియు, గొలుసులుగా చేర్చినపుడు 'స్ట్రెప్టోకాకై' అనియు పిలువబడును. అవి పెద్దవిగ నైనను చిన్నవిగ నైనను ఉండవచ్చును.

¹ Bed-pans. ² Cell. ³ Spores.

⁴ Diplococci. ⁵ Streptococci.

2. బాసిల్లే.—దీని యేకవచనము బాసిలన్. ఇవి కట్టపుల్ల ఆకారముగానుండును. అవి పొడుగుగ నైనను, పొట్టిగ నైనను లావుగ నైనను, సన్నముగ నైనను ఉండును. చివర గుండ్రముగగాని, మొన తేలిగాని యుండును. ఈ గుంపు జీవులు సూక్ష్మమైన అండములు ('స్పోర్సు') పెట్టును.

కాకై

బాసిల్లే

స్పిరిల్లు

1. బాక్టీరియా

3. స్పిరిల్లు.—దీని యేకవచనము స్పిరిల్లం. ఇవి సంకరగగాని మెలికలు తిరిగిగాని, శంఖాకారము గలిగిగాని యుండును.

సూక్ష్మజీవులన్నియు మిక్కిలి చిన్నవి. ఒక మిలియను (సదిలక్షలు) జీవులు కలిసి ఒకటి, రెండు అంగుళముల పొడుగు ఉండవచ్చును. వీనిలో ఒక్కొక్కదాని పరిమాణము భేదించియుండును. కాకైరకము జీవులు 1/5,000 నుండి 1/1,25,000 అంగుళాంశము (అనగా అంగుళములో అన్ని పాళ్లు) వ్యాసము (అడ్డకొలత) గలిగియుండును.

ఫంగై అను ఉద్భిజ్జములు బాక్టీరియాకంటె పెద్దవై, ఏ పదార్థమునైనను పొంగునట్లు చేయగలవు. అవి మొగ్గులువేసి, సంతానాభివృద్ధి జేసికొనును. అంటుమొగ్గ సంపూర్ణముగా పెరిగినప్పుడు తల్లిమొగ్గ (జీవాణువు)నుండి వేరుపడి, స్వంతముగా జీవించుటకు మొదలుబెట్టును. తామర, 'మైసిటోమ' అను చర్మవ్యాధులు ఫంగైవలన కలుగును.

ప్రోటోజోవా యనెడు ఏక జీవాణువుగల జీవులు సంపర్క-సహితముగాగాని, సంపర్క-రహితముగాగాని సంతానాభివృద్ధి కాగలవు. ఇవి ప్రాణులలో అధమజాతికి చేరినవి. వీనివలన కలుగు కొన్ని వ్యాధులేవనగా, 'అమీబిక్ రక్తభేదులు, మలేరియా జ్వరము, 'కాల-అజార్' మొదలైనవి.

ఈ సూక్ష్మ జీవులుగాక, అత్యధిక శక్తిగల సూక్ష్మదర్శిని (భూతదర్పణము)తోనైన చూడజాలనట్టి అతి సూక్ష్మజీవులును గలవు. పెరుగుటకు అనుకూలమైన ఒక 'పదార్థము (మీడియ) నందు వీనిని బెంచి, రోగము

¹ Spores. ² Mycetoma. ³ Amebic. ⁴ Kala-azar. ⁵ Media.

నకు లొంగెడు కొన్ని జంతువులలోనికి టీకాలమూలమున వీనిని ప్రవేశపెట్టి నట్లయిన, ఈ ప్రాణులవలన కలుగు వ్యాధి చిహ్నముల వ్యాధియే, ఆ జంతువులలోను పుట్టును. దీనినిబట్టి యీ యతిసూక్ష్మజీవులున్నవని గ్రహించగలుగుచున్నాము. ఇవి యెంత సూక్ష్మ రంధ్రములగుండవైనను దూరిపోగలవు. అనగా 'వడగట్టు సాధనములలోని అతి సూక్ష్మరంధ్రములలో నుండియు దూరిపోగలుగుటవలన వీనికి 'ఫిల్ట్రబుల్ వైరుసెస్' అను పేరుగలిగినది. వీనివలన మశూచి, 'రేబీస్' (పిచ్చికుక్కల వ్యాధి), 'ట్రకోమ, ఇన్ ఫ్లుయాంజే' మొదలగు వ్యాధులు సంభవించును.

నీరు, గాలి, ఆహారకణములు తదితర వస్తువులన్నిటిలోను మైక్రోబ్స్ అనెడు క్రిములుండవచ్చును. ఇవి చాలనరకు మానవుల, జంతువుల చర్మముపైనను¹ అమత్వచలపైనుండును. నోరు, ముక్కు, జీర్ణావయవముల దారులు, ఈ క్రిములు పెరుగుటకు మిక్కిలి అనుకూలమైన తావులైయున్నవి. మలము నిండ సూక్ష్మజీవులు, ముఖ్యముగా 'కోలన్' అను క్రిములున్నట్లు తెలిసికొనబడినది. వివిధప్రాణులు వృద్ధిపొందుటకు వివిధ అనుకూల పరిస్థితులుండవలెను. అనగా, ఈ ప్రాణులనుబట్టి యవి అభివృద్ధిపొందు పరిస్థితులు మారుచుండును. 95°—102° F. ఉష్ణమునందు అవి చుటుకుగ నుండును. చల్లదనము వానివృద్ధి కాటంకముగానుండునుగాని, వానిని చంపదు. వేడిమి, చెమ్మ, చీకటి, మృతకళేబరములుగాని, కుల్లిన కూరగాయలు, జంతుదేహములు మొదలగునవిగాని యీ సూక్ష్మజీవుల వృద్ధికి మిక్కిలి అనుకూల పరిస్థితులు కలిగించును. అనగా వీనియందు ఈ సూక్ష్మజీవులు బాగుగా వృద్ధియగును. కావున ప్రతి వైద్యశాల ధారాళముగా వెలుగు, గాలి వచ్చునదిగాను, పరిశుభ్రమైనదిగాను, నేల పొడిగాను నుండవలెను. ఈ సూక్ష్మజీవులలో ననేకజీవులు నిరపాయకరమైనవే కాక, కుల్లిన పదార్థములను చెల్లకు ఉపయోగపడునట్టి ఆహారపదార్థములుగా మార్చి మనకు సహాయపడు సూక్ష్మజీవులునై యుండవచ్చును. కొన్ని జీవులు పాలను పెరుగుగా మార్చును. కాడినంటి సూక్ష్మజీవులు రొట్టె చేయుట యందును, 'ఆల్కహాలు' అనెడు సారాయిని పొంగిచేయుటయందును తోడ్పడుచున్నవి.

¹ Filters. ² Filtrable viruses. ³ Rabies. ⁴ Trachoma.

⁵ Mucous membranes. ⁶ Colon bacillus. ⁷ Yeast. ⁸ Alcohol.

రోగములు కలుగజేయు క్రిములకు రోగసహిత క్రిములు ('పాతో జెనిక్ క్రిములు) అనియు, మానవదేహమునకు హానిచేయని సూక్ష్మజీవులకు రోగరహిత క్రిములు ('నాన్ పాతో జెనిక్ క్రిములు) అనియు పిలువబడుచున్నవి. పాతోజెనిక్ క్రిములు మానవదేహములో ప్రవేశించినపుడు టాక్సిన్ యనెడు విషమువలన హానికరమగు వ్యాధులను బుట్టించును. ఈ వ్యాధులు చీముగడ్డలనంటి స్థానిక (ఒకేస్థలమున కలిగెడు) రోగములైగాని, ధనుర్వాతము ('టెటనస్)వలె దేహమంతట వ్యాపించు రోగములైగాని యుండవచ్చును.

అతి సూక్ష్మజీవులను సూక్ష్మదర్శిని (భూతదర్పణము) క్రిందపెట్టి పరిశోధించి చూడవచ్చును. కొన్నిటిని ఉన్నవి ఉన్నట్లుగానే చూడవచ్చును; మరికొన్నిటికి రంగుబూసి ప్రత్యేకించి చూడవచ్చును. మరికొన్నిటిని పెరుగుటకు అనుకూలమైన (కల్చర్ మీడియ)యను పదార్థములో అసఖ్యాంకములుగా పెంచిననే తప్ప, కంటికి కనబడనంత సూక్ష్మములైయుండును. ఇట్లు పెంచి చూచినప్పుడే వానిని సరిగా పరీక్షించుటకు వీలగును.

సూర్యునివెలుగు, ఎండ, ఉష్ణము, కొన్ని రసాయనములు—ఇవి అతి సూక్ష్మజీవులను నాశనముచేయగల కొన్ని వస్తువులు. సూర్యరశ్మి యొక్క వెలుగువలనను వేడిమివలనను సూక్ష్మప్రాణులు నశించును. ఎండ విస్తారముగాకాయ ఈ దేశములో ఈ విషయము చాల ప్రాముఖ్యమైనది. ఈ ఎండవలన అధికలాభము పొందవచ్చును. సెగరోగమును కలుగజేయు 'గనోకాకై' క్రిములును, క్షయరోగ క్రిములైన 'ట్యుబర్కిల్ బాసిల్లెయు' కొన్నిగంటలు మంచి యెండతగులుటవలన చనిపోగలవు. ఎండ బెట్టుటవలన సూక్ష్మజీవులు పెరుగుటమాత్రమే ఆటంకపరచబడును. ఉష్ణము వలన సూక్ష్మజీవులను జంపుపద్ధతి 'స్టెరైలైజేషన్' అనబడును. చెత్త చెదారము మొదలగువానిని కాల్చుటవలనను, పోయ్యిమీదచేసినట్లు వేడి చేయుటవలనను, వైద్యపరికరములను ఉడికించినట్లు నీటియష్ణతలో ఉడికించుటవలనను 'ఆటోక్లేవులో' డ్రైసింగులు, పింగాణిసామానులు పొంగించినట్లు, పొంగించుటవలనను ఒత్తిడిక్రింద తయారగు ఆవిరవలనను సూక్ష్మజీవులను జంపగలము. పొంగించుటవలన ఉద్భిజ్జరకములైన సూక్ష్మజీవులను

¹ Pathogenic. ² Non-pathogenic. ³ Tetanus. ⁴ Gonococci.

⁵ Tubercle bacilli. ⁶ Sterilisation. ⁷ Autoclave.

5 నిమిషములలో నాశనముచేయవచ్చును. రెండు గంటలలో స్పృర్షు అనెడు సూక్ష్మాంశజములను చాలవరకు నాశనముచేయవచ్చును. 15 పౌండ్ల బరువుగల ఒత్తిడిక్రింద తయారైన ఆవిరి నుపయోగించి అన్నిరకముల సూక్ష్మజీవులను, సూక్ష్మాంశజముల (స్పృర్షు) తో సహా 20 నిమిషములలో నాశనముచేయవచ్చునుగాని యావిరి, వస్తువులగుండ తృప్తికరముగా దూరుకొనిపోవునంత బలముగా నుండవలెను.

సూక్ష్మజీవులను రసాయనపద్ధతుల ననుసరించి నాశనముచేయుటకు అంటురోగ క్రిమినాశము (డిస్ ఇన్ ఫెక్షన్) అందురు. రోగక్రిములు వృద్ధికాకుండ మాత్రముచేయు రసాయనములకు ఆంటిసెప్టిక్స్ (క్రిమిఘ్నములు) అనియు, వానిని సంపూర్ణముగా నాశనము చేయువానికి 'డిస్ ఇన్ ఫెక్టెంట్' (క్రిమినాశని) యనియు పేరులు. డిస్ ఇన్ ఫెక్టెంటులను వాడునప్పుడు బ్యాక్టీరియాను జంపుటకై వాడెడు డిస్ ఇన్ ఫెక్టెంటు నియమితఘాటుగలిగి, బ్యాక్టీరియాకు అందుబాటులోను నియమితకాలము వరకు వాటితో సంబంధముకలిగియు నుండునట్లు నర్సు జ్ఞ ప్రియుంచుకొనుట అవసరము. అనగా పైరిలైజరును అతి బిరుగ అమర్చకూడదు. సామానులను డిస్ ఇన్ ఫెక్టెంటు మందులో పెట్టునప్పుడు వానిమీద నూనె, చీము, రక్తము మొదలగునవిగాని, వాని జోడకాని యుండకూడదు. ఈ సామానులను పైరలైజు చేయునప్పుడు అవి సంపూర్ణముగా పొంగుచున్న నీటిలో మునిగియుండవలెను. వివిధ ఘాటు (బలము) గలిగిన ఆంటిసెప్టికుల పేరులు, వాని యుపయోగములు, డిస్ ఇన్ ఫెక్టెంటుల పేరులు, వాని యుపయోగములు 14-వ అధ్యాయములో 12-వ సెక్షనులో వ్రాయబడి యున్నవి.

కొన్ని డిస్ ఇన్ ఫెక్టెంటులు కొన్ని సూక్ష్మ ప్రాణులమీద బాగుగా పనిచేయును. ఉదాహరణముగా, సవామేహము అనెడు రోగమునకు 'ఆర్సెనిక్'ను, మలేరియావ్యాధికి 'క్విన్యైన్' మందును, గనోరియా అను సెగరోగమునకును ప్రైప్రొకాకన్ అను అంటురోగములకును 'సల్ఫనిలమైడ్' అను మందును, అమిబిక్ రక్తభేదులకు 'ఎమెటిన్' అను మందును ఉపయోగించినచో మంచి ఫలితమునిచ్చును.

¹సెప్టిక్ అనగా, క్రిమి సహితమైనదనియు, 'అసెప్టిక్' అనగా, క్రిమి రహితమైనదనియు అర్థము. క్రిమి సహితమైననీరు, పొంగించుట వలన క్రిమి రహితమై, అట్లేయుండి, తిరిగి సూక్ష్మజీవులు దానిలో ప్రవేశించినప్పుడు ఆ నీరు క్రిమి సహితమైనది (సెప్టిక్) అగును. పైరెల్ (శుద్ధి) చేసిన నీళ్లు అట్లే ఉండుటకును రోగక్రిమి రహితమై యుండుటకును ఆ నీటిని మూతవేసిన పాత్రలోపోసి యుంచవలెను. అట్లే పైరెల్ డ్రైసింగు గుడ్డలను రెండు చుట్లు కవరులు చుట్టిగాని, 'డ్రమ్ము'లో పెట్టిగాని యుంచవలెను.

¹ Disinfection. ² Disinfectant. ³ Arsenic. ⁴ Quinine.

⁵ Sulphanilamide. ⁶ Emetin.

రెండవ భాగము

పరిచర్యయందు కౌశలము

అధ్యాయము 4

వార్డు, ప్రవేశము, రోగినిగూర్చిన
సామాన్య జాగ్రత్త

వార్డును గూర్చిన జాగ్రత్త

బాగుగా నుంచబడినవార్డు పరిశుభ్రముగాను, క్రమముగా నుండుటయే కాక, ఇంటివలెను, స్నేహస్వభావముగలిగియు నుండవలెను. వీలైనంత చల్లగను, గాలి వీచునట్లును, వార్డు నుంచవలెను. నేలమీద రాళ్లు పరుపవచ్చును; లేక గచ్చుచేయవచ్చును. ఎట్లుచేసినను దానిని ప్రతియుదయము కడుగవలెను. గోడలు తుడిచెడి కుంచెతోగాని, పొడుగైన బొంగుకు చీపురుకట్టి, దానిని గుడ్డతో కప్పిగాని, వార్డుగోడలను వారమునకొకసారి బూజు, దుమ్ము, తుడిచివేయవలెను. రంగుపూసిన గోడలకు మరకలు, మైలతగిలినప్పుడు వానిని కడుగవలెను. తెల్లగోడలకు పలుమారు సున్నము కొట్టుచుండవలెను. వార్డు సామానులను ప్రతిదినము తడిగుడ్డతో తుడువవలెను; వారమునకు ఒకసారి శుభ్రముగా కడుగవలెను. శుభ్రత, అందము, క్రమము అను విషయములను జాగ్రత్తగా గమనించుటవలన మొత్తముమీద వార్డు అందముగా కనబడును. చింపిరిగుడ్డలు, డ్రెసింగు గుడ్డలు, మాసినబట్టలను ఎక్కడివక్కడ వేయక, వానివాని స్థలములలో పెట్టవలెను. పడకలు క్రమమైనవరుసలో నుండవలెను; బల్లులు, కుర్చీలు వానివాని స్థలములలో నుండవలెను; పరదాలన్నిటిని సమానముగాదించి యుంచవలెను. ఉమ్మిపాత్రలు శుభ్రపరచబడియు, డిస్ యిన్ ఫెక్టెంటుమందు పోయబడియు నుండవలెను. మూత్రపాత్రలను (యూరినల్స్) మలవిసర్జన పాత్రలను (బెడ్ పానులను) అట్లే పడకలక్రింద నిలిచి యుండనీయక, వెంటనే వానిని తీసికొనిపోవలసిన స్థలములకు తీసికొని పోవలెను.

పక్కనుగూర్చిన జాగ్రత్త

పక్కలను ప్రతియుదయము క్రమపరచి, చక్కగా వేసియుంచుటయే గాక, దినమంతయు అవి సరిగాను అందముగాను శుభ్రముగాను నుండునట్లు చేయవలెను. మంచము గోడకు తగులునట్లు వేయకూడదు; ఎందుకనగా, నర్సు రెండు ప్రక్కలనుండి రోగి యొద్దకు రావలసియుండును. పక్కవేయునప్పుడు, పక్క గుడ్డలను ఎన్నడును నేలమీదగాని, స్త్రీనుమీదగాని వేయకుండ, మంచము కాళ్ల ప్రక్కనుండెడు కుర్చీమీదగాని, స్టూలుపైనగాని యుంచవలెను. మాత్రెసు అనెడు దూదిపరుపు నుపయోగించినయెడల, దాని వరను తీసివేసి, ఉదుకుటకు వీలైనదిగా నుంచవలెను. ఈ పరుపుమీద పొడుగైన మాకింటామ్ అను రబ్బరుగుడ్డను కొన్ని సార్లు పరిచెదరు. దానిమీద అడుగునవేయు దుప్పటిని పరచి దాని పొడుగుకొనలను పడకమధ్యకు పోనిచ్చెదరు. ఇట్లు పోనిచ్చి, తల, పాదముల తట్టునున్న దుప్పటి మూలలను పోస్తుకవరు (లకోటా)వలె మడచి, పరుపుక్రింద దోపుదురు. తరువాత దుప్పటిని గట్టిగా లాగి పరుపును మెత్తగాచేసి ప్రక్కలలో పరుపుక్రింద దోపుదురు. చిన్న మాకింటాము పీటును, డ్రాప్సీటును దిండు దగ్గరనుండి రోగి మోకాళ్లు ఉండు స్థలమువరకు లాగి, సరియైన తీరున వేయుదురు. మొదట డ్రాప్సీటును ఒకప్రక్క దోపి, గట్టిగా లాగి, రెండవప్రక్కకూడ పడకక్రింద దోపవలెను. పిదప పైనకప్పు దుప్పటిని పరచునపుడు దాని క్రిందిభాగము పైకిపెట్టి, పైభాగమును పడక తలవరకు లాగవలెను. కాని పాదముల యొద్ద పరుపుక్రింద బాగుగా దోపుటకు చాలినంత దుప్పటిగుడ్డను విడువవలెను. తరువాత పై యంచును రోగి భుజములవరకు అందునట్లు వెనుకకు మడువవలెను. శీతోష్ణస్థితినిబట్టియు, వైద్యశాలయొక్క వాడుకనుబట్టియు ఒక కంబళినిగాని ¹కౌంటర్ పేన్ గాని పరుపుపై వేయబడును. దీనిని మడవకముందు పై దుప్పటిమీద వేయుదురు. తరువాత ఆ కంబళియొక్క అంచులు పడకపాదములయొద్ద పరుపుక్రిందికి దోపబడును. పరుపులేని నవారు మంచముమీదగాని, స్పింగ్ మంచముమీదగాని సాధారణముగా మొదట ఒక తుంగచాపవేసి, దానిమీద ²దురీ యను పరుపు వేసి, దానిమీద దుప్పటి పరచెదరు. దుప్పటిమీద మాకింటామును,

డ్రాప్ టీటును వేయుదురుగాని పరుపులేనందున వానిని ముందటివలెనే పరుపు క్రింద దోపుటకు వీలులేదు. ఊరీలకు, దుప్పట్లకు నాలుగు మూలలలో సాధారణముగా తేపులను కుట్టుదురు. తేపులన్ని వాని వాని స్థలములలో నుండునట్లు జాగ్రత్త తీసికొనవలెను. తేపులు తెగియుండిన ఊరీలుగాని, దుప్పట్లుగాని ఉపయోగించకూడదు. పడకలు వేయునప్పుడు దిండ్లను బాగుగ కుదిరించి, సులభముగా తీసి ఉడుకగల దిండువరలు వానికి వేయవలెను. ఒక రోగి వైద్యశాల విడిచిపోగానే మరియొకనికొరకు పడకను శుభ్రముచేసి సిద్ధముగా నుంచవలెను. గుడ్డలన్ని తీసి చాకలికివేసి చలున చేయించవలెను. ముటికికానియెడల కంబళ్లను ఎండలోవేయవలెను. పరుపును రెండు ప్రక్కల బ్రష్ చేసి యెండవేయవలెను. మాకింటాష్ నుగాని, రబ్బరుషీటునుగాని, డ్రాప్ టీటునుగాని సబ్బునీటితో శుభ్రముగకడిగి, తడి లేకుండ జాగ్రత్తగా తుడిచి, పగలకుండ ఉండునట్లు దానిని ఒక కట్టకు (రోలరుకు) చుట్టవలెను. మంచమును క్రిమినాశని (డిస్ యిన్ ఫెక్టెంటు) అను మందుతో కడుగవలెను; అవసరమైనయెడల ఎండలో వేయకముందు సబ్బునీటితోతోమి కడుగవలెను. ఇనుపమంచమునకు నల్లులు పట్టినయెడల, వానిని బ్లూడీపముతో కాల్చవలెను. కొయ్య మంచములకు నల్లు లెక్కినయెడల, అసెటిక్ ఆసిడ్ గాని, కిరోసినాయిలుగాని హైపొడర్మిక్ సిరంజితో పగుళ్లకు పట్టించవలెను. తేపు, అనగా నవారు మంచములకు నల్లులు చేరినట్లయిన, నవారు నూడదీసి చాకలికివేసి, క్రొత్తనవారు నల్లవలెను.

చికిత్స, స్నానపు గదుల జాగ్రత్త

వాడులలోవలెనే యీ గదులలోను శుభ్రత, క్రమము ఉండవలెను. ఈ గదులలోని సామానులు, అనగా బేసినులు, ఉమ్మిపాత్రలు, మల వినర్జన పాత్రలు (పడకచేట్లు) తదితర సామానులను ఉపయోగించిన వెంటనే వానిని బాగుగా శుభ్రముచేయవలెను. వాని నెప్పుడైనను మైలగా ఉంచకూడదు. లోషనులు, డ్రెసింగులు, తదితర ఉపకరణములను వాని వాని స్థలములలో పెట్టి యుంచుటవలన కోరినప్పుడు వానిని సులభముగా అందుకొనవచ్చును. మలినమైన డ్రెసింగులను వెంటనే పారవేయవలెను; లేక కాల్చివేయవలెను. మైలపడిన గుడ్డలు, మైల డ్రెసింగు గుడ్డలు, ఇతర ముటికివస్తువులను వేయునట్టి టిన్ను డబ్బాలకు మూతలుండవలెను.

¹ Blow lamp. ² Acetic acid. ³ Hypodermic syringe.

లేనియెడల వానిమీద మునురు ఈగలవలన అంటువ్యాధులు వ్యాపించవచ్చును. చీము, రక్తముకారి మలినపడిన 'గాజ్' గుడ్డలను (స్పంజీలను) తువాళ్లను ఆలస్యములేకుండ చన్నీటిలో నానవేసి ఉడుకవలెను; సెప్టిక్ సంబంధమైన చీము, రక్తముకారిన వానిని మందునీళ్లలో వేసి డిస్ యిన్ ఫెక్ట్ చేయవలెను. ఉమ్మిపాత్రలను ప్రతిదినము కడిగి పొంగించవలెను. పింగాణి గిన్నెలు మరకలుపడి రంగు చెడినట్లయిన, వానిని సోడియం కార్బోనేట్ సోల్యూషన్ లో ఒక గంటసేపు ముంచియుంచి, మరకలు తీసివేయవలెను. ఇరిగేటరులు, వాని ట్యూబింగులను ఉపయోగించిన వెంటనే బాగుగా శుభ్రముచేసి, యెండుటకుగాను ఎక్కడనైన తగిలించవలెను. ఇరిగేటరులు, రబ్బరు ట్యూబింగు, క్యాతిటరులు—ఇవి శుభ్రమైన పనికి ఉపయోగించబడునవైనయెడల, వానిని ప్రత్యేకముగా నుంచవలెను. వీనిని ఎసీమాకొరకు ఉపయోగించు సామానులతో కలుపకూడదు. రెక్టల్ ట్యూబ్స్, క్యాతిటరులు, ఎసీమాలకొరకు ఉపయోగించెడు ట్యూబులు—వీనిగుండమంచి నీళ్లుపోసి, సబ్బు నీళ్లతోకడిగి కొన్ని నిమిషములు పొంగించవలెను. ఎక్కువసేపు పొంగించుటవలన రబ్బరు చెడిపోవును.

క్రొత్తరోగిని చేర్చుకొనుట

ఒక క్రొత్తరోగి వైద్యశాలకు వచ్చినవెంటనే, నర్సు ఆమెను తన ఇంటికివచ్చిన దర్శకురాలివలె ఆహ్వానించి, ఆమెను చూచినందుకు సంతోషమును వెలిబుచ్చుచు, వాడునకుగాని ప్రవేశపుగదికిగాని నడవగలదో లేక మోసికొనిపోవలెనో, త్వరగా గమనించవలెను. రోగి చాల జబ్బుతోనుండి పరుండవలసినయెడల పరుపు పైబట్టలు త్వరగ తీసివేసి మ్యాకింటాషు, స్నానపు కంబళ్లను, క్రింది దుప్పటి, డ్రాప్ టీటులమీద పరువవలెను. రోగియొక్క పేరు, కులము, విలాసము, బంధుమిత్రాదుల విలాసము, అడిగి తెలిసికొని వ్రాసికొనవలెను. బంధువులు రోగితో నుండువారైననే కాని లేనియెడల రోగిని దర్శించుట, అన్నముతెచ్చుట అను విషయములను గూర్చి వారికి తెలియజెప్పవలెను. కొంచెము విశ్రాంతి తీసికొననిచ్చిన తరువాత రోగియొక్క ఉష్ణోగ్రత (టెంపరేచరు), నాడి (పల్స్), శ్వాసము (రెస్పిరేషన్), మొదలగువానిని తీసి చార్టుమీద వ్రాయవలెను. ఒక రోగి క్రొత్తగా ప్రవేశించినప్పుడు సాధ్యమైనంత త్వరలో ఆ సంగతి వైద్యునికి

¹ Gauze sponges.

² Sodium carbonate.

తెలియజేసి అత్యవసరమైన లేక ప్రత్యేకమైన చిహ్నములు రోగియందు కనబడినయెడల వానినికూడ వైద్యునికి తెలుపవలెను. సాధ్యమైనయెడల రోగి మూత్రము పట్టి పరిశోధనాశాలకు (లాబరేటరీకి) పంపవలెను.

రోగి వాడులో ప్రవేశించినది మొదలు డిస్చార్జియై పోవువరకు నర్సు రోగిని అమేష గమనించుచుండుట అవసరము. ఇది సార్థకమగుటకు నర్సు దేనిని గమనించవలెనో, ఎట్లు గమనించవలెనో తెలిసికొనియుండవలెను. ఒక రోగిని చేర్చుకొనిన తరువాత ఆమెతీరు, దేహస్థితి, మనోస్థితి గమనించి, సంతోషముగ నున్నదో, మనస్సు కృంగియున్నదో, సౌఖ్యముగనున్నదో లేక నొప్పితో బాధపడుచున్నదో, దేహము ఉడుకుగనున్నదో లేక చల్లగ నున్నదో యని నర్సు గమనించుట చాల ప్రాముఖ్యమైన విషయము. ఇట్లు చేయుటవలన రోగిని పడకలో పరుండబెట్టక మునుపే అవసరమైన అనేక సంగతులు గ్రహించి తెలిసికొనవచ్చును. రోగి ఏడ్చుచున్నదా, మూల్గు చున్నదా, లేక నిట్టూర్పు విడుచుచున్నదా? ఆమె శ్వాస యెట్లున్నది? పెద్దగనున్నదా, ఒకవిధమైన శబ్దముతో గస పెట్టుచున్నదా? మెల్లగ లేక తగ్గురకములోనున్నదా? ఆమెకు ఏమైన దగ్గు ఉన్నదా? యని గమనించ వలెను. నోటినుండిగాని, దేహమునుండిగాని ఏదైన దుర్వాసనకొట్టు చుండినయెడల, దానినికూడ గుర్తించవలెను. అనేక వైద్యశాలలలో, వచ్చిన కొత్తరోగుల స్థితిని గమనించుటకై మొదట పడకస్నాన మిచ్చెదరు. ముఖవైఖరిని తెలిసికొనుట, కండ్లను గమనించుట చాల ప్రాముఖ్యము. కనుపాపలు అసమానముగగాని, వికసించిగాని, ముడుచుకొనిగాని, లేక సహజ స్థితియందుగాని ఉన్నవా? కండ్లు ప్రాముఖ్యముగగాని లేక గుంటలు పడిగాని, 'పసిరికలైగాని, రక్తముతోనిండిగాని యున్నవా? కనురెప్పలు వాపుగలిగిగాని, అసాధారణముగగాని కనబడుచున్నవా? వానిమీద పుండ్లులేచినట్లుగగాని లేక అవి రక్తహీనముగగాని ఉన్నవా? అని నర్సు గమనించవలెను. శ్వాసించునపుడు నాసికారంధ్రములు కదలుచుండినయెడల 'శ్వాసావరోధము (డిస్ పెనియ) అను రోగమును తెలియజేయును. పెదవులు పాలిపోయినరంగు లేక ఊదారంగుగలిగి యెండినట్లుగగాని తడిగగాని యుండును; పుండ్లు లేక పగుళ్లుకూడ వానియందు ఉన్నట్లు కనబడవచ్చును. నోటిని జాగ్రత్తగా పరీక్షించి పండ్లను శుభ్రముచేసి వాని

¹ Jaundiced, ² Dyspnoea,

స్థితిని గమనించవలెను. నాలుక పొడిగానైనను లేక తడిగానైనను, పాచి పేరుకొనియైనను, పగుళ్లుగలిగియైనను, వాచియైనను ఉండవచ్చును. చూపు నందుగాని, వినికిడియందుగాని ఏదైన లోపముండినయెడల దానిని గమనించవలెను. చర్మమును పరీక్షించి దానిమీద ఎఱ్ఱని పొక్కులు, గజ్జి, కురుపులు, మచ్చలు ఏవైన ఉండినయెడల వానిని తెలియజేయవలెను. రోగి పడకలో పరుండిన తరువాత ఏతీరున కుదురుకొని పరుండునో గమనించవలెను. రోగి దేహమందెచటనైనను, లేక దేహమంతటను ఈడ్పుగాని, వణకుగాని, వాని చిహ్నములుగాని యున్న వేమోయని నర్సు కనిపెట్టుటకు ఎల్లప్పుడు సిద్ధముగా నుండవలెను. ఏ భాగమునందైన ఇంద్రియజ్ఞానము 'హైపర్ సెన్సిటివిటీ' హెచ్చుగనున్నదా లేక మందముగా 'అనెస్థిసియా' నున్నదా యనియు గమనించుచుండవలెను. రోగికి ఆఖరిసారి యెప్పుడు విరేచనము (భేది)యైనదో కనుగొనవలెను; విరేచనము క్రమముగా అగుచున్నదా, అసాధారణముగానున్నదా, మలబద్ధకముచేసినదా, అతి విరేచనము (డైయేరియా) అగుచున్నవాయని గమనించవలెను. ఈ విషయము లన్నియు వైద్యుడు చికిత్సచేయుటకు చాల సహాయకరముగానుండును. అప్పుడు ఆయన పథ్యము, చికిత్సనుగూర్చి తగు హెచ్చరిక లియ్యగలడు.

దేహ పరీక్ష

వైద్యుడు వచ్చిన వెంటనే నర్సు, రోగిని సామాన్య పరీక్షకొరకు సిద్ధము చేసి యుంచవలెను. డాక్టరుగారు ఏమిచేయునో నర్సు రోగికి ముందుగా నెఱిగించుట మంచిది.

పడక ప్రక్కనున్న పరీక్షశ్రేణిలో కొలతపేపు, రక్తపు ఒత్తిడిని తెలియజేయు సాధనము, 'నోటిబద్దలు, దీపము, 'కిడ్నీ బేసిను, క్లాను, లూబ్రికేంటు (నూనె), ఆంటిసెప్టిక్ లోషను, దూదియుండలు, 'ట్రాన్స్ ఫర్ ఫోర్సెప్స్, తువాలు మొదలగునవి యుండవలెను. మరియొక బేసినులో నీళ్లు, సబ్బు, వైద్యుని చేతులు తుడుచుకొనుటకు తువాలును పెట్టి యుంచవలెను.

ఈ పరీక్షలో మంచి వెలుతురుండుట, రోగిని, వానిదుస్తులను క్రమపరచియుండుట, అవసరమైన పరికరములు సిద్ధముగా పెట్టియుంచుట తన భారమని నర్సు జ్ఞాపకముంచుకొనవలెను.

¹ Hyperesthesia. ² Anesthesia. ³ Tongue blades,

⁴ Kidney basin. ⁵ Transfer forceps.

వైద్యుడు మొదట రోగియొక్క చర్మము, కండ్లు, చెవులు, ముక్కు, నోరు, మెడ మొదలగు అవయవములను చూచును.

1¹ రొమ్ము పరీక్ష చేయుటకు రోగియొక్క కోటు, షర్టు లేక గౌను తీసి, రోగిని వెల్లకిలపరుండబెట్టి, తలక్రింద ఒక దిండుపెట్టి, రోగి తన మోకాళ్లు ముడుచుకొనిగాని చీచుకొనిగాని యుండునట్లు చేయవలెను. దీనినే 'డోర్సల్ రికంబెంటు పొజిషన్' అందురు. పడకగుడ్డలను నడుమువరకు తీసి రోగి రొమ్మును తువ్వలుతో కప్పవలెను. వైద్యుడు పరీక్షించుచుండగా, రోగి తన ముఖమును ఆవలిప్రక్కకు త్రిప్పుకొనునట్లు చేయుము. పరీక్ష చేయవలసిన రొమ్ము భాగముమీద మాత్రము తువ్వలు తీసివేయుము. వీపును పరీక్షించుటకు, దాదాపు బోర్లపరుండుటకు వీలైనంత ప్రక్కకు రోగిని త్రిప్పుము. రోగి కూర్చుండియున్నయెడల, అతని రెండుచేతులను ఎదురు భుజములమీద పెట్టి, తువ్వలును రొమ్ముకడ్డముగాపట్టుకొని, తలను ముందుకు వంచుమని చెప్పము. దిండును రోగి వీపుకు ఆనించిపెట్టుము. రోగి బలహీనముగా నున్నయెడల, నర్సు తనచేతులను రోగి రొమ్మునకు అడ్డముగాపెట్టి ఆపుగ నుంచవలెను.

2² కడుపును పరీక్షించుటకు, రొమ్మును పరీక్షించినప్పటివలె డోర్సల్ రికంబెంటు పొజిషనులో రోగియుండవలెను గాని, చేతులుమాత్రము ప్రక్కలయందుండును. మూత్రకోశము ఖాళీగానుండవలెను. ఎదురొమ్మున తువ్వలుకప్పి, కంబళిని మోకాళ్లవరకు వెనుకకు మడుపుము. పైదుప్పటిని పొత్తికడుపుక్రిందికి లాగి, దానిని తుంట్లవద్ద దోపి, సరియైన తీరున నుంచుము.

ఒక కాలును లేక రెండుకాళ్లను, పాదములను పరీక్షించుటకు వాని మీద కప్పిన దుప్పటిని ఒక ప్రక్కగా తొలిగించి, కాలి లోపలి భాగము పొడుగున నుంచవలెను.

3³ వెన్నెముకను, రోగిని పడకలో పరుండబెట్టిగాని, నిలువబెట్టిగాని, పరీక్షించవచ్చును. రోగి నిలుచున్నయెడల, చొక్కాను వేసికొని వీపున తెరచియుంచునట్లు చేయుము. అప్పుడు దుప్పటిని రెండు మడతలుగా మడిచి, రోగి తుంట్లకును, కాళ్లకును చుట్టుము (కట్టుము).

సామాన్యపరీక్ష సందర్భములో 1⁴ భగమును పరీక్షించునప్పుడు, రోగిని డోర్సల్ రికంబెంటు పొజిషనులో అనగా వెల్లకిల పరుండబెట్టి, మోకాళ్లు, తొడలు పైకివంచి దూరముగా తెరచిపెట్టుము. పిరుదులక్రింద తువ్వలు, మాకింటాఘ వేయుము. బాహ్యజననేంద్రియములను పైనుండి క్రిందికి శుభ్రముగా కడుగుముగాని డూప్ మాత్ర మియ్యకూడదు. పై దుప్పటిని పొత్తికడుపు క్రింది 2⁵ శష్పములవరకు దించవలెను. చొక్కాను నడుము వరకు మడువవలెను. క్రిందిదుప్పటి మధ్యభాగమును 3⁶ యోనిపైకి తెచ్చు. పిమ్మట దాని క్రిందిమూలలలో ఒకదానిని ఒక అడుగువరకు మడుపుము. వైద్యుడు పరీక్ష నారంభించునరకు 3⁷ యోనిని తువ్వలుతో కప్పియుంచవలెను. క్లాసు, లూబ్రికెంటులను సిద్ధముగా పెట్టియుంచవలెను. రోగి మూత్రకోశము, పురీషనాళము ఖాళీగానున్నవని నర్సు నిశ్చయముగా ఎరిగియుండవలెను. దీనికన్న విపులముగా భగమును పరీక్షించుటను గూర్చి 34-వ అధ్యాయము చూడుము.

పడకలోనే పురీషనాళము పరీక్షించుటకు, రోగిని డోర్సల్ రికంబెంటు పొజిషనులో పరుండబెట్టి, తొడలు, మోకాళ్లు పైకివంచిగాని, లేక యెడమప్రక్కకు ఒదిగించిగాని, కుడికాలు ముడుచుకొనునట్లును చేయుము. దీనికిముందు మూత్రకోశము, ప్రేగులు ఖాళీచేయుంచుము. పురీషనాళ ప్రదేశము శుభ్రముగానున్నదని నిశ్చయముగా తెలిసికొనుము. 4⁸ క్లా, 5⁹ లూబ్రికెంటు సిద్ధముగా పెట్టుకొనుము. దీనికన్న విపులముగా పరీక్ష చేయుటనుగూర్చి 38-వ అధ్యాయము 6¹⁰ ప్రోప్టోస్కోపి, 7¹¹ సిగ్మాయిడోస్కోపియను విషయముల క్రింద చూడుము.

కండ్లు పరీక్షించుటకు రోగి నెట్లు సిద్ధపరచవలెనో 35-వ అధ్యాయమున, చెవులనుగూర్చిన పరీక్ష, ముక్కు, నోరు, గొంతులనుగూర్చిన పరీక్షనుగూడ 36-వ అధ్యాయము చూడుము.

రోగినిగూర్చిన సామాన్య జాగ్రత్త

రోగులు శుభ్రముగాను, సౌఖ్యముగాను నుండునట్లు చూచుట నర్సుయొక్క ముఖ్యమైన విధియైయున్నది. రోగి శరీరము, రోగి గుడ్డలు

¹ Chest examination. ² Dorsal recumbent position.

³ Abdominal examination. ⁴ Spine.

¹ Vagina.

² Pubes.

³ Vulva.

⁴ Glove.

⁵ Lubricant.

⁶ Proctoscopy.

⁷ Sigmoidoscopy.

గూడ శుభ్రముగా నుంచవలెను. ఈ కారణములనుబట్టి రోగికి ఆహారము నిచ్చునపుడుగాని, పండ్లు తోమునపుడుగాని, ఇతర చికిత్స సమయమందుగాని, వాని పడకయు, దుస్తులును పరిశుభ్రముగానుండునట్లు నర్సు శ్రద్ధ తీసికొనవలెను. ¹మలవిసర్జన పాత్రలను వాడుకొనుటకు ఇయ్యకముందు అవి శుభ్రముగానుండునట్లు చూడవలెను. ఈ పాత్రల నిచ్చుటకుగాని తీసివేయుటకుగాని తోటి లేక పాకివాడుగాని, రోగిబంధువులుగాని దగ్గరకు రాకూడదు. రోగిని శుభ్రముగా నుంచినయెడల, ముఖ్యముగా రోగియొక్క చేతులు, కాళ్లు శుభ్రముగా నున్నయెడల పడకగుడ్డలు చాలకాలము వరకు శుభ్రముగానుండునుగాని, పరిపూర్ణ శుభ్రతయుండుటకు ఈ గుడ్డలను అవసరమైనంత తగుచుగా మార్చుచుండవలెను. రోగి మొదట ప్రవేశించినప్పుడు, ఆమెకు స్నానముచేయించి, వైద్యశాల దుస్తులు తొడిగించవలెను. రోగి స్వంత గుడ్డలను వీలైనయెడల ఆమె స్నేహితులు ఇంటికి తీసికొనిపోవలెను. ఆస్పత్రిలో విడిచిపెట్టినయెడల, అవసరమును బట్టి వానిని ఉదికించి, రోగియొక్క పేరును వానిమీద గుర్తించి, భద్రముగా దాచియుంచవలెను. కొన్ని వైద్యశాలలలో రోగులను తమ స్వంతగుడ్డలనే వేసికొననిచ్చెదరు.

రోగియొక్క సౌఖ్యము

మంచి ఓర్పు, శ్రద్ధాభక్తులతో నర్సు కనిపెట్టుకొనియుండినపక్షమున, రోగులకు ఏవిధమైన కోపము, మనోవ్యాకులత లేక, శమనము బొంది, సుఖముగానుండునట్లు నర్సు సహాయపడగలదు. రోగియొక్క ఆశలను సాధ్యమైనంత త్వరగా తీర్చవలెను. రోగికి చికిత్సచేయునపుడును, వైద్యుని పరీక్షకు సిద్ధముచేయునపుడును, నర్సు కావలసినవానినన్నిటిని సిద్ధముచేసి దగ్గరనుంచుకొనవలెను. చికిత్సకుముందు రోగిని సరిగా కప్పియుంచవలెను. రోగి పడకమీద గూర్చుండుటయు, దానిని తగులుటయు నర్సుకు తగదు. రోగిని ఒకేతీరున చాలకాలముంచక, నొప్పిగానుండు అవయవములకు శమనముగలుగుటకుగాను దిండ్లు పెట్టవలెను. వెనుక ఒక దిండు, రోగిప్రక్కకు ఒదిగిపరుండినపుడు మోకాళ్లమధ్య ఒకదిండు, లేక వీపుక్రింద ఒక చిన్నదిండు పెట్టినయెడల, రోగిబాధ చాలవరకు తగ్గిపోవును.

¹ Bed pans.

దర్శకులు

దర్శకులుండుటవలన రోగికి ఆయాసము, విసుగుగానుండినయెడల, వారిని రానియ్యకూడదు. నియమితకాలములో దర్శకులు పెక్కుమంది వార్డులోనికి వచ్చునమయమున చాల జబ్బుతోనున్న రోగి పడకచుట్టు పరదాలువేసి మఱుగుగానుంచవలెను.

అధ్యాయము 5

పడకలువేయు విధానము, పండుకొను తీరులు, స్నానము, ఆహారము రోగులకు ఇచ్చు

పద్ధతులు

నర్సులు తాము వైద్యశాలలోచేరి పనిచేయు మొదటి కొన్ని వారములలోనే ఒండొరులు కలసికొని, తమలో నొకరు రోగిగను మరియొకరు నర్సుగను భావించుకొని, ఆ రోగికి పడకవేయుట, మున్నగు స్వల్పకార్యములను అభ్యాసము చేసికొనుచుండవలెను. 'ఈ రోగి నా స్వంతకుటుంబమునకు చేరినపురుషుడు లేక స్త్రీయైనయెడల, ఆయన లేక ఆమె ఏ విధముగా చికిత్స చేయబడగోరును?' అను ప్రశ్న వేసికొని పనిచేయుచుండినట్లయిన, వారు నర్సింగుయొక్క నిజమైన భావమును గ్రహించగలుగుటయే కాక, మిక్కిలి శీఘ్రకాలములోనే, యోగ్యమైన నర్సులు కాగలరు. పడకలువేయు విధానము

పడకలువేయు విధానము అభ్యాసవశమువలన నలవడును. తరుచుగ పడకలు వేయుచుండుటవలన, వానిని నేర్పుగవేయు విధమును నర్సులు స్వయముగా నేర్చుకొందురు. పడకలువేయుటలో సొంపు, పరిశుభ్రతలను గమనించుటయేకాక, రోగియొక్క సౌఖ్యమునుగూడ నర్సు మనస్సునందుంచుకొనవలెను. ఆయాసముగను, అసౌఖ్యముగనునున్న రోగికంటె సంతోషముగను సౌఖ్యముగనున్న రోగి త్వరగ నెమ్మదిబొందును. అవసరమైన వస్తువులన్నిటిని మొదటనే సంపాదించి పెట్టుకొనవలెను. అవసరమైన శుభ్రమైన గుడ్డలు, మాసిపోయిన గుడ్డలకొరకు ఒకతట్ట, పడకను శుభ్రము చేయుటకు ఒక బ్రష్ (లేక కుంచె) మొదలగువానిని సిద్ధముగా పెట్టుకొనవలెను.

తనకు తాను సహాయము చేసికొనలేని రోగియొక్క పడక వేయుటకు ఇద్దరు నర్సులు కావలెను. వారు ఎదురెదురుగా పడకకు ఇరుప్రక్కల నిలుచుండవలెను. రోగి లేవలేనప్పుడు క్రింది దుప్పటిని, డ్రాప్సీటును ఒక ప్రక్కనుండి యింకొక ప్రక్కకు తీసి మార్చవచ్చును. రోగిని త్రిప్పలేక పోయినను, ఎత్త గలిగినప్పుడు పై చెప్పినవానిని పడక పాదము దగ్గర నుండి తీయవచ్చును. పడకను తీసివేయకముందు పడక గుడ్డలన్నిటిని, క్రింది దుప్పటినిగూడ, అన్ని ప్రక్కల వదులుచేయవలెను; అట్లే శేపులన్నిటిని ముందుగానే అన్ని ప్రక్కల ఊడదీయవలెను. రోగిని మెల్లగా ఒక ప్రక్కకు పొర్లించి, క్రింది దుప్పటిని, డ్రాప్సీటును, రోగి దగ్గరకు మడిచి చుట్టవలెను. ఇట్లు ఖాళీపడిన స్థలములో శుభ్రమైన దుప్పటులను పొడుగుగా పరచి, వీలైనంతవరకు వానిని మాసిన దుప్పటుల దగ్గరకు మడువవలెను. పిదప ఆవలి ప్రక్కనగూడ వెనుకటివలెనే పడక వేయవలెను. మాసి పోతేనే కాని, మాకింటాష్ను తీసివేయవలసిన అవసరము లేదు. కాని ముడుతలులేకుండ దానిని నునుపుచేయవలెను. తరువాత రోగిని మెల్లగా ఒక ప్రక్కకు క్రొత్తగావేసిన పరుపుమీదికి పొర్లించి, మాసిన దుప్పట్లను దీసివేయవలెను. పిమ్మట క్రొత్తదుప్పట్లను పడకమీదికి లాగి, బిగువుగా పరచి, కొనలను పరుపుక్రింద దోపకమునుపు, ముడుతలు బొత్తుగాలేకుండ చేయవలెను. పరుపులేనియెడల, శేపులను గట్టిగా బిగించి కట్టవలెను. పై దుప్పటినిమాత్రమే మార్చవలసినప్పుడు, మొదట కంబళిని తీసివేయవలెను. పిమ్మట పడక పాదముతట్టునుండి దుప్పటిని వదలుచేసి, శుభ్రమైన దుప్పటిని మాసినదానిమీదవేసి, ఒక చేతితో దీనిని పట్టుకొని, మరియొక చేతితో క్రింది దుప్పటిని లాగివేయవలెను. పడక వేయుచుండగా, దుప్పటితో, రోగిముఖము కప్పకుండ చూడవలెను. పడక గుడ్డలను రోగి దేహముమీదగాని, పాదములమీదగాని గట్టిగా లాగి బిగించకూడదు. అవి రోగికి సుఖకరముగా నుండవలెను. అనగా, రోగి తన పాదములను సులభముగా ముడుచుకొనుటకును, ఇష్టమువచ్చినట్లు త్రిప్పుకొనుటకును అనుకూలముగా నుండవలెను. దిండ్లను తిరిగి¹ వరలలో పెట్టకముందు, వానిని బాగుగా విదిలించవలెను. గలీబులు (వరలు) మాసినయెడల వానిని మార్చివేయవలెను.

¹ Pillow cases or slips.

రోగులను పడకలో లేవనెత్తుట

ఈపనిచేయుటకు ఇద్దరు నర్సులు కావలెను. వారిలో ఒకరు ఈ పని క్రమముగా జరుగునట్లు చివరివరకు సలహాల నిచ్చుచుండవలెను. పడక గుడ్డలు బరువులేకుండునట్లు వానిని అమర్చవలెను. నర్సులు నడుములువంచి రోగిని ఎత్తుచుండగా వారి మోచేతులు వీలైనంతమట్టుకు వారిప్రక్కల దగ్గరనుండవలెను. సాధ్యమైనంతవరకు వారి చేతులను రోగిక్రిందికి దూర్చవలెను. ఒక బరువైన రోగిని ఎత్తునప్పుడు వాని నడుములక్రిందను వీపుక్రిందను చేతులువేసి, నర్సులు ఒకరిచేతి నొకరు పట్టుకొనుటవలన వారికి ఎక్కువ బలము చేకూరును. తమకు అలవికానంత బరువు ఉన్న రోగిని ఎత్తుటకు నర్సులు ఎప్పుడును ప్రయత్నించకూడదు. వారికి కావలసిన అదనపు సహాయము తెచ్చుకొనవలెను. అనగా ఇతరులను సహాయముకొరకు పిలువవలెను. లేనియెడల రోగికి చాల అసౌఖ్యమును నర్సులకు చాల శ్రమయు కలుగును. ప్రత్యేకపుమాదిరి పడకలు¹

వివిధ రకములైన రోగులను పరామర్శించుటకుగాను వారి పడకలను గూడ వివిధరకములుగా మార్పుచుండవచ్చును.

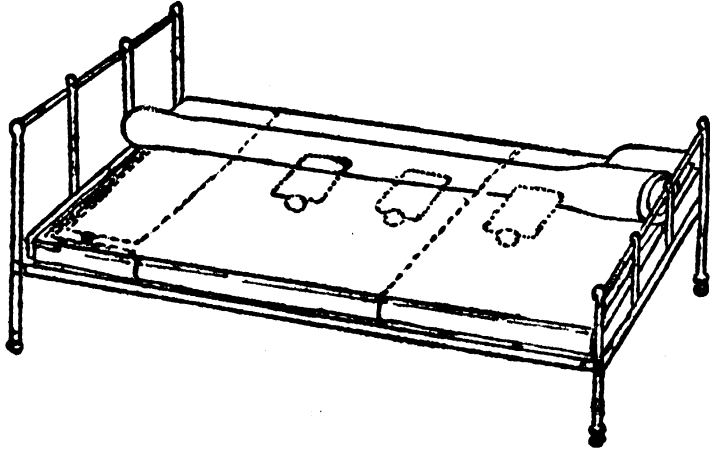
కంబళ్లతో వేసిన పడక:—రోగి కంబళ్లలో పరుండియుండును. సాధారణముగా ఉపయోగించెడు డ్రాప్సీటుకు బదులుగా, ఒక చిన్న మాకింటాష్తో మడిచిన దుప్పటిగాని తువాలుగాని చేర్చి కంబళి మైలకాకుండ రోగి పిరుదులక్రింద వేయుదురు. వాతరోగముగలవారిని కంబళ్లనడుమ పరుండబెట్టి చేయవలసిన ఉపచారములు చేయుదురు. గుండె, మూత్రపిండముల వ్యాధులలో మామూలుకంటె ఎక్కువ వేడిమి కావలసినవచ్చినప్పుడును, ఇట్లు చేయుదురు. ఎక్కువవేడిమివలన చర్మముద్వారా చెమట ఎక్కువగవచ్చుటచేత మూత్రపిండములకు చాలవరకు పనిభారము తగ్గును. అందువలననే యిట్టి రోగులకు ఈ పడక వేయుదురు.

గుండె జబ్బుగల రోగులకొరకైన పడక:—గుండెవ్యాధిగల అనేక రోగులను వెల్లకిల పరుండబెట్టి చికిత్సచేయుదురు. వారికి ఈ తీరులో నెక్కువ విశ్రాంతికలుగును. కాని రోగికి² శ్వాసావరోధ లక్షణములు కనబడినయెడల, రోగి సులభముగా శ్వాసించుటకు బెడ్ రెస్టు (రోగి పడకపై నానుకొనెడు సాధనము) పెట్టి ఫౌలర్స్ పొజిషనులో నుంచవలెను. ఈ

¹ Dyspnoea. ² Fowler's position.

పనికొరకు బెడ్ రెస్టు, కొన్ని దిండ్లు అవసరమై యుండును. పెన్నెముక చివర బట్టిడి తగ్గించుటకుగాను గాలి దిండు పెట్టవలెను. రోగి పడకలోనికి జారకుండ పాదములకు ఆధారముగాని, కాళ్ళక్రింద దిండ్లుగాని యుంచవలెను. ¹మంచముపై ఒక పడకబల్లవేసి, దిండునుంచి, రోగిని ముందుకు ఆనుకొనునట్లు చేసినయెడల, కష్టములేకుండ శ్వాసింపగలదు.

ఆపరేషను పడక:- ఈ పడకను సాధారణముగానే సిద్ధముచేయుదురు గాని, దిండుకుబదులు, తువాలు కప్పిన ఒక మాకింటాషు నుపయోగించుదురు. శస్త్రముచేయబడవలసిన భాగముండుచోట, ఒక చిన్న మాకింటాషు తుండును, డ్రాపీటును పడకమీద వేయుదురు. రోగిని తిరిగి వార్డునకు తీసికొనివచ్చినప్పుడు సులభముగా తీసివేయగలుగునట్లు కప్పు గుడ్డలను పరుపుక్రింద దోపక, మడిచి యుంచుదురు. ఉడుకునీటి బుడ్లను ప్లానలు గుడ్డలలో పెట్టుటవలన పడకను ఉడుకుగానుంచవలెను. రోగి మత్తు నుండి తెలివిపొందువరకు బాగుగా ఉష్ణముకలిగియుండునట్లు, ఆమెమీద, అనగా ఆమెకు కప్పిన పై దుప్పటిక్రింద సాధారణముగా ఒక కంబళి

2. ఆపరేషను పడక

కప్పుదురు. శస్త్రముచేయబడిన అవయవమును ఆనించుటకు ఎక్కువదిండ్లు అవసరమైయుండవచ్చును. లేక రోగి మత్తునుండి తెప్పరిల్లిన తరువాత, ఆమె ఆధారమునకైనను ఈ దిండ్లు అవసరమైయుండును. శస్త్రము చేయబడిన భాగము నుంచుటకు ఉపయోగించు దిండ్లను మాకింటాషు కప్పి, మైలకాకుండ కాపాడవలెను. ఒక అవయవము ²కోసివేయబడినప్పుడు, మొండిభాగము కనబడునట్లు, దానిని ఒక దిండుమీద పైకెత్తి పెట్టవలెను.

¹ A bed table.

² Amputated.

పరుపు బరువుకూడ దానికి తగలకుండ, దానిని ఒక 'బెడ్ క్రేడల్'లో నుంచవలెను. రక్తస్రావమును ఆపుటకు తలప్రక్క ఒక 'టర్నికెట్'ను కట్టి యుంచవలెను. ఒక 'కిడ్నీ బేసి'ను, రోగి నోరు తుడుచుకొనుటకు ఒక తువాలు మొదలగువానిని ప్రక్కనున్న 'లాకర్'పై నుంచవలెను. పరదాలను సిద్ధముగా దగ్గరపెట్టుకొనియుండి, రోగిని తిరిగి తీసికొని రాగానే, వానిని పడకచుట్టు త్వరగా వేయవచ్చును. శరీరమునకు కలిగిన 'అదురు (షాక్)'వలన రోగి బాధపడుచుండినప్పుడు పడకకాళ్ళను ఎత్తి పెట్టుటకు 'పడక దిమ్మెలు (ఎత్తులు) సిద్ధముగా నుండవలెను. ⁷పురీషనాళముద్వారా సేలైన నెక్కించుటకు కావలసిన పరికరములన్నియు సిద్ధముగా నుండవలెను.

⁸ఫ్రాక్చరు పడక:- అనగా ఎముక విరిగినప్పుడు రోగికి ఉపయోగించెడు పడక. విరిగినయెముక ఆనుకొను పడకభాగము దిట్టముగను, జారిపోకుండ గను నుండవలెను. ఇందుకొరకు పరుపుక్రింద, మంచము చట్టముమీద గట్టిచేక్కలు వేయుదురు. కొన్ని విధములైన విరిగిన యెముకల చికిత్సకు మరియొకవ పరికరములు, అనగా 'లాగిపట్టి యుంచుటకు తగిన సాధనములు, పడకదిమ్మెలు, ఇసుకసంచులు, బద్దలు మొదలైనవి అవసరమై యుండును. వీనినిగూర్చి 28-వ అధ్యాయములో చదువవచ్చును.

¹⁰వివిధమైన తీరులు

నర్సింగులో ఉపయోగించుతీరులు రోగియొక్క అవసరమునుబట్టియుండును. సాధారణముగా రోగిని ¹¹డోర్సల్ రికంబెంటు, ¹²సెమిరికంబెంటు తీరులలోగాని తిన్న గాకూర్చుండు తీరులోగాని యుండనిచ్చి చికిత్సచేయుదురు.

¹³డోర్సల్ రికంబెంటు లేక సూపైన్ పొజిషను:- ఈ తీరులో రోగి యొక మెత్తని దిండుమీద తలవాల్చి, వెల్లకిల పరుండి, మోకాళ్లు కొద్దిగా ముడుచుకొనును. ఇట్లు ముడుచుకొనిన మోకాళ్ళను మరియొక దిండు మీద మోపును. ఈ తీరులో రోగి సంపూర్ణ విశ్రాంతి పొందుటకు వీలగును గాన, చాల జబ్బుగానున్న రోగుల ననేకులను ఈ తీరులో బెట్టి చికిత్సచేయుదురు. అయినను ఈ తీరు వృద్ధులకుగాని, ¹⁴బ్రాంకైటీసు అను శ్వాసనాళ రోగమున్న వారికిగాని పనికిరాదు.

¹ Bed cradle. ² Tourniquet. ³ Kidney basin. ⁴ On the locker. ⁵ Shock.

⁶ Bed blocks. ⁷ Rectal saline. ⁸ Fracture bed. ⁹ Extension apparatus.

¹⁰ Various positions. ¹¹ Dorsal recumbent. ¹² Semi-recumbent.

¹³ Dorsal recumbent or supine position. ¹⁴ Bronchitis.

¹ప్రాన్ రికంబెంట్ పొజిషన్:- ఈ తీరులో రోగి బోర్లగిలి పరుండును. వక్షము క్రింద సాధారణముగా ఒక దిండు పెట్టుదురు. దీని క్రింద నున్న ఖాళీస్థలములో రోగి చెయ్యి యొకటి యుండును. క్రిందితట్టుకు త్రిప్పిన ముఖము పెట్టుకొనుటకు రెండవ దిండు ఉండును. ముఖము త్రిప్పిన తట్టు నున్న చెయ్యిని ముడుచుకొని దిండుప్రక్కన పెట్టుకొనును. ఈ తీరును సాధారణముగా ఉపయోగించరుగాని, చాలకాలము పడకలో పరుండి నందున వీపున పుండ్లు లేచినపుడుగాని, ²గర్భకోశము స్థానము తప్పి, వెనుకకు జరిగినపుడుగాని దీని నుపయోగింతురు.

³డోర్సల్ ఎలివేటెడ్ లేక నెమిరికంబెంట్ పొజిషన్:- ఈ తీరులో రోగియొక్క తల, వక్షము, భుజము కొన్ని దిండ్లమీద మోపబడి యెత్తు చేయబడియుండును. రోగి వెల్లకిలనే పరుండును. పడక తలను దిమ్మెల మీద ఎత్తుటవలనను ఈ తీరు కుదురునుగాని రోగి యేటవాలుగా పరుండి యుండును. మెడికలు (వైద్య) సర్జికలు (శస్త్ర) సర్సింగులో ఈ తీరు నెక్కువగా నుపయోగింతురు. అనగా వైద్య చికిత్స, శస్త్ర చికిత్స పొందు రోగులకు దీని నుపయోగింతురు. ఒక దిండును మోకాళ్లక్రింద పెట్టి దానిని పడకప్రక్కలకు కట్టివేయుదురు. లేదా, ఒక డ్రాప్ టులోచుట్టి, దాని కొనలను గట్టిగా పరుపుక్రింద దోపుదురు. లేదా దానికొనలను టేపులతో బిగించి ఆ టేపులను పడక తలకు కట్టుదురు. కొన్నిసార్లు రోగి జారిపోకుండ కాళ్లక్రింద ఏదైన ఒక యెత్తును పెట్టుదురు.

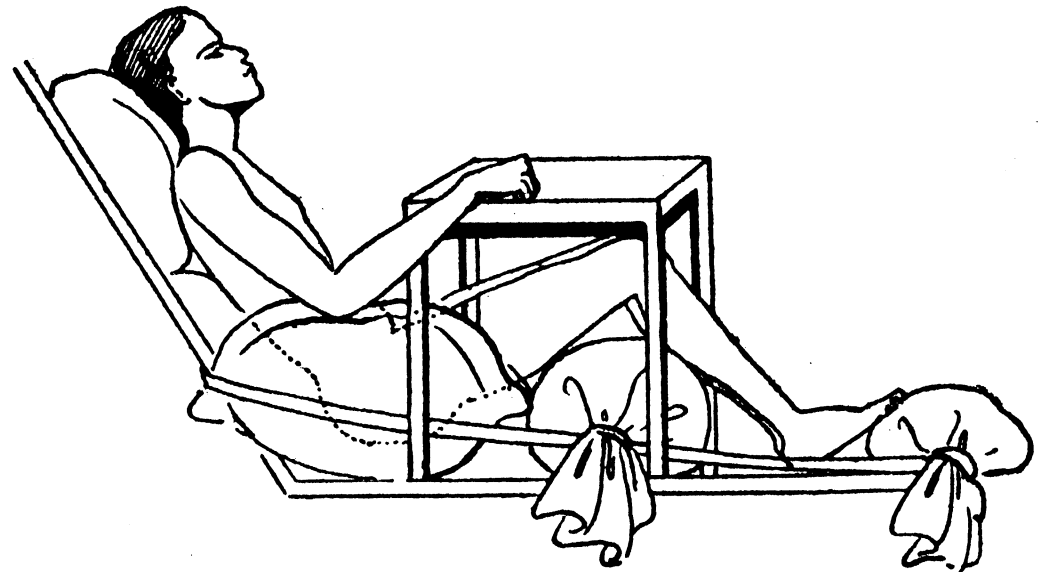
⁴ఫౌలర్స్ పొజిషన్:- దీనిని ఒక అమెరికను సర్జను వాడుకలోనికి తెచ్చెను. దీనివలన పడకయొక్క తలవైపును 24 అంగుళముల యెత్తుగల దిమ్మెలమీద లేపిపెట్టెను. కాని ఇప్పుడు ఫౌలర్స్ తీరులో ఒక రోగిని దాదాపు తిన్నగా కూర్చుండనిచ్చెదరు. ప్రత్యేకమైన సర్జికల్ పడకల మూలమునగాని ⁵ఒక పడకయెత్తు, దిండ్లమూలమునగాని లేక కేవలము దిండ్లు ఎత్తుపెట్టుట మూలముననే కాని ఈ తీరును ఏర్పాటు చేయవచ్చును. చేతులను దిండ్లమీద మోపవలెను. రోగికి పడకపుండ్లు లేవకుండ ఆమె గాలినింపిన ఒక దిండుమీదగాని ఉంగరముమీదగాని కూర్చుండ

¹ Prone recumbent position. ² Retroverted uterus.

³ Dorsal elevated or semi-recumbent position.

⁴ Fowler's position. ⁵ A bed rest.

వలెను. ప్రత్యేకమైన సర్జికల్ పడక లేనప్పుడు మోకాటిదిండును ఉపయోగించవలెను. ¹అబ్డామినల్ క్యావిటీ (ఉదరగుహ) నుండి డ్రైనినేజ్

3. ఫౌలర్స్ పొజిషన్

(ద్రవము) తీయవలసినప్పుడును, అంటు పైకివ్యాపించకుండ చేయుటకును, శ్వాసించుటకు కష్టముగ నున్నప్పుడు సులభము చేయుటకును, ఈ తీరును వాడుదురు.

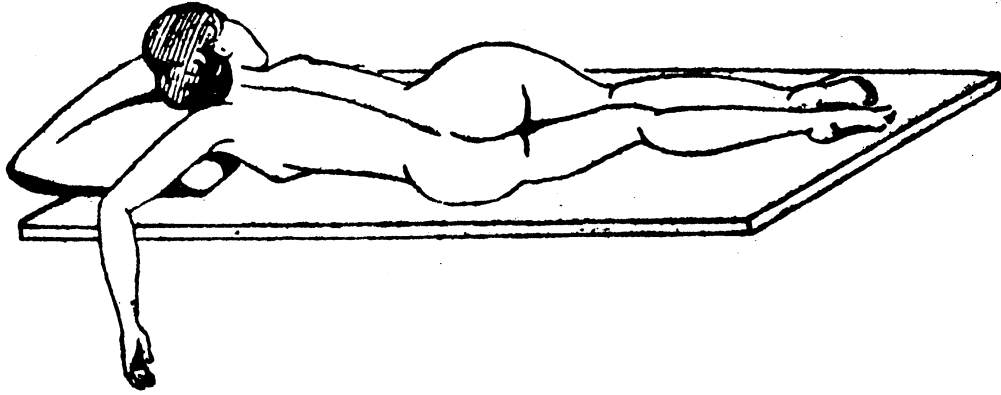
పరీక్ష చేయుటకును, ఖికిత్స చేయుటకును ఉపయోగించెడు వివిధములైన తీరులు

²పడమప్రక్కకు ఒదిగియుండు తీరు: - ఈ పాటులో రోగిని యెడమ ప్రక్కకు త్రిప్పి, కుడికాలును మోకాలుదగ్గర బాగుగ పైకి ముడుచుకొను నట్లు చేయవలెను. తలదిండును సాధారణముగ తీసివేయుదురు. ఎనీమాలు ఇచ్చునప్పుడుగాని, సపాజిటరీలు అను సాధనముల నుపయోగించునప్పుడుగాని, పురీషనాళముద్వారా టెంపరేచరు (ఉష్ణోగ్రత) తీయునప్పుడుగాని పురీషనాళమును పరీక్షించునప్పుడుగాని ఈ తీరు నుపయోగించుదురు.

³సిమ్స్ పొజిషన్:- ఈ తీరులో రోగి యెడమప్రక్కకు కొద్దిగా బోర్ల పరుండును. ఆమె కుడిచేయి ముందుతట్టు పడకమీద మోపబడియుండునుగాని, యెడమచేయి వెనుకతట్టు పడకక్రిందికి చాపబడియుండును. రెండు మోకాళ్లు పైకి ముడుచుకొని యుండునుగాని యెడమదానికంటె

¹ Drainage of the abdominal cavity. ² Left lateral position.

కుడిమోకాలు ఎక్కువగ ముడుచుకొనియుండును. పిరుదులు మంచము అంచుదగ్గర ఉండవలెను. ముఖముయొక్క యెడమతట్టుచేంప, క్రింద

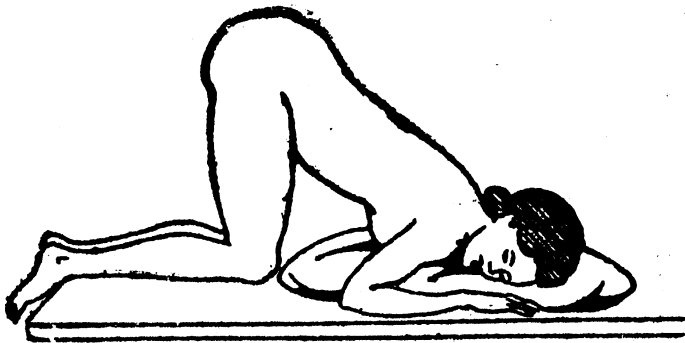
4. సిమ్స్ పాజిషన్

వేయబడిన ఒక చిన్న దిండుమీద ఆనుకొనియుండును. భగమును పరీక్షించునపుడుగాని ప్రసవసమయమునగాని రోగి ఈ తీరులోనుండును.

లిఫాటుమి పాజిషన్:—దీనిని 38-వ అధ్యాయములో చూడుము.

ట్రౌండెల్స్ బర్గ్ పాజిషన్:—దీనినికూడ 38-వ అధ్యాయములో చూడుము.

మోకాటి, ఎదుటొమ్మ తీరు:—ఈ తీరులో రోగి పడకమీదగాని, బల్లమీదగాని మోకరించియుండును. అప్పుడు ఆమె తొడలు కాళ్ళకు సమకోణములుగా నుండును. వక్షము ఒక దిండుమీద ఆనుకొని

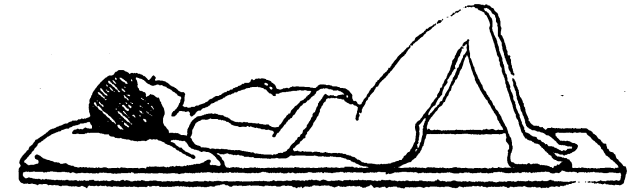
5. మోకాటి, ఎదుటొమ్మతీరు

యుండును. రోగి తన చేతులు ముడుచుకొని తలకును, దేహమునకును ఆధారముగా నుంచుకొనును. ఈ తీరులో రోగియొక్క మూత్రకోశమును, పురీషనాళమును పరీక్షించుటకు వీలగును. కూపకమునందలి అవయవ

¹ Vagina. ² Knee chest position. ³ At right angles. ⁴ Pelvic organs.

ములు స్థానము తప్పియున్నప్పుడుగాని, లేక బలహీనముగానున్నప్పుడుగాని, మరి ముఖ్యముగా ప్రసవించినతరువాత తల్లికి మంచి దేహభ్యాసము కలుగుటకుగాని, దినమునకు కొన్నిసార్లు 10—15 నిమిషముల వరకు రోగిని యీ తీరులో నుంచెదరు.

¹ మోకాళ్లు ముడుచుకొనిన డోర్సల్ రికంబెంటు పాజిషన్ లేక మాడిఫైడ్ డోర్సల్ రికంబెంటు పాజిషన్:—ఈ తీరు, 57-వ పుటలో భగమును పరీక్షించుట అను దానిక్రింద వివరించబడినది. దీనిని పురీషనాళమును

6. మోకాళ్లు ముడుచుకొనిన డోర్సల్ రికంబెంటు లేక మాడిఫైడ్ డోర్సల్ రికంబెంటు పాజిషన్

కూపకమును పరీక్షించునపుడును, పురీషనాళము, భగము, మూత్రకోశములకు చికిత్సచేయునపుడును ఉపయోగించుదురు.

² రోగికి స్నానముచేయుచుట

పడకస్నానము:—రోగికి పడకలోనే స్నానముచేయుచుట అను విషయములో సహాయపడుట స్టూడెంట్ నర్సు చేయవలసిన మొదటి పనులలో ఒకటియైయుండును. 4-వ అధ్యాయములో 'రోగినిగూర్చిన సామాన్య జాగ్రత్త' అను విషయముక్రింద చెప్పబడిన నియమములను ఈ సమయములో కూడ జాగ్రత్తగ అనుసరించవలెను.

పరికరములు:—రెండు స్నానపుకంబళ్లు, ఒక పొడుగు మాకింటాషు, సబ్బు, గోళ్లు శుభ్రముచేయు బ్రష్, వాష్ క్లాత్ (స్నాపుగుడ్డ), గోళ్లు కత్తిరించు కత్తెర, వెండుకల బ్రష్, దువ్వెన, రెండు తువాళ్లు, (చేతులు, ముఖము తుడుచుటకు ఒక మెత్తని తువాలు, దేహము తుడుచుటకు ఇంకొక తువాలు) గోళ్లు శుభ్రముచేయుటకు ఒక ఆరింజి కట్టపుడక, జననేంద్రియ

¹ Dorsal recumbent position with knees flexed, or modified dorsal recumbent position. ² Toilet of patient.

ములు కడుగుటకు ¹ఒక ముతుకవీచు, చాలినంత పెద్ద బేసిను, రెండు జగ్గులు (ఒకదానిలో ఉడుకునీళ్లు, ఇంకొకదానిలో చన్నీళ్లు); మెలనీళ్లు పట్టుటకు ఒక బక్కెట్టు, కత్తిరించిన గోళ్లను, వాడిన గుడ్డముక్కలను వేయుటకు వీడైన ఒక పాత్ర, వీపునకును, భుజములకును గొట్టుటకు డస్టింగుపొడరు, శుభ్రమైన దుస్తులు, పడకగుడ్డలు, నోటిని శుభ్రముచేయు త్రే, మాసిన గుడ్డలను వేయుటకు ఒక తట్టకావలెను.

పద్ధతి:—మొదట రోగి మంచముచుట్టు పరదాలువేసి, స్నానము చేయకముందు రోగి పడకచట్టిలో భేదిచేయగోరునేమోయని నర్సు అడిగి తెలిసికొనవలెను. తరువాత పడకగుడ్డలను చక్కగమడిచి ఒక స్టూలుమీద గాని కుర్చీమీదగాని పెట్టవలెను. పిమ్మట పొడుగైన మాకింటాషు, కంబళ్లను పడక మార్పునప్పుడు ఉపయోగించునట్లే ఉపయోగించవలెను. రోగి దుస్తులు తీసివేసి, యీ క్రిందివిధముగా ఆమెకు స్నానము చేయించవలెను:—మొదట ముఖమును శుభ్రమైన నీటితో కడుగవలెను. రోగికి యిష్టమున్నయెడల సబ్బు నుపయోగించవచ్చును. పిమ్మట సబ్బును విశేషముగా వాడి, మెడను, చెవులను గడుగవలెను. తరువాత ఒక్కొక్కచేతిని, మొదట దూరముగానున్న దానిని, వక్షమును కడుగవలెను. ²చేంకలు శుభ్రముగానున్నవా లేవాయనిచూచి, వానిని తప్పక శుభ్రముచేయవలెను. అవసరమైనప్పుడెల్ల నీళ్లనుమార్చవలెను; రోగి మురికిగానుండిన, మూడు నాలుగుసార్లుకూడ మార్చవలెను. కడుపు, ప్రక్కలను కంబళ్లక్రిందనే కడుగవలెను. ³బొడ్డును శుభ్రముగాకడిగి, జాగ్రత్తగా తుడిచి, ఆరనియ్యవలెను. పిమ్మట రోగిని ఒక ప్రక్కకుత్రిప్పి, వీపును భుజములను కడుగవలెను. ఈ పనిని బాగుగాచేయుటకుగాను, నర్సు మొదట తన స్వంతచేతులకుగాని స్నానపుగుడ్డ (వాష్ క్లాత్)కుగాని సబ్బు పూసికొని, రోగి దేహమును బాగుగా రుద్దవలెను. చేతులను చుట్టుత్రిప్పి చురుకుగా ఆడించి యీ పని చేయవలెను. ఇట్లు చేయుటవలన చర్మమునకు చురుకుపుట్టుటయేకాక, ఒత్తిడివలన నేర్పడు పుండ్లుకూడ రాకుండును. దేహమును తుడుచునప్పుడు మొదట వీపును బాగుగా రుద్ది తుడిచి, పొడరు కొట్టవలెను. జననేంద్రియముల ప్రాంతమును ఇప్పుడు నులభముగా కడుగవచ్చును. ముతుకవీచును బాగుగా నీటిలోముంచి,

¹ Tow for washing the genitals. ² Axillae. ³ Umbilicus.

సబ్బుపూసి, దానితో రోగిని కడిగినపిమ్మట దానిని పారవేయవలెను. తిరిగి కొత్తవీచు కొంచెము తీసికొని సబ్బునీటిని తుడిచివేసి, కడిగినభాగమును ఆరనియ్యవలెను. పెక్కుమంది రోగులు ఈ భాగములను తామే కడుగుకొనగోరుదురు. తరువాత ఒక్కొక్క కాలును కడుగవలెను. కడుగుచుండగా వీలైనంతవరకు గాలి తగులకుండునట్లు కడుగవలెను. ఒక కాలు కడిగిన తరువాత రోగి తన మోకాటిని ముడుచుకొని, పాదమును బేసినులో పెట్టవచ్చును. పిమ్మట చేతి కాలిగోళ్లను శుభ్రముచేసి కత్తిరించవలెను. తరువాత నోటిని, వెండ్రుకలను శుభ్రముచేయవలెను. అవసరమైనయెడల శుభ్రమైన గుడ్డలు వేసి, పొడుగైన మాకింటాషు, స్నానపు కంబళిని తీసి వేయవలెను. పిమ్మట ముందునలనే పడకను చక్కబెట్టవలెను. స్నానమైన తరువాత రోగికి చలిపుట్టుచున్నయెడల, ఉడుకునీళ్లుబుడ్డిని పడకలోపెట్టి, త్రాగుటకుకూడ వేడిపానీయము నియ్యవలెను.

బిడ్డ స్నానము

పరికరములు:—తొట్టి, ¹స్నానపు తెర్తామీటరు, సబ్బు, వాష్ క్లాత్ స్నానపుతువాలు, బోరిక్ లోషను, కొబ్బరనూనె, ²దూది ఉండలు, బిడ్డ దుస్తులు, నేట్టిసిన్నులు, వెండ్రుకలబ్రష్.

స్నానవిధానము:—తొట్టిని కుర్చీమీదగాని, బల్లమీదగాని పెట్టుము. దానికి సగము నిండుగ నీళ్లుపోసి, తెర్తామీటరు (ఉష్ణమాని)వేసి వేడి పరీక్షించుము. (బిడ్డకు స్నానముచేయు నీళ్లు 90°—98° F. వేడిగా నుండవచ్చును.) బిడ్డ గుడ్డలుతీసి, బిడ్డను మెత్తవేసికుట్టిన బల్లమీద పరుండబెట్టుము. పిమ్మట వానిముఖమును వాష్ క్లాత్ తోను శుభ్రమైన నీటితోను కడుగుము. పిమ్మట మెత్తని తువాలుతో వానిని అద్ది తుడుపుము. వాష్ క్లాత్ మీద సబ్బు నురుగుకట్టునట్లు రుద్ది, దానితో బిడ్డ తలను, దేహమును రుద్దుము. పిమ్మట పిరుదులక్రింద కుడిచేతిని యెడమచేంకక్రింద యెడమచేతినుంచి, ముంజేతిని బిడ్డ తలకు, భుజములకు ఆధారముగాపెట్టి, బిడ్డ దేహమును నీటిలోముంచుము. ఎడమచేతితో అల్ల బిడ్డను పట్టుకొని, కుడిచేతితో వాష్ క్లాత్ నుపయోగించి కడుగుము. వాష్ క్లాత్ తో దేహమునంతయు కడుగుము; ముఖ్యముగా మడతలు, బొడ్డును గమనించి కడుగుము. బిడ్డను స్నానపుబల్లమీద పరుండబెట్టి,

¹ Bath thermometer.

² Cotton wool swabs.

అద్ది, ఆరనిచ్చి, నూనెగాని, పొడరుగాని పూయుము. దూది ఉండలను బోరిక్ లోషనులో ముంచి జాగ్రత్తగా కండ్లు తుడుపుము. దూదిచుట్టిన పుల్లలను నూనెలోముంచి, ముక్కును చెవులను శుభ్రముచేయుము. ఈ దూదిపుల్లను, నాసికారంధ్రముల లోపలికిగాని చెవుల రంధ్రములలోనికి గాని పోనియ్యకుము. జననేంద్రియములను శుభ్రముచేయుటకు దూది యుండలను నూనెలోగాని, బోరిక్ లోషనులోగాని ముంచి వాడుము. ఆడుబిడ్డ అయినయెడల 'జననేంద్రియపు పెదవులను తెరచి, దానిలోని బంకవంటి పదార్థమును క్రిందిముఖముగా తుడుపుము. మగబిడ్డ అయినట్లయిన, పురుషాంగపు ముందోలును వెనుకకుతీసి జాగ్రత్తగా శుభ్రము చేసి, తిరిగి దానిపాటునకు దానిని లాగిపెట్టుము.

బిడ్డను మెత్తవేసిన బల్లమీద పరుండబెట్టి స్పంజిస్నానముకూడ చేయవచ్చును. బిడ్డ గుడ్డలు తీసివేసి, వానిని ఒక మెత్తని తువాలముమీద పరుండబెట్టి, వాని ముఖము, చేతులు, ఎదుతొమ్ము, కడుపు కడుగుము గాని చెవులను, మెడను, బొడ్డును, కాలి చేతివ్రేళ్ల మధ్యనున్న చర్మమును జాగ్రత్తగా గమనించి కడుగుము. ఒక్కొక్కభాగమును బాగుగా తుడిచి ఆరనిచ్చి, తొట్టిస్నానముచేసి ముగించినట్టే ముగించుము.

పోరు, ముక్కునుగూర్చిన జాగ్రత్త:—పెక్కుమంది రోగులయొక్క నోళ్లు రోతగను, ఎండియునుండును గాన నర్సు, రోగి నోటియొక్క ఆరోగ్యమునుగూర్చి విచారించి జాగ్రత్త తీసికొనుట ఆమెయొక్క ముఖ్యమైన విధియైయున్నది. ముఖ్యముగా చిన్నపిల్లలు, స్త్రీరకము లేని రోగులు, జ్వరముతోనున్న రోగులు, తమ పండ్లను తామేశుభ్రము చేసికొనలేని యితర రోగుల నోళ్లునుగూర్చి నర్సు మరి యెక్కువ గమనించి శుభ్రము చేయవలెను. కొన్ని విధములైన జ్వరములు గల రోగులనోటిలో దుర్వాసన కొట్టును. పండ్లకు, పెదవులకు త్వరగా పాచిపట్టవచ్చుచు; నోటిప్రక్కలలోని అమత్వచమీద పుండ్లుకూడ లేవవచ్చును. రోగి చాల జ్వరముతో నున్నప్పుడు ప్రతిసారి భోజనమునకు ముందును తరువాతను వాని నోటిని తడిపిన దూది ఉండలతో శుభ్రముచేయవలెను.

పనికి అవసరమైన సామానులను ఒక చిన్న ట్రేలో పెట్టియుంచుట శ్రేష్ఠము. ఒకే రోగికి అనేకసార్లు చికిత్సచేయవలసియుండిన, ఈ ట్రేను

¹ Labia. ² Smegma. ³ Mucous membrane.

కప్పి పడక ప్రక్కన ఉపయోగముకొరకు సిద్ధముగా ఉంచవలెను. ఈ పని కొరకు కావలసిన సామానులేవనగా, దూది ఉండలు, దూది పుల్లలు, ఫార్మెస్, నోటిని శుభ్రముచేయుమందు, ఉమ్మి ఊయుట కొక పాత్ర, తువాలు, మలాము, పాచి మొదలగు పొరలను కరిగించి తీసివేయగల సోడియం బైకార్బోనేటు సాల్వ్యాషన్ గాని, బోరాక్స్ సాల్వ్యాషన్ గాని అవసరమైయుండును. గ్లిసరీను, లెన్ జాసునంటి లూబ్రికెంటు తైలములు నోటిని తడిపి పక్కలు మెత్తపడునట్లుచేయును. నోరు మరి యెక్కువ దుర్వాసన కొట్టుచుండినయెడల ఫ్లోయోజన్ పెరాక్సైడ్ అను మందును వాడి, నోటిని శుభ్రముచేయవలెను. కొన్నిసార్లు చిగుళ్లకు ఐయోడిన్ (పాటలకము) పూయవలసివచ్చును. పెదవులకు పుండ్లు లేచినయెడల 'వాసిలిను, బోరిక్ ఆయింట్ మెంటు, 'లనోలైన్ మొదలగు మృదువైన మలాములను పెదవులమీద పూయవలెను. రోగులు పిచ్చివారైనను, కలనరముతో బాధ పడువారైనను అయినయెడల వారి నోటిని శుభ్రముచేయుచుండగ అది తెరవబడియుండునట్లు¹ వాకట్టు వాడవలెను. రోగికి శక్తియుండిన, తానే స్వయముగా పండ్లు తోముకొనవచ్చును. శక్తిలేనియెడల, నర్సు రోగి మెడచుట్టు ఒక తువాలనుపరచి, చంపదగ్గర యొక కిడ్నీ బేసిన్ పెట్టి, దూదిపుల్లను నోరుకడిగెడు మందునీటిలో (మాత్ వాష్ లో) ముంచి, పండ్లను, చిగుళ్లను, నోటి పైభాగమును, నాలుకను, చిగుళ్లు చెంపల మధ్యను పైకి క్రిందికి రుద్దుచు, శుభ్రము చేయవలెను. దూదిపుల్లకు బదులు నర్సు తన చిటికెనవ్రేలి కొనకు మెత్తని గుడ్డముక్కను చుట్టుకొని కడిగినయెడల, ఇంకను ఎక్కువ సహాయకరముగ నుండును. తరువాత నోరు శుభ్రముగనుండునట్లు మందునీటితో నోటిని నెమ్మదిగ శుభ్రపర్చవలెను.

నోటిని శుభ్రముచేయునప్పుడే ముక్కునుగూడ శుభ్రముచేయవలెను. ఎందుకనగా, ఈ సమయములో ముక్కునందు తఱచుగా చీమిడి యెండి పక్కలు కట్టియుండును. ముక్కు పుటముల అంచులలో పుండ్లులేచినట్లు కనబడినయెడల వానికి ఏదైన ఒక ఆయింటుమెంటు పూయవలెను.

పీపునుగూర్చిన జాగ్రత్త:—చాలకాలము జ్వరముతోగాని, పక్షవాతముతోగాని, ముసలితనమువలనగాని బాధపడు రోగి బలహీనపడుటవలన

¹ Vaseline. ² Lanoline. ³ Mouth gag.

వానికి లేక ఆమెకు పడకపుండ్లు లేచుట సహజము. సాధారణముగ వెన్నెముక క్రిందిభాగమున తొంటి యెముకలమీద ఈ పుండ్లు లేవ వచ్చును. అప్పుడప్పుడు తల వెనుకభాగమునను, భుజపు టెముకలమీదను, మడిమలమీదను, మోచేతులమీదను లేక ఒకేతీరున ఒత్తిడి కలిగియుండు ఏ భాగముమీదనైనను ఈ పుండ్లు లేవవచ్చును. ఈ పుండ్లు లేచుటకు ముఖ్యమైన కారణము లేవనగా—ఒక రోగిని చాలకాలము ముఱికియైన లేక తడిసిన పడకలో పరుండనిచ్చుట, పడక గట్టిదియైయుండుట, డ్రాప్సీటు ముడతలు పడియుండుట, రోగిని ఒకేతీరులో చాలకాలము పరుండ నిచ్చుట, పడక చీట్టిని అజాగ్రతగా పెట్టుట, లేక దానిని తీసివేయకుండు చాలకాలము ఉండనిచ్చుట మొదలైనవి. రోగి చర్మము తడిగాను అశుభ్రముగా నుండుటవలనను, పిరుదల మడతలలోగాని, చేంకల మడతలలోగాని, దేహము లావుగానుండు స్త్రీల స్తనములక్రింది మడతలలోగాని ఈ పుండ్లు లేచుటకు వీలగును. ఈ పుండ్లు చాలకాలము పడకలో పరుండి యుండు ఏ రోగి కైనను లేవకుండచేయుట చాల ప్రాముఖ్యమైన పని. రోగిని మిక్కిలి శుభ్రముగానుంచి, ఒకేతీరిగా దేహమునకు ఒత్తిడి తగుల కుండచేసి, పుండ్లులేచుటకు వీలైనభాగములలో రక్తప్రసరణము క్రమముగ జరుగునట్లు చేసినయెడల ఈ పుండ్లు లేచుటను నివారించవచ్చును. ఈ కారణముచుబట్టియే రోగిపడక శుభ్రముగాను చెయ్యలేకుండును నుండ వలెను; డ్రాప్సీటును ముడతలులేకుండ గట్టిగా లాగి దోపవలెను. గుడ్డలను పలుమారు మార్చి జాగ్రత్తగా సరుదుచుండవలెను. ఒత్తిడి తగులు చుండు శరీరభాగములను దినమునకు కనీసము రెండుసార్లులైనను కడుగు చుండవలెను. రోగి స్నారకములేక మూత్రించినను మలబాధచేసినయెడలను విసర్జనమైనప్పుడెల్ల వీపును కడిగి శుభ్రము చేయుచుండవలెను. రోగియొక్క తీరును పలుమారు మార్చుచు, అధిక ఒత్తిడితగిలిన భాగములకు గాలిదిండ్లను వేసి బాధ తగ్గించవలెను. ఈ గాలిదిండ్లు రబ్బరుతో చేయబడినవైనయెడల, ఒత్తిడికలిగిన భాగములు పడకకు తగలకుండ చేయ గలుగునట్లుమాత్రమే వీనిలోనికి గాలి యూదవలెను. అధికముగా గాలి యూది గట్టిగా చేయుటవలన ఈ గాలినంచులే ఒత్తుకొని పుండు ఏర్పడుటకు కారణముకావచ్చును. గుండ్రని గాలిదిండ్లనట్టయిన, వానిని ఎల్లప్పుడు దిండువరలలో పెట్టి యుపయోగించవలెను. మెత్తని దూదిని వల

యములుగచేసి వానిచుట్టు బ్యాండ్జిగుడ్డచుట్టి, మోచేతులు, మడిమలకు సరిపోవునంతవిగాచేసి వాడవచ్చును. వీపునుగూర్చిన జాగ్రత్తలో, దానిని తోముట, యెంత ప్రాముఖ్యమైనసంగతియో, చెప్పుటకు వీలుకాదు. ప్రతిసారి స్నానముచేసినతరువాత ఆ భాగమును మెల్లగా తుడువవలెను. నర్సు తన అరచేతిలో కొంచెము 'మితిలేటెడ్ స్పిరిటుగాని, రోగి చర్మము ఎండియుండినయెడల, చెరిసగము 'మితిలేటెడ్ స్పిరిటును నూనెను గలిపి గాని వీపున బాగుగా రుద్దవలెను. పిమ్మట ఆ భాగమునకు మెల్లగా పొడరు కొట్టవలెను. పడక చీట్టిని (బెడ్ పాను) మొరటుగా పెట్టకుండ జాగ్రత్తగా పెట్టుటయేకాక, వెనుకభాగమున వీలైనయెడల ఏదైన ఒక మెత్తను పెట్ట వలెను. అనవసరముగ బెడ్ పానును రోగిక్రింద చాలకాల ముంచ కూడదు.

రాపిడి పుండ్లు:—రాపిడి పుండ్లకు మొదటి గుర్తు ఎఱ్ఱబారుట. పిమ్మట ఆ భాగము పుండ్లై, తాకుటకు నొప్పిగానుండును. అది వృద్ధిపొందుకొలది పొంగి, పైతోలు సమసిపోయి, పుండు బాగుగా కనబడును. పుండు వైభాగము చెయ్యగానుండి, అది యింకా పెరుగుకొలది రసికార నారంభించును. పుండులోతుగపోయి, మధ్యభాగము కుళ్లి యొక మామూలు రక్తమైన పుండుగామారి, దానికుండవలసిన లక్షణములన్ని కనుపించును. తీసికొనవలసినంత జాగ్రత్తతీసికొన్నను, ఒక రాపిడిపుండు ఏర్పడినట్లయిన, ఆ సంగతిని వెంటనే వైద్యునికి తెలుపవలెను. ఇటువంటి పుండుమీద స్పిరిటును పట్టించకూడదు. చర్మముమాత్రము పగిలినవెంటనే మలాము పట్టించ వచ్చును. పుండు మువ్వరముగనుండి, కుళ్లినప్పుడు దానిని హైడ్రోజన్ పెరాక్సైడుతో శుభ్రముచేసి, 'బోరిక్ లోషనుతోగాని, 'లోషన్ రూబ్రతోగాని, లేక బ్ల్యాక్ వాష్ తోగాని తడి డ్రెసింగ్ పెట్టవచ్చును. డ్రెసింగు గుడ్డ, పుండు అంత పరిమాణము, ఆకారము గలిగియుండవలెను. దానిపైన ఒక రబ్బరు టీన్యూ ముక్కను దూదిమెత్తనువేసి బ్యాండ్జి కట్టవచ్చును. అది జారిపోకుండ, ప్లాస్టరు నుపయోగించవచ్చును. రాపిడిపుండును నాలుగుగంటల కొకసారి డ్రెసింగ్ చేసి కట్టవలెను. మలమాత్రములతో మొలయైనయెడల మధ్య మధ్య మార్చవచ్చును. పుండును పలుమారు

¹ Methylated spirit. ² Boric lotion. ³ Lotion rubra or black wash.

డ్రెసింగ్ చేయ నవసరములేకుండ ¹ఇలాస్టాప్లాస్టు ఎక్కువ ఉపయోగపడును. చర్మము కందినట్లు గుర్తులు కనబడినప్పుడు ఉపయోగించతగిన యితర మందులు:—ఆముదము కలిపిన ²ఫ్రయర్సు బాల్సం, కోడిగుడ్డు తెల్లజనతో కలిపిన ఆముదము, పెరూవియన్ బాల్సం ³కాడ్ లినర్ ఆయిల్ తో చేసిన మలాము మొదలైనవి.

సాయంకాలము రోగినిగురించిన జాగ్రత:—రోగి అలసటతీర్చుకొని రాత్రి సౌఖ్యముగానుండుటకై దీనిని చేయుదురు.

పరికరములు:—బేసినులో నీళ్లు, సబ్బు, వాష్ క్లాత్, తువాలు, వీపు తోముటకు లోషను, పొడరు; నోరు, పండ్లు శుభ్రముచేయు సామానులు కూడ నుండవలెను.

పద్ధతి:—మొదట ఇంతకుముందు చెప్పినట్లు నోటిని శుభ్రము చేయుము. పిమ్మట తువాలును రోగివక్షముమీద పరచి ముఖమును, మెడనుకడిగి తుడుపుము. చేంకలను ముఖ్యముగా గమనించుచు, అనగా శుభ్రముచేయుచు, చేతులను బాగుగాకడిగి తుడువవలెను. ఈ పనిచేయు చుండగా పడక తడవకుండ, దానిమీద ఒక తువాలు తప్పక వేయుము. చేతులను కడిగి తుడిచినతరువాత, రోగిని ప్రక్కకుత్రిప్పి, వీపునుకడిగి, తుడిచి, లోషనుతోరుద్ది, మర్దనచేసి, పొడరుకొట్టవలెను. వెన్నుకొనభాగ మును, భుజపుటెముకలను ముఖ్యముగా గమనించవలెను. పడక మీదపడిన పక్కలను ఇతర మైలవస్తువులను దులిపివేయుము. డ్రాప్సీటును వదులుచేసి, అది మాసినను, తడిసినను, మార్చివేయుము. పై దుప్పట్లు క్రిందిదుప్పట్లు పొడుగుగాలాగి చక్కచేసి, దిండునుగూడ కుదిలించి, పడక నంతయు బాగుగావేసి, రోగిని విడిచిపోకముందు పడకచేట్టిగాని, త్రాగుటకు నీళ్లుగాని అవసరమేమో అడిగి, కావలసినవానినిచ్చి, రోగి సౌఖ్యముగానుండునట్లు చూడవలెను.

తల, వెండ్రుకలవిషయమైన జాగ్రత:—వెండ్రుకలను దువ్వుటకు తల క్రింద దిండుపైన, తువాలును అడ్డముగపరచి, వెండ్రుకలనువిప్పి, కొనల నుండి మెల్లగ కుదుళ్లవరకు దువ్వవలెను. నూనెగానీ, స్పిరిట్ గాని పూసి చిక్కుతీయవలెను. ఎక్కువ చిక్కున్న యెడల, వెండ్రుకలను కత్తిరించ

వచ్చును; లేదా, దినమునకు కొంచెముకొంచెము విప్పి దువ్వవచ్చును. పొడుగుగను లావుగనున్న వెండ్రుకలను తల కిరుప్రక్కల రెండు జడలు వేసినయెడల రోగి వానిపై పరుండ నవసరముండదు.

రోగి వెండ్రుకలను పడకలోనే కడుగుట

పరికరములు:—రోగి భుజములను, పడకను కాపాడుటకు ఒక మాకింటాము, 3 తువాళ్లు, సబ్బునీరు, తొట్టిగాని, ఒక పెద్ద బేసినుగాని, 2 జగ్గుల వేడినీళ్లు, దువ్వెన కావలెను.

పద్ధతి:—తొట్టినిగాని, బేసినునుగాని పడకప్రక్కన ఒక కుర్చీమీద పెట్టుము. రోగి వీపు నీతట్టుకు ఉండునట్లు ఆమెను పడక అంచునకు లాగుకొనుము. మాకింటామును దిండుమీదనుండి టబ్బువరకు వ్రేలాడ వేసి, రోగి తలను దిండుమీద పెట్టుము. దిండునుండి టబ్బువరకు ఒక కాలువ యేర్పడునట్లు మాకింటాము పొడుగు అంచులను పైకి మడుపుము. రోగి ముఖమునకును, మాకింటాముకును మధ్య తువాలు బకటి పరువుము. వెండ్రుకలను విప్పి, సబ్బునీటిని బాగుగా పట్టించి తడిపి, వెండ్రుకలను పుట్టెను అంట రుద్దుము. అవసరమైనంతమట్టుకు ఉడుకునీళ్లు పోయుచు, సబ్బు పోపునంతవరకు పుట్టెను వెండ్రుకలను కడుగవలెను. పిమ్మట రోగిని పైకెత్తి, ముఖమును, మెడను, చెవులను బాగుగాతుడిచి వెండ్రుకలలోని నీటిని బాగుగా పిండివేసి, మాకింటామును తీసివేయుము. దిండుమీద ఒక స్నానపు తువాలుపరచి, ఇంకొకతువాలుతో వెండ్రుకలను రుద్ది, దిండుమీదపరచి తుడువవచ్చును. బాగుగా ఆరిన తరువాత, వెండ్రుకలను చిక్కుతీసి రెండు జడలు వేయుము. సామానులన్ని తీసివేసి, పడకను చక్కపెట్టుము. పేలవిషయమైన చికిత్సను 25-వ అధ్యాయములో చదువ వచ్చును.

పడకచేట్టిని మూత్రపాత్రను ఇచ్చుట, తీసివేయుట:—పడక చట్లు, మూత్ర పాత్రలు విరేచనము, మూత్రవ్యాధియుండువారి తప్ప, మిగతవారికి నియమిత వేళలలో నిచ్చుట మంచిది. పగటియందు 6, 10, 2, 6 గంటల కును, రాత్రులందు అవసరమైనప్పుడెల్ల నియ్యవచ్చును. ఏదో ఒక గొప్ప అవసరమైనప్పుడుమూత్రమే 'వైద్యుని నియమిత పరీక్షనమయము లోను, భోజన వేళలోను, దర్శకులు వచ్చునమయములోను ఇయ్యవచ్చును.

¹ Elastoplast. ² Friar's Balsam. ³ Peruvian Balsam.

⁴ Codliver oil ointment. ⁵ Coccyx. ⁶ Shoulder blades.

మొదట పడకచేట్టి శుభ్రముగానున్నదో లేదో చూచి, దానిని కప్పి రోగి పడకప్రక్కకు తీసికొనిరమ్ము. పడకచుట్టు పరదాలువేయుము. పడక చేట్టిని కుడిచేతితో పట్టుకొని, యెడమచేతితో పడకగుడ్డలను ఒకప్రక్క నుండి తొలగించి, పడకచేట్టిని పడకమీదపెట్టుము. పడకచేట్టి మూత తీసి పడక పాదములదగ్గర పెట్టుము. రోగి మోకాళ్లు ముడిచి, ఆమె దేహము అనవసరముగా బయటికి కనబడకుండ బట్టలను చక్కగా అమర్చుము. రోగి పిరుదులమీది ఎముకక్రింద ఒక చేతినుంచి, పిరుదులను లేపి, పడకచేట్టి చాల యెత్తుగాగాని, తగ్గుగాగాని లేకుండ, దానిని సరియైనపాటులో పెట్టుము. రోగి చాల జబ్బుగా నుండినయెడల, ఈ పని చేయుటకు ఇద్దరు నర్సులు కావలెను. కొంతసేపు రోగికి గుడ్డకప్పి విడువుము. పడకచేట్టిని తీసివేయుటకు నచ్చినప్పుడు ఒక బేసినునిండ ఉడుకునీళ్లు, చదరముగా చించిన కొన్ని గుడ్డపేలికతో లేక పీచు తీసికొని రమ్ము. పడకచేట్టిని తీసివేసి దానిమీద మూతవేయుము. పిమ్మట దానిని పడకప్రక్క ఒక స్టూలుమీద పెట్టుము. రోగిని ప్రక్కకు త్రిప్పి, కడిగి తడిలేకుండతుడువుము. రోగి గుడ్డలు చక్కచేసి, పడకను మెత్తిగా చేసి, రోగి సుఖముగానుండునట్లు చేయుము. రోగి తన్నుతాను శుభ్రము చేసికొనగోరినయెడల, ఆ పనియైనతరువాత, ఆమె తనచేతులు శుభ్రము చేసికొనుటకు నీళ్లును సబ్బును ఇమ్ము. పడకచేట్టిని 'లెట్రినుకు' తీసి కొనిపోయి దానిని ఖాళీచేయకముందు మలమూత్రాదులను పరీక్షించ వచ్చును. పడకచేట్టిని ఖాళీచేసినపిమ్మట, దానిమీద నీళ్లు పాటనిచ్చి, 'కుటుచపిడిగల' పీచుచుట్టనుగాని, బ్రష్టునుగాని డిస్ యిన్ ఫెక్టెంటులో ముంచి, దానితో శుభ్రముచేయవలెను. పడకచేట్టిని ప్రతిదినము ఒక గంటసేపు ఆంటిసెప్టిక్ మందులో ముంచి యుంచుట చాల మంచిది. మలములో యేదైన అసాధారణ చిహ్నము కనబడినయెడల, దానిని వెంటనే చార్జులో వ్రాయవలెను.

మూత్రపాత్రను ఇయ్యవలసియుండిన, దానిమీద మూతవేసి రోగి పడకప్రక్కకు తీసికొనిరమ్ము. పడకచుట్టు పరదాలువేసి, పరుపు గుడ్డలను ఒకప్రక్కగా తొలగించి, రోగిచేతికి అందునట్లు ఆ పాత్రను పెట్టుము. పనియైన తరువాత దానినికప్పి లెట్రినుకు తీసికొనిపోము. దానిలోని

¹ Toilet room. ² A short handled mop or brush.

మూత్రమును పారబోసి, పాత్రను నీళ్లతోను, బ్రష్తోను కడిగి, ఆంటి సెప్టిక్ లోషనులో ముంచి, యెండనిమ్ము. మూత్రపాత్రను ప్రతిదినము ఇనుకతోగాని, శుభ్రముచేయు పొడరుతోగాని శుభ్రముచేయుటవలన అది మంచి స్థితిలోను శుభ్రముగాను నుండును.

ఉడుకునీళ్ల సంచులు:—వీని నుపయోగించునప్పుడు, రోగి దేహము కాలకుండ, ఈ సంచులను జాగ్రత్తగా గుడ్డలతో కప్పవలెను. ముఖ్యముగా స్నారకములేని రోగుల దేహము కాలకుండ అతిజాగ్రత్తగా వారిని కాపాడవలెను. పొంగెడు నీళ్లను రబ్బరు సంచులలో పోయకూడదు. ఎందుకనగా, సంచి మూతి చెడిపోవును; ఆ నీళ్లు బుడకలులేచి, నర్సు చేతులు కాలవచ్చును. 120°—150° F. వరకు వేడిగల నీళ్లు మొదట జగ్గులో పోసి, పిమ్మట సంచులలో పోయవలెను. సంచులలో సగమువరకే నీళ్లు పోసి, మూత బిగించకముందు దానిలోని గాలి బయటికిపోవునట్లు చూడవలెను. లోహపుబుడ్లను వాడుచున్నయెడల, వానిని నిండుగానింపవలెను. లేనియెడల వానిలోని నీరు, ఆవిరి చల్లబడుచుండగా, బయటిగాలి యొత్తిడి నలన, ఆ బుడ్లు సొట్టబడిపోవచ్చును. ప్రతివిధమైన ఉడుకునీటి సంచి కారుచున్నదేమోయని దానిని రోగి పడకలోపెట్టక ముందుగనే పరీక్షించవలెను. సంచులు వేడి ఆరిపోయి, చల్లబడి, నిష్ప్రయోజనమైనప్పుడు వానిని తీసివేయవలెను.

రోగికి భోజనము ఇచ్చు విధము

భోజనమునకు ఉపయోగించు పాత్రలు, గరిటెలు, ట్యూబులు, ఇతర సామానులు ఏ విధమైనమైలలేకుండ శుభ్రముచేయవలెను. అన్నమును బాగుగావండి, ఇంపుగ వడ్డించవలెను. ప్లేటు, లేక గిన్నె యెక్కువ నిండుగ నింపకూడదు; రోగి తినుటకు ఆరంభించకముందు, అతని గడ్డము క్రింద ఒక తువాలు కట్టవలెను. రోగికి ద్రవరూపమున ఆహారమిచ్చునపుడు నర్సు రోగియొక్క తలను కొంచెము ఎత్తి కుడిప్రక్కన నిలువబడి, తన కుడిచేతితో త్రాగించవచ్చును. గంటెనిండ ముంచుటగాని, గంటె నంత రోగి నోటిలోనికి పోనిచ్చుటగాని మంచిదికాదు. మధ్యమధ్య అలసట తీర్చుకొని, శ్వాసింపుటకు రోగికి అవకాశమియ్యవలెను. ఎందుకనగా, రోగి ఒకేసారి అన్నము మ్రింగుచు, శ్వాసింపుట కష్టమగును. ప్రతి రోగికి మధ్యమధ్య ఎక్కువ విరామసమయము ఇచ్చుట మంచిది. ముఖ్య

ముగా రోగి మ్రొంగునప్పుడు కష్టమునుగాని, బాధనుగాని అనుభవించు నపుడును, శ్వాసావరోధము, అనగా సరిగా శ్వాసించలేని జబ్బు ఉన్నపుడును ఇట్లు ఎక్కువకాలము శ్వాసధినిచ్చుట చాల అనవరము. నిస్సహాయులైన రోగులకు గంజి త్రాగించునపుడు కోపలనుగాని, వాని మూతికి బిగించు రబ్బరు ట్యూబులగాని ఉపయోగించవచ్చును. ఒక్కొక్కసారి కొద్దికొద్దిగా ఆహారము ఇచ్చునట్లును దానిని సరిగ్మ్రొంగునట్లును, నర్సు ఎక్కువ జాగ్రత్త తీసికొనవలెను.

నియమితకాలములో రోగికి ఆహారమిచ్చుట ముఖ్యము. ద్రవాహారము లిచ్చునప్పుడును ప్రత్యేక పథ్యము లిచ్చునప్పుడును నర్సు ఎక్కువ శ్రమముగా నుండవలెను. చార్వండిన, రోగి కచ్చితముగా ఎంత ఆహారము తినినది, ఈ పట్టియందు వ్రాయవలెను.

కొన్ని సార్లు రోగులకు 'ద్రవపదార్థములు 'ఆడ్లిబ్' అని ఉత్తరువియ్యబడుదురు. కాని యిది రోగి యిష్టప్రకారము కావలసినంత యని అర్థముకాదుగాని ఒక మంచినర్సు రోగి యెంతతీసికొనగలడో అంత తీసికొనునట్లు అతనిని పురికొల్పుటయని అర్థము. ఇట్టి రోగులకు రెండు గంటలకు ఒకసారి ఏదైన త్రాగించుట మామూలు. మరియెప్పుడైనను దీనికితోడుగా ఏమైనత్రాగించుటకు వీలగునాయని నర్సు తరుణముకొరకు కనిపెట్టుచుండవలెను. రోగి త్రాగుటకు గంజి మొదలైనవానిని గిన్నెలో పోసి పడకప్రక్క బల్లపై బెట్టినంతమాత్రముననే నర్సు తనపనిని చేసితినని తృప్తిపడక, త్రాగవలసిన కాలములో రోగి దానిని త్రాగునట్లు చేయుటయు తన విధియని ఆమె తలంచవలెను.

త్రాగెడు గిన్నెలు, ట్యూబులు ఉపయోగించినవెంటనే వానినికడిగి శుభ్రముచేయవలెను. ట్యూబులను తిరిగి ఉపయోగించకముందు వానిని పొంగించవలెను.

పసిబిడ్డలకు పాలు మొదలైనవి త్రాగించుచుండగా, వారిని ఎత్తుకొనవలెను. బుడ్డిని 45° ల కోణములో పట్టుకొని త్రాగించవలెను. బిడ్డకు పాలు త్రాగించినతరువాత, త్రాగుటలో మ్రింగిన గాలి బైటకు పోవుటకు గాను నర్సు బిడ్డను భుజములమీద ఎత్తి పట్టుకొని యుంచవలెను. బిడ్డ నోరు తెరుచుటకు వాని ముక్కు నెన్నడును పట్టుకొనిమూయకూడదు.

¹ 'Fluids ad libitum'.

చేయవలసిన ప్రయత్నములన్ని న్యర్థమయ్యేవరకు, తినుటకు బిడ్డను బలవంత పరచకూడదు. తినుటకు బిడ్డను ప్రేరేపించునప్పుడు ఆహారమును చక్కని గిన్నెలలో వేయుము. బిడ్డకు అన్నముమీద ఇష్టముపుట్టునట్లు దానిని గిన్నెలో అమర్చుము (నడ్డించుము). వీలైనంతవరకు బిడ్డ తనకుతానే తినునట్లు అతనిని ప్రోత్సహించుము. బిడ్డకుకూడ స్వతంత్రముగా పని చేయుట ఇష్టము. నోరు తెరిపించుటకు చేసిన ప్రయత్నములన్ని న్యర్థములయినప్పుడు, వానిబుగ్గలు అదిమి నోరు తెరిపించవచ్చును. నోరు తెరచినప్పుడు గరితెతో పోయవలసిన ద్రవాహారమును అంగిటిలోపోసి, మ్రింగువరకు బుగ్గలను నొక్కిపట్టియే యుంచవలెను.

అధ్యాయము 6

రోగలక్షణముల సామాన్య పరిశీలన

'దృశ్య లేక విషయాత్మక లక్షణములనగా నర్సు తానే రోగియందు పరిశీలించగలిగినవి. 'అదృశ్య లేక విషయిత లక్షణములనగా, రోగి చెప్పగా నర్సు తెలిసికొనగలిగినవి. అనగా నొప్పి, ఊకు, తలతిరుగుట, చెడ్డకలలు, చూచుటలోను వినికిడిలోను రుచిచూచుటలోను లోపము గలిగియుండుట మొదలైనవి. రోగలక్షణములు బాగుగ గమనించి, గమనించిన సంగతులను సరిగ్ వైద్యునికి తెలుపగలనర్సు చాల ఉపయోగకారి. ఆమె ముఖ్యముగ గమనించి వైద్యునికి తెలుపవలసిన సంగతులేననగా:—

1. టెంపరేచర్ (ఉష్ణోగ్రత), నాడి, ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసములు.
2. చలి, వణకు, ఈడ్పు.
3. ఆయాసము, కలనరింతలు, గాఢమూర్ఛ, అసాధారణమైన అరుపులు.
4. నోరు, నోటిశ్వాస.
5. వెక్కిళ్లు, దగ్గు.
6. కడుపులోగాలి, కడుపు ఉబ్బరము.
7. ఆకలి.

¹ Objective symptoms.

² Subjective symptoms.

8. దేహమునుండి స్రవించునవి, అనగా కఫము (కళ్లై), వాంతి, ఋతుస్రావము; కండ్లు, ముక్కు, చెవులు, భగము, మూత్ర కోశము, ఆసనము మొదలగు అవయవములనుండి స్రవించునవి.
9. బహిష్కరింపబడునవి అనగా మూత్రము, మలము, చెమట.
10. 'తీరు, ముఖవర్చస్సు, కండ్లు.
11. నిద్ర, బలము.
12. బరువు, తగ్గినదా లేక హెచ్చినదా?
13. చర్మముయొక్క స్థితి అనగా చర్మముమీద పుండ్లు, పొక్కులు, వాపులు, మొదలైనవి ఉన్నవా?

చార్టు వ్రాయుట

ఒక్కొక్క రోగికి ఒక చార్టు వ్రాసిపెట్టవలెను. ఈ చార్టులో రోగియొక్క టెంపరేచరు, నాడి, ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసములు, మలవిసర్జనము, మూత్రము, తానిక అవసరమైన ఇతరవిషయములను వ్రాయుచుండవలెను. రోగియందు కనబడు నొప్పి దగ్గు, వాపు, తలనొప్పి, రోగి ఎంతకాలము నిద్రపోయినది, మొదలగు సంగతులుకూడ వ్రాయవలెను. మరియు రోగియొక్క మలమూత్రాదులలో కనబడు విపరీతమైన లక్షణములనుగాని, ఋతుకాలములో కనబడు లక్షణములనుగాని, రోగికి సంబంధించిన ఇతర విశేషమైన లక్షణములనుగాని వ్రాయుచుండవలెను. రోగికి చేయబడిన చికిత్సలన్నిటిని, వాని ఫలితములనుగూడ వ్రాయవలెను. ఉదాహరణముగ, రోగికి ఏదైన నిద్రమందును ఇచ్చినపుడు దాని ఫలితముగ రోగి నిద్రపోయినది, లేనిది వ్రాయవలెను. రోగికి చుఱుకు పుట్టించుమందు ఇచ్చినపుడు దానివలన నాడియందు కనబడు ఫలితము వ్రాయవలెను. రోగికి ఎనీమా ఇచ్చినపుడుగాని, ఆసనముద్వారా సేలైన్ ఎక్కించినపుడు దానిలో ఎంతనీరు లోపలనిలిచినదో ఆ సంగతినిగాని బహు జాగ్రత్తగా వ్రాసిపెట్టవలెను. ఈ విషయములన్నిటిని వ్రాసిపెట్టుట నర్సుయొక్క ముఖ్యవిధియైయున్నదిగాన, ఆమె వానిని చేకూర్చు, స్పష్టముగను వ్రాయవలెను. ఈ చార్టులను రోగిగాని దర్శకులుగాని చదువకుండునట్లు వానిని జాగ్రత్తగ భద్రముచేసియుంచవలెను.

¹ Position.

టెంపరేచర్ (దేహముయొక్క ఉష్ణోగ్రత)

టెంపరేచరు, ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసములు, నాడి—వీనిలో కనబడు మార్పులు రోగముయొక్క ముఖ్యమైన లక్షణములైయుండును. ఈ మూడింటిలో దేనియందు మార్పుకలిగినను దాదాపుగా తక్కిన రెంటియందును మార్పు కనబడును. దేహముయొక్క సాధారణమైన ఉష్ణోగ్రత 98.4° F. వివిధరోగములలో టెంపరేచరుకూడ వేరు వేరుగ మారుచుండును. కొన్ని రోగములలో టెంపరేచరు క్రమేణ హెచ్చుచుండును. మరికొన్నిటిలో అది అకస్మాత్తుగా హెచ్చును. ఇట్లే టెంపరేచరు తగ్గుటయందునుగూడ జరుగును. టెంపరేచరు అకస్మాత్తుగా తగ్గిపోయినప్పుడు జ్వరము 'క్రైసిస్'వలన ఆగినదనియు, క్రమముగా తగ్గినయెడల 'లైసిస్'వలన టెంపరేచరు దిగిపోయినదనియు చెప్పుదురు. జ్వరములలో కలుగు మార్పులనుబట్టి అవి విభాగించబడియున్నవి.

రోగి ఉపవసించినపుడుగాని, దేహమునకు చలిగాలి తగిలిన తరువాత గాని నిద్రించుచున్నప్పుడుగాని ఉష్ణోగ్రత కొంచెము తక్కువగానుండును. వాంతి, అతివిరేచనములు; అధిక రక్తస్రావము, బలమైన విషమువలన కలుగు ఫలితము, దేహము అదరుట, మూర్ఛపోవుట (కొలాప్స్) అను పరిస్థితులవలన ఒక రోగి కేవలము కృంగిపోయినప్పుడు వాని ఉష్ణోగ్రతయు తగ్గియుండును. కండరముల చురుకుదనమువలనను, మనోద్రేకమువలనను, నరములలో ఏ కారణముచేతనైనను కలుగు ఉద్రేకమువలనను టెంపరేచరు కొంచెము హెచ్చును. ఉడుకునీళ్ల స్నానమువలన టెంపరేచరు హెచ్చును. జ్వర స్వభావమువలనను దేహాష్ణోగ్రత హెచ్చును. దేహమునందలి సాధారణమైన ఉష్ణోగ్రత ఉదయముకంటె సాయంకాలము కొంచెము హెచ్చుగనుండును.

ఉష్ణోగ్రతయొక్క డిగ్రీలు

హైపర్ పైరెక్సియ	105° F. పైన
పైరెక్సియ (హెచ్చుస్థితిలో)	103°—105° F.
(మధ్యస్థితిలో)	101°—103° F.
(తక్కువస్థితిలో)	99°—101° F.
సాధారణస్థితిలో (నార్మల్)	98.4° F.

¹ Crisis. ² Lysis. ³ Collapse.

(ఇది 97.4° నుండి 99° F. వరకు హెచ్చుచు తగ్గుచు నుండవచ్చును.)

సబ్ నార్మల్

95°—97° F.

క్రియాశీల

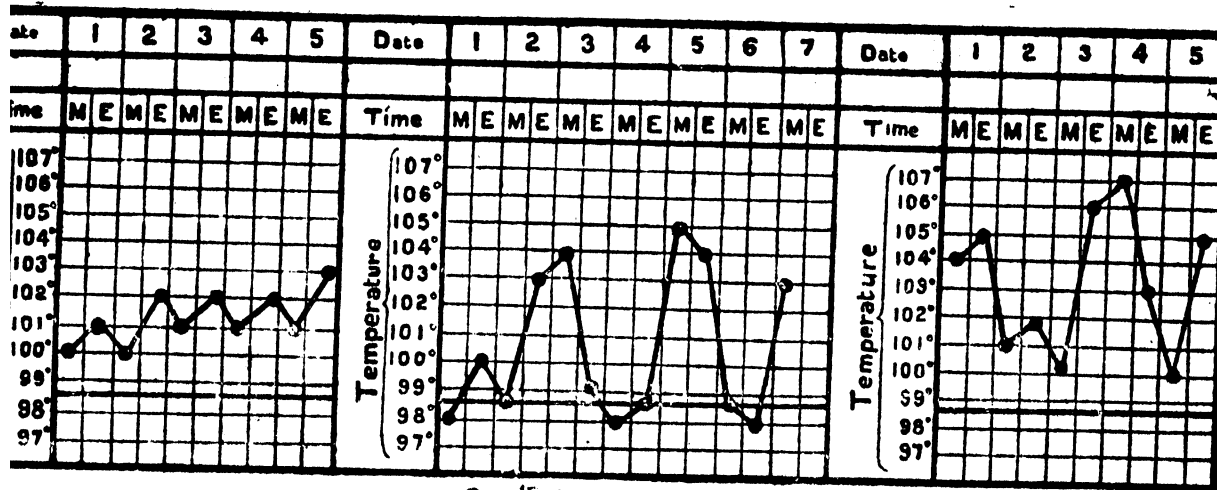
95° F క్రింద

జ్వరముల రకములు

జ్వరము హెచ్చుగానుండి, రాత్రి, ఉదయకాలముల మధ్య రెండు డిగ్రీలకంటె హెచ్చుక మారుచుండినయెడల, దానిని 'అస్థిగత జ్వర' మందురు.

రాత్రి, ఉదయకాలముల మధ్య టెంపరేచరు రెండు డిగ్రీలకన్న హెచ్చుచు, 24 గంటలలో నార్తలుకు రానటువంటి జ్వరమును 'సంతత జ్వర'మందురు.

టెంపరేచరు నార్తలు లేక సబ్ నార్తలునుండి హెచ్చుస్థితికిపోయి, జ్వరము తీవ్రముగానుండినయెడల, దానిని 'అపీక జ్వర'మందురు.

అస్థిగత జ్వరము
Constant

Intermittent
అపీక జ్వరము

సంతత జ్వరము
Remittent

7. వివిధమైన జ్వరములు

పై రకములలో దేనిని చేరని జ్వరమును 'అక్రమమైన జ్వర' మందురు.

ఇన్వర్సు అను జ్వరములో ఉదయమున అధికోష్ణము, సాయంకాలమున అధిమోష్ణము రికార్డు చేయబడును.

¹ Collapse.

² Constant.

³ Remittent.

⁴ Intermittent.

⁵ Irregular.

⁶ Inverse.

టెంపరేచరును నోటిలోగాని, చేంకలలోగాని, గజ్జెలలోగాని, ఆసనములోగాని తీయవచ్చును. నోటిలో తీయు టెంపరేచరు, చేంక, గజ్జెలలోనుండి తీయుదానికంటె సాధారణముగా ఒక డిగ్రీ హెచ్చుగా నుండును. అట్లే ఆసనమునుండి తీయు టెంపరేచరు నోటి టెంపరేచరు కంటె సాధారణముగా ఒక డిగ్రీయు, చర్మమునుండి తీయుదానికంటె బహుశ రెండు డిగ్రీలును హెచ్చుగా నుండును.

క్లినికల్ తెర్మామీటరులో సరియైన టెంపరేచరు తీసికొనవలసిన కాలము, దేహములో టెంపరేచరు తీయుస్థలమునుబట్టియు, ఉపయోగించు తెర్మామీటరుయొక్క రకమునుబట్టియు మారుచుండును. తెర్మామీటరులు కొన్ని అర్థ, ఒకటి, రెండు నిమిషములలో టెంపరేచరు కొలతను చూపగలవు. చర్మము పైభాగముకంటె ఆసనములో పాదరసము అతి త్వరగా ఎక్కును. తరువాత నోటిలో మిక్కిలి త్వరగ టెంపరేచరు రికార్డు చేయబడును. అర్థనిమిషములో టెంపరేచరును రికార్డుచేయగల తెర్మామీటరు, జ్వరము కొంచెము హెచ్చుగానున్న రోగియందే ఆ పనిచేయగలదు. టెంపరేచరు దాదాపు నార్తలుగనున్నప్పుడు, మూడునిమిషములకు తక్కువకాలములో సరియైన టెంపరేచరు రికార్డుచేయబడుట దుర్లభమని అనుభవ పూర్వకముగా తెలిసికొనియున్నారు. నర్సు ఒకసారి టెంపరేచరు తీసికొన్నతరువాత, రోగి స్థితినిబట్టి ఆమె అనుకొన్నంత టెంపరేచరు లేదని సందేహము కలిగినయెడల, వేరొకవిధమైన తెర్మామీటరు నుపయోగించి మరల టెంపరేచరు తీయవలెను. అంతకుముందే రోగికి ఉడుకు పానీయము నిచ్చియుండినయెడల, దానినిబట్టి నోటినుండి తీయు టెంపరేచరు కొంచెము తప్పు అను సంగతి నర్సు జాపకము పెట్టుకొనవలెను. అట్లే పడకలో స్పంజిస్నానము చేసినతరువాత చర్మముమీద నుండి తీయు టెంపరేచరుకూడ కొంచెము తగ్గియుండును.

ఫారన్ హైటు, సెంటిగ్రేడు (డిగ్రీలలో) స్కేలులను సరిపోల్పుట

ఫా. హై. (F.) పెం. గ్రే. (C.)

సాధారణ వాయువీడనములో నీళ్లు పొంగెడు స్థితి 212° 100°

సాధారణ వాయువీడనములో నీళ్లు గడ్డకట్టు స్థితి 32° 0°

మానవుని సామాన్య దేహాల్లోగ్రత 98.4° 36.8°

ఫారన్ హైటు స్కేలును సెంటిగ్రేడు స్కేలుగా మార్చుటకు 32 ను తీసివేసి, 5 తో గుణించి, 9 తో భాగించుము.

ఉదా. $212 - 32 = 180 \times 5 = 900 \div 9 = 100^\circ$ అట్లే సెంటిగ్రేడు స్కేలును, ఫారన్ హైటు స్కేలుగా మార్చవలెననిన, 9 తో గుణించి, 5 తో భాగించి, 32 ను కలుపుము (కూడుము).

ఉదా. $50 \times 9 = 450 \div 5 = 90 + 32 = 122^\circ$.

తెంపరేచరు తీయుట

పరికరములు:—ఒక శ్రేలో ఒక గ్లాసు జారునందు ¹మెర్క్యూరీ పెర్క్లోరైడ్ సాల్యూషను 1—1000; లేక దానితో సమానశక్తిగల మరియే యితర డిస్ యిన్ ఫెక్టెంట్ గాని; ఇంకొక గ్లాసు జారునందు శుభ్రమైన నీరు; ఒక రంగు గ్లాసు జారులో ఆసనమునందుంచు తెర్నామిటరును ఉపయోగించుటకుగాను మెర్క్యూరీ పెర్క్లోరైడ్ సాల్యూషను 1—1000; వ్యాజిలిను పాత్ర; ఒక గ్లాసు జారులో ²గాజ్ లేక మెత్తనిదూది వీచులు; ఉపయోగించిన గాజ్ గుడ్డలను వేయుటకు ఇంకొక గ్లాసు జారు; ఒక కాగితముల కట్ట (పాడ్); పెన్సిలు మొదలైనవి సిద్ధముగనుంచవలెను. నీళ్లు, పెర్క్లోరైడ్ సాల్యూషనున్న గ్లాసు జారుల అడుగున, తెర్నామిటరు భద్రముకొరకు దూది వేసియుంచవలెను.

నోటినుండి తెంపరేచరును తీయుటకుగాను, పైనుండి ఒక అంగుళము ఆంటిసెప్టిక్ సాల్యూషనులో మునిగియుండిన తెర్నామిటరును బైటికి తీసి, శుభ్రమైన నీటిలో బాగుగా ముంచి కడిగి, విదిలించి, గాజ్ తోగాని, దూది వీచులతోగాని బుడుపు (బల్బు) నుండి మీదికి తుడుపుము. పాదరసము 95°F . కు పడునట్లు తెర్నామిటరును బాగుగా విదిలించుము. ఈ పనిని బాగుగాచేయుటకు తెర్నామిటరును కుడిచేతి బొటన వ్రేలు, దాని తరువాతనున్న రెండువ్రేళ్ల మధ్య పట్టుకొని, బల్బు క్రిందికి యుండునట్లు పెట్టి, చేతిని బాగుగా త్వరత్వరగా జాడించుము. తరువాత తెర్నామిటరును రోగి నాలుక క్రిందపెట్టి, నోరు మూసికొనుమని రోగితో చెప్పము. అట్లు మూడునిమిషము లుండనిచ్చి, తెర్నామిటరును బయటికి తీసి, తెంపరేచరు కొలతను చదివి తెలిసికొని పాడ్ కాగితముమీద రికార్డుచేయుము. ఇప్పుడు తెర్నామిటరును బల్బు తట్టుకు గాజ్ తోగాని,

¹ Mercury perchloride.

² Gauze.

దూది వీచులతోగాని తుడిచి ఒక నిమిషము దానిని ఆంటిసెప్టిక్ సాల్యూషనులో ముంచియుంచి, పిదప పైన చెప్పినట్లే మరియొక రోగికొరకు దానిని సిద్ధముచేయుము. ఒక్కొక్క రోగికి ఒక్కొక్క తెర్నామిటరు నువయోగించుట మంచి పద్ధతి.

పదినంవత్సరముల లోపు వయస్సుగల చిన్నపిల్లలకును, కలవరింతలు, స్తారకము తప్పియున్న రోగులకును, నోటి జబ్బుతోనున్న రోగికిని, శ్వాసావరోధము (ఊపిరాడని) వ్యాధిగల రోగికిని, క్షయరోగమున్న రోగికిని ఆసనముద్వారా తెంపరేచరు తీయవలెను. ఈ పనికిగాను రంగుగల పెద్ద బల్బు ఉన్న ఒక తెర్నామిటరును వాడుదురు. ఆసనముద్వారా తెంపరేచరును ఈ క్రిందివిధముగా తీయుదురు:—తెర్నామిటరును పెర్క్లోరైడ్ సాల్యూషనులోనుండి తీసి, బల్బునుండి పైవరకు తుడిచి, వ్యాజిలిను పూసి, వీలైనయెడల, రోగిని ప్రక్కకు త్రిప్పి, తెర్నామిటరును మెల్లగా ఆసనములో నుంచవలెను. రోగి పసిబిడ్డయైగాని, చిన్న బిడ్డయైగాని యుండినయెడల, తెర్నామిటరును దాని స్థానములో మూడు నిమిషములుంచి బిడ్డకాళ్లను గూడ పట్టుకొనవలెను. బయటికి తీసినపిమ్మట తెర్నామిటరును బల్బు తట్టు తుడిచి, దానిని తిరిగి పెర్క్లోరైడ్ సాల్యూషనులో ముంచవలెను.

నోటిద్వారాగాని, ఆసనముద్వారాగాని తెంపరేచరును తీయుటకు వీలుకానప్పుడు, చేంకలనుండిగాని, గజ్జలనుండిగాని తీయుదురు. చేంకలనుండిగాని, గజ్జలనుండిగాని యీ క్రిందిరీతిగా తెంపరేచరు తీయుదురు:—మొదట చేంకనుగాని, గజ్జనుగాని తడిలేకుండ తుడిచి, ఆరనిచ్చి, తెర్నామిటరు బల్బును ఉంచవలసిన స్థానములో అనగా, గుంటగానున్న స్థలములో పెట్టి, చేతినిగాని, కాలినిగాని దేహము దగ్గరకు ముడిచి, తెర్నామిటరును ఐదునిమిషము లుండనిమ్ము. పిమ్మట దానిని తీసి, తుడిచి, ఆంటిసెప్టిక్ సాల్యూషనులో ముంచుము. నోటిపద్ధతిని తప్ప, మరే పద్ధతి ప్రకారము తీసినను దానిని చార్టుపై గుర్తించవలెను.

నాడి

గుండె రక్తముతోనిండి, ముడుచుకొనినప్పుడు, దానినుండి ప్రవహించు రక్తము, ఒక అలవలె ధమనులగుండ చిమ్మబడును. అప్పుడు ధమనులు ఉబ్బును. ఇట్లు ఉబ్బుటనే నాడి కొట్టుకొనుట అందురు. రక్తనాళము చర్మమునకు దగ్గర యెముకమీద పోవుచున్నప్పుడు, నాడిని మనము సులభ

ముగాపట్టి చూడవచ్చును. బొటనవ్రేలు క్రిందనున్న 'మణికట్టు నాడినిగాని, ముఖము ప్రక్కన, చెవి ముందునున్న 'కణతనాడినిగాని పట్టిచూచి, నాడిని సులభముగా కనుగొనవచ్చును. రోగి కూర్చుండియున్నప్పుడుగాని, పరుండియున్నప్పుడుగాని నాడిని తీయవలెను. చూపుడు, మధ్య వ్రేళ్లను సరముమీదపెట్టి, మెల్లగా కొంచెము ఒత్తి పట్టుకొనుట వలన నాడికొట్టుకొనుటను గ్రహించి, ఒక నిమిషమువరకు దాని పోటులను లెక్కించవలెను. గుండె యెంత త్వరగా కొట్టుకొనుచున్నదో చెప్పగలుగుటయేకాక, కొంచెము అనుభవము పొందియున్నయెడల, అది ముడుచుకొనినప్పుడెల్ల, రక్తమును ధారాళముగా బైటికి నెట్టుచున్నదో లేదో, గుండె సరిగా పనిచేయుచున్నదో లేదో అదియును చెప్పగలుగుదుము. తఱచుగా, గుండె కొట్టుకొనుట నిలిచిపోవుటవలన మరణము తటస్థించును గాన, అనేక విషయములలో ఈ గుండె స్థితి యెట్లున్నదో తెలిసికొనుట చాల ప్రాముఖ్యమైన సంగతియైయుండును. కావున నర్సులు నాడి యొక్క మార్పులను గ్రహించుటకు నేర్చుకొని, నాడి బాగుగానున్నదో, బలహీనముగానున్నదో తెలిసికొనుచుండవలెను.

సాధారణమైన (నార్మల్) నాడియొక్క పోటు రోగియొక్క వయస్సు, స్త్రీ పురుష భేదము, రోగి పరుండినతీరునుబట్టి యుండును. కూర్చున్నప్పటికంటె, నిలుచున్నప్పుడు నాడిపోటు హెచ్చుగానుండును. అవయవములను చాపుకొని విశ్రాంతిగా పరుండినప్పుడు నాడిపోటు నిదానముగా కొట్టుకొనుచుండును. రోగి ఉద్రేకము పొందినప్పుడును కోపము, భయము, ఆత్రుత కలిగియున్నప్పుడును నాడిపోటు హెచ్చియుండును. నిద్రపోవుచున్నప్పుడు తగ్గియుండును. విపరీతముగను మెల్లగనునున్న నాడిని¹ బ్రేడికార్డియ అనియు, విపరీతముగను వేగముగనున్న నాడిని 'టాకికార్డియ అనియు చెప్పుదురు.

నాడి కొట్టుకొనురీతి

క్రొత్తగాపుట్టిన బిడ్డయొక్క నాడి	1 నిమిషమునకు	140 సార్లు
1 సంవత్సరము వయస్సప్పుడు	„	120 „
2—5 సం॥ల	„	100 „
5—10 సం॥ల	„	90 „
పెద్దవారికి	„	70—80 వరకు

¹ Radial artery. ² Temporal artery. ³ Bradycardia. ⁴ Tachycardia.

పురుషునికంటె స్త్రీనాడి ఐదుపోట్లు ఎక్కువ వేగముగా కొట్టుకొనును. ముసలితనములో నాడి నిదానముగా కొట్టుకొనుట మామూలేకాని, ఎక్కువ వృద్ధాప్యములో అది తిరిగి యెక్కువ వేగము కావచ్చును. సాధారణముగా నాడి కొట్టుకొనురీతియు శ్వాసింతురీతియు 4: 1 నిష్పత్తిలోనుండును. అనగా ప్రతి శ్వాస నిశ్వాసకు నాలుగు నాడిపోట్లు ఉండును. తక్కిన సంగతులన్ని సరిగానున్నప్పుడు 100° F. జ్వరమున కంటె పైన హెచ్చు ప్రతి డిగ్రీజ్వరమునకు 10 నాడిపోట్లు అధికమగును. నాడి కొట్టుకొనురీతిని టెంపరేచరుతో పోల్చి యీ నిష్పత్తి కనుగొనిరి.

నాడి బలముగాను నిండుగాను దుముకుచున్నట్టును కొట్టుకొనవచ్చును. లేదా, బలహీనముగాను, పలుచగాను దారమువలె సన్నముగా కొట్టుకొనునట్లును, కొట్టికొట్టనట్టును కొట్టుకొనవచ్చును. నాడియొక్క లయ క్రమముగాగాని క్రమముతప్పిగాని, 'వరుసమారిగాని, 'రెండు పర్యాయములు కొట్టునట్టి ద్విత్వనాడిగాగాని యుండవచ్చును. క్రమము తప్పిన నాడిలో పోటుకు పోటుకు మధ్యకాలము, అసమానముగానుండును. వరుసమారిన నాడిలోకొన్ని పోట్లు ఉండవు. అనగా, ప్రతి మూడవ, ఐదవ పోటు తప్పిపోయి యుండవచ్చును. లేక, క్రమము తప్పినవరుసలో నాడి కొట్టుకొనుచుండవచ్చును. ఇట్టి నాడిని పరీక్షించుటకు నర్సు తన చేతివ్రేళ్లను గుండెకొనకు దగ్గరగ తొమ్ముమీదనుంచి, గుండె యెన్ని సార్లు కొట్టుకొనుచున్నదో గమనించవలెను. దీనిని కనుగొనుటకు తొమ్ముమొన గీతకు కొంచెము ఎడమవైపు క్రిందుగ చేయిబెట్టి చూచుటవలనగాని, నిస్సం దేహముగ తెలిసికొనుటకు 'స్టెతెస్కోపుతో వినుటవలనగాని తెలిసికొనవచ్చును. ద్విత్వనాడిలో మొదటినాడి పోటునకు తరువాత ఒక బలహీనమైన పోటువచ్చుటవలన, మొదటిపోటు రెండుసార్లు కొట్టుకొనినట్లుండును. రోగియొక్క నాడిని పరీక్షించుచుండగా ఆమెచేయి దేనిమీదనైనను ఆనుకొని, కండరములు నల్లుగానుండవలెను. కావున రోగిచేతిని ఆమె కడుపు మీదగాని తొమ్ముమీదగాని యుంచవచ్చును. ఇట్లు చేయుటకు వీలు కానప్పుడు చేతిని ఒక దిండుమీద పెట్టవచ్చును.

¹ Ratio.

² Strong, full and bounding.

³ Intermittent.

⁴ Dicrotic. ⁵ Stethoscope.

నాడిపోటు సులభముగా అణిగిపోకుండునంత బలముగలదై యుండవలెను. ధమనిలోనుండు రక్తముయొక్క మొత్తము, దాని పరిమాణము అని చెప్పబడును. ఈ పరిమాణమునుబట్టియే, నాడి నిండుగాగాని, చిన్నగాగాని యున్నదని నిర్ణయించబడును. గుండెపోటుయొక్క శక్తికి, దాని బిగువు అని పేరు. బిగువు హెచ్చుగానున్న నాడి అణిగిపోవుట కష్టమే కాని, బిగువు తక్కువగానున్న, నాడి అణిగిపోవుట సులభము. దారము వలె సన్నగానుండు నాడి వేగముగాను, బలహీనముగాను కొట్టుకొనును. ఇది సులభముగా అణిచివేయబడగలదు. పరుగెత్తుచున్నట్లున్న నాడి పోటు చాల బలహీనముగా నుండుటచేత, దానిలో ఒక్కొక్క నాడి పోటును లెక్కించుట కష్టమగును.

రక్తపోటు

రక్తపోటు అనగా, ధమనుల గోడలకు బలముగా తగులు రక్తముయొక్క ఒత్తిడి. ఈ యొత్తిడి గుండెపోటుయొక్క బలముమీదను, ధమనులయొక్క గోడలు సాగగల శక్తిమీదను, రక్తపరిమాణము, చిక్కదనము మీదను ఆధారపడియుండును. గుండె ముడుచుకొన్నప్పుడు అధిక ఒత్తిడి కలుగును. దీనిని సిస్టోలిక్ పోటు అందురు. అధమపక్షము ఒత్తిడి గుండె పోటుల మధ్య మధ్య జరుగుచుండును. దీనిని డయస్టోలిక్ పోటు అందురు.

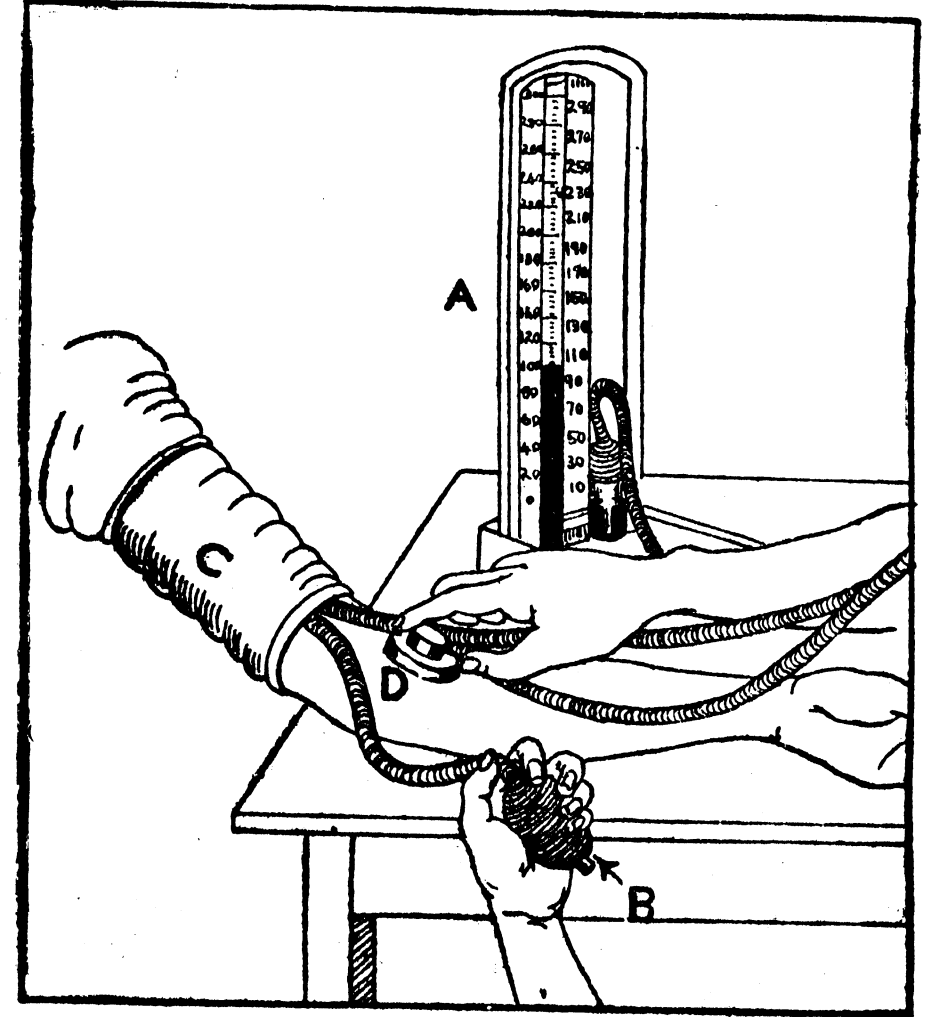
ఒక్కొక్కప్పుడు రోగియొక్క రక్తపోటుతీసి వ్రాయవలసి యుండును. ఒక ప్రత్యేకమైన సాధనము నుపయోగించి దీనిని తీయుదురు. ఈ సాధనమునకు స్ఫిగ్మోమేట్రోమీటరు అని పేరు. (8-వ పటము చూడుము.) చేతి పట్టిని గుండె మట్టమునకు సరిగా చేతికి కట్టెదరు. D అను పైతె స్కోపు డిస్కు, రబ్బరు పట్టి క్రిందనున్న ప్రాగండధమని (బ్రేకియల్ ఆర్టరీ) మీద పెట్టబడును. B అను బల్బు మూలమున నాడి శబ్దమాగు వరకు చేతికట్టులోనికి గాలి బలవంతముగా పంపబడును. తరువాత నాడి శబ్దము వినబడునంతవరకు లోపలికి పంపిన గాలిని మెల్లగ వదలవలెను. పైతెస్కోపులో మొదటి శబ్దము తిరిగి వినబడకముందే A అను పాదరసపు

¹ Volume. ² Tension.

³ Blood pressure. ⁴ Systolic pressure. ⁵ Diastolic pressure.

⁶ Sphygmomanometer. ⁷ Brachial artery.

స్కేలులో చదువగల స్థానము, సిస్టోలిక్ రక్తపోటును సూచించును. తరువాత నాడి శబ్దము ఆగిపోవు ఒక స్థానమువరకు గాలి నెక్కించుచునే యుండవలెను. ఇప్పుడు పాదరసపు స్కేలులో చదువగలస్థానము డయస్టోలిక్ రక్తపోటును సూచించును. పురుషులలో 110—130 mm. సిస్టోలిక్ రక్తపోటుల మధ్యను, 60—90 mm. డయస్టోలిక్ రక్తపోటుల మధ్యను,

8. రక్తపోటు తీయుట

A. పాదరసము స్కేలు. B. ఇన్ ఫ్లేషను బల్బు (ఉబ్బించేతిత్తి). C. చేతికి చుట్టెడు రబ్బరుపట్టి. D. పైతెస్కోపు డిస్కు.

A. Mercury Scale. B. Inflation bulb. C. Armlet.

D. Disc of stethoscope.

నార్తలు రక్తపోటు మారుచుండును. స్త్రీలలో సిస్టోలిక్ పోటు పురుషులలో కంటే 5—10 mm. తక్కువగానుండును. అధిక రక్తపోటుగల మనిషి నాడి గట్టిది; నిండు పరిమాణముగలది; అణుచుటకు కష్టమయినదిగ నుండును.

తగ్గు పోటుగల మనిషియొక్క నాడి, పరిమాణమునందును ఇతర గుణములయందును మెత్తనిదని చెప్పబడును. దీనిని అణిచివేయుట సులభము.

ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసములు

కొంతవరకు ఈ శ్వాసనిశ్వాసము రోగి స్వాధీనములోనే యుండును. కావున దీనిని రోగికి తెలియకుండగనే లెక్కించుట మంచిది. ఈ పని చేయుటకు నర్సు రోగి నాడిని పరీక్షించుచున్నట్టు ఇంకను అక్కడనే తన ప్రేళ్లుంచి, మనికట్టుపట్టుకొని, రోగికి తెలియనిరీతిగా, ఒక్కొక్క శ్వాసకు అతని లేక ఆమె తొమ్మి పాటుపోటు (పడుట లేచుట) లను గమనించవలెను. ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసములను (ఊపిరి పీల్చుట, విడుచుట అను) రెంటిని కలిపి ఒక శ్వాసగా గణింపవలెను.

నార్తలు (సాధారణమైన) శ్వాస లయ యుక్తముగాను, నెమ్మదిగాను, క్రమముగాను, సుఖముగాను ఉండును. వయసు, స్త్రీ పురుషు ధేదమును బట్టి దాని లెక్క మారుచుండును.

క్రొత్తగా పుట్టిన బిడ్డ శ్వాస నిమిషమునకు దాదాపు	40 సార్లు
1 సంవత్సరము వయస్సున్నప్పుడు	30 "
2-9 సం॥ ముల	24-28 "
పెద్దవారికి	16-18 " స్త్రీలో

పురుషునికంటె కొంచెము వడిగా జరుగుచుండును.

సాధారణమైన (నార్తలు) ఆరోగ్యముగల మనిషి, దేహశ్వాసము చేయుటవలనను, అతనికి కలిగిన ఏదైన ఉద్రేకము, మనోవికారమువలనను ఈ శ్వాస యెక్కువ కావచ్చును. విశ్రాంతి, నిద్ర, అలసట అను ఈ మూటిలో శ్వాస తగ్గియుండును. అసాధారణ పరిస్థితులలో, అనగా, జ్వరము తగిలిన అనేక స్థితులలోను, తొమ్మి జబ్బులలోను, విషప్రయోగముయొక్క వివిధ దశలలోను, శ్వాసను ఉద్రేకింపచేయుటకు మందు ఇచ్చిన తరువాతను శ్వాస అధికమైయుండును. మెదడునకు కలిగిన గాయములవలనను, గాఢమూర్ఛలో పడియున్న అనేక స్థితులలోను, మత్తు మందులు, ముఖ్యముగా నల్లమందు నిచ్చిన తరువాతను, శ్వాసతగ్గియుండవచ్చును. కొన్ని తొమ్మి జబ్బులలో, ముఖ్యముగా, న్యూమోనియా వ్యాధిలో నాడికిని శ్వాసకునుగల నిష్పత్తి చాలవరకు మారియుండవచ్చును. న్యూమోనియా వ్యాధిలో ఈ నిష్పత్తి 1—2 వరకును తగ్గియుండవచ్చును.

శ్వాస తీయునప్పుడు నర్సు, శ్వాసలెక్కను మాత్రము గణించిన చాలదు; దానితోకూడ, శ్వాసయొక్క గుణము, లోతు, క్రమము, లయ రోగియందు కనబడు అసౌఖ్యమైన యితర చిహ్నములనుగూడ గమనించవలెను.

శ్వాసము 40 కంటె హెచ్చినను, 8 కంటె తగ్గినను, అపాయకరమైన చిహ్నమును సూచించును. శ్వాసక్రమముగా గాని, క్రమము తప్పిగాని, నెమ్మదిగా గాని, శబ్దముతోగాని, ఆయాసముతోగాని, లోతుగా గాని, లోతులేకగాని యున్నదని చెప్పవచ్చును. అసాధారణమైన శ్వాసరకము లలో ఒగర్పు, అనగా కష్టమైన శ్వాస, గురకతో ఊపిరి విడుచుట, 'చేని - ప్లోక్సు' అను శ్వాసచేరియుండును. చేని - ప్లోక్సు అను శ్వాసలో ఊపిరి బలమునందును, పొడుగునందును క్రమక్రమముగా హెచ్చుచు, పిమ్మట శ్వాస బొత్తుగా లేకుండునంతవరకు దిగిపోవును. ఈ యాకరి స్థితి మెదడు, గుండె జబ్బులలో కనబడును. ఇది మరణము ఆసన్నమగుచున్నదని సూచించును. కష్టముగా శ్వాసింపుటకు ఒగర్పు అని పేరు. సాధారణముగా ఇది ఆయాసకరమైనదియు, శబ్దముతో కూడినదియునై యుండును. ఊపిరి పోవుమార్గములయందు ఒత్తిడిగాని, అడ్డుగాని యుండుటయు, ఊపిరితిత్తుల త్వయ ముదిరిన స్థితిలో నుండుట, న్యూమోనియా, గుండెజబ్బులలో ఊపిరితిత్తుల వైశాల్యము తగ్గియుండుటయు ఇందుకు కారణములు. గుండె జబ్బువలనను, లోపముగల శ్వాసవలనను రక్తములో ప్రాణవాయువు తక్కువైనపుడు, అనేకమంది రోగులు ఒగర్పువలన నీలివర్ణముగా మారిపోవుదురు. ఈ స్థితికి 'సైనోసిస్' అని పేరు. ఈ చిహ్నమును పెదవులలోగాని, చేతి కాలిప్రేళ్ల కొనలలోగాని చూడవచ్చును.

వణకు

ఇది హఠాత్తుగా వణకుతో వచ్చెడి చేలి. ఇది సాధారణముగా జ్వరమునకు ముందు వచ్చును. బిడ్డలకు జ్వరమునకు పూర్వము చలి, వణకులు రావుగాని ఈడ్పులు తరుచుగ వచ్చును. దీనిలో మూడు దశలున్నవి. చలి, వేడి, చెమట పోయదశలు. చలి పుట్టు దశలో వణకుండును. ఈ వణకు కొన్నిసార్లు పడకను కదిలించునంతటి బలముగా నుండవచ్చును. ఈ వణకు వచ్చినపుడు రోగి దేహముయొక్క ప్రభాగము

చల్లగానుండును. చలిచేత పండ్లు కొనుగతు పోవును. ముఖ వైఖరి బాధను నూచించును; నీలివర్ణముగా మారును. నాడి బలహీనముగాను వేగముగాను కొట్టుకొనును. ఈ జబ్బుయొక్క ఆరంభములో టెంపరేచరు సబ్ నార్మల్ గ నుండవచ్చును గాని త్వరలోనే 103° F. లేక రోగి ఇంక వణకుచుండగ మరి ఎక్కువ డిగ్రీలుగాని హెచ్చవచ్చును. ఈ స్థితి కొన్ని నిమిషములు మొదలు అరగంటకు పైన నుండవచ్చును. చల్లగనున్న దశ దాటగానే రోగియందు ¹ ప్రతిక్రియ జరుగుటవలన అతని దేహము అతి వేడిగనుండును. కావున టెంపరేచరు ఇంతకు ముందుకంటె హెచ్చును; నాడి నిండుగను దుముకుచున్నట్లును ఉండును; చర్మము వేడిగాను, ఎండినుండును. దాహము, తలనొప్పి, జ్వరముయొక్క యితర లక్షణములు కనబడును. ఇట్టి వేడిదశ గతించిన పిమ్మట రోగికి విస్తారమైన చెమటపోయును. అప్పుడతని టెంపరేచరు దిగిపోవును; నాడి నిదానముగ కొట్టుకొనును.

పరిచర్య:—పై మూడుదశలలోను నర్సు రోగియొక్క టెంపరేచరు తీసికొని చూడవలెను. మొదటిదశలో రోగికి వేడిద్రవములు త్రాగించ వలెను. ఆమెను కంబళ్లతో వెచ్చగా కప్పి, వేడినీటిబుడ్లు పెట్టవలెను. ఈ జబ్బుచేత రోగి యెక్కువ ఉద్రేకముతోగాని, తీక్షణముగా గాని ఉన్నట్లు కనబడినయెడల ఆమెను అణిచిపెట్టుట అవసరమైయుండును. రెండవదశలో టెంపరేచరు హెచ్చుచుండగా, ఉడుకు నీటి బుడ్లను, కంబళ్లను క్రమేణ తీసివేయవలెను. మూడవదశలో చెమట విస్తారముగ పోసినపుడు పొడి తువ్వళ్లతో రోగి దేహమును రుద్ది, చెమట ఆరిన తరువాత పొడిగుడ్డలు వేసి రోగికి సుఖముగనుండునట్లు చేయవలెను. వణకు ఎప్పుడును అపాయకరమైన లక్షణము గాన, దీనినిగూర్చి వెంటనే వైద్యునికి తెలియజేయవలెను. దేహశుష్కము హెచ్చుకుండను, చెమట పోయకుండను కలుగునట్టి మార్మాలు వణకుకును ² రైగర్ అను వణకు కును గల భేదమును గుర్తించవలెను. సాధారణమైన వణకు రోగికి కలుగు ఉద్రేకమువలనను చలివలనను అమితమైన అలత, ఆయాసము వలనను, భయమువలనను కలుగవచ్చును. రైగర్ అను వణకు మలేరియా వ్యాధితో సంబంధపడి యుండవచ్చును. రోగి అట్టి వ్యాధివలన బాధపడు చున్నట్లు ఇంతకముందే తెలియకుండినయెడల వాని ³ రక్తము గాజు అద్దము

మీదికి తీసి పరీక్షించవలెను. (దీనిని రోగికి క్వైన్స్ అను మందు నియ్యక ముందే తీసికొనవలెను.)

సన్నిపాతము

సన్నిపాతము మనస్సునకు కలుగు భ్రమ. ఇది కొద్దిపాటిదిగా నుండి, కఠినమగు ¹ వెట్టివరకు మారవచ్చును. ఈ వ్యాధి బిడ్డలయందు వారిదేహ ఉష్ణోగ్రత కొద్దిగ హెచ్చుటవలనగాని, అజీర్ణమువలనగాని సులభముగ కలుగవచ్చును. పెద్దవారిలో, జ్వరము అధికముగా వచ్చినప్పు డును, విషముచే రక్తము చెడియున్నప్పుడును వచ్చును. మనోచాంచల్యము చేత రోగి తన చుట్టునున్నవానిని గుర్తించజాలదు. ఈ మనోవ్యాధి రెండురకములుగనుండును. మొదటి రకములో రోగి తనలో తానే మెల్లగా నణుగుచు గొణుగుచునుండును. రెండవ రకములో రోగి ఉద్రేకపూరి తుడై తాను ఏమో విపరీతమైన ధ్వనులను వినుచున్నట్లును విపరీతమైన వస్తువులను జూచుచున్నట్లును భ్రమపడును. ఈ రెండవ రకములో రోగిని పడకలో అణిచియుంచుట కష్టమగును. ఆహారపానీయములు తిరస్కరించును. అల్లరి, దౌర్జన్యముచేయును. విశేష త్రాగుడువలన కలుగు సన్నిపాతము ఈ విధమైనది.

సన్నిపాతపు రోగులకు పరిచర్యచేయునపుడు, పడకనుండి లేచిపోవుటకు ప్రయత్నించు రోగికి, మలమూత్రాదులు విసర్జించనందువలన ఇట్టి ఆయాసము కలిగినదేమోయని గ్రహించి వానిని విసర్జించుటకు పడక చేట్టి నియ్యవలెను. ఒకవేళ అతనికి ఆకలిగ నున్నదేమోయని తెలిసికొని, ఏదైన భోజనముగాని, పానీయముగాని యియ్యవలెను. సన్నిపాతపు రోగినిజూచి తాను భయపడినట్లు నర్సు ఎన్నడును నటించకూడదు. రోగి యెడల దయగానుండవలెను. కాని నిశ్చలముగ పనిచేయవలెను.

రోగులను కట్టుబాటులో నుండుట:—రోగులు తమకు తామే హాని చేసికొనకుండను పడకలోనుండి లేచిపోకుండను వారిని కొన్నిసార్లు అణిచిపెట్టుట అవసరమైయుండును.

¹ పడకపలకలను ఉపయోగించుట ఒకానొక మంచి సదుపాయము. పడకపొడుగును, దాదాపు 14 అంగుళముల వెడల్పునుగల రెండుపలకలను

¹ A period of reaction. ² Rigor. ³ Blood film.

¹ Mania. ² Bed boards.

రోగికి ఇరువైపుల మంచముమీదపెట్టి, తల, పాదములవైపున కట్టవలెను. ఆయాసముతోను, కొద్దిగ సన్నిపాతముతోను బాధపడు రోగులను మంచములో అణిచియుంచుటకు ఈ సదుపాయము చాలును. దీనివలన రోగులకు ఏలాటి ఉద్రేకము కలుగదు.

ఒక దుప్పటిని పొడుగునముడిచి, పడకకు అడ్డముగావేసి, పడకక్రింద దాని రెండు కొనలనుగట్టి నేపిసిన్నులతో గ్రుచ్చియుంచుటయు, రోగిని అణిచియుంచుటకు మరియొక అనుకూలమైన సాధనము. ఇంతకంటె బలమైన సదుపాయము కావలసియుంటే, సరియైన పొడుగుగల క్యాన్వాసు పట్టతెచ్చి, నాలుగుమూలలకు తుపులు (నాడాలు)కట్టి, పట్టను రోగిమీద పడకకు అడ్డముగ వేసికట్టి, తుపులను మంచము స్పృగులకుగాని, మంచము క్రిందగాని గట్టిగా కట్టవచ్చును.

కాళ్లను చేతులను 'క్లోవ్ హిచ్' అను ముడివలన అణిచియుంచవచ్చును. ఈ ముడిని యీ క్రిందివిధముగా వేయవచ్చును:—బాండేజిగుడ్డను రెండు ఉచ్చులువేసి 8 అను అంకెవలె అమర్చుము. పైన రెండు ఉచ్చుల కొనలు ఒకదానికొకటి యెదురెదురుగా నుండవలెను. రెండు ఉచ్చులను ఒకటిగాచేర్చి చేతులమీదగాని, కాళ్లమీదగాని పెట్టి, కాళ్లుచేతులు జారిపోకుండ గట్టిగ బిగించుము; పిమ్మట కొనలను పడక ప్రక్కలకుగాని, పాదముల తట్టునగాని బిగువుగా కట్టుము.

పెద్దవారివలె పిల్లలనుగూడ కట్టి యుంచవచ్చునుగాని, పిల్లలకు దెబ్బలు తగులకుండ జాగ్రత్తగానుండవలెను. బిడ్డచేతులకు సంచులు కట్టినయెడల, బిడ్డ తన దేహమును గీరుకొనలేక యుండును. బిడ్డ తన ముఖమును తాకకుండవలసినప్పుడు, మోచేతి నాడించకుండ దండెక్క మధ్యనుండి, మణికట్టువరకు గట్టి అట్టలను బిగించికట్టవలెను. లేక మెత్తలు చుట్టిన సన్నని బద్దలను అవసరమైనయెడల కట్టవచ్చును. బిడ్డను అణిచి యుంచుటకు మరియొక సులభమైన పద్ధతియేదనగా, దిండువర క్రింది భాగము మధ్య తలపట్టునంతగా కత్తిరించి, బిడ్డతలను దానిలో దూర్చి మిగత సంచిలో బిడ్డ దేహమంతయు, ముఖ్యముగా కాళ్లు చేరియుండునట్లు చేసి, గోతాము మూతిని చేర్చి కట్టినట్టు కట్టివేయవలెను.

¹గాఢమూర్ఛ

పూర్తిగా స్తారకము తప్పిన స్థితికి గాఢమూర్ఛ అందురు. ఇది వెవ్వేరు రకములుగనుండును. మలమూత్రములు విసర్జింపబడుటయైనను గ్రహించలేనంత తెలివితప్పి గాఢమైన మూర్ఛయందుండవచ్చును. లేక కొంత తెలివితోను, కొంత తెలివితప్పియు నుండవచ్చును. తెలివితో నున్నప్పుడు రోగిని లేపి కొంచెముసేపు సంగతులను గ్రహించునట్లు చేయవచ్చును. ఈ మూర్ఛవచ్చుటకు అనేక కారణములు ఉండవచ్చును. అవే వనగా, తల పుట్టెకు దెబ్బతగులుట, మెదడునందు రక్తస్రావము, కణుతులు, చీము గడ్డలు, 'మెదటిని చుట్టియున్న పొరకందుట మొదలగువానివలన కలుగు ఒత్తిడి. ఇతరకారణములు ఏవనగా:—దేహములో విషముచేరి యుండుట, 'మూత్రపిండము, నీరుడు తిత్తి సరిగా పనిచేయకుండుటవలన కలుగు స్థితి, అతిమూత్రము, విషప్రయోగము, ఎండదెబ్బ మొదలగునవి. రోగిని జాగ్రత్తగా గమనించుటయు, గమనించిన సంగతులన్నియు వ్రాసి తెలియజేయుటయు అవసరమైయుండును. ముఖ్యముగా ఈడ్పులు, తలవెనుకకు తిరుగుట, విపరీతమైన చలనములు గమనించి తెలుపవలెను.

²మహాదరము

దేహమునందు రక్తసారపు రంధ్రములలో రక్తసారము నిలిచియుండుట వలన మహాదరము అను వ్యాధికలుగును. ఇది పుట్టె రంధ్రములో చేరియున్నప్పుడు దీనిని 'జలశీర్షము' అందురు. కడపుగుహలో చేరియున్నప్పుడు దీనిని 'జలోదరము' అందురు. ఊమ్ము (వక్షము)లో చేరియున్నప్పుడు దీనిని 'జలోరోగ్రహము' అందురు.

వాపు

శోషగ్రంధులలో రక్తసారము అధికముగా చేరినప్పుడు ఉబ్బువ్యాధి కలుగును. ఈ వాపు ఉన్న భాగమును నిలకడగా ఒత్తినయెడల, అక్కడ సులభముగా గుంటలుపడును. ఎక్కువ వాపు ఉన్నప్పుడు చర్మము సాగి నిగనిగలాడుచుండును. ఈ స్థితికి గుండె, కాలేయము, మూత్రపిండములకు సంబంధించిన వ్యాధులును, ట్యూమర్స్ అను గడ్డలవలన నరములమీద కలిగెడి ఒత్తిడియు కారణములగును.

బోలుగనున్న సూదిని పల్లములోనికి దూర్చి తరుచుగ నీరును తీసి వేయుదురు. ఈ పద్ధతికి 'ట్యాపింగ్' లేక ప్యారసెంటెసిస్ అని పేరు. నీరుడు, ఒత్తిడిక్రింద నుండుటచేత సులభముగా బయటికి ప్రవింతును. (ఈ పద్ధతి 10-వ అధ్యాయములో బాగుగా వివరించబడియున్నది.)

నోటివాసన

ఇందు గమనించవలసిన ముఖ్యలక్షణము లేననగా—అతి మూత్రము నందు తీసివాసన, లేక యురీమియ అను వ్యాధిలో మూత్రపు వాసన. నోటియందలి దుర్గంధమువలన, పండ్లు పుచ్చినవనిగాని, నోటియందు అంటున్నదనిగాని గ్రహించవలెను.

వెక్కిళ్లు

'విభాజకము అకస్తాత్తుగ పట్టుకొనినందున, ఊపిరి తిత్తులలోనికి ఊపిరి బలముగా ఈడ్చుకొనబడును. 'ఉపజిహ్వ దీనిని ఆపుటకు తటాలున మూసి కొనును. అందువలన వెక్కిళ్లు కలుగును. 'విభాజకమునకు చలనము కలిగించు సరమునకు చురుకు కలుగుటవలనగాని, పై కడుపు కందుటవలన గాని వెక్కిళ్లు కలుగవచ్చును. రెండవదానివలన కలిగినయెడల, అది దుర్లక్షణము. ఇది అధిక అలసట సంబంధముగా గాని, మూర్ఛ సంబంధముగా గాని యుండవచ్చును.

దగ్గు

శ్వాసమార్గములో దురద (జల) వంటి బాధకు ఇదియొక లక్షణము. ఈ దగ్గు, పొడి దగ్గుగానున్నదో, దగ్గినప్పుడు కళ్లై మొదలైనవి బయటికి వచ్చుచున్న వేమో, లేక బాధ, నొప్పియున్న దేమో యని నర్సు గమనించు చుండవలెను. చేంటిపిల్లల దగ్గులో 'కాకికూతవంటి దగ్గునుగాని, తటాలున ఆరంభమై దీర్ఘముగానుండు 'కోరింత దగ్గునుగాని నర్సు గుర్తించ శక్తిగలదైయుండవలెను. 'బ్రాంకైటిస్ గాని, 'ప్లూరసి అను రోగముగాని ఆరంభమగునప్పుడు ఈ దగ్గు పొడిగానుండును. శ్వాసరోగముల క్షయ యందును, ఊపిరితిత్తులలో చీము గడ్డ లేచినప్పుడును, న్యూమోనియా యొక్క చివరిదశలలోను దగ్గు సల్లు (వదలు)గా నుండును.

¹ Tapping or paracentesis.

² Diaphragm.

³ Glottis.

⁴ Phrenic nerve.

⁵ Crowing cough of croup.

⁶ Whooping cough.

⁷ Bronchitis.

⁸ Pleurisy.

ఆకలి

ఆకలియందు అనేకమైన విపరీతలక్షణములు కనబడవచ్చును. భోజనమునందు ఆశ తగ్గుటగాని, లేక బాత్తుగ ఇష్టము లేకపోవుటగాని, 'ఎనోరెక్సియ' అనబడును. ఈ లక్షణము అనేక రోగములయందును స్థితులయందును కనబడుచుండును. తృప్తిపరచబడలేని ఆకలికి 'బులిమియ' యని పేరు. ఈ లక్షణము మూర్ఛ, అతిమూత్రము, సరముల సంబంధమైన అజీర్ణము, మెదడు కణుతులు, కొన్ని మనోవ్యాధులయందు కనబడుచుండును. కొన్ని భోజనపదార్థములకొరకు దురాశకలిగినట్టి ఆకలి పుట్టుటకు 'ప్యానోరెక్సియ' అని పేరు. సీమసున్నము, మట్టి మొదలగు విపరీతమైన వస్తువులను తినుటకు గల ఆకలికి 'పైక' యని పేరు. ఈ అవలక్షణములు కొన్నిసార్లు గర్భము ధరించియున్నప్పుడును, మూర్ఛ, పిచ్చి తనము, పురుగులు చేరియుండుట, కొన్నివిధములైన రక్తహీనత మున్నగు వ్యాధులందును కనబడుచుండును.

వమనము లేక వాంతి

ఈ లక్షణములు అనేక స్థితులలో కనబడుచుండును. ఆకు పచ్చనీ లేక పైత్యసంబంధమైన వాంతి, విడువకుండ వాంతియగు అనేక స్థితులలో కనబడుచుండును. దీని రంగు చిన్నప్రేగులనుండివచ్చేడు పైత్యపు రంగును పోలియుండును. ఆహార కోశమునందలి పుండువలనను, 'క్యాన్సర్' (కొరుకుడు పుండు) వలనను, కార్జముయొక్క క్షీణతవలన రక్తనాళములు ఉబ్బుటవలనను, రక్తపువమనము కలుగవచ్చును. మరియు గాయము తగిలినందునను, అధికమైన 'జరరీయ' రోగమువలనను, ఉబ్బిన రక్తనాడి పిగులుట వలనను, ముక్కు లేక గొంతునుండి రక్తము మ్రొగుటవలననుగూడ రక్తపు వమనము కలుగవచ్చును. వాంతియందు మలమున్నయెడల 'కణితివల్లను' 'ఒరుబీజమువల్లను, పేగుయొక్క ఒక భాగము మరియొక భాగములోనికి జొచ్చుటవలనగాని, పేగులయందు అడ్డు ఏర్పడినది అని గురుతు. ఆహార కోశము నందలి పుండువలనను, క్యాన్సర్ వలనను ఈ వ్యాధి సంభవించవచ్చును. వాంతులు విస్తారముగ అగుటవలన ఆహారకోశము ఉబ్బినదని తెలిసికొనవచ్చును. మెదడు సంబంధమైన కొన్ని వ్యాధులయందు అనగా,

¹ Anorexia.

² Bulimia.

³ Parorexia.

⁴ Pica.

⁵ Cancer.

⁶ Acute gastritis.

⁷ Tumor.

⁸ Hernia.

మెనెంజైటిస్ అను వ్యాధియందును, మెదటి కణుతులయందును ఆంత్రముఖద్వారము ముడుచుకొనుటవలనను వాంతి భల్లుభల్లున అగుచుండును. తేపులవలన ఆహారము తిరిగి నోటిలోనికివచ్చుట, వికారములేకయే వాంతి యగుట—ఇవి మనోసంబంధమైన కొన్ని వ్యాధుల లక్షణములు. ఇట్టి వాంతులు ఒక్కొక్కసారి యెంతెంత అగుచుండును? ఏ రంగు కలిగియుండును? దీనియొక్క రియాక్ష్న్ ఏమి? చిక్కదనమేమి? ఎట్టి వాసనగలది? ఎన్నిసారులు, ఎట్లు వాంతియగుచుండును? భోజనము, మందు పుచ్చుకొనిన యెంతకాలమునకు వమనమగుచుండును? అను విషయములను నర్సుముఖ్యముగా గమనించుచుండవలెను.

కళ్లె

దగ్గువలన ఊపిరి తిత్తులనుండి కళ్లె బయటికి వచ్చుచుండును. అది తెల్లగాని, నరుగుగగాని, బంకవలెగాని, బంక చీము కలిసిగాని, లేక కేవలము చీమువలెనేకాని, త్రుప్పుపట్టిన రంగుగగాని, కాఫీ మడ్డి రంగుగగాని, కొద్దిగ రక్తవర్ణముగగాని యుండవచ్చును. దీని పరిమాణము చిక్కదనము, వాసన, రంగు మొదలగువానిని ఖచ్చితముగ గమనించవలెను. బ్రాంకైటిస్, న్యూమోనియా యొక్క ఆఖరిదశయందును, ఊయ, ఎంపయిము, (పుప్పునవేపుములో చీముచేరియుండుట) ఊపిరి తిత్తులలో చీము గడ్డ యుండినప్పుడును కళ్లె, బంక, చీము కలిసియుండును. బ్రాంకియైటిస్ అను రోగమందును, ముదిరిన ఊయయందును ఊపిరి తిత్తులయందు కుళ్లిన పుండుగాని, చీము గడ్డగాని, యుండినప్పుడును కళ్లె దుర్వాసన గొట్టును. న్యూమోనియా వ్యాధియందు కళ్లె కొంచెము త్రుప్పురంగుగాను, ఊపిరితిత్తులవాపునందు నరుగుగాను నుండును.

భగమునుండివచ్చు విసర్జనములు

జననమార్గమందు ఏ భాగమైనను కందినప్పుడు బంకగాని, చీముగాని, లేక రెండు కలిసిగాని, భగమునుండి రావచ్చును. సెగరోగమునందు బంకవంటి చిక్కని ద్రవము ప్రవించును. గర్భసంచికిగాని దాని కంతభాగమునకుగాని కొరుకుడుపుండు ఉండినప్పుడు దుర్వాసనకొట్టుట వంటి రక్తము విసర్జింపబడును.

¹ Meningitis. ² Brain tumor. ³ Pyloric stenosis. ⁴ Regurgitation.
⁵ Empyema. ⁶ Bronchiectasis. ⁷ Gangrene. ⁸ Cervix or Uterus.
⁹ Carcinoma.

ముతు స్రావము

దీని లక్షణము, పరిమాణము, క్రమము గమనించవలెను. రంగులోను వాసనలోను మామూలుగానున్నదా, కొద్దిగా నగుచున్నదా, లేక విస్తారముగా నగుచున్నదా; నల్లగానున్నదా, లేక పాండువర్ణముగానున్నదా; దీనిలో నేవైన రక్తపు కుదపలు (గడ్డలు) లేక పొరల ముక్కలు ఉన్నవాయనియు గమనించవలెను. రోగి యీ కాలములో నొప్పి యున్నదని చెప్పినయెడల, ఆ నొప్పిగల స్థలము, కాలము గమనించవలెను.

మలము

సాధారణమైన మలము, రోగి పసిబిడ్డయూ, చిన్నపిల్లయూ, పెద్దదాయన దానినిబట్టియు, వారికిచ్చు ఆహారమునుబట్టియు, వారి యారోగ్యస్థితినిబట్టియు మారుచుండును. ద్రవాహారమువలన మలము పలుచగను, గట్టియాహారమువలన మలము గట్టిగనగును. మాంసకృత్తులు విస్తారముగానున్న భోజనము తినుటవలన మలము దుర్వాసనకొట్టును; చెత్తలేకయుండును. పాలుత్రాగుటవలన మలము గట్టిగను, కొంచెము తెల్లగనుండును. ఇనుము, బిజ్జెత్ వలన, మలము మట్టిరంగుగలిగి నల్లగా నుండును. విరేచనకాలమందు నొప్పియుండినయెడల, సాధారణముగా మలలవ్యాధియున్నదని గ్రహించవలెను. మలమునందు ఈ క్రింది విషయములను గమనించవలెను:—దాని చిక్కదనము, అది మెత్తగానున్నదా? దానికి ఆకారమున్నదా? మలబద్ధకము గలిగియున్నదా? లేక ద్రవరూపముననున్నదా? పులుసు లేక దుర్వాసన కొట్టుచున్నదా? దినమునకు ఎన్ని విరేచనములైనవి? రంగు—పనుపువచ్చగా నున్నదా? గోదమ వర్ణముగా నున్నదా? బూడిదరంగుగా నున్నదా? నలుపుగగాని, ఆకుపచ్చ రంగుగగాని యున్నదా? బంక, రక్తము, జీర్ణముకాని ఆహారము, పురుగులు మొదలైన ఇతరపదార్థము లేవైన యున్నవా? యను విషయములు గమనించవలెను. మలమునందు సాధారణముగా, ఏటిక పాములు, నట్టలు, కొంకిపురుగులు, నులిపురుగులు నుండును. వాయువు విడుచుటనుగూడ గమనించవలెను.

విపరీత విషయములు:—రంగు విపరీతముగా మారుచుండవచ్చును. బంకమట్టి రంగుగల మలములో పైత్యరసములేదని గురుతు. దానివలన మలమునకు సాధారణముగా గోదమవర్ణము కలుగును. మలము ఆకు

పచ్చగా నున్నప్పుడు జీర్ణశక్తి క్రమము తప్పినదని గ్రహించవచ్చును. కాని 'క్వాలమల్' అను మందు పుచ్చుకొనుటవలనకూడ విరేచనము ఆకు పచ్చగా నుండవచ్చును. మలములో రక్తముండవచ్చును. ఈ రక్తము ఆసనమునుండి పడినయెడల మంచి యెరుపురంగు గలిగియుండును. ప్రేగు నుండి పడినయెడల, మలముయొక్క రంగు నలుపు, ఎరుపుగగాని, 'చ్యాకొలెట్' రంగుగగాని యుండును. పై ప్రేగు లేక కడుపుపై చివరనుండి, అనగా ముందటి కంటేపైనుండి పడినయెడల, మలము నల్లగను తారువలెను నుండును. గంజినీళ్లనంటి విరేచనము కలరా వ్యాధికి సూచన. మలములో రక్తము, బంక పడినప్పుడు, 'కొలైటిస్' అను ప్రేగుల వ్యాధినిగాని, రక్త విరేచనమునుగాని సూచించును. కేవలము రక్తమే యుండినయెడల, కొరుకుడుపుండున్నదని గ్రహించవలెను. టైఫాయిడ్ అను సన్ని పాతజ్వరము వచ్చినప్పుడు, మలము పసుపు పచ్చగాను, పలుచేగాను పప్పు చారును బోలియుండును. పెద్ద, పలుచేని, నురుగుగట్టి, దుర్వాసన గలిగిన విరేచనములు, ముఖ్యముగా ప్రొద్దుననే యిట్టివి అయినయెడల, జీర్ణావయవముల సంబంధమైన 'స్ప్రూ' అను వ్యాధి యుండవచ్చును.

క్రొత్తగాపుట్టిన బిడ్డయొక్క మలము కొంచెము నలుపు ఎరుపు కలిసి గోదుమరంగుగలిగి బంకవంటి ద్రవముగనుండును. ఇట్టిదానిని 'మెకో' నియం అందురు. బిడ్డ, తల్లిపాలు త్రాగుచుండగ విరేచనము పసుపురంగు, లేక ఆరంజరంగుగ నుండును. మరియు అది పలుచేగను, మెత్తగను ఉండును. ఆరునెలల వయసప్పుడు బిడ్డ విరేచనము కొంచెము రంగుమారి గోదుమవర్ణము కలిగియుండును. అది మెత్తగాను ఇంక సరిగ ఏర్పడకను ఉండును.

మూత్రము

సాధారణమైన మూత్రము తేటగాను కొంచెము పసుపు పచ్చేగాను ఉండును. దీని రియాక్షన్ కొంచెము 'ఆసిడ్' గనుండును. 'స్పెసిఫిక్ గ్రావిటీ' 1010 నుండి 1020 వరకు మారుచుండును. ఒక గ్లాసులో తీసియుంచబడిన కొంచెము మాదిరి మూత్రమునందు మబ్బువంటి మ్యూకస్ అను ద్రవపదా

¹ Calomel. ² Chocolate. ³ Colitis or dysentery. ⁴ Sprue.
⁵ Meconium. ⁶ Acid reaction. ⁷ Specific gravity.

ధము గ్లాసుమధ్య తేలియుండుట చూడగలము. ఒక పెద్దవాడు 24 గంటలలో సరాసరి 40—60 ఔన్సులు, ఒక చిన్నబిడ్డ షుమారు 6 ఔన్సులు మూత్రము విసర్జించును. మూత్రములో నీరు, 'యూరియ, (మూత్రిక) 'యూరిక్ ఆసిడ్ (మూత్రరసము) లవణములు కలిసియుండును.

ఆరోగ్యముగానున్నప్పుడు మూత్రములోని మార్పులు: — ఒకడు ఆరోగ్యముగానున్నప్పుడును, అతడు పుచ్చుకొను ద్రవపదార్థమును తగ్గించినయెడలను, దేహభ్యాసమువలనను, వేడిగాలివలనను, చెమట విస్తారముగ పోయటనుబట్టియు, మూత్రపుకొలత తగ్గియుండును. అనగా మూత్రము కొద్దిగ విసర్జించబడును. మూత్రపుకొలత చాల తగ్గినప్పుడు రంగు అధికమైయుండును. దాని స్పెసిఫిక్ గ్రావిటీ హెచ్చుగనుండ వచ్చును. చల్లారినతర్వాత కొన్ని యూరేట్స్ క్రిందికి తేరియుండవచ్చును. శీతకాలములో చర్మమునకు చురుకైన పనిలేనప్పుడును, భయము, నరముల తొందర కలిగినప్పుడును, దేహభ్యాసము కొద్దిగ చేసినప్పుడును, ఎక్కువ ద్రవపదార్థమును లోనికి పుచ్చుకొన్నప్పుడును మూత్రపుకొలత హెచ్చును. ఈ పరిస్థితులలో మూత్రముయొక్కరంగు తెల్లబారియుండును, స్పెసిఫిక్ గ్రావిటీ తగ్గియుండును. 'పిండి పదార్థములు విరివిగ కలిసియున్న ఆహారము భుజించినతరువాత వచ్చేడు మూత్రము 'ఆల్కలైను' గ నుండవచ్చును.

వ్యాధినిబట్టి మూత్రము విడుచుట:—జ్వరసంబంధమైన స్థితులయందును, గుండె వ్యాధులలోను, తీక్షణమైన 'మూత్రపిండి' రోగములందును దీర్ఘకాలముగనున్న మూత్రపిండముల వ్యాధి ఆఖరి దశలయందును, నల్లమందు, 'ఎర్గటు, అను మందుల నిచ్చినప్పుడును మూత్రము తగ్గును. దేహము నుండి ద్రవముపోవు స్థితులయందుకూడ అనగా, రక్తస్రావమందును, వమనము, అతిసారమందును, విషముగలిగిన అనేక స్థితులయందును వాపుండినప్పుడును మూత్రము తగ్గును. అతి మూత్రమందును, నరముల పని సంబంధమైన కొన్ని పరిస్థితులలోను, దీర్ఘకాలముగనున్న కొన్ని మూత్రపిండముల వ్యాధులందును, పోటాసియం సిట్రేట్, డిజిటాలిన్ మొదలగు మందు లిచ్చినతరువాతను మూత్ర మెక్కువగును. మూత్రములో రక్తము, చీము, బంక, 'ఫాస్ ఫేట్స్' గాని, యూరేట్స్ గానియుండి

¹ Urea. ² Uric acid. ³ Carbohydrates. ⁴ Alkaline. ⁵ Chronic nephritis. ⁶ Ergot. ⁷ Phosphates and urates.

నప్పుడు అది మబ్బుగానుండును. వేడిచేయుటవలన యూరేట్స్ ను, ఆసిడ్ కలుపుటవలన ఫాస్ ఫేట్స్ ను కరిగింపవచ్చును.

మూత్ర మెక్కువైనప్పుడు దానిలోని ¹స్పెసిఫిక్ గ్రావిటీ తగ్గును. మూత్రము తగ్గినప్పుడు స్పెసిఫిక్ గ్రావిటీ హెచ్చును. ఇదియొక సామాన్య సూత్రము. 'డయబెటీస్ మెలైటస్' అను వ్యాధిలో మూత్రము హెచ్చుగ నుండినను చక్కెర అధికముగానుండుటచేత, మూత్రముయొక్క స్పెసిఫిక్ గ్రావిటీయు హెచ్చుగ నుండును. రోగి విసర్జించిన మూత్రముయొక్క పరిమాణము, మూత్రము తేటగానున్నదా, లేక మడ్డి కలిసియున్నదా, దాని రంగు, వాసన యెట్లున్నది, ఎన్ని సారులు విసర్జించినది నర్సు ఎల్లప్పుడు గమనించుచుండవలెను. ఇంకా యేదైన విపరీతలక్షణము అనగా, నొప్పి, మూత్రము నాపుకొనలేకపోవుట, మూత్రము నాపుకొనుట, మూత్రము నణచుకొనుట మొదలగు లక్షణములను గమనించవలెను.

పరిశోధనకొరకు మాదురులను సమకూర్చుట

ఇట్టి మాదురులను చేర్చునప్పుడు, వానినుంచు పాత్రలు పరిశుభ్రముగానుండునట్లు నర్సు జాగ్రత్త తీసికొనవలెను. ఒక్కొక్క మాదిరిమీద, దానిని పట్టిన తేదీని, రోగియొక్క పూర్తిపేరును, పడక సంఖ్యను, వార్డు పేరును తప్పులేకుండ సరిగా వ్రాసిపెట్టవలెను. మూత్రముయొక్క మాదురులను ప్రోగుచేయుట ప్రతి ఉదయమున చేయవలసిన మొదటి పనియై యున్నది. సూక్ష్మజీవులు చేరకుండ మూత్రము మాదిరిని చేర్చిపెట్టుటకు, దానిని 'క్యాతిటరుతో' తీయవలెను. దానిని 'పొంగించిన పాత్రలో' పట్టి, పొంగించిన మూత్రవేసి యుంచవలెను. 24 గంటలకాలపు మూత్రము యొక్క మాదిరి కావలసియుండినయెడల, రోగి పోయు మూత్రమునంతయు ఒక పాత్రలోచేర్చి, మూత్రపెట్టి, దినమంతయు మొత్తముగా చేర్చియుంచిన దానిలోనుండి కొంత మాదిరికొరకు తీసిపెట్టవలెను. 24 గంటల కాలము ఎక్కువ తక్కువ కాకుండ మూత్రమును చేర్చియుంచుటకు జాగ్రత్త తీసికొనవలెను. ఈ పని తప్పులేకుండ చేయుటకు ఈ క్రింది రీతిగా చేయవచ్చును:—ఉదయముననే 6 గంటలకు రోగిని మూత్రము పోయించి పారబోయుము. అప్పటినుండి రోగి విసర్జించు మూత్ర

మును చేర్చి, కొలిచి పెట్టుచుండుము. తిరిగి మరుసటి ఉదయము 6 గంటలకు మూత్రపాత్రనిచ్చి రోగి మూత్రమును చేర్చి, యింతకు ముందు పాత్రలో చేర్చియుంచిన దానితో దీనిని కలుపుము. ఇట్లు చేర్చిన మొత్తమునుండి, కొంతమూత్రము మాదిరికొరకు తీసిపెట్టుము. ఇట్లు చేసినయెడల 24 గంటలలో మూత్రపిండమునుండి ప్రవించు మూత్రము మాదిరి తప్పలేక సరిగానుండును. పరీక్షకొరకు మాదురులు చేర్చి పెట్టుచుండగా, చేర్చిపెట్టు పాత్రలలో అనగా, పడకచేట్లలోగాని, ఉమ్మిపాత్రలలోగాని డిస్ యిన్ ఫెక్టెంటు మందు ఉండకుండునట్లు నర్సు జాగ్రత్తగా గమనించవలెను. ¹అమీబిక్ రక్త విరేచనములో సూక్ష్మజీవులున్నట్లు అనుమానమున్నయెడల, ఆ మలమును చేర్చినవెంటనే పరీక్షకొరకు పంపవలెను. ఆ మలము వేడిగానుండునట్లు దానిని పెట్టవలెను. 'కల్లె' మాదురులను ఉదయముననే మొదటిపనిగా తీయవలెను. కల్లెయొక్క మాదిరిలో రోగి నోటినుండి యెక్కువ ఉమ్మి పడకుండ చూచుట చాల ముఖ్యమైన సంగతియని గ్రహించవలెను. వైద్యుడు చేయు ఏ పనియందైనను, ఏ ఆపరేషను నందైనను చేర్చిపెట్టిన మాదురులను వాని వివరములతో జాగ్రత్తగా వ్రాసి, పరీక్షకొరకు ఎత్తి పెట్టవలెను.

పరిశీలనల మూత్రముల మాదురులు సమకూర్చుట: — చేంటిబిడ్డల మూత్రము మాదురులను సమకూర్చుటకు బిడ్డకు కట్టిన గుడ్డలో శుభ్రమైన పెద్ద దూదిముద్ద నొకదానిని పెట్టవలెను. బిడ్డ మూత్రము పోసిన తరువాత, దూదిని తీసివేసి, శుభ్రమైనట్టియు, పొడరుకొట్టనట్టియు ²చేతిత్తినివేసికొని శుభ్రమైన మాదిరి బుడ్డిలో ఆ దూదిని పిండి, మూత్రము తీయవలెను.

మగబిడ్డ యైనయెడల ఒక గాజుగొట్టము నుపయోగించి తీయవలెను. పురుషాంగమును ఈ గొట్టములో దూర్చి యా గొట్టమును సరియైన స్థలమందుంచి 'అడ్ హిసివ్' ప్లాస్టరు నంటించినసరే, లేదా గాజుగొట్టముచుట్టు బ్యాండ్జిని చుట్టి బిడ్డమొలకు చుట్టి కట్టవలెను.

మూత్రమును పరీక్షించుట

ఈ క్రింది వస్తువులు ఉన్నవా లేవా యని తెలిసికొనుటకు మూత్రమును పరీక్షించవలెను:—ఆల్బ్యుమెన్ (³శ్వేతధాతువు), చక్కెర, రక్తము,

¹ Specific gravity. ² Diabetes mellitus. ³ Collection of specimens. ⁴ Catheter. ⁵ Sterile vessel.

¹ Amebic dysentery. ² Sputum. ³ Glove. ⁴ Adhesive tape.

చీము, పిత్తము, శిరకాష్ణము (అసిటోన్ ఆసిడ్) ద్వ్యమ్ము (డైయాసిటిక్ ఆసిడ్). దీర్ఘపరీక్షలు 'పరిశోధనాలయములో' జరుగును. పరీక్షకు ముందు ఏ మాదిరి మూత్రమునైనను కదిలించకూడదు.

రియాక్షన్:- లిట్మసు కాగితము నుపయోగించుటద్వారా యీ పని చేయవచ్చును. మూత్రములో ఆసిడ్ ఉండినయెడల, ఊదారంగు కాగితము ఎఱ్ఱగనగును; అట్లుకాక, మూత్రములో ఆల్కలైన్ యను పదార్థముండినయెడల, ఎఱ్ఱనికాగితము ఊదారంగుగా మారును. సిస్టెటిన్ వ్యాధియందును, సిక్రేట్ మొదలైన మందులు పుచ్చుకొనిన తరువాతను, గాలికి తెరచియుంచినను రియాక్షను ఆల్కలైన్ గా నుండును. ఆల్కలైన్ గా నుండినట్లయిన, దానిని పరీక్షించక ముందు, దానిలో కొన్ని బొట్లు 'డైల్యూట్ అసీటిక్ ఆసిడ్' కలిపి, ఆసిడ్ గా మార్చవలెను.

స్పెసిఫిక్ గ్రావిటీ:- దీనిని 'మూత్రమాని' యను ప్రత్యేకసాధనముతో కొలిచెదరు. ఈ సాధనము మూత్రపాత్ర అంచులకు తగలకుండ మూత్రము మధ్య తేలి నిలుచునట్లు జాగ్రత్తగా చూడవలెను. మూత్రపు పైభాగముయొక్క మట్టమునకు సమానముగా కంటినుంచి సంఖ్యను చదువుము.

ఆల్బ్యుమెన్

(a) పొంగించి పరీక్షించుట:- మూత్రమును పరీక్షించకముందు వడియ గట్టవలెను. ఒక గాజుగొట్టమును పైనుండి ఒక అంగుళమువరకు వదలి మిగతభాగమును మూత్రముతో నింపుము. పైభాగమును ఒక స్పిరిట్ దీపముతో పొంగించుము. పొంగించుటవలన, వడైన మసక వర్పడిన 'దేమో' గమనించుము. మసక కనబడినయెడల, అది ఆల్బ్యుమెన్ గాని, ఫాస్ ఫేట్సుగాని యుండవచ్చును. దానిలో కొన్ని బొట్లు 'డైల్యూట్ అసెటిక్ ఆసిడ్' కలుపుము. మసక కనబడకపోయిన నది ఫాస్ ఫేట్సు; మసకగనుండిన నది ఆల్బ్యుమెన్ అని గ్రహించవలెను.

(b) 'నైట్రిక్ ఆసిడ్' పరీక్ష:- ఒక శుభ్రమైన గాజు గొట్టములో కొంచెము నైట్రిక్ ఆసిడ్ పోయుము. అంతే కొలతగల మూత్రము, గాజు గొట్టము అంచున బొట్లు బొట్లు నిలకడగా జోరిపడునట్లు చేయుము.

¹ Laboratory. ² Reaction, ³ Dilute acetic acid. ⁴ Urinometer, ⁵ Nitric Acid Test.

మూత్రములో ఆల్బ్యుమెన్ ఉండినట్లయిన, ఈ రెండు ద్రవములు కలియు చోట, తెల్లని వలయమేర్పడును.

చేక్కెర

(a) 'ఫేలింగ్స్' పరీక్ష:- ఒక గాజు గొట్టములో కొంచెము ఫేలింగు సొల్యూషనుపోసి పొంగించుము. పిమ్మట దానికి సరిసమానమగు మూత్ర మును కలిపి తిరిగి పొంగించుము. అడుగున ఆరంజి యెరుపు రంగు వర్పడిన, 'చేక్కెర'యున్నదని నిశ్చయమగును. ఫేలింగ్స్ సొల్యూషనును, మూత్రమును వేరువేరు గొట్టములలో పొంగించి, మూత్రమును బొట్లు బొట్లుగా ఫేలింగ్స్ సొల్యూషనులో విడువవచ్చును.

(b) 'బెనిడిక్ట్స్' పరీక్ష:- 5 CC. ల బెనిడిక్ట్స్ సొల్యూషనును ఒక గాజు గొట్టములోపోసి దానితో 8 బొట్లు మూత్రమునుచేర్చి రెండు నిమిష ములు పొంగించుము. పిమ్మట కొన్ని నిమిషములు గాజుగొట్టమును కదల కుండ యుంచుటవలన దానిలో ఎంత 'చేక్కెర'యున్నది కనుగొనవచ్చును. ఆకుపచ్చని ద్రవము మణ్డిలేకుండ కనబడినయెడల దానిలో 0.1% 'చేక్కెర' యున్నదనియు కొంచెము పసుపుపచ్చని మణ్డిలేరి, పైన ఆకుపచ్చని ద్రవము కనబడినయెడల దానిలో 0.2% 'చేక్కెర' యున్నదనియు ఆరంజి రంగుగల మణ్డిలేరి, రంగులేని ద్రవముపైన కనబడినయెడల దానిలో 2% కంటె ఎక్కువ 'చేక్కెర'యున్నదనియు రుజువగును.

రక్తము:- ఒక గాజు గొట్టములో ఒక అంగుళమువరకు మూత్రము పోసి, దానిని పొంగించి చల్లార్చుము. దానిలో సగము అంగుళమువరకు 'గ్లేషియల్ అసీటిక్ ఆసిడ్' ను కలుపుము. ఒక అంగుళమువరకు 'ఈతర్' ను పోసి పలుమారులు గొట్టమును తలక్రిందులు త్రిప్పుము. మరియొక గాజు గొట్టములో ½ CC. ల 'టింక్చర్ గ్వాయకమ్'ను, ¼ CC. ల 'ఒజోనిక్ ఈతర్' ను పోయుము. ఒక 'పిప్పెటు'తో మొదటి గొట్టములోని మిశ్రమ ద్రవమును కొంచెము తీసికొని రెండవ దానిలో కలుపుము. రక్తమున్న యెడల ఊదారంగు కనబడును.

పిత్తము

(a) ఒక గొట్టమునిండ మూత్రమును నింపి బలముగా విదిలించుము. దానిలో పిత్తముండినయెడల పసుపు పచ్చని నురుగుకట్టును.

¹ Fehling's Test. ² Benedict's Test. ³ Glacial acetic acid. ⁴ Ether. ⁵ Tincture of Guaiacum. ⁶ Ozonic ether. ⁷ Pipette.

(b) ఒక పిప్పెట్ తో కొన్ని బొట్లు మూత్రమును ఒక తెల్లని పింగాణి గిన్నె మీద వేయుము. దాని ప్రక్కలో కొన్ని చుక్కలు ఘాటైన నైట్రిక్ ఆసిడ్ వేయుము. ఈ రెండు ద్రవములు కలిసి పారునప్పుడు రంగులు రంగులు కనబడును. మూత్రములో పిత్తముండినయెడల ఆ రంగులలో ఆకుపచ్చ ఒకటిగనుండును.

నీము:- మూత్రము పోసిన స్పెసిమెన్ గ్లాసు అడుగున తేరిన మడ్డినుండి ఒక అంగుళమువరకు ఒక పిప్పెట్టులోనికి తీసికొని గాజుగొట్టములో నుంచుము. దీనికి సమానమైన 'లెక్వార్ పొట్యాసె' ఈ మడ్డితో చేర్చుము. దానిలో చీము కలిసియున్నయెడల త్రాడువంటి జిగట పదార్థము ఏర్పడును.

¹ డైయసిటిక్ ఆసిడ్ (దవ్యస్థము)

ఒక గొట్టములో ఒక అంగుళము మూత్రముపట్టి, దానిలో 10% ఘాటుగల ఫెరిక్ క్లోరైడ్ (లోహికహరిదము) కొన్ని బొట్లు విడుపుము. మిశ్రమములో డైయసిటిక్ ఆసిడ్ ఉండినయెడల, దాని రంగు ద్రాక్షసారాయి (పొర్టువైన్) వలె ఎఱుగ నుండును.

² అసిటాట్ (శీరకాష్ఠము): — ఒక గొట్టములో ఒక అంగుళము మూత్రము పట్టి, దానిలో సమానపరిమాణముగల అమ్మోనియం నల్ఫేట్ క్రిస్టల్స్ (తొరినవాయు గంధకిత పలుకులు) వేసి, బాగుగ కుదిలించుము. దీనిలో 5% ఘాటుగల సోడియం నైట్రోప్రొసైడ్ సాల్యూషను మూడు బొట్లును, ఘాటైన అమ్మోనియా కొన్ని బొట్లును కలుపుము. మిశ్రమములో అసిటాట్ పదార్థములున్నయెడల, అది పర్మాంగనేట్ (పరిమాంగనితము) రంగుగా నుండును.

³ మూత్రపుమడ్డి:- దీనిలో యూరేట్స్, ఫాస్ఫేట్స్, యూరిక్ ఆసిడ్, బంక (మ్యూకస్,) రక్తాణువులు, చీముయొక్క అణువులు చేరియుండవచ్చును. ఈ పదార్థములు ఒక్కొక్కదానిని సరిగ తెలిసికొనుటకు మూత్రపుమడ్డిని సూక్ష్మదర్శిని (భూతదర్పణము) క్రింద పరీక్షించవలెను.

¹ Liquor potassae.

² Diacetic acid.

³ Acetone.

⁴ The Deposit.

రక్త పరీక్ష

అనేక రోగనిర్ణయములకు రక్తపరీక్ష ప్రాముఖ్యమైనది. రక్తము కొద్దిగా కావలసివచ్చినప్పుడు సాధారణముగా 'వ్రేలికొననుగాని, 'చెవి తమ్మెను గాని గ్రుచ్చి తీసెదరు. ఎక్కువ రక్తము కావలసివచ్చినప్పుడు, దానిని ఒక రక్త నాళమునుండి నూది, పిచికారు (సిరింజి) లతో తీయుదురు. నూది పొడిచెడుభాగమును, నూదినికూడ స్పిరిట్ (మద్యార్కము) తో గాని, ఆల్కాహాల్ (మద్యసారము) తో గాని బాగుగ తుడిచి నిర్మలముచేయవలెను. కొన్నిసారులు నల్ఫే బ్లడ్ స్ప్రెయర్ (రక్తపు పూత) తీయవలసివచ్చును. దీనిని తప్పులేకుండచేయుటకు ఒక రక్తపు బొట్టును 'స్లైడ్' (గాజుపలక) యొక్క అంచున వేయవలెను. రెండవస్థైడును 45° కోణములో పట్టుకొని మెల్లగ మొదటిదానిమీదికి నెట్టవలెను. రెండవ స్థైడును మొదటిదానిమీద గట్టిగ ఈడ్చి లాగినయెడల రక్తాణువులు (రక్తపు కణములు) విరిగిపోవును.

⁴ సూక్ష్మజీవులను పెంచి వృద్ధిచేయుట

సూక్ష్మజీవులను పెంచి వృద్ధిచేయుటలో నర్సు సహాయపడవచ్చును. ప్రత్యేకమైన సూక్ష్మజీవులను పెంచుటకు వానికి తగిన అనుకూలపదార్థమును ఉపయోగించుటవలన దీనిని చేయుదురు. ఈ అనుకూలపదార్థములు (మీడియమ్) 'ఆగర్, జారిల్ మొదలగునవి. ఈ పనికి ఉపయోగించు గొట్టమును, మీడియమ్ అను అనుకూలపదార్థమును నిర్మలముగ నుండవలెను. సిద్ధముచేయవలసిన కల్చరు (సూక్ష్మజీవులను పెంచు పదార్థము)ను మీడియముమీద వేసి రంధ్రములు పడకుండ జాగ్రత్తగ పూయవలెను. దీనిని ఇప్పుడు 24 గంటలకాలము 'ఇంక్యుబేటరులో' నుంచి పెరుగనీయవలెను. వృద్ధియైన సూక్ష్మజీవుల సమూహములను భూతదర్పణముక్రింద పరీక్షించవలెను. ఇందుకు ఉదాహరణము సన్నిపాత జ్వరమును గలుగజేయు సూక్ష్మజీవులు. ఇవి 42° C. క్రిందగల ఉష్ణోగ్రతయందు బాగుగ పెరిగి వృద్ధియగును.

¹ Ball of the finger.

² Lobe of the ear.

³ Slide.

⁴ Cultures.

⁵ Agar, Bovril, etc.

⁶ Incubator.

హిమోగ్లోబిన్ (రక్తగోళకము)

రక్తహీనత యెంతయున్నదో కనుగొనుటకు రక్తమును మరియొక రీతిగా పరీక్షచేయుదురు. రోగి రక్తమునందు ¹హిమోగ్లోబిన్ (రక్తగోళకమును) సరాసరి ఆరోగ్యవంతుని రక్తమందున్న హిమోగ్లోబిన్ తో సరిపోల్చెదరు. ఒక రక్తపుబొట్టును దీసి ఫిల్టరు కాగితముమీదవేసి, 'టాల్ క్వెస్టు హిమోగ్లోబిన్ స్కేలు'తో సరిపోల్చి చూచెదరు. 'సాలిన్ పరీక్ష— ఇది నూతనమైనదియు మిక్కిలి ఖచ్చితమైనది (తప్పులేనిది) యునైయున్నది. దీనిలో తీసిన రక్తపుచుక్కను ప్లాండ్ డ్ స్కాల్యాషనుతో స్పష్టముగా సరిపోల్చి చూచెదరు.

ఎర్రకణములు (¹ఎరిత్రోసైట్ కాంట్):—పురుషులలో ప్రతిక్యూబిక్ మినిమురక్తమునకు సగటున 5,000,000 ను, స్త్రీలలో సగటున 4,500,000 ను ఉండుట మంచిది. కాని రక్తహీనత, 'ల్యుకిమియా' అను పాండురోగమున్నప్పుడు ఎర్రకణముల సంఖ్య తగ్గిపోవును.

తెల్లకణములు (¹ల్యుకోసైట్ కాంట్):—వీని సంఖ్య అనేక వ్యాధులందు ప్రాముఖ్యమైనవిషయముగ గణింపబడును. సాధారణస్థితిలో నిది యొక క్యూబిక్ మినిమురక్తములో 5000—10,000 కణములవరకు భేదించుచుండును. తెల్లని కణములు హెచ్చియున్న స్థితికి 'ల్యుకోసైటాసిస్' అని పేరు. దీనినిబట్టి వాపున్నదని గ్రహించనగును. ఈ వాపును దేహమెంతగా నెదిరించునో, తెల్లని కణముల సంఖ్య అంతగా హెచ్చును.

శస్త్రమునకు ముందు రక్తము గడ్డకట్టుకాలము కొంత అవసరమైయుండును. సాధారణస్థితిలో 2—3 నిమిషములలో రక్తము గడ్డకట్టును. కాలేయము, పిత్తాశయములకు సంభవించు వ్యాధులందును, ల్యుకిమియా, 'హెమోఫిలియా' అను వ్యాధులందును రక్తము గడ్డకట్టుకాలము అధికముగా హెచ్చును. అనగా, ఎక్కువకాలమునకు రక్తము గడ్డకట్టును. ఇందువలన శస్త్రము చేయుచుండగా, ఎక్కువ రక్తము కారిపోవచ్చును. ఈ స్థితిలో రక్తము గడ్డకట్టుకాలము తగ్గించుటకు, అనగా, రక్తము త్వరగా గడ్డకట్టుటకుగాను కాల్షియం, విటమిన్ K అను వాని నిచ్చెదరు.

¹ Hemoglobin. ² Tallquist hemoglobin scale.

³ Sahli's test. ⁴ Erythrocyte count. ⁵ Leukemias.
⁶ Leucocyte count. ⁷ Leucocytosis. ⁸ Hemophilia.

రక్తమును తేర్చెడు పరీక్ష:—ఒక అంటుయొక్క తీవ్రత యెంతవరకున్నదో కనుగొనుటకు రక్తమును తేర్చి పరీక్షించుదురు. తెల్లని కణముల సంఖ్యనుబట్టి చేయు పరీక్షకంటె, ఈ తేర్చెడు పరీక్షమూలమున అంటును నిర్దుష్టముగ కనుగొనవచ్చునని తలంచుచున్నారు. ఈ పరీక్షలో కణములు ఏదో ఒక మట్టమునకు దిగి, తేరుకొనుకాలమును సాధారణస్థితి యందు రక్తముతేరుకొను కాలమునకు సరిపోల్చి చూచెదరు. ఎంత త్వరగా రక్తముతేరుకొనునో, అంటు అంత తీవ్రముగనున్నదని గ్రహింపనగును.

'కొరుకుడు రోగమును నిర్ణయించుటకు 'వాసర్ మెన్, కాన్ పరీక్షలు చేయుదురు. ఒక వైద్యుడుగాని లెబారటరీ (పరిశోధనాలయ) టెక్నిషియన్ గాని పరీక్షించు నిమిత్తము 5 CC. ల రక్తమును ఒక రక్తనాళమునుండి తీయుదురు.

అధ్యాయము 7

ఎసీమాలు, సప్పాజేటరీలు, రెక్టల్ ట్యూబ్

ఎసీమాలు

ఎసీమా అనగా, ద్రవమును క్రింది ప్రేగులోనికి ఎక్కించుట. ఈ ఎసీమాలను రెండు పెద్ద తరగతులుగా విభాగించియున్నారు.

I. మొదటి రకమునందు ఎక్కించిన ద్రవము తిరిగి బయటి వచ్చును.

ఇట్టి ఎసీమాలను ఈ క్రిందిపనులకు ఇచ్చెదరు. (a) పురీషనాళమును శుభ్రముచేయుటకు (b) అపానవాయువు విడిపించుటకు (c) మూత్రము బంధించియున్నప్పుడు మూత్రకోశపు కండరములకు చురుకుపుట్టించుటకు.

II. రెండవ రకమునందు ఎసీమాద్వారా యెక్కించిన ద్రవము లోపలనే ఇమిడియుండును.

వానిని (a) 'పోషణ కలిగించుటకు (b) 'ద్రవము లిచ్చుటకు (c) 'మందుల నెక్కించుట కిచ్చెదరు.

¹ Syphilis.

² Nutrition.

³ Wasserman and Kahn tests.

⁴ Fluids.

⁵ Medication.

సామాన్య విధులు

నర్సు అవసరమైన వస్తువులన్నిటిని సిద్ధముచేసికొని రోగి పడక యొక్క కుడినైపున ఒక బల్లమీద వానిని తయారుగానుంచవలెను; పడక చ్చట్టి మూతవేసి, దానిని పడక ప్రక్కన ఒక స్టూలుపై నుంచవలెను.

ఎక్కించిన ద్రవము తిరిగి బయటికి రావలసిన ఎనీమాను ఈ క్రింది మూడువిధములైన పరికరములలో దేనితోనైన నియ్యవచ్చును.

(1) నాజల్, రబ్బరుగొట్టము, ఇరిగేటింగ్ క్యాన్ (పిచికారు డబ్బా).

(2) రబ్బరు క్యాతిటర్, రబ్బరుగొట్టము, ఫనలు.

(3) 'హిగిన్సన్ సిరింజి—దీనికి తగిలించుటకు చిన్నరబ్బరు గొట్టము గాని, 'రెక్టల్ క్యాతిటర్ గాని వాడుదురు.

హిగిన్సన్ సిరింజిని ఉపయోగించునప్పుడు లోపలికి యెక్కించు ద్రవము వీలైనంతవరకు ఒకేరీతిగా పోవునట్లు జాగ్రత్తగా చూడవలెను. దీనిని నిదానముగాను, తటాలున లాగినట్లు పోటులేకుండ నియ్యవలెను. లేనియెడల రోగికి చాలనొప్పి, అసౌఖ్యము కలుగును.

హిగిన్సన్ సిరింజిముక్కును లోపల పెట్టకముందు, దానిలోని గాలిని బయటికి తీసివేయుటకుగాను, సిరింజిని మొదట ద్రవముతోనింపి, దాని రెండు కొనలను నీటిలోముంచి, బల్బును పెక్కుసారులు ఒత్తవలెను. ముక్కును లోపల పెట్టినతరువాత ద్రవము నిదానముగాను నిలకడగా నెక్కించవలెను.

సిరింజి లేక రబ్బరుగొట్టము సరిగ పనిచేయుచున్నది లేనిది తెలిసి కొనుటకు ఉడుకునీళ్లను చిమ్మవలెను. వేరువిధముగ నుండవలెనని యుత్తరు వైననే తప్ప, లోపలికెక్కించు ద్రవము సరియైన ఉష్ణోగ్రత 98° — 100° F. నుండవలెను. గాలిని లోపలికి ఎక్కించకుండ నర్సు జాగ్రత్త తీసికొన వలెను. గాలిలోపలికి పోవుటవలన రోగికి బాధకలుగును. కావలసినంత మాత్రమే లూబ్రికెంటును వ్యాజిలీనును ఒక చిన్న గుడ్డమీదగాని, కాగితముమీదగాని ఉంచవలెను. వీలైనంతవరకు రోగి దేహమును కప్పి యుంచవలెను. మరుగుగనుండునట్లు పరదాలను వేయవలెను. పురీష నాళము ఖాళీచేయుటకు ఎనీమా నిచ్చునప్పుడు రోగిని లెఫ్ట్ ల్యాటరల్ పొజిషను (ఎడమప్రక్కకు ఒదిగియుండు తీరు)లో నుంచి యిచ్చెదరు.

¹ Higginson's syringe.

² Rectal catheter.

అన్ని సమయములలో ఇట్లు చేయుటకు వీలుకాకపోవును. కాబట్టి రోగిని వీపుపైన వెల్లికిల పరుండనియ్యవచ్చును. లేక కుడిప్రక్కకు ఒదిగియుండు తీరునగాని, మోకాళ్లకు ఎదురొమ్ము నానించి కూర్చుండు తీరునగాని రోగి నుండనియ్యవచ్చును. చికిత్సచేయునప్పుడు రోగి శరీరము నట్లుగ నుండు నట్లు ఆమెను సాధ్యమైనంత సౌఖ్యముగ పరుండ నియ్యవలెను. రోగి క్రింద ఒక మాకిన్ టాము, డ్రాప్ టు లేక ఒక తువాలు పరువవలెను. గొట్టమును పురీషనాళములోనికి దూర్చునప్పుడు నర్సు తన రెండుచేతుల నుపయోగించవలెను.

పురీషనాళ శుభ్రతనిమిత్తమైన ఎనీమా నిచ్చినప్పుడు ఎక్కించిన ద్రవమును 10—15 నిమిషములు బిగబట్టుకొనునట్లు రోగిని హెచ్చరించ వలెను. భేదికి వచ్చుచున్నట్లుగ నున్నపుడు దానిని కొంచెముసేపు ఆపుటకు గాను రోగి ఆసనమును మడిచిన ఒక తువాలుతో గట్టిగ అదిమి పట్ట వచ్చును లేక రెండు పిరుదులను దగ్గరకు చేర్చిపట్టుకొనవచ్చును. ఎనీమా తిరిగి బైటికివచ్చునపుడు గాలి వచ్చుచున్నదా, వచ్చిన, ఎంత వచ్చుచున్నదని నర్సు గమనించవలెను. రోగి సామ్యసిల్లినట్లుండినయెడల వేడి పానీయముల నియ్యవచ్చును.

మొదటిరకము

(a) పురీషనాళమును ఖాళీచేయుట:—దీనికిగాను వట్టి వేడినీళ్ల ఎనీమాను, నబ్బుకలిపిగాని, సబ్బుకలుపకగాని వాడెదరు. (దీనిని 'ఎనీమా సింప్లెక్స్' లేక ఎనీమా సపోనిస్ అందురు.) సబ్బంతయు పూర్తిగ కరుగు నట్లు జాగ్రత్తగ కలుపవలెను. ఇందుకై 1—3 పైంట్లు ద్రవము అవసరమై యుండును. రెక్టల్ ట్యూబ్ లోపల పెట్టకముందు గొట్టమునకు నూనెపూసి, దానిలోని గాలి బయటికి పోవునట్లు దానినుండి కొంచెము నీళ్లు బయటికి కారనియ్యవలెను. క్యాన్ గాని ఫనల్ గాని రోగి మీద మూడడుగుల కంటే ఎక్కువ యెత్తకూడదు. ఎత్తినయెడల ద్రవము బలముగ ప్రవహించును. అందువలన ప్రేగు తటాలున ఉబ్బుట, రోగికి అధికబాధ కలుగుట, పోయిన ద్రవము వెంటనే తిరిగివచ్చుట సంభవించును. రోగి చిన్న బిడ్డయై యుండినయెడల, పిచికారుడబ్బాను 12—18 అంగుళముల యెత్తున మాత్రమే పెట్టవలెను.

¹ Enema simplex or enema saponis.

¹హై ఎనీమా: — దీనియందు ప్రేగుయొక్క పై భాగములోనికి ద్రవము నెక్కించుదురు. మంచేము కాళ్లు ఎత్తిపెట్టి రెక్టల్ ట్యూబ్ ను 10—18 అంగుళములు లోపలికి పెట్టి ఎనీమా నిచ్చెదరు. ద్రవములోనికి పోనియెడల గొట్టమును కొంచెము దూరము బైటికి లాగవలెను. పైన వివరించిన సాధారణ ఎనీమాకు $\frac{1}{2}$ నుండి 1 ఔన్సు వరకు ఆముదమునుగాని, ఒక ఔన్సు 'సల్ఫేట్ ఆఫ్ మెగ్నీషియము'నుగాని కలిపినయెడల ఎక్కువ ఫలితము కలుగును.

²ఆముదపు ఎనీమా:—2—4 ఔన్సులు ఆముదములో దీనికి రెండింతులు ఆలివ్ నూనెగాని, నువ్వులనూనెగాని కలిపి తయారు చేయవలెను. ఒక గొట్టము, ఫనలు, పెద్ద క్యాతిటరు ద్వారా దీని నియ్యవలెను.

³ఆలివ్ నూనె ఎనీమా:—6—10 ఔన్సులు ఆలివ్ నూనెను వేడిచేసి, గొట్టము, ఫనలు, క్యాతిటరులతో ఎనీమా నియ్యవలెను. మలము ఆసనమునుండి మెత్తగా జోరివచ్చుటకును, ఆసన శస్త్రచికిత్స చేయబడినప్పుడును ఆలివాయిలు ఎనీమా నిచ్చెదరు. కొన్నిసార్లు పడకకాళ్లు ఎత్తి దిమ్మెల మీదపెట్టి, రోగి విరేచనము చేయుటకు పడకచేట్టిని అడుగువరకు అట్లే యుంచెదరు. ఆలివ్ నూనె ఎనీమానిచ్చి కొన్ని గంటలైన తరువాత సబ్బునీళ్ల ఎనీమా కొన్నిసార్లు ఇయ్యవలెనని ఉత్తరుకావచ్చును. నూనె సంబంధమైన ఎనీమాను ఇయ్యకముందు సామానులను వేడినీటిలో వేడిచేసి, వానిగుండ నూనె సాధ్యమైనంత సులభముగా పాటునట్లు చేయవలెను. పనియైనపిమ్మట సామానులను వేడి సబ్బునీళ్లలో కడుగవలెను. లేనియెడల లోపల నిలిచియున్న నూనె రబ్బరును చెడగొట్టవచ్చును.

⁴గ్లిసరీను ఎనీమా:—2 నుండి 8 డ్రాములు గ్లిసరీనును ఒక చిన్న 'వల్కనైటు' సిరింజితోగాని, రబ్బరు క్యాతిటరు తగిలించిన గాజు సిరింజితోగాని లోపలికి ఎక్కించవలెను. నీళ్లు, గ్లిసరీను కలిపిన మిశ్రమమును కూడ నియ్యవచ్చును. దీనిలో 2 నుండి 4 ఔన్సులు గ్లిసరీనును, దానికి సమాన పరిమాణముగల ఉడుకునీటిని కలుపవలెను. దీనిని దీర్ఘకాలమైన మలబద్ధకమును తొలగించుటకుగాను, క్యాతిటరు, ఫనలు నుపయోగించి యిచ్చెదరు.

¹ A high enema. ² Sulphate of magnesium. ³ Castor oil enema.
⁴ Olive oil enema. ⁵ Glycerine enema. ⁶ Vulcanite syringe.

(b) ¹వాయువును పోగొట్టుటకు ఇచ్చెడు ఎనీమా:—దీనిని 'వాయువును హరింపజేసెడి' ఎనీమా అని కూడ అందురు.

²కర్పూరతైలపు ఎనీమా:— $\frac{1}{2}$ నుండి 1 ఔన్సువరకు కర్పూరతైలమును సబ్బునీళ్లలో బాగుగా కలియునట్లు ఎక్కువ జాగ్రత్తగ కలుపవలెను. కర్పూరతైలముయొక్క పరిమాణమును కలుపకముందు ఒక నీనియర్ నర్సుకుగాని సిస్టరుకుగాని చూపవలెను. మరియొక పద్ధతి—రెండు ఔన్సుల నూనెతోగాని, గ్రుడ్డుయొక్క పచ్చజనతోగాని కర్పూరతైలమును గలుపవలెను. ఆ మిశ్రమమును బాగుగా కుదిలించవలెను; లేదా, రసాయన రూపముగ వచ్చునట్లు బాగుగకొట్టి తరువాత సబ్బు నీటిలో కలుపవలెను. కర్పూరతైలమును నాల్గు ఔన్సుల నూనెతోను నాల్గు ఔన్సుల బార్లి లేక మైదాపిండితో చేసిన గంజిలోకూడ కలిపి యియ్యవచ్చును.

ఇంగువ:—30 గ్రెయినుల ఇంగువను సబ్బు, నీళ్ల ఎనీమాతోగాని, 4 నుండి 6 ఔన్సుల గంజితోగాని చేర్చి యిచ్చెదరు. గంజిని చేయుటకు ఒక చిన్నగరికెడు బార్లి లేక మైదాపిండిని కొంచెము చన్నీళ్లలో అంజలి పక్వముగ కలిపి 2 నుండి 3 ఔన్సులు పొంగెడి నీళ్లనుపోసి చురుకుగ కలుపవలెను. కర్పూరతైలము, ఇంగువ-ఇవి రెండును కందజేయు పదార్థములు గనుక, వీనిని వాడినతరువాత రోగియొక్క వీపును జాగ్రత్తగా సబ్బు నీటితో కడిగి పొడర్ పట్టించవలెను.

³పానకములు:—మూడు ఔన్సుల పానకమును 3 ఔన్సుల వేడి పాలతో బాగుగా కలుపవలెను. 'నల్లనిబెల్లపు' పానకమునుకూడ వాడవచ్చును. మరియొక పద్ధతి:—బెల్లమును 15 ఔన్సులు వేడినీళ్లతోగాని లేక గంజితోగాని కలుపవచ్చును. బెల్లపు పానకము దొరకనప్పుడు, బెల్లమును కరిగింప గలిగినంతమట్టుకు నీటిలో కరిగించగా వచ్చిన సొల్యూషను బాగుగా పనిచేయును.

(c) ప్రేగులలోని పురుగులను తీసి వేయుటకు ఇచ్చెడు ఎనీమా:—మొదట వట్టి నీళ్ల ఎనీమా నిచ్చి, పురీషనాళమును ఖాళీ చేయవలెను. తరువాత 6—8 ఔన్సుల 'క్వాస్స ఇన్ఫూషన్'గాని 100° F. ఉష్ణోగ్రతగల ఒక

¹ For promoting the passage of Flatus. ² A carminative enema.
³ Turpentine enema. ⁴ Molasses. ⁵ Black treacle.
⁶ Infusion of quassia.

పైంటు నీళ్లలో 4 డ్రాముల ఉప్పు కరగబెట్టిన ద్రావకముగాని మెల్లగ లోపలి కెక్కించవలెను. సాధ్యమైనంతసేపు రోగి దీనిని లోపల నిలుపు కొనునట్లు చేయవలెను.

(d) మూత్రమును బంధించినప్పుడు మూత్రాశయపుకండరములకు చురుకు పుట్టించుటకు సాధారణమైన ఎసీమా పనికివచ్చును.

రెండవరకము

లోపల యిమిడియుండు ఎసీమా నియ్యకముందు సాధారణ ఎసీమా నియ్యవలెను. దీనిని శరీర ఉష్ణోగ్రతతో సమానమైన ఉష్ణోగ్రతయందు చాలా నిదానముగా నియ్యవలెను. పురీషనాళములోనికిచ్చు ద్రవ మంతయు 100°—105° F. ఉష్ణోగ్రతమధ్య నుండవలెను. సాధారణమైన రెక్టల్ క్యాథిటరు బదులు దానికంటె చిన్నది నెం. 8 లేక 10 Fr. ఉపయోగించవలెను. ద్రవప్రవాహమును స్వాధీనములో నుంచుకొనుటకై ఒక చిన్న క్లాంపు (మరబందు) ను ఉపయోగించుట మేలు. బొట్టు బొట్టుగా ద్రవమును లోపలికి విడుచుపద్ధతి నవలంబించినయెడల, దీనికిగాను చేయబడిన ప్రత్యేకమైన సాధనమును ఉపయోగించి, నిమిషమునకు 40—60 బొట్టు పడునట్లు ఇయ్యవలెను. ఎసీమా నిచ్చినతరువాత, క్యాథిటరును బయటికి తీసివేయకముందు, రబ్బరుగొట్టమును క్లాంపుతో బాగుగా బిగించ వలెను. ఎసీమా నిచ్చినతరువాత కొంతకాలమువరకు కదలకుండనుండు నిమిత్తము ముందే రోగి వెల్లికిలినో యెడమప్రక్కననో సాధ్యమైనంత వరకు సాఖ్యమైన తీరులో పరుండియుండవలెను.

(a) పోషణకొరకు ఇచ్చేడు ఎసీమా:—పూర్వము ఈ ఎసీమాను ముందే కొంత జీర్ణమయిన ద్రవాహారముల నుపయోగించి, కొంచెము కొంచెముగా, 4 నుండి 6 గంటలకొకసారి యిచ్చుచుండిరి. క్రిందిభాగపు ప్రేగునందలి అమత్వచకు కొద్దిగ ఉప్పుగాని లేక గ్లూకోస్ గాని కలిపిన నీళ్లను మాత్రమే పీల్చుకొనుటకు శక్తిగలదు గాన ప్రస్తుతకాలములో పోషణకొర కైన ఎసీమాలను సాధారణముగా రోగివయస్సునకు తగినట్లు ఇచ్చెదరు. అనగా, 5 లేక 10% గ్లూకోస్ సాల్యూషనును 10 ఔన్సులవర కిచ్చెదరు.

(b) శరీరమునకు ద్రవము నెక్కించెడి ఎసీమా:—అనేక విషయము లలో ప్రేగు ద్రవము నిముడ్చుకొనగల శక్తిని గమనించి ఈ ఎసీమా నిచ్చె

దరు. దాహమును దీర్చుటకు వట్టినీళ్లుగాని లేక 'నార్సల్ సేలైన్' గాని యిచ్చెదరు. ఏకారణముచేతనైన దేహమునుండి నీరుపోయినప్పుడు, దానికి చికిత్సగ నార్సల్ సేలైన్ కూడ నిచ్చెదరు. దీనిలో గ్లూకోసుకూడ కలుపవచ్చును. ఆపరేషను అయినవెంటనేగాని, లేక అయినతరువాత కాలములోగాని కలుగు 'ఆసిడోసిస్' (అనగా, రక్తములో ఘోరము తక్కువగుటవలన నేర్పడు విషప్రయోగము) ను ఆపుటకుగాని లేదా, చికిత్సగా గాని సోడియం బైకార్బోనేట్ ను ఒక పైంటు నీళ్లలో కలిపి యిచ్చెదరు.

కొద్ది మోతాదుల నిచ్చునపుడు గొట్టము, ఫనలు నుపయోగించ వచ్చును. ఆపరేషను అయినతరువాత పురీషనాళముగుండమాత్రమే చికిత్సగ రెక్టల్ సేలైను నెక్కించవలెనని ఉత్తరు వియ్యవచ్చును. నియ మితసమయమునకు మధ్య మధ్యకూడ ఇయ్యవచ్చును. రెక్టల్ సేలైనును తెంపులేకుండ ఇయ్యవలసి వచ్చును. ఇందుకుగాను ఈ ద్రవముయొక్క ఉష్ణోగ్రత సరియైనస్థితిలో నుండునట్లు, దీనిని ప్రత్యేకమగు తర్జన్ ప్లాస్టు వంటి సాధనములో పెట్టి యుంచెదరు. ఈ రీతిగా ఇచ్చునప్పుడు నిమిషము నకు 60 నుండి 80 బొట్టు, అనగా, మూడుగంటలకు ఒక పైంటు సేలైను పడునట్లు ఇది క్రమపరచబడియుండును. పొడుగైన ఒక రబ్బరుగొట్టము, కలిపెడు గాజుగొట్టము, చిన్నరబ్బరు క్యాథిటరు, ధారను క్రమపరచుకొన గల క్లాంపు-ఇవన్నియు నమర్చబడియున్న ఒక పిచికారు డబ్బాతో నైనను పై జెప్పిన సేలైను నియ్యవచ్చును. 'మర్ఫిడ్రిప్' ను సాధనములో బొట్టు బొట్టుగా విడుచు గొట్టమును (పిప్పెట్టును) కలిపెడు గాజుగొట్టము (కనెక్టింగ్ ట్యూబ్) నకు అమర్చెదరు. గాజుగొట్టముగుండ, నీరు బొట్టు బొట్టుగా పడుట చూడగలము. పిచికారుడబ్బాలోని నీరు వేడిగానుండ వలెను. ఇట్లుండుటకు సాధారణమైన ఒక మందుబుడ్డిలో ఉడుకు నీళ్లు పోసి పిచికారుడబ్బాలో నిలువబెట్టినయెడల, సాల్యూషన్ సరియైన ఉష్ణో గ్రతగలిగియుండును. పిచికారుడబ్బాను రోగి చేతులున్నమట్టములో పడకపాదములదగ్గర యెత్తి కట్టియుంచినయెడల, మర్ఫిడ్రిప్ అను సాధ నములేకుండనే తెంపులేకుండ సేలైనును రోగికి ఎక్కించుటకు వీలగును. ఈ పనికి సాధారణమైన కలిపెడు (కనెక్టింగ్) గాజు గొట్టము నుపయోగించ వచ్చును. క్లిష్టతగిలించకపోయిన, ఈ పద్ధతి యెక్కువ లాభకరము. ఎందు

¹ Normal saline.

² Acidosis.

³ Murphy drip.

కనగా గాలి బయటికి విడుబడును. క్లిష్ట వాడినయెడల, గాలి క్యాతిట రును బలవంతముగా బయటికి నెట్టుట సహజము.

నర్సు ఈ క్రింది విషయములనుగూర్చి జాగ్రత్తగా నుండవలెను:—

- (1) ద్రవము మెల్లగా కారునట్లు చేయుట. (2) రెక్టల్ ట్యూబ్ గుండ్ర వముపోకుండ అభ్యంతరపరచున దేదియులేకుండ చూచుట. (3) లోపలికి పోయిన ద్రవము, లోపలనే యిమిడి తిరిగి పరుపుమీదికి రాకుండ చూచుట. (4) క్యాన్ ఖాళీకాకముందే దానిని నింపుట. (5) ద్రవ మెక్కించుటవలన రోగికి ఆయాసము కలుగకుండ చూచుట. (6) ద్రవమును వేడిగనుంచుట.

(c) ¹మందుల ఎసీమా

²ఉపశాంతకలిగించు ఎసీమా:—దీనిని అతివిరేచనములను నిలుపుటకు ఇచ్చెదరు. దాదాపుగ చల్లబడిన 2—4 ఔన్సుల గంజిలో 15—60 మినిముల ³టింక్చర్ ఆఫ్ ఓపియము (నల్లమందుసారము) కలుపవలెను. రోగి నల్లమందుయొక్క ఫలితమును సంపూర్ణముగ పొందునట్లు దానిని మొదటి రెండు లేక మూడు ఔన్సుల గంజితో⁴ చేర్చి ఇయ్యవలెను. మిగత గంజిని ఫనలు ఖాళీకాకముందే దానిలో పోయవలెను. ఈలాటి ఎసీమాను చాలా నిదానముగ 10 నుండి 15 నిమిషములవరకు ఇయ్యవలెను. బిస్త్తు లేక సిల్వర్ నైట్రేటు సోల్యూషనును ⁵కొలైటీస్ (పెద్దప్రేగు కందుట) అను వ్యాధులకు ఉపయోగించుదురు. దీనిని హై ఎసీమాగ (అనగా, పై ప్రేగులోనికి) ఇయ్యవలెను. 10 గ్రెయినుల ఆస్పిరినును 4 ఔన్సుల ⁶నార్కల్ సేలైనులోకలిపి రోగికి నిద్ర కలిగించుటకుగాని, బాధ తగ్గించుటకు గాని ఇయ్యవచ్చును. దీనిని సాధారణముగ ఆపరేషను జరిగినతరువాత ఇచ్చెదరు. ⁷పోటాసియమ్ బ్రోమైడు, ⁸క్లోరల్ హైడ్రేటు అను మందులనుకూడ తరుచుగ ఇచ్చుచుందురు. వీని ప్రమాణము, నోటిద్వారా ఇచ్చుదానికంటె పురీషనాళముద్వారా ఇచ్చునది రెండింత లుండవలెను.

చురుకుదనము పుట్టించు ఎసీమా:—దీనిని షాక్ (అదురు), కొలాప్స్ (చలువవాతము) కలిగినప్పుడు ఇచ్చెదరు. దీనిని 6—10 ఔన్సుల నార్కల్ సేలైను లేక నల్లని కాఫితో ⁹ 4 ఔన్సు బ్రాంది కలుపవచ్చును. ఈ ఎసీమాను 110°—115° F. డిగ్రీల వేడిలో నియ్యవలెను.

ఇంద్రియములకు బాధకలుగకుండ జేయు ఎసీమాలనుగురించి 37-వ అధ్యాయములో చదువవచ్చును.

ఒక చేంటిబిడ్డకుగాని, చిన్నపిల్లకుగాని ఎసీమా నిచ్చువిధము

పసిబిడ్డ లేక చిన్నపిల్ల—వీరు లోపలికెక్కించు ద్రవమును నిలుపు కొన శక్తిలేని వారుగాన, వీరికి ఎసీమా ఇచ్చుట అనగా, నిజముగా వీరి పురీషనాళమును కడుగుటయే అని అర్థము. వీరికి ఎసీమా నిచ్చుటకు గాను క్యాతిటరు, ఫనలు; లేక రబ్బరుగొట్టమునకు క్యాతిటరు తగిలించిన పిచికారుడబ్బాను వాడవచ్చును.

పద్ధతి:—పడకను కాపాడుటకు దానిమీద ఒక మాకింటామ్ను పరచి పడకచేటిని సరియైన స్థలమందుంచి దానిమీద బిడ్డ కూర్చుండుభాగమును ఒక మెత్తనిగుడ్డతో కప్పవలెను. తరువాత బిడ్డను పడకచేటిపై కూర్చుండ బెట్టి, బిడ్డయొక్క పైభాగము పడకచేటి మట్టమునకుండునట్లు, చిన్నదిండు నుగాని దుప్పటిని మడిచిగాని బిడ్డక్రింద పెట్టవచ్చును. క్యాతిటరుకొనకు వ్యాజీలీనుపూసి, క్యాతిటరునుండి గాలిపోవుటకును, క్యాతిటరు వేడియగుట కును మరబండును తీయవలెను. క్యాతిటరుగుండ నీరు కారుచుండగా దానికొనను పురీషనాళములో పెట్టుము. ఒక పైంట్ నీళ్లు వాడినతరువాత గాని, లేదా, తిరిగివచ్చు ద్రవము శుభ్రముగా నుండినప్పుడుగాని మర బండునుమూసి, క్యాతిటరును తీయవలెను. ఈపనిచేయుచుండగా క్యాన్ గాని, ఫనల్ గాని బిడ్డకు పైన 1 లేక 1½ అడుగుకంటె ఎక్కువ యెత్తుండ కూడదు. క్యాతిటరును పసిబిడ్డయైన 2 అంగుళములు, చిన్నపిల్లయైన 3 అంగుళములు లోపల పెట్టవలెను. ద్రవము తిరిగి వచ్చినతరువాత బిడ్డను తడిలేకుండ జాగ్రత్తగా తుడిచి, పక్కను చక్కజేసి, సామానం తయు తీసివేయవలెను. వాడునట్టి ద్రవములు పలుచని సబ్బు నీళ్లుగాని, వేడి బోరిక్ గాని లేక నార్కల్ సేలైనుగాని అయియుండవచ్చును. 6 సం॥ల పై వయస్సుగల చిన్నపిల్లకు పెద్దవారి కిచ్చినట్లే ఎసీమా ఇచ్చెదరు. నర్సు తన ఒడిలో, బిడ్డను పరుండబెట్టుకొనికూడ ఎసీమా ఇయ్యవచ్చును. ఒడి మైలకాకుండ, రబ్బర్ షీట్ తో తన ఒడిని కప్పుకొనవలెను. లేక పడక అంచున ఒక ¹కెల్లిప్యాడ్ మీదకూడ ఎసీమా నియ్యవచ్చును.

¹ Medicated enemas. ² Sedative enema. ³ Tincture of opium.

⁴ Colitis. ⁵ Normal saline. ⁶ Potassium bromide, ⁷ Chloral hydrate.

¹ Kelly pad.

¹సప్పాజీటరీస్

టూనిక్ ఆసిడ్, నల్లమందు—వీనిని ³కోకో వెన్న తో కలిపి, ⁴పొట్టము వలె ఒక కొన నన్నగనుండునట్లు చేసి రోగియొక్క ఆననము, భగము, మూత్రద్వారములయందు సులభముగ ప్రవేశపెట్టుదురు. ఇట్టి సాధనములను సప్పాజీటరీ లందురు. గ్లిసరినును ⁵జెలటినీ అను మందుతో కలిపి వాడవచ్చును. ప్రేగులు కదిలి పనిచేయుటకును ఈ సదుపాయము ఉపయోగపడును. ఒక సప్పాజీటరును లోపలికి ప్రవేశపెట్టకముందు దాని కొనకు నూనెపూసి బలవంతముగ కాకుండ మెల్లగ దానిని పురీషనాళము లోనికి ⁶ముద్రణిని (స్పింక్టర్ ను) దాటి పోనియ్యవలెను. పిమ్మట రోగికి విరేచనము వచ్చుచున్నదను తలంపు మరచిపోవువరకు రోగియొక్క పిరుదులను దగ్గరకు చేర్చి పట్టుకొనవలెను. కాని విరేచనము అగుటకొరకే ఒక సప్పాజీటరును దూర్చియున్నపుడు పిరుదులను ఒకటిగ చేర్చి పట్టుకొన కూడదు. ఈ పనినంతయు చేయునపుడు నర్సు తనచేతికి రబ్బరు ⁷చేతిత్తిని గాని, వ్రేలికి ⁸వ్రేలిగూడుగాని తొడుగుకొనవలెను.

రెక్టల్ ట్యూబ్ నెక్కించు పద్ధతి

రోగికి ఆపరేషను చేసినతరువాత క్రింది ప్రేగులో గాలిచేరుటవలన కడుపు ఉబ్బియుండునపుడు ఈ గొట్టము నుపయోగింతురు. ఈ పని కొరకు ప్రత్యేకమైన రెక్టల్ ట్యూబునకు ప్రక్కనగాక కొనయందు రంధ్రముండును. ఈ పనిచేయునపుడు రోగి ఒక మాకింటాషు, ఒక చిన్న డ్రాప్ షీటుమీద పరుండియుండును. గొట్టమును ఉపయోగించక ముందు దానిని వేడినీటిలో పెట్టి ఉడుకు చేయవలెను. పిమ్మట దానికి 8—10 అంగుళములవరకు నూనెపూసి దానిని మెల్లగ పురీషనాళములో ప్రవేశపెట్టవలెను. గొట్టముయొక్క రెండవకొనను నీరున్న ఒక పాత్రలో ముంచినయెడల గాలి బైటికివచ్చుటను గమనించవచ్చును. గొట్టమును ఈ పాటులో 10 నిమిషములవరకు ఉండనియ్యవలెను.

అధ్యాయము 8

లవాజ్, నైఫన్ వలన ద్రవమును గాలిని పీల్చుట,
గవాజ్, ఇరి గేషన్, క్యాలిటరైజేషన్, డూషులు,
ప్రాణవాయువును ప్రయోగించుట

లవాజ్

ఆహారకోశము, మూత్రకోశమువంటి ఏదైన ఒక అవయవమును కడుగు పనికి లవాజ్ అని పేరు.

¹గ్యాస్ట్రిక్ లవాజ్:—మింగిన విషమును తీసివేయుటకును, శస్త్రచికిత్సకు ముందు ఆహారకోశమును శుభ్రముచేయుటకును, అతి వాంతిబాధను నివారించుటకును, ²ఎక్లాంప్సియ అను ఒక విధమైన ఈడ్పు వ్యాధి యందు విషబాధను తగ్గించుటకును, ఆహారకోశమును శుభ్రము చేయుచుందురు. దీనినే గ్యాస్ట్రిక్ లవాజ్ (ఆహారకోశమును గడుగుట) అందురు.

పరికరములు:—రోగి చిన్నపిల్లగ నుండినయెడల క్యాలిటరు, ఘనలు నుపయోగించవచ్చును. ఆహారకోశపు గొట్టము, లూబ్రికెంటుకొరకు గ్లిసరిను, ఒక మాకింటాష్, ఒక తువాలు, తిరిగివచ్చేడు ద్రవముకొరకు ఒక పాత్ర, నిర్ణయించిన లోషను పోయుటకు ఒక పాత్ర, ద్రవమును పోయుటకు ఒక చిన్న జగ్గు లేక ఒక పైంటు కోప, మతితప్పినరోగికి లేక చిన్నపిల్లకు ఉపయోగించెడి వాకట్టు, నాలుకను లోపలికి ఒత్తిపెట్టేడు సాధనము (టంగ్ డిప్రెసర్), టంగ్ ఫార్నెప్స్, (నాలుకకుపయోగించెడు పట్టుకారు) నోటిని శుభ్రముచేయుటకుగాని లేక రోగి తనకుతానే నోటిని శుభ్రముచేసికొన గల సోల్యూషన్ గల ఒక శ్రే, మొదలైన పరికరములు అవసరమైయుండును. ఈ పనికి అవసరమైన లోషనులు ఏవనగా, ఒక పైంటునీటిలో ఒక డ్రాము ³బైకార్బోనేట్ ఆఫ్ సోడియమ్ కలిపిన లోషను, పలుచగచేసిన ⁴పొటాసియమ్ పర్మాంగనేటు సోల్యూషను, ⁵మెగ్నీషియమ్ సల్ఫేటు లోషను, నీళ్లు మొదలైనవి.

¹ Gastric lavage. ² Eclampsia. ³ Bicarbonate of sodium.

⁴ Potassium permanganate, ⁵ Magnesium sulphate.

¹ Suppositories. ² Tannic acid. ³ Cocoa butter. ⁴ Conical shapes.

⁵ Gelatine. ⁶ Sphincter. ⁷ Glove. ⁸ Finger cot.

పద్ధతి:—ఈ పనిచేయుచుండగ రోగియొక్క నమ్మకమును, సహకారమును నర్చు సంపాదించుకొనవలెను. రోగి, పడకమీద పరుండియైనను కూర్చుండియైనను ఉండవచ్చును. స్త్రావకములేని రోగులకు ఈ చికిత్స చేయుచుండగ ద్రవము శ్వాసనాళములోనికి పోకుండ జాగ్రత్తగ నుండవలెను. రోగికి 'కృత్రిమపుంపండ్లుండినయెడల వానిని తీసివేయవలెను. రోగి దుస్తులు, పడక తడిసి చెడిపోకుండునట్లు మాకింటామును, తువాలును పరచవలెను. నర్చు రోగి కుడివైపున నిలుచుండి గొట్టమునకు గ్లిసరీను పూసినతరువాత దానిని నోటిలోనికి ప్రవేశ పెట్టవలెను. గొట్టము, లోపలికి పోవుచుండగ అది 'స్తవపథముయొక్క వెనుకటిభాగమును చేరినపుడు దానిని కొంచెము ఒత్తుటవలన అది తిన్నగా 'కంఠనాళములోనికి పోగలదు. అటుపిమ్మట గొట్టము సులభముగ లోపలికిపోవును. పెద్దవారికి గొట్టము మీద నుండు 20 అంగుళముల గురుతును, చిన్నవారికి 10 అంగుళముల గురుతును పెదవుల మట్టముదగ్గర నిలిచియున్నపుడు గొట్టమును లోపలికి పోనిచ్చుట ఆపవలెను. కడుపునుండివచ్చు మైల పడకమీద పడకుండ గొట్టమును ప్రవేశపెట్టుచుండగ దానికి సంబంధించిన ఫనలును ఒక పాత్రలో నుంచవలెను. లేదా ఫనలును ఎత్తిపట్టుకొనవలెను. ఈ పని జరుగుచుండగా రోగియొక్క రంగును, శ్వాసను గుర్తించుచుండవలెను. రోగి రంగు నీలముగ కనబడినయెడల గొట్టము శ్వాసనాళములోకి పోయినదని గ్రహించి వెంటనే తీసివేయవలెను. అట్లుకాక రోగి నెమ్మదిగ నుండి, అతని రంగు బాగున్నట్లు కనబడినయెడల గొట్టము కడుపులోనికి పోయినదని గ్రహించవలెను. గొట్టము తగినస్థానమునకు పోయినవెంటనే దానిలో ఒక అరపైంట్లు ద్రవమును పోసి లోపలికి పోనియ్యవలెను. గొట్టము ఎప్పుడును సంపూర్ణముగ ఖాళీయైయుండకుండునట్లు జాగ్రత్తగ నుండవలెను. గొట్టములోపలికి గాలి ప్రవేశించినయెడల 'సైఫన్ (అంకుశనాళి) పనిచేయక ఆగిపోవును. గొట్టమును గట్టిగ నొక్కిపట్టి క్రిందికిదించి ఫనలును వంచి కడుపులోని ముటికి ద్రవమంతయు ఒక పాత్రలో పడునట్లు పట్టుకొనుము. మొదట బైటపడిన ద్రవము వైద్యుని పరీక్షకొరకు ఎత్తిపెట్టవలసివచ్చును. పిమ్మట ఫనలును పైకెత్తి ఒక పైంట్లు

¹ False teeth, ² Posterior wall of the pharynx, ³ Esophagus.

⁴ Siphonage.

లోషనును లోపలికి పోయవలెను. వెంటనే ఫనలును క్రిందికివంచి ద్రవము తిరిగి పాత్రలోపడునట్లు పట్టుకొనవలెను. లోపలి కియ్యబడిన లోషను శుభ్రముగ బైటికివచ్చునంతవరకు ఈ పనిచేయుచుండవలెను. ఈ పని అంతటికి రెండు గాలనుల సాల్యూషన్ అవసరమైయుండును. పిమ్మట గొట్టమును ఒత్తిపట్టి బైటికితీసివేసి రోగి నోటిని బాగుగ కడుగవలెను. గొట్టమును గోరు వెచ్చని నీటిలోకడిగి పొంగించవలెను. లోపలికిపోసిన ద్రవమును బైటికివచ్చిన ద్రవమును కొలిచి, వాని రికార్డు వ్రాసి యుంచవలెను. విపరీతమైన లక్షణములు వవైననున్నయెడల, వానిని వ్రాసి యుంచవలెను.

సైఫన్ నేజ్ వలన ద్రవమును పీల్చుట

సైఫన్ నేజ్ యొక్క నియమమును ఉపయోగించి ఆహారకోశము, మూత్రకోశము, మొదలైన బోలుగనుండు అవయవములనుండియు 'ఎంపైయెమ అను బోలుగనుండు స్థలములనుండియు ద్రవము తెంపులేకుండ బైటికిపాటునట్లు చేయుదురు. దీనిని తరుచుగ ఆహారకోశములోను, ప్రేగు యొక్క వైభాగమునను పెట్టి పనిచేయుదురు. ద్రవమును వీల్చెడి గొట్టము యొక్క మాదురులు పెక్కు గలవు. అనుకూలముగ నుండుటకుగాను ఈ గొట్టమును నోటిద్వారాకాకుండ ముక్కుద్వారా లోపలికి ప్రవేశ పెట్టుదురు.

సైఫన్ నేజ్ యొక్క ఉపయోగము ఈ క్రిందివానిలో నెక్కువగ కనబడును.

1. 'పెరలిటిక్ ఇలియస్ (ప్రేగుల పక్షవాతము):—శస్త్రచికిత్స చేయబడినతరువాత ప్రేగులుబిచ్చినపుడును, 'పెరిటొనైటిస్ (భిన్నాంత్రోదరము) లోను ఇది కలుగుచున్నది.

2. ప్రేగులలోగల ఆటంకము:—ప్రేగులలో అడ్డుపడిన ప్రతి వ్యాధి యందును శస్త్రచికిత్సకు ముందు ద్రవమును వీల్చెడి గొట్టముయొక్క ప్రయోగము ఉపయోగపడును. ఈ ప్రయోగమువలన వాంతియగుటయు, కడుపు ఉబ్బుటయు తగ్గిపోవును. కొన్ని సమయములయందు ఈ ప్రయోగమువలన ఆపరేషను చేయవలసిన అవసరముకూడ లేకుండ పోవును.

¹ Suction-siphonage, ² Emphyema, ³ Paralytic Ileus, ⁴ Peritonitis.

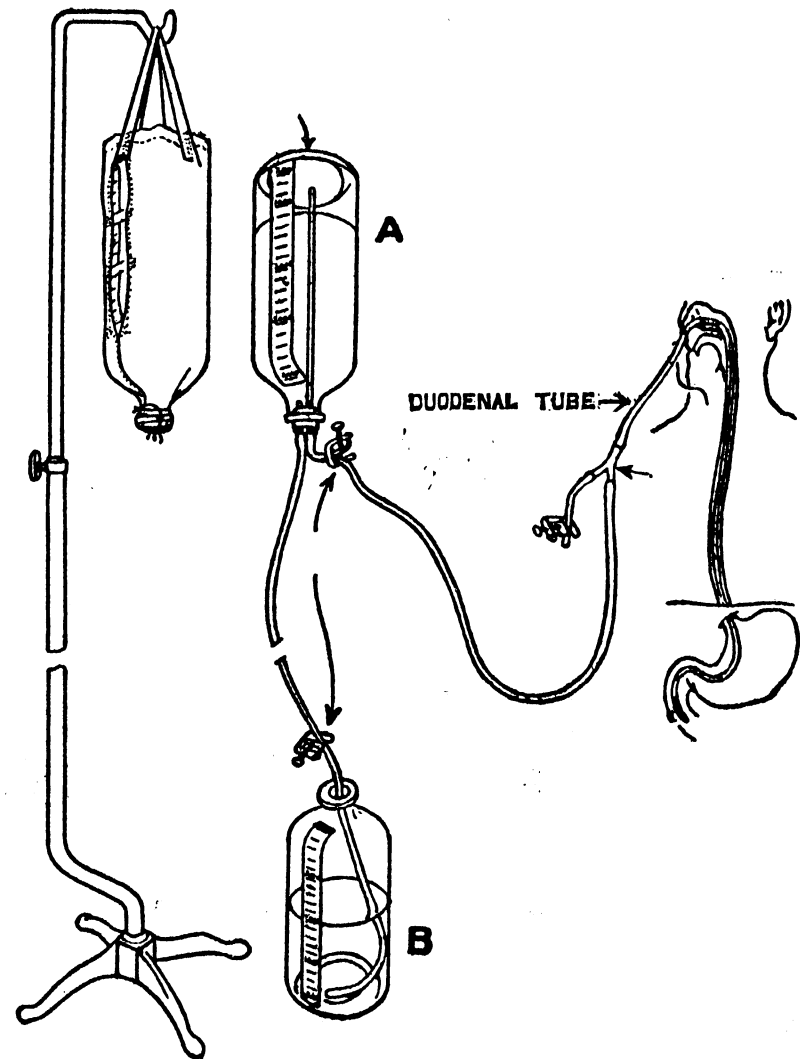
3. ఆహారరోగము ఉబ్బుట:- ఏ కారణముచేతనైనను ప్రేగులయందు కలిగిన ఆటంకమువలననైనను ఆహారరోగము ఉబ్బవచ్చును. ఉదాహరణ ముగ, 'ఆంత్రముఖ ద్వారములోగాని ద్యువోదినము (చిన్న ప్రేగుయొక్క పై భాగము) లోగాని పుండులేచి మాని 'పుంటి మచ్చ' ఏర్పడవచ్చును. దీనివలన కలిగిన ఆటంకమునుబట్టి కడుపు విస్తరించవచ్చును.

వ్యక్తములు:- ఒక్కొక్కగాలను పరిమాణముగల రెండు బుడ్లు, రెండు ద్వారములుగల ఒక రబ్బరుబిరడా (ఇది ఒక గాలను బుడ్డి మూతికి సరిపోవునదై యుండవలెను), ఒక్కొక్కటి 6 అడుగుల పొడుగుగల రెండు రబ్బరు గొట్టములు, 6 అంగుళముల పొడుగుగల ఒక రబ్బరుగొట్టము, ద్యువోదినల్ రబ్బరుగొట్టము ఒకటి, గాజుగొట్టములు రెండు (వీనిలో ఒకటి 6 అంగుళములును, మరయొకటి 12 అంగుళములును పొడుగు ఉండవలెను), ³Y ఆకారమున ఉన్న కలుపుడు (కనెక్టింగ్) గాజుగొట్టము ఒకటి, మూడు మరబందులు, ఒక మందుగ్లాసులో స్లిసరీను లేక లోహపు నూనె, క్యాన్వసుపట్టతో చేసిన బుడ్డివర, 'అడ్ హిసివ్ ప్లాస్టర్', ఒక కత్తెర, ఒక స్టాండ్, (వస్తువులు తగిలించుకొనెడు ఎత్తు చట్రము) ఒక 'అసెప్టా సిరింజి.

పద్ధతి:- ఒక బుడ్డిలో 400 CC. ల నీళ్లు పోయుము. రెండవ బుడ్డిలో కూడ నీళ్లునింపి రబ్బరు మూతపెట్టుము. ఈ మూత లేక బిరడాలోనున్న రెండు రంధ్రములకు (వైనచెప్పిన 6, 12 అంగుళముల) రెండు గాజుగొట్టములు అమర్చియుంచవలెను. ఈ రెండు గాజుగొట్టములకు ఆరేసి అడుగుల పొడుగుగల రెండు రబ్బరు గొట్టములను తగిలించవలెను. Y ఆకారమున ఉన్న గొట్టమును 12 అంగుళముల గాజుగొట్టమునకు తగిలించిన రబ్బరు గొట్టమునకు తగిలించవలెను. 6 అంగుళముల పొడుగుగల రబ్బరు గొట్టమును Y యొక్క ఒక కొమ్మనకు తగిలించి ఒక మరబందుతో మూయుము. బుడ్డినుండి వచ్చు రెండు గొట్టములను కూడ మరబందులతో మూయుము. ఈ బుడ్డియొక్క మూత గట్టిగ పెట్టబడియుండునట్లు జాగ్రత్త తీసికొని, దీనిని క్యాన్వస్ వరలోపెట్టి బోర్లించి స్టాండునకు తగిలించుము. 6 అంగుళముల గాజుగొట్టమునుండి వచ్చు రబ్బరు గొట్టమును

¹ Cicatricial obstruction of the pylorus. ² Peptic ulcer.
³ Glass Y connector. ⁴ Adhesive tape. ⁵ Asepto syringe.

నేలమీద రోగిపడక ప్రక్కన పెట్టబడియున్న రెండవ బుడ్డికి అమర్చుము. దీనికొన నీటిలో మునిగి యుండవలెను.

9. కడుపు, ద్యువోదినమ్ అను అవయవములనుండి ద్రవమును బైటికి పీల్చెడు సైఫన్ జిగొట్టము

ఈ పని చేయుచుండగ రోగి పరుండిన లేక కూర్చుండిన తీరులో నుండవచ్చును. ద్యువోదినల్ గొట్టమునకు నూనె రాసిన తరువాత వైద్యుడు దీనిని మెల్లగ రోగి ముక్కులో దూర్చుచు, దానిని లోఁపలికి మ్రింగుచు మధ్య మధ్య నోటితో ఊపిరి విడువవలెనని రోగికి చెప్పవలెను. ఒక్కొక్క గుక్క నీళ్లు మ్రింగుటవలన ఈ గొట్టము లోపలికి పోవుటకు సహాయపడును. అవసరమైనంత లోతునకు ఈ గొట్టము పోయిన తరువాత అడ్ హిసివ్ ప్లాస్టరుతో దీనిని రోగి బుగ్గకు అంటించవలెను. రెండు పొడుగుగల గొట్టములకు తగిలించిన మరబందులను తీసివేయుము. గొట్టము

నందే దేని ఆటంకముండినయెడల Y గొట్టమునకు పైనున్న గొట్టమును మరబందుతో బిగించుము. ఇప్పుడు అసెప్టా సిరింజిని కుఱుచయైన రబ్బరు గొట్టమునకు తగిలించి గాలినిగాని నీటినిగాని లోపలికి పోనిచ్చి కడుగవలెను. ఈ సాధనమును ఆపివేయవలసినపుడు ద్యువోదినల్ గొట్టమును మరబందుతో బిగించి మెల్లగ బైటికి తీసివేయుము. ఈ పని అంతయు జరుగుచుండగ రోగికి ఒక్కొక్క గుక్క నీరిచ్చుచు దాహము తీర్చుచు ఉండవలెను.

ఈ సాధనము పనిచేయుచున్నంతకాలము రోగియందున్న జాతరికరసము ఊరుచున్నకొలది, అది బైటికి పీల్చివేయబడునుగాన రోగి దేహము లోని ద్రవమును, ఉప్పులును తరిగిపోవుచున్నవని మనము తెలిసికొనవలెను. ద్యువోదినల్ అను పీల్చెడుగొట్టము పనిచేయునపుడు ద్రవము మరి యెక్కువ వేగముగ పీల్చివేయబడుచుండును. ఇట్లు నవ్వుమైన ద్రవమును తిరిగి పూర్తిచేయుటకుగాను 24 గంటలలో 800—1000 CC. ల మూత్రము విడువగలిగినంత నార్కల్ నేలైనును నోటిమార్గమునగాక మరి యొకమార్గమున రోగికి ఇచ్చుచుండవలెను. జాతరికరసమును పీల్చెడు గొట్టము పనిచేయునపుడు మొత్తము మీద 1500 CC. ల ద్రవమును, ద్యువోదినల్ పీల్చెడు గొట్టము పనిచేయుచుండగ దానికి రెండింతలు ద్రవమును రోగికిచ్చుట అవసరమై యుండును.

రోగి కడుపునుండి బైటికివచ్చిన వాయువును, ద్రవములను లెక్కించుటకై, B అనెడు క్రింది బుడ్డిలోని ద్రవమునుండి, ఈ చికిత్స ఆరంభమైనపుడు ఆ బుడ్డిలోనుండిన నీటి మొత్తమును తీసివేయుము. మరియు రోగినుండి A అను బుడ్డిలోనికి తీయబడిన వాయువునుకూడ B అను బుడ్డి మొత్తము వాయువునుండి తీసివేయవలెను. దీని ఫలితముగ B అను బుడ్డిలో రోగి నుండి తీయబడిన ద్రవము మాత్రమే నిలిచియుండును.

ఈ సాధనముయొక్క పరికరములన్నిటిని ఊడదీసి ప్రతిదినము కడుగవలెను. చికిత్స ముగిసినపిమ్మట బుడ్లను, గొట్టములను నబ్బు నీటితో కడిగి, పొంగించి, ఆరబెట్టవలెను.

శల్పితపోషణ

మిక్కిలి బలహీనులైన రోగులకును, సన్నిపాతము, గాఢ మూర్ఛ, స్తవ్వపథకు కలిగెడు పక్షవాతము, ధనుర్వాయువు మొదలగు

¹ Artificial feeding.

² Paralysis of the pharynx.

³ Tetanus.

వ్యాధులచేత బాధపడురోగులకును, నోటియందుగాని గొంతునందుగాని శస్త్రము చేయబడిన రోగులకును, ఆహారముగాని ఔషధముగాని ఇచ్చుటకు అనేక సదుపాయములను ఉపయోగించుచుందురు.

¹ అన్నవాహికగుండ ఆహారమిచ్చుట

పరికరములు:—కడుపును కడుగుటకు ఉపయోగించినట్టి స్టమక్ ట్యూబ్, స్లిసరీను, నిమ్మరసముతో కలిపిన రుచిగల లూబ్రికెంటు, ఒక మాకింటాషు, తువాలు, ఒక వాకట్టు, మాత్ వాష్, కొలతపాత్రలో ఆహారము (ఈ పాత్రను వేడినీటి చిప్పలో నుంచవలెను). ఒకవేళ రోగి కడుపులో త్రిప్పి, వాంతిచేసినయెడల దానిని పట్టుటకు అవసరమైన పాత్రలు మొదలైన పరికరములు కావలెను.

పద్ధతి:—వీలైనయెడల దిండ్లమీద ఆనుకొని రోగి కూర్చుండి యుండవలెను. మాకింటాషును, తువ్వలును రెంటిని చక్కగ అమర్చి మెడ చుట్టు కట్టవలెను. నోటిని శుభ్రము చేసెడు మందునీటితో మొదట రోగియొక్క నోటిని బాగుగ శుభ్రము చేయవలెను. గొట్టమునకు లూబ్రికెంట్ పూసి, కడుపు శుభ్రము చేసినపుడు పెట్టినంతలోతునకే ఇప్పుడును ఈ గొట్టమును పెట్టవలెను. దీనిని పెట్టుచుండగ మ్రింగుచుండుమని రోగిని ప్రోత్సహించవలెను. గొట్టముమీదిగురుతు పండ్లను దాటిపోకూడదు. ఇంతవరకు గొట్టముపోయినయెడల అది కడుపులోనికి పోయినదని తలంచవలెను. ఇట్లు గొట్టమును ప్రవేశ పెట్టిన తరువాత కడుపులోనిగాలి దానిగుండ బైటికి పోవునట్లు గొట్టమును కొన్ని నిమిషములు పైకెత్తిపట్టుకొనవలెను. పిమ్మట ద్రవాహారమును మెల్లగ గొట్టములోనికి పోయవలెను; ఇట్లే ఏదైన మందునుగూడ పోయవలెను. ఆహారము ద్రవరూపమున నుండవలెను. అనగా పాలు, గ్రుడ్లు, గంజి మొదలగువాని నియ్యవలెను. గొట్టమును తీసివేయకముందు రోగి ఆహారముయొక్కయు మందుయొక్కయు ఫలితమును సంపూర్ణముగా పొందునట్లు కొంచెము మంచినీరు గొట్టములోనికి పోయవలెను. పిమ్మట గొట్టమును గట్టిగ ఒత్తిపట్టి త్వరగ బైటికి తీసివేయవలెను. దీనిని తీసివేయుటయందు ఆలస్యముగాని తప్పుగాని జరిగినట్లైన రోగి వాంతిచేయుటకు ప్రేరేపింప

¹ Esophageal feeding.

బడవచ్చును. ఈ పనియైనపిమ్మట రోగి నోటిని తిరిగి శుభ్రము చేయవలెను. రోగియొక్క వ్యాధినిబట్టియు, వయస్సునుబట్టియు ఆమెకు ఇయ్యవలసిన ఆహారపుకొలత అర్థనుండి ఒక పైంటువరకు మారుచుండును. సాధారణముగా 4 నుండి 6 గంటల కొకసారి రోగికి భోజనమిచ్చుచుందురు.

రోగికి భోజనమిచ్చేడు మరియొక్కవ సులభమైన పద్ధతి యేదనగా:- ఒక గాజుసిరింజియొక్క ముక్కునకు 4, 5 అంగుళముల పొడుగైన రబ్బరు గొట్టము నమర్చుదురు. పిమ్మట గొట్టమును నోటిలోపెట్టి గొంతువెనుక తట్టునకు పోవునట్లు దానిని మెల్లగా నెట్టుచుందురు. ఈ పనిచేయుచుండగా, రోగి తన దవుడలను బిగబట్టియే యుండినయెడల, పండ్లు, చెంపలమధ్యకు వచ్చునట్లు గొట్టమును వెనుకకు నెట్టవలెను. గొట్టము సరియైన స్థలములో నున్నప్పుడు సిరింజిలోనున్న ద్రవాహారము మెల్లగా లోపలికి పోవునట్లు ఒత్తవలెను. అప్పుడది తిన్నగా అంగిటిలో పడును. దీనికి బదులు పద్ధతి యేదనగా:-భోజనపు గిన్నెకు కుఱుచయైన రబ్బరు గొట్టమును తగిలించి త్రాగించుట.

ముక్కువ్వారా ఆహారమిచ్చుట

పరికరములు:-ఒక క్యాతిటరు (దీనిపైజు 7-8 Fr.), ఈ క్యాతిటరును కుఱుచయైన ఒక రబ్బరు గొట్టమునకు తగిలించవలెను. ఈ గొట్టము ఒక గాజు ఫనలుకు సంబంధపడి యుండవలెను. వీని నన్నిటిని పొంగించి, ఒక పాత్రలోని ఉడుకు నీటిలో పెట్టి మూతవేసి యుంచవలెను. గొట్టమునకు అమర్చగలిగిన ఒక క్లిప్పు, 'లిక్విడ్ పారఫిన్'వంటి మంటపుట్టనట్టి తైలము, ఒక చిన్నపాత్రలో 'సేలైను' లోషను, దూదియుండలు, మాకింటాషు, తువాలు మొదలగు పరికరములుకూడ కావలెను. రోగికి నిచ్చేడు ఆహారమును వడయగట్టి, వేడిగా నుండునట్లు దానిని వేడినీటి పాత్రలో పెట్టి యుంచవలెను.

పద్ధతి:-రోగిని కూర్చుండబెట్టిగాని, పరుండబెట్టిగాని భోజనమియ్యవచ్చునుగాని, ఆమెను కూర్చుండబెట్టి యిచ్చుటయే శ్రేష్ఠము. రోగి పడక చెడకుండ దానిమీద మాకింటాషు, తువాలు పరిచెదరు. దూది ఉండలను లేక పుల్లలను సేలైను లోషనులో తడిపి ముక్కుపుటములను

(రంధ్రములను) శుభ్రము చేయుదురు. ఈ పనికి బోరిక్ లోషనుకంటె సేలైనునే ఉపయోగించుట మంచిది. ఎందుకనగా, బోరిక్ కొంచెము ఒగరుగాను, మంటపుట్టునదిగాను నుండును. గ్లిసరీనుగూడ మంటపుట్టునదేగాన, అదియు ఈ పనికింత శ్రేష్ఠమైనదికాదు. క్యాతిటరుకు లూబ్రికెంట్ పూసి, ఏ ముక్కురంధ్రము శుభ్రముగాను, గాలి ధారాళముగా పోవునదిగాను ఉన్నదో చూచి, దానిని ఏర్పర్చుకొనుము. క్యాతిటరును వెనుకకును, క్రిందికిని నెమ్మదిగా (మృదువుగా) ప్రవేశపెట్టుముగాని త్వరగా పనిచేయుము. అది సప్తపథవరకు పోయినప్పుడు కొంచెము అడ్డుపడి నట్టుండును; మరియు రోగికి వాంతివచ్చినట్లును ఉండును. అప్పుడు రోగి తలను కొంచెము ముందుకువంచి గొట్టమును లోనికి పోనిచ్చుచుండవలెను. క్యాతిటరు అన్నవాహికలో నున్నప్పుడు సప్తపథలోని జిల ఆగిపోవును. నీవు ప్రవేశపెట్టుగొట్టము వెనుకకు తిరిగి చుట్టచుట్టుకొని నోటిలోనికి రాకుండను 'శ్వాసనాళము'లోనికి దిగి పోకుండను జాగ్రత్తగా నుండవలెను. ఈ పని జరుగుచుండగా రోగి సుఖముగా నున్నదా, 'సీలిరంగు'గా మారి నదా, దగ్గుచున్నదా యని గమనించుము. క్యాతిటరు శ్వాసనాళము లోనికి దూరియుండినయెడల, ఈలవంటి శబ్దము వినవచ్చునుగాన, ఫనలు నొద్ద చెవియుంచి ఆలకించుము. లేక ఫనలు మూతిని నీటిలో నుంచుము. గాలి బుడుగలు రాక నిలిచిపోయినట్లయిన, గొట్టము అన్నవాహికలోనికి దూరినదని గ్రహించవచ్చును. అప్పుడు రోగికియ్యవలసిన ఆహారము గాని, మందుగాని పోయుము. పైన గొట్టములో ఏమి మిగిలియుండకుండ కొంచెము నీళ్లుపోయుము. పిమ్మట ముక్కురంధ్రమునొద్ద గొట్టమును బాగుగా నొక్కి, త్వరగా బయటికి తీసివేయుము. ముక్కును తుడిచి, పుండుగా నుండినయెడల లూబ్రికెంటు తైలము పూయుము. కొన్ని సార్లు క్యాతిటరును ముక్కులోపల విడిచియుంచెదరు. అప్పుడు దానిని భోజనము నిచ్చినతర్వాత శుభ్రముచేసి, అడ్ హిసివ్ ప్లాస్టరుతో రోగి కణతప్రక్క నంటించవలెను.

శక్తితమార్గములచే ఆహారమిచ్చుట:-కడుపుపైనున్న చర్మముగుండ ఆహార కోశములోనికి నేరుగ రంధ్రము చేయుదానికి 'గ్యాస్ట్రోస్టోమి' యని

¹ Trachea. ² Cyanosed.

³ Feeding through Artificial openings. ⁴ Gastrostomy.

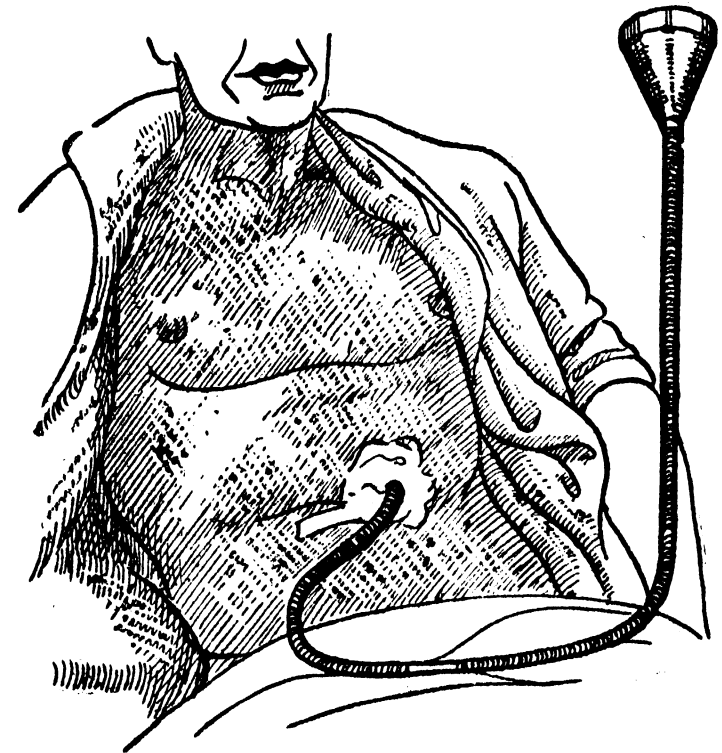
¹ Nozzle. ² Liquid paraffin. ³ Saline lotion.

పేరు. ఆపరేషను చేయు సమయములో చేసిన రంధ్రమందు ఒక గాజు గొట్టము లేక క్యాతిటరు పెట్టి దానికొనకు మరబందుపట్టించి, నిర్మలమైన దూదితోచుట్టి, గాయపు కట్టు పైభాగమునకు ఒక పిన్నుతో గుచ్చవలెను. ఈ గొట్టముగుండ అప్పుడప్పుడు ఆహారమును ఆహారకోశములోనికి ఎక్కించెదరు. ఈ యాపరేషను ఇనఫేగాస్ట్రమి (అన్న వాహికలోనికి రంధ్రము చేయుట) లేక డుయాడినాస్ట్రమి (అంత్రమూలములోనికి రంధ్రముచేయుట) గాని అయినయెడల ఈ యాహార మెక్కించుటను గ్యాస్ట్రోస్టోమిలో ఎక్కించినట్లే ఎక్కించవలెను.

పరికరములు:—కన్వెక్టింగ్ గాజుగొట్టము, ఒక రబ్బరు గొట్టపుముక్క, ఒక గాజుఫనలుగాని లేక ఒక గాజు సిరంజిగాని—వీనిని పొంగించి వెచ్చనినీళ్ల బేసినులో పెట్టి మూతవేసి యుంచవలెను. రోగికిచ్చెడు ద్రవాహారమును వడియగట్టి కొలతగ్లాసులో పోసి దీనినికూడ వెచ్చని నీటి పాత్రయందు ఉంచవలెను. రోగికిచ్చు ఆహారము, సంపూర్ణాహారమున కుండవలసిన లక్షణములన్నియు గలిగియుండవలెను. అనగా, పాలు, గ్రుడ్లు, గంజి, ఆరెంజిపండ్లరసము, గొడ్డుమాంసరసము, చక్కెర మొదలగునవి చేరియుండవలెను. క్యాతిటరులో అడ్డులేకుండ యుండు నట్లును, ఆహారమిచ్చిన తరువాత దానిని శుభ్రము చేయుటకును దాని గుండ వట్టినీళ్లు కారనిచ్చుట అవసరము. రోగి గుడ్డలు, పడక చెడిపోకుండ ఒక తువ్వాలును వాడుటకూడ అవసరము.

పద్ధతి:—గాయపుకట్టు మీద తువాలునమర్చి, క్యాతిటరుకు గొట్టమును ఫనలును అంటించి, మరబందును తీయవలెను. తరువాత కొంచెము వట్టినీటిని గొట్టములోనికి పోయవలెను. క్యాతిటరులో అడ్డులేకపోయిన, ఆహారమియ్యవచ్చును. చివరకు వట్టినీటిని పోయవలెను. క్యాతిటరును మరబందుతో మూసి, గాజుగొట్టమును తీసివేయుము. గాయపు కట్టుమీద క్యాతిటరుండవలసిన స్థలమున దానిని బిగించి, ఆహారమిచ్చిన పరికరములన్నిటిని కడిగి, పొంగించి, మరియొకసారి ఆహారమిచ్చుటకు సిద్ధముగ నుంచవలెను. కొన్నిసార్లు క్యాతిటరు గాయములోపలనే నిలిచి యుండుటకు వీలులేనిరీతిగా ఆపరేషను చేయుదురు. అప్పుడు భోజనమిచ్చునపుడెల్ల ఈ సాధనమును ప్రవేశపెట్టవలసియుండును. ఇట్లు చేయునపుడు కడుపులోని రంధ్రమును సాధారణమైన శస్త్రగాయముగ భావించి

దానికి చికిత్స చేయుచుండవలెను. ఆహారకోశములోని పదార్థములు చర్మముమీద పడినయెడల అది కందవచ్చును. ఈ స్థితి రాకుండ చేయుటకు ములాము పట్టించవచ్చును. 'ల్యానోలిన్' లేక పందిక్రొవ్వు అనునవి జీర్ణరసములతో కలిసిపోవచ్చును గాన, వానికంటె లిక్విడ్ పారఫిను లేక వ్యాజిలీనును ఉపయోగించుట శ్రేష్ఠము.

10. గ్యాస్ట్రోస్టోమి రోగికి ఆహారమిచ్చుట

కోలన్ ఇరిగేషన్

¹ఎక్లాంస్మియ (ప్రసవసంబంధమైన ఈడ్పులు) వంటి వ్యాధులయందు ప్రేగులలో ఏర్పడు విషపదార్థములను, అతివిరేచనమువలన కలుగు బాధను తొలగించుటకు పెద్దప్రేగును కడుగుదురు. ఇట్లు కడుగుటకు ద్రవమును తెంపులేకుండ లోపలి కెక్కించి తిరిగి అది బైటికి రచ్చునట్లు చేయుదురు. ఈ పనికి 'కోలన్ ఇరిగేషన్' లేక పెద్ద ప్రేగును కడుగుట అని పేరు. రక్తభేది బాధను, 'అధోవాయువును' తొలగించుటకు ఈ చికిత్స చేయుదురు. జ్వరమును తగ్గించుటకును ఈ పనిని చేయుదురుగాని దీనికి మంచునీళ్లను ఉపయోగించెదరు. ద్రవమువలన ప్రేగును వేడిచేయుటకును పెద్దప్రేగును కడిగెడు సదుపాయమునే చేయుదురు.

¹ Lanoline or lard. ² Eclampsia. ³ Colon Irrigation. ⁴ Flatulence.

పరికరములు:—ఈ చికిత్స చేయుటకు ఫనలు, గొట్టము, క్యాతిటరు కావలెను. మునుపటివలె ఇప్పుడుకూడ క్యాతిటరు పెట్టకముందు లూబ్రికేంట్ ను పూయవలెను. ఈ పనికి కొంచెము సబ్బుకలిపిన నీటినిగాని, నార్మల్ సేలైన్ గాని, బోరిక్ లోషనునుగాని మరేదైన 'ఒగరుగల ద్రవమునుగాని వాడవచ్చును.

పద్ధతి:—పిరుదులు వీలైనంతవరకు మంచము అంచున నుండునట్లు రోగిని లెఫ్ట్ ల్యాటరల్ పొజిషను (ఎడమతట్టునకు ఒదిగి పరుండు తీరు)లో నుంచవలెను. పడకఅంచును కాపాడుటకై రోగి తొంటిక్రింద కెల్లిప్యాడునుగాని, చిన్న మాకింటాషును, డ్రాప్ టునుగాని వేయుదురు. రోగి లోపలినుండి తిరిగివచ్చేడు ద్రవమును పట్టుటకు ఒక చిన్న తెల్లనిపాత్రయు, ఒక తొట్టియు అవసరమైయుండును. అవసరమైనప్పుడెల్ల రెండవ నర్సు ద్రవమును ఫనలులోనికి పోయించు, బయటికివచ్చు ద్రవమును తొట్టిలో పోయకముందు, చిన్న పాత్రలోనికి దానిని పట్టుకొనుటకు సహాయము చేయవలెను. దీనివలన ఏవైన విపరీతములున్న, వానిని గుర్తించవచ్చును. అవసరమైనను, విపరీతముగ కనబడినను, దానిని మాదిరికొరకు ఎత్తిపెట్టవచ్చును. గాలి యేమాత్రమును ప్రేగులోనికి పోకుండ నర్సు జాగ్రత్తగ చూడవలెను. మొట్టమొదట ఒక ఫనలు నిండెడు పరిమాణముగల ద్రవముమాత్రమే పోవునట్లు చూడవలెను. ఈ ద్రవమంతయు ఫనలు గుండ గొట్టముక్రిందికి పోవునప్పుడు ప్రేగులలోని పదార్థమంతయు సైఫను యొక్క నియమమును అనుసరించి బయటికివచ్చునట్లు ఫనలును త్వరగ మంచముక్రిందికి దించి పట్టుకొనవలెను. ద్రవము బైటికివచ్చుట నిలిచి పోగానే ఫనలును క్రిందికి దించియున్న తీరులోనే తిరిగి నింపవలెను. అట్లుకాకుండ నింపకముందే దానిని ఎత్తినయెడల గొట్టమునిండ గాలిచేరి, అది సైఫనువలె పనిచేయుట చెడిపోవును; పైగ దీనివలన రోగికి బాధయు కలుగవచ్చును. ఫనలును నింపినతరువాత దానిని పైకెత్తి ద్రవము నిదానముగా లోపలికిపోవునట్లు చేయవలెను. పిమ్మట ముందటివలెనే త్వరగ క్రిందికి దించవలెను. ఇట్లు అనేకసార్లు చేయించు ఒక్కొక్కసారి ద్రవము యొక్క కొలతను ఒక పైంటు లేక కొంచెము ఎక్కువ ఉండునట్లు హెచ్చించుచుండవలెను. ఇట్లు ప్రేగును కడుగుచుండగా క్యాతిటరు

¹ Astringent solution.

పొడుగంతయు లోపలికిపోవువరకు దానిని నిదానముగ ప్రవేశపెట్టుచుండవలెను. నియమించబడిన ద్రవమంతయు అయిపోవువరకును లోపలి నుండి వచ్చేడి ద్రవము శుభ్రముగ వచ్చువరకును ఈ పనిని చేయచునే యుండవలెను. తరుచుగ ఈ పనికి 8—10 క్వార్టుల ద్రవము అవసరమై యుండును. 'ప్రేగును కడుగుట' యను పని ముగిసినతరువాత ప్రేగులోపల నిలిచియుండుటకుగాను 'టూనిక్ ఆసిడ్' ద్రవమువంటి ఒగరు ద్రవమును ఇయ్యవలెనని వైద్యుడు చెప్పవచ్చును.

కోలన్ (పెద్దప్రేగును) కడుగుటకు మరియొక సులభమైనమార్గము గలదు. దీనిని రెండు గొట్టముల పద్ధతియందురు. దీనివలన సైఫనేజ్ నువయోగించవలసిన అవసరము లేకపోవుటయేగాక తెంపులేకుండ కడుగుటకును వీలగును.

పరికరములు:—కడిగెడు ద్రవము, 20 Fr. క్యాతిటరుకు రబ్బరుగొట్టము తగిలించియుండు ఒక పిచికారుడబ్బా (ఇరిగేటింగ్ క్యాన్), ఒక రెక్టల్ ట్యూబ్, వ్యాజీలీను, కెల్లిప్యాడు, తువాలు, అడ్ హిసివ్ ప్లాస్టర్.

పద్ధతి:—రెండు గొట్టములలో క్యాతిటరుమీద మొదటినుండి 7 అంగుళములును, రెక్టల్ ట్యూబ్ మీద 4 అంగుళములును గుర్తించి అంత దూరము నన్నని అడ్ హిసివ్ ప్లాస్టరు అంటించవలెను. వీనిని ప్రవేశపెట్టకముందు క్యాతిటరు కొనను 'రెక్టల్ ట్యూబ్' కంటిద్వారములో ఇరికించవలెను. పిమ్మట రెంటిని ఒకే గొట్టమువలె ప్రవేశపెట్టవలెను. క్యాతిటరును దానిమీదనున్న గురుతు వరకు ప్రవేశపెట్టినతరువాత దానిని గట్టిగపట్టుకొని రెక్టల్ ట్యూబును దాని గురుతువరకు మెల్లగ లోపలికి త్రోయుము. ఇట్లు చేయుటవలన రెండు గొట్టములు వేరగును. ద్రవము లోపలికి పోనిచ్చేడు గొట్టముయొక్క మరబందును ఇప్పుడు తెరచి ద్రవమును నిదానముగ లోపలికి పోనియ్యవలెను. దాదాపు ఇదేసమయములో ప్రేగునుండి బైటికివచ్చు ద్రవముయొక్క గొట్టము పనిచేయనారంభించును. అప్పుడు ఆ ద్రవముయొక్క వాసన, దానిలో కలిసియున్న బంక కొలత, మలము, ఆహారపు ముక్కలు మొదలగువానిని గమనించి చూడవలెను. ఈ చికిత్స ముగిసినతరువాత రోగిని తుడిచి తడిలేకుండ చూడవలెను. పడకను చక్క చేయవలెను. పరికరములను తీసివేయవలెను.

¹ Tannic acid.

² Eye of the rectal tube.

ఈ పనికిముందు రోగి మలవిసర్జనము చేసియుండనియెడల, సాధారణమైన ఎసీమానిచ్చి రోగికి విరేచనమగునట్లు చేయవలెను.

మూత్రమును తీయు సదుపాయము (క్యాతిటరైజేషన్)

మూత్రకోశమునుండి మూత్రమును బైటికితీయుటకు మూత్రమును తీయు సదుపాయము లేక ¹క్యాతిటరైజేషన్ అని పేరు. ఇతరభాగముల కంటె మూత్రపునంచికి మరి యెక్కువ త్వరగ అంటుతగులునుగాన ఈ పనిచేయుచుండగ సూక్ష్మజీవులవలన అంటువ్యాపించుకుండ అధిక జాగ్రత్త గలిగియుండవలెను. సూక్ష్మజీవుల ప్రభావమువలన మూత్రము త్వరగ చెడిపోవును. కావున ఇట్టి సూక్ష్మజీవులు మూత్రపు సంచిలో ప్రవేశించిన యెడల ఆ సంచిచుట్టునుండు అమత్వచ కందవచ్చును. ఇట్లు కందిన దానికి సిస్టైటిస్ అని పేరు. ఈ వ్యాధివచ్చినతరువాత దానిని మాన్పుట కష్టము. ఆరోగ్యమునకు దీనివలన కలుగు కీడు చాలా కాలముండును. క్యాతిటరైజేషన్ అను పనిని చేయుచుండగా అజాగ్రత్తగనుండుటవలన ఈ వ్యాధి సంభవించును. ఇట్టిది సంభవించినయెడల దానినిగూర్చిన నెపము నర్చుమీదనుండును. అనగా అది నర్చుయొక్క తప్పైయుండును. శస్త్రక్రియలనెంత జాగ్రత్తగచేసినను క్రమముగ క్యాతిటరైజేషన్ చేయుట వలన సిస్టైటిస్ రావచ్చును. మూత్రము పలుమారు నిలిచియుండుటవలన సంచి బలహీనపడుటచేతను, బహుశ ఈ వ్యాధి సంభవించుచుండును.

మూత్రమార్గపు (యూరిత్రల్) క్యాతిటరు నుపయోగించి క్యాతిటరైజేషన్ చేయుదురు. ఈ క్యాతిటరు మెత్తని రబ్బరు, గాజు, లోహము— వీనిలో ఏదైన ఒకదానితో చేయబడినదై యుండవచ్చును. పరిమాణ మందును (పోడుగునందు) ఆకారమందును ఈ క్యాతిటరులు వివిధముగ భేదించియుండును. స్త్రీల కుపయోగించునవి కుఱుచగాను చివర కొద్దిగ మాత్రమే వంగియు నుండును. ఇవి గాజుతోగాని, రబ్బరుతోగాని, లోహ ముతోగాని చేయబడి యుండవచ్చును. పురుషులకు ఉపయోగించునవి లోహపుసాధనములైనయెడల, అవి మరి యెక్కువ పొడుగుగాను, వంకర గాను ఉండును. లోహపు క్యాతిటరులను వైద్యులు ఎప్పుడో ఒకప్పుడు ఉపయోగించెదరు; కాని నర్చులు వానిని ఎన్నడును ఉపయోగించకూడదు.

¹ Catheterisation. ² Cystitis.

మెత్తని రబ్బరు క్యాతిటరులను స్త్రీ పురుషులైన రోగులందరికి వాడుచుందురు. న్యాయముగ లోపలనిలుచు క్యాతిటరులు మెత్తని రబ్బరుతో చేయబడి యుండును. ¹యోని, మూత్రకోశములమధ్య రంధ్రము పడినప్పుడు మూత్రకోశమును ఖాళిగ నుంచుటకు వీనిని ఉపయోగించెదరు. ఇట్టి సాధనముల కొనలయందు బుడుపులుండునుగాన ఈ రకము క్యాతిటరులు బైటికి జారి పోజాలవు. వీనిని ²దారిచూపెడు సాధనము (ప్రోబ్) మూల మున లోపలికి ప్రవేశ పెట్టుదురు. మూత్రనాళపు క్యాతిటరులను పొడుగు గాను సన్నగాను ఉండునట్లు చేయుదురు. వీనిని సాగెడు రబ్బరు బంకతో చేయుదురు. మూత్రాశయమునందలి మూత్రమును ఒక్కొక్క ³మూత్ర పిండమునుండి ప్రత్యేకముగ తీయుటకుగాని లేక వీనిలోనికి ద్రవము నెక్కించుటకుగాని ఈ రకము క్యాతిటరుల నుపయోగించెదరు.

స్త్రీలకు క్యాతిటరైజేషన్ చేయుట

పరికరములు:—ఈ పనికిగాను సూక్ష్మజీవి రహితమైన (స్టైరైల్) రెండు క్యాతిటరులు (ఇవి గాజు లేక రబ్బరుతో చేయబడినవై యుండవచ్చును), సూక్ష్మజీవి రహితమైన ఒక పాత్ర, మరియొక పాత్రలో వేడి బోరిక్ లోషన్, కొన్ని దూది ఉండలు, మూత్రమును పట్టుటకు సూక్ష్మజీవి రహితమైన మరియొకపాత్ర, ⁴సూక్ష్మజీవి రహితమైన కొలతగురుతులుగల ఒక గాజు పాత్ర, వాడిన దూది ఉండలను, క్యాతిటరును వేయుటకు ఒక చిన్నపాత్ర, ఒక మాకింటాషు, స్టైరైల్ తువాలు అవసరమై యుండును.

పద్ధతి:—రోగి డార్చల్ రికంబెంటు తీరులో మోకాళ్లు ముడుచు కొని ఒకదాని కొకటి దూరముగ పెట్టుకొని యుండవలెను. తొడల మీద గుడ్డకప్పబడి యుండవలెను. క్యాతిటరును ప్రవేశపెట్టకముందు శస్త్రగాయములను కట్టునప్పటివలె నర్చు తనచేతులను బాగుగ రుద్ది కడిగి సూక్ష్మజీవి రహితమైనవిగ చేసికొనవలెను. రెండవ నర్చు అవసర మైన నస్తువులను అందించుచుండవలెను. చేతులను బాగుగ రుద్ది కడుగుకొనిన మొదటినర్చు తనబొట్టనవ్రేలు, చూపుడు వ్రేలుతో ¹యోని యొక్క పెదవులను తెరచి క్యాతిటరైజేషన్ పనియంతయు ముగించు వరకు వానిని ఆ తీరునే యుంచవలెను. పిమ్మట పెదవుల మధ్యనున్న

¹ Vesico vaginal fistula. ² Director or probe. ³ Kidney.

⁴ A sterile graduated glass beaker.

స్థలమును బోరిక్ ద్రవముతో కడుగవలెను. ఒక దూది ఉండతో పైనుండి క్రిందికి యోనిని ఒకేసారి తుడిచి పారవేయవలెను. ఒకసారి ఉపయోగించిన దూది ఉండను మరల ఉపయోగించకూడదు. ఒకే ఉండతో క్రిందికి పైకి తుడువనుకూడదు. ఎందుకనగా అట్లు తుడిచినయెడల ఆసనభాగమునుండి ఏదైన రోగక్రిములవలనైన అంటు మూత్రద్వారమునొద్దకు రావచ్చును. అట్లు రాకుండచేయవలెను. భగము నుండి ప్రవించేడు మలినమువలన మూత్రద్వారము అంటుపడకుండ, ఆఖరి సారి తుడిచిన దూది యుండను భగమునందే విడిచి యుంచవచ్చును. పిమ్మట పొంగించి శుద్ధిచేసినపాత్రను రోగికాశ్లమధ్య పెట్టి మూత్రమును పట్టుటకు సిద్ధముగా నుండవలెను. క్యాతిటరును సాధ్యమైనంత తేలికగా, కంటిద్వారమునుండి రెండు అంగుళముల దూరములో పట్టుకొనవలెను. అనగా, క్యాతిటరు రబ్బరుదైన యెడల యిట్లు పట్టుకొనవలెను గాని గాజు, లేక ఇతర లోహములతో చేయబడినదై గట్టిగా నుండినట్లయిన, కొనదగ్గరపట్టుకొనవలెను. గాజు క్యాతిటరును ఉపయోగించునప్పుడు, అది పగిలియున్న దేమో లేక ఓడుబారి యున్న దేమో యని నర్సు ముందు గనే దానిని పరీక్షించవలెను. పగులలేదని నిశ్చయముగా తెలిసికొనిన తరువాత, దానిని యితరభాగములకు తగలనియ్యకుండ మెల్లగా మూత్రద్వారములో పైకి క్రిందికి జరుపుచు ప్రవేశపెట్టవలెను. అట్లు వేరొకభాగమునకు తగిలినయెడల, ఆ క్యాతిటరును వెంటనే తీసివేసి, మరియొక దానిని ఉపయోగించవలెను. రోగి తన్నుతాను బిగువుగా పట్టుకొనియుండినయెడల, నోరు తెరచి, లోతుగా శ్వాసింపుటమూలమున దేహమును సల్లువదలమని ఆమెకు చెప్పవచ్చును. సాధారణమైన రోగికి క్యాతిటరును సులభముగా ప్రవేశపెట్టవచ్చును. ఏదైన ఆటంకమున్నట్టు కనబడినయెడల, క్యాతిటరును బలవంతముగా లోపలికి నెట్టకూడదు. ప్రసవమునకు వచ్చినరోగులు, చిన్న పిల్లలు, సన్ని పాతపురోగులు, స్త్రీరకము తప్పియున్న రోగులకు ఎన్నడును గాజు క్యాతిటరు నుపయోగించకూడదు. క్యాతిటరు మూత్రపు సంచిలోనికి పోగనే, మూత్రము వెలువడ నారంభించును. రబ్బరు క్యాతిటరు నుపయోగించుచుండినయెడల, దాని బయటికొనను పొంగించి శుద్ధిచేసిన పాత్రలోనికి వంచి, మూత్రము దానిలో పడునట్లు చేయవలెను. మొదటిపాత్ర నిండినయెడల, సహా

యము చేయుచున్న రెండవనర్సు, నిండిన మూత్రపాత్రను జాగ్రత్తగా తీసివేసి, దానిబదులు మరియొక పాత్రను బెట్టవలెను. మూత్రధార ఆగినప్పుడు, క్యాతిటరును కొంచెము వెనుకకులాగుటవలన, మూత్రపుసంచి అడుగున నిలిచియున్న ఆఖరిమూత్రము బయటపడవచ్చును. దీనితరువాత క్యాతిటరు బయటి కొననుండి మిగిలిన మూత్రపుబొట్టు పడేకపై పడకుండ, నర్సు ఆ కొనను బిగించి పట్టుకొని, లేక వ్రేలితో మూసిపట్టి క్యాతిటరును బయటికి తీసివేయవలెను. ఎంతమూత్రము వచ్చినది కొలిచిచూచి, కోరబడినయెడల, పరీక్షకొరకు మాదిరిమూత్రము నెత్తి పెట్టవలెను. క్యాతిటరైజేషను పనియంతయు ముగించినతరువాత రోగిని బాగుగా తుడిచి, సౌఖ్యముగా నుండునట్లు ఆమెను విడువవలెను.

పురుషునికి క్యాతిటరైజేషను చేయుట

పరీక్షరములు:—స్త్రీకి ఉపయోగించినసామానులే పురుషునికిని ఉపయోగించవలెను. ఇవిగాక పొంగించి శుద్ధిచేసిన ఒక మరబందు, కొంతనూనె అవసరమైయుండును (గాజు క్యాతిటరులను ఎన్నడును ఉపయోగించకూడదు).

పద్ధతి:—శస్త్రమునకు సిద్ధపడినట్లు నర్సు తన చేతులను శుభ్రము చేసికొని, రోగియొక్క లింగమును దేహమునుండి 60° ల కోణములో పట్టుకొనవలెను. పిమ్మట లింగముయొక్క ముందోలును వెనుకకుతీసి బుడుపును ఆంటిసెప్టిక్ లోషనుతో శుభ్రముచేసి 'కొరోన' అనుదాని చుట్టు పొంగించి శుద్ధిచేసిన గాజ్ గుడ్డను చుట్టవలెను. పిమ్మట (నర్సు) తన ఎడమచేతియొక్క రెండవ, మూడవ వ్రేళ్లతో లింగమును పట్టుకొని కొనయొద్ద పెదవులను బొట్టనవ్రేలు, చూపుడువ్రేలుతో తెరచి శుభ్రము చేయును. ఈ పని చేయుచుండగ క్యాతిటరునకు పొంగించిన మరబందును మొననుండి రెండంగుళములదూరమున బిగించి దానితో క్యాతిటరునుపట్టుకొని, కొనను నూనెలోముంచి మూత్రద్వారములోనికి దానిని మెల్లగా ప్రవేశపెట్టి మూత్రము బైటికివచ్చువరకు లోపలికి పోనిచ్చును. పెక్కు సమయములలో మూత్రమార్గమునందు అడ్డు ఉన్నట్లు కనబడుట సహజమే కాని, నర్సు కొంచెము ఓపికతో ఒక నిమిషమునేపు వేచియుండినయెడల,

కండరములు సడలి నొప్పిలేకుండ క్యాతిటరు లోపలికిపోవుటకు వీలగును. ఈ విషయములో బలవంత మెన్నడునుచేయరాదు. అట్లుచేయుటవలన రోగికి శాశ్వతమైన గాయము కలుగవచ్చును.

మూత్రాశయమును కడుగుట: - సిస్టెటీస్ అను వ్యాధియందు మూత్రపునఃచిని కడుగుట, ముఖ్యముగా ఆపరేషనుకు ముందు కడుగుట అవసరమై యుండును. గాయము మాన్పు చికిత్సలో ఇట్లు కడుగుట ఒకపనియై యుండును. క్యాతిటరైజేషనుకు అవసరమైన పరికరములే దీనికిని అవసరమైయుండునుగాని రెండు మొనల క్యాతిటరు ఈ పనికి కావలెను; లేదా, Y ఆకారముననున్న గాజు సంబంధపు గొట్టముయొక్క చిన్న కొనలలో ఒకదానికి అమర్చిన సాధారణమైన క్యాతిటరైనను అవసరమై యుండును. ఈ చికిత్సను సాధారణమైన రబ్బరు క్యాతిటరు, గాజు సిరింజితోకూడా చేయవచ్చును. ఇవిగాక, ఒక గొట్టము, ఫనలు, కొన్ని యెక్కువ రబ్బరు గొట్టపు ముక్కలు, రెండు క్లిప్పలు, ఒక తర్తామిటరు (ఉష్ణమానిని) ఒక తొట్టికూడ కావలసియుండును. తక్కువ ఘాటైన లోషను, అనగా, $100^{\circ}-105^{\circ}$ F. వేడిలోనున్న బోరిక్ లోషనును ఈ పనికి సాధారణముగా ఉపయోగించెదరు. ఈ లోషను ఖచ్చితముగా రోగికి మిరపింపమైనదై యుండునట్లు చూడవలెను. రోగికి యీ చికిత్స చేయునప్పుడు చికిత్స గదిలోని బల్లమీద లిథోటమి తీరులో పరుండుట రోగికి చాల అనుకూలముగా నుండును. ఇది వీలుకానప్పుడు క్యాతిటరైజేషనుచేయుచున్నప్పుడున్న తీరులోనే రోగి పడకలో పరుండవచ్చును గాని పడకచెడిపోకుండ, దానిని చాలా జాగ్రత్తగా కాపాడవలెను. ఇరి గేషను చేయకముందే క్యాతిటరుపనిని (మూత్రము తీయుపనిని) చేసి ముగించవలెను. ఈ పనియైనతరువాత క్యాతిటరును అట్లే లోపలయుండ నిచ్చి, దానికి గొట్టము తగిలించవలెను. గొట్టమును, ఫనలును లోషనుతో నింపి, రెండు మొనల క్యాతిటరునకుగాని, Y సంబంధపు గొట్టమునకుగాని తగిలించకముందు, వానిని మరబందుతో బిగించవలెను. లేనియెడల, గాలి, మూత్రకోశము లోనికిపోవుటవలన రోగికి బాధయు, అసౌఖ్యమును కలుగును. Y సంబంధపు మూడవకొనకు ఒక చిన్న రబ్బరుగొట్టపు

ముక్క తగిలించబడియుండును. తిరిగి వచ్చేడు ద్రవము ఈ గొట్టము గుండనే వచ్చునుగాన, ఇది పాత్రలోనికి పెట్టబడియుండును. చికిత్సా రంభమున ఈ గొట్టమును మరబందుతో మూసియుందురు. (ఇరిగేషను అను కడిగెడుపనిని సులభమైన సైఫను పద్ధతివలనను చేయవచ్చునుగాని, దానివలన అంత తృప్తికరమైన ఫలితము కలుగదు.) మూత్రమునంతయు తీసినతరువాత, ఫనలు గొట్టమునకు తగిలించిన మరబందును తెరచి 6 నుండి 10 ఔన్సుల లోషనును మూత్రకోశములోనికి విడువవలెను. ఈ గొట్టపు మరబందును తిరిగి మూసి, చిన్న గొట్టముమీది మరబందును తెరచి, మూత్రకోశములోని ద్రవమంతయు పాత్రలోపడునట్లు దారి విడువవలెను. ఈ రీతిగా, నియమించబడిన మొత్తము లోషనంత అయి పోవువరకుగాని, తిరిగివచ్చేడు ద్రవము తేటగావచ్చువరకుగాని, యీ పని చేయుచుండవలెను. కొన్నిసారులు ఈ చికిత్సకు పిమ్మట మూత్రకోశములో ఆర్జిరాల¹గాని, ప్రోటార్గాల్²గాని నిలిచియుండునట్లు చేయుదురు. ఈ చికిత్సను తెంపులేకుండ చేయవలసియుండినయెడల, క్యాతిటరును మూత్రకోశములోనే నిలిచియుండనిచ్చి, పిచికారుడబ్బాను రోగిప్రక్క అమర్చిపెట్టి, దారను మరబందులతో క్రమపరచి, పనిచేయుచుందురు.. మూత్రకోశము ఖాళీచేయుటకును, కడుగుటకును ఇతర రకములైన ప్రత్యేక సాధనములు (పరికరములును) గలవు.

డూషులు

నీటిప్రవాహమును దేహమునందలి యేదైన ఒక భాగమును శుద్ధి చేయుటకు పాఱనిచ్చినయెడల, అట్టి నీటి పాఱుదలకు డూషు అని పేరు. ముక్కు, చెవి, భగములవంటి అవయవముల గుహలలోని మైలను శుభ్రముచేయుటకును, వాపు తగ్గించుటకును ఈ డూషు నిచ్చెదరు.

ముక్కు, చెవులకు ఇచ్చేడి డూషులను 36-వ అధ్యాయములోను, కంటికి యిచ్చేడు డూషును 35-వ అధ్యాయములోను చదువవచ్చును.

భగము, ¹గర్భాశయ కంఠభాగము, ²అండాశయములు, ³గొట్టములు—ఇవి కందిన పరిస్థితులయందు భగమును గడుగుటకును వాపును తగ్గించుటకును ⁴భగమునకిచ్చేడు చికిత్సగ డూషు నిచ్చెదరు. ఏ జబ్బు

¹ Bladder Lavage. ² Double way catheter. ³ Lithotomy position.

¹ Argyrol or protargol. ² Cervix. ³ Ovaries. ⁴ Tubes. ⁵ Vaginal douche.

నకు ఊషు నిచ్చేదరో దానినిబట్టి ఊషునకు ఉపయోగించెడు ద్రవములు అనేకములుండును. కందిన స్థితులకు ఇచ్చేడి ఊషు $110^{\circ}-115^{\circ}\text{F}$. వేడిగలిగియుండవలెను. వేడిద్రవమువలన అపాయము కలుగకుండ కాపాడుటకై బహిర్జనావయవములకు లూబ్రికెంటు రుద్దవలసిన అవసరముండవచ్చును.

పరికరములు:—పడకను గాపాడుటకు ఒక మాకింటాషు, తువాలు, రెండు గాజు ఊషు ముక్కుగొట్టములు, ఒక పిచికారుడబ్బా లేక ఒక ఊషుడబ్బా. వీనికి రబ్బరు గొట్టము, మరబందు అమర్చియుండవలెను. చాలినంత లోషను, లోషనును కొలిచెడు తర్జామీటరు, యోనిని శుభ్రము చేయుటకు కొన్ని దూదియుండలు, ముటికియైన దూదియుండలు వేయుట కొకపాత్ర, ఉపయోగించిన తరువాత ఊషు ముక్కుగొట్టమును వేయుటకు మరియొకపాత్ర, ఊషు చేయగా తిరిగి బైటికి వచ్చేడి ద్రవమును పట్టుటకు ఒకపాత్ర, దానికొక మూతకావలెను.

పద్ధతి:—రోగి పడకచుట్టు పరదాలు వేసి చికిత్స చేయవచ్చును. లేక చికిత్సగదికి తీసికొనిపోయి ఈ పని చేయుట మరి అనుకూలమై యుండును. రోగియొక్క మూత్రమును కొలువవలసినప్పుడుగాని, ఆమెకు ఇష్టమైన యెడలగాని ఈ చికిత్సకుముందు ఆమె మూత్రము విడుచునట్లు చేయవలెను. శస్త్రగాయములను కట్టనపుడు నర్సు తన చేతులను శుభ్రము చేసికొనునట్లే ఇప్పుడును శుభ్రము చేసికొనవలెను. 'ముక్కుగొట్టమును జాగ్రత్తగ పొంగించవలెను. సాధారణమైన ఊషులకు పిచికారుడబ్బాను గాని, గొట్టమునుగాని పొంగించ నవసరము లేదుగాని అవి చాలా శుభ్రముగ నుండవలెను. నియమముప్రకారము రోగి మోకాళ్లు ముడుచుకొని డార్సల్ రికంబెంటు తీరులో పరుండియుండును. దుప్పటితో రోగి యొక్క కాళ్లును, మోకాళ్లును కప్పి యోనిభాగమును మూత్రము కప్పక తెరచియుంచవలెను. తిరిగివచ్చెడు ద్రవముకొరకైన పాత్రను రోగిక్రింద పెట్టవలెను. ద్రవప్రవాహము పాటనిచ్చుచు యోనిని కడుగవలెను. ఏదైన మలినమైన స్రావమున్నయెడల, దానిని పొంగించిన దూదియుండలతో తుడిచివేయవలెను. పిదప యోనిపెదవులను తెరచి ఊషు ముక్కుగొట్ట

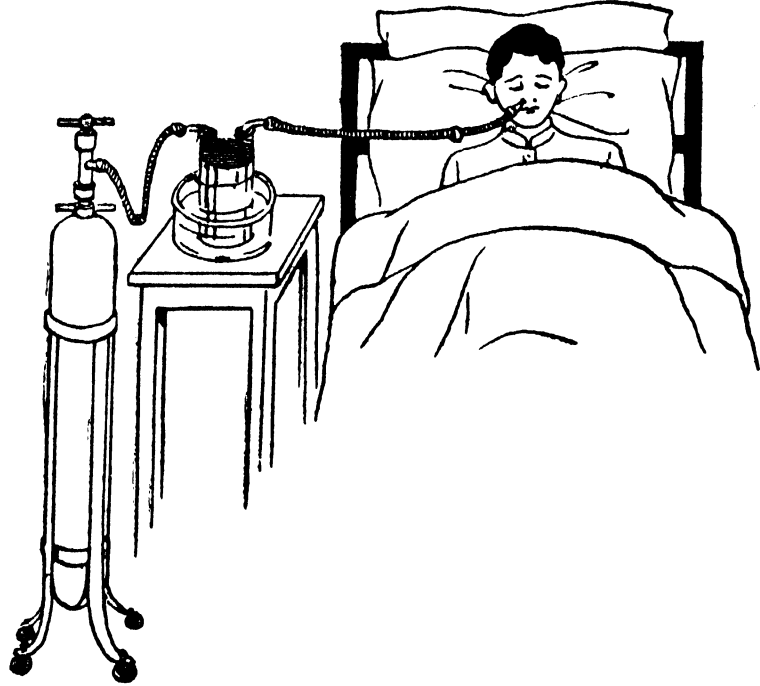
మును భాగములోనికి ప్రవేశపెట్టవలెను. దానిని క్రిందికిని, వెనుకకును ఆడించుచు, మెల్లగా ఒక ప్రక్కనుండి మరియొకప్రక్కకు జరుపుచుండవలెను. రోగికి దాదాపు రెండడుగుల యెత్తున పిచికారుడబ్బాను తగిలించి యుండవలెను. ముక్కుగొట్టము తీయుచుండగా దానిలోని ద్రవము తిరిగి రబ్బరు గొట్టములోనికి పాటకుండునట్లు దానిని క్రిందికి వంచవలెను, సిమ్మట రోగికి శక్తియుండినట్లయిన, భాగములోని నీరంతయు కారునట్లు, ఆమె కూర్చుండుట మంచిది. యోనిని, దానికి సంబంధించిన బహిర్జనావయవములను తడిలేకుండ తుడువవలెను; పడకను తిరిగి చేక్కచేసి, రోగి సౌఖ్యముగా నుండునట్లు చేసిపోవలెను. బయటికి స్రవించిన ద్రవమును బాగుగా పరీక్షించి, విపరీతమైన సంగతులను గుర్తించి, చార్టులో వ్రాయవలెను.

స్టైరైల్ వ్యాజినల్ డూష్:—శస్త్రము చేయబడిన రోగులకును, ప్రసవించిన వారికిని, 'గర్భ స్రావమయిన రోగులకును శస్త్రచికిత్సకు ముందును వెనుకను ఈ ఊషుల నిచ్చెదరు. వీని కుపయోగించు పాత్రలు, ద్రవములన్నియు స్టైరైల్ చేయబడి శుద్ధిగనుండవలెను. డూష్ నాజల్ కు (ముక్కుగొట్టమునకు) బదులు ఒక రబ్బరు క్యాతిటరు నుపయోగించవచ్చును.

ప్రాణవాయువును నేసల్ (ముక్కు) క్యాతిటరు మూలమున నిచ్చుట
న్యూమోనియ, గుండె పనికి ఆటంకము కలిగినపుడు, ఊపిరితిత్తుల వాపు, 'కార్బన్ మొనాక్ సైడ్ వలనివిషము, రక్తహీనత మొదలగు రోగములకును, 'అనెస్టిటిక్స్, నార్కోటిక్స్ మొదలగు మందులను ప్రయోగించుటవలన శ్వాస ధారాశముగా విడువలేకపోయినప్పుడు ప్రాణవాయువు నిచ్చెదరు. దీనిని ముక్కు కుపయోగించెడు క్యాతిటరు (నేసల్ క్యాతిటర్) మూలమునగాని, రబ్బరు మునుగు (మ్యాస్కు) మూలమునగాని, ఆక్సిజెన్ టెంట్ (గుడారము) మూలమునగాని యిచ్చెదరు. ఆక్సిజెన్ టెంట్ వలన ఇతర పద్ధతులకంటె అతిశ్రేష్టమైన ఫలితము కలుగుననుట నిజమేకాని, దీనిలో అగ్నియువద్రవము లుండునుగాన, ఈ పనిచేయువాడు నిపుణుడై యుండవలెను.

సులభమైన పద్ధతి, నేసల్ (ముక్కు) క్యాతిటర్ పద్ధతి. ఆవలి పుటలోని పటము చూడుము. క్యాతిటరుకు నూనెపూసి, దానిని నాసికా

రంధ్రములో ప్రవేశపెట్టి, వెనుకకు ముందుకు జరుపుము. అది 'సప్తపథ' (గళము) గోడవెనుకకు పోవువరకు లోపలికి పోనిమ్ము. ఈ క్యాతిటరు

11. నేసల్ క్యాతిటరుతో ప్రాణవాయువు నిచ్చుట

యొక్క వెలుపలికొనను రోగి బుగ్గకు అడ్ హిసివ్ నాడాలతో అతి కించము. ప్రాణవాయువు పీపావంటి ఒక డబ్బాలో ఒత్తిడిక్రింద అణిచిపెట్టబడియుండును. దీనిని రోగికియ్యకముందు ఒక నీటి బుడ్డి ద్వారా దానిని పోనిచ్చెదరు. ఈ బుడ్డిని ప్రాణవాయువున్న పీపాకు అమర్చి ఒక రబ్బరు మరబందుతో బిగించియుండుదురు. ఈ మరబందు గుండ రెండు గాజుగొట్టములను దూర్చుదురు. ఒక గొట్టము నీటివరకు పోయి ప్రాణవాయువు పీపానుండి రోగికి అందునట్లు చేయును. రెండవ గొట్టము నీటికిపైన ఉండి, ఒక పొడుగైన రబ్బరుగొట్టముమూలమున తడి ప్రాణవాయువును క్యాతిటరులోనికి పోవునట్లు చేయును. ప్రాణవాయువు సరియైన వేగముగ పాటునట్లును గొట్టములన్నియు సరిగ్ అమర్చబడి యుండునట్లును, పనికి అవసరమైనంత ప్రాణవాయువు దగ్గరయుండునట్లు చూచుటయు నర్హయొక్క విధి. రోగి 'నీలిరంగుగానుండుట (సైనో సిస్) తగ్గువరకు ఈ చికిత్స చేయుచునే యుండవలెను.

అధ్యాయము 9

వెచ్చదనము, చల్లదనముయొక్క ప్రయోగములు

1. సాధారణ ప్రయోగములు

వేడిస్నాములు, ప్యాకులు

సాధారణముగ వేడిని దేహమునకు ప్రయోగించుటవలన దేహాష్టము అధికమగును. దేహములోని వేడిమి బైటకుపోకుండ కాపాడి, చెమటపట్టునట్లు చేయును. ఈ విధముగ మూత్రపిండముల పని కొంత వరకు తగ్గును. చర్మము పైభాగముననున్న కొనసరములకు ఈ వేడినలన చురుకుపుట్టును. అందువలన కేంద్రనాడులును చురుకుగలిగి యెక్కువ పని చేయును. నాడి రేటును హెచ్చును. కొన్ని సందర్భములలో ఇట్లు వేడిని ప్రయోగించినప్పుడు ముఖ్యముగ మెదడువంటి లోపలి అవయవములలో 'రక్తము అధికముగ చేరును. అందువలన తలనొప్పి, రక్తనాళములు కొట్టు కొనుట మొదలగు బాధలు కలుగకుండచేయుటకు సామాన్యవేడి ప్రయోగమునందు తలకు చల్లనిగుడ్డ వేయవలెను. కొంతకాలమైన తరువాత దేహము కొంచెము నడలి రోగికి నిద్రపట్టినట్లుండును. అప్పుడు అతనికి కొంచెము హాయిగనుండును. ఇంతకుముందు చురుకుగలిగి పనిచేయు అవయవములు ఇప్పుడు కొంచెము మందగించును. కాబట్టి ఈ చికిత్స జరుగుసంతకాలము రోగి నాడిని గమనించుచుండవలెను. రోగికి చురుకుదనము పుట్టించు మందులు సిద్ధముగ దగ్గరనుండవలెను. ఏమైన అపాయకరమైన చిహ్నములు రోగియందు కనబడకముందే ఈ చికిత్సను ఆపుటకుకూడ సిద్ధముగనుండవలెను. వేడిప్రయోగములు పొడిగనైనను, తడిగనైనను ఉండవచ్చును. తడిప్రయోగములు పొడిప్రయోగములకంటె రోగికి ఎక్కువ సుఖమునిచ్చును. వానికంటె ఇవి యెక్కువ ఫలితము నిచ్చునవి యనియు అనేకులు తలంచుచున్నారు. ఏ చికిత్సవలన రోగికి

అధమపక్షము బాధకలుగునో అనగా మిక్కిలి తక్కువ బాధకలుగునో అదియే శ్రేష్ఠమైన చికిత్స.

95°—100° F. ఉష్ణముగల వేడిస్నానములను వెవ్వరు సందర్భములలో ఉపయోగించెదరు. ముఖ్యముగ 'నిర్నిద్ర' అను రోగమునందు ఈ స్నానములు ఎక్కువ ఉపయోగపడును. ఉడుకునీళ్లలో పరుండి యుండుటవలన మొత్తముమీద రక్తప్రసరణమునకు కొంత ఉపశమనము కలుగును; కండరములు సడలును. మెదడుయొక్క చురుకుతనము లేక పని కొంత తగ్గును. ఏడ్చి తొందరచేయు బిడ్డకు ఇది మంచి చికిత్సయై యుండును. చర్మవ్యాధులకు ఆంటిసెప్టిక్ మందులను కలిపి వేడినీళ్ల స్నానముచేయుట చాల లాభకరమైన చికిత్సయైయుండును.

110° F. ఉష్ణోగ్రతగల వేడిస్నానములు 'నెఫ్రైటిస్', (మూత్రపిండ గాహము) అను వ్యాధియందును 'యురీమియ' (రక్తప్రేవినన్ని పాతము) అను వ్యాధియందును చెమటపట్టుటకును, ఈడ్పునంటి వ్యాధులలో కండరములు సడలుటకును చాల ఉపయోగపడును. అమితముగ చెమటపోసి ఆరిపోవుటవలనను, చలిపుట్టుటవలనను కలుగు నణకును తగ్గించుటకును, ఇట్టి బాధ హెచ్చుకుండుటకును ఈ చికిత్స చాల ఉపయోగపడును. రోగికి స్నానముచేయ నారంభించినపుడు నీరు మొదట 100° F. ఉష్ణోగ్రతలో నుండవలెను. స్నానము చేయుచుండగ ఈ ఉష్ణోగ్రతను 110° F. వరకు క్రమేణ హెచ్చించవచ్చును. వేడినీటి ఆవిరి బైటకు పోకుండ ఒక కంబళి కప్పి ఈ స్నానము చేయించవలెను. రోగి తలకు ఒక చల్లని తడిగుడ్డ చుట్టవలెను. స్నానము జరుగుచుండగా గాని రోగిని పడకలో పరుండబెట్టిన వెంటనేగాని వేడి పానీయము నీయవలెను. ఈ స్నానము 10-15 నిమిషములవరకు చేయించవచ్చును.

¹ వేడి, తడిప్యాక్

పరికరములు:—వేడిప్యాక్ కొరకు ఒక పొడుగైన మూకింటామును ఒక పొడికంబళితో కప్పి, పడక చెడిపోకుండ దానిని రోగికింద వేయవలెను. రెండవ పొడికంబళిని రోగిమీద కప్పవలెను. ఈ రెండు కంబళ్ల మధ్య రోగియొక్క స్వంత దుస్తులను ఊడదీసి వేయవలెను. తడిప్యాక్ కొరకు రెండు సన్నని పాతకంబళ్లు కావలెను. రెండు కొనలయందు

నీటిని పిండుటకు వీలగు కజ్జలమర్చిన ఒక పిండెడు సాధనము (రింగరు) కావలెను. ఇవిగాక వేడినీటిబుడ్లు, ఒక మంచుతిత్తి, ఉష్ణముగల 3 కంబళ్లు, వేడి, లేక చల్లని పానీయములును కావలెను.

పద్ధతి:—ప్యాక్ పని నారంభించకముందు రోగికి పడకచేట్టి నియ్యవలెను. పిండెడు సాధనములో కంబళ్లను బెట్టి మడువవలెను. పిమ్మట వానిని ఒక చిన్న స్నానపు తొట్టిలో పెట్టవలెను. 180°—200° F. ఉష్ణోగ్రతగల వేడినీటిని ఆ కంబళ్లమీద పోయవలెను. వీనిని పిండి నప్పుడు, వీనియందలి యుష్ణోగ్రత 120° F. ఉండును. ఈ పనికి అనసరమైన ఉష్ణోగ్రత యిదియే. పిండెడు సాధనములోనుండి ఒక కంబళిని తీసి, దానిలోని యావిరంతయు పోవునట్లు దానిని బాగుగా విదిలించవలెను. పిమ్మట రోగి పడకపై పరుండియుండగా, ఆమెప్రక్కన యీ కంబళిని పడకపొడుగున పెట్టవలెను. పిమ్మట రోగిని మెల్లగా అవతలికి పొర్లించి, ఆమెక్రింద ఈ కంబళిని పరిచి, తిరిగి మెల్లగా ఆమెను ఇవతలకి త్రిప్పవలెను. ఇట్లే రెండవ కంబళినిగూడ ఆవిరిపోవునట్లు బాగుగా విదిలించి (దులిపి) రోగి ముందరిభాగమున కప్పవలెను. ఈ వేడి తడికంబళ్లను రోగి చేంకలక్రింద, చేతులు, కాళ్లచుట్టు బాగుగా దోపి, చుట్టవలెను. ఇట్లు తడికంబళ్లు రోగికి చుట్టినతరువాత, ఆమెమీద పొడి కంబళ్లు బాగుగా కప్పి, దానిమీద వేడినీటిబుడ్లు పెట్టి యుంచవలెను. ఒక గుడ్డను చన్నీటిలో తడిపిగాని, మంచుసంచినిగాని, రోగి తలపైన పెట్టవలెను. ఇట్లు ఈ ప్యాక్ 20—30 నిమిషములు నిలిచియుండవలెను.

ఈ చికిత్స జరుగునంతకాలము రోగిని జాగ్రత్తగా కనిపెట్టుచు, కణతదగ్గర నాడితీయవలెను. రోగి నొసలుమీద చెమటపోసినయెడల, చికిత్స బాగుగా పనిచేయుచున్నదని యర్థమగును. చెమట రోగికి అసౌఖ్యముగా నుండునుగాన, ఆ చెమటను తుడిచివేయవలెను. రోగికి వేడి పానీయము లీయవచ్చునుగాని, వానివలన తనకు సుఖము కలుగలేదని రోగి అనినయెడల వానిబదులు చల్లని పానీయము లియ్యవలెను. వాపు సంబంధమైన రోగములకు తప్ప, ఈ చికిత్సచేయు ఇతర సమయములలో రోగికి ద్రవాహారములు త్రావుట యనునది చాల ముఖ్యమైన విషయము. వాపు ఉన్నప్పుడు ద్రవములను రోగికి యియ్యనియ్యరు. ఈ చికిత్సయైన

తరువాత, తడికంబళ్లను నెమ్మదిగా తీసివేసి, రోగిని కదలకుండా పొడికంబళ్లలో గంట లేక దానికంటే కొంచెము ఎక్కువసేపు పరుండియుండనీయవలెను. ఇట్లు చేయుటవలన మరి యెక్కువ చెమట పోయును. దీనితరువాత రోగి దేహమును బాగుగా తుడువవలెను. వీపును ముఖ్యముగా గమనించి తుడువవలెను. పిమ్మట ఆమెకు గుడ్డలువేసి, పడకను, కంబళిపడకవలె తిరిగి చేక్కచేయవలెను. అనగా మాకింటాషు, డ్రాప్సీటుక్రింద ఒక కంబళిని పరచి, రోగిమీద మరియొక కంబళి కప్పవలెను. రోగి పాదములయొద్ద ఒక ఉడుకునీటి బుడ్డిని పెట్టవచ్చును.

¹ వేడి, పొడిప్యాక్ X

పరికరములు:—రెండు వేడి పొడికంబళ్లు, కొన్ని వేడినీటిబుడ్లు, మంచు తిత్తి, లేక చల్లని తడిగుడ్డ, వేడి, లేక చల్లని పానీయములు, కిడ్నీ ట్రే, క్రొత్తగొను, స్నానపుతువాలు, కొన్ని కంబళ్లు. (అనగా అవసరమైన వాటికన్న మరికొన్ని యెక్కువ కంబళ్లు కావలెను.)

పద్ధతి:—దీనిలో కంబళ్లు పొడిగా నుండుటతప్ప, తక్కిన విషయములో దీని పనియంతయు వేడి, తడిప్యాక్ వలెనే చేయవలెను. రోగిని పొడికంబళ్లలోచుట్టి, వేడినీటిబుడ్లు చుట్టు పెట్టవలెను. పిమ్మట చెమటను పట్టించు నట్టి, యెక్కువ ఘాటులేని పానీయములను అనగా² స్పిరిటస్ ఈతరిస్, నైట్రాసిస్ లేక, వేడియైన నిమ్మకాయరసము నియ్యవలెను. ఇది సాధారణమైన జలుబు చేసిన ఆరంభకాలములోగాని, రోగి బాగుగా తడిసి యున్నప్పుడు అతనికి జలుబు, చలి పుట్టకుండా చేయుటకుగాని, నర్సు సులభముగా చేయగల చికిత్సయైయున్నది. మూత్రము రాకుండా నిలిచిపోయినప్పుడు నైడ్యుడు³ పైలోకార్పిన్ అనుమందు నియ్యవలెనని యుత్తరు వియ్యవచ్చును. పైలోకార్పిన్ ఇచ్చిన 10 నిమిషములైన తరువాత చెమట పోయుటకొరకు రోగికి వేడిపానీయము నియ్యవలెను. పైలోకార్పిన్ ఇచ్చుటవలన ఉష్ణి విస్తారముగా ఊరుచుండునుగాన రోగికి చిన్నకిడ్నీ ట్రే అవసరమై యుండును. ఒక్కొక్కసారి రోగి అరవెంటువరకు ఉష్ణి ఊయవచ్చును. పైలోకార్పిన్ కనుపాప ముడుచుకొనునట్లును, గుండె క్రుంగిపోవునట్లును చేయును. కావున రోగి నాడిని పరీక్షించుచు,

¹ Hot dry pack. ² Spiritus etheris nitrosis. ³ Pilocarpine.

కంటిలో ఏదైన నొప్పి కలిగినవెంటనే దానిని తెలుపవలెను. దానికి విరుగుడుగా 'అట్రాపిన్' అవసరమై యుండవచ్చును. ఈ చికిత్సయైన పిమ్మట వేడి, తడిప్యాక్ చికిత్సకు చేసినట్లే రోగికి ఉపచర్య చేయవలెను.

ఆవిరి స్నానము X

పరికరములు:—దీనికొక ప్రత్యేకమైన సాధనము (పరికరము) నుపయోగించెదరు. దీనిలో ఒక స్పిరిట్ దీపముతోగాని, విద్యుద్దీపముతోగాని ఒక డేక్షనిండ నీరు పొంగించుచుందురు. ఈ డేక్ష రోగిపడక పాదములయొద్ద ఒక స్టూలుమీద పెట్టుదురు. పడక పాదములయొద్ద రోగిమీద ఒక విధమైన¹ పేము చట్రము అమర్చబడియుండును. తెరువబడియుండు దీనికొనకు² ఒక లోహపు సాధనము వ్రేలాడించి యుంచుదురు. ఈ సాధనము ఆవిరిని వ్యాపింప చేయునది. ఈ ఆవిరి వ్యాపనమునుండి ఒక లోహపుగొట్టము మూలమున ఆవిరిని పడకలోనికి రానిచ్చెదరు. ఆవిరి వ్యాపనము (చట్రము) చుట్టు మాకింటాషులు, కంబళ్లువేసి, దానిచుట్టును, రోగి మెడచుట్టును వానిని నేర్పుతో చుట్టుటవలన ఆవిరి పడకలోనికి నచ్చుచునే యుండునట్లు చేయుదురు. ఈ పనికి కావలసిన యితర పరికరము లేవనగా:—ఒక స్నానపు తర్తామీటరు—దీనిని సులభముగా చదువుటకు అనుకూలమైన చోట పెట్టుదురు. (లోపల వ్రేలాడ గట్టుదురు.) స్పిరిట్ దీపమును ఉపయోగించుచుండినయెడల, అగ్నిప్రమాద రక్షణార్థము ఒక బక్సెట్టునిండ ఇసుక; తలకు ఒక చల్లని తడిగుడ్డ లేక మంచునంచి, ముఖమునుండి చెమటతుడిచి వేయుటకుగాను ఒక తువాలు, వేడిపానీయము, రోగిస్తారకము తప్పిపోయినయెడల నిచ్చుటకు ఏదైన చురుకును పుట్టించు ఒక మందు అవసరమై యుండును.

పద్ధతి:—ఒక పొడుగైన మాకింటాషును, వేడిపొడి కంబళిని రోగిక్రింద పరిచి మరియొక వేడికంబళిని రోగిమీద కప్పి, ఆమె సొంతదుస్తులను దీసి వేయవలెను. ఒక కంబళి ముక్కను రోగిపాదములచుట్టు చుట్టుదురు. పైనచెప్పినట్టి చట్రమువంటి ఉష్ణవ్యాపన సాధనమును రోగిమీద నమర్చుదురు. దానిమీద రెండు పొడుగైన మాకింటాషులను వేసి, ఆవిరి బయటకు పోకుండా వానిని అన్నిప్రక్కల దోపుదురు. వానిపైనకూడ మరి

¹ Atropine. ² Wicker cradle. ³ A metal spreader.

కొన్ని వేడిపాడి కంబళ్లు కప్పదురు. జేక్ష పొంగుచున్న నీటితో నింపి దీపము ముట్టించి ఉష్ణోగ్రత 105°F . వరకు హెచ్చినప్పుడు రోగిమీద కప్పబడిన కంబళ్లను తీసివేసి, ఆమె చర్మమునకు ఆవిరి తగులనిచ్చెదరు. ఉష్ణోగ్రత $110^{\circ}-115^{\circ}\text{F}$. వరకు హెచ్చినప్పుడు ఒక చల్లని తడిగుడ్డను రోగితలమీదవేసి, పలుమారు మార్పుచుందురు. రోగి యందు ఈ చికిత్సఫలిత మెట్లున్నదో, రోగికి ఏదైన బాధయున్నదేమో యని చూచుచు ఒక నర్సు సమయమంత రోగిచేత నిలుచుండి, కనిపెట్టుచుండవలెను. రోగి నోరు తడిగా నుండునట్లు చూచుచు, పలుమారు త్రాగుటకు ఏమైన యిచ్చుచుండవలెను. రోగి స్తారకము తప్పిన గుర్తులు కనబడినట్లయిన, వెంటనే చికిత్సనాపి, రోగి తెప్పరిల్లుకొనుటకు తగిన మందు లియ్యవలెను. పడకయొక్క ఉష్ణోగ్రత $120^{\circ}-125^{\circ}\text{F}$. వరకు హెచ్చినప్పుడు మంటను తగ్గించి, యిదే యుష్ణోగ్రత 10—15 నిమిషములు సమానముగా నిలిచియుండునట్లు చూడవలెను. పిమ్మట దీపము నార్పివేసి, పడక పాదముదగ్గరనుండి ఆ పరికరము లన్నిటిని తీసి వేయవలెను. నర్సుమాత్రము ఇంకను రోగిని కనిపెట్టుచుండవలెను. అరగంట అయినపిమ్మట, పడక కొంచెము చల్లబడి యుండవచ్చును. అప్పుడు చట్రమువంటి సాధనముమీద నున్న మాకింటాషులను తీసివేసి, పిమ్మట చట్రమునుగూడ మెల్లగా తీసి, వేడికంబళ్లుమాత్రము రోగిమీదనే యుండునట్లు చూడవలెను. ఉడుకునీటి బుడ్లను కంబళ్లమధ్య పెట్టవచ్చును. రోగికి అసౌఖ్యములేకుండ నుండినయెడల, అదేపాటులో ఇంకొక గంటసేపు ఉండనిచ్చి, పిమ్మట తీసివేసి, రోగిదేహమును మెల్లగా తుడిచి, దుస్తులు తొడిగి, పడకను కంబళ్ల పడకవలె చేక్కపెట్టవలెను. ఎంత చెమట పోసినదో, రోగినాడి యే స్థితిలో నుండినదో జాగ్రత్తగా గమనించి రిపోర్టు చేయవలెను. చికిత్సకాలములోను, తరువాతను రోగి యెంతమాత్రము విడిచినదో దానినికూడ తెలియజేయవలెను.

¹ ప్రసరించెడు వేడిస్నానము: — రోగిని దిగంబరినిజేసి, కంబళ్లలో పరుండబెట్టి చట్రములకు విద్యుత్తుబల్బులను తగిలించి, రోగిమీద అమర్చి పెట్టవలెను. వీనిమీద కంబళ్లకప్పి, అన్నిప్రక్కల దోపవలెను. సులభముగా చదువగలుగునట్లు ఏదైన ఒక చట్రమునకు తర్వామీటగును తగి

¹ Radiant Heat Bath.

లించవలెను. ఈ చికిత్స చేయుటకు పెక్కు మార్గములున్నవి. చికిత్స కాలములో రోగికి కప్పిన కంబళ్లు తీసివేసి, ¹తగులబడుటకు వీలుకాని కంబళిని ఉపయోగించవలెనని వైద్యుడు కోరునేమో, నర్సు ముందుగానే కనుగొనవలెను. పిమ్మట విద్యుత్ప్రవాహమును పాటించి, యెక్కుచున్న పడక యొక్క ఉష్ణోగ్రతను జాగ్రత్తగా గమనించుచుండవలెను. 120°F . కంటె కొంచెము ఎక్కువ ఉష్ణోగ్రతలో ప్రసరణ వేడిని సహించుటకు వీలుకాదు. రోగి చర్మమును జాగ్రత్తగా గమనించి, చెమట పోయుచున్నయెడల, తుడిచివేయవలెను. చెమట పోయుటవలన రోగియొక్క దేహము చాల ప్రమాదకరముగా కాలవచ్చును. ఈ చికిత్స జరుగుచుండగా, రోగి తనకు సౌఖ్యములేనట్లును, వెవ్వేరు భాగములయందు వేడి భరింపనలవి గాక యున్నదనియు చెప్పవచ్చును. చర్మముమీద చెమటపోసి, నిలిచి యుండినయెడల, రోగి యిట్లు అసౌఖ్యముగా నున్నదనును. చెమట పోయుటవలన వేడికిరణములు తడిచేత లాగుకొనబడి, యిట్టి మంటపుట్టి నట్లు బాధ కలుగుచుండును. ఈ తడియంతయు ఆవిరియై, చర్మముతిరిగి యెండువరకు ఈ బాధ తగ్గదు. రోగికి సామాన్యముగా చెమట పట్టనట్లు చేయుటకు ఈ వేడిప్రసరణ చికిత్స అంత మంచిదికాదు. కాని కీళ్లవాతము నకు, కందుటవలన గలుగు జబ్బులకు, దేహమునందు ఏదైన ఒక భాగము నందు చేయుచికిత్సకు ఇది చాలమంచిది. ఈ చికిత్సయందు ఉష్ణోగ్రత $115^{\circ}-120^{\circ}\text{F}$. ఉండవలెను. ఈ చికిత్స 20 నిమిషములవరకు జరుగవలెను.

ఎండ స్నానములు

హిలియోతెరపి అనగా ఎండస్నానము. సూర్యుని వెలుగువలన వ్యాధికిచేయు చికిత్స. సమశీతోష్ణమండలములలోగాని, దుష్టు, లేక మబ్బులు గల ప్రాంతములయందుగాని ²కల్పితవెలుగును వాడుదురు. వివిధములైన దీపములను ఉపయోగించి ఈ వెలుగును సంపాదించుదురు.

హిలియోతెరపి సూర్యునియొక్క వేడి ప్రసరణశక్తిని ఉపయోగించును. లోకమంతటను వ్యాపించియున్నట్టి ఈతర్ అనుదానిమూలమున యీ పనిచేయుటకు వీలగుచున్నది. సూర్యరశ్మియొక్క శక్తిని ఈతర్

¹ Non-inflammable blanket. ² Artificial sunlight.

యొక్క అలలగుండ ప్రపంచమునకు ప్రసరింప జేయవచ్చును. ఈ అలలను కొలుచుటకుకూడ వీలగును. వీని స్వభావము, వీని పొడుగునుబట్టి మారుచుండును. మిక్కిలి కుఱుచయైనవియు, దృశ్యమగునవియు ఏవనగా, ¹ఊదారంగు అలలు; మిక్కిలి పొడుగైనవి, యెఱ్ఱని అలలు. ఊదారంగు, అనగా, వయొలెట్ రంగు అలలకంటె ఎక్కువ చిన్నవి, అదృశ్యమైనవి, అల్ట్రవయొలెట్ అలలు అనునవి. ఎఱ్ఱని అలలకంటె పొడుగైనవి ఇన్ఫ్రరెడ్ అలలు అనునవి. ²అల్ట్రవయొలెట్ కిరణములే హిలియో తెరపియను చికిత్సకు మిక్కిలి అవసరమైన అలలు. ఈ యలలశక్తివలన చెట్లలో క్లోరోఫిల్ అను ఆకుపచ్చరంగును, విటమిన్ డి (D) యను ధాతుపదార్థమును ఏర్పడుచున్నవి. చర్మమునందలి ఒక పదార్థముమీద ఈ కిరణములు పడి పనిచేయుటవలన, దేహమునందును D అను విటమిన్ ఏర్పడును. ఇన్ఫ్రరెడ్ అల వేడిని పుట్టించును.

క్షయరోగము వచ్చునను సందేహముగల పిల్లలకు, గ్రంధులు ³ఆంత్త వేష్టనము, ప్రేగులు, ఎముకలు, కీళ్లు చర్మము—వీనియందు సంభవించు క్షయకు హిలియో తెరపి చికిత్స చాల ఉపయోగపడును. దేహములో కార్నియం (నున్నము) తక్కువగానుండుటవలన ఏర్పడు జబ్బులు, అనగా ఎముకలు వంగుట (రికెట్సు), ⁴ఆస్టియొమలేష్య (ఎముకల సంబంధమైన జబ్బు), ⁵టెటని—వీనికి హిలియో తెరపి చికిత్స చాల ప్రయోజనకరమైనది. దీనివలన ఆకలి యెక్కువ అగును. జలుబు సంబంధమైన జబ్బులను ఎదిరించుశక్తి దేహమునకు పుట్టును. కొన్ని చర్మవ్యాధులకు చాల బాగుగా పని చేయును. ⁶శ్వాసావయవముల క్షయకుగాని, సరముల జబ్బులకు గాని యీ చికిత్స చేయకూడదు.

హెచ్చరికలు

1. వేసవికాలములో ఉదయసాయంకాలములయందు రోగికి సూర్య రశ్మి తగులునట్లు చేయవలెను.

2. ఈ చికిత్స చేయుచుండగా, తల, కండ్లు ఎల్లప్పుడు మూసి యుంచవలెను.

3. చలికాలములో ఈ చికిత్స చేయునప్పుడు రోగికి చలిపుట్టకుండ కంబళ్లు కప్పవలెను.

4. రోగి చర్మముకాలకుండ జాగ్రత్త తీసికొనవలెను. నలుపు దేహములకంటె, ఎఱుపు దేహములు త్వరగా కాలిపోవును.

5. సూర్యరశ్మిని సహించుటకు దానిని క్రమక్రమముగా హెచ్చించుచు పోవలెను. ఒక్కొక్కదినము ఇయ్యవలసిన చికిత్సను, కాలమును దినములపేరట హెచ్చించుచుపోయి, తుదకు దినమునకు రోగి మూడు నుండి, నాలుగుగంటలవరకు ఈ చికిత్స పొందగలుగునట్లు చేయవలెను.

6. చేటిపిల్లలు, చిన్న బిడ్డలయొక్క చర్మము చాల మృదువైనది గాన, వీరి దేహము కాలకుండ, పెద్దవారికి చేయునప్పటికంటె ఎక్కువ జాగ్రత్త, హెచ్చరిక కలిగియుండవలెను.

పరికరములు:—కండ్లకు ఉపయోగించుటకుగాను నల్లని కంటి అద్దములు, మొలగుడ్డ, దుప్పటి, పరదాలు.

పద్ధతి:—రోగి పడకను వరండామీద వేయుము. రోగికి మరుగుగా నుండునట్లు పడకచుట్టు పరదాలు వేయుము. రోగి దుస్తులుతీసి, మొలచుట్టుగుడ్డ చుట్టుము. కండ్లకు నల్లని యద్దములను సరిగా నమర్చి, రోగి పడకను వరండాలోనుండి క్రిందికి ఎండలోనికిలాగి, చికిత్స ఆరంభము చేయుము. వైద్యుడు చెప్పిన శరీరభాగమునకే యెండ తగలనిమ్ము. తాళ్లు ఏర్పడకుండ, చికిత్సకాలములో రోగి విస్తారముగా నీళ్లు త్రాగునట్లు చేయుము.

ఎంతకాలము రోగి యెండలోనుండినదో, గంటచూచి లెక్క చేయుము. ఈ చికిత్స ఉదయకాలము స్నానము చేయించకముందు ఇచ్చుట మంచిది. ఎక్కువ యెండ తగిలినందున, రోగి దేహము కాలి నట్లయిన, గాయములు మానువరకు చికిత్సను ఆపివేయవలెను.

ఎండ యెక్కువగా తగిలినదనుటకు తలనొప్పి, జ్వరము, నాడి యెక్కువగా కొట్టుకొనుట గుర్తులైయుండును. ఈ లక్షణములనుబట్టి చికిత్స చేయవలెను.

¹ Violet rays. ² Ultraviolet rays. ³ Peritoneum.

⁴ Osteomalacia. ⁵ Tetany. ⁶ Pulmonary tuberculosis.

దుమ్ము, ఘోళివలన ఇండియాలో తగ్గు స్థలములయందు 2% కంటే తక్కువ అల్పవయోలెటు కిరణములు మాత్రమే లభించుచుండును. ఈ కారణముచేత 'కల్పితసూర్యుని వెలుగును ఉపయోగించుదురు.

దీనికి సాధారణముగా ఉపయోగపడు దీపములు—¹కార్బన్ ఆర్క్ దీపము, ²మెర్క్యూరీ వేపరు దీపము, ³ఫిన్సెన్ దీపము మొదలైనవి. నిపుణత గలిగినవారు చూచుచున్నప్పుడే యీ చికిత్స నియ్యవలెను. కండ్లకు రంగు అద్దములు వేసి, కాపాడవలెను. మొదటిదినము రెండు నిమిషములతో చికిత్స నారంభించి, రానురాను, పదినిమిషములవరకు హెచ్చించవలెను. అధికపక్షము ఈ చికిత్స నియ్యవలసిన కాలపరిమితి ఇదియే. రోగి దీపముల దగ్గరనుండి యెంతెంత దూరముననున్నదో ప్రతిదినము తప్పలేకుండ చూడవలెను, లేనియెడల ప్రమాదకరముగా రోగి శరీరము కాలవచ్చును.

చల్లని ప్యాక్ లు, స్నానములు

సాధారణముగా, చల్లని ప్రయోగములను, దేహాష్టోగ్రత తగ్గించుటకు ఇచ్చెదరుగాని, అప్పుడప్పుడు రోగిని శాంతిపరచుటకును, గుండెకును రక్తప్రసరణమునకును చురుకుదనము కలిగించుటకును ఇచ్చెదరు. చన్నీటి తొట్టి స్నానముచేయించినయెడల, దేహములోని యష్టోగ్రత లాగివేయబడి, దేహము చల్లబడును. చల్లని ప్యాక్, స్పంజిప్రయోగములవలన, నీరు ఆవిరి యగుటచేత ఉష్ణోగ్రత తగ్గును. చల్లచేసెడు ఆలోహాల్ వంటి ద్రవములను ఉపయోగించుటమూలమున ఆవిరియగు పని మరి త్వరగా జరుగును.

స్పంజి చేయుట:—ఎక్కువ ఉష్ణోగ్రతను తగ్గించుటకు 75°—80°F. ఉష్ణోగ్రతగల నులివెచ్చన నీటితోగాని, లేక అధికజ్వరమున తగ్గించుటకు 70°F. ఉష్ణోగ్రతగల చల్లనీటితోగాని స్పంజి చేయుదురు.

పరికరములు:—గోరువెచ్చని, లేక చన్నీళ్లుగల ఒక బేసిను, చన్నీళ్లుగల ఒక జగ్గు (వీలైనయెడల దీనిలో మంచువేయవలెను) కొన్ని వాష్ క్లాతులు, కొన్ని చిన్న తువాళ్లు, ⁴ద్రవమును గొలిచెడు తర్తామిటరు, ⁵లొషన్ థర్మోమీటరు.

¹Artificial sunlight. ²Carbon Arc Lamp. ³Mercury Vapour Lamp.

⁴ Finsen Lamp. ⁵ Lotion thermometer.

2 పలుచని స్నానపుదుప్పట్లు, పొడుగైన ఒక మాకింటాషు, ఒక పాత్ర, ఒక పల్లెములో సాధారణముగా రోగివీపునకు చికిత్సచేయు సామానులు, ఒక ¹క్లినికల్ తర్తామిటరు, చురుకుదనము కలిగించు కొన్ని పానీయములు.

పద్ధతి:—చికిత్సారంభమునకు ముందు రోగి ఉష్ణోగ్రత తీసికొనవలెను. పడకచుట్టు పరదాలువేసి, పడకమీద పొడుగైన మాకింటాషును పరచి, దానిమీద రోగిని పరుండనియ్యవలెను. ఆమె గుడ్డలు తీసివేసి, ఒక దుప్పటి కప్పవలెను. మొదట ఆమె ముఖమును స్పంజితో కడిగి, తుడువవలెను. రెండు స్పంజిగుడ్డలను నీటిలో ముంచి, ఒకదానితరువాత మరి యొకదానిని వాడుచుండవలెను. చికిత్స జరుగుచుండగా, జగ్గులో నీళ్లు బేసినులోపోసి, చల్లచేయవచ్చును. రోగి తలకు ఒక తడిగుడ్డవేసి, పలు మారు మార్పుచుండవలెను. చికిత్సకాలమంతయు రోగి నాడిని, సామాన్యస్థితిని గమనించుచుండవలెను. మొదట అవయవములను స్పంజితో కడుగవలెను. వీలైనంతవరకు వాష్ క్లాత్ నిండ నీరుపట్టి, ఒక చేతిని భుజమునుండి, వ్రేళ్ల కొనలవరకు మెల్లగా రుద్దవలెను. దీనివెనుక నీటిబాట్లు చర్మముమీద నిలిచియుండునట్లు చేయుము. పైనుండి క్రిందికి తుడిచిన వాష్ క్లాత్ ను బేసినిలో వేయుము. ఈసారి రెండవ గుడ్డను ఉపయోగించుము. ఇట్లు ఎనిమిది, పదిసార్లు చేయవలెను. ఇట్లు కడిగిన చేతిని రోగి ప్రక్కనుంచి, రెండవచేతిని ఈ రీతిగనే స్పంజితో కడుగుము. ఇట్లు చేతులను పైనుండి క్రిందికి కడిగినపిమ్మట, రోగి తన చేతులను బేసిను నీళ్లలో పెట్టుకొనవచ్చును. రెండు తువాళ్లను స్పంజి నీళ్లలో ముంచి, పిండి, ఒక్కొక్క చేతికి (మణికట్టునుండి భుజమువరకు) చుట్టవలెను.

పిమ్మట ముందటివలెనే రోగి శరీరముయొక్క ముందరిభాగమును వాష్ క్లాత్ తుతో కడుగవలెను. కాని యీసారి వాష్ క్లాత్ ను దేహము పైన గిరగిరము పనిచేయవలెను. పిమ్మట చేతులను స్పంజిచేసి నల్లే, కాళ్లు మొదలగు అవయవములను స్పంజిచేయవలెను. ఇప్పుడు మరి కొన్ని తువాళ్లు నీటిలో ముంచి, పిండి, ఒక్కొక్క కాలికి చుట్టవలెను. గజ్జలను, చేంకలను ఎక్కువ గమనముతో స్పంజి చేయవలెను. అక్కడ తడి వాష్ క్లాత్ ను వేసి పలుమారు మార్పుచుండవలెను. వైద్యుని

¹ Clinical thermometer.

సెలవైనయెడల, రోగిని ప్రక్కకు దొర్లించి, చేతిని అటుఇటు ధారాళముగా ఆడించుచు, వీపును స్పృశిస్తేయవలెను. వీపును కనీసము ఐదునిమిషము లైనను స్పృశి చేయవలెను. తిరిగి రోగిని త్రిప్పవలసిన అవసరములేకుండ, పడక ఒత్తుడుపుండ్లు రాకుండ యిప్పుడే చికిత్సచేయవలెను. రోగి పై భాగముననున్న చేతి, కాలుయొక్క తువాళ్లను విప్పివేసి, స్నానపుదుప్పటిని, మాకింటాషును రోగిదగ్గరకు చుట్టివేయవలెను. పిమ్మట రోగిని మెల్లగా ఇవతలితట్టునకు త్రిప్పి, తక్కిన రెండు తడితువాళ్లను విప్పివేసి, స్నానపుదుప్పట్లను, మాకింటాషును పడకమీదనుండి తీసివేయవలెను. రోగికి సాంతగుడ్డలనువేసి, పడకను చక్కచేసి, రోగిమీద ఒక దుప్పటి మాత్రము కప్పిన చాలును. స్పృశిచేసిన 10 నుండి 30 నిమిషములలో రోగి టెంపరేచరు తీసి, చార్టులో వ్రాయవలెను. ఈ చికిత్స అంతటి వలన టెంపరేచరు 2 లేక 3 డిగ్రీలు తగ్గినయెడల, తృప్తికరమైన ఫలితము కలిగినట్లు భావించుకొనవలెను. రోగికి ఎక్కువ టెంపరేచరు ఉండినయెడల, ఆమె స్థితినిబట్టి, వైద్యుడు చెప్పినయెడల, టెంపరేచరు తగ్గునంతవరకు, తెంపులేకుండ స్పృశి చేయవలసియుండును.

రోగిని దిగంబరిగాచేసి స్పృశిచేయుట:—ఈ చికిత్సయు పైన వివరించి నట్టే చేయబడునుగాని, రోగికి మొలగుడ్డతప్ప తక్కిన దేహమంతయు వస్త్ర హీనమై, రోగి దిగంబరిగా నుండును. ఇది మరి యెక్కువ తీవ్రమైన చికిత్స. చర్మమునకు గాలి తగలనిచ్చుటవలన, ఆవిరియగుట, చల్లబడుట యను పనులు మరి యెక్కువ త్వరగా జరుగును.

చల్లని ప్యాక్

పరీక్షరములు:—ఈ పనికి 3 డ్రాప్ షీటులు, ఒక పాత్రనిండ చన్నీళ్లు లేక మంచునీళ్లు రోగి పడకప్రక్కన సిద్ధముగా నుండవలెను. ఇంకా, ఒక పొడుగైన మాకింటాషు, తలకువేయుటకు తడిగుడ్డ, త్రాగుటకు పానీయములు, చురుకు పుట్టించు ద్రవములును కావలెను.

పద్ధతి:—రోగి పడకచుట్టు పరదాలువేసి, ఒక మాకింటాషు, స్నానపు కంబళిని వరచి, రోగిని వానిమీద పరుండబెట్టి, మరియొక స్నానపు కంబళిని పైన కప్పవలెను. ఒక తడిగుడ్డనుగాని, మంచు సంచినిగాని, నొసలు మీద వేయవలెను. ఒక దుప్పటిని నీటిలో ముంచి, పిండి, రోగిమీదచుట్టి, చోంకల క్రిందికి దానిని రానీయవలెను. దీనిని ఒకటి లేక రెండు మధతలు

వేయవచ్చును. రెండవ దుప్పటిని గూడ నీటినుండి తీసి, పిండి, రోగి దేహము మీదకప్పి, చేతులక్రిందను, స్నానపు దుప్పటిక్రిందను దూర్చి, స్నానపు దుప్పటిని తీసివేయవలెను. చల్లనిదుప్పట్లను రోగి దేహముక్రిందను, మెడదగ్గరను సందులేకుండ దోపవలెను. ఈ తడిదుప్పట్లలో చేతులు, కాళ్లు చేర్చి చుట్టవలెను. శరీరపైభాగములు ఒకదానికి ఒకటి తాక కూడదు. పై దుప్పటి వేడియైనప్పుడు, దానినితీసి, చన్నీటిలోపెట్టి, దాని బదులు మూడవ తడిదుప్పటి కప్పవలెను. ఇట్లు ప్రతి మూడు నిమిషములకు మార్పుచు, దాదాపు 20 నిమిషములవరకు ఈ పని చేయుచుండవలెను. రోగిక్రింద పరచియున్న తడిదుప్పటిని, ఈ చికిత్స అంతటిలో ఒక్కసారి మాత్రమే మార్చివేయవలెను. పై దుప్పటిని పలుమారు తీసి వేయుటకంటె, దానిమీద మంచునీళ్లుచేల్చి, త్వరగా చల్లబడునట్లు విసురుచుండవలెను. ఈ చికిత్స అంతటిలోను రోగిస్థితిని సరిగా గమనించుచుండవలెను. పిమ్మట తడిదుప్పట్లను స్నానపు కంబళ్లను, మాకింటాషును తీసివేయవలెను. రోగి వీపునకు చేయవలసిన చికిత్స చేసినతరువాత, గుడ్డలువేసి, పడక చక్కచేసి యుంచవలెను. ఈ పనియైన 10-30 నిమిషములలో రోగి టెంపరేచరు నెత్తి, చార్టులో వ్రాయవలెను.

మంచు చట్రము సుపయోగించుట:—జ్వరమును తగ్గించుటకు మంచు చట్రమును ఉపయోగించెదరు. రోగి దిగంబరియై పడకలో పరుండి యుండగా, ఆమె మీద ఒక దుప్పటిని కప్పదురు. ఉయ్యెలవంటి చట్రములను రోగిమీద అమర్చిన తరువాత, మంచు, ఉప్పు కలిసియున్న పాత్రలచుట్టు లింటుగుడ్డచుట్టి, చట్రములనుండి వ్రేలాడవేయుదురు. ఒక చట్రము మధ్యనుండి, స్నానపు తర్తామీటరు వ్రేలాడుచుండును. ఈ చట్రములను ఒక దుప్పటితో కప్పి, రోగి దేహమునకు ధారాళముగా గాలి తగులునట్లు చట్రపు ఒక్కొక్క ప్రక్కన సందు నుండనిచ్చెదరు. పాదములు పడుకుండుటకై వానిని ఒక చిన్న కంబళితో చుట్టి యుంచుదురు. పాత్రలలోని మంచు కరిగే కొలది, క్రొత్తమంచు వేయుచుండవలెను. పడకచుట్టు పరదాలు వేయవలెను.

మందుల స్నానములు

ఆవాల స్నానము చేయుచుటకు 1 ఔన్సు ఆవాలపొడిని కొంచెము చన్నీటిలో కలిపి, 100°—105° F. ఉష్ణోగ్రతగల 5 గ్యాలనుల వేడినీటిలో

కలుపవలెను. చిన్నపిల్లలకు ఈడ్పు వచ్చినప్పుడును, కింకవాయువులోను వాడుదురు. జలుబు, తలనొప్పికి ¹పాదస్నానముగా వాడుదురు.

²గంధకపు స్నానమునకు 100°—110° F. ఉష్ణోగ్రతగల ఒకొక్క గ్యాలను వేడినీటికి 1-4 ఔన్సుల గంధకపుపొడిని కలుపుదురు. కొన్ని చర్మవ్యాధులకును కీళ్లవాతపు బాధ తగ్గించుటకును ఈ స్నానము చేయింతురు.

³ఐయోడిను స్నానమునకుగాను, ఒకొక్క గ్యాలను నీటికి 1 డ్రాము టింక్చరు ఆఫ్ ఐయోడినును కలుపుదురు. నిదానముగా మానుచుండు పుండ్లకుగాని, యేదైన ఒకస్థలమున చేయవలసిన చికిత్సకుగాని, యీ స్నానము నిచ్చెదరు.

⁴ఆల్కలైన్ స్నానమును, ప్రతి 30 గ్యాలనుల నీటికి 1 పౌండు పరిమాణము చొప్పున సోడియం బైకార్బోనేట్ పొడిని కలిపి సిద్ధము చేయుదురు. దీర్ఘకాలము మొండిబారి పోయిన కీళ్లవాతమునకును, చర్మము మీది గుల్లల దురదను తగ్గించుటకును ఈ స్నానము చేయింతురు.

⁵మగ్నీషియం సల్ఫేటును వివిధములైన ఘాటుగల ద్రవములుగాచేసి, వాపును, నొప్పిని తగ్గించుటకు ఉపయోగించెదరు.

నూటికి 2½ పాళ్లు ద్రవముగాని, 30 గ్యాలనుల నీటిలో 2, 3 పౌండుల బోరిక్ ఆసిడ్ కలిపిన ద్రవమునుగాని, కాలుటవలనను, ఇతర రీతులుగను ఏర్పడిన పుండ్లమీద కట్టిన పక్కులను తీసివేయుటకు ఉపయోగించెదరు.

ఆంటి సెప్టిక్ స్నానములను 1, 2 డ్రాములు 'క్రియోసోట్' అను మందును 30 గ్యాలనుల నీటితో కలిపిగాని; 15 ఔన్సుల స్వచ్ఛమైన కర్బాలిక్ ద్రవమును 30 గ్యాలనుల నీటితో కలిపిగాని చేయుదురు. (మొదట కర్బాలిక్ ను 5 పైంట్ల పొంగుచున్న నీటిలో లిపి, తరువాత స్నానపునీటితో చేర్చవలెను;) మెర్క్యూరీ స్నానము 80°—90° 1 పాలు, అనగా, ఒకొక్క గ్యాలను నీటికి ఒక 'బిల్ల పెర్క్లోరైడ్ ఆఫ్ మెర్క్యూరీ' కలిపి పైజెప్పిన ఆంటి సెప్టిక్ స్నానము సిద్ధముచేయుదురు.

¹ Foot bath. ² Sulphur bath. ³ Iodine bath. ⁴ Alkaline bath.

⁵ Magnesium sulphate. ⁶ Creosote. ⁷ Tablet of perchloride of mercury.

II. స్థానిక ప్రయోగములు

స్థానిక ప్రయోగములను అనేక కార్యములకు అనేకవిధములుగా ఉపయోగించుదురు. ఈ ప్రయోగములు ఆంటి సెప్టిక్ పదార్థములుగగాని రోగికి ఉపశమనము కలిగించు పదార్థములుగగాని చురుకుకలిగించు పదార్థములుగగాని బాధను తొలగించి నెమ్మదినికలుగజేయు పదార్థములుగగాని ఉండవచ్చును. ఇవి కాపడములు, పట్టీలు, పిండికట్టుగ ప్రయోగింపబడుచుండును.

వేడిప్రయోగము తడిగగాని, పొడిగగాని ఉండవచ్చును. తడి ప్రయోగము బాగుగ లోపలికి ప్రవేశించి పనిచేయును. కాపుట (కాపడము) అనగా, 'ప్లానెల్' లేక లింటు లేక ఇట్టివి మరికొన్ని గుడ్డలను పొంగుచున్న నీళ్లలో వేసి బాగుగ పిండి, దేహమునకు అద్దుట. కాపుట అనునది శరీరమునకు తడిగల వేడిని ఇచ్చుటకు చేయు వైద్యచికిత్సగాని, శస్త్ర గాయములకు రోగక్రిములు చేరకుండచేయు ఆంటి సెప్టిక్ చికిత్సగాని ఉండవచ్చును.

సాధారణ కాపడము

సామానులు:—ఒక బేసిను, ఏభాగమునకు చికిత్సచేయవలెనో ఆభాగమునకు సరిపోగల 3 లేక 4 మడతలున్న ప్లానెల్ తుండు, మడిచినప్పుడు ప్లానెల్ తుండుకంటె పెద్దదిగనుండు 'జాకోనెట్ గుడ్డు' (రవసెల్లగుడ్డు), ఒక మెత్తని దట్టమైన తువాలు, ఒక కట్టుగుడ్డు, దానికి గుచ్చుటకు కొన్ని నేటి పిన్నులు, పొంగుచున్న నీళ్లు, ఒక బలమైన తువాలు లేక పిండ్డు సాధనము.

పనిచేయువిధము:—మడత వేసిన ప్లానెల్ గుడ్డును బలమైన తువాలులో పెట్టి దానిని బేసినులో పెట్టవలెను గాని దాని రెండుకొనలు బేసిను బైట ఉండవలెను. ప్లానెల్ గుడ్డు సంపూర్ణముగ మునుగువరకు పొంగుచున్న నీరుపోయుము. పిమ్మట తువాలయొక్క రెండుకొనలు పట్టుకొని మెలవేసి బాగుగ నీటిని పిండుము. పిండ్డి సాధనముమీద జాకోనెట్ గుడ్డును కప్పి దానిని పడకయొద్దకు తీసికొనిరమ్ము. ఇప్పుడు పిండ్డు సాధనము లేక తువాలునుండి ప్లానెల్ గుడ్డును బైటికి తీసి విదిలించి రోగి భరించగలిగినంత

¹ Flannel.

² Jaconet.

వేడితో దానిని దేహముమీదవేసి దానిపైన జాకొనెట్ గుడ్డను లేక తువాలను కప్పి కట్టుగుడ్డతో బాగుగ బిగించికట్టుము. ప్రతి ఐదునిమిషముల కొకసారి ఈ కట్టును మార్చుచుండవలెనుగాని రెండవదానిని వేయుటకు సిద్ధముగ లేకముందే మొదటిదానిని తీసివేయకూడదు. ఈ పనిని 15—20 నిమిషములవరకు తెంపులేకుండ చేయుచుండవలెను. ఇట్లు ప్రతి నాలుగు గంటల కొకసారి చేయుమని వైద్యుడు చెప్పవచ్చును. కట్టుగుడ్డమీద ఒక వేడి నీటిబుడ్డిని పెట్టుటవలన కట్టునందు వేడి యెక్కువకాలము నిలిచి యుండునుగాన కాపెడుగుడ్డను పలుమారు మార్చుటకు అవసరము లేక పోవచ్చును.

స్తనములకు ఇట్టి కాపడమిచ్చునపుడు వేడి ప్లానెట్ గుడ్డను తొమ్మి మొన చుట్టువేయవచ్చునుగాని మొనమీదమాత్రము వేయకూడదు. ఎందుకనగ అది కమిలి లేక కాలి బొబ్బలు లేవవచ్చును.

మందుల కాపడములు

ఆలగలైను కాపడము ¹సంధివాతము లేక కీళ్లవాతము సంబంధమైన వ్యాధులకు కొన్నిసార్లు ఉపయోగింతురు. దీనిలో ప్లానెట్ గుడ్డమీద వేడినీటిని పోయకముందు ఒక్కొక్క పైంటునీటికి 1—2 డ్రాములు సోడియమ్ బైకార్బోనేట్ పొడిని చల్లవలెను.

²హైపర్టోనిక్ సేలై కాపడము:—సెల్యులైటిస్ లోవలె దేహములో రక్తము ఒకచోట అధికముగా కూడుటవలనను, వాపువలన నొప్పి కలిగినప్పుడును, టిస్యూలలో బిగువు తగ్గించుటకు హైపర్టోనిక్ సేలై కాపడ మిచ్చెదరు.

ఒక్కొక్క పైంటునీటికి 2 డ్రాముల ఉప్పు ఈ కాపెడు నీటికి కలుపవలెను. చర్మము బిగువుగా నుండును గాన, కాపడము నియ్యకముందు లిక్విడ్ ప్యారఫినునుగాని ఆలివ్ నూనెనుగాని చర్మమున పూసి రుద్దవలెను. కాపడమునకు శాంతిపరచెడు, లేక కందజేయునట్టి మందును కలిపినప్పుడు దానికి స్టూప్ అని పేరు. కాపడమునకు కందజేయునట్టి మందులు చేర్చినప్పుడు, వానిని ⁴కౌంటర్ ఇరిటెంటుల క్రింద చేర్చెదరు.

¹ Arthritic or rheumatic conditions. ² Hypertonic saline.

³ Stupe. ⁴ Counterirritants.

కర్పూరతైలపు స్టూప్:—ప్లానెట్ గుడ్డమీద పొంగుచున్న నీటిని పోయకముందు, 2—4 డ్రాముల కర్పూరతైలమును చల్లి యీ స్టూపును సిద్ధము చేయుదురు. దీనిలోని లోపమేమనగా—కర్పూరతైలము సరిగా నీటిలో కలువదు గనుక, 1—2 డ్రాముల కర్పూరతైలమును కొంచెము ఆలివ్ నూనెతో కలిపి, సాధారణమైన కాపడ మియ్యకముందు, చర్మమునకు పూయవచ్చును. ¹బ్రాంకైటిస్, ²ప్లూరిసి, న్యూమోనియా మొదలగు వ్యాధులలో తొమ్మిదవది నొప్పి తగ్గించుటకు కర్పూరతైలపు స్టూపును కౌంటర్ ఇరిటెంటుగ వాడవచ్చును. కడుపుబ్బరమును దగ్గించుటకు దీనిని పలుమారు వాడెదరు.

³నల్లమందు స్టూప్:—ప్లానెట్ గుడ్డను పిండిన తరువాత దానిమీద అన్ని చోట్ల సమానముగా 20—60 మినిముల టింక్చర్ ఆఫ్ ఓపియం చల్లవలెను. బాధను తొలగించుటకే నల్లమందును వాడుదురు.

బెలడానా స్టూప్:—దీనిని నల్లమందు స్టూప్ వలెనే సిద్ధముచేయుదురు. ప్లానెట్ గుడ్డమీద టింక్చర్ ఆఫ్ ఓపియమునకు బదులుగా టింక్చర్ ఆఫ్ బెలడానా చల్లుదురు. మరియొక పద్ధతి యేదనగా:—గ్లిసరీన్ ఆఫ్ బెలడానాను చర్మమునకు పూసి దానిమీద సాధారణమైన కాపడమునిచ్చుట. దీనిని ముఖ్యముగా నడుమునొప్పి బాధను తొలగించుటకు ఇచ్చెదరు.

మెగ్నీషియం సల్ఫేట్ కాపడము:—కండ్లకును, రక్తనాళములోనికిని మందు నెక్కించినతరువాత కలిగెడి నొప్పికిని లేక వాపుకును, వేరువేరు స్థలములలో నొప్పి పుట్టినప్పుడును లేక కందినప్పుడును మెగ్నీషియం సల్ఫేట్ ను కరిగించగలిగినంతమట్టుకు కరిగించిగాని, ఘాటు తక్కువచేసి గాని, తరుచుగా కాపడమిచ్చెదరు. కంటికి వాడునప్పుడు ఎక్కువ వేడిగ నుండకూడదు.

⁵శస్త్రగాయములకు కాపడములు ఇచ్చుట:—ఇవి గాయములపై వేసెడు అసెప్టిక్ డ్రెస్సింగు గుడ్డలు. లింటుగుడ్డను రెండు మడతలుగా మడిచి, గుడ్డను పిండెడు సాధనములోపెట్టి స్టెరిలైజరు మీదగాని, సాస్పాన్ మీద

¹ Bronchitis. ² Pleurisy. ³ Opium Stupe. ⁴ Lumbago.

⁵ Surgical Fomentations.

నా పెట్టి పొంగించవలెను. రింగరు అనగా పిండెడు సాధనముయొక్క కొనలనుమాత్రము బైట నుండనిచ్చి, వానిని మూతమీదికి త్రిప్పి యుంచవలెను. ఇట్లు 10 నిమిషములు బాగుగా పొంగించినతరువాత, కాపడమును బైటికితీసి, బాగుగా పిండి, దానిని ఆ రింగరునందే తెరచి యుంచి, చేతులు బాగుగా రుద్ది కడుగుకొని యీ డ్రెస్సింగుపని చేయు చున్న నర్సునకుగాని, వైద్యునికిగాని దీనిని అందించవలెను. దీనిలోని యావిరిపోవునట్లు దీనిని విదిలించి, గాయముమీదవేసి, నిర్మలమైనదూది లేక రవసెల్ల గుడ్డను, దూదినిమీదవేసి కట్టుకట్టవలెను.

అంటినెప్టిక్ కాపడము:-80 పాళ్లలో 1 పాలు కార్బాలిక్ పోసి చేసిన సోల్యూషన్ గాని, ఘాటు తక్కువగల పెర్క్లోరైడ్ ఆఫ్ మెర్క్యూరి, లేక లైసాల్ సోల్యూషన్ గాని నీటికిబదులుగా ఉపయోగించి కాపడ మియ్యవచ్చును.

శస్త్రగాయము చేయబడిన చెయ్యి, లేక పాదమును నానబెట్టుట:-ఏదైన ఒక స్థలమున అంటువ్యాపించుటవలన కలిగిన నొప్పిని, కందుటను తగ్గించుట కును, చీముపట్టియున్న గాయములను శుభ్రముచేయుటకును ఈ చికిత్స చేయుదురు.

పరికరములు:-చిన్న తొట్టి, మాకింటాషు, మాకింటాషు మీదికి ఒక గుడ్డ, వేడినీటిబుడ్డి, స్నానపు తర్కమీటరు, అవసరమైన సోల్యూషను, ద్రావణము కావలెను. సాధారణమైన సోల్యూషను లేవనగా:-బోరిక్, నార్కల్ సేలెన్, బైక్లోరైడ్, పొటాసియం పర్మాంగనెట్ లేక 'యూసాల్' మొదలైనవి.

పద్ధతి:-మాకింటాషు మీద గుడ్డవేసి పడకతడువకుండ, నానబెట్ట వలసిన భాగముక్రింద దానిని వేయుము. పడక ప్రక్కన ఒక స్టూలువేసి, దానిమీద తొట్టిని బెట్టుము. వేడినీటి బుడ్డినిండ గాలికొట్టి, నీటిలో ముంచవలసిన అవయవమును గాపాడునట్లు దానిని తొట్టిమీదను బెట్టుము. రోగి సౌఖ్యముగా నుండునట్లుచేసి, ఆమెను పడక అంచుకు లాగుము. రోగి చెయ్యిని ముంచవలసియున్నయెడల, ఆమెను దిండ్రమీద పెక్కెత్తి పెట్టి ఏవిధమైన ఆయాసములేకుండ చేతిని సోల్యూషనులో ముంచునట్లు చేయుము. తొట్టిలో వైద్యుడుచెప్పిన సోల్యూషనుపోసి, చేతిని లేక

పాదమును ముంచుము. ఈ సోల్యూషనుయొక్క ఉష్ణోగ్రత 110° — 115° F. ఉండవలెను. ఈ గాయము తెరుచుకొనియున్న గాయమైనట్ల యిన, ఈ పనికి ఉపయోగించు పరికరములన్నియు, తొట్టియు, సోల్యూ షనుగూడ నిర్మలముగ నుండవలెను. అవసరమైనప్పుడెల్ల తొట్టిలో క్రొత్తద్రవము పోయుచుండుముగాని, రోగి అవయవము కాలకుండ, దానిని పోయకముందు అవయవమును బయటికి తీయుము. ఈ చికిత్స జరిగిన తరువాత, అవయవమును చల్లగ బైటికితీసి, స్టైరైల్ తువాలు మీదపెట్టి డ్రైన్ చేయుము. అనగా కట్టుకట్టుము. సామానులన్నిటిని తీసి కడుగుము. ఈ చికిత్స యెంతకాలము చేయబడినది, ఏ సోల్యూ షను వాడినది చార్టులో వ్రాయుము.

వేడిపాడి ప్రయోగములు

దీనిలో రబ్బరు వేడినీటి సంచులు, 'విద్యుత్తు ప్యాడులు, విద్యుదీప ములు, తొడు లేక ఉప్పుసంచులు ఉపయోగపడును. ప్రతివిధమైన చికిత్స చేయుచుండగా, రోగి దేహము కాలకుండ జాగ్రత్తగా నుండవలెను. వేడి నీటి బుడ్డిలోని నీరు 130° — 150° F. కంటె అధిక ఉష్ణోగ్రత గలిగియుండ కూడదు.

చలిని ప్రయోగించుట

కందినప్పుడుగాని, లేదా, దెబ్బ తగిలినతరువాత (ముఖ్యముగ కీలు మీద) కారు స్తవమును మితముగ నుంచుటకు లేక రక్తస్రావము నిలుపు టకును లేదా నొప్పిని తగ్గించుటకును దీనిని వాడెదరు.

ఇందుకు మంచుగడ్డ మిక్కిలి ప్రయోజనకారి. ఒక పెద్ద మంచు ముక్కను ఒక కంబళిలోగాని, గోనె సంచిలోగాని చుట్టి, సుత్తైతో పగుల గొట్టి ముక్కలు చేయవచ్చును. ఈ ముక్కలను దిట్టమైన పెద్ద మేకుతో సులభముగా పగులగొట్టవచ్చును.

మంచుపై ప్రయోగమే అన్నిటిలో సాధారణమైన చలిప్రయో గము. ఈ సంచిని అనేక పరిమాణములలో రబ్బరుతో చేయుదురు. దీని నుపయోగించకముందు, ఇది సరియైన స్థితిలో నున్నదా, తిరుగుడు మూత సరిగా పట్టుచున్నదా, రబ్బరు ఉంగరము ఉన్నదాయని మొదటనే చూచి తెలిసికొనవలెను. ఈ సంచి సగము నిండునట్లు మంచుముక్క

లను వేయుము. దీనితోకూడ ఉప్పును లోపల చల్లి మంచుతో కలిసి కరుగనిచ్చెదరు. సంచిలోని గాలిని బైటికి పోనిచ్చి మూతను బిగించుదురు. సంచి పైభాగమును తుడిచి, గుడ్డసంచివేసి, యే భాగముమీద దానిని పెట్టవలెనో, ఆ భాగముమీద పెట్టవలెను. చర్మముమీద అది ఆనుకొని మాత్రమే యుండవలెనుగాని, దాని సంపూర్ణమైన బరువు దేహభాగము మీద పడకూడదు. ఇట్లుండుటకు యేదైన ఒక చక్రమువంటి సాధనము నుండిగాని, పడకకు తలపైన నుండిగాని దానిని ప్రేలాడగట్టవచ్చును. వాడిన తరువాత సంచిని బాగుగా శుభ్రముచేసి, తుడిచి, ఆరనిచ్చి, దానిలో గాలి నింపవలెను. ఏదైన ఒక తడిగుడ్డను వేయుట అనగా, ఒకే పొరగల గుడ్డను చన్నీరు, మంచు, లేక ఆవిరియగు ఏదైన ఒక సాల్వ్యాషనులో ముంచి, తీసి, పిండి అవసరమైన దేహభాగపు చర్మము మీద వేసి, దానిమీద ఏమి కప్పక విడిచియుంచవలెను. నీరు ఆవిరి యగుటవలన ఆ భాగము చల్లనగుచుండును. మడత వేయుటవలనగాని, పైన కప్పుటవలనగాని యీ తడిగుడ్డయొక్క ఫలితము నిరర్థకమగును. ఈ గుడ్డ వేడి కాగానే దానిని మార్చుచుండవలెను. దీనివలన తలనొప్పి తగ్గును; బెణికిన కీలుచుట్టు వాయకుండ సహాయపడును. మూడుపాళ్ల నీటిలో ఒక పాలు స్పిరిట్ ను గలిపి ఉపయోగించినయెడల ఈ చికిత్స యెక్కువ పనికివచ్చును.

ఆవిరియగు లోషణ్:-వివిధమైన లోషణులను వాడుదురు. పొప్పిని తగ్గించుటకు సాధారణముగా ¹నీసము, నల్లమందు లోషణును వాడుదురు. ఒక డ్రాము నీసము, నల్లమందు పొడిని ఒక పైంటు చన్నీటితో కలిపి, యీ లోషణు తయారుచేయుదురు. ఈ లోషణుండు పాత్రమీద గాజు మూతగాని, మరేదైన మూతగాని వేయుదురు. ఇతర లోషణులలో ముంచి వేసిన తడిగుడ్డవలె, నీసపు లోషణులో ముంచి వేసిన గుడ్డనుకూడ అది వేడికాగానే దానిని మార్చి వేయుచుండవలెను. భాగమునకు ఈ చికిత్స చేయబడుచున్నదో, ఆ భాగముక్రింద, ఒక మోకంటాపు ముక్కను వేసినయెడల పడక చెడకుండుండును.

²టైయిటర్స్ కాయిల్:-ఇది నీసము, లేక రబ్బరుతో చేసిన వంగగల గొట్టము. దీనిగుండ మంచునీటిని పాతించవచ్చును. ఈ తీగచుట్టను

¹ Lead and opium.² Leiter's Coil.

ప్రయోగించకముందు, చర్మముమీద లింటు, లేక ప్లానెల్ తుండును వేయుదురు. దీనికి కట్టియుండు నాడాల మూలమునగాని, తేలికగా కట్టిన కట్టుగుడ్డ మూలమునగాని, దీనిని దాని స్థానములో నుంచగలరు. ఈ కాయిల్ రబ్బరుతో చేయబడినదైనయెడల, దాని గొట్టముల మూలమున నీరు పాటుకుండ ఏదియు ఆటంకము కలుగచేయకుండ చూడవలెను. ఈ కాయిల్ ఒక్కొక్క కొనకు ఒక పొడుగైన రబ్బరు గొట్టము అమర్చబడి యుండును. వీనిలో ఒక కొన రోగిమీదుగా, మంచునీరున్న పాత్రలోనికిని, యింకొకటి, నేలమీదనున్న పాత్రలోనికిని పోయియుండును. సైఫ్ పద్ధతి మూలమున నీరు గొట్టములగుండ పాటుచుండును. ఒక్కొక్క కొన నీటితో మునిగియుండులాగున, వానికి బరువులు కట్టబడి యుండును.

³పిండి పట్టీలు

వేడి చాలకాలము నిలిచియుండగల ఏదైన ఒక పిండిపదార్థమునకు పొంగుచున్న నీటినికలిపి, యీ పిండిపట్టీ చేయుదురు. సాధారణముగా, ఇది వేడితడిగల పిండిపట్టీయైయుండును. దీనికొరకు సాధారణముగా ఉపయోగించు పదార్థములు—అవిసెపిండి, రాగిపిండి, నానవేసిన తొట్టె, మసి బొగ్గు.

అవినె లేక 'రాగిపిండి పట్టీ'

సామానులు:- ఒక పాత్ర, ఒక కూజా, ¹చదునైనకత్తి, పొంగుచున్న నీళ్లుగల డేక్స్, ²క్యాలికోతుండు, గాజ్ గుడ్డ, దూదియుండ, కట్టుగుడ్డ, ³కట్టుకొరకైన పలక, అవిసెపిండి, కొంచెము వెచ్చని నూనె.

చేయువిధము:- పాత్రమీదను, కత్తిమీదను పొంగుచున్న నీరు పోసి వానిని వేడిచేయుము. క్యాలికోగుడ్డను పలకమీద పరువుము. వేడి చేసిన పాత్రను భారీచేసి, అవసరమైనంత పట్టి చేయుటకు సరిపోవునంత పొంగెడు నీళ్లుపోయుము. దీనిలో అవిసెపిండిని కొంచెము, కొంచెము వేసి, కలుపుము. కాని యీ పిండిని స్ట్రాక్స్ త్వరగావేసి చదును గల కత్తితో తెంపులేకుండ త్రిప్పి, ⁴వేదానముగను త్రి అంటుకొనకుండ శుభ్రముగా ఉడివచ్చువరకు కలుగకొనినయెడల వానిని కలిపినపిండిని, పాతికనుండి సగము అంగుళము ఎత్తు మీద పరువుము.

¹ Poultice.² Spat.³ Dissecting forceps. ⁴ so.

ఈ గుడ్డ అంచుచుట్టు ఒక అంగుళము స్థలమువిడిచి, దీనిని కట్టు పిండి మీదికి త్రిప్పి మడువవలెను. తరువాత కత్తిపొడుగున ఒలీవనూనె పోసి, ఒకచుట్టులో ఈ కత్తిమీది నూనెను పట్టిమీద అడ్డముగా పూయవలెను. దీనికి బదులు రోగి దేహభాగము మీద ఈ నూనెనుపూసి దానిమీద పట్టి వేయవచ్చును. పట్టిమీద గాజ్ గుడ్డనుకట్ట-ను వేయవచ్చును. ఈ పట్టిని రోగి పడక ప్రక్కనే సిద్ధముచేసి, వెంటనే వేయవలెను. ఈ పట్టి దేహముమీద అనగా, మొండెముమీద వేయవలసియుండిన యెడల, దానికి తగిన కట్టుగుడ్డను సరియైన స్థలములో సిద్ధముగా నుంచవలెను. మొదట నర్సు ఈ పట్టిని తన ముంజేతికి తాకించి, దాని వేడినిపరీక్షించి, పిమ్మట దానిని రోగి చర్మముమీద వేయవలెను. రోగి వేడిని భరించ గలిగినంతవరకు ఈ పట్టిని తగిలి తగులనట్లు వేయుచు తీయుచు నుండ వలెను. రోగికి వేసిన పట్టికంటె వెడల్పుయిని ఒక ఉన్ని మెత్తను ఆ పట్టి మీద వేసి అది దాని స్థానములో నిలిచియుండునట్లు గుడ్డతో కట్టుము. ఈ పట్టి ఎంతకాలము వేడిగ నుండునో అంతకాలము రోగిమీద నుండనియ్య వలెను. పెద్ద పట్టి అయినయెడల 2-3 గంటలవరకును, చిన్నదియైన యెడల 1 గంటసేపును వేడిగనుండును. మరియొక పట్టి వేయవలసి యుండినయెడల రెండవది సిద్ధమగువరకు మొదటి దానిని తీయకూడదు. పట్టిని ఊడతీసినప్పుడు అది వేసినచోట ఏవైన పక్కలు మిగిలియున్న వేమో చూచి వానిని ఒలీవనూనె లేక కొబ్బరినూనె పూసి దూది ఉండతో తీసివేయవలెను. పిమ్మట చర్మమును బాగుగ ఆరనిచ్చి ఆ భాగ మున దూదిగాని, ప్లానెట్ గుడ్డగానివేసి అది దాని స్థానమున నిలిచియుండు నట్లు బ్యాండ్జితోగాని బైండరుతోగాని దానిని కట్టవలెను. చర్మము మిక్కిలి కందియున్నట్లైన దానిని పైన చెప్పినట్లు తుడిచి ఆరనిచ్చుట కంటె దానిపైన కొంచెము నూనె అద్దుట మేలు. రెండు ఊపిరితిత్తులకు న్యూమోనియా వ్యాధి సంభవించినప్పుడు పట్టిని ఒక చొక్కావలె చేసి వేయవలెనని డాక్టరులను నమ్మవలెను. రోగియొక్క వెనుక భాగము (వీపు), ముందుభాగమున్నదో, ఆ పట్టిలను కప్పివేసి రెండుకొనలు చేంకల క్రిందనుండి భవదక చెడకుండయ్య కొనుటకు చాలినంత క్యాలికో గుడ్డ మీద పిండిని టర్స్ కామిల్-ఇది వేయవలెను. ఈ పనికి అవిసెపిండి బదులు రాళ్ళ దీనిగుండ మంచునీటిని వేయవలెను.

¹ Lead and opium.

ఆవాలపిండిపట్టి:—కొన్నిసార్లు అవిసెపిండితో కొంచెము ఆవాలపిండిని చేర్చుదురు. ఒకపాలు ఆవాలపిండిని 15 పాళ్ల అవిసె పిండితో బాగుగ కలిపి చిన్నబిడ్డకు పట్టి వేయవచ్చును. కొంచెము పెద్దబిడ్డకు 1: 10 నిష్పత్తిలో ఈ రెండు పిండిపదార్థములు కలిపి పట్టి వేయవచ్చును. పెద్ద వారికి 1: 5 నిష్పత్తిలోకలిపి వేయవచ్చును. దీనివలన రక్తప్రసరణము నకు ఎక్కువ చురుకుదనము కలుగును. ఆవాలపిండిని కలిపినపుడు పొంగెడి నీటిని పోయకూడదు. అనగా అంత వేడినీరుపోసి కలుప కూడదు. అట్లు చేయుటవలన ఆవాలపిండియొక్క ఘాటు తగ్గిపోవును. ఈ పట్టిని వేసినపుడు చర్మము ఎఱ్ఱగ కందునేమోయని జాగ్రత్తగ కని పెట్టుచు చర్మము కాలకముందే ఈ పట్టిని తీసివేయవలయును. పట్టిని తీసివేసినతర్వాత చర్మముమీద ఆవాలు అవిసెపిండి పక్కలు నిలిచియుండ కుండ నూనెతోరుద్ది తీసివేయవలెను. పిమ్మట ఆ భాగమునకు నూనె బాగుగ పూసి లింటుగుడ్డతోగాని, పాత మస్లిన్ గుడ్డతోగాని బాగుగ కప్పివేయవలెను.

¹గండిపట్టి:—8 డ్రాముల గంజిపిండికి 1 డ్రాము బోరిక్ పౌడరు చేర్చి కలుపుము. కొంచెము చిన్నపిల్లపోసి గట్టి బంకనలె అగునట్లు కలుపుము. పిమ్మట 1 పైంటు పొంగుచున్న నీళ్లుపోసి పిండి అంతయు కరిగిపోవువరకు వడివడిగ కలుపుము. ఇట్లు చేసిన తరువాత, మొదట నీటిలోనుండి తీసి పిండిన క్యాలికో లేక లినన్ గుడ్డమీద చల్లి పట్టిని దట్టముగ పూయుము. అప్పుడు గుడ్డకు గంజి యింక బాగుగ అంటుకొనును. దీనిని తిన్నగ పుండుమీదవేసి దానిమీద మైనపు పట్టుబట్టనుగాని, జాకొనెట్ (రవ సెల్ల) గుడ్డనుగాని వేసి దానిని సరియైన పాటులోపెట్టి బ్యాండ్జి గుడ్డతో కట్టుము. చర్మముమీద ఏర్పడిన పక్కలను, పొలుసులను తీసివేయుటకు ఈ రకము పట్టిని వేయుదురు. ఈ పట్టిని వేయుభాగమును వీలైనంత బాగుగ శుభ్రము చేయవలెను. ఎడినప్పుడు పిండి చర్మమునకు అంటు కొనకుండ పట్టి అంచుచుట్టు ఒలీవనూనె లేక వ్యాజిలీను పూయవలెను. ఈ పట్టిని జాగ్రత్తగను, మెల్లగను, నిదానముగను తీసివేయుచు, పట్టి ఏదైన నొక చోట పక్కలకు అంటుకొనినయెడల వానిని ఫార్సెప్స్ తో

¹ Starch Poultice.

² Dissecting forceps.

విడిపించుచుండవలెను. ఊడుచున్న పక్కులులేక పొలుసులను జాగ్రత్తగ తీసివేసి అవసరమైనయెడల మరియొకపట్టిని వేయవచ్చును.

¹ పట్టీలు

పట్టినివేయునపుడు ముందటివలె వేడిప్రయోగము చేయవలసిన అవసరము లేక పోవచ్చును. సాధారణముగ ఈ పట్టియందు మందుకలిపిన బంకవంటి పదార్థముండును. దీనిలో చేర్చబడిన మందునుబట్టి యీ పట్టి మంట పుట్టించునదిగగాని, శాంతి పర్చునదిగగాని యుండును.

ఆవాల పట్టీ:—అసలు ఆవాల పట్టీనే వేయవచ్చునుగాని దీనిలో పిండి కలుపుటయు మామూలైనది. ఒక బలమైన పట్టిని వేయుటకు సరిసమానముగ ఆవాలపొడి, పిండి—ఈ రెంటిని కలుపుదురు. లేక ఒక పాలు ఆవాల పొడి, 4—6 పాళ్ల పిండితో చేర్చబడును. బిడ్డలకు వేయునపుడుగాని చర్మము మృదువుగనుండుచోట దీనిని ప్రయోగించునపుడుగాని రెండవ నిష్పత్తిని వాడుదురు. మొదట పిండిని, ఆవాలపొడిని బాగుగచేర్చి నులివెచ్చని నీళ్లుపోయుచు దానినంతయు గట్టి చిక్కని అంబలిగ కలుపుదురు. వేడి నీరు కలుపుటవలన ఆవాలు ఆవిరిగామారు లక్షణములు పాడగును. సిద్ధముచేసిన చిక్కని అంబలిని గోదుమవర్ణముగల కాగితముమీద పూసి దానిమీద ఒక పొర గాజ్ (నలగుడ్డ)నుగాని, మస్లిన్ గుడ్డచుగాని పరచి యీ పట్టిని చర్మముమీద వేయవలెను. ఈ పట్టిమీద దీనికంటె పెద్దదైన దూది యన్ని మెత్తనువేసి పట్టి దాని స్థలములో నిలిచి యుండునట్లు ఒక బ్యాండ్జిగుడ్డతో కట్టుము. సాధారణమైన పట్టి కొన్ని అంగుళములు చదరముగ నుండును. 5 నిమిషములు అయినతరువాత చర్మము ఎంతవరకు ఎఱ్ఱగా కందినదో చూచుటకు పట్టియొక్క మూల ల్గు ఎత్తి పరీక్షించవలెను. పట్టివేసిన భాగమునందలి చర్మమంతయు గులాబి రంగువలె మారినప్పుడు పట్టిని తీసివేయవలెను. ఆవాలకు మంటపుట్టించు గుణముకలదు. కావున దీని ఫలితముగ చర్మము కాలి పొక్కులు లేవకుండ చూడవలెను. ఆవాలపట్టి కొంచెమైనను చర్మముమీద నిలిచి యుండకుండ దానిని నూనెతోగాని, దూది ఉండలతోగాని తీసివేయవలెను. పిమ్మట ఆ భాగమును ఒక చిన్న గుడ్డతోగాని లేక లింతు బ్యాండ్జి గుడ్డలతోగాని కప్పి వేయవలెను.

¹ Plasters.

ఆవాలపిండిని కాగితము మీదపరచి సిద్ధముచేసి అమ్ముదురు. దీనిని ఆవాల ఆకు (మస్ట్వర్ట్) అందురు. ఈ కాగితము వెనుకనే దీనినెట్లు ఉపయోగించవలెనో వివరములు వ్రాయబడియుండును. సాధారణముగా దీనిని కాగితముప్రక్కన నులివెచ్చని నీటిలో పెట్టుదురు. కొంచెము తడిచి బంకవలె అయినప్పుడు దీనిని ఆవాలపట్టిగా వేయుదురు.

² బెల్లడానా, నల్లమందు పట్టీలు:—వీనిని ప్రత్యేకముగా సిద్ధముచేసి అమ్ముదురు. దేహమునందు కలిగిన యీడ్పును, బాధను తగ్గించుటకు వీని నుపయోగించెదరు. వీనినెంత పరిమాణములో కత్తిరించివేయవలెనో నియమించబడును. సాధారణముగా 4 నుండి 6 అంగుళముల చదరములుగా కత్తిరించుట మామూలు. దీని వెనుకభాగమును ఒక వేడిజగ్గుకు ఆనించినయెడల, ఇది కొద్దిగా వెచ్చనగును. దీనిని చర్మమునకు అంటించి, అది యంటుకొనువరకు, దానిని దాని స్థానమున పట్టుకొనవలెను. పట్టి బాగుగా అమరియుండునట్లు దాని యంచులను అక్కడక్కడ కత్తిరించవలసిన అవసరముండవచ్చును. దీనిని అంటించునప్పుడుమాత్రము ముడుతలులేకుండ సదునుచేసి వేయవలెను. దీనిని యెంతకాలము చర్మముమీద నుంచవలెనో వైద్యుడు నియమించిననే తప్ప, లేనియెడల, అంచులు పైకి తిరుగువరకు దీని నుంచెదరు. ఇట్టి పట్టిని స్తనముమీద వేసినయెడల, తొమ్మి మొసచుట్టు ఒక రంధ్రముచేసి వేయవలెను. అనగా మొసమీద వేయకూడదు. ఈ పట్టివేయుటవలన స్తనములోని పాలు తగ్గిపోవచ్చును.

³ ఆంటి ఫ్లోజిస్టిన్:—దీనినికూడ సిద్ధముచేసి అమ్మెదరు. దీనిని బంక మట్టితో చేయుదురుగాని, దీనిలో ఆవిరియగు నూనెనస్తువులు అనేకములు కలుపుదురు. వేడిప్రయోగమునకు ఇది చాల అనుకూలమైనట్టియు, ఫలితము కలుగునట్టియు పట్టి. ఒక పల్లెమును పొయ్యిమీదగాని, ప్లేవ్ మీదగాని పెట్టి, దానిలో నీరుపోసి, వేడినీటిలో ఆంటి ఫ్లోజిస్టిన్ డబ్బాను పెట్టుదురు. ఈ పట్టి వేడియగుచుండగా, దీనిలోని పదార్థమంతయు సమానముగా వేడియగునట్లు దానిని బాగుగా త్రిప్పుచుండవలెను. పిమ్మట ఒక పట్టిపలకమీద కొంచెము లింతు లేక లినన్ గుడ్డ పరచి, దానిమీద ఒక అంగుళము దట్టముగా, అంతట సమానముగా ఈ బంకపదార్థమును

¹ Mustard leaf.

² Belladonna and opium plaster.

³ Antiphlogistine.

(స్నాప్తరును) పూయవలెను. ఇట్లు సమానముగా పూయుటకు వేడిచేసిన చదును కత్తితో దానిని సరిచేయుచుండవలెను. దీని చుట్టుకూడ ఒక అంగుళము స్థలము విడిచిపెట్టుదురుగాని, ముందటివలె ఈ యంచులను పైకి మడువరు. రోగికి హాయిగా నుండునంత వేడిగా దీనిని చర్మముమీద వేసి, దానిమీద ఉన్ని మెత్తనుగాని, ప్లానెల్ గుడ్డనుగాని వేసి, దాని స్థానములో అది నిలిచియుండునట్లు బైండరుతోగాని, నాడాలతోగాని, బ్యాండ్జి గుడ్డలతోగాని బిగించవలెను. దీనిలోని బంకమట్టి యెండిపోయి నప్పుడు, సాధారణముగా 12 గంటలకొకసారి, దీనిని మార్చివేయుచుండవలెను. కాని చాల వేడికాలములో దీనిని మరి తరుచుగా తీసివేయవలసి యుండును. దీనిని తీసివేసినతరువాత చర్మమును కడిగి, మృదువుగా తుడిచి ఆరనీయవలెను.

లినిమెంటులు (తైలములు)

ఈ తైలములను సబ్బు, నూనె, ఆల్కాహాల్ అను సారాయి మున్నగు పదార్థములతోచేసి, చర్మములోనికి ఇంకునట్లు రుద్దవలసిన మందులను చేర్చుదురు. రక్తప్రసరణమునకు చురుకుపుట్టించుటవలన, ఏదైన ఒక స్థలమున (అనగా జబ్బు ఉన్న స్థలమున) మంచి ఫలితము కనబడును. రోగికి సౌఖ్యముగానుండు తీరులో ఆమెను పరుండనిచ్చి, తైలము రుద్దవలసిన భాగమును అందుబాటులో నుండనిచ్చెదరు. నర్సు మొదట కొంచెము లినిమెంటును తన అరచేతిలో పోసికొని, రోగి చర్మము ఎఱ్ఱగా కందువరకు దానిని 10—15 నిమిషములు బాగుగా రుద్దును. ఈ చికిత్సలో బాగుగా రుద్దుటయే ముఖ్యమైనపని. పిమ్మట రుద్దిన భాగముమీద ఉన్ని లేక ప్లానెల్ గుడ్డను కప్పదురు. అవసరమైనయెడల ఎక్కువ తైలము నుపయోగించవచ్చును. సాధారణముగా ఉపయోగించు లినిమెంటు లేవనగా:—¹ కాంఫరేటెడ్ నూనె (కర్పూరతైలము), ² వింటర్ గ్రీను నూనె, ³ టర్పెంటైన్ లినిమెంటు, ⁴ మిరపకాయ, ఐయోడిన్ అనునవి. ఐయోడినును పూయకముందు చర్మము ఎండియుండునట్లు దానిని బాగుగా తుడువవలెను. ఐయోడిను పూసినపిమ్మట, దానిలోని ఆల్కా-

¹ Camphorated Oil. ² Oil of wintergreen.

³ Turpentine liniment. ⁴ Capsicum.

హాల్ అంతయు ఆవిరియై, యెండువరకు పూసినదానిమీద ఏమియు కప్పకూడదు; లేనియెడల, ప్రమాదకరమైనపొక్కులు లేచును.

¹టింక్చర్ ఆఫ్ ఐయోడిన్:—టింక్చర్ ఆఫ్ ఐయోడినును ఏదైన ఒక దేహభాగమునకు పూయనపుడు, భాగమంతటికి సమానముగా పూయవలెను; రెండవపూత పూయకముందు మొదటిదానిని బాగుగా ఎండనీయువలెను. మొదటిపూతను పైచుండి క్రిందికిని రెండవపూతను ఒక ప్రక్కనుండి మరియొక ప్రక్కకును పూయుట మంచిది. ఒకవిధమైన బ్రానురంగుగాని నలుపురంగుగాని చర్మముమీద కనబడువరకు మార్చిమార్చి పూయచుండవలెను. ఎక్కువ ఐయోడినును పూసియున్నట్లయిన దూది ఉండలను ఆల్కాహాల్ లో ముంచి తుడుచుటవలన ఎక్కువైన ఐయోడినును తీసివేయవచ్చును.

వివిధప్రయోగములు (పూతలు)

²సాట్సు డ్రెసింగు అనునది ఆలివ్ నూనె, పాదరసము, కర్పూరము కలిపిచేసిన తైలము. ఏదైన ఒక కీలువాచినయెడల, వాపు తగ్గుటకు ఈ తైలమును పూయదురు. ఇది గట్టిగా నుండునుగాన లింట్, లినెన్ గుడ్డలకు దీనిని పూయకముందు కొంచెము వేడిచేయవలెను. లినెన్ గుడ్డను పరచి, 1½—2 అంగుళముల వెడల్పుగల తుండ్లుగా దానిని కత్తిరించవలెను. కీలునకు 2, 3 అంగుళములక్రిందినుండి, 2, 3 అంగుళములు పైవరకు ఈ గుడ్డముక్కలను అంటించవలెను. ఈ పట్టువేయకముందు కీలును బాగుగా కడిగి తుడిచి, అనసరమైనయెడల, అనగా వెండ్రుకలున్నయెడల, ఔరము చేయవలెను. మొదటిపట్టిని కీలుక్రింద వేయవలెను. రెండవదానిని, దానితరువాత పట్టిలను ఒకదానిమీద ఒకటి అర్థ అంగుళము పడుచుండునట్లువేయుచు, కీలుమీదికి పోవువరకు వేయవలెను. ఈ పట్టిల (గుడ్డల) కొనలు, కీలు వెలుపలిభాగమున ఒకదాని నొకటి దాటుచుండవలెను. ఇదేవిధముగా, అంటించెడు నాడాలను లినెన్ గుడ్డముక్కలకంటె కొంచెము వెడల్పుగా కత్తిరించి, మొదటి పట్టికి అర్థ అంగుళముక్రిందనుండి ఆరంభించి, కీలంతటిమీదవేయుచు, తుదకు పై పట్టిమీద అరంగుళమువరకు ఉండునట్లు అంటించవలెను. ఇవి వాని

¹ Tincture of Iodine. ² Scott's Dressing.

స్నానములో నుండునట్లును, రోగి గుడ్డలు, పడకగుడ్డలు చెడకుండునట్లును, పైన అంటించి వానిమీద బ్యాండ్జి కట్టుదురు. ఈ డ్రైస్సింగును ఒక వారమైనతరువాత తీసివేయవచ్చును. కట్టు వదులగుటయే దీనిని తీసి వేయవలెననుటకు సూచనగా నుండును. దీనివలన కందుటయు, కీలు యొక్క వాపును తగ్గుచు వచ్చును. రెండవసారి క్రొత్తములామును వేయకముందు, కీలును ఉడుకునీళ్లు, సబ్బుతో బాగుగా కడిగి, మొదట వేసిన పాతతైలము అంతయుపోవునట్లు శుభ్రము చేయవలెను. ఈ ములాములో 12% పాదరసము కలిసియున్నందున, పాదరససంబంధ మైన విషము ఎక్కిన గుర్తులు దేహమునందు కనబడుచున్న వేమోయని నర్సు గమనించుచుండవలెను. విషమెక్కినదనుటకు గుర్తులు వమనము నచ్చినట్లుండట, ఆకలిలేకుండుట, నోరు మంచి రుచిలేకయుండుటగాన, రోగి ఆకలి తగ్గిపోవుచున్నదేమోయని జాగ్రత్తగా చూచుచుండ్డవలెను.

¹ మైనమును ప్రయోగించుట:—కాలుటవలన కలిగిన మొదటి, రెండు, మూడుదశల పుండ్లకును, పచ్చిపుండ్లకును కందినవాటికి పైనవేయుటకును ప్యారఫినుతోచేసిన అనేక రకములైన మైనములు గలవు. ఈ మైనమును ఒక చిన్నపాత్రలోవేసి, స్పిరిట్ దీపముమీద కరిగించి 130°—150° F. వేడియుండునట్లు చేయుదురు. మైనము తనలోని వేడినిపోగొట్టు కొనకుండ నుండుటకుగాను, ఈ చిన్నపాత్రను చాలా వేడినీరున్న పెద్ద పాత్రలో పెట్టియుంచెదరు. ఇట్లు పెట్టియుంచితే యీ మైనమును ప్రయోగించి డ్రైస్సింగు చేయుదురు. ఈ పనికి కావలసిన యితర సామాను లేవనగా, చిన్నచిన్న పలుచని దూదిపొరలు, ఒంటెవెండ్రుకల బ్రష్, మైనమును పూయుటకు ఒక ఈక, బ్యాండ్జిగుడ్డ మొదలైనవి. ఈ మైనము తడియున్న వోట బాగుగా అంటుకొనదుగాన, దీనిని ఏ భాగమునకు పూయవలెనో ఆ భాగమును శుభ్రముగా కడిగి, ఆరనీయ వలెను. పచ్చిపుండుమీద దీనిని పూయవలసినప్పుడు, ఆ పుండును నేలైన (ఉప్పునీరు) తో కడుగవలెను. పిచ్చుట ప్లైరైల్ గాజ్ తో బాగుగా తుడువ వలెను. నర్సు మొదట ఈ మైనముయొక్క వేడిని చూచుటకు దానిని తన మోచేతి మడతలో కొంచెము అంటించుకొని చూచి, పిచ్చుట పుండు అంతటిమీద సమానముగా పూతవేయవలెను. కొన్ని దూదిపొరలను

పూయబడిన మైనముమీద అంటించి, వానిమీద తిరిగి మైనముపూసి, దానిమీద మరల దూదిపొరలను అంటించవలెను. ఇట్లు చేయటవలన డ్రైస్సింగు గట్టిపడినప్పుడు, దానిమీదమరల ఒకపొర దూదివేసి, బ్యాండ్జ్ కట్టవలెను. దీనిని 24 గంటల కొకసారి మార్చవచ్చును. మిక్కిలి వేసవికాలములో ఈ మైనము ఎండి, పెట్టు బారినయెడల, దానిలో కొన్ని బొట్ల నూనెవేసి కరిగించినప్పుడు, దానిలో నూనెలేని కొరత తీరి పోవును.

జలగలను పట్టించుట:—రక్తము ఒకచోట అధికముగచేరి గడ్డకట్టినందు వలన కలిగెడు బాధను నివారించుటకు జలగలను పట్టించుదురు. ఈ చికిత్సను చాల అరుదుగా వాడుచున్నందున దీనిని వివరించ నవసరము లేదు.

పోక్కించుట:—కొన్ని మందులు చర్మము పొక్కునట్లు చేయును. ఇట్లు పొక్కుటవలన పైతోలులేచి, దానిక్రింద ఏర్పడిన పచ్చిపుండు కన బడును. ఈ పుండు సంపూర్ణముగా కాకపోయినను దాదాపుగా ఏర్పడి యుండును. ఈ విధమైన పుండ్లు చీముపట్టకుండును, మచ్చ ఏర్పడుకుండును త్వరలోనే మానిపోవును. 'అగ్నిమండలపురుగులు అనునవి ఒకవిధమైన స్పెయినుదేశపు ఈగలు. ఎండిన ఈ పురుగులనుండి ములాములు, తైలము, ద్రవము మొదలైనవి సిద్ధము చేయుదురు. వీనిని పొక్కులు ఏర్పడుటకు ఉపయోగించుదురు. పొక్కులు ఏర్పడవలసిన చర్మముయొక్క భాగమును మొదట నిర్మలముగా సిద్ధముచేసి, ఎంతవరకు మందుపూయ వలెనో, అంతవరకు వ్యాజీనుపూసి గుర్తువేయవలెను. ద్రవమును పూసి నప్పుడు అది వ్యాపించకుండు యీ వ్యాజీనును అంతట సమానముగాను వలయముగాను పూయవలెను. ద్రవమును ఒంటెరోమముల బ్రష్ తో పూసి, ఒక పూత ఆరినతరువాత ఇంకొకపూత, యిట్లు ఐదారు పూతలు పూయవలెను. పొక్కులు ఏర్పడుటకు కొన్నిగంటలు పట్టును. 8 గంటలలో పొక్కులు లేవనియెడల, వేడినీటి రబ్బరుసంచిని ఆ భాగమునకు ప్రయోగించవచ్చును.

ఈ పూతరోగి ధరించుకొనిన బట్టక్రిందనుండినప్పుడును, రోగికి ఆయాసముగా నుండినప్పుడును తప్ప, ఇతరసమయములలో దీనిని మూసి

వేయవలసిన అవసరములేదు. పొక్కులేచినప్పుడు దాని క్రిందిభాగమును పొంగించిన కత్తెరతో కత్తిరించి నీరు బైటికి కారునట్లు చేయవలెను. కొన్ని సార్లు పైతోలును ఊడదీయవలసి యుండును. దీనిని ఛేదించెడు స్టైరైల్ ఫార్మెస్పలతో పట్టుకొని, స్టైరైల్ కత్తెరతో కత్తిరించవలెను. పచ్చి పుండు ఎంత యున్నదో అంత 'జింకు లేక బోరిక్ ములాము తీసికొని, యీ పుండుకు పూసి డ్రెస్సింగు చేయవలెను. డ్రెస్సింగుచేయునప్పుడు పుండునుండి నీరు బయటికికారునట్లు సందువిడిచి చేయవలెను. అనగా అంచుచుట్టు అంటుడునాడాను కరిపించవచ్చును; కట్టునైనను కట్టవచ్చును. దానిపైన దూదియున్ని వేసి మూయవలెను. ఈ డ్రెస్సింగును మొదటి దినములలో రెండుసార్లయినను మార్చుచుండవలెను. పచ్చిపుండుయొక్క పైభాగము మానుచున్నప్పుడు దినమునకు ఒకసారి డ్రెస్సింగుచేసిన చాలును.

కప్టింగ్:—చర్మము క్రిందనున్న రక్తనాళములను విస్తరింపజేయుటకు చేసెడు ఒకవిధమగు చికిత్స. వేడిచేసిన గాజుగిన్నెలుగాని, యితర ప్రత్యేకమైన గిన్నెలుగాని యీ పనికి వాడవచ్చును. ఎదుఱొప్పు వలయు ములో వాపుసంబంధమైన వ్యాధులు కలిగినప్పుడును, మూత్రపిండములో అధికముగా రక్తముచేరి గడ్డగట్టినప్పుడును ఈ చికిత్సచేయుదురు. ఈ చికిత్సనుగూడ చాల అరుదుగా చేయుదురుగాన, దీనినికూడ వివరించ వలసిన అవసరములేదు.

కౌంటర్ ఇరిటెంట్సు:—(మారుమంట కలుగజేయునవి.)

శరీరములో లోతుగనున్న నొప్పిని, వెవ్వేరు భాగములందు కంది నప్పుడును, వాటిని తగ్గించుటకు తరుచుగా వాడు పద్ధతికి కౌంటర్ ఇరిటేషన్ గని పేరు. ఇదివరకే వివరించిన ప్రయోగములన్ని యీ శీర్షిక క్రింద చేరును. అన్ని వేడి ప్రయోగములును, ఒక భాగమును చురుకుగా రుద్దుటయు దీని క్రింద గణించబడును. రక్తప్రసరణమును ప్రేరేపించు మందుగల లిన మెంటుతో ఈ ప్రయోగమును జేసినయెడల దీనిఫలితము అధికమై యుండును.

లినమెంటులు, వేడినీటిబుడ్లు, పొక్కులు లేపుమందులు, ఆవాల పట్టీలు, కర్పూరతైలము—ఇవి ముఖ్యమైన కౌంటర్ ఇరిటెంట్సు.

అధ్యాయము 10

చిన్న శస్త్రప్రయోగములు

ఈ యధ్యాయములో వివరించెడి శస్త్రప్రయోగములు ప్రతిదినము ప్రతి ఆస్పత్రిలో జరుగుచుండునవే. ఆలస్యములేకుండ పని బాగుగా జరుగుటకుగాను ఆయా చికిత్సలకొరకు అవసరమైయుండు సామానులను ముందుగానే పొంగించి, యే సమయములోనైనను ఉపయోగపడునట్లు వానిని ఒక శ్రేణిలో వరుసగా ఏర్పరచి పెట్టుట మంచిది.

ఈ సామానులను పొంగించుట, శ్రేణిలను సిద్ధముచేయుట, తెలివితో వైద్యునికి సహాయముచేయుట మొదలగుపనులనన్నిటిని కొన్ని పద్ధతుల ననుసరించి చేయవలసియుండును. ఈ పద్ధతులను నర్సు తన తర్జీతు ఆరంభములోనే నేర్చుకొనవలెను. ఆమె నేర్చుకొనవలసిన సంగతులు, సూత్రము లేవనగా:—

(1) స్టైరైల్ సామానులేనైన స్టైరైల్ కాని సామానులకు తగిలిన యెడల, అవి అన్ స్టైరైల్ (మలినము) అగును.

(2) స్టైరైల్ వస్తువులను స్టైరైల్ పాత్రలలోగాని, స్టైరైల్ తువాలు మీదగాని పెట్టియుంచి వాడుక చేయువరకు వానిమీద మూతవేసి యుంచ వలెను.

(3) స్టైరైల్ అయిన సామానులను పట్టుకొనుటకు ఉపయోగించెడు ఫార్మెస్పలను శుభ్రముచేసి, పొంగించి, ఆంటిసెప్టిక్ సోల్యూషను క్రొత్తగాపోసి పొంగించిన జాడీలోవేసి పెట్టవలెను. ఈ పనిని ప్రతి దినము చేయవలెను. అవి యే కారణముచేతనైనను ముటికియైనయెడల, తిరిగి జాడీలో పెట్టకముందు వానిని పొంగించవలెను. ఫార్మెస్పలను బయటికి తీయుచుండగను తిరిగి లోపలపెట్టుచుండగను జాడీ (కూజా) మూతి పైభాగమును తాకకుండ జాగ్రత్తగా నుండవలెను. ఫార్మెస్పను ఉపయోగించుచున్నప్పుడు వాని రెండు 'ముండ్లు క్రిందికి త్రిప్పియే పట్టు కొనవలెను.

(4) స్టైరెల్ సామానుంచిన స్థలముమీదుగా, స్టైరెల్ కాని యేనస్తువునుగాని, తుదకు నీ ముంజేతులను పై చేతులనుగాని దాటనియ్యవద్దు. అనగా వానిమీదుగా తీసికొనిపోకూడదు.

(5) ఏదైన ఒక ప్యాకేజీనుండిగాని పాత్రనుండిగాని వస్తువులను తీయునప్పుడు మూతయొక్క లోపలిభాగమును తాకకుండ జాగ్రత్తగా తెరువుము. లోపలివస్తువులను స్టైరెల్ ఫార్మేషన్ తో బయటికి తీయుము. ఇట్లే సిరింజ్ లను (పిచికారులను) గూడ తీయవలెను.

(6) స్టైరెల్ బేసినునుగాని, మరేదైన ద్రవమును పట్టుకొను పాత్రనుగాని, దాని ప్రక్కలలోనైనను, క్రిందిభాగముననైనను చేతులుంచి పట్టుకొనుము. వ్రేళ్లతో పాత్రలించులను ఎన్నడును పట్టుకొనకుము. పాత్రలన్నిటిని ప్రక్కలలోగాని, క్రిందగాని పట్టుకొను అలవాటును చేసికొనుము.

(7) బుడ్డనుండి బిరడాలు (కారులు) గాని, పాత్రమీదనుండి మూతలుగాని తీసి క్రింద పెట్టవలసినచిన్నప్పుడు వానిని త్రిప్పిపెట్టుము. అనగా మూతిపైకిని మట్టముక్రిందికిని ఉండునట్లు పెట్టుము.

(8) మందు సాల్వ్యాషనులను ఒక బుడ్డిలోనుండి యింకొకదానిలో పోయునప్పుడు బుడ్డి మూత క్రిందిభాగము అంటుపడకుండ పోయుము. బుడ్డి మూతను తీసినతరువాత, పొంగించిన స్పంజిని ఆంటిసెప్టిక్ ద్రవములో ముంచి, దానితో బుడ్డి మూతిని తుడుపుము. ఆంటిసెప్టిక్ ద్రవము దగ్గర లేనప్పుడు, బుడ్డిలోని సాల్వ్యాషనును కొంచెము క్రింద విడుపుము. దాని వలన బుడ్డి మూతి అంచు శుభ్రమగును.

(9) స్టైరెల్ జాడీలను స్టైరెల్ తువాళ్లు కప్పిగాని, స్టైరెల్ మూతలు వేసిగాని యుంచుము.

(10) సామానులను పొంగించకముందు అవి శుభ్రముగానున్నవని నిశ్చయముగా తెలిసికొనుము. మరియు పొంగించునప్పుడు అవి కాలి పోకుండను, పగిలిపోకుండను వానిని గుడ్డతో చుట్టుము.

శ్రేణు సిద్ధముచేయు విధము

1. స్టైరెల్ తువాలును ఫార్మేషన్ తో ఎత్తుకొని, శ్రేమీద పరువుము. శ్రేయొక్క అంచులనుగూడ మూసివేయవలెను. తడిగల వస్తువులను శ్రేలో పెట్టునప్పుడు శ్రేమీద పరిచెడు గుడ్డను రెండు మడతలు వేసి పరువుము.

2. పొంగించిన సామానులను ఫార్మేషన్ తో ఎత్తుకొని నియమించబడిన వరుసన శ్రేలో పెట్టుము.

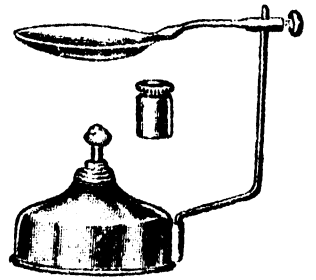
3. దీని అంతటిమీద స్టైరెల్ తువాలును కప్పి రోగి పడకయొద్దకు తీసికొనిపోము.

1 రక్తప్రసరణనుండలమునకు మందు లెక్కించుట

ఫలితము త్వరగా కనబడుటకును, ఆ మందును వేరొకమార్గమున ఇయ్యలేనప్పుడును ఈ విధమున మందు నెక్కించుదురు.

చర్మముక్రిందికి సూదిని గుచ్చి మందు నెక్కించుట: చర్మము క్రింది సూదిమందులను సాధారణముగా చేతులు, తొడలయొక్క వెలుపలభాగమున నిచ్చెదరు.

పరికరములు:—ఒక శ్రేలో ఈ క్రింది సామానులుండవలెను.—స్పిరిట్ దీపమునకు గరిటెను తగిలించిగాని, ప్రత్యేకముగగాని ఉండవలెను; బట్టిలో దించిన నీరు పోసియున్న బుడ్డి; మూతవేసిన జాడీలో స్పిరిట్ పోసి దానిలో సిరింజియొక్క కడ్డీని, గొట్టములను ప్రత్యేకముగా ముంచియుంచవలెను; సూదులకొరకు ఒక పాత్ర; స్టైరెల్ దూది యుండలున్న మరియొక పాత్ర; ఆంటిసెప్టిక్ లోషనులో ముంచియుంచిన ఫార్మేషన్; అగ్గిపెట్టె; ఉపయోగించిన నీళ్లు పోయుట కొక పాత్ర; రోగికి ఇయ్యవలసిన మందు దినుసు.

12. స్పిరిట్ దీపము, దానికి తగిలించిన గరిటె.

ఈ పనిని క్రింది విధముగా చేయవలెను:—మొదట ఉత్తన్నులను జాగ్రత్తగా చదివి కావలసిన మోతాదులను తెలిసికొనుము. చేతులను శుభ్రము చేసికొనుము. గరిటెలో బట్టి పట్టిన నీరుపోసి, దీపము ముట్టించుము. తీగ నెక్కించిన సూదిని, గరిటెలో పెట్టి ఒక నిమిషము పొంగించుము. నీరు సూది మునుగునంతగ నుండవలెను. మంటనుండి తీసి గరిటె కాడకు ఆధారముంచి, శ్రేమీద పెట్టుము. ఫార్మేషన్ తో పాత్రలోని దూదియుండను తీసి శ్రేమీద పెట్టుము. ఇప్పుడు సూదిని తీసి

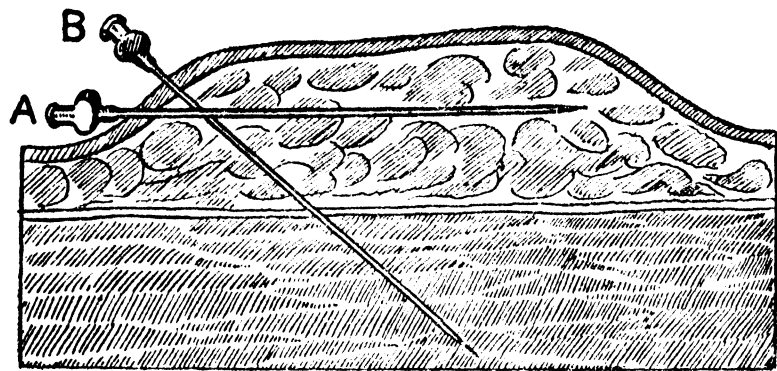
¹ Medication through the circulatory system.

² Distilled water.

³ Piston and barrel.

⁴ Forceps.

దూదిమీద పెట్టుము. స్పిరిట్ నుండి ఫార్మెస్లో సిరింజిని తీసి కడుగుటకుగాను దానిగుండ కొంత సైరెల్ నీటిని లాగి, చిన్న చిప్పలోనికి విడువము. గరిటెనుండి 15 మినిమ్స్ నీళ్లను సిరింజిలోనికి లాగుకొని మిగత నీరు పారబోయము. సిరింజిమొన దూదియుండమీద నుండు నట్లు పెట్టుము. కరిగించవలసిన మాత్రను బుడ్డిలోనుండి తిన్నగా గరిటెలో పడునట్లు విడువము; లేదా సైరెల్ ఫార్మెస్లో తీయుము. ఇప్పుడు సిరింజిలోనున్న నీటిని, మాత్రమీద పడునట్లు చిమ్ముము. పిమ్మట మాత్ర కరుగువరకు గరిటెలోని సాల్వ్యాషనును సిరింజిలోనికి లాగుచు, విడుచుచునుండుము. ఫార్మెస్లో సూది నెత్తుకొని, దానిని సిరింజికి గట్టిగా బిగించుము. సూది మొన పైకి యుండునట్లు సిరింజిని పట్టుకొనుము. సిరింజిలోని గాలి బయటికి పోవునట్లు దానిలోని సాల్వ్యాషన్ ఒక బొట్టు, సూది మొన పైకి వచ్చువరకు సిరింజిలోని కడ్డిని ముందుకు నెట్టుము. దూదియుండను స్పిరిట్ లో ముంచి, సూది మొనమీద పెట్టి, దానిని

13. A వై తొలుక్రిందికి సూదిని గ్రచ్చి మందు నెక్కించుట.

B కండరములలోనికి సూదిని గ్రచ్చి మందు నెక్కించుట.

రోగి పడకయొద్దకు తీసికొని పొమ్ము. ఈ సూదిమందు నేభాగమున నెక్కించవలెనో ఆ భాగమును, సూది మొనమీదనుండిన దూది యుండతో రుద్దుము. దూదియుండను చూపుడువ్రేలు, మధ్యవ్రేలి నడుమ నుంచుకొని, యెడమచేతి బొటనవ్రేలితోను, చూపుడు వ్రేలితోను చర్మము యొక్క కొంతభాగమును పట్టుకొనుము. కుడిచేతితో సూదిని 45° కోణములో చర్మములోనికి గ్రచ్చి కొద్దిగ వెనుకకు లాగుము. పైన 13-వ పటము A అను గుర్తుగల సూది తీరును గమనించుము. ఇప్పుడు సిరింజిలోని కడ్డిని బొటనవ్రేలితో నిలకడగా ఒత్తుచు, మందు నెక్కించుము.

చుము. దూదియుండను సూదివేసిన తావున పెట్టి, సిరింజిని త్వరగా బయటికి లాగి, సూదివేసిన చోటనుండి, ఆ భాగమును మెల్లగా పైకి రుద్దుము. (మర్దనచేయుము.) సిరింజిని నీటిలో శుభ్రముచేసి, స్పిరిట్ లో జాడించి సూదిని ఊడదీసి, తీగెను దూర్చి, సిరింజిని, సూదిని ప్రత్యేకముగా వాని వాని పాత్రలలో పెట్టుము. ఇచ్చినమందుయొక్క పేరును, పరిమాణమును, గంటను చాట్టపై వ్రాసిపెట్టుము. ఈ మందుయొక్క ఫలితమునుగూడ నర్సు గురించి, చాట్టపై వ్రాయవలెను. మందు ద్రవరూపమున నుండినయెడల సిరింజినుండి గాలిని విడిపించునప్పుడు, కొంత మందు నష్టమగునుగాన, మందు ద్రవరూపమున నున్నప్పుడు అవసరమైనదాని కంటే రెండు మినిమ్స్ మందును జాస్తిగ సిరింజిలోనికి లాగుకొనవలెను. రబ్బరుమూతగల బుడ్డినుండి సాల్వ్యాషనును లాగుకొనవలసినయెడల, రబ్బరుయొక్క పైభాగమును స్పిరిట్ తో శుభ్రముచేసి, దానిగుండ సూదిని దూర్చి బుడ్డిని బోర్లించుము. ఈ విధముగ చేయుటవలన సూది త్వరగా మొద్దుబారును. మాత్రలుగానుండు కొన్ని మందులను బట్టిపెట్టిన నీటిలో పొంగించవచ్చును. కాని యీ క్రిందిమాత్రలను దీపముమీదనుండి నీటిని తీసివేసిన తరువాత ఆ నీటితో కలుపవలెను. ఆ మాత్రలేవనగా:—
1 ఎపోమార్ఫిన్ హైడ్రోక్లోరైడ్, హయోసిన్ హైడ్రోబ్రోమైడ్, మార్ఫిన్, అట్రోఫిన్ మాత్రలు, మార్ఫిన్, అట్రోఫిన్, స్త్రిక్నిన్, స్ట్రాఫెంటిన్, మరియు మార్ఫిన్, హయోసిన్ కలిసి.

సూదిమందును కండరములోనికి ఎక్కించుట:—కందజేయునట్టి మందు దినుసులు అనగా క్వినిన్, ఎమిటిన్, ఎర్గాట్, ఇనుముతో సిద్ధముచేసిన మందులు, బిడెత్, సీరా, నూనెతోచేసిన మందులు, రక్తము మొదలైన వానిని ఇచ్చునప్పుడు ఈ పద్ధతిని వాడుదురు. చర్మము క్రిందికి సూది నెక్కించినప్పుడు అవసరమైయుండిన పరికరములే దీనికిని అవసరమై యుండునుగాని దీనికి మునుపటికంటే పొడుగైన సూది కావలెను. ఈ సూదిని వేయుటకు వదైన ఒక పెద్దకండరపు భాగమును ఏర్పర్చుకొనవలెను. పిరుదులు, తొడయొక్క వెలుపలిభాగము, భుజపుటెముకము భాగములోను

¹ Apomorphine hydrochloride, hyoscine hydrobromide, morphine and atropine, morphine, atropine, strychnine, strophantine, and morphine and hyoscine.

డెల్టాయిడ్ లోను సూదిని చర్మమునకు సమకోణముగ పట్టుకొని కండరము లోపలికి గుచ్చవలెను. 13-వ పటములో B అని గుర్తించబడిన సూదియొక్క తీరును చూడుము. ఇప్పుడు మందును మెల్లగాను, నిలకడగాను ఎక్కించుము.

హెచ్చరిక:-సూది కండరములో విరిగిపోకుండునట్లు అది చాలినంత బలముగాను, పదునుగాను ఉండునట్లు, దానిని చాల జాగ్రత్తగా గమనించి యేర్పర్చుకొనవలెను.

రక్తనాళములలోకి మందు నెక్కించుట:-¹ అతి మూత్రము, ఇన్సులిన్ కోమమును వ్యాధులయందు, వెంటనే పనిచేయుటకు ఇట్లు రక్తనాళముల లోనికి మందు నెక్కించుదురు.

పరిరమము:- ఒక స్టైరైల్ ట్రేలో ఈ దిగువ సామాను లుండవలెను. 5 లేక 10 CC. ల సిరింజి, 2 సూదులు, దూది యుండలు, మందున్న ఆంపుయల్, దానిని కోయుటకు రంపము, స్టైరైల్ తువాలు, ఒక అన్ స్టైరైల్ ట్రేలో టూర్నికెట్ (బిగింపుకట్టు) ఆంటిసెప్టిక్ లోషను, ఫార్మెస్ (దీనిని ఆంటిసెప్టిక్ లోషనులో పెట్టి యుంచవలెను), కిడ్నీ ట్రే ఒకటి.

పద్ధతి:-రోగి చేతినిచాపి, దానిక్రింద ఏదైన యెత్తుపెట్టి రోగి నుఖముగానుండు తీరున వానిని బెట్టుము. టూర్నికెట్ ను మోచేతిపైకి బాగుగా బిగించికట్టి, సూదిమందు వేయవలసిన భాగమును ఆంటిసెప్టిక్ లోషనుతో శుభ్రముచేయుము. వైద్యుడు సిరింజినిండ మందునింపి సూదిని రక్తనాళములోనికి నెక్కించును. సిరింజిలో రక్తము కనబడిన వెంటనే, టూర్నికెట్ ను వదులుచేసి, మందును లోపలికి విడుచును. పిమ్మట సిరింజిని తీసివేసి, గాయముమీద దూది ఉండను బెట్టి రోగిచేతిని ఒకటి రెండు నిమిషములు ముడిచియుంచును. రక్తము కారుట నిలువనియెడల, కొలొడియన్ డ్రెసింగ్ చేయవచ్చును.

² ద్రవముల నెక్కించుట

వెన్నుకాలుషలోనికి మందు నెక్కించుట:-దీనిని చేయుపద్ధతి, ప్రయోగమునుగూర్చి 189-వ పుటలోని లంబు పం.క్యేర్ (నడుములోనికి రంధ్రము చేయుట) అను భాగము చూడుము.

ద్రవము నెక్కించుట

చర్మముక్రింద ద్రవము నెక్కించుట (హైపొడర్మిక్ ఇన్జక్షన్):-ఈ పద్ధతి ప్రకారము ఇయ్యబడినమందు ముఖ్యముగా శోషనాశములలో ప్రవేశించి, దేహములో ఇమిడిపోవును. ఈ పనిచేయుటకు ఉపయోగించు సామాను లన్నియు పొంగించినవై యుండవలెను. సూది నెక్కించు తావునందలి చర్మమును శస్త్రముకొరకు శుభ్రము చేసినట్లు శుభ్రము చేయవలెను. టిష్యు ఎక్కడ సట్లుగానుండునో, అనగా స్తనములక్రిందగాని, పెట్టొరాలిన్ క్రిందగాని తొడలలోగాని సూది నెక్కించుదురు. దీనికి ఉపయోగపడు సాధనము: ఒక రబ్బరు గొట్టమునకు ఒక సూది అమర్చియుండును. రబ్బరుగొట్టము పిచికారి డబ్బాకుగాని, తర్వాసుప్లాస్టునకుగాని తగిలించబడియుండును. దీనిని ఒక స్టాండునకు తగిలించియుండురు. సూదికి ప్రవహించు ద్రవమును క్రమపరచుటకు గొట్టమునకు ఒక బందును అమర్చియుండురు. కాని స్టాండును దించుటవలనగాని, ఎత్తుటవలనగాని ద్రవము ప్రవహించుటను క్రమపర్చవచ్చును. ఇంజెక్షను వేయుచోట స్టైరైల్ తువాలును వేసియుంచవలెను. స్తనములక్రింద ఈ సౌల్యాషనును ఎక్కించునప్పుడు Y ఆకారముగల గొట్టము మరియొక సూదియు రబ్బరు గొట్టమును అవసరమై యుండును. అప్పుడు ఒకేసారి రెండు స్తనములకు ఈ సౌల్యాషను నెక్కించుటకు వీలగును. సూదులను ఎదుతొమ్ము గోడకును, స్తనగ్రంధికిని మధ్య గుచ్చవలెను. టిష్యుతోనికి గుచ్చక ముందు సూదిని గాజ్ డ్రెస్సింగులోనికి గుచ్చి తీసినయెడల, సూది చుట్టునున్న భాగమంతయు నిర్జలముగా నుండినట్లు భావించవచ్చును. స్టైరైల్ నార్తల్ నేలైన్ ను బట్టి పట్టిన నీటితో సిద్ధముచేసిగాని, 5% క్లూకోసును నేలైన్ తో కలిపిగాని వాడుదురు. సూదిని గుచ్చకముందు దాని గొట్టములోనున్న గాలి బయటికి పోవునట్లు మొదట కొంచెము ద్రవమును బయటికి విడిచెదరు. రబ్బరు గొట్టము బిగువుగా నుండుటవలన సూదిని వెనుకకు లాగకుండునట్లు తగు జాగ్రత్త తీసికొనవలెను. రోగియొక్క స్థితినిబట్టియు, వయస్సునుబట్టియు ఎంతద్రవము నెక్కించవలెనో నిర్ణయించబడును. చిన్న పిల్లకు కొన్ని ఔన్నుల ద్రవము మూత్రము ఎక్కించుదురు

¹ Diabetic or insulin coma.

² Tourniquet.

³ Kidney tray.

⁴ Collodion dressing.

⁵ Introduction of fluids.

¹ Tissue.

గాని, పెద్దవారికి 1—2 పైంట్లువరకు ఎక్కించెదరు. ఏ భాగమున ద్రవము నెక్కించుచున్నారో, ఆ భాగమున ద్రవము ఎక్కువ చేరియుండకుండ నర్సు జాగ్రత్తగా చూచుచుండవలెను. ద్రవము త్వరగా దేహములో ఇముడకుండినయెడల, పిచికారిడబ్బా యెత్తును తగ్గించి ద్రవప్రవాహమును తగ్గించవలెను. సూదులను తీసివేసిన తరువాత టింక్చరు బెన్జాయినులో ముంచిన స్పైరెల్ దూది యుండలను గాయముల మీద పెట్టుదురు.

ఇంట్రవెరిటూనియల్ (ఆంత్రవేష్టన భాగమునకు) ద్రవము నెక్కించుట:- ద్రవహీనమైన చంటిబిడ్డలకు సాధారణముగా ఈ పద్ధతి ప్రకారము ఎక్కించెదరు. చర్మముక్రింద ద్రవమెక్కించునప్పుడు వాడెడు పరికరములే దీనికిని కావలెను. ద్రవమును ఒక పెద్ద సిరింజితోకూడా ఎక్కించవచ్చును. మూత్రకోశమును కాళిచేయించి, బొడ్డు క్రింది భాగమును శుభ్రము, నిర్మలము చేయించినపిదప, బొడ్డునకు ఒక అంగుళముక్రింద సూదిని గ్రుచ్చవలెను.

రక్త నాళములలోనికి ద్రవము నెక్కించుట:- ఈ ప్రయోగమువలన ద్రవమును రక్తనాళములలోనికి ఎక్కించుదురు. శరీరము అధికముగా అదరినప్పుడును, రక్తస్రావమునందును వెంటనే ఫలితము కనబడవలసినప్పుడును ఈ ప్రయోగము చేయుదురు. క్రొత్తగా బట్టిపెట్టిన నీటితో సిద్ధముచేసిన నార్కల్ సేలెన్ సాల్యూషనునుగాని, సేలెన్లో 5% గ్లూకోసు కలిపిన ద్రవమునుగాని యీ పనికి ఉపయోగించుదురు.

పరికరములు:-ఒక స్పైరెల్ శ్రేలో ఈ క్రింది వస్తువు లుండవలెను. సమాన భాగములు గుర్తించియున్న గాజుబుడ్డికి ఒక కులుచయైన రబ్బరు గొట్టమును అమర్చి యుండవలెను. ఈ గొట్టమునకు ద్రవమును బొట్టుబొట్టుగా విడుచు¹ బల్బును తగిలించి యుండవలెను. ఈ బల్బుయొక్క రెండవకొనను రక్తనాళములలోనికి గ్రుచ్చెడు సూదికి అమర్చియున్న² ఏడాప్టర్ అను సాధనమునకు తగిలించిన జాడుగు రబ్బరుగొట్టమునకు సంబంధపరచి యుండవలెను. ప్రవహించు ద్రవమును క్రమపరచుటకు కులుచయైన రబ్బరు గొట్టమునకు ఒక మరబందు నమర్చియుందురు. దూది యుండలు, మరియొక సూది, రెండుతువాళ్లు కూడ అవసరమై యుండును.

¹ Graduated glass flask.

Drip bulb.

³ Adaptor.

అన్ స్పైరెల్ శ్రేమీద ఈ దిగువ వస్తువు లుండవలెను. ఒక చేతిపలక, టూర్ని కెట్, చేతిపలకను బిగించి కట్టుటకు ఒక బ్యాండ్జి, ఒక బుడ్డిలో అంటిసెప్టిక్ లోషను, అంటిసెప్టిక్ లోషనులో నుంచిన ఫార్సెప్స్, ఉపయోగించిన ఉండలు వేయుటకు ఒక పాత్ర, అడ్ హిసివ్ ప్లాస్టర్, బ్యాండ్జిగుడ్డ, కత్తెర, అవసరమైన సాల్యూషనుపోసి ఒక బేసిను వేడినీటిలో పెట్టిన ఒక బుడ్డి, స్టాండు మొదలైనవి.

పద్ధతి:-చేయబోవు చికిత్సనుగూర్చి రోగికి ముందుగా వివరించి, ఆమెను ధైర్యపర్చుము. సామానులన్నిటిని సిద్ధముచేసి, రోగి పడక యొద్దకు తీసికొనిరమ్ము. చేతిపలకమీద చేతిని చాపి, పలకను చేతికి బిగించికట్టి, మోచేతియొద్దను, పైనను శుభ్రముచేయుము. టూర్ని కెటును కట్టి, సూది గ్రుచ్చెడు చోటున స్పైరెల్ తువాళ్లు ఒకటి క్రింద, ఒకటి పైన వేయుము. సాల్యూషనును సమానభాగముల గీతలు గీయబడియున్న బుడ్డిలోపోసి, గొట్టములోనుండి గాలి బయటికి పోవునట్లుచేసి, గొట్టముయొక్క పై భాగమును మరబందుతో బిగించవలెను. నైద్యుడు సూదిని నాళములలోనికి ఎక్కించును. పిమ్మట టూర్ని కెటును వదులుచేసి, మందు నిమిషమునకు 40—60 బొట్లు పడునట్లు మరబందును క్రమపరచుము. సూది నిలకడగా నిలిచియుండునట్లు రెండు అడ్ హిసివ్ ప్లాస్టరు ముక్కలను దీసికొని, ఒక దానిని సూది దిగువమట్టము దగ్గరను, ఇంకొక దానిని యెడాప్టర్ మీదను అంటించవలెను.

వీనెనెక్ష్-శరీరములోని ద్రవములు చాలవరకు నష్టమైపోయినప్పుడు రక్తనాళములు ముడుచుకొనిపోవును. అప్పుడు సూది రక్తనాళములోదూరుట కష్టమగును. గనుక ఈ క్రింది స్పైరెల్ సామానులు అవసరమైయుండును. 'ఫార్సెప్స్', 'ప్రోబ్', 'కత్తి', 2 'అల్లిస్ మరబందులు, 2 వంకరమరబందులు, చర్మమును కుట్టెడుసూది, 'క్వాట్ గెట్'. అనుభవము గల నర్సు దగ్గరనే యుండి రోగియందు చలిపుట్టుట, గుండెలో నొప్పి, నాడి, శ్వాసలో గలుగు మార్పులు, ఆయాసము మొదలగు అవలక్షణములు కనబడుచున్న వేమో యని జాగ్రత్తగా గమనించుచుండవలెను.

¹ Forceps.² Probe.³ Scalpel.⁴ Allis clamps.⁵ Catgut.

బ్లడ్ ట్రాన్సుఫ్యూషన్

నిర్వచనము:—ఒక మనిషి (డోనర్) రక్తనాళమునుండి మరియొకని (రిసిపియంట్) రక్తనాళములోనికి రక్తము నెక్కించుట. ఇట్లు రక్తము నెక్కించకముందు, 'దానినిచ్చువానిరక్తము, 'పొందువాని రక్తముతో సరి పడునో లేదో, ముందుగానే తెలిసికొనవలెను. ఇట్లు ఒండొరులరక్తము సరి పడనందున రక్తమునిచ్చువాని యెఱ్ఱకణములు గడ్డకట్టునట్లుచేయును. దీని వలన రక్తములోని హిమోగ్లోబిన్ వేరగును. ఇట్లు గడ్డకట్టిన రక్తపుముద్దలు, కేశనాళికలు పనిచేయకుండ అడ్డుపడును. దీనివలన ప్రమాదకరమైన ఒగర్పు, నిస్రాణ, మరణముకూడ సంభవించవచ్చును. పరీక్షవలన మానవ రక్తమంతయు 1, 2, 3, 4 అను నాలుగు తరగతులకు చేరియుండునని కను గొనియున్నారు. 1 టి తరగతిలో చేరిన రోగి, 'సర్వత్రరక్తము పొందతగిన వాడుగాన, తక్కిన 3 తరగతులలో ఎవరి రక్తమునైనను ఇతనికి ఎక్కించ వచ్చును. 2 వ తరగతికి చేరిన రోగులు, 2, 4 తరగతులవారి రక్తమును పొందవచ్చును; అట్లే 3 వ తరగతిలో చేరిన రోగులు 3, 4 తరగతులలో చేరినవారి రక్తమును పొందవచ్చును. కాని 4 గుంపులో చేరినవారు ఆ గుంపులో చేరినవారి రక్తమునే పొందగలరు. అనగా మొదటి మూడు గుంపులవారి రక్తము వీరికి సరిపడదు. ఈ నాలుగవ గుంపులో చేరిన వారు 'సర్వత్రా ఇచ్చేడువారుగాన, వీరి రక్తము నెవరికైనను ఇయ్య వచ్చును. వీరిని యూనివర్సల్ డోనర్స్ అందురు. ఈ నాలుగు తర గతులవారి నికరమైన రక్తముయొక్క మచ్చులను సిద్ధముగా పెట్టి యుంచు కొన్నయెడల, రక్తము నియ్యగోరువారు ఏ తరగతికి చెందినవారో త్వరగా నిర్ణయించుటకు వీలగును. కాని సాధ్యమైనంతవరకు, ఇచ్చువాడును, పొందువాడును ఒకే తరగతికి చెందియుండుట మంచిది. రక్తము నెక్కించుటవలన మలేరియా, సిఫిలిస్ అను వ్యాధులు వ్యాపించవచ్చునుగాన, రక్తమునిచ్చేడువాని (డోనర్) రక్తమును ఈ రెండింటి జబ్బులకొరకు పరీక్షించవలెను.

దేహము అదరుట, రక్తస్రావము, 'సెకెండరీ అనీమియా, కఠినమైన అంటు రోగములలో బ్లడ్ ట్రాన్సుఫ్యూషన్ ఎక్కువ సహాయపడును.

¹Blood transfusion. ²Donor. ³Recipient. ⁴Universal receiver.

⁵ Universal donor. ⁶ Secondary anemia.

రక్తము నెక్కించు పనిచేయుటకు మూడుపద్ధతులున్నవి. (1) 'అంగర్ లేక డైరెక్టుమెథడ్ (2) లిండిమన్ లేక సిరింజి, క్యాన్యులమెథడ్ (3) సోడియం సిట్రేట్ లేక ఇండైరెక్టుమెథడ్. ఈ మూడవదానినే యెక్కువగా ఉపయోగించుదురుగాన, దానిని దిగువ వర్ణించడమయినది:—

రోగి ఉండవలసిన తీరు: డార్ఫల్ తీరు.

రక్తమును దీసికొనుటకు కావలసిన సామానులు:—

2 తువాలబందులు.

1, 2 CC. ల సిరింజి: (లోకల్ అనెస్థీషియ కొరకు).

2 సిరింజికొరకైన సూదులు.

1 చిన్న చిప్ప (సోడియం సిట్రేట్ గొట్టమును పైరైల్ చేయుట కొరకు).

1 గాజుగొట్టము—దీనిలో ఒక వైంటు రక్తమునకు సరిపోవునంత, అనగా 12½ గ్రాముల సోడియం సిట్రేట్ ఉండవలెను.

1 రంపము,

1 10 CC. ల సిరింజి: దీనితో నేలైనును కొలిచి సిట్రేటుతో కలుపుదురు.

1 పాత్ర: దీనిలో రక్తనాళములలోని కెక్కించెడు నేలైన్ ద్రవ ముండును.

2 రక్తనాళములలోనికి గ్రచ్చేడు సూదులు. వీనికి గాజు ఎడాప్టరులును, ఒక్కొక్కటి 9 అంగుళముల పొడుగుగల రబ్బరు గొట్టములును అమర్చబడి యుండవలెను.

1 సమానభాగములు గుర్తించబడిన పాత్ర.

1 కలిపెడు పుల్ల (గ్లాస్ రాడ్).

2 పైరైల్ తువాళ్లు.

చేతిని శుభ్రముచేయుటకు కావలసిన సాల్వ్యాషను, స్పంజీలు:—

1 రక్తవీడనపు సాధనము.

రక్తమంటుకొనిన సామానులనన్నిటిని బట్టిపెట్టిన నీటిలో పొంగించవలెను.

¹ Unger or direct method, the Lindeman or syringe and canula method, and the sodium citrate or indirect method.

సిస్ట్రేటున్న గొట్టమును రంపముతోకోసి, సమభాగముల పాత్రలో పోసి, 50 CC. ల ద్రవమగునట్లు దానితో చాలినంత రక్తనాళములకొరకైన సేలైనును కలుపవలెను.

రక్తమునిచ్చువానిచేతిని పలకచెక్కమీదగాని, బల్లమీదగాని బాగుగా చేచి 'స్పిగ్నోమనోమీటర్' అనుదాని కఫను తలక్రిందుచేసి, చేతిపైన యెత్తుగా పెట్టవలెను. పిమ్మట చేతిని శుభ్రముచేసి స్టైరైల్ తువాళ్లు కప్పవలెను. లోకల్ అనెస్థెటిక్ ను సూదితో ఎక్కించిన తరువాత, రక్తనాళములసూదిని రక్తనాళములోనికి గుచ్చి, రక్తమును సమభాగములు గుర్తించియున్న పాత్రలో పడునట్లు చేయవలెను. రక్తము గడ్డకట్టకుండ దానిని కొద్దిగా త్రిప్పవలెను. రక్తమును బయటికి తీయుచుండగా, రక్తవీడనపు సాధనములో రక్తపు ఒత్తిడి 80 mm. ఉండవలెను. కావలసినంత రక్తము, సాధారణముగా ఒకపైంటు రక్తమును దీసికొన్నతరువాత కఫ వదలుచేసి, సూదినితీసి, చేతికి బ్యాండ్జి కట్టవలెను. ఒక వ్యక్తి శరీరమునుండి రక్తము తీయుచుండగా, దానిని తీసినంతసేపు వానిని జాగ్రత్తగా గనిపెట్టుచు, అతనికి ఊపిరాడనట్టున్నను, ఆయాసముగనున్నను, రక్తము తీసినతరువాత అతనిని కొంచెముసేపు విశ్రమింప నియ్యవలెను.

రక్తము నెక్కించుటకు కావలసిన సామానులు

2 తువాలబందులు.

1 2 CC. ల సిరింజి: లోకల్ అనెస్థెటిక్ యిచ్చుటకొరకు.

2 సూదులు: సిరింజికొరకు.

1 చిప్ప: లోకల్ అనెస్థెటిక్ కొరకు.

1 ఆర్థరి ఫార్స్: గొట్టమును అణిచియుంచుటకు.

2 రక్తనాళముల సూదులు: వీనికి ఎడాప్టరులు తగిలించియుండవలెను.

1 గాజుబుడ్డి: దీనికి 5 అడుగుల రబ్బరు గొట్టము తగిలించి యుండవలెను.

రక్తనాళముల సేలైన్.

గాజ్ స్పంజీలు.

2 స్టైరైల్ తువాళ్లు.

¹ Cuff of the sphygmomanometer.

ఆంటిసెప్టిక్ లోషను.

1 టూర్ని కెట్.

1 చేతిపలక.

ఎడాప్టరున్న సూదిని గాజుబుడ్డి తగిలించియున్న రబ్బరుగొట్టమునకు అమర్చుదురు. గొట్టములోనుండియు, సూదిలోనుండియు గాలి బయటికి పోవుటకుగాను రక్తనాళముల సేలైనును గాజుబుడ్డిలో పోయవలెను. పిమ్మట గొట్టమును మరబందుతో బిగించవలెను.

రక్తమును పొందవైయున్న రోగి చేతిని చేతిపలకకు కట్టి, టూర్ని కెట్ ను బిగించి చేతిని శుభ్రముచేసి, గుడ్డతో కప్పియుంచవలెను. లోకల్ అనెస్థెటిక్ (అనగా ఏదో ఒక భాగమునకు మత్తు, వైతన్యము కలిగించెడు) మందు ఇచ్చినతరువాత, రక్తనాళముల సూదిని రక్తనాళములోనికి ఎక్కించి, టూర్ని కెట్ ను మరబందును వదులుచేయుదురు. సోడియం సిస్ట్రేట్ కలిసిన యీ రక్తమును బుడ్డిలో పోయదుదు. రోగియందు ఆయాసము, ఒగర్పు, దగ్గు మొదలగు లక్షణములు కనబడుచున్నవేమో యని జాగ్రత్తగా గమనించవలెను. రక్తము నెక్కించినతరువాత చలిపుట్టుట సాధారణమే. ఏదైన అవలక్షణము కనబడినయెడల, చికిత్సను వెంటనే మానివేయవలెను. ఒక పైంటు రక్తము నెక్కించుటకు సాధారణముగా 20 నిమిషములు పట్టును. ఒకొక్కప్పుడు 'రక్తనాళమునకు రంధ్రము చేయుటకు వీలుకాక పోవునుగాన, అట్టి సందర్భముకొరకు 'రక్తనాళములో రంధ్రముచేయుటకు కావలసిన సామానులను సిద్ధముచేసి, ప్రేలో పెట్టి యుంచుట ఎప్పటికైనను మంచిది.

రక్తము తెంపులేకుండ బొట్లు బొట్లుగా పడునట్టి శ్రాత్త పద్ధతిని కనుగొని వృద్ధిచేసియున్నారు. దీనిని తెంపులేనట్టి బ్లడ్ డ్రిప్ ట్రాన్స్ ఫ్యూషన్ అందురు. రక్తము తెంపులేక కారుచు ఆపుటకు వీలులేనప్పుడు ఈ పద్ధతి చాల ఉపయోగపడుచున్నది. దీనివలన రక్తమును ఎక్కించుటకు ఎక్కువకాలము పట్టును; అట్లు చాలకాలము తీసికొని నిదానముగా పనిచేయుదురు. ఒక పాత్రను ఎత్తు ధలమునబెట్టి, దానికి ఒక డ్రిప్ బల్బు, గొట్టము, దీనికొరకు ప్రత్యేకముగా చేసిన 'బంగారు పూతగల క్యాన్యుల

¹ Venipuncture. ² Venesection instruments.

³ Blood drip transfusion.

⁴ Gold plated canula.

అను వానిని వరుసగా నమర్చియుందురు. బంగారుపూతగలవి చిలుము పట్టపు గనుక అట్టివాటిని వాడుదురు. ఈ సాధనమునకు ప్రాణ వాయువును ఇచ్చేడు సాధనమునుగూడ అమర్చెదరు. దీనివలన రక్తము లోనికి ప్రాణవాయువుపోయి, యెట్టిని రక్తకణములు అడుగున చేరియుండ కుండ కాపాడును. ఈ పద్ధతిలో రోగియొక్క రక్తములోని హిమోగ్లోబిన్ ఎంతవరకు మారిందో యని చూచుటకు, రక్తములోని యెట్టిని కణములను లెక్కించుచుందురు. ఇట్లు లెక్కించుచు, రక్తముకూరుటవలన అయిన నష్టముకంటె ఎక్కించిన రక్తము ఎక్కువ అయినదా, కాలేదా యని చూచు చుందురు.

మరియొక కొత్తపద్ధతి: 'ప్లాస్మాట్రాన్స్ఫ్యూషన్':-దీని ప్రకారము సిక్రేట్ పద్ధతివలెనే రక్తమును బయటికితీసి, మంచుమీద వేసి యుంచుదురు. తేరిన తరువాత, ప్లాస్టయను దానిని సూక్ష్మజీవి రహితమైన దానినిగా తీసి, ఉపయోగముకొరకు సిద్ధముగా పెట్టి యుంచుదురు. దీనివలనగల ప్రయోజన మేమనగా, ఇంతకుముందు చెప్పిన నాలుగుతరగతుల రక్తముతో పనియే యుండదు; రక్తమంతటికంటె ఈ ప్లాస్ట చాలకాలము చెడిపోకయుండును. దేహము అదరుట, ఎక్కువ రక్తస్రావము, కాలుట-ఈ సందర్భము లలో ఇది యెక్కువ ఉపయోగపడును.

చిన్నపిల్లల రక్తనాళములను గనుగొనుట కష్టమైనందున, వారికి ఆంత్ర వేష్టనము (పెరిటోనియం) మూలమునగాని, కండరములలోనికిగాని రక్తము నెక్కించుదురు.

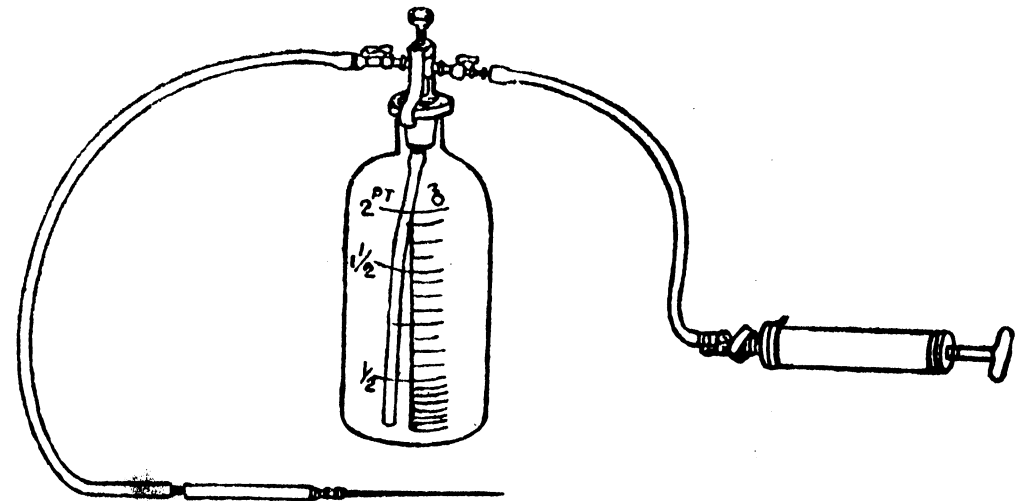
ఆస్పిరేషన్, ట్యాపింగ్

దేహములోని ఆయా గుహలవంటి లోతైనస్థలములనుండి ద్రవమును దీయుటకు ఆస్పిరేషన్, ట్యాపింగ్ పద్ధతి నుపయోగింతురు. ఆస్పిరేష ననగా, ఆస్పిరేటరుద్వారా ద్రవమును బైటికితీయుట. దీనిని ఒక సిరిం జితోగాని, గాలిలేకుండచేసిన ఒక బుడ్డిమూలమునగాని చేయుదురు. పీల్చుగొట్టము (నక్షన్) ద్వారా ద్రవము బైటికిలాగబడును. లోపలబోలుగా నున్న సూదిని పైజెప్పిన లోతు గుహలలోపెట్టి ద్రవమును దీయుటను ట్యాపింగు లేక 'పెరెసెంటిసిస్' అనియు నందురు. ద్రవము దానిసాంత

బుట్టిడివలననే బయటికివచ్చును. ఈ పనికి ఉపయోగించెడు సాధనము పని చేయుటకు తగినస్థితిలోను, సూదులు పదునుగాను నుండవలెను.

టోమ్మనందు ఆస్పిరేషనుచేయుట: (టోరెనెంటిసిస్):-ద్రవము చేరి నందున 'ప్లూరిసియందు' కలుగు లక్షణములను తొలగించుటకును పరీక్ష కొరకు ద్రవము నేకరించుటకును ఈ ప్రయోగమును చేయుదురు.

పరీక్షరములు:-ఒక స్టైరైల్ శ్రేలో ఈ దిగువ వస్తువులుండవలెను:- లోకల్ అనెస్థెటిక్ కొరకు ఒక చిన్నపాత్ర; 2 CC. ల సిరింజియు, 2 సూదు లును; 20 CC. ల సిరింజియు, 2 సూదులును. ఈ సూదులు ఎడాప్టరునకు కూడ సరిపోవుననై యుండవలెను. ఈ యెడాప్టరు ఆస్పిరేటింగ్ గొట్ట మునకు అమర్చబడి, బుడ్డిలోనికి దూరి యుండును. మరియు 'స్టైరైల్'

14. ప్లాటెయిన్ ఆస్పిరేటరును, దానికి సంబంధించిన బుడ్డియు

తువాలు, 6 చిన్న గాజ్ స్పాంజీలు లేక దూదియుండలు 'ట్రీట్మెంట్'బులును కావలెను. ఒక అన్ స్టైరైల్ శ్రేలో ఆంటిసెప్టిక్ సాల్వ్యాషనున్న బుడ్డి, లోకల్ అనెస్థెటిక్ ద్రవమున్న ఒక బుడ్డి, చురుకుదనము వుట్టించెడు ఏదైన ఒక మందు, ఆంటిసెప్టిక్ లోషనులో వేసియుంచిన ఫార్మెస్, అడ్ హిసివ్ ప్లాస్టరు, బ్యాండ్జి, ఒక కత్తెర, సమభాగములుగా గుర్తించ బడిన పైంటు కొలత పాత్ర, ఉపయోగించిన వస్తువులను వేయుటకు ఒక టిన్ను, ఆస్పిరేటింగ్ సాధనముయొక్క ఇతరభాగములు, మాకింటాష్, చికిత్సతువాల, ద్రవము కొద్దిగామాత్రము కావలసియుండిన యెడల,

¹ Plasma transfusion.

² Aspiration and Tapping.

³ Suction.

⁴ Paracentesis.

¹ Pleurisy.

² Treatment towel.

³ Test tubes.

20 CC. ల సిరింజియు, దానికి అవసరమైన సూదులును చాలును. లేని యెడల పాటెయిన్ ఆస్పిరేటరుగాని, మరేదైన ఆస్పిరేటరుగాని, దానికి తగిన సంబంధములతో ఉపయోగించవలెను, 14-వ పటము చూడుము. పంపుగొట్టమును అమర్చియున్న బుడ్డి, శూన్యస్థలమును కలిగించినందున, ఆ స్థలములోనికి ద్రవము ఎక్కును.

రోగిని సిద్ధముచేయు విధము:—రోగిని పడక అంచునకులాగి, అతనికి శక్తియున్నయెడల, లేపి కూర్చుండబెట్టుము. రోగి తన యెదుతొమ్మును 'బెడ్' టేబిలుకు ఆనించి ముందుకువంగి, చేతులు కట్టుకొని బల్లమీదనున్న దిండ్రమీద తలను పెట్టుకొని కూర్చుండవలెను. రోగి కూర్చుండలేని స్థితిలో నుండినట్లయిన, ద్రవము చేరియుండని ప్రక్కకు ఒదిగి పరుండవలెను. కాని ఒక దిండును ఎదుతొమ్ముక్రింద పెట్టుకొని పరుండినయెడల, ఆచలిప్రక్కనున్న ప్రక్క-టముకల మధ్యస్థలము విశాలమగును. రోగి వేసికొన్న కోటు లేక గౌను తీసివేసి, ఎదుతొమ్ము ముందటిభాగముమీద ఒక పలుచని స్నానపు కంబళి కప్పము. మాకింటాషును, చికిత్స తువాలును వెనుక పరువుము. రోగినిట్లు సిద్ధముచేయుచుండగా, ఏమి చేయబోవుచున్నారో ఆయనకు, లేక ఆమెకు తెలియజేసి, సాధ్యమైనంతవరకు రోగికి భయములేకుండచేయవలెను. ఈ పని చేయుచుండగా, చాల నెమ్మదిగానుండవలెననియు, దగ్గువచ్చినయెడల దానిని కొంచెము ఆపు కొనుటకు ప్రయత్నించవలెననియు, నర్సు రోగికి చెప్పటమంచిది.

పద్ధతి:—డాక్టరుగారు తనచేతులను బాగుగా రుద్ది కడుగుకొని, చికిత్స చేయవలసినభాగమున ఆంటి సెప్టిక్ లోషనును పూయును. పిమ్మట ఒక స్టైరైల్ తువాలును ప్రయోగించి, 2 CC. ల సిరింజిని, దానికి తగిన సూది నుపయోగించి, ఆ భాగమునకు లోకల్ అనెస్థెటిక్ మందు నెక్కించి, స్పర్శ లేకుండజేయును. ఇప్పుడు మొదటిసూదిని తీసివేసి, 20 CC. ల సిరింజికి పెద్ద సూదినమర్చి, కోరబడినంత ద్రవమును బయటికి తీయును; కొద్దిద్రవము తీయవలసినప్పుడే యిట్లు చేయును; లేనియెడల, ఆస్పిరేటింగ్ సాధనమునకు గొట్టమునమర్చును. దానికి పంపుగొట్టుటవలన శూన్యస్థలము ఏర్పడును. శూన్యస్థలములోనికి వక్షములోని ద్రవము లాగి వేయబడును. ఈ

పని జరుగుచుండగా, నర్సు రోగియొక్క నాడి, శ్వాస, రంగును గమనించుచుండవలెను. ఏదైన అసాధారణమైన అవలక్షణము కనబడిన వెంటనే, నర్సు దానిని డాక్టరుగారికి తెలియజేయవలెను. రోగి తెంపు లేకుండ దగ్గుచుండినను, రోగికి మైకము వచ్చినట్లున్నను, చికిత్సను వెంటనే ఆపివేయవలెను. చికిత్సయైనతరువాత సూదిని తీసివేసి, గాజ్ డ్రెస్సింగు చేసి, అడ్ హిసివ్ ప్లాస్టరుతో, అది దానిస్థానమున నిలిచియుండునట్లు అంటించెదరు. మాదిరి ద్రవములను టెస్ట్యూబులలోపోసి, 'చీటి కరి' పించి, లెబారటోరికి పంపుదురు. ఈ చికిత్సచేయబడినకాలము, ద్రవము యొక్క కొలత, దాని రంగు ఇతరలక్షణములు, రోగి స్థితిని గమనించి చార్టుపై వ్రాయుదురు. ఈ చికిత్సయైనతరువాత, రోగి సుఖముగా పరుండునట్లుచేసి, ఆమెయందు ఏవైన అవలక్షణములు అనగా రక్తముగల కల్లెనుమియుట, ఆయాసము, ఎదుతొమ్మునొప్పి మొదలైనవి కనబడునేమో యని నర్సు గమనించుచుండవలెను. అవసరమైనయెడల, చురుకు పుట్టించు మందులు వాడవచ్చును. ఉపయోగించిన సాధనమును తిరిగి బిగించి, అనగా దాని భాగములన్నియు తిరిగి అమర్చి, చన్నీళ్లు దానిగుండ పోనిచ్చి దానిని వెంటనే శుభ్రముచేయుము. తరువాత 1-20 కర్బాలిక్ లోషను వంటి ఆంటి సెప్టిక్ లోషను దానిలోపోసి శుభ్రముచేసి పిమ్మట సాధనమును పొంగించి, యెండబెట్టి, సూదులకు నూనెవేయుదురు.

శుభ్రత¹ శుభ్రమునుండి ద్రవమును తీయుట:—దీనినుండి కూడ నక్షము నుండి ద్రవమును తీసినట్లే తీయుదురు. కాని దీనినుండి కొద్దిద్రవమును మాత్రమే తీయవచ్చును. కావున, ఆస్పిరేటింగ్ బుడ్డి దీనికి అవసరము లేదు. రోగి వెల్లికిలపరుండి యుండును. ఆమె వీపును వెనుక యెత్తు తోను, దిండ్రతోను ఎత్తి పెట్టుదురు. ఈ పని జరుగుచుండగా, రోగి యొక్క స్థితిని చాల జాగ్రత్తగా గమనించుచు, రంగుగాని, నాడి తత్వము గాని మారినదేమో గమనించవలెను.

కడుపులోని ద్రవమును తీయుట (పెరసెంటీసిస్ అబ్డామినిస్):—ఒత్తిడిని తగ్గించుటకును, ద్రవమును పరీక్షించుటకొరకును ఇట్లు కడుపులోని ద్రవమును తీయుదురు.

¹ Label. ² Aspiration of the Pericardium. ³ Back rest.

⁴ Tapping of the abdomen (paracentesis abdominis)

పరికరములు:—ఒక పైరెల్ ట్రేలో, లోకల్ అనెస్థెటిక్ యున్న చిన్న పాత్ర యొక్క 2 CC. ల సిరింజి, దానికి సరిపోయిన 2 సూదులు, ఒక కత్తి, ట్రాకార్, క్యాన్యుల, ఫార్సెప్స్, 2 పెద్ద టెస్ట్యూబులు, కడుపుపైన పెట్టుటకు ఒక మెత్త, 6 చిన్న గాజ్ స్పంజి, 1 తువాలు, పొడుగు రబ్బరుగొట్టము: దీనికి ట్రాకార్, క్యాన్యుల నమర్చవలెను. ద్రవప్రవాహమును క్రమపర్చుటకు ఒకవరబందు అన్ పైరెల్ ట్రేలో ఆంటిసెప్టిక్ సాల్వ్యాషనున్న ఒక బుడ్డి, ఫార్సెప్స్ వీనినికూడ ఆంటిసెప్టిక్ ద్రవములో వేసియుంచవలెను; లోకల్ అనెస్థెటిక్ మందున్న బుడ్డి, అడ్ హిసివ్ స్లాస్టరు, బ్యాండ్జి, కత్తెర, కడుపునకు కట్టుటకు ఒక బైండరు, 6 సెప్టిసిన్నులు, సమభాగములుగ గుర్తించబడిన వైంటుగ్లాసు, మాకింటాష్, తువాలు, పాత్ర, ఉపయోగించిన వస్తువులను వేసెడు టిన్ను, బ్యాక్ రెస్టు.

రోగిని సిద్ధముచేయుట:—రోగిని మూత్రము పోయుమని చెప్పవలెను. అట్లు చేయలేనియెడల, ఆ సంగతి డాక్టరుతో చెప్పినయెడల, వారు క్యాతిలరైజేషను చేయుమని ఆజ్ఞ నియ్యవచ్చును. రోగికి బ్యాక్ రెస్టు మీద దిండ్లు వేసి, పడకలో కూర్చుండబెట్టుము. చికిత్స చేయవలసిన భాగము శుభ్రము చేయుము; అవసరముండినయెడల టౌరముకూడ చేయుము. కడుపులోని ద్రవము తగ్గుచుండగా, బిగించుటకుగాను బైండరును దాని పాటున సిద్ధముగా పెట్టియుంచుము. ఇట్లు చేయుటవలన ఒక్కొక్కప్పుడు కడుపులోపలి యొత్తడియందు అకస్మాత్తుగ గలుగు మార్పునట్టి సంభవించు అదురుపాటును నిరోధించవచ్చును. మాకింటాషును, తువాలను రోగి ఒడిమీద వేయుము.

పద్ధతి:—డాక్టరు తన చేతులు మొదట కడుగుకొని, సాధారణముగా బొడ్డుక్రింద కొన్ని అంగుళముల దూరమున చికిత్స చేయవలసిన భాగమును ఆంటిసెప్టిక్ సాల్వ్యాషనుతో సిద్ధము చేయును. తువాలు పైన వేసి, లోకల్ అనెస్థెటిక్ సూదిమందు నెక్కించును. కత్తితో చర్మముమీద గాటు పెట్టును; దానిద్వారా, ట్రాకారును, క్యాన్యులను లోపల ప్రవేశ పెట్టును. ట్రాకారును తీసిన తరువాత క్యాన్యులకు గొట్టము నమర్చును. నర్సు మొదట కొంత ద్రవమును టెస్ట్యూబులో పట్టుకొని, మిగిలినది రోగి పడక ప్రక్కనున్న పాత్రలో పడునట్లు చేయును.

¹ Trochar and canula.

ఈ చికిత్సనమయములో రోగియొక్క నాడిని బహు జాగ్రత్తగా గమనించవలెను. ద్రవమును తీసినతరువాత, క్యాన్యులను తీసివేసి, గాయముమీద కడుపుమెత్తను వేయవలెను. దీనిని అడ్ హిసివ్ స్లాస్టరుతో బిగించవలెను. బ్రిడ్డిని కాపాడుటకును, అది నిలిచియుండునట్లును, బైండరును బిగించవలెను. రోగిని సాధ్యమైనంత నెమ్మదిగానుండనిచ్చి, అదురుటయొక్క గుర్తు లేవైన కనబడునేమో యని గమనించవలెను. ఈ చికిత్సచేసినకాలమును, ద్రవముయొక్క కొలతను, రంగును, రోగి స్థితిని గమనించి నర్సు చార్టుపై వ్రాయవలెను.

లంబర్ పంక్యేర్—(వెన్నెముకప పొడిచి, ద్రవమును తీయుట):—¹పుట్టెలో గలిగిన బ్రిడ్డిని తీసివేయుటకును, వెన్నెముకలలోనికి మందెక్కించుటకును, వ్యాధిని తెలిసికొనుటకును ఇట్లు ద్రవమును బయటికి తీయుదురు. పుట్టెలోని యొత్తిడిని కనుగొనుటకుకూడ వెన్నెలో రంధ్రము చేయుదురు. అప్పుడొక మానోమీటరు నుపయోగించెదరు.

పరికరములు:—ఒక పైరెల్ ట్రేలో ఈ దిగువ పరికరము లుండవలెను:—లోకల్ అనెస్థెటిక్ కొరకు ఒక చిన్న పాత్ర; 2 CC. ల సిరింజియు దానికి సరిపోయిన 2 సూదులును; వెన్నెముకను గ్రుచ్చెడు 2 సూదులు (పైరెల్స్ సరిపోవునవిగా నుండునట్లు నిశ్చయముగా తెలిసికొనుము) 20 CC. ల ట్రాకార్ సిరింజి ఒకటి (బ్రిడ్డి తగ్గుగానున్నప్పుడు దీని నుపయోగింతురు), 1 తువాలు, 6 దూది ఉండలు, 2 టెస్ట్యూబులు, ఒక కిడ్నీ బేసిన్. ఇవిగాక, అన్ పైరెల్ ట్రేలో లోకల్ అనెస్థెటిక్ మందున్న ఒక బుడ్డి, ఆంటిసెప్టిక్ సాల్వ్యాషనున్న ఒక బుడ్డి, ఆంటిసెప్టిక్ ద్రవములో నున్న 1 ఫార్సెప్స్, అడ్ హిసివ్ స్లాస్టర్.

రోగిని సిద్ధముచేయు విధము:—రోగిని ప్రక్కకు పరుండనిమ్ము. అతని వెనుకభాగము మంచము అంచున నుండవలెను. మోకాళ్లు వీలైనంత వైకిలేపి, కడుపునకు తగులునట్లు తొడలను ముడుచుకొని యుండవలెను. వీలైనంతవరకు వెన్నె వంగియుండుటకుగాను తలను భుజములను ముందుకు వంచుము. లేక, రోగి ఒక స్టూలుమీద కూర్చుండవచ్చును. లేక 'యెదుతొమ్మదగ్గరనున్న బల్లమీద నానుకొనునట్లు ముందుకువంగి,

¹ Intracranial pressure.

² Manometer.

³ Luer syringe.

⁴ Cardiac table.

చేతులు ఒక దానినొకటి దాటునట్లు మడుచుకొనవలెను. రోగి తొట్టి క్రింద మాకింటాఘను తువాలును వేయుము. రంధ్రముచేయవలసిన భాగమును శుభ్రముచేసి, అవసరమైనయెడల ఔరముకూడ చేయుము.

పద్ధతి:—డాక్టరు తన చేతులను మొదట బాగుగార్చుకొని, రెండవ, ఐదవ నడ్డిపూసల మధ్యభాగమును శుభ్రముచేయును. తువాలను పైనవేసి, మూడవ నాల్గవ లేక నాల్గవ ఐదవ నడ్డిపూసల మధ్య లోకల్ అనెస్థెటిక్ మందును సూదితో నెక్కించును. పిమ్మట వెన్నెముకకు ఉపయోగించెడు సూదినిపొడిచి, ద్రవము బయటికివచ్చునట్లు సూది నుండి స్టైలెట్ ను (తీగెను) తీసివేయును. మాదిరికొరకు ద్రవము కావలసినప్పుడు, కొంత ద్రవమును టెస్ట్యూబ్ లోనికి పారనిచ్చును. లేదా, అవసరమైన మందు నెక్కించును. ఈ చికిత్సయైన పిమ్మట, ముఖ్యముగా, రోగికి 'సీరము' నెక్కించినతరువాత, తలనొప్పికలుగకుండ కొన్ని గంటల వరకు పడకయొక్క కాళ్ళతట్టు దిమ్మెలు ఎత్తుపెట్టుదురు. మాదురులను వెంటనే లెబారటోరికి పంపవలెను. గాయమునుండి సూదిని తీసివేసిన వెంటనే, దానిమీద గాజ్ స్పంజిని పెట్టి, అడ్ హిసివ్ ప్లాస్టరు అంటించెదరు.

ఆర్థిపీషియల్ న్యూమొటోరాక్స్:—ఏదైన ఒక్క ఊపిరితిత్తికి మాత్రమే వ్యాధియున్నప్పుడు ఈ చికిత్స చేయుదురు. ప్లూరల్ క్యావిటీ ను గుహలోనికి గాలికొట్టి వ్యాధియున్న ఊపిరితిత్తి పడిపోవజేయుదురు. ఈ పనిని పలుమారు చేయనియెడల, గాలి క్రమేణ హరించబడును, అప్పుడు ఊపిరితిత్తి మరల సాగనారంభించును.

ఆర్థిపీషియల్ న్యూమొటోరాక్స్ అను చికిత్సకు సంబంధపు గొట్టములమర్చియున్న రెండుబుడ్లు కావలెను. సాధారణముగా ఈ చికిత్సలో 1—40 బలముగల కర్పాలిక్ ఆంటిసెప్టిక్ లోషను వాడుదురు. చికిత్స కాలములో ఈ లోషను ఒక బుడ్డినుండి గాలియున్న యింకొక బుడ్డిలోనికి ఒక క్రమమైన ఒత్తిడితో పారుచుండును. ఇట్లు ద్రవము పారుటవలన తప్పించుకొనుగాలిని, గొట్టము, బోలుగనుండు సూదిమూలమున రోగి యొక్క ప్లూరల్ క్యావిటీలోనికి పోనిత్తురు. ఇట్లు ఎంతగాలి పోవలెనో

డాక్టరెరుగును. ఈ గాలిని సాధారణముగా క్యూబిక్ సెంటిమీటరులలో కొలిచెదరు. ఈ పనికివాడెడు సాధనము నుపయోగించక ముందు, అది యంతయు ఉపయోగయోగ్యముగ నున్నదా, లేదా యని నర్సు చూడవలెను. సూదిని, సంబంధపు గొట్టమును పొంగించవలెను.

అధ్యాయము 11

కట్టుకట్టుట

కట్టుకట్టుట అనునది యొక కళ. దీనియొక్క సరియైన యుద్దేశమును గ్రహించి, దీనిని కట్టుటకుగల నియమములను నేర్చుకొని, వినుగు లేకుండ దీనిని అభ్యాసముచేసిననే దీనిని సరిగాచేయుటకు వీలుపడును.

కట్టు అనునవి నూలుగుడ్డ, లేక మరియొక మెత్తని గుడ్డతోచేసిన వివిధపొడుగులు, వెడల్పులుగల కట్టుగుడ్డలు. ఏదైన ఒక దేహభాగమునకు కట్టుటకు అనుకూలముగా వీనిని సిద్ధముచేసియుండురు.

ఉపయోగములు

1. డ్రైసింగులు, మందుపూతలు, చెకలులేక బద్దలు వాని స్థలములో నిలిచియుండుటకు,
2. అవయవమునకును, టిష్యులకును ఆధారముగా నుండుటకు,
3. ఒత్తిడిని ప్రయోగించుటకు,
4. చలనమును ఆపుటకు (నిలుపుటకు) లేక దానిని వ్యాపించకుండ చేయుటకు,
5. కురూపములను సరిచేయుటకు—ఈ కట్టు ప్రయోగించబడును.

కట్ట రకములు

1. రోలర్.
2. మూడుమూలల కట్టు.
3. తోకలు గలవి (a) 4 తోకలు, (b) 6 తోకలు (c) అనేక తోకలు గలవి.
4. బైండర్: (a) కడుపుకు కట్టునది. (b) తొమ్మనకు కట్టునది. (c) T ఆకారముగల బైండర్.

ఉపయోగించెడు గుడ్డలు

1. ¹గాజ్:-ఇది పలుచగాను, మెత్తగాను, నులభముగా అనుకూల పడునదిగాను నుండునుగాని, యిది సన్నని చీలికలుగా సాగియుండుటచేత దీనిని సరిగా ఉడుకుటకు వీలుకాదు.

2. ²ముతుక మజ్లీస్:- ఇది బరువుగాను, బలముగానునుండును. బద్దలు వాని స్థలములో నిలిచియుండునట్లు కట్టుటకు ఇది చాల బాగుగా ఉపయోగపడును. దీనిని ఉడికి తిరిగి ఉపయోగించవచ్చును గాన, ఎక్కువ ఖర్చుకాకుండును.

3. ³ప్లాస్టర్:-ఇది మెత్తగాను, సాగునదిగాను, వెచ్చగాను ఉండును. ఇది చాలకాలము నిలిచియుండగలదు గాన దీనిని బైండర్లుగా నుపయోగించవచ్చును. ³ప్లాస్టర్ ఆఫ్ పారిస్ అను గచ్చుక్రిందను దీనిని ఉపయోగించవచ్చును.

4. లింట్:-ఇది మెత్తగాను, చర్మముయొక్క పైభాగమును గాపాడునదిగాను ఉండును. ముఖ్యముగా ³ప్లాస్టర్ ఆఫ్ పారిస్ గచ్చుక్రింద నుపయోగింతురు.

5. రబ్బర్:-ఇది బాగుగా సాగును గాన ఒత్తిడికొరకు దీనిని ఉపయోగింతురు.

6. క్రినోలిన్:-ఇది బిరుసుగాను, వదులుగా నేయబడియుండును. ³ప్లాస్టర్ ఆఫ్ పారిస్ కట్టును చేయుటకు ఇది ఉపయోగించును. క్రినోలిన్ దొరకనప్పుడు మంచిరకము గాజ్ గుడ్డను ఉపయోగించవచ్చును.

కట్టును చుట్టుట

కట్టు కొనను మొదటమడిచి దాని మీదనే గుడ్డ అంతయు ఒక గట్టి చుట్టగ వర్పడువరకు చుట్టుము. ఇది బొటనవ్రేలు, మరియొక వ్రేలు మధ్య పట్టుకొన్నప్పుడు వంగి పోకుండునంత గట్టిగా నుండవలెను.

2. కుడిచేతి బొటనవ్రేలు, చూపుడు వ్రేళ్లమధ్య ఈ చుట్టును నిలువగా పట్టుకొనుము. లోపలిభాగము పైకి యుండునట్లు పట్టుకొనుము.

3. కుడిచేతి బొటనవ్రేలు, చూపుడు వ్రేళ్ల మధ్య దీనిని చుట్టుచుండుము.

4. ఎడమచేతి చూపుడు, మధ్య వ్రేళ్లమధ్య చుట్ట నులభముగా జారిపోవునట్లు దానిని చక్కగా చుట్టుము.

కట్టు కట్టుటకు ముఖ్యమైన నియమములు

1. దీనిని ఏ పనికొరకు ఉపయోగించెదరో, ఆ పని సఫలము కావలెను.

2. దీనివలన రోగికి సుఖము కలుగవలెను.

3. ఇది సామాన్యమైనదిగాను, చేక్కగాను నుండవలెను.

రోలర్ కట్టును పై చెప్పిన యే గుడ్డతోనైనను చేయవచ్చును. 3 నుండి 5 అంగుళముల వెడల్పుగాను, 4 నుండి 10 గజముల పొడుగుగాను ఉండును. దీనిని సిద్ధముచేయుటకు 'అంచును తీసివేసి, అవసరమైన పొడుగు, వెడల్పు ఉండునట్లు దీనిని కత్తిరించుము, లేక చించుము. అంచులు సమముగా నుండవలెనుగాన, దారపుచిక్కులను దారపు పోగులనన్నిటిని తీసివేయుము. గాజ్ గుడ్డలోని పోగు ననుసరించి దానిని రెండు చీలికలుగా కోయుము. అప్పుడవి సమముగా నుండును. కట్టును గట్టిగాను సమముగాను చుట్టవలెను. ఇది బిగువుగా కరుచుకొని యుండు ఒక వలయముగా చుట్టబడి యుండవలెను. దీనిని కట్ల రోలర్ మూలమున బాగుగా చుట్టవచ్చును. కాని కట్ల రోలర్ దొరకనప్పుడు దీనిని చేతితోనే చుట్టవచ్చును. ఉదకవలసిన కట్లను సాధారణముగా చేతితోనే చుట్టుదురు. కట్టునంత చుట్టినతరువాత, వెలుపలికొనను పిన్నతో గ్రుచ్చుము; లేదా, చుట్టచుట్టు ఒక దారముచుట్టుము. రోలర్ కట్టు యొక్క ఆయా భాగము లేవనగా:-

ముఖ్యభాగము లేక తల.....కట్టు చుట్ట.

లోపలి ఉపరి భాగము.....చుట్టయొక్క లోపలి భాగము.

బయటి ఉపరి భాగము.....చుట్టయొక్క వెలుపలి భాగము.

మొదటి లేక వెలుపలి కొన.....ఉడియున్న వెలుపలికొన.

చివరికొన.....చుట్ట మధ్యనున్న చివరికొన.

కట్టు కట్టుటకు సామాన్య పద్ధతులు

1. కట్టు కట్టకముందు దానిని కట్టవలసిన భాగము శుభ్రముగను, పొడిగ నుండవలెను.

2. తగిన వెడల్పు, రకము గలిగిన కట్టును ఏర్పర్చుకొని, ప్రయోగించకముందు దానిని గట్టిగా చుట్టుము. దానిని ప్రయోగించుచుండగా, ఒక్కొక్కసారి 3 నుండి 4 అంగుళములకంటె నెక్కువ కట్టును ఎన్నడును ఊడదీయ కూడదు.

3. రోగిని సుఖమైన తీరుననుంచి కట్టుకట్టవలసిన భాగమును ఏదైన ఒక దానిపై నాధారపడి యుండనిచ్చు.

4. సాధారణముగా కట్టుకట్టుభాగము ఎదురుగ నిలుచుండి ఎడమ తట్టునుండి, కుడితట్టునకు కట్టుకట్టవలెను. సాధ్యమైనప్పుడెల్ల అవయవము యొక్క లోపలియంచునుండి మొదలుబెట్టి వెలుపలి యంచుతట్టునకు కట్టు కట్టుచు, ముందరిభాగమునకు అడ్డముగా క్రిందినుండి కట్టును పైకిరానిచ్చు. కొన్ని కొన్ని సార్లు మొండెమునకు పైనుండి క్రిందికిని, ఒక్కొక్క అవయవమునకు వెలుపలనుండి లోపలికిని కట్టుకట్టుదురు. ముఖ్యముగా కాలును వెలుపలికి త్రిప్పునప్పుడు ఇట్లు కట్టుదురు.

5. కట్టును మృదువుగాను, ఒత్తిడి అన్నిప్రక్కల సమముగా నుండు నట్లును బిగువుగా కట్టుము. కట్టిముగించిన కట్టు, బిగువుగా నుండును; వదులుగా కట్టిన కట్టు సులభముగా జారిపోవును. కాని కట్టును మరి గట్టిగా బిగించి కట్టుటవలన, రక్తప్రసరణము అటంకపడవచ్చును; దీనివలన వాపు, రంగు నల్లగామారుట, 'తిమ్మిరి, సలపరించుట, చల్లదనము కలుగుటయేకాక, కుళ్లికూడపోవచ్చును. ఒక అవయవముయొక్క చివరకు కట్టుకట్టినప్పుడు, కట్టుకట్టకముందును, కట్టిన తరువాతను ఆ భాగమున రక్తప్రసరణమెట్లున్నదో గమనించవలెను.

6. చర్మముయొక్క పైభాగములు, ఒకదానినొకటి యెన్నడును కరుచుకొని యుండకూడదు. అట్టిచోటులకు పొడరుకొట్టి, చంకలలో మెత్తలు పెట్టుము. అట్లే తొమ్మలక్రిందను, తొమ్మలమధ్యను, గజ్జలమడతలలోను, మోచేయి, మోకాలు ముడుతలలోను, కాలివ్రేళ్లమధ్యను మెత్తలుంచుము.

7. కాలు, లేక పై చేతిభాగమునకు కీలుతోకలిసి కట్టుకట్టవలసి నట్లయిన, స్వాభావికముగానున్న తీరుననే దానినిపెట్టి కట్టుకట్టుము.

8. ఒక అవయవమునకుగాని, చేతి లేక కాలి వ్రేళ్లకుగాని కట్టుకట్టునప్పుడు వానికి గాయము తగిలియుండిననేకాని, లేనియెడల వానిని విడిపించి కట్టుము. ఇట్లు కట్టినయెడల చేతి, కాలివ్రేళ్ల రక్తప్రసరణ మెట్లున్నదా యని గమనించగలవు.

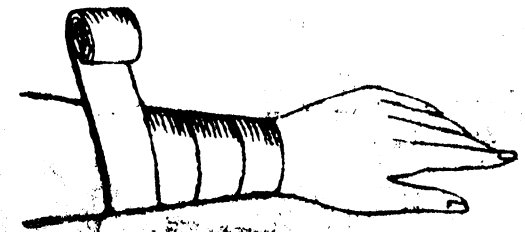
9. ఒక డ్రెస్సింగుమీద కట్టుకట్టునప్పుడు, ఆ కట్టు డ్రెస్సింగ్ అంతటి మీదపడి అన్నిప్రక్కల కొంచెముదూరము సాగియుండునట్లు కట్టవలెను.

10. గాయముమీదగాని, వాచియున్న చోటుమీదగాని, యెముక యెత్తుకొనియున్న తావునగాని, రోగిపరుండు భాగముమీదగాని పిన్న గుచ్చుకుము; ముడియైనను వేయకుము.

11. ఒక కట్టును బిగించుటకు దానిని నేటిపిన్నతో గుచ్చుము, లేక కుట్టుము. కట్టు వెలుపలికొన రెండుగా చీల్చి ముడివేసి, ఆ చీలికలను ఒకదానిమీద నొకటి దాటించి కట్టును బిగించుము. లేక అడ్ హిస్ వ్ స్లాస్టరు అంటించుము. కట్టును కట్టినప్పుడు అనేకరకములైన పటములను, మాదురులను ఉపయోగించుదురు. వానిని ఈ క్రిందిరీతిగా పేర్కొందురు:—

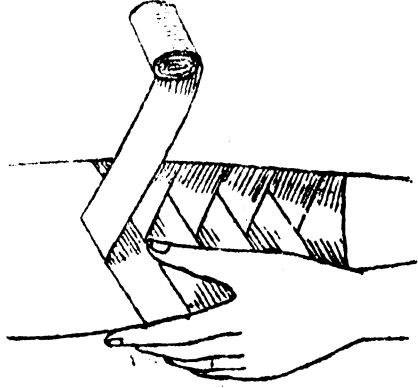
(1) స్క్యూలర్ కట్టు: — దీనిని రెండుమూడు చుట్లు చుట్టుదురు. ఈ చుట్లు ఒకదానిమీద నొకటి సంపూర్ణముగా చుట్టబడును. రోలర్ కట్టును ప్రయోగించునప్పుడు అవి గట్టిగా నిలిచియుండునట్లు, ఆరంభములో ఈ స్క్యూలర్ కట్టును కట్టుదురు. చేతిమణికట్టునొద్దగాని చీలమండలమునొద్దగాని డ్రెస్సింగుచేయునప్పుడు, ఆ డ్రెస్సింగు దాని స్థలములో నిలిచియుండునట్లు 3, 4 చుట్లుచుట్టి కట్టుకట్టిన చాలును.

(2) ¹స్పైరల్ కట్టు అనగా క్రిందనుంచి పైకి ఏటవాలుగ చుట్లు చుట్టుచు క్రిందిచుట్టు వెడల్పుయొక్క మూడు భాగములలో రెండు భాగములను పైచుట్టు కప్పనట్లు చుట్టవలెను. సమానపరిమాణములుగల అవయవములకు ఇట్టికట్టు నుపయోగింతురు. 15-వ పటము చూడుము.

15. స్పైరల్ కట్టు

(3) ¹స్పైరల్ రివర్సు కట్టు:—ఇదికూడ ముందటిదానివలె పైకిపోవు నట్లు చుట్టబడునుగాని, ఒక్కొక్కచుట్టును తిరిగి వెనుకకు త్రిప్పి, అనగా కట్టుయొక్క లోపలిభాగమును వెలుపలికి త్రిప్పి, కట్టు చక్కగా నిలిచి

యుండునట్లు కట్టుదురు. కట్టు నెక్కడ వెనుకకు త్రిప్పవలెనో, ఆ చోట యెడమచేతి బొటనవ్రేలుపెట్టి త్రిప్పి యీ స్పైరల్ రివర్సు కట్టును కట్టుదురు. కట్టును కుడి చేతితో పట్టుకొని, అరచేతి క్రిందికి వంచి, ఒక చుట్టుమీద మరియొకచుట్టు రెండు మడతలుగాపడునట్లు మడుపుము. ఇప్పుడు

16. స్పైరల్ రివర్సు కట్టు దీనిని కుడిచేతితో మెల్లగా లాగి, దాని స్థలములో అది యుండునట్లు అమర్చి, అవయవము చుట్టు చుట్టుము. వెనుకకు త్రిప్పిన మడతలు అవయవము వెలుపలి భాగమున తిన్నగా ఒక దానిపై నొకటి పడునట్లు కట్టుము. శంకు ఆకారముగానుండు అవయవములు కాళ్లుచేతులు మొదలైనవానికి ఈ కట్టు నుపయోగించుము. 16-వ పటము చూడుము.

(4) ²ఫిగర్ ఆఫ్ ఎయిట్ (ఎనిమిది) అను సంఖ్య ఆకారముగల కట్టు:—ఒక చుట్టును క్రిందికిని, ఇంకొకచుట్టును పైకిని తీసి ఒకదానినొకటి దాటు నట్లు అనేక ఏటవాలుచుట్లు వేయుదురు. దీనిని కీళ్లకును, చేతి వెనుక భాగమునకును కట్టుదురు.

(5) ³స్పైక కట్టు:—శరీరముయొక్క మొండెమునకు సమకోణముగా నుండు భుజము, తుంటి, బొటనవ్రేలు మొదలగు అవయవములకు లేక కీలునకు ఫిగర్ ఆఫ్ ఎయిట్ కట్టునుకట్టినయెడల, అట్టి కట్టునకు స్పైక కట్టు యని పేరు. ముగించినప్పుడు ఈ కట్టు బాగుగముదిరిన బాల్లీకంకి (స్పైక) వలె నుండునుగాన, దీనికి స్పైక కట్టు అను పేరు గలిగినది.

(6) ⁴డైవర్జెంట్ స్పైక:—దీనిని మడిమెక్కుగాని, ముడుచుకొనిన మోకాలునకుగాని కట్టుదురు. మధ్యలో మొదటి చుట్టువేసి, తక్కిన

¹ Spiral reverse. ² Figure-of-eight. ³ Spica.

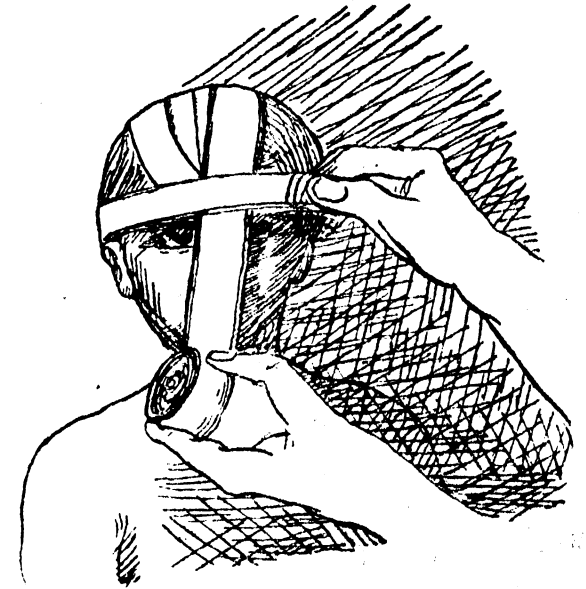
⁴ The divergent spica.

చుట్టును ఆ చోటనుండి పరస్పరము దూరమగుచు పోవునట్లు త్రిప్పుచు కట్టును కట్టుదురు.

(7) ¹రెంట్ కట్టు:—ఈ కట్టునుగట్టుభాగమున ముందునకు, వెనుకకు అనేకచుట్లు వేయుదురు. మొండి మొన మధ్యనుగాని, వేరొక భాగముయొక్క మధ్యనుగాని ఆరంభించి, మధ్యనుండి ఒకసారి ఆ తట్టునకు, ఒకసారి యీ తట్టునకు వెనుకకును ముందునకును కట్టును మార్చిమార్చి చుట్టుము. దానిని కట్టుచున్న భాగమంతయు బాగుగా కప్పబడువరకు ఇట్లు చుట్టుచు, క్రిందిభాగమున స్పైరల్ లేక ఫిగర్ ఆఫ్ ఎయిట్ చుట్లు వేయుము. తల, చేతి, కాలివ్రేళ్ల కొనలు మొదలగు మొండి అవయవములకు, ఈ విధమైన కట్టును కట్టుదురు.

తలకు కట్టెడు కట్టు:—(17-వ పటము A, B లను చూడుము.)

తలకట్టునకు లేక కేప్ లైన్ కట్టుకు రోలర్ కట్టుకు కావలసిన దానికంటె రెండింతలు అధికము కట్టుగుడ్డ కావలెను. ఇది 2 అంగు శములు వెడల్పు, 8 గజముల పొడుగుండవలెను. లేక రెండు కట్టు కొనలను ఒకదానితో నొకటిచేర్చి కుట్టవచ్చునుగాని, కుట్టుమాత్రము చాల చదునుగానుండవలెను. కట్టు మధ్యభాగమును నొసలు మధ్య పెట్టి, రెండుచుట్టలను ఎదురుప్రక్కలకు తలవెనుక గుంటవరకు తీసికొని పొమ్ము. ఇక్కడ రెండుచుట్టును ఒక దానిమీదనింకొకదానినిదాటించి, క్రిందిచుట్టును తలమధ్య గీతమీదుగా, నొసలువరకు రానియ్యవలెను.

17. A. తలకు కట్టెడు కట్టు

రెండవచుట్టును చెవిమీదుగా తలచుట్టుచుట్టి, నుదుటి మధ్యకు రానియ్యవలెను. ఇక్కడ తలమధ్య గీతనుగాని లేక తలమీద వేయబడిన చుట్టునుగాని దాటవలెను. ఈ చుట్టుక్రిందనున్న చుట్టును తలమీద ఐమూలగా తల వెనుక మెడవరకు తీసికొనిపోవలెను. ఇప్పుడు రెండవచుట్టును మరల చెవి

¹ Recurrent.

మీదుగా తల వెనుకకు తీసికొనిపోవలెను. ఇట్లు ఒకదాని తరువాత

17 B. తలకుకట్టెడు కట్టు

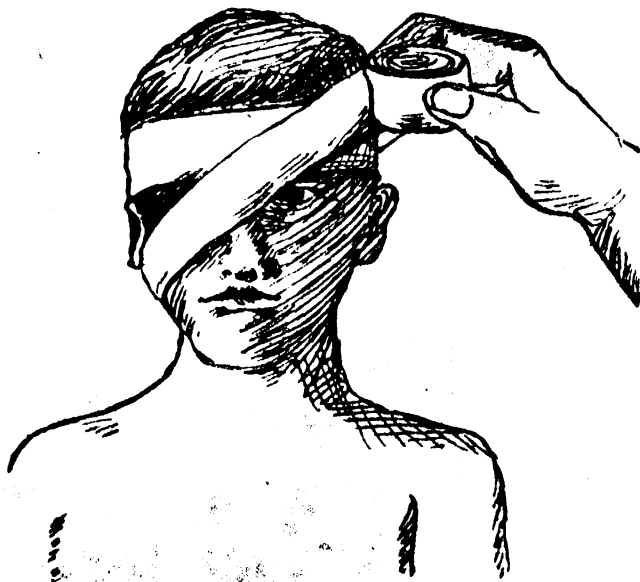
మరియొకచుట్టును వేయుచు, తల మధ్య గీతకు అవతలను, ఇవతలను మార్చి మార్చి తల అంత కప్పుకొనువరకు చుట్టును పెక్కుసారులు వేయుము. చివరను రెండు అడ్డచుట్టు వేయుము. కంటిమూలగా పోవుచుట్టు వానికి ముందు వేయబడినచుట్టును 2/3 పాళ్లును, అడ్డచుట్టు వానికిముందు వేయబడిన చుట్టును సంపూర్ణముగా కప్పునట్లును చేయుము. ఆఖరున ఒక నేస్త్రీ పిన్నుతో

నొనటిపైన గుచ్చి కట్టును ముగించుము.

కంటికట్టు:—(18-వ పటము చూడుము.)

దీనికి 1½ నుండి 2 అంగుళముల వెడల్పుగల కట్టుగుడ్డ కావలెను.

ఏ కంటికి కట్టుకట్టవలెనో ఆ కంటితట్టునున్న కణత దగ్గర కట్టుకొననుపెట్టుము. మొదటి చుట్టు: దీనిని నొసలుమీదుగా తల చుట్టుచుట్టి ఆనలి ప్రక్క చెవివరకు పోనిమ్ము. రెండవచుట్టు: ఈ చుట్టునుకంటి మూలగా చెవిక్రిందుగను, కంటిమీదుగను కట్టు క్రింది యంచు ముక్కు పై భాగమునుదాటునట్లు తలవెనుకకు తేవలెను. పిమ్మట అడ్డముగా

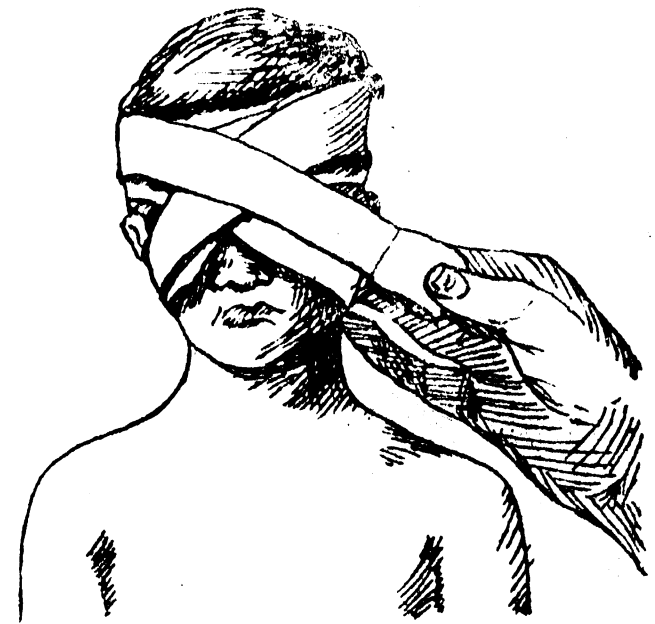
18. కంటికట్టు

తలచుట్టు చుట్టవలెను. డ్రెస్సింగ్ అంతయు కప్పబడువరకు ఇట్లు చుట్ట

వలెను. సాధారణముగా దీనికి మూడుచుట్లు చాలును. బాగున్న కంటి మీదుగాను కట్టు క్రిందుగాను ఒక నాడాను పోనిచ్చి, చుట్లు అన్నిటిని దాటునట్లు ఒక కట్టుకట్టినట్లయిన, కట్టు కంటిమీదికి హారకయుండును.

రెండుకండ్లకు కట్టు (19-వ పటము చూడుము.)

ఫిగర్ ఆఫ్ ఎయిట్ కట్టును దీనికి ఉపయోగింతురు. కుడి కణతయొద్ద ఆరంభించి, మొదటిచుట్టును తలచుట్టుచుట్టి, యెడమ కంటిక్రిందికిని, యెడమచెవి క్రిందికిని, మెడవెనుకకును, కుడిచెవిక్రిందికిని రానిచ్చి, కుడికంటిమీదుగా, యెడమ కణతవరకు పోనిమ్ము. ఇట్లు తలచుట్టు, కుడికణతవరకు రెండుకండ్లు బాగుగా మాయబడువరకు పెక్కుసారులు చుట్టుము. ఈ చుట్టు ఒక్కొక్కసారి ముక్కు (పై భాగమున) ఒకదాని నొకటి దాటుచు పోవలెను. ఆఖరున ముగించుటకుగాను తలచుట్టు రెండుచుట్లు చుట్టవలెను.

19. రెండుకండ్లకు కట్టెడి బ్యాండ్జి

దవుడకట్టు (బార్టన్ కట్టు) (20-వ పటము చూడుము.)

క్రిందిదవుడయెముక విరిగినప్పుడును, గడ్డముమీద డ్రెస్సింగ్ చేయవలసినప్పుడును బార్టన్ కట్టు నుపయోగింతురు. దీనికి 2 అంగుళముల వెడల్పును, 5, 6 గజముల పొడుగునుగల కట్టుగుడ్డ కావలెను. తలవెనుక గుంటక్రింద మెడమూపుమీద కట్టునారంభించుము. కట్టును ఐమూలగా పైకిపోనిచ్చి యెడమచెవికివెనుక, చెవికిదగ్గరగా తలమీదికి పోనియ్యవలెను. తిరిగి క్రిందికిదిండి, ముఖము కుడిప్రక్కగా, ముందు భాగమున చెవికిదగ్గర యుండునట్లు రానియ్యవలెను. ఇప్పుడు గడ్డము

క్రిందికి పోనిచ్చి, యెడమచేవికి ముందరగా తలమీదికి పోనియ్యవలెను.

20. దవుడకట్టు

అక్కడ ఇది తలమధ్యగీతలో మొదటి చుట్టును దాటును. ఇట్లు దాటనిచ్చి, ఆరంభించిన స్థలమునకు తిరిగి దీనిని తీసికొనిరావలెను. ఇక్కడ యిది మొదటిచుట్టును దాటి, దానిని దిట్టము చేయును. ఇప్పుడు కట్టును యెడమ చేవిక్రిందుగా గడ్డముమీదికి పోనిమ్ము. తిరిగి కుడిచేవి క్రిందుగా మొదట ఆరంభించిన స్థలమునకు దీనిని తీసికొని రావలెను. ఇట్లు మూడు నాలుగు సార్లు చుట్టు చుట్టవలెను. ఒక్కొక్క కట్టు దాని ముందువేసిన కట్టు మీదనే సరిగా పడుచుండవలెను.

గడ్డముక్రిందినుండి తల పైభాగమునకు (నడినెత్తికి) పోవుచుట్టుతో ఈ కట్టును ముగించి, నడినెత్తిన ముడివేయవలెను.

చెవికట్టు (21-వ పటము చూడుము.)

ఈ కట్టునకు 'మాస్టాయిడ్ కట్టు' అని పేరు. దీనికి 2 అంగుళముల వెడల్పును, 5 గజముల పొడుగుగల కట్టుగుడ్డ కావలెను. ఏ భాగమున చికిత్సచేయవలెనో, ఆ భాగమున ఆరంభించి తలచుట్టు వలయముగా రెండు చుట్లు చెవులమీదుగా చుట్టుము. ఇట్లే గుండ్రముగా చుట్టుచు, మొదట చుట్టును తలవెనుకనున్న గుంటక్రిందికి దించి, తలకు ఎదురుపక్షమున చెవుల క్రిందుగా, తలమీదికి చాలయెత్తుగా పోనిమ్ము. ఇట్లు పైకి పోవుచుట్టనే చుట్టుచు, రెండవచుట్టు దాని ముందుచుట్టుమీద, కట్టున్న వెడల్పులో 3 పాళ్లు వడునట్లును, రానురాను డ్రెస్సింగంతయు సంపూర్ణముగా కప్పుకొను

21. చెవికట్టు

నట్లును చుట్టుము. జబ్బులేనితట్టున మీదికి చుట్టబడిన మొదటిచుట్టే అధిక ఉన్నతమైనది; తక్కిన చుట్టున్ని ఒకదానిమీద ఒకటి బ్యాండ్జ్ వెడల్పులో 3 పాళ్లు పడుచు క్రిందికి దిగుచుండవలెను. ఆఖరున ఒక చుట్టు తలచుట్టుచుట్టి, నుదుట బిగించుము.

వ్రేలికట్టు

దీనిని కొన్నిసార్లు 'గాంట్ లెట్ కట్టు' అందురు. 1 అంగుళము వెడల్పు, 5, 6 గజముల పొడుగుగల కట్టుగుడ్డ దీనికి అవసరమై యుండును. వ్రేళ్లు కాలినప్పుడును, నలిగిపోయి గాయములు కలిగినప్పుడును, ఈ గాయములమీద వేయ డ్రెస్సింగులు నిలిచియుండునట్లు ఈ కట్టు కట్టుదురు. ఈ కట్టును బిగించుటకు మణికట్టుచుట్టు రెండు గుండ్రని చుట్లుచుట్టి, చేతి వెనుకభాగము ఐమూలగా చిటికెనవ్రేలు మట్టమువరకు తీసికొనిపోవలెను. తిరిగి ఐమూలగా దీనిని వ్రేలి చివరకు తీసికొనిపోయి, అవసరమైనయెడల వ్రేలితలనుకూడ కప్పుచు, మూడు రికరెంట్ చుట్లు పై పైన వేయవలెను. ఇప్పుడు సర్క్యూలర్ లేక స్పైరల్ రివర్సు చుట్లు చుట్టుచు, వ్రేలిని కప్పివేయవలెను. తిరిగి ఒకచుట్టు మణికట్టు చుట్టు చుట్టి, చేతి వెనుకభాగముమీదుగా రెండవవ్రేలి మట్టమువరకు పోనిమ్ము. ఇట్లు వ్రేళ్లన్నీటిని కట్టువరకు చేయుము. ఒక్కొక్కసారి మణికట్టుచుట్టు ఒక చుట్టుచుట్టుచు, చేతి వెనుకభాగముమీదుగా, దానివెంబడి వ్రేలి మట్టమువరకు కట్టును తీసికొనిపోవుటను మరువకుము. చివరన ఆఖరి చుట్టు మణికట్టుచుట్టు చుట్టుము. ఒకే ఒక వ్రేలుకు కట్టుకట్టవలసినప్పుడు, వ్రేలి తలమీద రెండుమూడు రికరెంట్ చుట్లుచుట్టి, వ్రేలి తలమొదలు కొని, సర్క్యూలర్ లేక స్పైరల్ రివర్సుచుట్లు చుట్టుచు, క్రిందికివచ్చి, వ్రేలిక్రిందిమట్టముదగ్గర ముగించుము.

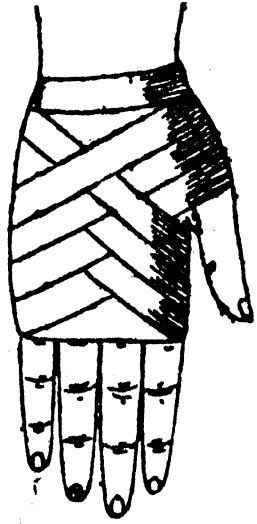
బొటనవ్రేలికి నైపుకట్టు

1 అంగుళము వెడల్పు, 3, 4 గజముల పొడుగుగల కట్టుగుడ్డ కావలెను. మణికట్టు చుట్టు రెండుచుట్లు చుట్టి, ఈ కట్టును బిగించుము. కట్టుగుడ్డను ఐమూలగా చేతి వెనుకభాగమునుండి స్పైరల్ చుట్లు చుట్టుచు, బొటనవ్రేలు తలమీదికి తీసికొనిపోమ్ము. అక్కడ ఒక గుండ్రని

¹ Mastoid bandage.

¹ Gauntlet bandage. ² Spica of thumb.

చుట్టుచుట్టి, స్పైరల్ రివర్సు చుట్టమూలముగా, బొటనవ్రేలు క్రింది మట్టమునకు తీసికొనివచ్చి, వ్రేలివెనుకనుండి మణికట్టులో ప్రకోష్టిక ఎముకయున్న భాగమువరకు తీసికొనిపోవలెను. ఇప్పుడు మణికట్టుచుట్టు ఒక గుండ్రని చుట్టు చుట్టవలెను. డ్రెస్సింగు సంపూర్ణముగా మూయ బడువరకు ఇట్లు బొటనవ్రేలు చుట్టును, చేతిచుట్టును ఫిగర్ ఆఫ్ ఎయ్ట్ (8) చుట్లు చుట్టుచు నుండవలెను. ఒక్కొక్కచుట్టు దాని ముందు చుట్టుమీద దాని వెడల్పులో సగముభాగము పడుచుండవలెను. ఆఖరున మణికట్టుచుట్టు ఒక చుట్టుచుట్టి ముగించవలెను.

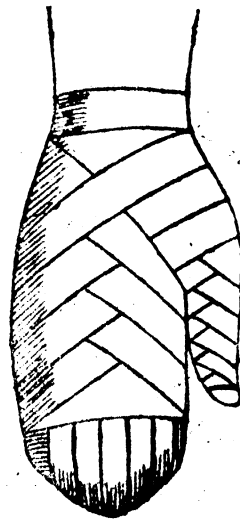
22. ఫిగర్ ఆఫ్ ఎయ్ట్ చేతికట్టు

చేతికట్టు (22-వ పటము చూడుము.)

2 అంగుళముల వెడల్పును, 3, 4 గజముల పొడుగును గల కట్టుగుడ్డకావలెను. మణికట్టు చుట్టు చుట్టెడి గుండ్రని చుట్టవలన కట్టు బిగించబడును. పిమ్మట కట్టును, చేయి, వ్రేళ్ల వెనుకగా పోనిచ్చుచు, వానిచుట్టు గుండ్రముగా ఒక చుట్టు చుట్టవలెను. చేతివెనుకను, వ్రేళ్ల మట్టము చుట్టును ఫిగర్ ఆఫ్ ఎయ్ట్ (8) చుట్లు వేయుచు ఈ కట్టును ముగించ వలెను. ఆఖరున మణికట్టు చుట్టు ఒక గుండ్రని చుట్టుచుట్టి దీనిని ముగించెదరు.

మిటెన్ కట్టు (23-వ పటము చూడుము.)

చేతిని, చేతివ్రేళ్లనుగూడ కప్పటకు ఈ కట్టు నుపయోగించెదరు. బొటనవ్రేలును కప్పి కట్టుకట్ట వలసియెడల, మొదట దానిచుట్టు స్పైక కట్టు కట్టు దురు. వ్రేళ్లమధ్యనున్న చర్మము ఒకదానితో నొకటి యంటుకొనకయుండునట్లు వ్రేళ్లమధ్య డ్రెస్సింగ్ వేసి, వ్రేళ్లను కాపాడుదురు. కట్టుయొక్క మొదటి కొనను చేతి వెనుకభాగమున నిలుపుగా పెట్టి, పెక్కు రికరెంట్ చుట్లు చుట్టి ఒక్కొక్కచుట్టు దాని ముందు చుట్టు మీద క్లి భాగమును కప్పనట్లు చేయవలెను. ఈ చుట్టును వ్రేళ్లచుట్టువేయు గుండ్రని చుట్టమూలమున

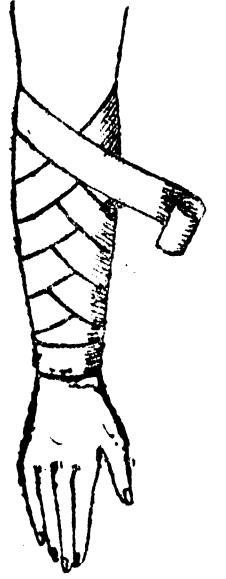

23. మిటెన్ కట్టు

బిగించుదురు. ఇప్పుడు చేతిచుట్టు పెక్కు-వరుసల ఫిగర్ ఆఫ్ ఎయ్ట్ (8) చుట్టును జాట్టి, ఒక్కొక్క క్రొత్తచుట్టు దాని ముందు చుట్టుమీద క్లి భాగమును కప్పనట్లు చేయవలెను.

ముంజేతికట్టు (24-వ పటము చూడుము.)

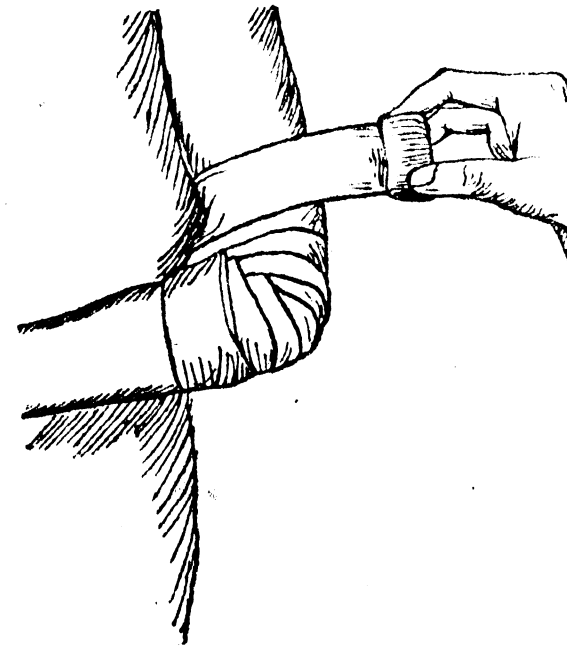
మణికట్టు క్రిందిచేతికి కట్టిన కట్టునే మోచేతివరకు కట్టుచు పోవచ్చునుగాని, ముంజేతికి (మణికట్టు, మోచేయి మధ్యభాగము) మాత్రమే కట్టుకట్టవలసి యుండినయెడల, మణికట్టుచుట్టు రెండు గుండ్రని చుట్టుచుట్టి కట్టును బిగించుము. పిమ్మట రెండు మూడు స్పైరల్ చుట్లు పైకి చుట్టుచు పోయి వీనివెనుక స్పైరల్ రివర్స్ లేక ఫిగర్ ఆఫ్ ఎయ్ట్ (8) చుట్లు, చేతిభాగమంతయు కప్పకొను వరకు చుట్టుము.

24. ఫిగర్ ఆఫ్ ఎయ్ట్ ముంజేతి కట్టు

మోచేతికట్టు (25-వ పటము చూడుము.)

మోచేతిని కొద్దిగా మడుపుము.

25. ఫిగర్ ఆఫ్ ఎయ్ట్ మోచేతికట్టు

మోచేతి 1బుడుపు, కట్టుగుడ్డ నడుమనుండునట్లు తిన్నగా మోచేతిమీద రెండు గుండ్రనిచుట్లు చుట్టుము. ఇప్పుడు మోచేతి బుడుపుపైన చుట్టుమీద సగము వెడల్పు కప్పనట్లు దానిపైన గుండ్రనిచుట్లు చుట్టుచు, ముంజేతి క్రిందివరకు రానిమ్ము. పిమ్మట ఈ కట్టు మోచేతిని మడిచిన ముందు భాగమునకు రానిచ్చి, రెట్టచుట్టు చుట్టుచు, మోచేతి బుడుపుమీద చుట్టిన గుండ్రనిచుట్టుమీద దాని వెడల్పులో సగము చుట్టుమీద పై చుట్లు పడునట్లు చుట్టవలెను.

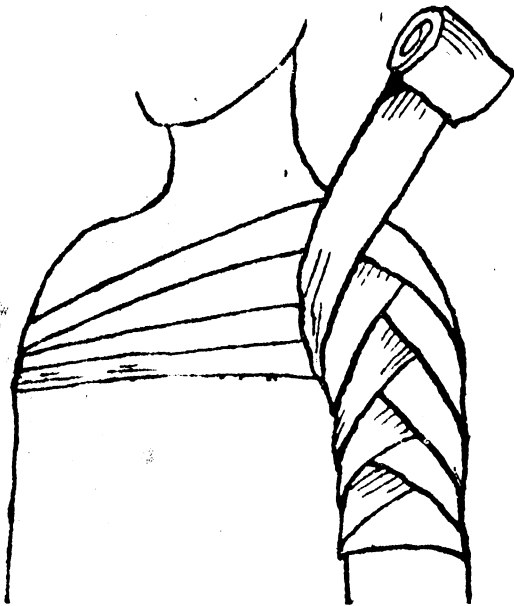
మోచేతి పై భాగమునను క్రిందిభాగమునను మార్చిమార్చి చుట్లువేయుచు

పెక్కు-సార్లు చుట్టుము. ఇట్లు మోచేయియంతయు బాగుగా కప్పుకొను వరకు చుట్టుము. రెట్టచుట్టు ఒకటి రెండు గుండ్రని చుట్లుచుట్టి కట్టు కట్టుట ముగించుము.

రెట్టకట్టు:—మోచేతిపైన రెట్టమీద రెండు గుండ్రనిచుట్లుచుట్టి యీ కట్టును బిగించవలెను. స్పైరల్, లేక స్పైరల్ రినర్సుచుట్లు పైకి చుట్టుచు, రెట్ట అంతయు కప్పువరకు చుట్టుచుండవలెను. రెట్టచుట్టు రెండు గుండ్రనిచుట్లుచుట్టి కట్టుకట్టుట ముగించుము.

భుజమునకు స్పైకకట్టు కట్టుట (26-వ పటము చూడుము.)

2½ అంగుళముల వెడల్పు, 8 గజములపొడుగుగల కట్టు గుడ్డ దీనికి కావలెను. ఈ స్పైక కట్టును పైచుట్లు చుట్టిగాని, క్రిందిచుట్లు చుట్టిగాని

26. స్పైకభుజపుకట్టు

కట్టవచ్చును. సాధారణముగా పై చుట్లకట్టును కట్టుదురు. కట్టుకట్టవల సిన భాగము ప్రక్క నిలుచుండి యీ కట్టు కట్టవలెను. చేంకలో మెత్తపెట్ట వలెను. రెట్టచుట్టు చేంకదగ్గర రెండు గుండ్రని చుట్లుచుట్టి యీ కట్టును బిగించవలెను. పిమ్మట దానిని రెట్ట చుట్టు పోనిచ్చి, కుడిభాగము గాయ పడియున్న యెడల వక్షముమీదుగను, ఎడమభాగము గాయపడియున్నట్ల యిన వీపుమీదుగను ఎదుటి చేంక క్రిందుగాను వీపుమీదుగాను గాయ

పడినచేతికి కట్టుకట్టుచు, దీనికి ముందుచుట్టును, ఇది, మధ్యగీతలో దాటునట్లు చేయవలెను. రెండవచుట్టు మొదటిదాని వెడల్పులో సగము లేక మూడింట రెండుపాళ్లు పడునట్లు చుట్టుచు, మొదటిదాని మధ్యగీతలో సరిగ రెండవచుట్టు దాటునట్లు భుజమంతయు కప్పుకొనువరకు పైకిపోవు చుట్లుచుట్టవలెను. ఈ కట్టును ముందుతట్టు బిగించుము.

¹Spica of the shoulder.

¹వెల్పొకట్టు

దీనికి 2½ అంగుళముల వెడల్పుగల పెక్కు- కట్టుగుడ్డలు కావలెను. వీనిని ఒకటిగాచేర్చి కుట్టవచ్చును. ²కంటి ఎముకలు, భుజపు టెముకలు విరిగినప్పుడును, భుజము స్థానము తప్పినప్పుడును ఈ చికిత్స చేయుదురు. దీనిని డాక్టరే సాధారణముగ చేయునుగాని దాని నెట్లు చేయవలయునో నర్సుకూడ తెలిసికొనియుండుట మంచిది. చేంక, తొమ్ము, చెయ్యి— ఈ మూటిని స్పిరిట్తో బాగుగరుద్ది పొడరు పట్టించవలెను. చేంకలో మెత్త నొకదానిని పెట్టవలెను. చేతికిని తొమ్ముకును మధ్యగల చర్మము నకు ఏ హాని కలుగకుండ వాని మధ్య సన్నని దూదిపొరను పెట్టవలెను. ఇంక మెత్తలను మోచేతిముడతలోను, గాయపడిన ఎముకమీదను, అర చేతియందును పెట్టవచ్చును.

గాయపడిన ప్రక్కనున్న చేతిని ఎదురుభుజముమీద వీలైనంత పైగ పెట్టవలెను. కట్టుయొక్క మొదటి కొనను గాయపడిన ప్రక్కనున్న భుజపు టెముకలమీద పెట్టవలెను. దానిని గాయపడిన ప్రక్కనున్న భుజము తలమీదికి తీసికొనిపోయి చేతి వెలుపలి అంచుమీదుగా రెట్ట క్రిందికి రానిచ్చి మోచేతిని కలిపి కట్టును చుట్టవలెను. ఈ కట్టును ఎదురుపక్షముననున్న చేంకక్రిందికి వక్షముమీదుగ పోనిచ్చి ఆరంభించిన స్థలముతో కలుపవలెను. కట్టును బిగించుటకు ఇట్లే మరియొకసారి చేయ వలెను. కట్టు, గాయపడిన ప్రక్కనున్న అంశఫలకము మీదికి రెండవ సారి వచ్చినప్పుడు దానిని వీపుమీదుగను, మోచేతి బుడుపుమీదుగను, వక్షము ముందరగను, చేంకక్రిందుగను పోనిచ్చి తిరిగి బాగున్న ప్రక్క యొక్క అంశఫలకమువరకు పోనియ్యవలెను. ఇక్కడనుండి దీనిని గాయ పడిన భుజముమీదుగను, రెట్ట వెలుపలిభాగము క్రిందికిని, మోచేతి క్రిందికిని, వక్షముమీదుగను, చేంకక్రిందుగను మొదట ఆరంభించిన స్థానమునకు పోనియ్యవలెను. దీనివలెనే వక్షము చుట్టును, మోచేతి బుడుపుమీదుగను, మరియొక గుండ్రని చుట్టు చుట్టవలెను. ఈ గుండ్రని పైచుట్టు, క్రింది చుట్టుమీద దాని వెడల్పులో సగమువరకు కప్పువలెను. భుజముమీదను, రెట్టక్రిందను చుట్టిన ఒక్కొక్కచుట్టు దానిముందరిచుట్టు

¹ Velpeau bandage. ² Fractures of the clavicle and scapula, and the dislocation of the shoulder. ³ Shoulder blade.

యొక్క వెడల్పులో కి పాళ్లు కప్పవలెను. భుజములమీద ఈ చుట్టు మెడక్రింది మట్టమునకు వచ్చువరకు చుట్టుచుండవలెను. అట్లే రెట్ట నంతయు బాగుగ కప్పవరకు గుండ్రని చుట్టను చుట్టవలెను. చేతిని సాధారణముగ విడిచిపెట్టి కట్టుకట్టుదురు. నిలువుగను, అడ్డముగను పోవు చుట్టు ఒకదానినొకటి దాటుచోట కుట్టు వేయవచ్చును. విడిగానున్న కొననుగూడకుట్టి భద్రముచేయవలెను.

పాదపుకట్టు (27-వ పటము చూడుము.)

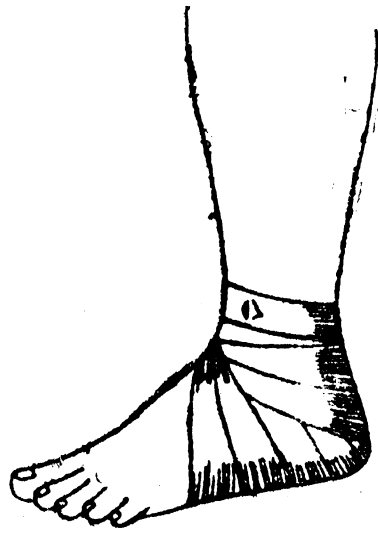
27. ఫిగర్ ఆఫ్ ఎయ్ట్ పాదపుకట్టు

2½ అంగుళముల వెడల్పుగల బ్యాండ్జీ దీనికి అవసరమై యుండును. కాలివ్రేళ్లకు కొంచెముపైన రెండు గుండ్రని చుట్టు చుట్టుము. ఫిగర్ ఆఫ్ ఎయ్ట్ చుట్ట మూలమున పాదమును కప్పివేయుము. ఈ చుట్టు పాదమునుండి చీలమండవరకు పోవుచు పైచుట్టు, క్రింది చుట్టుయొక్క వెడల్పులో సగము వెడల్పును కప్పివేయవలెను. కాలివ్రేళ్లనుకూడ కలిపి కట్టు కట్టవలసిన యెడల పాదము లోపలిభాగమును, మీగాలును కలిపి వ్రేళ్లచుట్టు మూడు నాలుగు రికరెంట్ చుట్టు చుట్టవలెను. పిమ్మట పైన వివ

రించినట్లు ఫిగర్ ఆఫ్ ఎయ్ట్ కట్టు కట్టవలెను.

మడిమకట్టు (28-వ పటము చూడుము.)

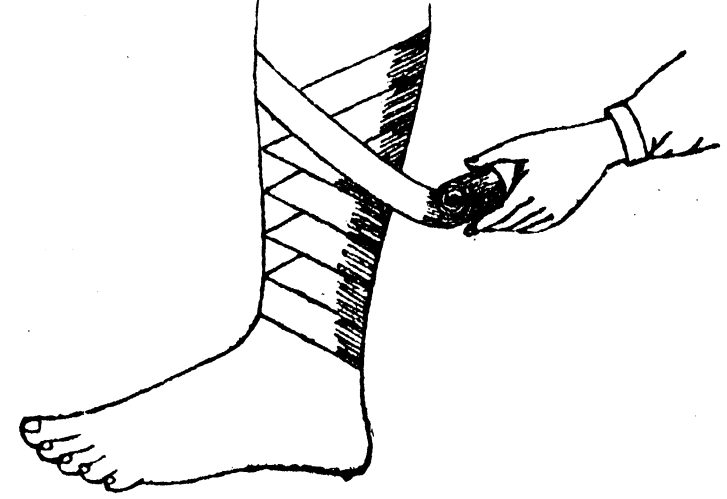
దీనికి 2½ అంగుళముల వెడల్పుగల బ్యాండ్జీ కావలెను. మడమమీదనే తిన్నగా రెండు గుండ్రని చుట్టుచుట్టి యీ కట్టును బిగించవలెను. పిమ్మట దీనికి ఫిగర్ ఆఫ్ ఎయ్ట్ కట్టుకట్టుచు, మధ్యమధ్య రెండు లేక యెక్కువ చుట్టు మడమ క్రిందను మీదను చుట్టుచుండుము. ముందు వేసిన కట్టులో కి పాళ్లు వెడల్పును వెనుక వేసిన కట్టు కప్పవలెను. ఆఖరున చీలమండచుట్టు గుండ్రని చుట్టుచుట్టి కట్టు బిగించుము.

28. మడమకుకట్టెడు డైవర్జెంట్ పైకకట్టు

కాలికట్టు (28-వ పటము చూడుము.)

2—2½ అంగుళముల వెడల్పును, 8 గజముల పొడుగునుగల బ్యాండ్జీని దీని కుపయోగించుము. రక్తము జాస్తిగ కూడకుండుటకుగాను పాదమునుకలిపి కట్టు కట్టుదురు. కాలుయొక్క ఆకారమునుబట్టి మొదటి

29. ఫిగర్ ఆఫ్ ఎయ్ట్ కాలికట్టు

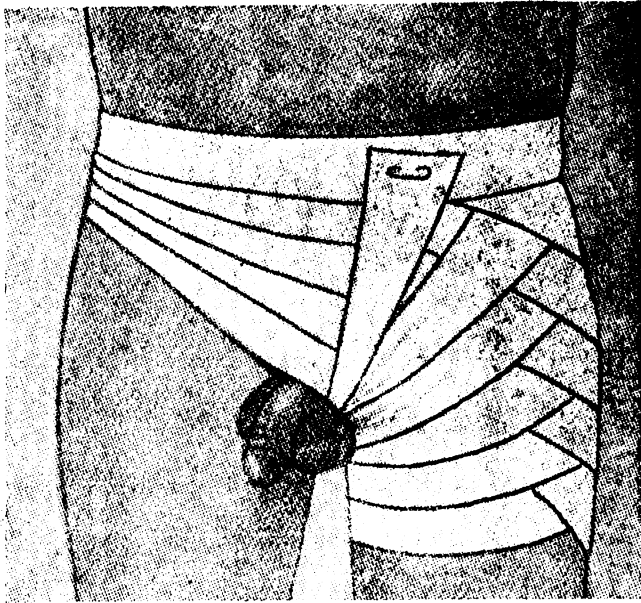
కొన్ని చుట్టు స్పైరల్ చుట్టుగా చుట్టవచ్చును. పైకి పోవుచుట్టు స్పైరల్ రివర్స్ గాగాని ఎనిమిది యను సంఖ్య చుట్టుగాగాని యుండవచ్చును.

మోకాటికట్టు (30-వ పటము చూడుము.)

2 అంగుళముల వెడల్పుగల బ్యాండ్జీ కావలెను. మోకాటిచిప్పను కప్పనట్లు మోకాటిమీద తిన్నగా రెండు గుండ్రనిచుట్టు చుట్టుము. వీని తరువాత వేయు రెండు చుట్టును మోకాటి క్రిందికి పోవునట్లు చుట్టుము. ఈ రెండు చుట్టును వీనికి ముందువేసిన వాని వెడల్పులో సగము వెడల్పును కప్పవలెను. వీనికి తరువాత వేయుచుట్టును ఒకటి మోకాటి మీదను, ఒకటి క్రిందను మార్చి మార్చి వేయవలెను. క్రింది చుట్టుయొక్క వెడల్పులో కి భాగమును మీదిచుట్టు కప్పనట్లు వీనిని వేయవలెను. పైకి పోవుచుండు స్పైరల్ చుట్టుగాని, స్పైరల్ రివర్స్ చుట్టుగాని చుట్టుచు పోవలెను. పై కాలుయొక్క ఆకారమునుబట్టి దానికి ఈ చుట్టు వేయవలెను.

గజ్జెకు నైక అను కట్టు కట్టుట ¹(ఆసెండింగ్ నైక)

మొదట తొడచుట్టు రెండు గుండ్రనిచుట్లు చుట్టుము. పిమ్మట కట్టును వస్త్రచుట్టు వెనుకనుండి ముందుకుచుట్టి, ఆరంభించిన స్థలమునకు రానిమ్ము. మొదటిచుట్ట తొడయొక్క వెలుపలి భాగముమీద దాటి, తొడచుట్టును, మరల వస్త్రచుట్టును ముందటి చుట్టచుట్టును తిరిగి రావలెను. తుంటిని

30. గజ్జెకు కట్టెడు నైకకట్టు

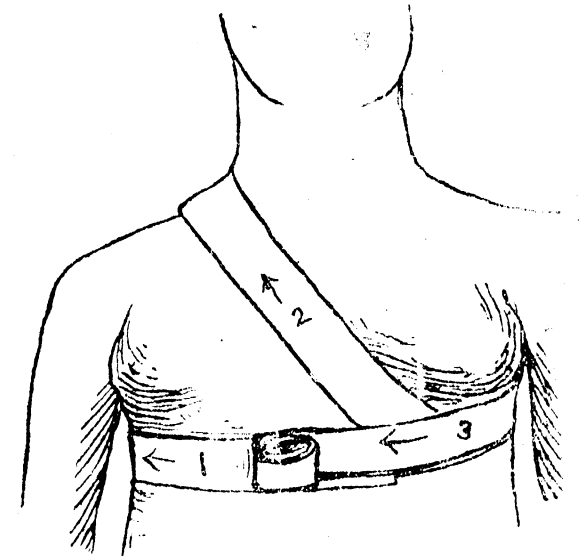
బాగుగా కప్పువరకు ఈ చుట్లను మరలమరల చుట్టుము. ఒక్కొక్క కొత్తచుట్టు, ముందటిచుట్టును దాని వెడల్పులో సగము కప్పునట్లు వేయుము. ఈ బ్యాండ్జేక్ క్రిందికి దిగుచున్న నైక కట్టుగానైనను కట్టవచ్చును. అట్లు కట్టునప్పుడు మొదటి రెండు చుట్లను వస్త్రచుట్టును జాటి బ్యాండ్జేక్ ని పైకి కాకుండ క్రిందికి కట్టుచుండవలెను.

స్తనముకట్టు (స్తనము ఆధారపుకట్టు.) (31-వ పటము చూడుము.)

3-3½ అంగుళముల వెడల్పును, 12 గజముల పొడుగునుగల బ్యాండ్జేక్ దీనికి అవసరమైయుండును. ఇది రొమ్మనకువేసిన డ్రెస్సింగ్ ను దాని స్థానమున నుంచుటకును, స్తనమునకు ఆధారముగానుండుటకును వేయబడును. స్తనమునకు ఆధారముగా వేయునప్పుడు చర్మమును గాఢ

¹ Ascending spica.

డుటకుగాను స్తనముక్రింద దూది నుంచవలెను. రెండు స్తనముల బ్యాండ్జేక్ చేయవలసినట్లయిన, వీనిమధ్య దూదినుంచి కట్టుకట్టవలెను. మొదటి కొనను కట్టుకట్టవలసిన స్తనము క్రింద నుంచుము. వక్షము చుట్టు రెండు గుండ్రని చుట్లు చుట్టి కట్టును బిగించుము. ఎడమ స్తనము బ్యాండ్జేక్ చేయునప్పుడు ఎడమతట్టునుండి కుడితట్టునకును, కుడి స్తనమును బ్యాండ్జేక్ చేయవలసినప్పుడు, కుడినుండి ఎడమతట్టునకును ఈ చుట్లను, అనగా వక్షము చుట్టు చుట్లను చుట్టవలెను. మూడవ చుట్టును స్తనము

31. స్తనముకట్టు

క్రిందిభాగము మీదినుండి యెదురువక్షము భుజమునొద్దకు, వీపుమీదికిని, జబ్బుగనున్న ప్రక్కయొక్క చొక్కాక్రిందికిని తీసికొనిపోయి, దీనిముందు చుట్టును దాటించి, తిరిగి యెదురొమ్ము, వీపుమీదుగా ముందుతీసికొని పోయిన భుజముమీదికి తీసికొనిపోవలెను. డ్రెస్సింగ్ అంతయు కప్పబడువరకు ఇట్లు పెక్కుసార్లు చేయుము. స్తనములకు కట్టుకట్టుచుండగా, వానిని ఎత్తికట్టుటకు జాగ్రత్తగలిగి యుండవలెను. ఒక్కొక్క చుట్టు దాని ముందరిచుట్టులో సగము వెడల్పును కప్పివేయవలెను.

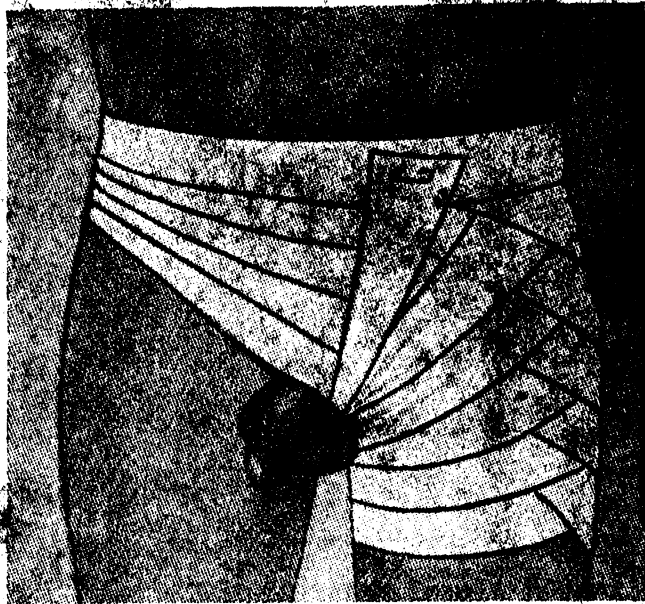
బైండర్స్ అను బంధనపుకట్టు; అనేక తోకలు లేక స్కల్టెటస్ బైండర్స్

వీనిని కడుపునకు కట్టుటకు ఉపయోగించెదరు. వీనిని క్రింది విధముగా చేయుదురు:—3 అంగుళములు వెడల్పును, 1½ గజము పొడుగును గల 5 లేక 6 గట్టి గుడ్డపేలికలు తీసికొనుము. ఈ పేలికల అంచులు చదునుగానుండునట్లు కుట్టవలెను. ఒక్కొక్క పేలిక దానిముందు పేలిక వెడల్పులో సగము వెడల్పును కప్పునట్లు అమర్చి, వాని మధ్యభాగమున 4 గజము దూరము కుట్టవచ్చును. ఇట్లు కుట్టినభాగమే దీనియొక్క ముఖ్యభాగమై యుండును. తక్కినభాగము దీనికి తోకలుగా ఉపయోగ

¹ Binders, many tailed or scultetus binders.

గజ్జెకు నైక అను కట్టు కట్టుట ¹(ఆసెండింగ్ స్పైక)

మొదట తొడచుట్టు రెండు గుండ్రనిచుట్టు చుట్టుము. పిమ్మట కట్టును వస్త్రచుట్టు వెనుకనుండి ముందుకుచుట్టి, ఆరంభించిన స్థలమునకు రానిట్లు. మొదటిచుట్ట తొడయొక్క వెలుపలి భాగముమీద చాటి, చుట్టును, మరల వస్త్రచుట్టును ముందటి చుట్టచుట్టును తిరిగి రావలెను. తుంటిని

30. గజ్జెకు కట్టెడు నైకకట్టు

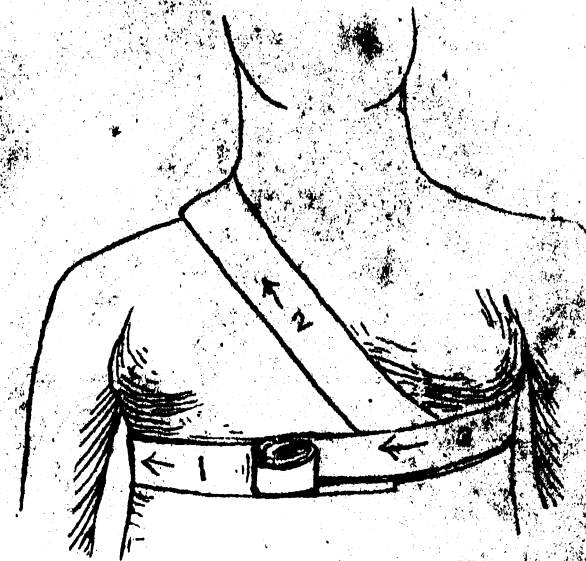
రానిగా కప్పువరకు ఈ చుట్లను మరలమరల చుట్టుము. ఒక్కొక్క చుట్టచుట్టు, ముందటిచుట్టును దాని వెడల్పులో సగము కప్పునట్లు వెలుము. ఈ బ్యాండ్జీని క్రిందికి దిగుచున్న స్పైక కట్టుగానైనను కట్టవచ్చును. అట్లు కట్టినప్పుడు మొదటి రెండు చుట్లను వస్త్రచుట్టును బ్యాండ్జీని పైకి కాకుండ క్రిందికి కట్టుచుండవలెను.

స్తనముకట్టు (స్తనము ఆధారపుకట్టు.) (31-వ పటము చూడము.)

3-వ అంగుళముల వెడల్పును, 12 గజముల పొడవునుగల బ్యాండ్జీ దీనికి ఆధారపుచుట్టుగా ఉది రోమునకును డ్రెస్సింగ్ ను దాని స్థానమున నుంచుటకును, స్తనమునకు ఆధారముగానుండుటకును వేయబడును. స్తనమునకు ఆధారముగా వేయవచ్చుడు. చర్మమును గాఢ

¹ Ascending spica.

డుటకుగాను స్తనముక్రింద దూది నుంచవలెను. రెండు స్తనముల బ్యాండ్జీ చేయవలసినట్లయిన, వీనిమధ్య దూదినుంచి కట్టుకట్టవలెను. మొదటి కొనను కట్టుకట్టువలసిన స్తనము క్రింద నుంచుము. వక్షము చుట్టు రెండుగుండ్రని చుట్టు చుట్టి కట్టును. బిగించుము. ఎడమ స్తనము బ్యాండ్జీ చేయవచ్చుడు. ఎడమతట్టునుండి కుడితట్టునకును, కుడి స్తనమును బ్యాండ్జీ చేయవలసినప్పుడు, కుడినుండి యెడమతట్టునకును ఈ చుట్లను, అనగా వక్షము చుట్టు చుట్లను చుట్టవలెను. మూడవ చుట్టును స్తనము

31. స్తనముకట్టు

క్రిందిభాగము మీదినుండి యెదురువక్షము భుజమునొద్దకు, వీపుమీదికిని, జబ్బుగనున్న ప్రక్కయొక్క చొక్కాక్రిందికిని తీసికొనిపోయి, దీనివలన చుట్టును చాటించి, తిరిగి యెదురొమ్ము, వీపుమీదుగా ముందుకు తీసికొనిపోయిన భుజముమీదికి తీసికొనిపోవలెను. డ్రెస్సింగ్ అంతయు బదువరకు ఇట్లు పెక్కుసారులు చేయుము. స్తనములకు కట్టుకట్టుచుండగా, వానిని ఎత్తికట్టుటకు జాగ్రత్తగలిగి యుండవలెను. ఒక్కొక్క చుట్ట దాని ముందరిచుట్టులో సగము వెడల్పును కప్పి వేయవలెను.

టైండర్స్ అను బంధనపుకట్టు; అనేక తోకలు లేక స్కల్ టెటస్ టైండర్స్

వీనిని కడుపునకు కట్టుటకు ఉపయోగించెదరు. వీనిని క్రింది విధముగా చేయుదురు:—3 అంగుళములు వెడల్పును, 1½ గజము పొడవునుగల 5 లేక 6 గట్టి గుడ్డపేలికలు తీసికొనుము. ఈ పేలికల అంచులు చదునుగానున్నట్లు కట్టవలెను. ఒక్కొక్క పేలిక దానిముందు పేలిక వెడల్పులో సగము వెడల్పును కట్టవట్లు అమర్చి, వాని మధ్యభాగమున ½ గజము దూరము కట్టవచ్చును. ఇట్లు కట్టినభాగము దీనియొక్క ముఖ్యభాగమై యుండును. తక్కినభాగము దీనికి తోకలుగా ఉపయోగ

¹ Binders, many tailed or scultetus binders.

పడును. ఈ బైండర్ యొక్క ముఖ్యభాగమును రోగి క్రింద ప్రయోగించు నప్పుడు, బైండర్ యొక్క క్రింది యంచులు తుంట్లమీద పడునట్లు పెట్టవలెను. కాని పడకచేట్టిని ఉపయోగించుటకు వీలుకానంత క్రిందికి యీ యంచులు వ్రేలాడకూడదు. తోకలను కడుపుమీద ఐమూలగా మొదట కుడితట్టునకును, తరువాత యెడమతట్టునకును పోనిమ్ము. ఇట్లు ఇవియన్ని కడుపు మధ్యభాగముమీద ఒకదానినొకటి దాటునట్లు చేయుము. వీనిని ప్రక్కలలో దోపి, ఆఖరిదానిని సేస్టి పిన్నులతో గ్రుచ్చుము. ఈ బైండర్ ను శస్త్రగాయములకు కట్టునప్పుడు క్రిందినుండి మీదికి కట్టుదురు. కాని గాయములనుండి రసి మొదలగు ద్రవములు ప్రవించవలసినప్పుడు, ఈ కట్టును మీదినుండి క్రిందికి కట్టుదురు. ఇట్లే ప్రసవసంబంధముగా దీనిని ప్రయోగించునప్పుడును, పైనుండి క్రిందికి కట్టుదురు. కొన్నిసార్లు తలకు కట్టుటకు నాలుగుతోకల బైండర్ల నుపయోగించుదురు.

1 సింగిల్ T బైండర్

ఒక పేలికను నిలువుగాను మరియు పేలికను మొదటిదాని తల కడ్డముగాను పెట్టి కట్టినయెడల, దానికి ఇంగ్లీషు T అక్షరపు ఆకారము కలుగును. దీని పేలికలు 3—4 అంగుళముల వెడల్పుగలవై యుండవచ్చును. ఇండియాదేశములోని చాకలివారు ఈ బైండరులను చలువ చేయరు గాన, యివి 4 అంగుళముల వెడల్పున్నను మంచిదే. సన్నముగా నుండు వానివలె ఇవి త్వరగా ముడతలు పడకయుండును. పెరినియమ్ మీద ² డ్రెస్సింగ్ లుగాని, ఉయపల్లు లేక న్యాప్కిన్స్ గాని వాని స్థలములలో నిలిచియుండుటకు ఆడవారికి వీటిని వాడుదురు.

2 డబుల్ T బైండరు

దీనినికూడ సింగిల్ T బైండరును చేసినట్లే చేయుదురుగాని, నిలువు పేలికలు ఒకటిగాక రెండువేసి కట్టుదురు. పెరినియమ్ పై డ్రెస్సింగ్ లు వాటి స్థానములోనుండుటకై మగవారికి వీటిని వాడుదురు.

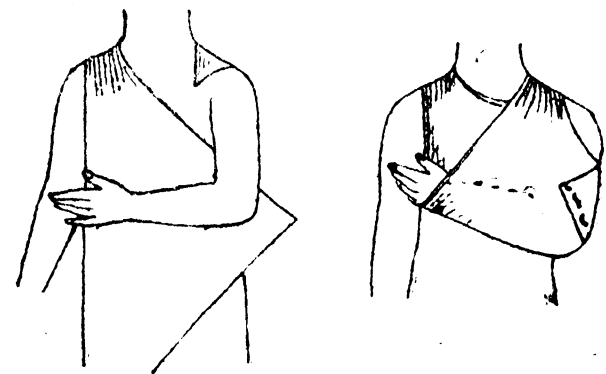
3 బ్రెస్ట్ బైండర్

1½ గజము పొడుగు, 12 అంగుళముల వెడల్పుగల గట్టి గుడ్డ ముక్కను తీసికొనుము. అన్ని ప్రక్కల పోగుపోసి, అంచులుకుట్టి రెండు

భుజపు పేలికలను తగిలించుము. ఈ పేలికలు 12 అంగుళములు పొడుగుండవలెను; ఒక్కొక్క ప్రక్కను బైండర్ మధ్యనుండి 4 అంగుళముల దూరములోనుండవలెను. ఒక చివర భుజపు పేలికను స్వేచ్ఛగా విడుపుము. దీనిని ముందుతట్టును, చెంగులను ప్రక్కలతట్టును పిన్నులతో గ్రుచ్చి రోగి దేహమునకు సరిపోవునట్లు చేయుదురు. దీనిని రొమ్ముమీదను, దీని యంచులయొద్ద వచ్చిన వదులును మడిచి ప్రక్కలయందును పిన్నులతో గ్రుచ్చవలెను. బైండర్ దానిస్థానములో నిలిచియుండునట్లు సరిచేసి, దానిని పిన్నులతో గ్రుచ్చవలెను. స్తనములు పైకెత్తబడియుండునట్లు స్తనములమధ్య దూదిని చంకలక్రింద తువాలును పెట్టవచ్చును.

ట్రయాంగ్యులర్ లేక చేతిరుమాల బ్యాండ్జ్ (32-వ పటము చూడుము.)

చేతికిని, ముంజేతికిని, మోచేతికిని ఆధారముగానుండునట్లు ఈ కట్టు కట్టుదురు. ఒక చేదరపుగుడ్డను ఐమూలగా కత్తిరించి యిట్టి రెండు బ్యాండ్జ్ లను సిద్ధముచేయుదురు. ముంజేతిని మధ్య పెట్టుము. బ్యాండ్జ్ సమకోణపుకొన మోచేతిమీదికి వచ్చునట్లు దాని నమర్చుము. మొండెము నానుకొనియుండు కొనను గాయపడిన ప్రక్కనున్న భుజముమీదికి

32. ట్రయాంగ్యులర్ బ్యాండ్జ్ ని చేతికి ఆధారముగా కట్టుట

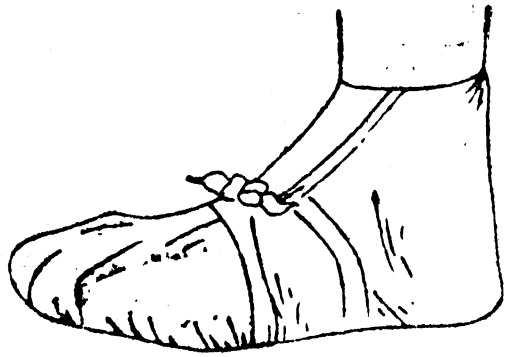
పోనియ్యవలెను. రెండవకొనను ఎదురుపక్షముననున్న భుజముమీదికి పోనియ్యవలెను. ఈ రెండు కొనలను మెడచుట్టు ముడివేయుదురు. నమ కోణపుకొనను చక్కగామడిచి, బ్యాండ్జ్ ముఖ్యభాగమునకు పిన్ను గ్రుచ్చుచుండురు. వట్టి చేతినిమాత్రమే ఆధారపడ జేయవలసినప్పుడు, త్రిభుజాకారపు బ్యాండ్జ్ ని ఒకటి రెండుసార్లు మడిచికట్టిన చాలును. లేక కొంచెము వెడల్పుగల కోలర్ బ్యాండ్జ్ నైనను ఉపయోగించవచ్చును.

¹ Single T binder. ² Dressings on diapers or napkins.

³ Double T binder. ⁴ Breast binder.

తల, భుజము, చెయ్యి, పాదము, తొంటి, పిరుదులు వీనికి వేయి డ్రైస్సింగ్‌లు తమ స్థానముననుండునట్లును ఈ ట్రయాంగ్యులర్ బ్యాండ్‌జ్‌ని ఉపయోగింతురు.

ట్రయాంగ్యులర్ పాదపుకట్టు (33-వ పటము చూడుము.)

33. ట్రయాంగ్యులర్ పాదపుకట్టు

తెరచియున్న ట్రయాంగ్యులర్ బ్యాండ్‌జ్‌ని పాదముక్రింద పెట్టుము. దాని సమకోణము కాలివ్రేళ్ల వెలు పలనుండునట్లు పెట్టుము. ఈ బ్యాండ్‌జ్ అడుగు మట్టము మడమకు దాదాపు 4 అంగుళముల దూరమున నుండవలెను. సమకోణపు కొనను వ్రేళ్లమీదుగా చీలమండలము కీలు ముందరకును, అడుగు మట్టమును మడిమచుట్టును మడుపుము. కొనలను

చీలమండలముచుట్టు పోనిచ్చి, ముందుతట్టన ముడివేయుము.

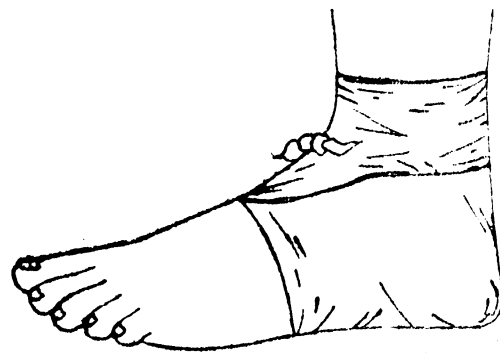
వేలికీళ్లపై ట్రయాంగ్యులర్ బ్యాండ్‌జ్

రోగియొక్క అరచేతిని క్రిందికి త్రిప్పి, దానిని బ్యాండ్‌జ్ అడుగుమట్టమున పెట్టుము. బ్యాండ్‌జ్ సమకోణపు కొనమాత్రము రోగినుండి

34. తలకుకట్టెడు

ట్రయాంగ్యులర్ బ్యాండ్‌జ్

35. మడమకుకట్టెడు

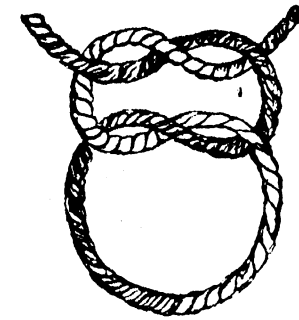
ట్రయాంగ్యులర్ బ్యాండ్‌జ్

దూరమునుగానుండవలెను. ఇప్పుడు ఈ సమకోణపు కొనను చేతిపైకి మడిచి, దానిమీదపడునట్లు రెండు ప్రక్కలనున్న కొనల నొక్కొక్క దానినికూడ మడుపుము. వెనుకభాగమున (మణికట్టుచుట్టు) ఈ కొనలను

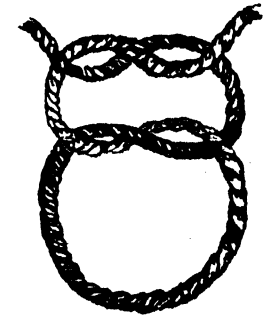
దాటించి మణికట్టుమీద ముడివేయుము. ఈ విధముగా దేహములోని యితరభాగములకుకూడ ఈ బ్యాండ్‌జ్‌లను కట్టవచ్చును. (34, 35-వ పటములు చూడుము.)

పీటముడి (36-వ పటము చూడుము.)

కుడిచేతిలో పట్టుకొన్న కొనను ఎడమచేతిమీదుగా దాటించి, దాటిన స్థలమునకు క్రిందుగా దానినినే తిరిగి యెడమచేతివైపునున్న దానిక్రిందికి తీసి ఒక ముడివేయవలెను.

36. పీటముడి

37. రీఫ్ముడి

రీఫ్ముడి (37-వ పటము చూడుము.)

పైన పీటముడిలో నలెనే యిప్పుడుకూడ కుడిచేతిలోని కొనను ఎడమ చేతి మీదుగా దాటించుము. ఇప్పుడు ఎడమచేతికొనను కుడిచేతికొన మీదుగా దాటించి ముడివేయుము. ఈ ముడి గట్టిముడిగా నుండును.

అధ్యాయము 12

చనిపోవుచున్నవారికి చేయవలసిన పరిచర్య¹

“ప్రతి నర్సుకు ఎప్పుడో ఒకప్పుడు కొంచెము ముందుగా గాని, ఆలస్యముగా గాని చనిపోవుచున్న రోగి పడక ప్రక్కన మొదటిసారి నిలుచుండవలసిన తరుణము వచ్చును. అప్పు డామె చావునుగూర్చి యేమి తలంచును? ఒక క్షణము యోచించినట్లయిన, పుట్టుట గిట్టుటకే యన్నట్లు పుట్టిన ప్రతివారు చావవలెననియు, ఈ మరణము, భూమిమీద మనము

¹ Quoted from Pearce's *A General Text-book of Nursing*, by kind permission of the author and her publishers, Faber and Faber

జీవించిన జీవితకాలమునకును, నిత్యత్వమునకును మధ్య ఏర్పడిన ఒక వంతెన వంటిదనియు ఆమె గ్రహించును. మరణము—అనగా, భౌతిక శరీరము నుండి మానవుని యాత్మ లేచిపోవుట. ఇట్టి విడుదలను మరణము అందురు. 'అబ్బో! మరణమెంతో భయంకరమైనది' యని అనేకులు భయపడుచుందురు.

ఒకడు రోగియై యున్నప్పుడు అతడు బాగుపడుటకును, సుఖముగా నుండుటకును నర్పు ఎట్లు ఉపచర్యచేయునో, అట్లే మరణమనెడి యీ ముఖ్యమైన కాలములోను రోగికి ఆమె తన శక్తికొలది ఉపచర్యచేయుటకు సిద్ధముగా నుండును. సాధారణముగా రోగి తన మరణమునుగూర్చి ముందుగానే గ్రహించియుండును గాని, దానినిగూర్చి యెవరితోనైనను ముఖ్యముగా తన బంధువులతోనైనను ప్రస్తావించ నిష్ప్రపడడు. అయినను యీ సంగతినిగూర్చి వైద్యునిగాని, నర్సునుగాని యడుగును. 'నా జవాబును, రోగి భరించగలడా?' యను సంగతిని వైద్యుడు ముందుగా నిర్ణయించుకొనవలెను. పరిస్థితులనుబట్టి రోగి యడిగిన ప్రశ్నకు వెంటనే జవాబియ్యవలసినదియు లేనిదియు వైద్యుడు నిర్ణయించును. కాని యెట్లయినను, తన విధినిబట్టి వైద్యుడు జవాబిచ్చి తీరవలెను. కాని ఆయన దానిని ఒకే మాటతో చెప్పక, రోగియెడల తనకుగల సానుభూతిని, ప్రేమను కనుపరచుచు, నిదానముగా సంగతిని తెలియచెప్పట మామూలు.

రోగి చనిపోవుచున్నాడని వైద్యుడు నిశ్చయముగా తెలిసికొన్నప్పుడు, ఆ సంగతిని రోగి బంధువులకు తెలియజేయుట ఆయన విధి. దుఃఖించుచున్న బంధువులందరు రోగి పడకచుట్టు చేరుదురు. రోగియొక్క మరణమువలన వారికి గొప్పలోటు కలుగును. ఇప్పుడు చనిపోయినవానిని మినహాయించి, రాబోవుకాలమునుగూర్చిన తమ ఏర్పాటులన్నియు చేసికొన నారంభింతురు. ఒకరినొకరు ఓదార్చుకొనుటకును మొదలిడుదురు.

ఇట్టి సమయములో వైద్యుడు రోగి పడకదగ్గర జాగుచేయుచు నుండడు. ఈ సమయములో ఆయనయొక్క పనియు సులభమైనది. చనిపోవనైయున్న రోగియొక్క అంత్యఘడియలు వీలైనంత సుఖముగాను, నెమ్మదిగాను నుండునట్లు కొన్నిమందు లియ్యమని ఆజ్ఞచేయును.

రోగియొద్ద అనేక గంటలు ఓపికగా కనిపెట్టియుండి, పరిచర్యచేసిన నర్సు, అతని మరణమునుగూర్చి విచారపడును. ఏదో పోగొట్టుకొని

నట్లు ఆమె తలంచును. నర్సు తన పరిచర్యవలన రోగిని చాల బాగుగా ఎరిగి యుండును. రోగియొక్క అక్కరలను తీర్చుట ఆమెకు చాల అవసరమై యుండెను. ఇట్లు రోగికి పరిచర్యచేయుచు, అతని యక్కరలను దీర్చుచుండినందున వీరిద్దరిమధ్య ఒకవిధమైన స్నేహము ఏర్పడును. ఈ మరణకాలములో అట్టి నర్సు దగ్గరనుండుటవలన, రోగికి యెంతో నెమ్మది, ధైర్యము కలుగును. అట్లే రోగియొక్క బంధువులును చాల ఓదార్పు పొందగలరు. చనిపోవుచున్న రోగి అసలు, ఒంటరిగా నుండును; వాని బంధుమిత్రాదులు దగ్గరనుండి, వానిని ఓదార్చుచుండిననే తప్ప, లేనియెడల, నర్సు పలుమారు రోగిపడకప్రక్కకు పోయి, వానిచేతిని పట్టుకొని, మరియొక చెయ్యి నొసటిమీదపెట్టి, ఇట్లు రోగిని తాకుటమూలమున తాను అతనిదగ్గర నున్నట్లు తెలియజేసి, అతనికి ధైర్యము కలుగజేయవలెను. చనిపోవుచున్న రోగి, తానెరిగిన ఒకరు తనతోకూడ నున్నారని తెలిసికొని సంతోషించును. తాను ఒంటరిగా లేనట్లు గ్రహించును. రోగి తన దగ్గరనున్నవారిని చూడనట్లును, మతితప్పియున్నట్లునున్నను, తాను కండ్లుతెరిచినప్పుడు తనయొద్ద మరియొకరుండుట చూచి, ధైర్యము పొందును.

రోగి మరణస్థితిలోనున్నాడు, గనుక అతడు వినవలెనను ఉద్దేశముతో మనము సంభాషించుటలేదు గదా యనుకొని అతని పడకయొద్ద మాటలాడకూడదు. ఎందుకనిన రోగి చలనములేనట్లును, నవ్వనట్లును, మాటలాడలేనట్లు నున్నను, అతడు మనము చెప్పుకొనుమాటలు బాగుగా విని గ్రహించగలిగిన స్థితిలో నుండును. రోగి తెలియజెప్పలేక పోయినను తాను కొంతబాధ ననుభవించుచు, ఆ బాధను తగ్గించుటకు మనము చేయగల చిన్న కార్యములనుగూర్చి సంతోషించును. ఉదాహరణముగా:—ఎండిపోవుచున్న అతని పెదవులను నీటితో తడుపుట, ముక్కును దుడుచుట, కనుబొమ్మను చేతిగుడ్డతో నద్దుట, కండ్లలో పడుచుండు వెండ్రుకలను చేతితో తీసి, చక్కచేయుట, అతని అనయవములమీద ఏవైన పడకగుడ్డలుపడి బరువుగా నుండినట్లయిన, ఆ బరువును తీసివేయుట, ఒకేప్రక్క పరుండుటవలన తిమ్మిరిపట్టకుండ రోగిని ప్రక్కకు త్రిప్పుట, ఇత్యాది కార్యములవలన రోగికి ఎంతో నెమ్మది కలిగించవచ్చును. కడుపు ఉబ్బరమును తగ్గించుటకు పడకశ్చేటిని గాని, మూత్రపాత్రనుగాని

యియ్యవచ్చును. తనకు ఇవి యవసరమని రోగి గ్రహించకపోయినను, వాని నిచ్చినప్పుడు ఉపయోగించవచ్చును.

కొందరు రోగులమనస్సు ఇట్టి పరిస్థితులలో చంచలముగాను, ఎక్కడనో తిరుగుచు నుండును; వారి జ్ఞాపకశక్తియన్ననో వారిని మోసపుచ్చుచుండును. ఒక క్షణములో రోగి తన పూర్వకాలపు జీవితమును తలంచి, గతకాలపు తన మిత్రులతో సంభాషించుచున్నట్లు ఊహించును; మరుక్షణములో తన నిజస్థితిని, దగ్గర చుట్టుపట్లనున్న పరిస్థితులను గ్రహించవచ్చును. నర్సు వానిని తాకుటవలనను, ఆమె స్వరము అతనికి వినబడునట్లు చేయుటవలనను ఇట్లు చంచలమై తిరుగుచున్న రోగియొక్క మనస్సు, తిరిగి మంచిస్థితికి రావచ్చును. రోగి గ్రహించెడు శక్తిలేక పిచ్చిపిచ్చిగా మాటలాడుచున్నప్పుడు నర్సు, ఏదో ఒక మంచిమాట చెప్పి, అతనిని నవ్వించవలెను. నర్సు తన ప్రక్కనున్నది గదా యను తలంపువలనను, తనను ఇతరులు పరామర్శించుచున్నారని అతడు చూచునట్లు చేయుటవలనను రోగి నెమ్మది పొందవచ్చును.

చనిపోవుచున్న రోగులు దేవునిగూర్చి తలంచుట సహజమే, కావున, వారు ఏ క్రైస్తవ సంఘమునకు చెందియున్నారో ఆ సంఘ గురువు (పాస్టరు) వారిని దర్శించునట్లు చేసినయెడల, రోగులు కృతజ్ఞత గలిగియుందురు. బోధకుడు రోగితో మాటలాడి పోయినతరువాత కొంతసేపటివరకు నర్సు అతనిని తొందరచేయకుండుట మంచిది. ఎందుకనగా, అతడు దేవుని గూర్చి తలంచుచు మనోనెమ్మది, శాంతిగలిగియుండును. నర్సు రోగిని పలుకరించుటవలన ఈ శాంతి చెడిపోవును.

జబ్బుతోను, చనిపోవుచునున్న రోగులను పరామర్శించు నర్సు, తనకు దేవునిగూర్చి యెట్టి నమ్మకమున్నను, నమ్మకము లేకపోయినను, రోగులుగాని, వారి తలిదండ్రులు పోషణకర్తలు తదితరులుగాని కోరినట్లు నర్సు చేయవలెను. ఉదాహరణముగా:—చనిపోవుచున్న ఒకరోగి, ప్రభు సంస్కారమిచ్చు వాడుకయున్న ఒక సంఘమునకు చేరినవాడై యుండవచ్చును. అట్టి సమయములో రోగికి ఇంక మతియు, అవయవములను బుద్ధిని ఉపయోగించు శక్తియు నుండగనే, సంఘగురువునకుగాని, సాక్ష మేంటులు (ప్రభుసంస్కారము) ఇచ్చేడి సంఘాధికారికిగాని, వెంటనే కబురు

చేయవలెను. (మాట పంపవలెను.) రోగి మతిహీనుడును, మ్రొంగుటకు శక్తిహీనుడైన యుండినయెడల ఆ సంగతిని గురువునకు తెలుపవలెను.

రోగి యీ సాక్ష మేంటులు (ప్రభువు సంస్కారము) పుచ్చుకొనుట వలన అతని హృదయమునకు గొప్ప నెమ్మది కలుగవచ్చును. ఎందుకనగా, తన కృపను మానవులు పొందునట్లు క్రీస్తు నియమించినమార్గము లివియే. ఆలస్యములేక ఎంతత్వరగా రోగి వీనిని పొందునట్లుచేయునో, అంతవరకు అతని యాత్మకు సహాయముచేసినది నర్సు భావించుకొనవచ్చును. ఆమె చేసిన యీ కార్యమువలన రోగికి నెమ్మదియు, ఆమెకు తృప్తియు కలుగవచ్చును. ఇంకొక చిన్న విషయమునుగూడ నర్సు మరచిపోక, చాల గౌరవపూర్వకముగా చేయవలెను. ఏదనగా, రోగి యొక్క భక్తికి సహాయపడు ప్రియమైన వస్తువులు కొన్ని యుండవచ్చును. నర్సు వీనిని గమనించి అప్పుడప్పుడు వానిని రోగి చేతికిచ్చుచుండవలెను. రోగి తనలో తాను “దేవా! పాపినైన నన్ను కరుణించుము”ని ప్రార్థించుకొనుచుండగా, ఈ చిన్న వస్తువులు దేవుని ప్రేమనుగూర్చి రోగికి జ్ఞాపకముచేయవచ్చును. తన చేతికిచ్చిన ప్రియమైన వస్తువును, రోగి తన ప్రేళ్లతో వానిచుట్టు తాకుచు నుండుట గమనించుటకు శక్తిగల నర్సు చూడవచ్చును. దీనివలన ఆమె యేమి గ్రహించవలెను? రోగికి మాటలాడు శక్తి పోయినందున పెదవులు కదలక మెదలకయున్నను, దేవుని యొద్దకు చేరుటకు తన హృదయమునందుగల కోరికను తన కార్యముల ద్వారా చూపుచున్నాడని నర్సు తెలిసికొని, రోగి బంధువులకు వానిని చూపినయెడల, వారును చాల ఓదార్పు పొందుదురు.

ఈ క్రింది గుర్తులును, చిహ్నములును మరణలక్షణములను సూచించును:—ముఖము పాలిపోయి బూడిదరంగుగా మారును; ముక్కు ముడుచుకొని చల్లగానుండును; కండ్లు పొరలుగమ్మి గుంటలుపడియుండును; కనురెప్పలు సగము మూసికొనియుండును; చెవులు పాలిపోయి చల్లగగాని, నీలివర్ణముగగాని యుండును. చర్మము చెమటతోనిండి, జిగటగనుండును. నాడి బలహీనముగాను, క్రమముతప్పియు, ఒక్కొక్కప్పుడు కొట్టి, మరియొకప్పుడు కొట్టకయునుండును. శ్వాస దీర్ఘముగను, బలహీనముగను శబ్దముతోను, గురకతోను కూడియుండవచ్చును. లేదా, లోతు తక్కువగను, నిట్టూర్పుగను నుండవచ్చును. అనేకమంది రోగులకు మరణ

మానన్నమైనప్పుడు వారి శ్వాస 'చేయిన్-స్టోక్స్' రకముగానుండును. రోగి నెమ్మదిగాపరుండి, ప్రేళ్లతో పడక గుడ్డలను తడవుచుండవచ్చును; లేక చేతులు అటు ఇటువేయుచు, ఆయాసము, ఆరాటముగలిగియు నుండవచ్చును. రోగి బలహీనుడై, తన్నుతాను భరించుకొనలేనప్పుడు, దిండ్ల మీదినుండి జారి, పడకలో ముడుచుకొనును. కాళ్లకండరములు నడలి, పడకపైన బరువుగాపడియుండును.

చనిపోవుచున్న రోగి చేయు శబ్దము, చేయిన్-స్టోక్స్ రకముగా శ్వాస కష్టముతోను, గురకతోను విడుచుట చూచి, విని అతని బంధువులు, చాల కష్టపడుదురు. ఊపిరి గొట్టములలోచేరిన కల్లేవలనగాని, శ్వాసనాళములలో ఉమ్మినీరు బొట్టు బొట్టుగా పడుటవలనగాని రోగి గురకనంటి శబ్దము చేయును. ఒక్కొక్కప్పుడు రోగి మ్రొంగలేని స్థితిలోనుండగా, త్రాగుటకు ఏదైన ద్రవము నిచ్చుటవలనను ఇట్లు గురకపుట్టవచ్చును. రోగి బలహీనుడగుకొలది, అతనికిచ్చేడి ద్రవముయొక్క పరిమాణమునుగూడ తగ్గించవలెను. నోటిని, పెదవులను తడిచేయుచుండిన చాలును. మ్రొంగుటకు శక్తియున్నంతవరకు ఒక్కొక్క గుక్క ద్రాక్షసారాయనిగాని, నీటినిగాని, బ్రాందినిగాని, చాంపెయిన్ నుగాని యిచ్చుచుండవలెను.

చావనున్న రోగికి ఉమ్మినీరు ఎక్కువగా గారవచ్చును గాన అతనితలను ఒక ప్రక్కకు పెట్టి కొంచెము క్రిందికివాల్చి, ఉమ్మినీరు శ్వాసనాళములలో కాకుండ, బయటపడునట్లు చేయవలెను. ఊపిరితిత్తులనుండి వచ్చుద్రవము, ఉమ్మినీరు—వీనిమూలమున శ్వాసించుటద్వారా, ఇతరులకు ఇష్టములేని గురక, శబ్దము పుట్టుకుండు నిమిత్తమును పై జెప్పిన ద్రవములు కారుటను తగ్గించుటకై రోగికి 'అట్రోపిన్' ఇచ్చుటకు వైద్యుడు ఆజ్ఞ నియ్యవచ్చును.

నాలుక వెనుకకు జారిపోవుటవలన శ్వాసకోశముల మార్గము అడ్డుపడియు, నిట్టి గురకతోకూడిన శ్వాసను రోగి విడువవచ్చును. నాలుకను బాగుగా ముందుకులాగి యుంచుటవలనగాని, రోగియొక్క తలయున్న తీరును మార్పుటవలనగాని నర్సు ఈ గురకను నిలుపవచ్చును. రోగి వెల్లికిల పరుండియుండినయెడల, అతనితలను ఒకతట్టునకు ఒదిగించి యుంచవచ్చును. రోగి కూర్చుండియుండినయెడల అతని తలక్రింద ఎత్తు ఏదైన

పెట్టి, అది వెనుకకు పడిపోకుండచేయవలెను. రోగి బలహీనుడగుకొలది చేయిన్-స్టోక్స్ రకము శ్వాస ఆరంభమగుట సాధారణమే. 'కార్బన్ డైయాక్ సైడ్'ను రోగిలోనికి పీల్చుకొనునట్లు చికిత్సచేయుటవలన, పై జెప్పిన అయిష్టకరమైన లక్షణము తొందరగ తొలగిపోవును.

చనిపోవు రోగియొక్క నోరు సాధారణముగా తెరచుకొనియుండును గాన, నాలుక యెండిపోవుటకు కారణమగుచున్నది. ఇట్టి సమయములో నాలుకమీద వ్యాజిలీన్ నుగాని, లిక్విడ్ పార్శన్ అను మందునుగాని పూయుటవలన అది మెత్తిగను, తడిగనునుండి వీలైనంతకాలము రోగికి సౌఖ్యము నిచ్చును. దీనివలన నిజముగా మేలుకలుగవలెననిన, ప్రతి 15 లేక 20 నిమిషముల కొకసారి పై చెప్పినవి పూయుచుండవలెను.

చనిపోవుచున్న రోగియొక్క తలను నర్సు కొంచెమెత్తి పెట్టినట్లయిన, ఈ తీరులో శ్వాసించుటకు సులభముగా నుండును. కాని గాఢ మూర్ఛ గలరోగి కిట్లు చేయుటకు వీలుకాకపోవచ్చును. అయినను తలను చేతులను ఇట్లు ఎత్తిపెట్టి, రోగి జారిపడిపోకుండ, అతని మోకాళ్లక్రిందను ఒక దిండు పెట్టవలెను.

దేహములో రక్తప్రసరణము తగ్గిపోవుకొలది, చర్మమునిండ చెమట పోయును. దీనిని ఉడుకు తువ్వళ్లతో తుడిచి, అవసరమైనప్పుడెల్ల రోగి దుస్తులను మార్పుచుండవలెను. ఈ సమయములో కాళ్లకు పుట్టుచలి, యెన్ని వేడినీటిబుడ్లు బెట్టినను, ఎన్ని ఉడుకుకంబళ్లు కప్పినను అణగకయే యుండును. ఈ చల్లదనము పైకి ప్రాకుచునే యుండును. మోకాళ్లు, తొడలు, మొండెమువరకు పైకి ప్రాకుచుండును. ఈ చల్లదనమును జూచి రోగి బంధువులు తత్తరపోదురుగాని, రోగి తాను చాల వేడిగానున్నట్లు చెప్పుచుండును. మరణమిప్పుడు చాల సమీపములో నున్నదని గ్రహించి రోగికి ఎక్కువగుడ్డలు కప్పటకంటె, ఉన్న పడకగుడ్డలలో కొన్ని తీసి వేయుట మేలు. కాని యీ విషయములో నర్సు రోగియొక్క బంధువుల ఇష్టమును గ్రహించి వారు సంగతి గ్రహించలేక, రోగికి ఇంకను గుడ్డలు కప్పవలెనని కోరినయెడల, రోగి వాని బరువునంతయు భరించవలసిన అవసరము లేకుండ పడకటుయ్యెల (బెడ్ క్రేడిల్) పెట్టుట మంచిదని నర్సు వారితో చెప్పవలెను.

చనిపోవుచున్న రోగికి గాలి, వెలుగు అవసరమైయుండును. రోగి బంధువులు ఈ సంగతినికూడ గ్రహించక, నర్సు కిటికీని బాగుగా తెరచుట కిష్టపడరు. కిటికీ తెరచినందువలన రోగికి ఎక్కువచలి పుట్టునని యనుకొందురు. ఈ యాఖరిగంటలలో రోగికి ఏదైన సహాయము చేయుటకు వారు చాల కోరుచుందురు గాన, రోగికి గాలి విసరుడని వారితో చెప్పవలెను. కాని రోగి ముఖముమీద తిన్నగా కాక, తలకు ఆవలి ప్రక్కను ఈవలి ప్రక్కను విసనకట్టతో చల్లగా విసరవలెను. ఇట్లు విసరుటవలన రోగి బాధ కొంతఘరకు తగ్గును. చివరి సమయము వచ్చినప్పుడు మల మూత్ర మార్గముల బిగువు తగ్గుటవలన, రోగి తనకు తెలియకుండనే మూత్రమును, బహుశః మలమునుగూడ విసర్జింపవచ్చును. ఉన్ని మెత్తలను, పీచు మెత్తలను ప్రయోగించుచు, పలుమారు మార్పుచు నుండినయెడల, పడక మైలపడకుండను, దుర్వాసన గొట్టకుండను చేయుటకు వీలగును.

రోగియొక్క బుద్ధియు, శక్తులును త్వరత్వరగా నిలిచిపోవుచున్నందున, అతడు చాల ఒంటరిగా నున్నట్లు అనుభవించును. ఇప్పుడు అతని చెవిలో చెప్పిన సంగతిని మాత్రమే విసగలుగును. అతని నెవరైన తాకినయెడల, వారిని గట్టిగా పట్టుకొనును. పిమ్మట కొంచెము మతియున్నట్లును లేనట్లును పడియుండును. అప్పుడప్పుడు ఒకవేళ కండ్లు తెరచును. అప్పుడు తన్ను ప్రేమించుచున్నవారు తనచుట్టునుండుట చూచి తృప్తియు సంతోషమునుపొందును. తా నిప్పుడు చనిపోవుచున్నానని గ్రహించి, క్రైస్తవ మతస్థాపకుడగు క్రీస్తుప్రభువు తన మరణకాలములో చేసినట్లు, ఒక స్నేహితుని చెయ్యి మరియొకని చేతిలోపెట్టి, “మా యమ్మను ప్రేమతో చూడుము.” “నా బిడ్డను పరామర్శించుము” యని మానముగా చెప్పును. తాను ప్రేమించుచున్నవారి పేరును చెప్పునప్పుడుగాని, ప్రార్థించునప్పుడుగాని అతని పెదవులు కదలుచు నుండును.

బంధువులును, సర్సును, ఒకవేళ యింటివారికి స్నేహితుడైన వైద్యుడును రోగి ప్రక్కను నిలుచుండి యుండినయెడల, “వారు నిలుచుండి, వేచి యుండినను సేవచేయుచునే యున్నారు” అను వాక్యము వారి విషయమై సత్యమై యుండును. ప్రతి సంవత్సరము నవంబరునెల 11-వ తేదిన కోట్లకొలది ప్రజలు, చనిపోయిన యుద్ధసైనికుల జ్ఞాపకార్థము కట్టబడిన

సెనోటాప్ అను దానియొద్ద మానముగా రెండు నిమిషములు నిలుచుండురుగదా. అప్పుడు వారి మానము ఎంత బలమైనదిగా నుండునో, యిప్పుడును వీరి మానము అంత బలమైనదై యుండును. వారికి తెలిసి సంతమట్టునకు వారిప్పుడు చనిపోవుచున్న తమ స్నేహితునికి సహాయము చేయుచున్నారు.’

‘ఓ నా స్నేహితులారా, నా కొరకు ప్రార్థించుడి.

ఎవరో ఒక దర్శకుడు నా ద్వారమును తట్టుచు నన్ను పిలుచుచున్నాడు.

నన్ను బెదిరించుటకో, లేక అధైర్యపర్చుటకోగాని,

ఇతడెప్పుడు నన్ను ఇంతకుముందు దర్శించి యుండలేదు.

ఇదియే మరణము! నా ప్రియస్నేహితులారా! ప్రార్థించుడి. ఇది మరణమే!

నా జీవితమంతయు గతించిపోవుచున్నది నేనిప్పుడు ఏమియు బలము, జీవములేనివాడనైతిని.

ఇప్పుడు నే నాధారపడుటకు ఊత ఏమియు గానరాకయున్నది. ప్రియప్రభువా! (నీవే సహాయము చేయుము. ఇప్పుడు నీవే నా కాశ్రయము, అవును నీవే.)

ఇట్లని నా స్నేహితులారా, మీకు బలము లేకపోయినను నా కొరకు ప్రార్థించుడి.’

గెరాంటియన్ యొక్క- కల.

రోగికి మతియుండి, అప్పుడప్పుడు కండ్లు తెరచుచుండినయెడల, దీపమునకు కప్పిన ముసుగునుతీసివేసి, కిటికీల తెరలను పైకితీయవలెను. చనిపోవుచున్న రోగి వెలుగును చూచుటకు ఇష్టపడును. ఎందుకనగా, అతని చుట్టుచీకటి కమ్ముచుండగా, దానినిజూచి, చిన్నబిడ్డవలె భయపడుచు, వెలుగును చూడగోరును.

చివరన మరణము సులభముగా సంభవించును. అది నిద్రపట్టి నట్లుండును. అనేకులకు ఈ మరణము సంభవించుట తెలియనే తెలియదు. అతడు ఏదైనను తన్నుకొన్నట్లును, అవయవములు ఈడ్చుకొన్నట్లు నుండిన నుండవచ్చును గాని, వీనివలన రోగికి తొందర ఏమియు కలుగదు.

ఈ సంగతి రోగి బంధువులు గ్రహించలేరు. కావున వారి ఆదరణ నిమిత్తమై, రోగికి ఎట్టి చింతయు, బాధయు లేదని నర్సు చెప్పవలెను. ఇప్పుడతడు కదులుట మానివేసి, శాంతముగా నుండును. అనగా అతడు చనిపోయినాడని యర్థము. ఇట్లు శాంతముగా చనిపోవుటవలననే, చనిపోవుచున్న కొందరి రోగుల ముఖముమీదను, కొద్దికాలముక్రిందటనే చనిపోయినవారి ముఖములమీదను ఒకవిధమైన శాంతి, నెమ్మది నిలిచి యున్నట్లు మనకు తోచును. ఇతని కిప్పుడు జీవితపోరాటము ఆగిపోయినదని, బంధువులు గ్రహించుట వారికెంతో ఆదరణకరముగా నుండును. ఇక మీదట అతనికి సుఖము, సంతోషముండునని వారు జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొందురు.

రోగి చనిపోయినవెంటనే నర్సు అతని కండ్లు చల్లగా మూయవలెను. అనగా, ఇంతకుముందే వానిని మూసియుండనియెడల, నర్సు ఇప్పుడు మూయవలెను. ఇప్పుడు రోగి బంధువులను గదిలోనుండియు, వైద్యశాలనుండియు బయటికి నడిపించుకొనిపోయి, వారితో ఒక సిస్టర్ గాని, వైద్యుడుగాని మాటలాడునట్లు చేయవలెను. ఆమెమాత్రము రోగి గదికి మరలిపోయి, దేహమునకు చేయవలసిన పనులుచేయును. శవము ఇప్పుడు ఎక్కువ బరువుండునుగాన, ఇద్దరు దీనిని సులభముగాను, మర్యాదగాను కదిలించి పనిచేయగలరు, కాన మొదటి నర్సు మరియొకరి సహాయము కోరవలెను.

ఒక్క దుప్పటితోమాత్రము శవమును గప్పి, తక్కిన పడక గుడ్డలన్నియు తీసివేయవలెను. ¹దిండ్లు, మెత్తలు, ²గాలిదిండ్లు ³నీటి తలగడలు మొదలైనవానినన్నిటిని తీసివేయవలెను. ఏదైన పెద్ద నీటి పడకను పెట్టియుండినయెడల, దానిని ఖాళీచేయవలెను.

శవము నిప్పుడు పడకపైన వెల్లికిల పరుండబెట్టి, కాళ్లను చేక్కగా చేచి యుంచవలెను. అవి ఒకదానికి ఒకటి దూరముగా నుండకుండ వానిని ఒకటిగాచేర్చి ఒక బ్యాండ్జెట్ తో కట్టవలెను. లేదా, ఇసుకసంచులను ప్రక్కలలో పెట్టవలెను. పాదములు వంగిపోకుండుటకు వానికి ఒక్కొక్కదాని కొక ఇసుకసంచిని ఆధారముగా పెట్టవలెను. చేతులను వైద్యశాల యలవాటుననుసరించి, ప్రక్కలలో పొడుగుగా చేచిపెట్టవలెను. కాని బంధువుల యిష్టమునుబట్టి వానిని వక్షముమీద ఒకదానినొకటి

దాటునట్లు మడిచి యుంచవలెను. ప్రయివేట్ ప్రాక్టీస్ చేయునప్పుడు, నర్సు ఈ సంగతిని రోగి బంధువులనడిగియే చేయవలెను. దవుడ వాలి పోకుండ ఏదో యొక పనిచేయవలెను. నాలుగుతోకల దవుడ కట్టుకట్టుట చేతనో, గడ్డముక్రింద ఒక చిన్నదిండునుంచుట మూలముననో, యీ కార్యమును సాధింపవచ్చును. ఒక తువాలులో కొంచెము గోదూమ రంగు దూదినుంచి యిట్టి మెత్తను జేయవచ్చును. సాధారణముగా రోగి మీద సాములున్నయెడల, వానిని వైద్యశాలలోనే తీసివేయుదురుగాని, ప్రయివేట్ నర్సింగ్ చేయునప్పుడు, బంధువులతో ఆలోచించి యీ పని చేయవలెను.

పడక క్రింది దుప్పటిని గట్టిగాలాగి పడకను ముడతలులేకుండ చేక్క చేయవలెను. అంత్యక్రియలు చేయకముందు శవము నిట్లు సిద్ధముచేసి ఒక గంటసేపు గదిలో నుండనియ్యవలెను."

మరణమునకు తరువాత చేయవలసినపని

ఇండియాలో మరణమునుగూర్చి అనేకమైన మూఢనమ్మకములు, భయములు నున్నందున, చనిపోయిన రోగియుక్క- బంధువులు తెంపు లేకుండ ఏడ్చుచుందురు. వారి యేడ్పువలన చాల జబ్బుగానున్న రోగులకు తొందరకలుగును. కావున శవమును వెంటనే వైద్యశాలనుండి బయటికి తీసికొనిపోవుట మంచిది. అనగా శవముల గదికి తీసికొని పోవలెను.

శవముల గదిలో శవము సహజముగా నుండునట్లు చేపి పరుండ బెట్టి, స్నానముచేయింతురు. కులాభ్యంతరమునుబట్టిగాని, సమ్మకమును బట్టిగాని రోగి బంధువులు శవమునకు స్నానము చేయించకముందే యింటికి తీసికొని పోగోరినయెడల, వారి యిష్టప్రకారముగా చేయనియ్యవచ్చును గాని, అంటువ్యాధులచేత చనిపోయినవారి దేహములను మాత్రము స్నానము చేయించకుండ పోనియ్యరాదు. ఇట్టి శవములను ఆంటిసెప్టిక్ మందుతోకడిగి, వెల్లికిల దుప్పి, కండ్లమూసి యుంచవలెను. దూది యుండలను తడిపి కండ్లమీద పెట్టుటవలనగాని, కొంచెము దూది పొరలు కండ్లసందులలో దూర్చుటవలనగాని, వానిని మూసి యుంచవచ్చును. ఏదైన ఒక గాయమునుండి రసి కారుచుండినయెడల, అక్కడ ఒక మందము

¹ Bolsters. ² Air ring. ³ Water pillows.

గల దూది మెత్తవేసి కట్టుకట్టవలెను. మలద్వారమునుండి మైల రాకుండ, పీచు లేక దూదిని దానిలో దూర్చవచ్చును. లేదా, పీచువేసిన మెత్తలను నళికినులలో పెట్టి మలద్వారము, బాహ్య జననద్వారము మీదవేసి కట్టు కట్టవచ్చును. మోకాళ్లయొద్దను, చీల మండలముల యొద్దను, కాళ్లను ఒకటిగాచేర్చి కట్టవలెను. పిమ్మట బంధువులువచ్చి శవమును తీసికొనిపోయి, దహనక్రగాని, సమాధిగాని చేయువరకు దాని మీద ఒక శుభ్రమైన దుప్పటిని కప్పియుంచవలెను. ఉష్ణమండలములలో అత్యుష్ణోగ్రతనుబట్టి, వీలైనయెడల రోగి చనిపోయిన దినముననే శవమును పాతిపెట్టుదురు; లేక దహనముచేయుదురు.

మూడవ భాగము

ఆహారశాస్త్రముయొక్క సిద్ధాంతములు

అధ్యాయము 13.

ఆహార శాస్త్రము

ఆహారమును గూర్చియు, ఆహారమువలన మానవ శరీరమునకు గలుగు ఫలితమునుగూర్చియు తెలియజేయు దానిని ఆహార శాస్త్రమందురు. మానవుడు ఆరోగ్యముగ నున్నప్పుడును అనారోగ్యముగ నున్నప్పుడును తాను భుజించు ఆహారమువలన వాని శరీరమునకెట్టి ఫలితము కలుగునో, ఈ శాస్త్రపఠనము తెలియజేయును. పెక్కు అవయవముల సహాయమువలన, శరీరము తన్నుతాను పోషించుకొనుటకును, పెరుగుటకును జీర్ణించిన కణజాలమును తిరిగి బలపరచుటకును, శరీరమునకు ఉష్ణమును, బలమును గలుగుటకును ఆహారము ఉపయోగపడుచున్నది. ఆహారమువలన ఈ పనులన్నియు ఒకని శరీరములో నెరవేరినయెడల, అట్టివాని 'పోషణ సరిగా నున్నదని చెప్పుదుము. ఒకని శరీరములో ఈ పనులు జరుగనప్పుడు, అతడు 'సరియైన పోషణ లేక బాధపడుచున్నాడు' అందుము.

ఒకని ఆరోగ్యమునందేమి, వ్యాధియందేమి ఆహారము శాస్త్ర ముఖ్యమైన ధాతువుగా గణించబడునుగాన, నర్సుకు ఈ విషయములను ఉపయోగములో పెట్టదగిన జ్ఞానముండవలెను. ఒకని బాల్యమునుండి వృద్ధాప్యమువరకు అతని యక్కరనుబట్టి, అతనికి అవసరమైన ఆహార పదార్థములు మారుచుండును. మనకు ఇరువదియైదు సంవత్సరముల వయస్సు వచ్చువరకు, మన శరీరము పెరుగుచుండును. ఈ కాలములో శరీరము పెరుగుటకు అనుకూలమైన ఆహారపదార్థములనే భుజించుచుండవలెను. ఇంకను శరీరములో ఏదో యొక భాగము జీర్ణించుచుండగా,

¹ Nutrition.

² Malnutrition.

మనము భుజించు ఆహారము జీర్ణభాగమును బాగుచేయగలదియై యుండవలెను. బాల్యదశనుండి వృద్ధాప్య దశవరకును మన శరీరములో తగినంత ఉష్ణముండుటకు దానికి వేడి యవసరమై యుండును. ఈ వేడి వలననే 'శరీరాణువులు జీవించుటకును, శరీరము పనిచేయుటకును వీలగును. మనకు మంచి ఆరోగ్యకరమైన దేహములు గలవనియు, ఇవి తమ పనిని సామర్థ్యముతో చేయగలవనియు, గోగములను ఎదిరించగలిగినంత శక్తిగల వనియు మనము భుజించు ఆహారమునుబట్టి తీర్మానించవచ్చును.

సరియైన ఆహారములో 'మాంసకృత్తులు, క్రొవ్వుపదార్థములు, కార్బోహైడ్రేట్స్ (పిండిపదార్థములు) నీరు, లోహములు, విటమినులు ఉండును. మిరియాలు, మసాల, లవంగములు మొదలైన కారపు వస్తువులలో ఆహారపు విలువ ఏదియు లేదుగాని వీనివలన భోజనమునకు రుచి మాత్రము కలుగును. టీ, కాఫీ మొదలగు పానీయములు చురుకును పుట్టించునవేకాని శరీరమును పోషించునవి కావు. అయినను వీనిలో చక్కెర, పాలు కలిపినపుడు శరీరమునకు కొంత పోషణకలుగును. ఆహార పదార్థములు జీవసంబంధమైనవనియు, నిర్జీవసంబంధమైనవనియు రెండు విధములు. జీవసంబంధమైనవి చెట్లనుండి, జంతువులనుండి లభించును. నిర్జీవసంబంధమైనవి నీటినుండి, లోహములనుండి లభించును.

మాంసకృత్తులు:—దీనిలో నైట్రజన్ (నత్రజని), కార్బన్ (కర్బనము), హైడ్రోజన్ (ఉదజని), ఆక్సిజన్ (ప్రాణవాయువు), ఫాస్ఫరస్ (భాస్వరము), సల్ఫర్ (గంధకము) అనునవి యున్నవి. ఇవి క్రొవ్వులేని మాంసము, గుడ్లు, పాలు, చేపలు మొదలగువానిలో బాగుగ లభించును. పప్పు దినుసులు, పోయబీన్స్ అను చిక్కుడు విత్తనములు, నిండు గోదూమపిండి, వచ్చని ఆకుకూరలు, కూరగాయలు మొదలగువానియందును ఇవి లభించును. కాని వీనినుండి లభించేడు మాంసకృత్తులు జంతువులనుండి లభించు మాంసకృత్తులకంటె శరీరమునకు తక్కువ ఉపయోగకరమైనవి. శరీరము పెరుగుటకును, జీర్ణించిన శరీరభాగము తిరిగి పునరుద్ధరించుటకును అవసరమైన ఆహారపదార్థములు మాంసకృత్తులవలన శరీరమునకు లభించుచున్నవి. పరిమాణమునుబట్టి పెద్దవానికికంటె పిల్లలకు ఎక్కువ మాంసకృత్తులు అవసరమైయుండును.

¹ Body cells. ² Proteins. ³ Carbohydrates. ⁴ Vitamins.

కార్బోహైడ్రేట్స్ (పిండిపదార్థములు):—ఇవి పిండి, చక్కెర పదార్థములు. వీనియందు కార్బన్, హైడ్రోజన్, ఆక్సిజన్ అను పదార్థములు కలిసియున్నవి. ఇవి ముఖ్యముగా కూరగాయలు, ధాన్యాదులనుండి ఎక్కువగ దొరకుచున్నవి. ఇవి శరీరమునకవసరమైన శక్తిని, ఉష్ణము నిచ్చును. వీనిని మితిమీరి భుజించినందువలన కణజాలములయందు ఎక్కువ క్రొవ్వుచేరి ఆరోగ్యమునకు ఆపదకలుగును.

క్రొవ్వు పదార్థములు:—ఇవి క్రొవ్వుగల ఆసిడ్స్, గ్లిసరీన్ కలిసిన వస్తువులు. ఇవి ముఖ్యముగా జంతువులనుండియే లభించును. అయినను కూరగాయలనుండియు కొన్ని క్రొవ్వుపదార్థములు దొరకుచున్నవి. క్రొవ్వు మండెడు ఆహారపదార్థము; దీనివలన శరీరమునకు ఉష్ణము, శక్తి కలుగును. క్రొవ్వును జీర్ణించుకొనుట కష్టమే. ఉష్ణమండలములలో, శీతలమండలములకంటె తక్కువ పరిమాణముగల క్రొవ్వు పదార్థములను భుజింపవలెను. చేలిదేశములలో శరీరమునకు ఎక్కువ ఉష్ణము అవసరమై యుండును గాన, క్రొవ్వుపదార్థములనుగూడ అధికముగా భుజించవలెను. శరీరమునందు ఉపయోగముకాగా మిగిలిన క్రొవ్వు చర్మము క్రింది కణజాలములలో మూత్రపిండములు, గుండె, తదితర లోపలి అవయవముల చుట్టుచున్న టిష్యూలలో చేరియుండును. ఇట్లు చేరిన క్రొవ్వు, ఆ యవయవములకు మెత్తలుగా ఉపయోగపడి, వానిని గాఢపరుచుండును; అట్లే వానికి ఉష్ణము కలిగించి, వానికి ఆధారముగా నుండును.

నీరు:—శరీరమునకు నీరు మిక్కిలి యవసరము. దినమునకు సరాసరి భోజనముతోకూడ నాలుగునుండి ఆఱుపైంట్ల నీటిని పుచ్చుకొనుచుండవలెను. దీనిలో సగము నీటిని భోజనముతోను, సగము పానీయములు గాను ద్రాగవలెను. వేసవికాలములో లేక వాతావరణము ఉష్ణముగా నున్నప్పుడు, శరీరమునుండి అధిక నీరు చెమటమూలమున నష్టమగుచుండును గాన, ఎక్కువ నీటిని ద్రాగుచుండవలెను. దేహాంతర్గత క్రమపరచబడుటకును, చర్మము, మూత్రపిండములు, ప్రేగులమూలమున మలినపదార్థము బహిష్కరించబడుటకును, రక్తమును, శరీరములోని యితర ద్రవములును ఏర్పడుటకును శరీరమునకు నీరు అవసరమైయుండును.

లోహాలవణములు:—వీనిలో ముఖ్యమైనవి. కార్నియమ్, ఫాస్ఫరస్, సోడియమ్, ఐయోడిన్, ఇనుము, క్లోరిన్ అనునవి. ఇవి ముఖ్యముగా

కూరగాయలలోను, ఫలాదులలోను లభించుచున్నవి. జంతు పదార్థములలోను, ధాన్యదులలోను కొన్ని లోహపదార్థములుండును. అన్నము వండిన నీటిని (గంజిని) యెన్నడును పారబోయగూడదు. ఎందుకనగా తఱచుగా ఈ గంజిలో పెక్కు లోహములుండును. శరీరమునకు అవసరమైన ముఖ్యలోహములలో కాల్షియమ్ ఒకటి. ఎముకలు, పండ్లు బలపడుటకును, గుండె సరిగా పనిచేయుటకును, రక్తము గడ్డకట్టుటకును, క్రొవ్వులను, ఇనుమును దేహము ఉపయోగించుకొనగలుగుటకును కాల్షియమ్ అవసరమై యుండును. దేహము పెరుగుటకును, అణువులు హెచ్చుగా వృద్ధిజెందుటకును ఫాస్ఫరస్ లేక భాస్వరము మిగుల అవసరము. మరియు రక్తములో ఇదియొక ముఖ్యభాగమైయున్నది. ఊపిరి తిత్తులనుండి శరీరములోని యితరభాగములన్నిటికి రక్తము ప్రాణవాయువును గొనిపోవుటకు ఇనుము అవసరమైయుండును. దీనిలో లోహము కలిగినప్పుడు, అనగా చాలినంత ఇనుములేనప్పుడు 'అనీమియా (రక్తహీనత) యను జబ్బుకలుగును. కొద్ది పరిమాణములుగా ఐయోడిన్ గూడ శరీరమునకు అవసరమే. ఐయోడిన్ తక్కువైనప్పుడు తైరాయిడ్ యను గ్రంథి పెద్దదై, 'గలగండము అను వ్యాధి యేర్పడును. ఉప్పు (సోడియమ్ క్లోరైడ్) భోజనమునకు రుచిని కలిగించుటకు అవసరమైయుండుటయేకాక, శరీరములో ద్రవములను క్రమపరచుటకును, కడుపులో హైడ్రోక్లోరిక్ ఆసిడ్ అను స్రావము ఏర్పడుటకును సహాయపడును.

విటమినులు:—ఇవి మన యాహారములోని రసాయనికపదార్థములు. జీవమునకును, దేహము పెరుగుటకును ఇవి కొద్ది పరిమాణములుగా అవసరమై యుండును. ఇప్పటికి తొమ్మిది విటమినులను కనుగొని పఠించి, పరిశీలించుచున్నారు. A, D, E, K. అనునవి క్రొవ్వునందు కరుగగల విటమినులు. ఇవి ముఖ్యముగా క్రొవ్వునందే యుండును. B₁, B₆, C, B₂ లేక G కాంప్లెక్స్—వీనిలో రెండు విటమినులుండును. ఇవి నీటియందు కరుగగల విటమినులు. ఇవి పండ్లు, పప్పుదినుసులు, కూరగాయలు, మొదలగు క్రొవ్వులేని పదార్థములలో కనబడును. వీనిలో కొన్నిటిని 'సెవేర్లు వస్తువుల రసాయనిక సంయోగమువలన సిద్ధముచేసియున్నారు.

¹ Anemia. ² Goitre. ³ Synthesized.

కావున వీనిని బలపరచి (చిక్కగచేసి) చర్మము క్రిందికిగాని, కండరములలోనికిగాని, రక్తనాళములలోనికిగాని సూదితో నెక్కించవచ్చును.

విటమిను A:—ఎపిథీలియల్ 'టిష్యులయొక్క పనిని, వృద్ధిని క్రమపరచుటకును హానికరమైన సూక్ష్మజీవులు శరీరములోనికి ప్రవేశించకుండ నివారించుటకును A విటమిను అవసరమై యుండును. 'కల్లె మొదలగు వానిని సిద్ధముచేయగల పొర (అమత్వచ) లన్నిటిని, కంటిలోని కొన్ని భాగములను, పండ్లను, ఎముకలను, గ్రంథులనుగూడ ఆరోగ్యస్థితియందుంచుటకు A విటమిను అవసరము. ఒకదినమునకు సాధారణముగా పెద్దవారికి 4,000 'ఇంటర్ న్యాషనల్ యూనిట్స్ ను, చిన్న పిల్లలకు 6,000 నుండి 8,000 వరకు గల ఇంటర్ న్యాషనల్ యూనిట్స్ ను కావలసియుండును. అవసరమైన యీ పదార్థము, చేపకాలేయపు నూనెలు, చేపలు, గుడ్డునందలి పసుపు జన, వెన్న, నెయ్యి, కాలేయము, మూత్రపిండములు, జంతు క్రొవ్వుపదార్థములు, పాలు, మొదలగువానియందుండును; ఆకుపచ్చని కూరగాయలందు ఇది 'కారోటీన్ రూపముగనుండును. కారెట్స్, గుమ్మడికాయలు, 'ముద్దగాచేసిన పండ్లు, 'మొక్కజొన్న, నీమ తక్కాళి పండ్లు మొదలగువానియందును ఇది లభించును. కారోటీను రూపమున శరీరములోనికి పోయినప్పుడు కాలేయమునందు ఇది A విటమినుగా మారి, అక్కడ గొప్ప పరిమాణములుగా నిలువచేయబడియుండును. కాబట్టి, కాలేయము చెడునట్టి వ్యాధులు సంభవించినప్పుడు, చాలినంత A విటమిను రోగికి లభించునట్లు చేయవలెను; లేనియెడల, దీనియందు లోపమేర్పడును. కూరగాయలనుండి తీసిన నూనెలలోకెల్ల ఒక్క తాటినూనెలోనే యీ విటమిన్ ఉండును. గాలితగిలిననే తప్ప, లేనియెడల, వండుటవలన ఈ విటమిను చెడిపోదు. ఇది తక్కువైనప్పుడు రేజీకటి, మూత్రపుత్తియందు రాయి యేర్పడుట, కుటుచగా పెరుగుట (పొట్టిగా పెరుగుట) మొదలగు శరీరలోపములు సంభవించును. పాలిచ్చేడు తల్లి A విటమినున్న ఆహార పదార్థములు చాలినన్ని పుచ్చుకొనుట మేలు. పెద్దవారి యందున్న ఒక్కొక్క యూనిట్ బరువుగల విటమినులో 1/20 (ఇరువదవ వంతు)

¹ Concentrated. ² Tissues. ³ Mucous membranes.

⁴ International Units. ⁵ Carotene. ⁶ Squash.

⁷ Yellow corn and tomato.

మాత్రమే అప్పుడే పుట్టినబిడ్డ కాలేయములో నుండును. బిడ్డయందు గల యీ కొరతను దీర్చుటకే తల్లి పైన చెప్పినట్లు భోజనపదార్థములను బుచ్చుకొనవలెను.

విటమిన్ B:—ఒకప్పుడు విటమిన్ B, అని భావించబడినది పద మూడు వేరు వేరు భాగములు గలిగిన సంశ్లిష్ట పదార్థమని యిటీవల కనుగొనబడెను. ఈ పదమూడు భాగములలో కొన్ని మాత్రమే బాగుగా తెలియబడియున్నవి. ఇట్లు బాగుగా, తెలిసిన వానిలో మొదటిది, విటమిన్ B, లేక 'తైయమిన్'. దీనిని పూర్వము దక్షిణ ఇండియాలో పని చేసిన ఒక మిషనరీ కుమారుడు విల్యయమ్స్ అను నతడును, అతని జత పనివారును 1936, 1937 సం॥లలో కనుగొనిరి. ఈ తైయమిన్ పదార్థము కాయధాన్యపు బీజపు పొరలయందును, పై పొరయందును, చిక్కుడు జాతి విత్తనములందును, క్రొవ్వలేని మాంసపదార్థములందును, పెంకు గల కాయలయందును గుడ్లు, ఈస్ట్ అను వానియందును లభించును. ఉష్ణము నెదిరించగల శక్తి దీనికి బాగుగా కలదు. కావున ఆల్కలై అను పదార్థమును చేర్చి వండిననేతప్ప, సాధారణ వంటకమునకు ఈ పదార్థము సమసిపోదు. కూరగాయలను ఉడికించి, వాని నుడికించిన నీటిని పార బోయనప్పుడు దానిలోని తైయమిన్ పదార్థము అధికముగా నష్టమగు చున్నది. భోజనములో అవసరమైన దానికంటె నెక్కువ పిండిపదార్థము చేరియుండినయెడల, ఎక్కువ తైయమిన్ అవసరమై యుండును. కాని భోజనములో క్రొవ్వ చేరియుండినయెడల, ఆ క్రొవ్వ తైయమిన్ ను కాపాడును. దక్షిణ ఇండియాలో జరుగుచున్నట్లు మరబియ్యమును భుజించువారికి చాల యెక్కువ తైయమిన్ అవసరమై యున్నది గాని, అది వారి భోజనములో కొరతపడియున్నది. దక్షిణ హిందూ దేశములో 'బెరి బెరి' యను వాపు సంబంధమైన వ్యాధి హెచ్చుగా వ్యాపించి యుండుటకు బహుశః ఇది కారణమై యున్నది. ప్రతిదినము 300—500 యూనిట్స్ తైయమిన్ ఒకనికి అవసరమై యుండును. దీనిని నిలువజేసి యుంచెడు శక్తి చాల కొద్దిపాటిది. కావున అవసరమైన దాని కంటె అధికమైన తైయమిన్ త్వరగా బహిష్కరించబడి, పోగొట్టుకొన బడును.

¹Thiamin.

²Beriberi.

విటమిన్ B₂ లేక G కాంప్లెక్స్:—1928 సం॥లో విటమిన్ B₂ లో నిజముగా పెక్కు భాగములున్నవని కనుగొనబడినది. ఆకువచ్చ, పసుపు వర్ణముగల వస్తువును, అనగా విటమిన్ B₂ లోని యొక భాగమును పాల నుండి ప్రత్యేకించి, దానికి 'రిబోఫ్లావిన్' యను పేరు పెట్టియున్నారు. ఇదియు వేడిని యెదిరించగలది. ముఖ్యముగా ఆసిడ్ కలిసియున్నప్పుడు దీనికి ఆ శక్తి అధికముగా నుండును. కాని ఆల్కలీస్, సూర్యనివెలుగు, మరికొన్ని విధములైన వంటకములకు ఇది త్వరగా లొంగిపోవును. మాంస మును రోస్టుచేయుట, కాల్చుటవలన 60% (నూటికి 60 పాళ్లు) రిబోఫ్లావిన్ నష్టము కావచ్చును. నూనెతో వేయించుట (¹ఫ్రయింగ్) వలన కలిగెడు నష్టము స్వల్పము. ²స్టూయింగ్ అను వంటపాకములో ఈ వస్తువు బాత్తుగా నష్టమగుటలేదు. ప్రతిదినము 1½-3 మిలిగ్రాముల రిబోఫ్లావిన్ శరీరమునకు అవసరమై యుండును. రిబోఫ్లావిన్ శరీరమునందు కొరతపడుటవలన రెండు దుర్లక్షణములు ఏర్పడుచున్నవి. ఏవనగా, పెదవులకు పుండ్లులేచుట, కంటిలోని 'నల్లగుడ్డు' మనక కమ్ముట.

'నికోటినిక్ ఆసిడ్' అనునది B₂ విటమిన్ లోని రెండవ ముఖ్య భాగము. ఇది కొరతపడుటవలన 'పెల్లగ్ర' యను వ్యాధి కలుగును. యునైటెడ్ స్టేట్సులోని కొన్ని ప్రాంతములలోను, మరికొన్ని దేశముల లోను ఈ వ్యాధి సంభవించునుగాని, ఇండియాలో మాత్రమిదిలేదు. ఈ పదార్థము కాయధాన్యములు, ఈస్ట్, మాంసపదార్థము మొదలైనవాని యందు లభించును. ఈ జాతి విటమిన్ లలో నిది అధిక పక్షము ఉష్ణము నెదిరించు శక్తిగలది. దీనిని ఆటాక్లేవ్ అను ఆవిరి సాధనముమీద పొంగించినను, దీనియందు బహు కొద్దిగ మాత్రమే నష్టమగును. దిన మునకు సాధారణముగ 25 మిలిగ్రాముల నికోటినిక్ ఆసిడ్ దేహమునకు చేరుట అవసరమైయుండును.

విటమిన్ B₆ అనునది విత్తనములు, కాయధాన్యములు, బటానీ కాయలు, కూరగాయలు, క్రొవ్వచేపలు, మాంసాదులందు లభించును. 'కాడ్ లివరాయిల్', 'కాడ్ చేపజన' యందు, నూటికి అనేక పాళ్లు ఈ

¹ Riboflavin. ² Frying. ³ Stewing. ⁴ Cornea. ⁵ Nicotinic acid.

⁶ Pellagra. ⁷ Cod-liver oil. ⁸ Cod roe.

పదార్థములో చేరియుండును. దీనివలన పెల్లగ్ర యను వ్యాధివలన కలిగెడు కొన్ని యచలక్షణములు తగ్గిపోవుననియు, ¹క్రోవుస్ రక్తములోనికి ప్రవేశించు వస్తువుగా చేయుటయందు ఇది కొంత తోడ్పడుచున్నదనియు తెలిసికొనియున్నారు. అయినను ఈ సంగతి యింకను నిశ్చయము కాలేదు.

విటమిన్ C.—లేక 'ఎస్ కార్బిక్ ఆసిడ్':—ఇది మొక్కలయందును, ముఖ్యముగా అప్పుడే కోసిన పచ్చికాయలు, కూరగాయలయందు, ²జంతు కణజాలయందును గనబడుచున్నది. ఇది అతిసూక్ష్మముగా ప్రాణవాయువుతో చేరి మార్పుచేందును. ముఖ్యముగా ఆల్కలై చేరియున్నప్పుడు ఈ పని యెక్కువ త్వరగా జరుగును. ఫలములు, కూరగాయలలోని ఎస్ కార్బిక్ ఆసిడ్ నష్టమైపోకుండ, వానిని సిద్ధముచేయునప్పుడు కొన్ని హెచ్చరికలు. నియమములు గమనించవలెను. అవి యేవనగా:—(1) బేకింగ్ సోడాను దీనితో చేర్చకూడదు. (2) భుజించువరకుగాని సిద్ధము చేయువరకుగాని దీనికి సంబంధించిన ఆహారపదార్థములను చల్లనిచోట నుంచవలెను. (3) దీనికి సూర్యనివెలుగు తగులకూడదు. (4) ఆహారపదార్థములను పొంగించిన నీటిలోవేసి, రాగితప్ప, యితర యే లోహపాత్రలలో నైనను మూతవేసి యుడికించవలెను. ఊరగాయవేయుట, ఉప్పువేసి యూరనిచ్చుట, బాగుచేయుట మొదలగు కార్యములవలన దీనిలోని విటమినులన్నియు పోవుచుగాని యెండబెట్టుట, డబ్బాలలో ఉడికించిపెట్టుట యను పనులను సరిగా చేసినట్లయిన, నూటికి 90 పాళ్లు విటమినులు నిలిచియుండును. దినమునకు సాధారణముగా 1000—1500 యూనిట్లు విటమిన్ C అవసరమైయుండును. దీనిలో పిల్లలకు ³ భాగము అవసరమైయుండును. కనెక్టివ్ టిష్యులను సరిగనుంచుటకును, రక్తనాళములు, చిగుళ్లు, పండ్లు ఆరోగ్యముగానుండుటకును ఇది తోడ్పడును. దేహపరిశ్రమ, గర్భవతియైనకాలము, కఠినమగు అంటులు, జ్వరములు ఉన్నప్పుడును తైరాయిడ్ గ్రంథియందు విషము చేరినప్పుడును ⁴కణజాలముల మార్పుచాల హెచ్చుగా జరుగుచుగాన, అప్పుడు విటమిను C యొక్క అవసరము ఎక్కువైయుండును.

¹ Metabolism of fat.² Ascorbic acid.³ Animal tissues.⁴ Metabolic rate.

విటమిన్ D:—మనుష్యులలో విటమిన్ D కొరతపడినప్పుడు, ఈ కొరతను దీర్చుట కిప్పుడు ¹రెండు రసాయనపదార్థములు కనుగొనబడినవి. వీనిలో నొకటి 'వైయొస్టిరల్' అనునది. ఇది జంతుశరీరము లోపలగాని, వెలుపలగాని యున్నప్పుడు ఆల్ట్రవయొలెట్ రేస్ అను కల్పిత సూర్యకిరణములు దీనిమీద మంచిపని చేయగలవు. రెండవది, 'కొలెస్టిరల్' అనునది. ఇది దేహచర్మముయొక్క పేమురులోనిపదార్థము. దీనిమీదకూడ ఆల్ట్రవయొలెట్ వెలుగు బాగుగా పనిచేయును. ఈ పేమురు చేపకాలేయపు నూనె, జంతు క్రొవుస్ పదార్థములు, పాలు, గ్రుడ్లు మొదలగు వానియందు కనబడును. పాలమీద వెలుగును అనేకవిధములుగా ప్రయోగించుటచేత, దానియందలి విటమిన్ D పరిమాణమును హెచ్చించవచ్చును. పెద్దలకును, పిన్నలకును ఇది దినమునకు సాధారణముగా 600 యూనిట్లు అవసరమైయుండును. దీనిలో నధికభాగము సూర్యనివెలుగుపడుటచేత లభించుచుగాని, పిల్లలకు ఇది భోజనమువలన లభించవలెను. ఇది ముఖ్యముగా, కాలేయమునందు నిలువచేయబడుచుగాని, యిట్లు నిలువజేసెడి శక్తి చిన్నదైనందున, ఖర్చు అయినదానిని పలుమారు పూర్తిచేయుచు రావలెను. కాల్షియమ్, ఫాస్ఫరస్ అను రెండుపదార్థములు శరీరములో ఇముడునట్లు విటమిన్ D సహాయపడును. బిడ్డల పండ్లును, ఎముకలును పెరుగుటకు ఇది తోడ్పడును. ఎముకల కొనలు ఏర్పడుటకును, అవి గట్టిపడుటకును ఇది యవసరమైయుండును.

విటమిన్ E:—ఇది మనుష్యులలో నేమి, జంతువులలో నేమి సంతానాభివృద్ధికి తోడ్పడునని నమ్ముచున్నారు. ఇట్లే యిది కండరములను నరములను బలపరచుచున్నది. ఇది ముఖ్యముగా కూరగాయలలోను ధాన్యములలోను లభించును.

విటమిన్ K:—దీనివలన ఒకవిధమైన పదార్థము సిద్ధమగుచున్నది. ఏదైన నొక రక్తనాళము తెగినప్పుడు రక్తము గడ్డకట్టుటకు ఈ పదార్థము సాయపడును. ఇది పచ్చని యాకులుగల కూరగాయలయందు లభించును.

ఆహారములోని ప్రతిమూలపదార్థము దేహమును బలపరచుటయందు ఏదో యొక ప్రత్యేకపనిని చేయవలసియున్నందున, యివి

¹ Two chemical compounds.² Viosterol.³ Cholesterol.

యన్నియు సరియైన పరిమాణములు గలిసియున్న ఆహారపదార్థములను భుజించుట యెంత ప్రాముఖ్యమో, మనము సులభముగా గ్రహింప వచ్చును. ఇట్టి దానినే 'సంపూర్ణ పరిమాణముగల ఆహారము' అందురు.

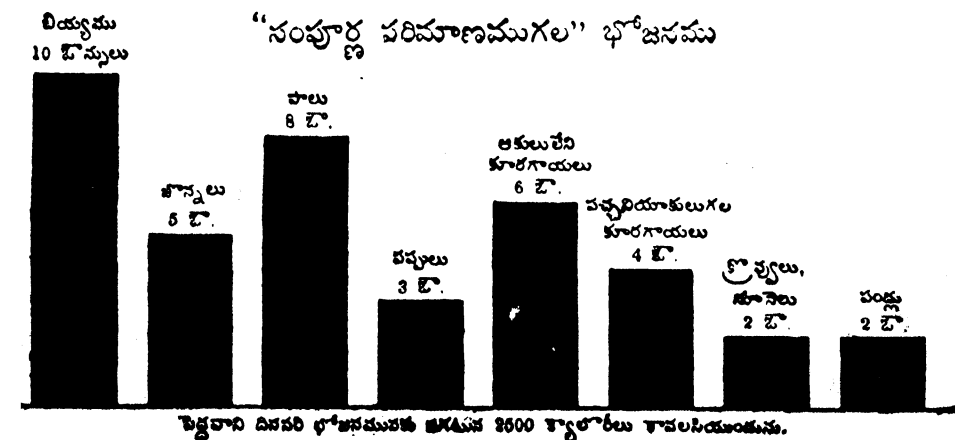
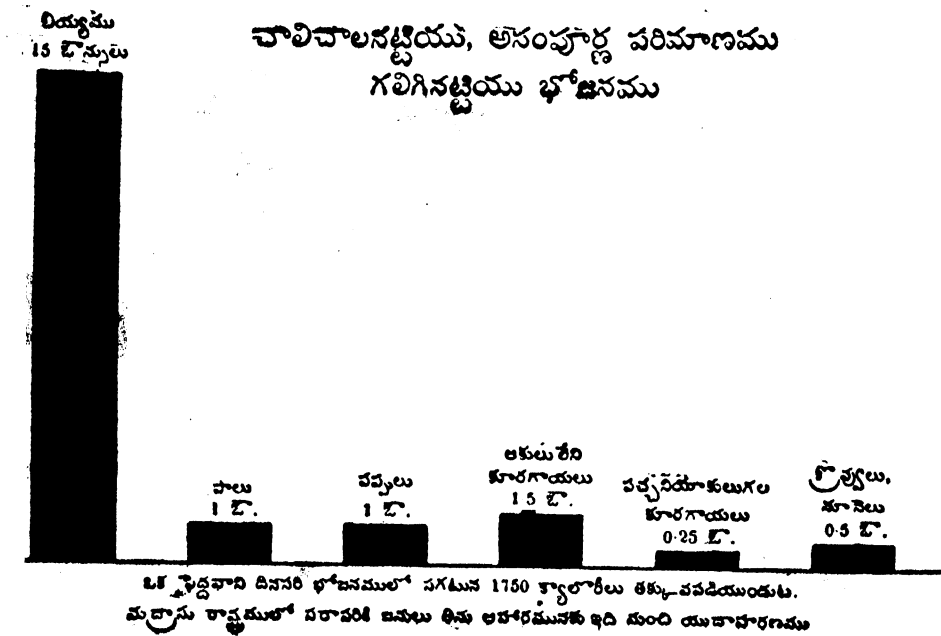
38-వ పటములోని చార్టునందు దక్షిణ ఇండియాలో ఒకడు భుజించు సాధారణభోజనము చూపబడినది. ఇది 'అసంపూర్ణ పరిమాణముగలది. చార్టులోని రెండవ భాగములో భోజనము నెట్లు సంపూర్ణ పరిమాణము గలదానిగా చేయవచ్చునో చూపబడియున్నది. చార్టుక్రింద 'క్యాలరీ' యను పదము ఉపయోగించబడియున్నది. పైన చెప్పినరీతిగా కొన్ని యాహారపదార్థములు దేహమునందు వేడిని పుట్టించి, శక్తిని గలిగించును. ఆహారశాస్త్రములో క్యాలరీ యనగా, 1 కిలోగ్రాము నీటియొక్క యష్టోగ్రతను శతమాని 0-1 డిగ్రీలవరకు వేడిచేయగల యూనిట్ పరిమాణమని యర్థమగును. వివిధ ఆహారపదార్థములు వివిధ సంఖ్య గల క్యాలరీల ఉష్ణము పుట్టించును. తగిన శక్తియు, వేడియు కలిగి యుండుటకు ఒక పెద్దవానికి దినమునకు 2,500 క్యాలరీలకు తక్కువ లేకుండవలెను. 39-వ పటములో ఏయే ఆహారపదార్థము లున్నవో, ఒక్కొక్కదానిలో నెంత క్యాలరీశక్తియున్నదో, ఇండియాలో జనులు భుజించు సాధారణ ఆహారములయందు, పై పదార్థములలో నొక్కొక్కటి యెంతేసి కలిసియున్నదో చూపెడు చార్టు గలదు.

ఈ విషయమునుగూర్చి గ్రంథకర్త అభిప్రాయమేమనగా:-ఈ జాబితాలో ఇండియాదేశమందు జనులు తినెడి ఆహారపదార్థములలో కొన్ని మాత్రమే పేర్కొనబడినవి. దీనిలోలేని పెక్కు ఆహారపదార్థములను వాడుకలో చూతురు. ఏదైన ఒక గుంపునకుచేరిన యాహారపదార్థము అదేగుంపుకు చేరిన యితర పదార్థములకు సమానమైన విలువగలదై యుండును.

ఉదా:-పప్పుదినుసులు, కూరగాయలలో ఇది సత్యమని చూడగలము. ఆకుకూరలన్నిటిలోను ప్రోటీన్ తక్కువగా నుండును; క్రొవ్వులు కొద్దిగ నుండిన నుండును; లేక బొత్తుగా నుండకపోవచ్చును. కాని వీని యాహారపు విలువ గొప్పది; యెందుకనగా వీనినుండి కొంత కాల్షియమ్,

¹ Well-balanced diet. ² Ill balanced. ³ Calorie.

ఇనుము లభించును. వీనిలో 'క్యాలరీ' (ప్రోవిటమిన్ A) విస్తారముగ నుండును. ఇట్లే పప్పుదినుసులలో ప్రోటీన్, కాల్షియమ్, విటమిన్ B₁ విస్తారముగ నుండును. విటమిన్ B₂ గుంపుకుచేరిన ధాతుపదార్థములు

[Reprinted by the Courtesy of Pasteur Institute.]

38-వ పటము.

గూడ కొంతవరకు పప్పుదినుసులలో దొరుకును. కాని వీనిలో విటమిన్ A, C అనునవి చాల తక్కువగ నుండును. 'ఎండిన కందిపప్పులో

సామాన్య ఆహారపదార్థముల వస్తుగుణ పొందిక

కూనూరులోనున్న న్యూట్రీషన్ రిసర్చి ల్యాబరేటరీలవారు పరిశోధించి నిర్ణయించిన జాబితా

39-వ. పటము.

శాస్త్రీయ పరిశోధన

అహార పదార్థములు	ప్రాచీన %	క్రోతున %	కార్బోహైడ్రేట్స్ (పిండిపదార్థములు) %	కాల్షియం (మన్నము) %	భాస్వరము %	ఇనుము mg. %	విటమిన్ A I.U. per 100 g.	విటమిన్ B ₁ I.U. per 100 g.	విటమిన్ C mg. per 100 g.	కెలోరిక్ రేట్ కెలోరిక్ (3డి ఎమ్మి) ఎలవ per 100 g.	2 కె.జి. నందున్న కెలోరి
ధాన్యాదులు:-											
శనజలు	11	5	67	0.05	0.35	8	220	110	0	360	102
జొన్నలు	10	2	74	0.03	0.28	6	140	120	0	360	101
యవలు (బిల్లెట్)	12	5	61	0.03	0.29	6	50	200	0	330	95
రాగి	7	1	76	0.33	0.27	5	70	140	0	350	98
లియ్యము వచ్చిలి, మరలియ్యము	7	1	79	0.01	0.11	1	0	20	0	350	99
చంచిన లియ్యము	8	1	78	0.01	0.17	3	4	60	0	350	100
ఉజ్జడెట్టిన మరలియ్యము	7	1	79	0.01	0.15	2	0	70	0	350	98
ఉజ్జడెట్టిన చంచిన లియ్యము	8	1	77	0.01	0.28	3	15	90	0	350	99
ముడి గోధుమలు	12	2	71	0.05	0.32	5	110	150	0	350	98
ముడి గోధుమ పిండి	12	2	72	0.04	0.32	7	100	120	0	350	100
పప్పు దినుసులు:-											
ఉలకలు	22	5	59	0.10	0.30	9	320	100	10	370	103
మినుములు	24	1	60	0.20	0.37	10	60	140	0	350	99
పెసలు	24	1	57	0.14	0.28	8	160	160	5	330	95
కందులు	22	2	57	0.14	0.26	9	220	150	0	330	95
అకు కూరలు:-											
అవర్నాన్ (లేకడి)	5	1	6	0.50	0.10	21	6,500	10	173	50	13
క్యాబేజ్	2	0	6	0.03	0.05	1	2,000	50	120	30	9
ఫులు గ్రీక్	5	1	10	0.47	0.05	17	3,900	70	140	70	19
శ్యూయినాక్	2	1	4	0.06	0.01	5	3,000	70	50	30	9

వెల్లు, కాడలు:-

కెలోరిఫియ	3	0	22	0.04	0.14	2	40	80	ప్రైస్	100	29
ఉప్పుగడ్డలు	2	0	23	0	0.03	1	40	20	20	100	28
గెనుమగడ్డలు	1	0	31	0.02	0.05	1	10	10	20	130	37
సాఫారంగమైన (యామ్)	1	0	27	0.06	0.02	1	25	20	ప్రైస్	110	33
ఇతర మైన కూరగాయలు:-											
కాకరగాయలు	2	0	4	0.02	0.07	2	210	20	90	30	8
వంకాయలు	1	0	6	0.02	0.06	1	ప్రైస్	20	20	30	10
గోరుచిక్కుడుగాయలు	4	0	10	0.13	0.05	6	330	-	50	60	16
సువ్వుడికాయ	0	0	3	0.01	0.03	2	ప్రైస్	30	10	10	4
బెండగాయలు	2	0	8	0.09	0.08	2	60	20	20	40	12
తక్కాళి	2	0	5	0.02	0.04	2	320	20	30	30	8
విత్తనములు, నూనె విత్తనములు:-											
కొబ్బరికాయ	5	42	13	0.01	0.24	2	ప్రైస్	20	ప్రైస్	440	126
మొలకలు	27	40	20	0.05	0.39	2	60	300	0	550	156
కారెవు దినుసులు, సుగంధ ద్రవ్యములు మొదలగు:-											
ఎండు మిరపకాయలు	16	6	32	0.16	0.37	2	600	-	50	250	70
ధనియాలు	14	16	22	0.63	0.37	18	1,570	-	ప్రైస్	290	83
చింతమండు	3	0	67	0.17	0.11	11	100	50	ప్రైస్	280	82
పండ్లు:-											
సాధారణమైన అంటిమండు	1	0	25	0.01	0.03	1	120	2	10	100	30
అమియ (ఇండియన్ గాస్పరి)	0	0	14	0.05	0.02	1	ప్రైస్	-	600	60	17
బనానా (అంటిమండు)	1	0	36	0	0.05	1	ప్రైస్	50	ప్రైస్	150	43
బీరీయ బామచండ్లు	2	0	15	0.01	0.04	1	ప్రైస్	12	300	70	19
బీరీయ నివ్వుమండు	2	1	11	0.09	0.02	0	30	-	40	60	17
మామిడి పండ్లు	1	0	12	0.01	0.02	0	4,800	20	10	50	14
అరెంజ	1	0	11	0.05	0.02	0	350	40	60	50	14
పాపాయి	1	0	10	0.01	0.01	0	2,020	8	50	40	11

ఆహార శాస్త్రము

కనగా, మామూలు జబ్బులు, అంటు, శస్త్రక్రియలకు చెందిన రోగములు ఆయా అధ్యాయములలో వివరించబడియున్నవి. ఈ క్రింద పేర్కొనునవి సాధారణముగా ఉపయోగించు ఆహారములు:—

సాధారణ పథ్యములు:—జబ్బుపడి, తిరిగి బాగుపడుచున్నవారికిని, జ్వరము (ఉష్ణోగ్రత) లేనివారికిని యీ సంపూర్ణ పరిమాణముగల ఆహారము నిచ్చెదరు. ఒకటి రెండు ప్రత్యేకమైన మూలపదార్థములు కొరత పడినందున కలిగిన జబ్బుచేత బాధపడు రోగులకు, కొరతపడిన ఆహార పదార్థములను సాధారణ పథ్యహారముతో కలిపి యియ్యవచ్చును.

తేలికమైన ఆహారపథ్యములు:—జ్వరము మోతాదుగా నున్నవారికిని, శస్త్ర చికిత్సయైనపిమ్మట ప్రతికూలమైన లక్షణములు లేనివారికిని యీ యాహారము నియ్యవచ్చును. మాంసము, పప్పు, పెంకుగల కాయలు, క్రొవ్వులు, సంబారములు వీటితో చేర్చరాదు. చేప, కొడి మాంసమును చేర్చవచ్చును.

మెత్తని యాహారపథ్యములు:—జ్వరము హెచ్చుగానుండి బాగుపడుచున్నవారికి ఈ రకపు ఆహారము నిచ్చెదరు. బాగుగా వండిన కాయ ధాన్యములు, గుడ్డుతో తయారుచేసిన వంటకములు, చారులు, కాల్చిన రొట్టె, పండ్లు మొదలగునవి.

ద్రవాహారము:—మింగుటకు కష్టముగానున్న రోగులకును, తీవ్రమయిన జ్వరముగల రోగులకును ఈ రకము భోజనము నిచ్చెదరు. దేహములోని విషపదార్థములన్నియు బయటికి పోవుటకు సహాయపడునటుల, ఈ రోగులకు విస్తారమైన ద్రవాహారమునియ్యవలెను. ఈ యాహారములను సులభముగా జీర్ణించుకొనుటకుగూడ వీలగును. ఏవిధమైన ద్రవాహారమునైనను ఈ రకము క్రింద చేర్చవచ్చునుగాని, శరీరములోని జీర్ణించిన టిష్యులను తిరిగి బలపరచుటకు మాంసకృత్తులుగల ద్రవాహారములను ధారాళముగా నిచ్చుట చాల మంచిది.

శేషము విగిలించుండలి ద్రవాహారము:—దీనికిని సాధారణమైన ద్రవాహారమునకునుగల భేదమేమనగా—ఈ రకము ద్రవాహారములు

¹ General diet. ² Light diet. ³ Soft diet. ⁴ Liquid diet.

⁵ Hyperpyrexia. ⁶ Non-Residual liquid diet.

ప్రేగులలో బాత్తుగా శేషించియుండవు. ఏదో ఒక కారణముచేత విరేచనము కాకుండనుండవలసిన రోగులకు ఈ యాహారము నిచ్చెదరు. చేక్కెర కలిపిన పండ్లరసము, టీ, పాలు లేని కాఫీ, స్ట్రాకోసుద్రవము ఈ రకమైన ఆహారములలో చేరినవి.

రోగులు జబ్బుతో నున్నప్పుడు, వారి యాకలి మందగించును. కావున వారికిచ్చెడు ఆయా పథ్యహారములను జూచి అయిప్తపడుదురు; నర్సు వివిధముగా భోజనమును వండి, రోగులు దానిని తినునట్లు వారిని ప్రోత్సహించవలెను. ఆయా వంటకములపట్టి యీ యధ్యాయము చివర నియ్యబడి యున్నది.

భోజనమును వీలైనంత చక్కగా వడ్డించుటచేత రోగి దానిని తినుటకు నర్సు ప్రోత్సహించినదగును. వెవ్వేరు తెగల జనులు వెవ్వేరు విధములుగా భుజించువాడుక గలిగియుందురు. రోగికి దేహశ్రమ లేకుండినయెడల, నర్సు ఎవరి వాడుకచొప్పున వారికి వడ్డించవలెను. శుభ్రముగాను, చక్కనిరీతిగాను భోజనము నెల్లప్పుడు వడ్డించవలెను. శ్రేల నువయోగించుట మంచిది. భోజనము చేయునప్పుడు ఒక్కొక్క రోగి త్రాగుటకు మంచినీళ్లు పెట్టవలెను. అవసరమైన రోగులకు నర్సు సహాయము చేయవలెను. రోగుల బంధువులు సహాయము చేయుచున్నప్పుడు, పడక మీదనుండి లేవలేని రోగులు సుఖముగా భుజించునట్లు వారికి భోజనమెట్లు తినిపించవలెనో వారికి తెలియజేయవలెను.

పెక్కు వైద్యశాలలలో ప్రత్యేకమైన వంటశాలలుండును. అక్కడ ప్రత్యేకమైన వంటకములు సిద్ధముచేయుదురు. ఇతర వైద్యశాలలలో వార్డునందే యిట్టి ప్రత్యేకమైన పథ్యహారమును సిద్ధము చేయుదురు. నర్సు వైద్యుని యాజ్ఞప్రకారము రోగియొక్క భోజనము సిద్ధముచేసి, ఆయన నియమించినకాలములోనే దానిని వడ్డించవలెను. నర్సు తన చేతికి అప్పగించబడిన ఆహార పదార్థములనుగూర్చి మనస్సాక్షిపూర్వకముగా జాగ్రత్త పుచ్చుకొని, దానిని న్యాయముగా నుపయోగించవలెను.

అనేక వైద్యశాలలలో రోగులకు ఇచ్చిన ఆహారమును చార్టులో వ్రాయరు. కాని ప్రతిదినము నర్సింగు రికార్డులు వ్రాయునప్పుడు, రోగికి ఏ రకము భోజనమిచ్చినదియు, ఎంత భుజించినదియు సూచించుచు ఆహార

వివరమును వ్రాయనలెను. రోగిని చికిత్సచేయుటకు ఈ నంగతి వైద్యునికి చాల సహాయపడును.

తల్లి ఆరోగ్యముగానుండి, సరియైన పోషణగలిగియున్నప్పుడు, పసిబిడ్డలకు తల్లిపాలే శ్రేష్ఠమైన పోషణనిచ్చును. కాని, పలుమారు, బిడ్డలకు కల్పితపాలు (పోతపాలు మొదలైనవి) అవసరమైయుండును. వైద్యుడు నియమించిన పరిమాణముల ప్రకారము సిద్ధముచేయుటకు నేర్చుకొని యుండవలెను. బిడ్డల భోజనము సిద్ధముచేయునప్పుడు దానిని శుభ్రముగాను, మోతాదు పరిమాణములుగాను సిద్ధముచేయుట చాల ప్రాముఖ్యమైన విషయము. ఆవుపాలు శుభ్రమైనవిగానుండి, రోగములేని యావునుండి పిండినవైనయెడల, ఆ పాలను ఉపయోగించవచ్చును. తీపి కలియని డబ్బిపాలుగాని, పొడిచేసిన పాలుగాని ఆవుపాలకంటె మేలు. బిడ్డయొక్క వయస్సు, తూనికలనుబట్టి, ఆ బిడ్డకిచ్చు పాలనన్నిటిని నీటితో కలిపి పలుచన చేయవలెను. ఇట్లు పలుచనచేయుటకు సాధారణముగా వేడినీటిని కలుపుదురు. అయినను కొన్నిసార్లు బార్లీనీళ్లు, సున్నపు తేటయు కలుపుట వాడుక. 40-వ పటములో వెవ్వేరు జంతువుల పాలయందలి పదార్థములు చూపబడియున్నవి. వానిని పరిశీలించి చదివినట్లయిన, పాల నెందుకు పలుచన చేయవలెనో కారణము తెలియనగును. ఇట్లు సిద్ధము చేయుచుండగా, ఏదో ఒక రకముగా పాలయందు చక్కెర కలుపవలసిన అవసరముకూడ బోధపడును. శరీరముయొక్క ఒక్కొక్క పాండు బరువునకు $2\frac{1}{2}$ ఔన్సుల చొప్పున బిడ్డకు ద్రవము అవసరమై యుండును. పాలను పొంగించినప్పుడు (ఈ దేశములో తప్పక పొంగించి తీరవలెను) దానిలోని విటమిను పదార్థములో అధికపక్షము నష్టమైపోవును. ఇందుచేత బిడ్డయొక్క ఆహారమునకు చేపచేమురు, ఆరెంజి పండ్లరసము చేర్చి యిచ్చెదరు. బిడ్డకు నాలుగునెలల వయస్సు వచ్చిన తరువాత బాగుగా పండిన మెత్తని కాయధాన్య భోజన మియ్యవచ్చును. ముఖ్యముగా 'గోదుమరవ్వ' (రోలాంగ్) లేక 'సుజి' ను వానిని బాగుగా జోవ చేసి ఇయ్యవచ్చును. క్రమక్రమముగా కూరగాయలు, ఫలముల రసమును బిడ్డ భోజనముతో చేర్చి ఇయ్యవచ్చును. బిడ్డకు కడుపునొప్పి రాకుండ, బిడ్డకిచ్చు భోజనపదార్థము లన్నిటిని ఉడుకుగా నియ్యవలెను.

¹ Artificial feeding. ² Rolong. ³ Suji.

ఆటు లేక ఏడునెలల వయసప్పుడు బిడ్డకు కొంచెము ఉడికించిన గుడ్డు నియ్యవచ్చును. బిడ్డకు పండ్లు వచ్చుచున్నప్పుడు, టోప్టు చేసిన రొట్టె ముక్క నిచ్చుట మేలు. బిడ్డకు ఒక సంవత్సరము వచ్చులోపల తల్లిపాలను, బుడ్డిపాలను చాలించి, గిన్నెతో ద్రవాహారము త్రాగునట్లు వాడుక చేయవలెను. రానురాను బిడ్డ భోజనమును గట్టిచేయుచువచ్చి, రెండు సంవత్సరములకు సరికి, సాధారణ భోజనము భుజించునట్లు చేయవలెను. కాని, పాలు మాత్రము బిడ్డకు ఎల్లప్పుడు ఇచ్చుచుండవలెను. ఏదారు నెలలలో బిడ్డయొక్క తూనిక రెండింతలు హెచ్చుటయు, తరువాత ఆటు నెలలలో నెలకు ఒక పాండు చొప్పున బరువు హెచ్చుచు, రెండు సంవత్సరముల చివరన 28 పాండ్లు బరువు తూగుటయు మేలు.

ఆయా పాలలోని పదార్థముల శాతము (పర్సెంటేజ్)

రకము	నీళ్లు	క్రొవ్య	చక్కెర	మాంసకృత్తులు
తల్లిపాలు	88.5	3.3	6.5	1.5
ఆవు ,,	87.0	4.0	5.0	3.3
మేక ,,	83.1	4.9	4.4	4.7
బట్టె ,,	దాదాపు 80.0	12.6	3.7	6.0

Fig. 40.

ఆహారము తయారుచేయు విధములు

శేషము మిగిలియుండని ద్రవాహారములు.

చింతపండు నీళ్లు: రెండు టేబిల్ స్పూనుల చింతపండు, ఒక గిన్నెడు పొంగుచున్న నీటితో దీనిని సిద్ధము చేయవలెను. చింతపండు మీద పొంగుచున్న నీటినిపోసి, ఒక గంటసేపు కరుగబెట్టి థాజ్ గుడ్డ ననేక మడతలువేసి యీ నీటిని బాగుగా వడియగట్టి ఒక టేబిల్ స్పూన్ చక్కెరకలిపి, ఆరనిచ్చి త్రాగించుము.

¹ వే:—అనగా పాలనువిరిచి వడగట్టగా వచ్చిన ద్రవము. ఒక పైంటు తాజాపాలను శరీరోష్ణోగ్రత (98° నుండి 100° F.) వరకు బాగుగా వేడి

¹ Whey.

చేసి, దానికి ఒకటి రెండు టీ స్పూనుల 'రెనెట్' అను పదార్థము కలుప నలెను. దీని నేదైన నొక వేడిస్థలములో ఒక పాతిక గంటసేపు ప్రత్యేక ముగా పెట్టియుంచవలెను. పిమ్మట గడ్డగట్టిన పెరుగును ముల్లు గరిటెతో చిలికి విడగొట్టుము. ఇట్లు సిద్ధము చేసినదానిని 15 నిమిషములు తేర నిచ్చి, మజ్జనుగుడ్డతో నడగట్టి, పొంగునంతవరకు వేడిచేయుము. రెనెట్ అను దానికి బదులు పెరుగును వాడవచ్చును.

నిమ్మరసముతో చేసిన వే:- ఒక పైంటు తాజా పాలలో నాలుగు టేబిల్ స్పూనుల నిమ్మరసము కలుపవలెను. దీనిని కలపకుండ నీరు తేరు నంతవరకు పొంగించుము. పెక్కుమడతలు వేసిన గాజ్ గుడ్డతో వడియ గట్టి, చక్కెర కలుపుము. చల్లార్చి త్రాగించుము.

ఇంపీరియల్ డ్రింక్:- అర్థ ఔన్సు 'క్రీమ్ ఆఫ్ టార్టార్' రెండు నిమ్మ కాయల రసము, రెండు టేబిల్ స్పూనుల చక్కెర కలుపుము. ఈ వస్తువులను ఒక జగ్గులోపోసి, వానిమీద పొంగుచున్న ఒక క్వార్ట్స్ నీరు పోసి, చల్లారునరకు మూతవేసి యుంచుము.

ప్రవాహారము

బార్లినీళ్లు:- (1) 1 టేబిల్ స్పూన్ బార్లిపిండి, 1 పైంటు పొంగుచున్న నీళ్లు, 2 టేబిల్ స్పూనుల చన్నీళ్లు, రుచికొరకు కొంచెము ఉప్పు తీసి కొనుము. పిండిని చన్నీటితో మెత్తని అంబలిగకలిపి, కలుపుచుండగానే పొంగుచున్న నీళ్లను క్రమేణ పోయుచు, 30 నిమిషములు ఉడికించి, ఉప్పును (వైద్యుని సెలవైనయెడల) ఒక పెద్దగంటెడు నిమ్మకాయరసమును గలిపి, ఉపయోగించకముందు వడియగట్టుము.

(2) 1 ఔన్సు బార్లిబియ్యము, 1 పైంటు చన్నీళ్లు తీసికొనుము. ఈ నీళ్లుపోసి, బార్లిబియ్యమును తెల్లగా కడుగుము. ఒక పైంటు నీరు 2—3 వంతులకు దిగువరకు బార్లిని బాగుగా ఉడికించుము. పిమ్మట నడగట్టుము. ఇట్లు దినమునకు రెండు పర్యాయములు తాజాగా సిద్ధము చేయవలెను. పొంగించకముందు, ఇష్టమున్నయెడల, నీటితో నిమ్మరసము చేర్చవచ్చును. రుచి కలుగుటకు చక్కెరకూడ కలుపవచ్చును.

¹ Rennet. ² Lime Whey. ³ Imperial Drink. ⁴ Cream of tartar.

అల్బ్యూమెన్ నీరు:- (1) రెండు కొత్తగుడ్డ తెల్లజన తీసికొని ఒక కోపా నీళ్లు కలుపుము. దీనిని వెడల్పు మూతిగల బుడ్డిలోపోసి గట్టిగ కదిలించుము. కొంచెము నిమ్మరసము, చక్కెర కలుపుము. ఇష్టముండిన యెడల, నిమ్మరసమునకు బదులు కమలాపండ్ల రసము కలుపవచ్చును.

(2) ఒక గాజ్ గుడ్డగుండ రెండు గుడ్డ తెల్లజనను ఒక గ్లాసులోనికి పిండుము. దీనిని కొట్టకుండనే, నిమ్మరసము, నీళ్లు, చక్కెర దీనితో కలుపుము. తీపికలుపని ఆల్బ్యూమెను నీటిని మాంసపు రసముతోగాని, మరేదైన పానకముతోకాని చేర్చినయెడల, దానికి పోషణ ప్రభావము ఎక్కువగును. ఇది జ్వరముతోనున్న రోగులకు చాల ఉపయోగపడును.

ఎగ్ ఫ్లిప్:- గుడ్డు నొకదానిని బాగుగాకొట్టి, దానికి అర్థపైంటు పాలు కలుపుము. బాగుగా ఈ రెంటినికలిపి, త్రాగించకముందు దీనిని నడగట్టి వలెను. ఇది మంచి వాసన గొట్టుటకు చక్కెర, లనంగచెక్క, లేక నిమ్మపండ్లరసము కలుపవచ్చును. ఇష్టమున్నయెడల దీనిని కాఫీ, టీ, కోకోతోచేర్చి ఇయ్యవచ్చును.

కాఫీలో పాలు కలుపుట:- ఒక జగ్గు వెచ్చచేసిన తరువాత రెండు టేబిల్ స్పూనుల కాఫీపొడి దానిలోవేసి అర్థపైంట్ పొంగుచున్న నీళ్లు పోసి బాగుగాకలిపి 5 నిమిషములవరకు వెచ్చనిచోట నుంచుము. ఆ తరువాత అర్థపైంటు అప్పటమైన పాలను కాగబెట్టి, ఒక టేబిల్ స్పూన్ కాఫీనీళ్లను గలిపి యిష్టమైనంత చక్కెరవేసి ఇయ్యవచ్చును.

పాలతో 2 గ్రెయినుల సోడియంబైకార్బోనేటుగాని లేక 1—2 గ్రెయినుల సోడియం సిట్రేటుగాని కలుపుటవలన పాలు త్వరగా జీర్ణమగు నట్లు చేయవచ్చును. వీనిని కలుపుటవలన పాలలోని పెరుగు పదార్థము పరిమాణమునందు తగ్గించబడును. కాబట్టి పాలుత్వరగా జీర్ణము కాగలదు.

లాక్టిక్ ఆసిడ్ పాలు:- సంపూర్ణమైన పాలనుండిగాని, మిగడ చిలికిన పాలనుండిగాని లాక్టిక్ ఆసిడ్ పాలను సిద్ధముచేయవచ్చును. ఒక పైంటు నీటిని 5 నిమిషములు పొగించి చల్లార్చుము. పిమ్మట మెల్లగాను, జాగ్రత్తగాను, బొట్లు బొట్లుగా 45 బొట్లు లాక్టిక్ ఆసిడ్ పోయుము. ఇట్లు పోయుచుండగా బాగుగా కలుపుచుండుము.

¹ Albumen water. ² Egg flip. ³ Cocoa. ⁴ Lactic acid.

మెత్తని మాహారము

కస్టర్డ్ పుడింగ్:— ఒక తాజా గ్రుడ్డు జనకు ఒక డబ్బెస్పూన్ చేక్వేర, ఒక చిటికెడు ఉప్పు, కొన్ని చుక్కలు వనిల్లా ఎసెన్సు చేర్చి, బాగుగా కలియగొట్టుము. ఇట్లు సమయమంతయు కొట్టుచునే దీనిలో అర్ధపైంటు పాలుపోసి, ఒక జేల్లెడగుండ ఉడుకబెట్టెడు పాత్రలోనికిగాని, బేసినులోనికిగాని వడియగట్టుము. కస్తర్డును సన్నని సెగగల పొయ్యి మీద 15 లేక 20 నిమిషములు ఉడికించుము, లేదా డబుల్ బాయి లరులో నైనను ఉడికించుము.

జంకెట్:— అర్ధపైంటు తాజా పాలను 100°F. వరకు వేడిచేసి రుచి కొరకు చేక్వేర కలుపుము. దీనిని ఒక గాజు పాత్రలోపోసి ఒక టీ స్పూన్ రెనెట్ కలిపి, కదిలించి, గడ్డకట్టువరకు ఉంచుము. ఇప్టమున్న యెడల లనంగ చెక్కపొడిగాని, జాజికాయపొడిగాని దీనిమీద చల్ల వచ్చును. ఈ పాలను పొంగించనందున, ఈ పాలు పాశ్చరైజ్ చేసినవని గాని, ఆరోగ్యమైన ఆవునుండి పితికినవనిగాని వర్షు నిశ్చయముగ తెలిసి కొనవలెను.

మెత్తగ ఉడుకబెట్టిన గ్రుడ్డు:— (1) పొంగుచున్న నీటిలో గ్రుడ్డును జాగ్రత్తగా జారవిడిచి, 3½ నిమిషములవరకు ఉడుకబెట్టుము.

(2) గ్రుడ్డును చన్నీటిలో పెట్టి నీరు పొంగువరకు ఉడుకబెట్టుము.

పోప్ ఓవర్:— ఒక పైంటు నీటిలో ½ టీస్పూన్ ఉప్పు వేసి, పొంగించుము. గ్రుడ్డునుగొట్టి పాత్రలోపోసి, మెల్లగా నీటిలోనికి జారనిమ్ము. దీనిని రెండు నిమిషములవరకు మెల్లగా ఉడుకనిమ్ము.

సాధారణ పైన ఆమ్లెట్:— రెండు గ్రుడ్డును పగులగొట్టి పాత్రలోపోసి, రుచికలుగుటకు ఉప్పు, మిరియాలపొడి చల్లి, ఒక నిమిషమువరకు ముళ్ల గరిటెతో కొట్టుము. పెనమును పొయ్యిమీద పెట్టి దానిలో సగము టీస్పూన్ వెన్న వేయుము. వెన్న కరిగి, పొగలేచునప్పుడు, గ్రుడ్డును దానిలో పోసి, అది గడ్డకట్టునట్లు కొన్ని సెకెండులు నిలిచియుండనిమ్ము. ఆమ్లెట్ అంచులను పైకెత్తుచు, దానిక్రిందికి వెన్నను పోనిమ్ము. ఆమ్లెట్ కుదురు

¹ Soft diet. ² Custard pudding. ³ Vanilla essence. ⁴ Double boiler.

⁵ Junket. ⁶ Soft boiled egg. ⁷ Poached egg. ⁸ Plain omelet.

కొనునట్లు పెనమును కుదిలించుము. పిమ్మట ముళ్లగరిటెతో ఆమ్లెట్ యొక్క సగముభాగమును త్రిప్పి, రెండవ సగముభాగముమీద పడునట్లు వేసి, ఉడుకుపాత్రమీద వడ్డించుము.

గండిపంటకములు

రాగిగండి:— రాగిని విసిరినతరువాత మజ్జన్ గుడ్డగుండ రెండు మూడు సార్లు జల్లించవలెను. ఒక టేబిల్ స్పూన్ రాగిపిండిని కొంచెము చన్నీ టితో మెత్తని అంబలి అయ్యేటట్లు కలిపి, 10 ఔన్సుల పొంగుచున్న నీటిలో వేసి, చిటికెడు ఉప్పుకలిపి 15 నిమిషము లుడుకబెట్టుము. ఇప్టమున్న యెడల సగము నీళ్లు, సగము పాలు వాడవచ్చును.

బిమిడిన అన్నము:— రెండు టేబిల్ స్పూనుల బియ్యము 8 ఔన్సుల పాలు, నీళ్లు—లేక నీటితో కలిపిన పాలు, చిటికెడు ఉప్పు బియ్యమును బాగుగాకడిగి పాలలో వేయుము. ఇప్పుడు దీనిని 1 నుండి 1½ గంటల వరకు మెల్లగా ఉడికించి జిగురుగానగునట్లు చేయుము. ఇప్టమున్న యెడల దీనిని వడ్డించకముందు చేక్వేర కలుపుము.

అరొరూట్ గండి:— 1½ టీస్పూనుల అరొరూట్ పిండి, 1 టేబిల్ స్పూన్ చన్నీళ్లు 4 ఔన్సుల పొంగుచున్న నీళ్లు, 4 ఔన్సుల వేడిపాలు, రుచికలుగుటకు చేక్వేర, చిటికెడు ఉప్పు తీసికొనుము. చన్నీటితో అరొరూట్ పిండిని మెత్తని అంబలిగ కలిపి, దానితో క్రమేణ వేడినీరు చేర్చుము. సమయమంతయు త్రిప్పుచు, దీనిని 10 నిమిషములవరకు కలుపుచు ఉడికించుము. ఇప్పుడు దీనికి పాలు, ఉప్పుకలిపి, తిరిగి పదినిమిషములు ఉడికించుము. వడ్డించకముందు ఇప్టమున్న యెడల చేక్వేర కలుపుము.

బార్లీ:— 1 టేబిల్ స్పూన్ సిద్ధముచేసిన బార్లీపిండి, 2 టేబిల్ స్పూనుల చన్నీళ్లు, 4 ఔన్సులు వేడినీళ్లు, 4 ఔన్సుల వేడిపాలు, ½ టీస్పూన్ ఉప్పు కావలెను. బార్లీపిండి మెత్తనియంబలి యగునట్లు చన్నీళ్లు పోసి కలుపుము. పిమ్మట వేడినీళ్లు కలిపి సమయమంతయు త్రిప్పుచు, 30 నిమిషములు ఉడికించుము. ఇప్పుడు పాలు, ఉప్పుచేర్చి పొంగుచున్న నీళ్లు క్రమేణ పోయుచు ఉడికించుము.

సుజి (రోలాంగ్):— 1 పైంటు పొంగుచున్న నీటిలో చిటికెడు ఉప్పు వేసి 1 టేబిల్ స్పూన్ సుజి (గోదుమరవ)ని మెల్లగా పోయుచు సమయ

¹ Double boiled rice. ² Arrowroot. ³ Barley. ⁴ Suji (Rolong).

మంతయు కలియబెట్టుచుండుము. దీనిని డబుల్ బాయిలర్ లో పెట్టి మూతవేసి 45 నిమిషములవరకు ఉడికించుము. ఉడుకుచుండగా, దీనిని అప్పుడప్పుడు కలియబెట్టుచుండవలెను.

అన్నిరకముల గంజని పాలు, చక్కెరకలిపి త్రాగించవచ్చును.

పప్పుపాన:- అర్ధకోపా పప్పు, 1 పెద్ద ఉల్లిగడ్డ, 1 కోపా నీళ్లు, రుచి కలుగుటకు ఉప్పు. పప్పును మెత్తిగ పిండిచేయుము. ఉల్లిగడ్డ పైతోలు ఒలిచి, ముక్కలుగ తరిగివేయించుము. ఇప్పుడు పైచెప్పిన ద్రవ్యములన్నిటిని దీనిలో వేసి 20—30 నిమిషములవరకు ఉడికించుము.

లివర్ కాక్ టెయిల్:-¹ పాన కాలేయమును తీసికొని బలమైన జల్లెడలో పెట్టి బాగుగ చిదిపి పిండవలెను. లేదా మాంసమును తురు మెడు మరలోవేసి పదునుగల కత్తితో చిదుపవలెను. ఇట్లు చేసి పిండిన రసముతో కమలాపండ్లరసము, నిమ్మరసము, టామేటో (నీమనంకాయ) రసమును, మరికొన్ని వాసనద్రవ్యములను చేర్చి కాలేయముయొక్క రుచిని మార్చివేయవచ్చును.

నాల్గవ భాగము

అధ్యాయము 14

బొషధ పదార్థ తత్వ ప్రారంభ శాస్త్రము

విభజన

రోగమును నివారించుటకుగాని, కుదుర్చుటకుగాని ఇచ్చేడు బొషధ పదార్థమునకు మందు విషము అని పేరు. ఇట్టి మందు దినుసులు ముఖ్యముగా ఉద్బిజ్జములు, లోహములు, జంతువులనుండి లభించుచున్నవి. కొన్ని బొషధములు వాయు పదార్థములు. ఉద్బిజ్జములనుండి లభించు మందు దినుసులకు ఉదాహరణము లేవనగ:—(1) డిజిట్యాలిన్ అనునది. ఇది ఫోక్స్ గ్లో అను చెట్టుయొక్క ఆకునుండి చేయబడినది. (2) క్యాఫిన్ ఇది కాఫీవృక్షమునుండి తయారు చేయబడుచున్నది. (3) కస్కార. ఇది ఒక చెట్టు బెరడునుండి చేయబడుచున్నది. లోహములనుండి చేయబడు బొషధములేవనగా:—ఆర్సెనిక్ (పాపాణము), ఇనుము, సోడియమ్. చేపచేమురు, ఇన్సులిన్ అను బొషధము, తైరాయిడ్ అను మాంస గ్రంథినుండి తీసిన సారము మొదలగునవి జంతువులనుండి లభించిన మందు దినుసులు. ఆక్సిజన్, కార్బన్ డై ఆక్సైడ్ ఇవి వాయుసంబంధమైన బొషధములు.

మందు విషములను సిద్ధము చేయుట

మందు విషములను మూడు ముఖ్యవిధములుగ సిద్ధము చేయుదురు. అవి ఏవనగా:—ద్రవములు, ఘనపదార్థములు, వాయువులు. ఈ ఒక్కొక్క గుంపునకు చేరిన మందు దినుసులను సిద్ధముచేయు రీతులు క్రింద పేర్కొనబడినవి.

ద్రవములు

1. ద్రావణములు (సొల్యూషన్లు):— ఒక ఘనపదార్థమునుగాని, ద్రవపదార్థమునుగాని, వాయుపదార్థమునుగాని, మరియొక ద్రవముతో

¹ Drug. ² Gases. ³ Digitalis. ⁴ Foxglove. ⁵ Caffein.

⁶ Cascara. ⁷ Arsenic. ⁸ Insulin. ⁹ Thyroid extract.

చేర్చినప్పుడు చేర్చబడిన పదార్థము సంపూర్ణముగ కరిగిపోయి, దీని ఫలితముగ ఏర్పడిన ద్రవము తేటగ నుండినయెడల దానిని 'ద్రావణము' అని చెప్పుదురు. సాధారణముగ లోషనులు అని పిలువబడు డిసిస్ ఫేక్ టెంటు ఔషధములన్నియు ద్రావణములే. దీనికి ఉదాహరణములు—బోరిక్ సాల్యూషన్, కర్బాలిక్ లోషను. నోటిద్వారా త్రాగు అనేక ఔషధములు కూడ ద్రావణములే. ఉదాహరణము—క్విన్యైన్ సల్ఫేట్ సాల్యూషన్. ద్రావణ రూపములోనున్న మందులను రికార్డు చేయునప్పుడును, పని కొరకు కావలెనని వ్రాయునప్పుడును 'సాల్యూషన్ లేక లోషన్' అను మాటను వ్రాయుటకు ఎన్నడును మరిచిపోకూడదు.

ఒక మందుదినసును నీటిలో కరిగించుటవలన పెక్కు ద్రావణములను చేయుచున్నారు. అట్టి ద్రావణములను 'లిక్వర్స్' అందురు. ఉదా. లిక్వర్ ఆర్సనికాలిక్. వాయువునందు సులభముగ హరించబడగల పదార్థమును నీటిలో కరిగించినప్పుడు దానిని 'వాటర్' లేక 'ఆక్వ' అందురు. ఉదాహరణము—'అక్వామెంతపిప్, కొన్నిసార్లు నీటికి బదులు ఆల్కొహాల్ అను సారాయము నుపయోగించెదరు. ఇట్టి కొన్ని ద్రావణములను 'టింక్చర్స్' అందురు. ఉదాహరణము:—(అరకు) టింక్చర్ ఆఫ్ డిజిట్యాలిస్. మరికొన్నిటిని (సారాయి) 'స్పిరిట్స్' అందురు. ఉదాహరణము—అరొమ్యాటిక్ స్పిరిట్స్ ఆఫ్ అమ్మోనియా. కొన్నిసార్లు చేక్కెరనీళ్లనుగూడ ఉపయోగించుదురు. వీనిని (షర్బత్) 'సిరప్స్' అందురు. ఉదాహరణము—'సిరప్ ఆఫ్ ఇపిక్యాక్'.

ద్రవరూపముననుండు కషాయమును, ఒక మందుదినసును ఏదైన ద్రవములో వేసి దానిసారము తీయుటవలన చేయుదురు. లేదా, ఒక వస్తువును ఏదేని ఒక ద్రవములో కరిగించి చేయుదురు. ఇట్టి కషాయ ద్రావణము బలకరమైనదగుటచే, ద్రవములో కొంతభాగము ఆవిరియగుచున్నది. ఇందుచేత 1CC. ద్రావణములో 1 గ్రాము మందుండును. దీనికి ఉదాహరణము—'గ్లిసెరైజ్ కొ' యను ద్రవసారము.

ఏదైన ఒక మందుదినసును మీద చున్నట్లుగాని, వేడినీళ్లుగాని పోసి, ఆ దినసును నీటిలో కరగునంతకాలము దానిని నిలిచియుండ నిచ్చినయెడల,

Solution. ¹ Liquors. ³ Volatile substance. ⁴ Aqua mentha pip.

⁵ Syrup of ipecac. ⁶ Extract glycyrrhiza co.

దానిని 'ఇన్ఫ్యూషన్' అందురు. దీనికి టీ ఇన్ఫ్యూషన్ ఉదాహరణము. ఒక పదార్థమును పొంగించుటచేత అది నీటిలో కరిగినట్లయిన దానిని 'డికాక్షన్' అందురు. కాఫీ దీని కుదాహరణము.

పొంగించి రోగక్రిమిరహితముగా చేసిన మందుద్రావణములను 'ఆంప్యూల్సు' అను వానియందు పోయుదురు. వీనిని సూదిద్వారా శరీరములోనికి ఎక్కించెదరు. ఉదాహరణము:—స్ట్రాకోన్ సాల్యూషన్ ఆంప్యూల్సు.

2. మిక్స్చర్స్:—కరిగిపోనట్టి రెండు లేక యెక్కువ పదార్థములను ఒక దానితో నొకటి కలుపుటవలన ఏర్పడు మిశ్రమమునకు మిక్స్చర్ అని పేరు. ఇట్లు మిశ్రమము చేయబడిన పదార్థములలో నొకటి నూనె పదార్థముగా నుండినట్లయిన, దానిని బంకవంటి ఒక వస్తువుతో చేర్చి 'ఎమల్షన్' చేయుదురు. ఉదాహరణముగా 'కాడ్ లివరాయిల్ ఎమల్షన్.' 'లివమెంట్స్' అనునవి మంటపుట్టించు ఒక పదార్థము చేరియున్న మిశ్రమము. వీనిని శరీరము ప్రేభాగమునమాత్రమే పూయుదురు. ఉదాహరణము:—'టర్పెంటైన్ లివిమెంటు.'

ఘనపదార్థములు

1. 'మాత్రలు:—వీనిలో ఒకటి లేక యెక్కువ మందుదినసులు కలిసి యుండవచ్చును. ఇవి ఉండలవలె గుండ్రముగానుండును. వీనితో బంకవలె నంటుకొను ఒక పదార్థము చేర్చబడును. ఉదాహరణము: 'కస్కార సగ్రాడపిల్స్. 2. బిళ్లలు.—ఇవియు మాత్రలవలెనుండును. కాని వీనిని బల్లపరుపుగానుండునట్లు ఒత్తుదురు. ఉదాహరణము 'సింకోనా ట్యాబ్లెట్స్. 3. చూర్ణములు.—వీని పేరునకు తగినట్లు వీనిని చూర్ణము (పొడి) చేయుదురు. ఒక్కొక్కసారి యీ చూర్ణములో నొకేమందుండును; మరికొన్ని సార్లు ఎక్కువ మందు దినసులుండును. చూర్ణమును గ్లాస్ పాత్రలోనుంచి పైరలైజ్ చేసినట్లయిన దానిని, 'ఆంప్యూ' అందురు. కొన్నిసార్లు ఈ చూర్ణ

¹ Infusion. ² Decoction. ³ Ampules. ⁴ Emulsion.

⁵ Turpentine liniment. ⁶ Pills. ⁷ Cascara sagrada pills.

⁸ Cinchona tablets.

ములను 'కరుగునట్టి గొట్టములలో వేయుదురు. ఈ గొట్టములకు 'కాప్ స్యూల్స్ అని పేరు. 4. 'కషాయములు.—ఏదైన ఒక మొక్క లేక చెట్టు నుండి తీసిన రసమును ఆవిరియగువరకు పొంగించి కషాయములను జేయుదురు. ద్రవకషాయములకంటె ఇట్లు ఆవిరిపట్టిన కషాయములు నాలు గింతలు ఘాటయినవి. ఉదాహరణము: కస్కార సగ్రాడ కషాయము. 5. సప్పాజిటోరీస్.—ఇవి 'కొకొ నెన్న నంటి క్రొవ్వపదార్థములు, మందు దినుసులు గలిసిన మిశ్రమములు. ఇవి పొట్లముయొక్క ఆ కారముగా ఒకతట్టు మొన తేలియుండును. వీనిని శరీరమందలి ద్వారములలో ప్రవేశపెట్టినప్పుడు క్రొవ్వపదార్థము కరుగుచుండగా, జౌషధపదార్థము కణజాలమువలన పీల్చుకొనబడును. 6. 'అంజనములు.—ఇవి నూనెతో గాని, పందిక్రొవ్వతోగాని, వ్యాజలీనుతోగాని మందుదినుసులు కలిపి చేయు అంజనములు. వీనిలో కొన్నిటిని పైపూతకుమాత్రమే ఉపయో గింతురు. ఉదాహరణము: సల్ఫర్ ఆయింట్ మెంట్ (గంధకపు అంజనము). మరికొన్ని చర్మముమీద బాగుగా రుద్దినప్పుడు, లోపలికి బాగుగా ఇంకును. ఉదాహరణము: మెర్క్యూరి ఆయింటుమెంట్ (పాదరసపు అంజ నము). 7. 'పట్టీలు.—వీని నొకే మందుదినుసు, లేక కొన్ని మందుదినుసు లను సాధారణముగా నీటితో కలిపి, సగము గట్టిముద్దగా చేయుదురు. దీనిని కాగితము, లేక గుడ్డమీద పూసి దేహమునకు పట్టెంతురు. పట్టి ఫలితము సాధారణముగా శరీరముమీదనే కనబడును. కొన్నిటిలో మాత్రము దేహములోనికి పీల్చుకొనబడు మందు కలిసియుండును.

'వైద్యమున సపయోగించెడు సంకేత తక్షరములు

మందులుకావలెనని కోరునప్పుడును, కాగితముమీద ప్రాయనప్పు డును వైద్యశాఖవారు అంగీకరించిన పొడిగుర్తులనే వ్రాయుదురు. కాని యెవ రికి తెలియని గుర్తులను (సంకేతాక్షరములను) వైద్యుడుగాని, నర్సుగాని యెన్న డును వ్రాయకూడదు. ఈ క్రింద పేర్కొనబడినవి యెక్కువ సాధారణముగా పొడుచుండెడు గుర్తులు. వాని ప్రక్కలలోనే వాని యర్థము లియ్యబడినవి.

¹ Gelatin Containers. ² Capsules. ³ Extracts. ⁴ Ointments.

⁵ Plasters. ⁶ Medical abbreviations.

కాలమునుగూర్చిన సంకేతములు (గుర్తులు)

a.c. — భోజనమునకు ముందు	h.s. — నిద్రించుటకు ముందు
p.c. — భోజనమునకు తరువాత	p.r.n. — సమయోచితముగా
b.i.d. — దినమునకు రెండుసార్లు	s.o.s. — అవసరమైనప్పుడు (ఒకసారి మాత్రమే)
t.i.d. — దినమునకు మూడుసార్లు	a.m. — ప్రాద్ధన
q.i.d. — దినమునకు నాలుగుసార్లు	p.m. — సాయంకాలమున
q. — ఒక్కొక్క లేక ప్రతి	stat. — వెంటనే (తక్షణమే)
h. or hor. — గంట	

పరిమాణము (మోతాదు)లకు చెందిన గుర్తులు

aa. — ప్రతిదాని	gr. — గ్రెయిను
ad lib. — ధారాళముగా	lb. — పౌండు
q.s. — చాలినంత	tsp. — టీస్పూను
ss. — ఒక సగము	tbs. — టేబిల్ స్పూన్
d.i.d. — భాగించిన మోతాదులు	gtt. — డ్రాప్ (చుక్క)
m. — మినిమ్ - బొట్టు	cc. — క్యూబిక్ సెంటిమీటరు
dr. — డ్రామ్ 3	l. — లీటర్
oz. — ఔన్సు 16	gm. — గ్రామ్
pt. or o. — పైంటు	mgm. — మిల్లి గ్రామ్
qt. — క్వార్టర్	cgm. — సెంటిగ్రామ్
gal. — గ్యాలను	dgm. — డెసి గ్రామ్

మందుల రీతిని తెలియజేయు గుర్తులు

aq. — నీళ్లు	sy. — సిరప్
dest. — డిస్టిల్డ్ (ఆవిరిగా మార్చి చల్లా, ర్చిన లేక బట్టిపెట్టిన నీళ్లు)	pil. — పిల్ (మాత్ర)
comp. — కాంపౌండు	pulv. — పౌడర్ (చూర్ణము)
emp. — స్టాప్టరు (పలాస్త్రీ)	spt. — స్పిరిట్
ext. — ఎక్స్ట్రాక్టు (కషాయము)	tinct. or tr. — టింక్చర్
liq. — లిక్విడ్ (ద్రవము)	ung. — ఆయింట్ మెంట్ (అంజనము)
mist. — మిక్స్చర్	lot. — లోషన్
ol. — ఆయిల్ (నూనె)	lin. — లినిమెంటు
	fi. — ఫ్లూయిడ్ (ద్రవము)

మందులియ్యవలసిన పద్ధతులను తెలియజేయు గుర్తులు

div.—డివైడెడ్ (భాగించబడిన)
p.o.—నోటిద్వారా
p.r.—ఆసనముద్వారా
dil.—డైల్యూట్ (పలచనచేయుట)
hypo.—హైపొడెరిమిక్

s. c.—సబ్ క్యుటేనియస్ లి (చర్మముక్రింద)
i.m. — ఇంట్రమస్క్యులర్ లి (కండరము లోనికి)
i.v.—ఇంట్రవీనస్ లి (నాళములలోనికి)

కొన్ని మందులయొక్క గుర్తులు

H₂O—నీళ్లు (వాటర్)
KI—పొటాసియం ఐయోడైడ్

H₂O₂—హైడ్రోజన్ పెరాక్ సైడ్
CHCl₃—క్లోరోఫారం

ఇతర గుర్తులు

ఠో—తో (చేర్చి)
కీ—కేర్చకుండ (మినహాయించి)
no.—నెంబర్
per—గుండ లేక మూలమున

R_x—తీసికొనుము
e.g.—ఉదాహరణము
et—అండ్ (మరియు)
i.e.—అనగా

ఒక్కొక్క వైద్యశాలకు దాని స్వంతగుర్తులు కొన్ని యుండవచ్చును. మందులను క్లుప్తపరచి వ్రాయుటకును, రికార్డు చేయుటకును, చికిత్స చేయుటకును వీనిని ఉపయోగింతురు.

మందులయొక్క మోతాదులను (డోసులను) వ్రాయుచుండగా మొదట అరబి సంఖ్యలను, తరువాత రోమను సంఖ్యలను వ్రాయుట మామూలు. రోమను సంఖ్య 1 అను దానిని అజాగ్రత్తగా వ్రాయు సంఖ్యలతో కలిపి పొరపాటు చేయకుండ దానిమీద ఒక చుక్క వేయుదురు. క్రింద అరబి సంఖ్యలును, వానికి సరిపోయిన రోమను అంకెలును ఇయ్యబడియున్నవి.

అరబిసంఖ్య:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
రోమనుసంఖ్య:	i	ii	iii	iv	v	vi	vii	viii	ix	x
అరబిసంఖ్య:	20	30	40	50	60	70	80	90	100	
రోమనుసంఖ్య:	XX	XXX	XL	L	LX	LXX	LXXX	XC	C	

1 తూనికలు, కొలతలు

రోగి పుచ్చుకొనుచున్న మందుయొక్క సరియైన మోతాదును తెలిసికొనుటకుగాను, ప్రమాణమైన కొన్ని తూనికలు అవసరమై యుండును. ఇయ్యవలసిన మోతాదుకంటె ఎక్కువ మందిచ్చుటవలన రోగి యందు విషప్రయోగముయొక్క చిహ్నములు కనబడవచ్చును గాన, ముందుగనే దానిని తూచుట చాల ప్రాముఖ్యమైన సంగతి. మందులను తూచుటకు అనేక పద్ధతులుగలవు. ఇవి 'అపాతకెరి, ఇంపీరియల్, మెట్రిక్, హశాన్ హుల్త్ అని పిలువబడుచున్నవి. అపాతకెరి, ఇంపీరియల్ అను రెండు పద్ధతులను జేర్చుటవలన హైందవ నర్సుకు ఒక సులభమైన ప్రమాణ మేర్పడగలదు. ఇట్లు చేయుటయే శ్రేష్ఠమని తోచుచున్నది. అపాతకెరి, ఇంపీరియల్ పద్ధతుల సప్తశతము

తూనికలు

60 గ్రాములు = 1 డ్రాము
8 డ్రాములు = 1 ఔన్సు
16 ఔన్సులు = 1 పౌండు

కొలతలు

60 మినిముస్ = 1 డ్రాము
8 డ్రాములు = 1 ఔన్సు
20 ఔన్సులు = 1 పైంట్
2 పైంట్లు = 1 క్వార్టర్
4 క్వార్టర్లు = 1 గాలను

మెట్రిక్ పద్ధతి

తూనికలు

10 మిల్లిగ్రాములు = 1 సెంటిగ్రాము
10 సెంటిగ్రాములు = 1 డెసిగ్రాము
10 డెసిగ్రాములు = 1 గ్రాము
10 గ్రాములు = 1 డెకగ్రాము
10 డెకగ్రాములు = 1 హెక్టోగ్రాము
10 హెక్టోగ్రాములు = 1 కిలోగ్రాము

కొలతలు

10 క్యూబిక్ సెంటిమీటరులు = 1 సెంటి
లీటర్
10 సెంటిలీటర్స్ = 1 డెసిలీటర్
10 డెసిలీటర్స్ = 1 లీటర్

¹ Weights and measures.

² Apothecary, Imperial, Metric, and Household.

హశాన్ హూల్డ్ (ఇంటి సంబంధమైన) కొలతలు

బలమైనమందు నుపయోగించునప్పుడు ఈ కొలత నుపయోగించరాదు. ¹ప్రిస్క్రిప్షన్ (మందుచీటి) వ్రాయునప్పుడైనను ఇతరకొలతలకు బదులైనను వీనిని వ్రాయకూడదు.

60 చుక్కలు=1 చిన్న గరిటె (టీస్పూన్)

2 టీ స్పూనులు=1 డెజేర్టుస్పూన్

2 డెజేర్టుస్పూనులు=1 పెద్దగరిటె (టేబిల్ స్పూన్)

4 టేబిల్ స్పూనులు=1 వైయిన్ గ్లాసు

3 వైయిన్ గ్లాసులు=2 డ్రింకింగ్ గ్లాసు (నీళ్లుతాగు గ్లాసుపాత్ర)

కొన్ని సార్లు ఒకవిధమైన కొలతలనుండి యింకొకవిధమైన కొలతలకు మార్పుట అనసరమైయుండును. కావున పై మూడు పద్ధతుల పరస్పర సంబంధముగల కొలతలు క్రింద పెర్కొనబడినవి.

15 గ్రెయినులు=1 గ్రాము

15 మినిములు=1 క్యూబిక్ సెంటిమీటర్

1 డ్రాము=4 గ్రాములు

1 డ్రాము=4 క్యూబిక్ సెంటిమీటరులు=1 టీ స్పూన్

1 ఔన్సు=30 గ్రాములు

1 ఔన్సు=30 క్యూబిక్ సెంటిమీటరులు=2 టేబిల్ స్పూనులు

ద్రావణములను, వాని మోతాదులను (డోసులను) సిద్ధముచేయుట

ఇంతకుముందే చెప్పినరీతిగా, మందుదినుసులను అనేకరీతులుగా సిద్ధము చేయవలసినప్పుడు, ఉపయోగించెడు మందుదినుసుయొక్క పరిమాణమును తప్పలేకుండ సరిగా కొలిచి తెలియజేయుట చాల ముఖ్యమైన సంగతి. ఉదాహరణముగా, ఐదు గ్రెయినుల సింకోవ బిల్లలనగా, ఐదు గ్రెయినుల సింకోనాను గొలిచి, మందుకానట్టి యితర బంక వస్తువుతో చేర్చి, దాని నొక బిల్లగా ఒత్తియున్నారని యర్థమగును. సాధారణముగా ఒక నర్సు పెక్కు-రకములుగా ఒకమందును సిద్ధముచేయవలెనని కోరబడదు. కొన్నిమందులను ఫాక్టరీలలో సిద్ధముచేసి, బిల్ల, మాత్ర లేక సోల్యూషనునందు ఎంతమందు కలిసియున్నదో సూచించుచు ఒక చీటీని

¹ Prescription.

అంటించుదురు. అనేక వైద్యశాలలలో చూర్ణములు, సోల్యూషనులు, మిక్స్చరులు మొదలగు వానిని మందులు సిద్ధముచేయు కంపౌండింగ్ రూములోనే సిద్ధముచేసి, వానిమీద సరియైన చీటీలనంటించి ఆస్పత్రి వార్డునకు పంపుదురు. కాని కొన్నిసార్లు, సోల్యూషనులు సిద్ధము చేయుటకుగాని, ఒక సోల్యూషన్ యొక్క బలమును తగ్గించుటకుగాని, ఒకమందును కొన్ని చిన్న చిన్న భాగములుగా చేసి ఉపయోగించవలెననిగాని వైద్యుడు కోరవచ్చును. కాబట్టి యీ మూడు పనులు చేయుటకును నర్సు నేర్చుకొనియుండవలెను.

సోల్యూషనులను సిద్ధముచేయుట

ఒక ద్రావణముయొక్క బలమును (ఫోటును) దెలుపుటకు మూడు పద్ధతులున్నవి. రేషియో (నిష్పత్తి)పద్ధతి సామాన్యమైనది. ఉదాహరణముగా, 20 కర్బాలిక్ ఆసిడ్ లో 1 అనగా, సోల్యూషనులోని ప్రతి యిరువదవభాగములలో నొకభాగము స్వచ్ఛమైన కర్బాలిక్ ఆసిడ్ అనియు, మిగత పందొమ్మిది భాగములు నీళ్లనియు, అర్థమగును.

రెండవది 'శాతము (పెరెసెంటేజి) పద్ధతి. ఉదాహరణముగా, 5% కర్బాలిక్ ఆసిడ్ సోల్యూషనునందుము. పెరెసెంట (%) అనగా నూటిలో ఇన్నిపాళ్లు (శాతము) అని యర్థమగును. కావున 5% సోల్యూషన్ అనగా, ప్రతి నూటిలో ఐదుపాళ్లు స్వచ్ఛమైన కర్బాలిక్ ఆసిడ్ అనియు, మిగత తొంబదియైదు పాళ్లు నీళ్లనియు అర్థమగును.

మూడవపద్ధతి యేదనగా, ఇంత నీటిలోగాని, ఏదైన ఒక ద్రవము లోగాని కలిసియున్న సోల్యూషన్ శక్తిని, అది కలుపబడియున్న పరిమాణమునుబట్టి చెప్పుట. దీనిప్రకారముగా, ఒక పైంటు కర్బాలిక్ ఆసిడ్ సోల్యూషన్ లో 1 ఔన్సు స్వచ్ఛమైన కర్బాలిక్ ఆసిడ్ ఉన్నదని చెప్పవచ్చును. సాధారణముగా, నోటిద్వారాగాని, సూదిద్వారాగాని రోగికి మంచిచ్చునపుడు దాని నిట్లు తెలియజేతురు. ఉదాహరణముగ క్వినైన్ సల్ఫేట్ సోల్యూషన్ యొక్క చీటీమీద ఈ క్రిందివిధముగ వ్రాయవచ్చును:—grs. V=3*I*, దీని యర్థమేమనగా, ఒక్కొక్క డ్రాము సోల్యూషన్ లో అయిదు గ్రెయినుల క్వినైన్ సల్ఫేట్ ఉన్నదని అర్థము.

¹ Percentage.

'సాల్వ్యాషనులు తయారు చేయునపుడుగాని లేక ఒక సాల్వ్యాషన్ యొక్క బలమును (ఘాటును) మార్చునపుడుగాని ఒక క్యూబిక్ సెంటి మీటరు నీళ్లు మెట్రిక్ కొలత పద్ధతి ప్రకారము ఒక గ్రాము బరువు తూగు ననియు, ఇంపీరియల్, అపా తెకెరి కొలత పద్ధతి ప్రకారము ఒక మినిమ్ నీళ్లు దాదాపు ఓక గ్రెయిను బరువు తూగుననియు నర్చు గ్రహించ వలెను.¹

సాల్వ్యాషనులు కోరబడిన బలముగలవిగా వానిని లెక్కచేయు పద్ధతికి ఉదాహరణముగా క్రింద కొన్ని సమస్య లియ్యబడియున్నవి.

1. విష్కృతి పద్ధతి, ఇంపీరియల్ పద్ధతి

భగమునకు లైసాల్ డూషు నియ్యవలెనని వైద్యుడు ఉత్తరు వియ్య వచ్చును. డూష్ కొరకు లైసాల్ యొక్క సాధారణ ఘాటు 200 లో 1 పాలు. ఈ పనికి కావలసిన మొత్తము సాల్వ్యాషన్ 1 క్వార్టర్. దీనిని బట్టి ప్రతి 200 భాగములలో 1 భాగము స్వచ్ఛమైన లైసాల్ యుండ వలెను గాన $\frac{1}{200} \times 40$ ఔన్సులు (అనగా ఒక క్వార్టర్) = $\frac{4}{20}$ లేక ఒక ఔన్సులో 1/5 వంతు.

ఒక ఔన్సులో 1/5 వంతు = $1/5 \times 8$ డ్రాములు లేక $1 \frac{3}{5}$ డ్రాములు.

డ్రాములో $3/5 = 3/5 \times 60$ మినిములు = 36 మినిములు.

ఈ లెక్క ప్రకారము నర్చు 1 డ్రాము 36 మినిములు స్వచ్ఛమైన లైసాల్ కొలిచి, దానిని క్వార్టర్ కొలత గీతలుగల పాత్రలో పోసి, ఒక క్వార్టర్ సాల్వ్యాషన్ కు సరిపోవునంత నీళ్లను కలుపవలెను.

¹ 110 మినిములు లేక నీళ్లు వాస్తవముగ 100 గ్రెయినుల బరువు మాత్రమే తూగు. కాని నర్చులు సాధారణముగ సాల్వ్యాషనులలో నుపయోగించెడి ఘనపదార్థ సంబంధమైన మందులను తూచుటకు బదులుగా కొలిచెదరు. అప్పుడు 1 మినిమ్ = 1 గ్రెయిను అను స్కేలు నుపయోగింతురు. లోపలి కియ్యవలసిన ఏదైన ఒక బలమైన మందును సిద్ధము చేయవలసినప్పుడు, దానిని తూయవలెను. అప్పుడు $\frac{\%}{110} \times$ మొత్తము అను సిద్ధాంత ప్రకారము తూయవలెను.

¹ The ratio method, imperial system. ³ Lysol vaginal douche.

1 శాత పద్ధతి, ఇంపీరియల్ పద్ధతి

అంటు వ్యాపించిన చేతికి తడికట్టు కట్టుటకుగాను 50% మహాగ్నీష్ గంధకితము (మగ్నీషియం నల్ఫేట్) సాల్వ్యాషన్ కావలెనని వైద్యుని యుత్తరవైనయెడల, 50% సాల్వ్యాషన్ అనగా, 100 భాగములలో 50 భాగములు మహాగ్నీష్ గంధకితము కలిసియుండవలెను. ఈ చికిత్స కొరకు 1 పైంటు సాల్వ్యాషన్ అవసరమై యుండును. ఇప్పు డామె యిట్లు లెక్కచేయును: $\frac{1}{2} \times 20$ ఔన్సులు (1 పైంటు) = 10 ఔన్సులు.

కావున ఆమె 10 ఔన్సుల మహాగ్నీష్ గంధకితము పలుకులు తీసి కొని వానిని 20 ఔన్సుల ఉడుకు నీటిలో కలుపును. ఆమె 10 ఔన్సులకు బదులుగా 20 ఔన్సుల నీటిలో నెందుకు కలుపుననగా, ఒక ద్రవమును ఇంకొక ద్రవముతో కలిపినప్పుడు దాని పరిమాణము విస్తరించినట్లు ఘనపదార్థమును నీటిలో కరిగించినప్పుడు దాని పరిమాణమును హెచ్చింపదు.

3. విష్కృతిపద్ధతి, మెట్రిక్ పద్ధతి

25 పాళ్లలో 1 పాలువంతున $\frac{1}{2}$ లిట్టర్ బోరిక్ ఆసిడ్ సాల్వ్యాషన్ సిద్ధముచేయుము. మొదటి యుదాహరణము ప్రకారము.—

$\frac{1}{2} \times 500$ CC. ($\frac{1}{2}$ లిట్టర్) = 250 CC. లేక 20 గ్రాములు (gms.)

కాబట్టి 20 గ్రాముల (gms.) బోరిక్ ఆసిడ్ చూర్ణమును దీసికొని, దానిని 500 CC. నీటితో కలుపుము.

4. శాతపద్ధతి, మెట్రిక్ పద్ధతి

5% స్లూకోస్ సాల్వ్యాషన్ ఒక లిట్టర్ గా సిద్ధముచేయుము. రెండవ ఉదాహరణము ప్రకారము:—

$\frac{5}{100} \times 1,000$ CC. (1 లిట్టర్) = 50 CC.

కాబట్టి 50 CC. ల స్లూకోసు తీసికొని 950 CC. ల నీటితో కలుపుము అనగా స్లూకోసు ద్రవరూపముగా నుండినయెడల ఇట్లు కలుపుము. కాని స్లూకోసు చూర్ణముగా నున్నట్లయిన, 50 గ్రాముల పొడి (చూర్ణము) తీసికొని, దానిని 1,000 CC. ల నీటిలో కలుపుము.

¹ The percentage method, imperial system.

ఏదైన ఒక ప్రమాణము బలముగల సాల్వ్యాషనును, దానికంటే బలహీనమైన సాల్వ్యాషనుగా మార్చుపద్ధతి:

1. నిష్పత్తి పద్ధతి

కార్బాలిక్ ఆసిడ్ స్టాక్ సాల్వ్యాషన్ యొక్క బలము, 20 పాళ్లలో 1 పాలు. నర్సుకు 60 యింట 1 పాలు బలముగల $1\frac{1}{2}$ పైంటు సాల్వ్యాషన్ కావలెను. ఒక సాల్వ్యాషన్ యొక్క బలమును నిష్పత్తిపద్ధతియందు తెలియజేసినప్పుడు, దీనిని చేయు సూక్ష్మపద్ధతి యేదనగా, కావలసిన బలమును నిలువయున్న స్టాక్ సాల్వ్యాషన్ బలముతో భాగించి, కావలసిన సాల్వ్యాషన్ మొత్తముతో గుణించుము. ఈ లెక్కలో స్టాక్ సాల్వ్యాషన్ బలము 1: 20; కావలసిన బలము 1: 60. కావున $\frac{60}{20} \times 30$ ఔన్సులు = 3×30 ఔన్సులు ($1\frac{1}{2}$ పైంటు) = 10 ఔన్సులు.

1: 20 బలముగల 10 ఔన్సుల సాల్వ్యాషన్ తీసికొని, దానికి మిగత కొలత అనగా, 20 ఔన్సుల నీళ్లు కలిపినయెడల, 1: 60 బలముగల $1\frac{1}{2}$ పైంటు కార్బాలిక్ ఆసిడ్ సాల్వ్యాషన్ నీకు లభించును.

2. శాతపద్ధతి

4% బోరిక్ ఆసిడ్ సాల్వ్యాషన్ ఉన్నదనుకొనుము. బలమును శాతములో తెలిపినప్పుడు ఉపయోగించవలసిన సూక్ష్మపద్ధతి యేదనగా, కావలసిన బలమును మీదను, స్టాక్ సాల్వ్యాషన్ బలమును క్రిందను వేసి, కోరబడిన మొత్తముతో గుణించుము. ఈ లెక్కయందు:

$$\frac{1}{4} \times 40 \text{ ఔన్సులు (1 క్వార్ట్) } = 20 \text{ ఔన్సులు.}$$

అనగా 4% బలముగల 20 ఔన్సుల సాల్వ్యాషన్ తీసికొని, మిగత 20 ఔన్సుల నీళ్లు కలుపుము.

మండు మోతాదులో కోరబడిన చిన్న భాగమును కనుగొనుట

(¹ ఫ్రాక్షనల్ డోస్)

బుడ్డిలోగాని, గొట్టములోగాని యున్న మందుకొలతను ఒక చీటిలో వ్రాసి, పైన అంటించుదురు. ఇట్లు అంటించిన కొలతలో ఏదో ఒక

¹ Fractional dose.

భాగముమాత్రమే ఇయ్యమని సాధారణముగా వైద్యుడు నర్సుకు చెప్ప వచ్చును. ఇట్లు వైద్యుడు తుర్విచ్చిన మోతాదు ఒక బిల్లలోగాని, మాత్ర లోగాని, లేక కొన్ని డ్రాముల సాల్వ్యాషన్ లోగాని కలిసియున్న మందులో ఏదో ఒక భాగమై యుండవచ్చును. కోరబడిన భాగమును లెక్కించుటకు ఈ క్రింద కొన్ని యుదాహరణము లియ్యబడియున్నవి:—

1. ఒక బిడ్డకు 2 గ్రెయినుల క్వినైన్ సల్ఫేట్ ఇయ్యమని వైద్యుడు ఆజ్ఞ యిచ్చును. దీని స్టాక్ సాల్వ్యాషన్ లో ప్రతి డ్రాముకు 5 గ్రెయినులు. ఇప్పుడు అనుసరించవలసిన నియమ మేదనగా.—నీవు కోరిన కొలతను మీదను, నీ యొద్దనున్న కొలతను క్రిందను వేసి, సాల్వ్యాషన్ మొత్త ముతో గుణించుము. ఈ లెక్కలో:—

$\frac{2}{5} \times 60 \text{ min. (1 dr.)} = 24 \text{ min.}$ అనగా బిడ్డకు ఇయ్యవలసిన 2 గ్రెయినుల క్వినైన్ సాల్వ్యాషన్ మొత్తము ఈ లెక్కవలన లభించును.

2. మార్పిన్ సల్ ఫేట్ బిల్లు $\frac{1}{4}$ గ్రెయినులు బలముగలవి. దీనిలో నర్సు $\frac{1}{12}$ గ్రెయినుల మందు చర్తముక్రింద సూదితో నెక్కించవలెను. సూత్రముప్రకారము దీనిని చేయవలసిన డెట్లనగా:—

$$\frac{1/12 \text{ (కావలసిన కొలత)}}{1/4 \text{ (మనయొద్దనున్న కొలత)}} \times \text{సాల్వ్యాషన్ మొత్తము}$$

$\frac{1/12}{1/4} = 1/12 \times 4/1 = 1/3$, అనగా, కావలసిన ఫ్రాక్షనల్ మోతాదు ఇదియే.

ఈ సందర్భములో తాను ఉపయోగించబోయెడు సాల్వ్యాషన్ మొత్త మెంతో నర్సు ముందుగానే నిర్ణయించుకొనవలెను. ఎందుకనగా బిల్ల పరిమాణమునుండి, కావలసిన సాల్వ్యాషను చేయుటకు అవసరమైన మందు పరిమాణమును వేరుచేయవలెను. లెక్కను తేలికగా చేయ గలుగునట్టి కొలతను గోరుకొనుట శ్రేయస్కరము. ఈ లెక్కలో 15 అను సంఖ్య మంచిది. దీనివలన $1/3 \times 15 = 5 \text{ Minims (మినిమ్స్)}$ అని సులభముగా లెక్క చేయవచ్చును.

దీని ప్రకారము $\frac{1}{4}$ గ్రెయిన్ బిల్లను 15 Minims (మినిమ్స్) నీటిలో కరిగించి, దానిలో 5 Min. సాల్వ్యాషన్ రోగికి వాడుము.

కొన్ని సార్లు కావలసిన మోతాదు ఒక బిళ్లలోనున్న కొలతకంటె ఎక్కువై యుండవచ్చును. అట్టితెక్క నీ క్రిందివిధముగా చేయవలెను:—

మన యొద్దనున్న అట్రాపిన్ సల్ఫేట్ బిళ్లలు $\frac{1}{100}$ గ్రెయినులు పరిమాణముగలవి. వైద్యుడు ఆజ్ఞ యిచ్చిన ప్రమాణము

$$\frac{1}{50} \text{ (ఇది కావలసినది)}$$

$$\frac{1}{100} \text{ (ఇది మన యొద్దనున్నది)} = \frac{1}{50} \times \frac{1}{2} = 2.$$

అనగా, బిళ్లలోని ప్రమాణమునకు రెండింతలు లేక రెండు బిళ్లల ప్రమాణమును నీవు ఉపయోగించ గోరుచున్నావు. అట్లును దీనిని కావలసిన ప్రమాణముగల నీటిలో కరిగించి, ఉపయోగించుము.

కొందరు నర్సులకు ఈ లెక్కలు చేయుట కష్టముగా నుండును. మందును చిన్న మోతాదులుగా (ఫ్రాక్షన్ ల్ డోసుగా) చేయు విషయములో నెట్టి సందేహము కలిగినను ఆమె ఎల్లప్పుడు పనిమీదనున్న సీనియర్ నర్సునుగాని, వైద్యునిగాని అడిగి రూఢిగా తెలిసికొనవలెను.

పిల్లలకు మందు ఇచ్చు విషయములో నర్సు మరియొక విధమైన లెక్కను జేయ నెరిగియుండవలెను. పెద్దలు భరించగలిగిన మందు మోతాదులను పిల్లలు భరించలేరు. పిల్లలకొరకు వైద్యుడు ఆజ్ఞయిచ్చిన మందుల ప్రమాణమును క్రింద ఇచ్చిన 'యంగ్స్ రూల్' నుపయోగించి నిర్ణయించుట మామూలు

$$\frac{\text{వయస్సు (సంవత్సరములలో)}}{\text{వయస్సు} + 12} \times \text{పెద్దవారి ప్రమాణము} = \text{కావలసిన పిల్లల మోతాదు.}$$

ఉదాహరణము:

1. 2 సంవత్సరముల వయస్సుగల చిన్న బిడ్డకు ఇయ్యగల ఆముదము కొలత యెంత?

$$\text{వయస్సు (సం॥లలో)} = 2 \text{ సంవత్సరములు.}$$

$$\text{పెద్దవారి మందుకొలత (డోసు) 1 ఔన్సు లేక 8 డ్రాములు.}$$

$$\text{కావున } \frac{2}{2+12} \times 8 \text{ డ్రాములు} = \frac{2}{14} \times 8 \text{ డ్రాములు} = 1\frac{1}{7} \text{ dr. లేక}$$

దాదాపుగా 1 డ్రాము.

¹ Young's Rule.

2. 6 నెలల వయస్సుగల చిటిబిడ్డకు ఇయ్యగల 'పొటాసియం బ్రొమైడ్ ప్రమాణము (డోసు) ఎంత?

$$\text{వయస్సు (సం॥లలో)} = \frac{1}{2} \text{ సంవత్సరము.}$$

$$\text{పెద్దవారి ప్రమాణము 30 grs. (గ్రెయినులు.)}$$

$$\frac{\frac{1}{2}}{\frac{1}{2} + 12} \times 30 \text{ grs.} = \frac{\frac{1}{2}}{25} = \frac{1}{2} \times \frac{1}{25} \times 30 \text{ grs.} = 1\frac{1}{5} \text{ grs.}$$

(యంగ్స్ రూలునకు మూడు మినహాయింపు లున్నవి:)

1. నల్లమందును ఏ రీతిగా వాడవలసినను, యంగ్స్ రూల్ ప్రయోగమువలన తేలిన కొలతలో సగము కొలతగల ప్రమాణమునే రోగి కియ్యవలెను.

2. క్విన్లైన్ కొలతను మాత్రము హెచ్చించవలెను.

3. స్ట్రోనిన్ అను మందు నెన్నడును పిల్లలకు ఇయ్యకూడదు.

² మందునిచ్చుట

విద్యార్థిగానున్న నర్సుయొక్క బాధ్యతలలో మందు నిచ్చుట మిక్కిలి గొప్ప బాధ్యత. మందు లిచ్చునప్పుడు అవి త్వరగా, సరిగా శ్రేష్టమైన విధముగా ఫలితమిచ్చునట్లు వానిని నిర్దుష్టముగా నియ్యవలెను. ఈ ఫలితము కనబడుటకుగాను, మందు దినుసుయొక్క గుణము, ఈ గుణమును మార్పు పరిస్థితులు, మందు దినుసువలన కలుగగల ఫలితములు, ఇయ్యవలసిన మందుయొక్క మోతాదు, రోగికిగల రోగము, ఈ మందు నిచ్చుటకుగల కారణము, మితిమించిన మోతాదుగల మందు నిచ్చుటవలన కనబడగల లక్షణములు, మందువల్ల రోగియొక్క తత్వము, మందు నియ్యవలసిన సరియైన కాలము—ఈ మొదలగు విషయములన్నియు నర్సు బాగుగా తెలిసికొని యుండవలెను.

³ మందుల బీరువా

వైద్యశాలలో నుపయోగించెడు మందుల నుంచుకొనుటకు ఒక ప్రత్యేకమైన బీరువా యుండవలెను. దీని తలుపులు ఎల్లవేళల తాళము వేసి యుంచవలెను. రోగులున్న గదిలోనే యీ మందుల బీరువా

¹ Potassium bromide. ² Exceptions.

³ The administration of medicine. ⁴ The Medicine cabinet.

యున్న యెడల, దానిగూర్చి మరి యెక్కువ జాగ్రత్తగ నుండవలెను. మందు లిచ్చుటయందు మంచినేర్పు పొందిన పెద్దనర్సులు తప్ప తక్కినవారెవరును మందుల బీరువా దగ్గరకైనను పోగూడదు.

ఈ బీరువాలోని మందులను వరుసగాను, క్రమముగాను ఏర్పరచి పెట్టవలెను. పాపాణౌషధములను (అనగా విషములను), అన్నిటికంటె పై అరమీద ప్రత్యేకముగా పెట్టి "Poison" (విషము) అను గుర్తుగల చీటి నంటించవలెను. వెలుపల పూయుటకు వినియోగించెడు మందులన్నిటిని ప్రత్యేకమైన అరమీద పెట్టవలెను. కావలసిన మందును సులభముగా కనుగొనగలుగుటకు ద్రవరూపమైన మందులను ఘనరూపమైన మందులను ప్రత్యేకించి పెట్టుటమేలు. ఒక్కొక్క అరమీది మందులను వాని అకారాది పేరులనుబట్టి వరుసగా పెట్టుట మంచిది. క్రిమికల్-ములు (వాక్సిన్సు), సీర మొదలగు కొన్ని మందులను మంచుపెట్టెవంటి చల్లని చోట్ల పెట్టవలెను. సూదిమందు నెక్కించుటకు (ఇన్ జెక్షన్ చేయుటకు) అవసరమైన మందులను ఒక శ్రేణిమీద వరుసగా పెట్టవలెను. వానితో కూడ సూదిమందును సిద్ధము చేయుటకు కావలసిన యితర వస్తువులను గూడ సిద్ధముగా నుంచవలెను.

మందున్న ప్రతిబుడ్డి లేక పాత్రమీద మందుయొక్క పేరును వ్రాయవలెను. ఒక బిళ్ల, మాత్ర, చూర్ణమునందున్న మందు మోతాదును, సోల్యూషనులోని ఒక్కొక్క డ్రాము మందును వివరముగా వ్రాసియుంచవలెను.

పైన అంటించెడు చీటీలు శుభ్రముగా నుండవలెను. అవి మైల పడినవెంటనే వానిని మార్చి క్రొత్తవాని నంటించవలెను. బుడ్లను శుభ్రముగా తుడిచి, వానికి నిండుగా మందుపోసి, బిరడాలు సరిగా బిగించి మూయవలెను. ఒక బుడ్డిలోని మందు రంగుగాని, సితిగాని మారినట్లుండిన యెడలను, మరి యేవిధముగానైనను అది చెడినట్లు కనబడినయెడలను దానిని పారవేసి, దానికి బదులు వేరేమందు తెప్పించవలెను. ఏదైన ఒక మందును ప్రత్యేకముగా వాడుటకు కోరి తెప్పించినయెడల, దానిని వాడుట ముగియగనే, దానిని మరల మందులున్న (స్టాక్) గదికి పంపించి వేయవలెను.

బీరువా అరలు, మందుగ్లాసులు, శ్రేలు, కొలతగ్లాసులు—వీని నన్నిటిని బహు శుభ్రముగా పెట్టవలెను.

¹ప్రమాణము (డోసేజ్)

రోగికి ఒకసారి యిచ్చెడు మందు ప్రమాణమును ఒక డోసు అందురు. ఒక చేంటిబిడ్డయందు ఫలితము కనబడుటకుగాను ఒకసారి ఇచ్చెడు మందు ప్రమాణమును లేక కొలతను ²అధమపక్షము డోసు అనవచ్చును. దేహమునకు హానికలుగకుండ ఒకసారి యిచ్చెడు అధిక ప్రమాణము గలిగిన మందునకు ³అధికపక్షపు ప్రమాణము (డోసు) అనిపేరు. ఈ యధిక పక్షముకంటె ఎక్కువమందు నిచ్చినట్లయిన దానిని ⁴ఓవర్ డోసు అందురు. దీనివలన విషఫలితములు కలుగవచ్చును.

రోగికిచ్చెడు మందు దినుసులయొక్క ప్రమాణమును (డోసును) నిర్ధారణ చేయుటకు అనేక విషయములు గమనించవలెను. కొన్ని యేవనగా:—

1. పరిమాణము: చిన్నవారికంటె పెద్దవారు ఎక్కువ డోసుమందు పుచ్చుకొనగలరు.

2. వయస్సు: యౌవనులైన పెద్దవారికంటె చిన్న పిల్లలకును మునలి వారికిని తక్కువ డోసులమందు నియ్యవలెను. (262-వ పుటలోని యంగ్స్ రూల్ చూడుము.)

3. స్త్రీ పురుష భేదము: స్త్రీలకంటె పురుషులకు ఎక్కువ డోసు మందు అవసరమై యుండును.

4. అలవాటు: ⁵భేదిమందులు, ⁶బాధనాశకములు, ⁷నిద్రాజనకములు మున్నగు మందులను పుచ్చుకొనుటకు అలవాటు పడినవారికి, ఈ మందులు అలవాటు లేనివారికంటె ఎక్కువ డోసులమందు కావలెను.

5. సున్నితత్వము; అసాధారణ స్వభావము: కొందరు బెల్లడోనా, ఐడైడ్స్, ఆస్పరిన్ మొదలగు మందుల నిచ్చినప్పుడు చాల బాధపడుదురు. అనగా, ఈ మందులువారి తత్వమునకు సరిపడలేదని గ్రహించవలెను. వీరికి మందులు వ్రాయునప్పుడు అధిక జాగ్రత్తగలిగి, ఆలోచనతో వ్రాయవలెను.

¹ Dosage. ² Minimum dose. ³ Maximum dose. ⁴ Overdose.

⁵ Cathartics. ⁶ Analgesics. ⁷ Narcotics.

¹ Alphabetically. ² Vaccines and sera.

6. రోగియొక్క స్థితి: చాల బలహీనముగానున్న రోగి, ఆరోగ్యముగానున్న మనిషివలె ఎక్కువమందు త్రాగి తట్టుకొనలేడు.

7. మందుల ప్రయోగించగల మార్గములు: రక్తప్రసరణ మండలములోనికి తిన్నగా ఇచ్చిన మందులు త్వరితముగను, ఫలప్రదముగను పనిచేయును. కావున ఇట్లు ఈ మార్గమున నిచ్చుమందు నోటితో త్రాగించుమందు ప్రమాణములో సగము మాత్రమే యుండును. ఆశనముద్వారా యెక్కించిన మందులు త్వరగా పనిచేయుననిగాని, ఎక్కించిన మందంతయు దేహములో ఇముడుననిగాని చెప్ప వీలులేదు. కావున ఈ మార్గమున నిచ్చుమందు నోటిద్వారా యిచ్చు ప్రమాణమునకు రెండింత లుండును.

సాధారణ ఫలితములు, స్థానిక ఫలితములు గలుగుటకు మందు లియ్యబడును. అవి యియ్యబడు మార్గములు క్రింద పేర్కొనబడినవి:—

1. సాధారణ ఫలితము లిచ్చుటకు మందు లెక్కించెడు మార్గము లెవ్వియనగా:—

- a. ¹అన్న వాహికముద్వారా.
 - (1) నోటిద్వారా.
 - (2) ఆశనముద్వారా.
- b. రక్తప్రసరణ మండలములోనికి ఎక్కించెడు మార్గములు.
 - (1) చర్మము క్రిందుగను.
 - (2) కండరములలోనికి.
 - (3) రక్తనాళములలోనికి.
 - (4) ²ఆంత్రివేష్టనములోనికి.
 - (5) ³వెన్నుపూసలోనికి.

c. చర్మమునకు తైలములను ప్రయోగించెదరు.

d. శ్వాసము:—ఊపిరి పీల్చుకొనుటద్వారా.

2. స్థానిక ఫలితము నిచ్చుటకు ఈ క్రిందివిధమును ప్రయోగింతురు.

- a. ⁴ఊపిరిలోనికి పీల్చుకొనుట.
- b. ⁵తైలమును మర్దనచేయుట.
- c. సస్పాజిటరీలద్వారా.

¹ద్రవమును పాతించి కడుగుట (పరిషేకము) ద్వారా.

²లేపనము (పూతపూయుట) ద్వారా.

సాధారణముగా సామాన్య చికిత్సలకు ఉపయోగించెడు పద్ధతి, నోటిద్వారాను, ఆహార గొట్టము (అన్నవాహికము) ద్వారాను మందు నిచ్చుటయే. ఈ పనికిగాను నర్సునొద్ద ఐదు మినిములనుండి ఒక ఔన్నువరకు ఔషధమును గొలిచెడు కొలత గ్లాసుండవలెను. ఇట్లు కొలిచిన మందును మరియొక గ్లాసులో పోసి రోగియొద్దకు గొనిపోవుట శ్రేష్ఠమైన పని. అప్పుడు కొలతగ్లాసు, అంటుపడకుండ శుభ్రముగా నుండగలదు. చాలమంది రోగులకు ఒకేసారి మందు నియ్యవలసినప్పుడు, ఒక్కొక్కరి మందు నొక్కొక్క గ్లాసులోపోసి, ఆ గ్లాసులను త్రేలో వరుసగా పెట్టుకొనవలెను. ఆ గ్లాసుక్రింద, ఆ రోగిపేరు, పడక సంఖ్య, ఒక చీటీమీద వ్రాసియుంచి తీసికొనిపోయి మందులియ్యవలెను. ఈ పద్ధతి అనుకూలమైనదేగాక, చాల సమయముకూడ నష్టము కాకయుండును. ³మెడిసిన్ డ్రాపర్—అనగా మందును చుక్కలు చుక్కలుగా కొలిచి విడుచుటకు ఒక గొట్టము చాల ఉపయోగముగా నుండును. కాని చుక్కల లెక్క ప్రకారము కాకుండ, మినిముల లెక్కప్రకారము ఇయ్యవలెనని వైద్యుని యుత్తరువై యుండినయెడల, మినిమ్ గ్లాసుకుబదులు మెడిసిన్ డ్రాపరు నెన్నడును ఉపయోగించ కూడదు. మెడిసిన్ డ్రాపరు సరియైన కొలత గొట్టముకాదు. 'మందును గలిపెడు పుల్ల, నీటిపాత్ర, గ్లాసులను గడుగుటకు ఒక గిన్నె లేక పాత్రనిండ నీళ్లు, పాత్రలను దుడుచుటకుగాను ఏదైన పాతగుడ్డ, లేక మెత్తని చేదరమైన కాగితములు—ఇవన్నియు ఈ పనికి చాల అవసరమైన పరికరములు. రోగుల కియ్యవలసిన మందులపట్టిని తప్పులేకుండగను, స్పష్టముగను వ్రాసి, దగ్గరనే పెట్టుకొనవలెను.

నోటిద్వారా మందునిచ్చునప్పుడు నర్సు గమనించవలసిన నియమములు పెక్కు గలవు. అవేవనగా:—

1. అవసరమైన వస్తువులన్ని యుండునట్లు చూడుము.
2. నీవు చేయుచున్న పనిని ఏకదీక్షగ గమనించుము. ఎవరితోనైనను మాట్లాడకుము.

¹ Alimentary canal. ² Intraperitoneally. ³ Intraspinally.

⁴ Inhalations. ⁵ Liniments.

¹ Irrigations. ² Painting. ³ Medicine dropper. ⁴ A stirring rod.

3. వైద్యుని యుత్తరువును రెండుసార్లు చదువుము. అనగా మందును కొలతగ్గానులో పోయకముందును, పోసిన వెనుకను తిరిగి చూడవలెను.

4. బుడ్డిమీది చీటిని మూడుసార్లు చదువుము. బుడ్డిని తీసికొన్నప్పుడు, కొలతగ్గానులో పోయకముందు, తిరిగి బుడ్డిని దానిస్థానములో పెట్టునప్పుడును చూడవలెను.

5. మిశ్రమమందులను సొల్యూషనులను పోయకముందు ఎల్లప్పుడు బుడ్డిని బాగుగా కుదిలించుము.

6. మందు పోయుచుండగా, బుడ్డికి అంటించిన చీటి మైలకాకుండ, దానిని పైకి త్రిప్పి బుడ్డిని చేతితోపట్టుకొనుము. పని ముగిసినతరువాత బుడ్డిమూతిని తుడిచి, బిరడాపెట్టి, దానిస్థానములో నుంచవలెను.

7. చదువునప్పుడు కొలతగ్గానును నీ కంటిమట్టమునకు సమముగ పట్టుకొనుము.

8. ఎల్లప్పుడు వైద్యుని యుత్తరువుప్రకారము మందును సరిగ నియ్యవలెను. మినిములని ఉత్తరువైనప్పుడు మినిములనే వాడుముగాని, చుక్కలు వాడకూడదు. డ్రాములని ఉత్తరువైనప్పుడు, డ్రాములేకాని టీస్పూనులు కాదు.

9. ఎల్లప్పుడు నియమితవేళకు మందిమ్ము. దినమునకు మూడు సార్లు (t.i.d.) లేక నాలుగుసార్లు (q.i.d.) ఇయ్యవలెనని ఉత్తరువుచేసిన మందును తగిన వ్యవధివిడిచి, క్రమముగా వేళ కియ్యవలెను. అనగా 8—12—4 లేక 9—1—5—9 గంటల కియ్యవలెనేకాని, 8—10—6 లేక 9—12—3—6 గంటల కియ్యకూడదు. భోజనమునకు తరువాతను (p.c.) భోజనమునకు ముందును (a.c.) ఇయ్యవలెనని వైద్యుడు ఉత్తరువుచేసిన మందులను భోజనమునకు ముందును, వెనుకను ఒక అరగంటలోపుగా నియ్యవలెను. రోగికి ఒకటికంటె శక్తువమందు లిచ్చునప్పుడు వానిని ఒకేసారి పోయవచ్చునో లేదో వైద్యునివడిగి కనుగొనుము. ఎందుకనగా కొన్నిమందులు ఒకదానితో నొకటి సరిపడవు.

10. నీకు సందేహముగానున్న మందులనుగాని, ఊరుపేరులేని బుడ్డిలోని మందునుగాని యెన్నడును ఉపయోగించకుము.

11. ఎన్నడును చీకటిలో మందు సిద్ధముచేసి యియ్యకుము.

12. మందును సిద్ధముచేయు నర్పు, దానిని సిద్ధముచేసినవెంటనే రోగి కియ్యవలెను. రోగి దానిని త్రాగునో లేదో యని దగ్గర నిలుచుండి చూడవలెను. రోగి దానిని త్రాగనొల్లక పోయినయెడల, ఆ సంగతి చార్జి నర్సునకుగాని వైద్యునికిగాని తెలియజేసి చార్జ్మీద వ్రాయుము.

13. ఒక రోగి కియ్యవలసిన మందును మరియొక రోగిద్వారా పంపించకూడదు.

14. మందులను ఇచ్చిన తరువాతనే వానిని వ్రాసిపెట్టుము. ముందుగా ఎన్నడును వ్రాయకుము.

15 పరికరములన్ని శుభ్రముగను, వరుసక్రమము ననుసరించియు నుండునట్లు చూడుము.

వెవ్వరుమందుల నిచ్చుటకు క్రింద కొన్ని సలహాలియ్యబడినవి:— ఇనుము కలిపిన మిశ్రమమందు (ఐరన్ మిక్చర్), ఆసిడ్స్ (ఆమ్లములు) మొదలగు కొన్ని మందులను గొట్టముగుండ ఇయ్యవలెను. తేదా పండ్లకు తగలకుండ మ్రింగునట్లుచేయుము. ఎందుకనగా, అట్టి మందు పండ్లు కరగట్టునట్లుచేయును.

రోగికి అసహ్యముగానుండు మందులను ఫలముల రసము, చనీరు, మంచు, చేక్కెర, తేనె మొదలగు వస్తువులతోచేర్చి యియ్యవచ్చును.

ఇట్లు అసహ్యమైన మందులను చిన్న చిన్న ప్రమాణములుగా కాపసుల్స్ అను గొట్టములయందు నింపియిచ్చెదరు. సాధారణముగా చూర్ణములుగానున్న మందులను పుచ్చుకొనుటయే కష్టము. వానిని నీరు, సిరప్—వీనిలో రోగి కేది యిష్టమో దానిలో కలిపి యియ్యవచ్చును. ¹మూత్రమును వృద్ధిచేయుట కిచ్చెడిమందులను, దగ్గుమందులను (దగ్గు కొరకైన సిరపులను తప్ప) ²చెమట హెచ్చుగా పట్టుట కిచ్చెడు మందులను 6—8 బౌన్సుల నీటితో కలిపి యిచ్చినయెడల అధిక ఫలితము కనబడును. స్త్రావకము తప్పిన రోగికి ఎన్నడును నోటిద్వారా మందు నియ్యరాదు. కాని ³స్టమక్ట్యూబ్ లేక నేసల్ట్యూబ్ వాడవచ్చును. ఎందుకనగా అట్టి రోగులకు సాధారణముగా మ్రింగుటకు శక్తి తగ్గిపోవును.

చిన్న పిల్లలకు మందునిచ్చుట చాల కష్టమైన పని. బిడ్డకు మందును త్రాగించునప్పుడు, వాని ముక్కుమూసి బలవంతముగా మందును మ్రింగిం

¹ Mixtures.

¹ Diuretics. ² Diaphoretics. ³ Stomach or nasal tube.

చుటవలన మందును లోపలికి పీల్చుకొనవచ్చును. అందువలన నది చాల అపాయకరమైన సంగతిగా నెంచబడుచున్నది. మందు మ్రింగువిషయములో బిడ్డ తోడ్పడనియెడల, ఒక చిన్న గరిటెను నోటివెనుకకు పోనిచ్చి యుంచినయెడల, ఈ పని జరుగుటకు వీలగును. బిడ్డ బలహీనముగా గాని, సగము తెలివిమాత్రమే గలిగియున్నప్పుడుగాని, వాని నాలుక చినరస కొన్ని మందుచుక్కలుమాత్రము వేయుము. తక్కిన మందియ్యక ముందు మొదటిది మ్రింగెనని నిశ్చయముగా తెలిసికొనుము. మందు నిచ్చినప్పుడు బిడ్డయొక్క తలను కొంచెము ఎత్తియుంచవలెను.

¹నిలిచియుండగల ఎసీమాలను మూలమునను సప్పజిటరీల మూలము నను పురీషనాళముద్వారా, రోగికి మందులిచ్చెదరు. ఇట్లు నిలిచియుండు ఎసీమా, సప్పజిటరీని యిచ్చెడు పద్ధతి, 7-వ అధ్యాయములో వివరించబడినవి.

రక్తప్రసరణమండలము మూలముగా మందుల నెక్కించెడు పద్ధతులు, శస్త్రవిధానములైయున్నవి. అవి 10-వ అధ్యాయములో వివరించబడియున్నవి.

²పాదరసపు టంజనమువంటి కొన్ని మందులు, అంజనము చర్మము మీద రుద్దినంతమాత్రమున లోపలికి ఇనికిపోవును. మందు పూయవలసిన భాగమును బాగుగా శుభ్రముచేసి, యెండనియ్యవలెను. నర్సు తన చేతికి రబ్బరు గ్లాస్ తగిలించుకొని 15-20 నిమిషములు అంజనమును బాగుగా ఆ భాగమున రుద్దవలెను. ఇదే ప్రాంతములో వెంటనే రెండవసారి మందు రుద్దకూడదు.

కొన్ని మందులను లోపలికి పీల్చుకొనజేయుటమూలమున ప్రయోగించవచ్చును. మత్తుకలిగించెడు మందులనుగూర్చి 37-వ అధ్యాయములో ప్రస్తావించబడినది. ³అరోమాటిక్ స్పిరిట్స్ ఆఫ్ అమ్మోనియ నంటి కొన్ని చురుకు కలిగించెడు మందులను కొంచెము దూది లేక గాజ్ గుడ్డమీద పోసి, ముక్కు దగ్గర పట్టుకొనవచ్చును. ⁴ఉబ్బసముకొరక వాడెడు స్త్రమోనియం అను మందును బొగ్గులవలన కలిగించిన నిప్పుల మీద పెట్టి వేడిచేయవచ్చును. ⁵ఎమిల్ నైట్రేట్ వంటి మందులను సిద్ధము

¹ Retention enemata and suppositories. ² Mercurial ointment.

³ Aromatic spirits of ammonia. ⁴ Asthma. ⁵ Amyl nitrate.

దీని నిచ్చెడివిధములు. (a) స్వచ్ఛమైనదిగాను, కల్తీలేనిదిగాను (b) మంచువలన చల్లగచేసియు (c) ఎముల్నుగాచేసియు దీని నియ్యవచ్చును.

(2) కాలొమెల్ (హైడ్రైరి సబ్ క్లోరైడం) డోసు, $\frac{1}{2}$ -3 gr. p.o.

ఇది పాదరసముతో కలిపిచేసిన కాంపౌండు మందు. ఇది విరేచనములు కలుగజేసి, పిత్తము హెచ్చుగా ప్రవించునట్లుచేయును. దీనిని కొన్నిసార్లు చిన్న డోసులుగా విభాగించి యిచ్చెదరు. దీనివెంటనే భేదికి యుష్పనియ్యవలెను. అప్పుడు మందులోని పాదరసము శరీరములో ఇంకకుండ బహిష్కరించబడును. దీనిని సోడియం బైకార్బోనేట్ తోచేర్చి యిచ్చినట్లైన, దీనివలని బాధ కొంత తగ్గును.

(3) ఇతర సాధారణజౌషధము లేవనగా:—¹రుబార్బ, ²సెన్న, ³లికొరిస్ అనునవి.

⁴సేలైన్ (ఉప్పు) విరేచనపుమందులు (హైడ్రొగార్స్): ఇవి టిష్యూలనుండి ద్రవమును (నీరును) లాగి, నీళ్ల విరేచనమగునట్లు చేయును.

(1) ఎప్సొమిట్ (భేదియుప్పు) లేక మిక్స్చుర్ సల్ఫేట్. డోసు, 30-240 gr. ✓

ఇది దానికి సమానమైన నీటిలో కరుగును. కావున బాగుగా సాచురేటెడ్ సొల్యూషను ఏర్పడును. సాధారణముగా ఇది త్వరగా పనిచేయును. 1-3 గంటలలో ఫలితము కనబడును. ఉప్పుతోచేర్చి యెంత ఎక్కువ నీరు పుచ్చుకొందురో అంత త్వరగా పనిజరిగి, భేది యగును.

మలబద్ధకము, గుండె, మాత్రపిండముల వాపునకు దీనిని ప్రయోగించెదరు. పురుగుబులు బయటవేయుటకు ఇచ్చెడు మందుల తరువాతను దీనిని ప్రయోగించెదరు. దీనిని కండరములలోనికి (i.m.) ఎక్కించి నప్పుడు బాధను కలుగజేయుటకు ఎక్కించినను, లేక నోటితో త్రాగించినను (i.m.) కంటే ఎక్కువగా పనిజరిగి, భేది బట్టిడిని తగ్గించును. కాని యిది చిన్న పిల్లలను, చాల బలహీనముగా వుండి బలహీనపడజేయును.

¹ Rhubarb. ² Senna. ³ Licorice. ⁴ Saturated solution.

⁵ High blood pressure.

కావున దీనిని మలబద్ధమునకు శ్రమముగా నియ్యరాదు. లేక 'సల్ఫోస్ మైడ్' మందులతోనైనను దీనిని గలిపి యియ్యరాదు.

(2) సోడియం సల్ఫేట్ డోసు, 30-240 gr. p.o.

2. 'అంతెల్మింటిక్స్' /

ఈ మందులు ప్రేగులలోని పురుగులను జంపి, వానిని బయటికి త్రొక్కివేయును. ఇవి రోగియందు అతిబలమైన విషవస్తువులుగా పని చేయునుగాన, వానిని చాల జాగ్రత్తగానిచ్చి, వాని తరువాత కతార్టిక్స్ అను విరేచనపు మందుల నియ్యవలెను. పై మందునిచ్చిన దినముననే రోగి ప్రేగులు బాగుగా కదిలి విరేచనము కావలెను. లేనియెడల, ఈ మందు ఒంటిలో ఇంకినందున విషప్రయోగము కావచ్చును. ఈ యాపదను దొలగించుటకే విరేచనపు మందు నియ్యవలెను. ఏదైన ఒక కారణముచేత రోగిగూడ బలహీనముగానున్నట్లు, దాని వేగముగల నాడిచేత గాని, శబ్దముచేతగాని తెలిసికొనినప్పుడును, లేక జ్వరమునుబట్టి రోగి గూడ యెక్కువ పనిచేత శ్రమపడుచున్నప్పుడును రోగికి పురుగుల మందు ఇయ్యకూడదు. ప్రేగులలో శేషించియుండు మందును బయటికి తీసి వేయుటకు సాయంకాలమున ఒకసారి యెనెమ నియ్యవచ్చును.

ప్రేగు కదిలి విరేచనమగువరకు భోజనము పెట్టకూడదు.

(a) ఏటికపాములకు మందులు.

(1) 'హెక్సిల్ రిసార్సిన్' క్రిస్టల్స్ (ఇవి క్యాప్సుల్స్ లో నుండును.) డోసు, 15 gr. ఇది పెద్దవారి కియ్యవలసిన అధికపక్షము మోతాదు.

(2) 'సాంటానిన్'. డోసు 1-3 gr. ✓ దీనినియ్యక పూర్వమును, ఇచ్చిన పిమ్మటను ప్రేగులు బాగుగా శుభ్రమగునట్లు విరేచనమున కియ్యవలెను. ఈ మందు నియ్యకముందు రెండు గంటలును, ఇచ్చిన తరువాత రెండు గంటలవరకును రోగి యేమియు భుజించకూడదు,

ఓవర్ డోసుయొక్క చిహ్నములు:—నవ్వు పచ్చగానుండుట డోకు, నమనము, కంఠమున బలము, కలవరింపులు, కొలాప్స్. దీనికి చేయవలసిన చికిత్స—అహారకోశమును గడుగుట, వాంతి

¹ Sulphonamide. ² Anthelmintics. ³ Hexylresorcinol crystals.

⁴ Santonin. ⁵ Yellow vision.

చేయించు మందులనిచ్చుట, విరేచనమునకు నిచ్చుట. ఈడ్పు రోగము వచ్చినయెడల క్లోరోఫార్మ్, ఈతర్ అను మందులను, గుండెకు బలము కలుగజేసెడు టానికులు, చురుకుకలుగజేయు మందులు నిచ్చుట.

(3) 'చెనోపోడియం నూనె'. డోసు 3-15 m. దీనిని ఏటిక పాములు, కొంకిపురుగులు, నులిపురుగులు, నట్టలకు ప్రయోగించెదరు. దీనిని భేదియుప్పుతో కలిపి యియ్యవచ్చును. లేక రెండుడోసుల మందును క్యాప్సుల్సులో నింపి, ఒకటి యిచ్చిన గంటసేపటికి మరియొక మోతాదు ఇయ్యవచ్చును. కాని యట్లు ఇచ్చినయెడల, దీనికి ముందును వెనుకను భేదియుప్పును ద్రాగించవలెను. ఈ మందునియ్యక పూర్వము నాలుగు గంటలు రోగి యేమియు భుజించకూడదు.

దీని ఓవర్ డోసుయొక్క చిహ్నము లేవనగా:—నిద్రమత్తు, అధిక దాహము, కడుపులో అధికనొప్పి, రోగి క్రుంగిపోవుట, ఈడ్పులు, పక్ష వాతము. లక్షణములనుబట్టి చికిత్స చేయవలెను; ఎనెమల నియ్యవలెను.

(b) కొంకిపురుగులకు మందులు.

(1) చెనోపోడియం నూనె.

(2) 'కార్బన్ టెట్రాక్లోరైడ్'. డోసు 30-60 m. దీనిని కరిగిపోవునటువంటి గొట్టముల (క్యాప్సుల్సు)లో పెట్టియిచ్చి, దీని తరువాత మగ్నీషియం సల్ఫేటు నిచ్చెదరు. 'పిండిపదార్థముగల భోజనము కడుపునిండ తినిన తరువాత ఈ మందు నియ్యవలెను.

(3) హెక్సిల్ రిసార్సిన్.—దీనిని ఏటికపాములకు ఇచ్చునట్లే యిచ్చెదరు.

కార్బన్ టెట్రాక్లోరైడ్, చెనోపోడియం నూనె—ఇవి రెండు బిడ్డల కును, ఆల్కాహాలు త్రాగువారికిని, కాలేయమందు జబ్బుగలవారికిని యిచ్చినయెడల అపాయము కలుగవచ్చును.

(c) నట్టలకు మందు.

(1) 'ఫిలిక్స్ మాస్' (మేల్ ఫెర్న్) డోసు, 60-180 gr. p. o. ఈ మందును ప్రయోగించకముందు రెండుదినములు రోగిని

¹ Oil of chenopodium. ² Carbon tetrachloride. ³ Carbohydrate meal.

⁴ Filix mas.

ఉపవాసముంచి, భేదిమందునిచ్చి ప్రేగులు శుభ్రము చేసినవెనుక ఆస్పిడి యం ఫిలిక్స్ మాస్ అను మందు నియ్యవలెను.

(2) ¹ పెపా: లేక గుమ్మడి విత్తనములు. సాధారణ గుమ్మడి కాయయందలి బాగుగా పండిన విత్తనములు. ఇవి నట్టలకు ఇచ్చెడు మంచి మందు. ఈ మందు ఇచ్చెడు దినమునకు ముందటిదినము రోగి ఉపవాసముండవలెను. మందు పుచ్చుకొనవలసిన దినమున తాజా గుమ్మడిపండునుండి తీసిన $\frac{1}{4}$ బౌన్సుల విత్తనములను బాగుగా పొడిచేసి, తేనెలో లేక చక్కెరనీటిలో బాగుగాకలిపి, రంగరించి, తెల్లవారుజాము ననే యియ్యవలయును. దీని తరువాత విరేచనమునకు మందు నియ్య వలెను.

(3) కార్బన్ టెట్రక్లోరైడ్.—దీనిని కొంకిపురుగుల కిచ్చినట్లే యియ్యవలెను.

(d) నులిపురుగులకు మందు.

(1) ³క్వాష్యా: పురీషనాశమును ఖాళీచేసి, 5—10% మందు నుపయోగించి, యీ మందుతో రోగి పురీషనాశమును గడుగవలెను. ఇది నులిపురుగులకు శ్రేష్ఠమైన మందు. 15—30 నిమిషములు కడు పులో నిలిచియుండు ఎనెమగాగూడ దీని నియ్యవచ్చును. దీనిని సరి సమానమైన నీటితో కషాయమువలె తయారు చేయుదురు.

(2) ⁴పటిక $\frac{1}{2}$ —1% సొల్యూషన్ గా సిద్ధముచేసి యెనెమగా నియ్యవలెను. (10 gr.—1 oz.)

(3) వేపాకు కషాయమును ఎనెమగా నిచ్చెదరు.

3. ⁵అస్త్రింజెంట్లు (ఒగరు మందులు.)

ఇవి రక్తకణములు టిష్యూలు ముడుచుకొనునట్లు చేయు మందులు. లోహములు, ఉద్భిజ్జములు (చెట్లు మొదలైనవి)—వీనినుండి తయారుచేసిన మందులును అస్త్రింజెంట్లు మందులరకములో చేరియున్నవి. వీనిని

(1) పుండ్లమీదను, గాయములమీదను వేసినప్పుడు పేరుకొనిన గ్రుడ్డు లోని సాన (ఆల్ బ్యుమెన్) పూతవలె ఏర్పడును. ఇవి ⁶కణములను గాయ పడకుండ కాపాడి, గాయములు మాన్పుటకు తోడ్పడును. (2) రక్తము

¹ Pepo. ² Pinworms or threadworms. ³ Quassia. ⁴ Alum.

⁵ Astringents. ⁶ Cells.

కారుచున్నచోట ఈ మందులను ప్రయోగించినప్పుడు, రక్తధార కట్టునట్లు చేయును. (3) అమత్వచయను పొరకు ప్రయోగించినప్పుడు, పొరలు ముడుచుకొని, వానియందలి స్రావములు ఆపబడును.

a. ¹బిజ్మత్: ఇదియొక లోహము. ప్రమాణము: బిజ్మత్ సబ్ నైట్రేట్ 5—20 gr. సబ్ కార్బోనేట్ 10—30 gr. p. o. కడుపులోను, ప్రేగులోను జఠరాగ్నిలోను పుండులేచినను అతి విరేచనములకును అస్త్రింజెంట్లు మందువలె దీనిని ప్రయోగించెదరు. కణములపైన చర్మపుపొర యేమియు నుండనందున, ఈ మందును ఆముదముతో కలిపి యిచ్చి నట్లయిన, కణములమీద బాగుగా, గట్టిబంకవలె ఇది అంటుకొనును.

b. అల్యూమినియమ్: (స్పటికము) ఇది పటిక రూపముననుండు లోహము. నోరును శుభ్రముచేయు ద్రవముగాను, నులిపురుగులను జేంపుటకు ఎనెమగాను దీనిని ప్రయోగించెదరు. దీని సొల్యూషన్ ప్రమాణము $\frac{1}{2}$ —1%. ఉండవచ్చును.

c. ²సిల్వర్ నైట్రేట్ (రజతనత్రితము): 1—5000 పాళ్లు మోతా దును ప్రేగులోని ³కోలన్ అను భాగమును గడుగుటకు ఉపయోగించె దరు. (60 gr.—3 pts.)

d. ⁴ట్యానిక్ ఆసిడ్: చెట్లబెరడులో పెరిగెడు వేదార్థములనుండి దీనిని చేయుదురు. 20% పాళ్లుగల ట్యానిక్ ఆసిడ్ ములామును ప్రయో గించి ⁵మలలు ముడుచుకొనునట్లు చేయుదురు. 1—10% బలముగల సొల్యూషనును కాలుటవలన గలిగిన గాయములు మాన్పుటకు ఉపయో గించెదరు.

4. ⁶అంటాసిడ్స్ (పిత్తఘ్నములు) (పులుపునకు విరుగుడులు.)

ఆహార కోశమునందలి పులుపును విరిచివేయగల మందుదినసులు అంటాసిడ్స్ (పిత్తఘ్నములు) అనబడును. దీనిని జఠరాగ్ని పుండునకు ముఖ్యముగా నుపయోగించెదరు.

ఉదాహరణములు: సున్నపునీరు. మోతాదు 1—4 fl. oz. p. o.; సోడియం బైకార్బోనేట్ 15—60 gr. p. o.; మెగ్నీషియం, ఆక్సైడ్ 10—60 gr. కార్బోనేట్ 10—60 gr. పాలు మోతాదు, 60—240 m.

¹ Bismuth. ² Silver nitrate. ³ Colon. ⁴ Tannic acid.

⁵ Hemorrhoids. ⁶ Antacids.

5. ఇమెటిక్స్ (వాంతిమందులు.)

వాంతి మందులకు ఇమెటిక్స్ అని పేరు. ఉదాహరణములు: వేడి నీటితో కలిపిన ఆవాలపొడి. 1 dr. పొడిని ఒక గ్లాసు నీటితో కలిపి ఇయ్యవలెను; వేడి నీటితో కలిపిన ఉప్పు. 1—2 dr. మోతాదును ఒక గ్లాసు నీటితో కలిపి ఇయ్యవలెను. ఇపికాక్ యను పొడిని 15—30 gr. వేడినీటితో కలిపి ఇయ్యవలెను.

6. ఆంటి ఇమెటిక్స్ (ఛర్దినాశకములు.)

కడుపులో డోకును, వికారమును దొలగించి వాంతిని నివారించు మందులకు ఆంటి ఇమెటిక్స్ అని పేరు.

a. అంటాసిడ్స్ (పిత్తఘ్నములు) ఇవి యాహార కోశమునందలి పులు పును విరుచుచువిగాన వీనిని అంటాసిడ్స్ అందురు. వీనికి ఉదాహరణము:— సున్నపునీరు, సోడియం బైకార్బోనేట్, మెగ్నీషియం సాల్ట్స్ (ఉప్పు).

b. నెడటిప్స్:—అనగా శామకములు లేక ఉపశమనము గలిగించు మందులు. ఉదాహరణము: మార్పిన్.

c. అస్ట్రిజెంట్స్ (గ్రాహకములు).—అనగా నరములను సంకుచితముగాచేసి రక్తవాహినుల యాకారమును సన్నముగా చేయునవి. ఉదా: బిజ్జెల్ సబ్ వైట్రేట్ 5—20 gr.

7. స్టమాకిక్స్ (పాచనములు.)

జీర్ణశక్తిని ప్రేరేపించి, ఆకిలిని యెక్కువచేయు మందులకు స్టమాకిక్స్ అని పేరు.

a. క్వినిన్ (క్వైనా.)

b. టింక్చర్ నక్స్ వామిక (విషముష్టిమద్యారోము.) మోతాదు 10—30 m. p. o.

8. జీర్ణశక్తి తోడ్పడు మందులు

a. డైల్యూట్ హైడ్రోక్లోరిక్ ఆసిడ్:—మోతాదు, 5—60 m. p. o. నీటితోగాని, పండ్ల రసముతోగాని కలిపి భోజనమునకు ముందును, భోజనముచేయుచుండగను ఇయ్యవచ్చును.

¹ Emetics. ² Stomachics. ³ Tr. nux vomica,

⁴ Dilute hydrochloric acid.

దీర్ఘకాలమునుండియున్న గుల్మవ్యాధి, తదితర వ్యాధులయందు దేహమునందలి హైడ్రోక్లోరిక్ ఆసిడ్ తక్కువై యుండును. అందువలన జాతరికరసమునందలి (కాలకము) అను పదార్థము ఆహారమును జీర్ణింప జేయ లేనిదై యుండును. అప్పుడు జీర్ణమగుటకు పలుచన చేసిన హైడ్రోక్లోరిక్ ఆసిడ్ ను భోజనముయిన తరువాత p. o. గా నిచ్చెదరు. ఈ మందు పండ్లకు దగిలినయెడల నవి మొద్దుబారును గాన, వానికి తగలకుండుటకు మందు త్రాగెడు ఒక గొట్టము (ట్యూబ్) గుండ నియ్యవలెను.

b. పెప్సిన్ (కాలకము.)

ఆరోగ్యమైన పండుల ఆహార కోశములందలి అమత్వచలనండి యిది లభించును. జాతరికరసమునందలి పెప్సిన్ (కాలకము) అనునది తరిగి పోయినను, లేకుండ పోయినను జీర్ణమగుటకు ఈ పెప్సిన్ (కాలకము) అను మందును వాడుదురు. ఇది ఆమ్లము (ఆసిడ్) చేరియున్నప్పుడే పనిచేయును. కావున దీని నెల్లప్పుడు పలుచనచేసిన హైడ్రోక్లోరిక్ ఆసిడ్ తో చేర్చి ఇయ్యవలెను.

9. కార్మినేటివ్స్ (వాతహరణములు.)

ఆహారకోశములోను, ప్రేగులలోను వాయువు చేరకుండ ఇది ఆపును. ఒకవేళ వాయువు చేరినను, దానిని బయటి వెడలగొట్టగలదు.

a. పెప్పర్ మింట్ (పుదీనా.)

(1) పెప్పర్ మింట్ నూనె. (ఓలియం మెంత పిప్పరీట) 1—3 m.

(2) సోడియం బైకార్బోనేట్, పెప్పర్ మింట్ మిక్చర్ 1 dr. p. o.

b. అల్లము (జింజిబెరిసె.)

దీనిని సారముగాగాని, టింక్చర్ గాగాని ఇచ్చెదరు. మోతాదు 5—10 m వేరును పచ్చిగాగాని, ఉడికించిగాని లేక షర్బత్ లో ఊరవేసి గాని తినవచ్చును.

c. ఇంగువ

దీనిని మాత్రలుగాగాని, టింక్చరుగాగాని పుచ్చుకొనవచ్చును. డోస్ 30—60 m. భరించ నలవిగాని చెడువాసన దీనికి గలదు.

d. అరోమ్యాటిక్ స్పిరిట్స్ ఆఫ్ అమ్మోనియ (క్రిందచూడుడు.)

¹ Pepsin. ² Carminatives. ³ Oil of peppermint. ⁴ Asafetida.

⁵ Aromatic spiris of ammonia.

II. రక్త ప్రసరణమండలము మీద పనిచేయు మందులు

1. గుండెకు చురుకుదనము కలిగించు మందులు.

a. ¹కర్పూరము:—దీని నొకచెట్టునుండి చేయుదురు, మోతాదు, నూనెలో 1-3 gr. (క్యాంఫర్) కర్పూరము కలిపి చర్మముక్రిందుగా నెక్కించవలెను.

ఇది గుండెమీద చాల త్వరగా పనిచేయునుగాని, కొంచెము కాలమే దీని ప్రభావము నిలిచియుండును. దీనివలన గుండె కొట్టుకొనుట బలపడును.

b. అమోనియ:—(నవాసారము) ఇది బలమైన ఔషధము (అల్కలైన్) ఆరోమాటిక్ స్పిరిట్స్ ఆఫ్ అమోనియను లోపలికి పీల్చుకొనునట్లు చేయుదురు. మోతాదు, 15-60 m. వరకు నీటితో కలిపి నోటిమూలముగా ఇచ్చెదరు.

తలతిరిగి సొమ్మసిల్లి, చలువవాయువు కమ్మినప్పుడు త్వరగా పనిచేసి, తత్కాలికమునకు ఫలితము కలుగునట్లు గుండెకును, శ్వాసకును చురుకుదనము కలుగజేయుటకొరకు దీని నిచ్చెదరు. అవసరమైన దానికంటె నధికమైన ఆసిడ్ను ఇది తగ్గించగలదు; లేక విరిచివేయగలదు. అట్లే ఆహారకోశములో వాయువు చేరకుండచేయును.

c. ²అడ్రెనలిన్ లేక ఎపినెఫ్రైన్:—అడ్రెనలిన్ క్లోరైడ్ సోల్యూషనును 1-1000, 2-8 m. మోతాదుగా చర్మముక్రిందుగాని, కండరములలో ³ఇది లేక గుండె కండరమునకుగాని యెక్కించవచ్చును.

ఇది, జంతువులలో పుట్టు ఆడ్రినల్ లేక సుప్రరీనల్ గ్రంథినుండి తీయబడిన కషాయము (ఎక్స్ట్రాక్ట్). దీని నిప్పుడు లెబారటోరిలో సులభముగా దొరకగల వస్తువులనుండియు సిద్ధముచేయుచున్నారు.

ఇది రక్తనాళములను ముడుచుకొనజేయును. ఇందువలన రక్తము కారుట నిలిచిపోవును. గుండె కొట్టుకొనుటయొక్క నడి తగ్గి బలపడును. దేహము అదరుట (షాక్), మూర్ఛిల్లుట (కోలాప్స్) యనునవి సంభవించినప్పుడు దీని చికిత్స అవసరమైయుండును. రక్తము కారుచున్నచోటగాని, దేహపు చర్మము (అమత్వచ) వాచియున్నచోటగాని దీనిని పూయవచ్చును.

d. ⁴క్యాఫిన్ (283 పుట చూడుము.)

e. ⁵(స్ట్రిక్నీన్) (282 పుట చూడుము.)

f. ⁶అట్రాపిన్ (289 పుట చూడుము.)

g. ⁷పిట్యూయిట్రీన్ (293 పుట చూడుము.)

2. గుండెను బలపరచెడు బలీయములు (టోనిక్స్).

⁸డిజిటాలిన్:—దీనిని ఒకచెట్టు ఆకులనుండి చేయుదురు. టింక్చర్ డిజిటాలిన్ 5-15 m. డిజిటాలిన్ $\frac{1}{100}$ - $\frac{1}{50}$ gr. మోతాదును చర్మముక్రిందుగా నెక్కించవలెను. డిగాక్సిన్ - $\frac{1}{10}$ - $\frac{1}{50}$ gr. p.o. 1

ఈ మందు, గుండె బలముగాను, నిదానముగాను కొట్టుకొనునట్లు చేయును. రక్తము శరీరమంతట ప్రసరించునట్లును చేయును. మూత్ర పిండములయందు రక్తమిట్లు ఇంతకు ముందుకంటె బాగుగా ప్రసరించుచున్నందున రోగి యెక్కువ మూత్రముపోయును. వాపురోగమున్న యెడల, నీరు రక్తకణములలో చేరియుండుటకు వీలులేనందున వాపు తగ్గును. కాని దీనివలన పలుమారు కడుపులో త్రిప్పటయు, వాంతి యగుటయు, అతివిరేచనములగుటయు సహజము. ఈ మందు దేహములో చాల నిదానముగా ఇముడును; నిదానముగ బహిష్కరింపబడును. అందువలన ఇది దేహములో చేరిపోయి ఆపదకలిగించవచ్చును. ఇట్టి యాపదకు య్యములెఫిన్ ఆక్షన్ అని పేరు.

మితిమీరిన మోతాదుయొక్క లక్షణములు (గుణగతచర్య):—నాడి నిదానముగా కొట్టుకొనుట. దీనిలెక్క నిమిషమునకు 50 కంటె తక్కువగా నుండవచ్చును. క్రమము తప్పియుండును. వదలకుండ కడుపులో వికారముగానుండుట, వాంతియగుట, తలనొప్పి, అతివిరేచనములు, కలవరింతలు, ఈడ్పు మొదలైనవి.

చికిత్స:—మంచిచ్చుట మానివేసి, సంగతి వైద్యునికి తెలియజేయుము. రోగిని నెమ్మదిగ నుండనిమ్ము. గుండెమీద మంచు తిత్తినిగాని, ఉడుకు నీటి సంచినిగాని పెట్టుము. విషము బాగుగా ఎక్కినట్లుండినయెడల, వాంతికలుగు మందులను, విరేచనములగు మందులను ఇచ్చి, కాఫీ, టీ లేక అట్రాపిన్ అను వానివలన చురుకుదనము పుట్టించుము. ఈడ్పున్నయెడల,

¹ Camphor. ² Adrenalin, or epinephrine.

⁴ Caffein. ⁵ Strychnine. ⁶ Atropine. ⁷ Pituitrin. ⁸ Digitalis.

⁹ Cumulative action.

'మార్ఫిన్ లేక బ్రోమైడుల నిమ్ము. వీనివలన గుండె కొట్టుకొనుట ఇంకను తగ్గవచ్చునుగాన జాగ్రత్తతో నియ్యవలెను.

3. 'గుండెయొక్క శక్తిని నిదానపరచు మందులు.

(a) నిద్రప్రదములు — నిద్రకలిగించుమందులు ('హిప్నోటిక్స్') (285 పుట చూడుము.)

(b) నిద్రకలిగించి నొప్పి తగ్గించుమందులు ('నర్కాటిక్స్') (287 పుట చూడుము).

III. సరములమీద పనిచేయు మందులు

1. చురుకుదనము కలిగించునవి:—(a) విషముష్టికాయ ('నక్స్ వామిక'):— దీనిని విషముష్టిచెట్టు విత్తనములనుండి చేయుదురు. దీనిలోని ముఖ్య పదార్థము 'స్ట్రిక్ నీన్'. మోతాదు:—టింక్చర్ నక్స్ వామిక 10-30 m.p.o. స్ట్రిక్ నీన్ సల్ఫేట్ gr. 1/100-1/30 s.c. లేక p.o. స్ట్రిక్ నీన్ హైడ్రోక్లోరైడ్ $\frac{1}{2}$ - $\frac{1}{4}$ gr. ✓

ఇది సెరిబ్రల్ (అనగా మెదడు), స్పైనల్ (వెన్నెముక) యొక్క కేంద్రములకు చురుకుదనము కలిగించు మందు. కొద్దిపాటి కండరముల పక్షవాతమును తగ్గించి, ప్రతిఫలపు చురుకుదనమును హెచ్చించును. సరాసరి మోతాదులు గుండెకుగాని రక్తప్రసరణమునకుగాని యే విధమైన తొందర కలిగించవు. కాని మితిమీరిన మోతాదులు గుండె, ముందటి కంటే నిదానముగాను బలముగాను కొట్టుకొనునట్లుచేయును. రక్తపోటును పెంచును. దగ్గు కొద్దిగా హెచ్చును. ఈ మందు చాల చేదుగానుండును. ఆకలి, ఉమ్మిసీరు హెచ్చుట మూలమున అన్నము జీర్ణమగుటకు దీని నిచ్చెదరు.

దీనివలన కలుగు అధిక విష ప్రయోగముయొక్క గుర్తులు:—స్ట్రిక్ నీన్ (విషముష్టి) యొక్కవ పెద్ద మోతాదునిచ్చుట మూలమున నిట్టి విష ప్రయోగము కలుగవచ్చును. దీని గుర్తులు సాధారణముగా 15 నిమిషములలో కనబడును. అవేవనగా—ముఖము, చేతుల కండరములు బిగుసుకొని లాగుకొనుట; అకస్మాత్తుగా, ఈడ్చువాతము ('టెటానిక్') సంబంధ

¹ Morphine or bromides. ² Heart Depressants. ³ Hypnotics.

⁴ Narcotics ⁵ Nux vomica. ⁶ Strychnine. ⁷ Reflex activity.

ముగా దేహమంతట ఈడ్చు కనబడవచ్చును. తల వెనుకకును, వీపు, నడుము ముందుకును విల్లువలె వంగవచ్చును. ఈడ్చు పలుమారువచ్చుట వలన సాధారణముగా రోగి 2, 3 గంటలలో చనిపోవచ్చును. కాని మరణమువరకును మనస్సుమాత్రము తేటగా నుండును. ఈడ్చు వచ్చినప్పుడు తప్ప, యితర సమయములలో నాడి నిదానముగను బలముగను కొట్టుకొనును. ఈడ్చులో అతివేగముగను బలహీనముగను నుండును.

పై రోగమునకు చికిత్స:—'ట్యానిక్ ఆసిడ్ లేక టీ (తేనీరు) స్ట్రిక్ నీన్ తో కలిపి యియ్యవలెను. 'ఆహారకోశమును కడుగు మందులు, వాంతియగు మందులు, వీనిని నోటిద్వారా ప్రయోగించవచ్చును. ఈడ్చును వశపరచుకొనుటకు 'ఈతర్ లేక క్లోరోఫార్ము నియ్యవచ్చును. 'బ్రోమైడ్స్ లేక క్లోరల్ అను వానిని ఈడ్చు రాకుండ చేయుటకు ఇయ్యవచ్చును. మూత్రములో చేరిన స్ట్రిక్ నీన్ మరల రక్తములో ఇముడకుండ క్యాతిటరైజేషన్ చేయవలెను. ఈ కాలములో 'కల్పిత విధముగా ఉచ్చాస్య నిశ్వాసములు చేయించుట అవసరమై యుండవచ్చును.

స్ట్రిక్ నీన్ చాల త్వరగా దేహములో నిమిడి బహు నిదానముగా బహిష్కరింపబడునుగాన దీనిని తెంపులేకుండ ఇచ్చినప్పుడు దానిలో కొంచెము ఎత్తైనను దేహములో నిలిచియుండును. అందువలన తరుచుగా 'దీర్ఘకాలముగ జీర్ణించిన విషప్రయోగము కావచ్చును. ఈ విషప్రయోగముయొక్క గురుతు లేవనగా, ముఖము, కాలుచేతుల కండరములు ఈడ్చుకొనుట; అతి విరేచనములు; మెడ, దవుడ, ముఖమునందలి కండరములు బిగుసుకొనుట; చివరగా ఈడ్చు సంభవించుట. దీనికి చికిత్స మందు నాపివేసి ప్రమాదకరమైన గుర్తులు కనబడినప్పుడు అధిక విష ప్రయోగమునకు చేసిన చికిత్సనే చేయవలెను.

(b) క్యాఫిన్:—టీ లేక కాఫీనుండి ఇది లభించును.

మోతాదు:—'క్యాఫిన్ సోడియం స్యాలిసిలేట్ 3 gr. s. c., క్యాఫిన్ ఎట్ సోడియం 'బెన్జోయేట్ ను 5-15 gr. s. c., క్యాఫిన్ 'సిట్రేట్ 2-5 gr. s. c., ఒక కోప కాఫి లేక టీ లో 1-4 gr. క్యాఫిన్ చేరియుండును.

¹ Tannic acid. ² Stomach washes or emetics. ³ Ether or chloroform.

⁴ Bromides or chloral. ⁵ Artificial respiration. ⁶ Chronic poisoning.

⁷ Caffein sodium salicylate. ⁸ Benzoate, ⁹ Citrate.

క్యాఫిన్ అనునది చురుకుదనము పుట్టించుటకు ఆదర్శనీయమైన ఒక మంచిమందు. దాదాపు దేహములోని ప్రతి అవయవముయొక్క పనిని ఈ మందు హెచ్చించును. ఇది గుండెకుకూడ చురుకుదనము పుట్టించును. అందువలన గుండె త్వరితముగను, బలముగను పనిచేయును. కాని దీని ఫలితము చాలకాలము నిలిచియుండదు. ఇది మెదడునందలి ప్రతి భాగమునకు చురుకుదనము పుట్టించును. అందువలన రోగి బాగుగా మేల్కొని, సంగతులు ఎక్కువ సూక్ష్మబుద్ధితో గ్రహించును. శ్వాసను గూడ ఇది ప్రేరేపించును. అందువల్లన లోతైన శ్వాసను రోగి పలు మారు విడుచుచుండును. మూత్రపిండములనుగూడ ఈ మందు ప్రేరేపించును. మూత్రమును హెచ్చించు శ్రేష్ఠమైన మందులలో నిది యొకటి.

క్యాఫిన్ యొక్క అధిక విషప్రయోగము:—ఇట్లు సంభవించుట చాల అరుదు. ఎందుకనగా క్యాఫిన్ బహు వేగముగా బహిష్కరించబడును. బలమైన కాఫీని వాడుకగా త్రాగువారికి దీర్ఘకాలము జీర్ణించి క్యాఫిన్ విషప్రయోగము సంభవించును. దీని గుర్తులేనగా, నరముల పటుత్వము తగ్గుట, 'నిద్రలేమి, 'గుండెదడ, నాడిక్రమము తప్పికొట్టుకొనుట, తలనొప్పి, కండరములు లాగుకొనుట, అతి విస్తారముగ మూత్రము పోయుట. కాఫీ త్రాగుటను మానివేయుటవలన ఈ మందు దేహములోనికి పోకుండ చేయుటయే దీనికి తగిన చికిత్స.

2. ³నెమ్మదిని గలుగజేయు మందులు.

a. 'అనాల్జిసిక్స్, 'ఆంటిపైరెటిక్స్: ఇవి బాధను, జ్వరమును దగ్గించును. కాని నిద్రపట్టునట్టుచేయు మందులు గావు.

- (1) 'ఆస్పిరిన్ లేక అసెటిల్ సాల్సిలిక్ ఆసిడ్ మోతాదు, 5—15 gr. p. o. ✓
- (2) సోడియం స్యాలిసెలేట్. మోతాదు 10—30 gr. p. o.
- (3) 'సాలాల్. మోతాదు 5—20 gr. p. o.
- (4) 'ఫెనాసిటిన్. మోతాదు 5—10 gr. p. o.
- (5) 'పైరమిడన్. మోతాదు 5—10 gr. p. o.

మితిమీరిన మోతాదుయొక్క గుర్తు లేవనగా:—

పైన బేర్కొన్న మొదటి మూడు మందులు సేవించినయెడల, చెవులలో శబ్దములు పుట్టుట, చూపు మందమగుట (చీకటి కమ్ముట) విస్తారముగా చెమట పోయుట, కొన్నిసార్లు శ్వాసావరోధము, కలవరింతలు (విభ్రమము), క్రుంగిపోవుటయు సంభవించును.

ఆఖరి రెండు, కడుపులో త్రిప్పట, వాంతియగుట, నాడి నిదానముగను బలహీనముగను గొట్టుకొనుట, కండరములు లాగుకొనుట, 'స్తారకము తప్పి మైకము గప్పియుండుట, క్రుంగిపోవుట (కొలాప్స్)—ఈ లక్షణములు కలుగజేయును.

బీజీత్స్:—మందు నాపివేసి, రోగి వేడిగా నుండునట్లుచేసి, కడుపు శుభ్రముగా కడిగి, చురుకుదనము పుట్టించు పానీయముల నిమ్ము.

b. నిద్రప్రదములు (హిప్నోటిక్స్.)

ఈ మందులు నిద్రను గలుగజేయునుగాని బాధను తగ్గించవు. రాత్రి నిద్రపోవునమయమున హిప్నోటిక్స్ ఇచ్చుటకుముందు రోగి సౌఖ్యముగా నుండునట్లును గది నిశ్శబ్దముగా నుండునట్లును సర్దు చూడవలెను. కిటికీలు తెరచియుంచవలెను. రాత్రికొరకు అంతయు సిద్ధముచేసి యుంచవలెను. అప్పుడు ఈ మందును వేడిపాలలో కలిపి రోగికి త్రాగించి, అతడు నెమ్మదిగా నిద్రించునట్లు చూడవలెను. 'నరా-టిక్స్ అను మందులు ఇచ్చి నప్పుడుకూడ ఇట్టి నియమములనే యనుసరించి పనిచేయవలెను.

(1) బ్రోమైడ్స్:—మోతాదు, సోడియం పొటాసియం బ్రోమైడ్స్, 5—30 gr. p.o., ట్రివల్ బ్రోమైడ్స్ (3 బ్రోమైడ్స్) వీనిని సమభాగములుగచేసి 5—30 gr. p.o. or p.r. ఇయ్యవచ్చును.

బ్రోమైడ్లు నాడీమండలమంతటి చురుకుదనమును తగ్గించును. నరములబలహీనతగల రోగులను నెమ్మదిపర్చుటకును, ఈడ్పురాకుండ చేయుటకును, ఇచ్చినయెడల దానిని వశపర్చుకొనుటకును బ్రోమైడ్ల నిచ్చెదరు. గర్భధారణమువలన కడుపులోపుట్టు వికారమునకు వీనిని పురీషనాళము ద్వారా నిచ్చెదరు.

¹ Insomnia. ² Palpitation. ³ Depressants. ⁴ Analgesics.

⁵ Antipyretics. ⁶ Aspirin. ⁷ Salol. ⁸ Phenacetin. ⁹ Pyramidon.

¹ Stupor. ² Narcotics.

బ్రోమైడ్లు చాల త్వరితముగా దేహమునం దిముడునుగాని చాల నిదానముగా బహిష్కరించబడును. వీనిని తెంపులేకుండ ఇచ్చినయెడల అవి దేహములో నిలిచిపోయిన లక్షణములు లేక 'బ్రోమిజేమ్' అను విషప్రయోగము కావచ్చును. బ్రోమిజేమ్ యొక్క లక్షణము లేవ నగా:- చర్మముమీద పొక్కులులేచుట, ఆకలి తగ్గిపోవుట, అజీర్ణము, మలబద్ధకము, నిద్రమత్తు, నాడి నిదానముగ కొట్టుకొనుట మొదలైనవి. విష మెక్కునగ చేరియున్నప్పుడు స్తారకము తప్పిపోవుటయు, గాఢమూర్ఛ కలుగుటయు సంభవించును. పై రోగమునకు చికిత్సగా మందు నాపి వేసి భేదిమందునిచ్చి వేడినీటి స్నానము చేయించినయెడల, లోపల చేరి యున్న మందులు సులభముగా బహిష్కరించబడుటకు తోడ్పడును. పిమ్మట చురుకుదనము పుట్టించు మందులు అనగా, క్యాఫిన్, ప్రిక్ నీస్ అను వానిని అవసరమునుబట్టి ఇయ్యవలెను.

(2) క్లోరల్ ఫ్లోయైడ్:- మోతాదు 5—20 gr. p.o. లేక p.r.

ఈ మందు 5—15 నిమిషములలో పనిచేయును. ఇది మెదడు యొక్క చురుకుదనమును తగ్గించునేగాని బాధను (నొప్పిని) తీసివేయదు. ఈడ్పును వశపరచుకొనుటకు దీనిని వాడుదురు. దీనివలన గుండె ముందు కంటె నిదానముగాను, బలహీనముగాను కొట్టుకొనును. శ్వాసయు నిదాన మైనదిగను, లోతులేనిదిగను ఉండును. కొందరి రోగుల తత్వమునుబట్టి వారిముఖము కందును. చర్మముమీద పొక్కులులేచును. కడుపులో ప్రిష్టుట, వాంతియగుట, తలనొప్పి, తత్తరపాటు మొదలగు దుర్లక్షణ ములును రోగియందు కనబడును.

మితిమీరిన మోతాదుయొక్క గుర్తు లేవనగా:- శ్వాస నిదానమైనది గను; లోతులేనిదిగను ఉండును. నాడి నిదానముగను, బలహీనముగను, క్రమముతప్పియు కొట్టుకొనును. రక్తపోటు తగ్గియుండును. మొదట స్తారకము తప్పియుండుట, పిమ్మట గాఢమూర్ఛ, క్రుంగిపోవుట, తుదకు మరణమగుటయు సంభవించును. దీనికి చికిత్సగా ఆహారకోశమును కడుగవలెను. కల్పితవిధముగా శ్వాసను క్రమపర్చవలెను. అవసర మైనయెడల అట్రాపిన్, క్యాఫిన్ లేక ఆల్కోహాల్ అను వానిని వాడి,

గుండెయొక్క పనిని హెచ్చించవలెను. రోగిని వెచ్చగను, నెమ్మదిగను పరుండనియ్యవలెను.

(3) 'పెరాల' డె హైడ్:- మోతాదు 30—120 m. దీనిని నీటితోగాని పాలతోగాని కలిపి పలుచనచేసి ఇయ్యవలెను. ఇది కొన్ని నిమిషములలోనే పనిచేయును. దీనివలన కొన్ని గంటలు నిద్రపట్టును.

(4) 'సల్ ఫూనల్', ట్రయోసల్:- మోతాదు, ఒక్కొక్క మందును 5—20 gr. మోతాదుగ ఇయ్యవలెను. ఇవి చాల నిదానముగ పనిచేయును గాన రాత్రి పరుండక ముందు కనీసము ఒక గంట ముందుగా ఈ మందు నియ్యవలెను.

మితిమీరిన మోతాదుయొక్క లక్షణము లేవనగా:- ప్రేగులయందు వాయువు చేరుటవలన నొప్పి, బాధకలుగుట, బుద్ధిమాంద్యము కలుగుట, స్తారకము తప్పిపోయి పిమ్మట గాఢమూర్ఛ సంభవించుట.

చికిత్స:- పాలు, సోడియమ్ బైకార్బోనేట్ అనువానిని కలిపి పెద్ద మోతాదు లియ్యవలెను.

(5) 'వెర్బనల్' (బార్బిటల్):- మోతాదు 5—10 gr. p.o. ఈ మందు 15 నిమిషములలో పనిచేయును.

(6) 'లూమినల్':- మోతాదు $\frac{1}{2}$ —2 gr. p.o. ఇది వెర్బనల్ తో చేరిన కాంపౌండ్ మందు. కావున వెర్బనల్ వలెనే యిదియు పనిచేయును. కాని దానికంటె త్వరితముగ పనిచేయును. ఎక్కువ గాఢనిద్రపట్టును.

3. నర్కాటిక్స్.

ఈ మందులు బాధను నొప్పిని తీసివేసి నిద్రను గలుగజేయును.

'ఓపియమ్':-(నల్లమందు). పురాతనమైన మందులలో నిదియొకటి; చాల నమ్మకముగా పనిచేయునది. ఇతర మందులకంటె బాగుగా ఇది బాధను తొలగించును. 'గనగసాల' చెట్టుయొక్క బీజములు పచ్చివిగా నున్నప్పుడే వానినుండి కారిన ద్రవమును బాగుగా నెండనిచ్చి, గట్టిచేసి యీ మందును సిద్ధముచేయుదురు. ఇది త్వరగా 10—15 నిమిషములలో పనిచేయును. నరములు ఉద్రేకము పొందినందున కలుగు 'కలవరింతల

¹ Cumulative symptoms or bromism. ² Atropine.

¹ Paraldehyde. ² Sulphonal and Trional. ³ Veronal (Barbital).

⁴ Luminal. ⁵ Opium. ⁶ Poppy plant. ⁷ Delirium tremens.

సంబంధమైన సన్నిపాతము (విభ్రమము), ఈడ్పు మొదలగు దుర్లక్షణములను తగ్గించును. శ్వాస నిదానముగా వచ్చునట్లు దాని ఉరవడిని తగ్గించును. ¹పెరిస్టాల్సిస్ యను ప్రేగుల చలనమును అడ్డగించి మలబద్ధకమును గలుగజేయును. కొందరి రోగులయొక్క తత్వమునుబట్టి తప్ప తక్కినవారియందు కడుపులో త్రిప్పుట, వాంతియగుట మున్నగువానిని సాధారణముగా తొలగించును. కనుపాప చిన్నదగునట్లు చేయును.

నల్లమందునుండి చేసిన మందులును, వాని ప్రయోగములును.

- ¹మార్ఫిన్ సల్ఫేట్ లేక హైడ్రోక్లోరైడ్. మోతాదు, $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ gr. p. o. లేక s. c.
- ²కోడిన్ సల్ఫేట్ లేక ఫాస్ఫేట్. $\frac{1}{4}$ —1 gr. p. o. లేక s. c.
- టింక్చర్ ఆఫ్ ఓపియమ్ (లాడనమ్.) 5—30 m. p. o.
- టింక్చర్ ఆఫ్ క్యాంఫర్ కాంపాండ్ లేక ప్యారెగోరిక్ (క్యాంఫరేటెడ్ టింక్చర్ ఆఫ్ ఓపియమ్.) 30—60 m. p. o.
- నల్లమందు చూర్ణము $\frac{1}{2}$ —3 gr. p. o. (1 gr. నల్లమందులో 1/10 gr. మార్ఫిన్ ఉండును.)
- డోవర్స్ పౌడర్. 5—10 gr. p. o.
- ⁴హెర్ ఓయిన్ $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ gr. s. c.

మితిమీరిన మోతాదుయొక్క లక్షణము లేవనగా:—రోగి గాఢనిద్ర పోవును. దానినుండి వానిని లేపుట చాల కష్టమగును. కొన్ని ప్రమాద కరమైన పరిస్థితులలో గాఢమూర్ఛ కలుగుటవలన రోగిని లేపుట కేవలము అసాధ్యము. ఇట్టి సమయములలో తరచుగా మరణము సంభవించును. ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసములు నిదానముగను లోతులేకను జరుగుచుండును. కనుపాపలు ముడుచుకొని చిన్నవగును. నాడి నిదానముగా కొట్టుకొనును. చెమట విస్తారముగా పోయును.

చికిత్స లేవనగా:—

- సాధారణమైన నీటితోగాని 1—2000 పార్ట్స్ పొటాసియమ్ పర్మాంగనేట్ కలిపిన సాల్యూషనుతోగాని ఆహారకోశమును గడుగవలెను. దీనివలన మందుశక్తి బలహీనమైనదగును. రోగికి ప్రమాదము

తప్పువరకు ప్రతి అరగంటకు ఒకసారి యిట్లు కడుగుచుండవలెను. ఈ మందును సూదిద్వారా చర్మముక్రిందికి ఎక్కించినను అది యాహారకోశమునకు బహిష్కరింపబడును గాన, ఈ చికిత్సనే చేయవలెను.

b. ఎమెటిక్స్. (వాంతిమందులు.) ఏ కారణముచేతనైనను ఆహారకోశమును గడుగ వీలులేనప్పుడు ప్రతి 15 నిమిషముల కొకసారి వాంతిమందుల నియ్యవలెను. నల్లమందును నాశనము చేయుటకుగాను వాంతియగుటకుగాని ఇచ్చేడు ప్రతి మందులో పొటాసియమ్ పర్మాంగనేట్ చేర్చవలెను.

c. అట్రాపిన్. $\frac{1}{100}$ gr. s. c. మార్ఫిన్ కు ఇది విరుగుడు. శ్వాస తిరిగి లోతుగను వడిగను వచ్చువరకు ఈ మందును గంట కొకసారి యిచ్చుచుండవలెను. కాని దీనివలన అట్రాపిన్ విషప్రయోగము కాకుండ అధిక జాగ్రత్తగా నుండవలెను. మెదడునకు చురుకుదనము కలుగజేయునవి అనగా, క్యాఫిన్, స్త్రిక్నిన్ మొదలైనవి వాడవచ్చును.

d. ¹ఫిజికల్ స్టిమ్యులేంట్స్. (ఇంద్రియములకు చురుకుదనము కలుగజేయు మందులు.) రోగి మేల్కొనియుండుటకు నర్సు చేయగలిగిన ప్రతి పనియు చేయవలెను. అనగా చురుకుదనము పుట్టినట్లు కొట్టుట, చర్మముమీద చల్లని నీరుపోయుట, విద్యుచ్ఛక్తిని ప్రయోగించుట మొదలగు వానిమూలమున రోగికి చురుకుదనము పుట్టించవలెను.

e. వేడిగ నుంచుట.

f. క్యాతిటరైజేషన్.

g. ²కల్పిత విధముగా శ్వాసింపజేయుట. రోగి సరిగా శ్వాసింపకుండినయెడల, ఈ చికిత్స తెంపులేకుండ చేయవలెను. రోగి బ్రతికియున్నంత కాలముగాని, లేక మామూలుగా శ్వాసింపవరకునుగాని ఈ చికిత్స కొన్ని గంటలవరకు చేయుచుండవలెను.

(దీర్ఘకాల విషప్రయోగము) లేక నల్లమందు అలవాటు.

కొందరు రోగులకు చాలకాలమువరకు ఓపియమ్ లేక మార్ఫిన్ ఇచ్చుట అవసరమైయుండును. అట్టివారికి దీర్ఘకాల విషప్రయోగము

¹ Physical stimulants.

² Artificial respiration.

³ Chronic poisoning or 'opium habit'.

¹ Peristalsis. ² Morphine sulphate. ³ Codein sulphate. ⁴ Heroin.

కలుగవచ్చును. స్నేహితులు కొందరిని ప్రేరేపించి నల్లమందు తినునట్లు చేయుదురు. ఇట్టివారియందు ఈ విషప్రయోగము సర్వసాధారణముగా నుండును. ఈ మందును ఓపియమ్ పిల్స్ (నల్లమందు మాత్రలుగాగాని, టింక్చర్ ఆఫ్ ఓపియమ్ గాగాని యిచ్చెదరు. లేక చర్మముక్రింద మార్చి నుగా సూదితో ఇంజెక్షను చేయుదురు. చీనా, ఇండియా దేశములలో అనే కులు నల్లమందు పొగ పీల్చుదురు. (చుట్టత్రాగినట్లు త్రాగుదురు.) మరికొందరు పచ్చిమందునే నోటిలో వేసికొని నమలుచుందురు.

రోగికి నల్లమందుయొక్క ప్రభావము లేనప్పుడు అతనియం దగపడు లక్షణములు:

- విస్తారముగా చెమటపోయుట, అటుపిమ్మట కడుపులో ఉండి, ఉండి, నొప్పిపుట్టుట.
- కండరములు లాగుకొనుట.
- ఆపుటకు వీలుగాని ఆవులింతలు.
- చీదర, నరముల బలహీనత. రోగి తాను చేయుపనిమీద గమనము నిలుపలేక, దానిని చేయ నశక్తుడైయుండును.
- ఆకలిలేనందున సరిగా భుజించలేడు. కావున రోగి బలహీన పడి కృశించుచునుండును.
- శరీర, మానసిక, నైతికశక్తులు, బుద్ధులు క్షీణించుట.

ఈ మందుయొక్క శక్తి క్రిందనున్న రోగియందు అగుపడు లక్షణములు:—

రోగిమొదట చాల ఉపారుగానుండును. చాల శక్తితో కొంతసేపు మాత్రమే పనిచేయగలుగును. కాని త్వరలోనే నిద్రమత్తుకలుగును. పిమ్మట కలలుగనుచు, గాఢనిద్రపోవుచుండును.

చేయవలసిన చికిత్స యేదనగా:—క్రమేణ ఈ మందును తగ్గించుచు రావలెను. ఒకేసారి యీ మందును నిలిపివేసినయెడల రోగి క్రుంగి పోవచ్చును. దీనికి బదులు నిద్రమందులు, భేదిమందులు ఇయ్యవచ్చును.

4. అనెస్థెటిక్స్: ఈ మందులు శరీరమును ఏదైన నొకచోటగాని, అంతటగాని యింద్రియ జ్ఞానములేనిదై మొద్దుబారిపోవునట్లు చేయును. అనెస్థెటిక్స్ నుగూర్చి 37-వ అధ్యాయములో వివరించబడినది.

IV. శ్వాసావమములమీద పనిచేయుగల మందులు

1. శ్వాసకు చురుకుదనము పుట్టించునవి:—

- (a) క్యాఫిన్. (283-వ పుట చూడుము.)
- (b) అట్రాపిన్. (289-వ పుట చూడుము.)
- (c) అమోనియ. (280-వ పుట చూడుము.)
- (d) క్యాంపర్. (కర్పూరము) (280-వ పుట చూడుము.)
- (e) స్త్రిక్నీన్. (282, 283-వ పుటలు చూడుము.)

(f) ఆక్సిజన్ (ప్రాణవాయువు). ఇది రంగు, వాసన, రుచిలేని వాయువు. సాధారణమైన గాలిలో ఇది నూటికి ఇరువై పాళ్లుండును. జంతువులన్నియు బ్రదుకుటకు ఇది యవసరము.

దీనిపని

(1) స్వచ్ఛమైన ప్రాణవాయువును పీల్చుకొనినప్పుడు, అది ఊపిరితిత్తులలోని గాలి సంచలగుండ రక్తములోని స్లాస్త్తయను దానిలోనికి పోవును. దీనిలో కొంత ప్రాణవాయువు ఎఱ్ఱని రక్తకణములయందలి 'హెమోగ్లోబిన్'తో చేరిపోవును. మిగిలినది స్లాస్త్తయనుదానితో చేరకయే రక్తముతో దేహమంతట తిరుగుచుండును. ఇట్లు రక్తము వృద్ధి యగుట మూలమున శ్వాస కొంచెము నెమ్మదిచెంది, గుండెనుగూడ నెమ్మది పరచి, దాని పనిని బలపరచును.

(2) ఎఱ్ఱనికణములు ప్రాణవాయువును దేహమునందలి వెవ్వేరు టిష్యూలకు గొనిపోవును. అక్కడ అది అణువులతో కలిసి కొనును. అందువలన టిష్యూలు తమ పనినిచేయుటకు శక్తిగలవగును.

(3) ప్రాణవాయువు చాల మంచి ఆంటిసెప్టిక్. అందుచేత అనేకవిధములైన బాక్టీరియా స్వచ్ఛమైన ప్రాణవాయువున్న వాతావరణములో బ్రతుకజాలవు.

ప్రాణవాయువుయొక్క ఉపయోగములు

(1) కొత్తగ పుట్టినబిడ్డ ఊపిరి పీల్చుకొనలేనప్పుడు శ్వాస కలిగించుటకై ప్రాణవాయువును ప్రవేశపెట్టుదురు. పెద్దవారికిగూడ ఇట్లు శ్వాస నిలిచిపోయినను, న్యూమోనియా రోగి దేహము నల్లబడినను, ప్రాణవాయువును పై జెప్పినవిధమున నుపయోగింతుడు.

(2) పొటాసియమ్ క్లోరేట్ వలనగాని, దాని విషవాయువు వలనగాని విషప్రయోగము కలిగినప్పుడుకూడ ప్రాణవాయువును ఇచ్చే దరు. ఈ మందులు హెమెగ్లోబిన్ తో చేరుకొని, యది యూపిరితిత్తులలో ప్రాణవాయువు పొందకుండ ఆవును.

g. ¹కార్బన్ డైయాక్ సైడ్:—స్వచ్ఛమైన కార్బన్ డైయాక్ సైడు నెప్పుడును రోగికి ఇయ్యకూడదు. ఎందుకనగా, దీనివలన రోగి శ్వాస నిలిచిపోయి, ఊపిరాడకపోవచ్చును. కాని దీనిని ప్రాణవాయువుతో చేర్చినను, 5—7% పాళ్లు గాలిలో కలిపినను, రోగి దీనిని పీల్చుకొనుట వలన నతడు చురుకుగా శ్వాస విడువగలడు; అతని శ్వాస ముందటినతేనే క్రమపరచబడును.

2. ²శ్వాసను మందగించు మందులు.

a. హిప్ నాటిక్స్ (285-వ పుట చూడుము.)

b. నార్కాటిక్స్ (287-వ పుట చూడుము.)

3. ³కఫమును గోయు మందులు.

ఈ మందులు బ్రాంకియల్ (వాయునాళముల) ప్రావమును హెచ్చించి, కఫమును దొలగించును. వీనిలో ముఖ్యమైనవి యేవనగా:—

అమ్మోనియమ్ క్లోరైడ్, పొటాసియమ్ ఐయోడైడ్, ఇపిక్యాక్, అపోమార్ఫిన్.

బెన్ జోయిన్:—దీనిని ఒక చెట్టుయొక్క సారమునుండి సిద్ధము చేయుదురు. మోతాదు, టింక్చర్ బెన్ జోయిన్ కో., 30—60 m. p.o. కాంపౌండ్ టింక్చర్ ఆఫ్ బెన్ జోయిన్ అను దానిని దేహముయొక్క వదైన ఒక భాగమునకు పూయవచ్చును. ఆవిరితోకలిపి లోపలికి పీల్చు కొనునట్లు నీళ్లలో కలిపి వాడుదురు. మోతాదు 1 dr.—1 pt. నీళ్లు. శ్వాస నాళములో వదైన గురగురమనుచు బాధలేక నొప్పియున్నయెడల, ఈ మందు వెంటనే దానిని తగ్గించి నెమ్మది కలుగజేయును. ప్రావమును హెచ్చించి, కళ్లై పలుచేబడునట్లును సల్లుబడునట్లును చేయును. తామరకు ఈ మందు నుపయోగింతురు.

¹ Carbon dioxide. ² Respiratory Depressants. ³ Expectorants.

¹క్రియోసోట్:—మోతాదు 2—10 m. p.o. దీనిని పాలతోగాని, కాష్టివర్ ఆయిల్ తోగాని కలిపి యియ్యవచ్చును. ²కరిగిపోవునట్టి గొట్టములలోబోసిగాని, చేక్కెర మీదవేసిగాని యియ్యవచ్చును. దీనిని సాధారణముగా ఆవిరి పట్టుకొనునప్పుడు ఉపయోగింతురు.

దేహముమీద వదైన ఒక స్థలమునకు పూసినప్పుడు నొప్పిని తగ్గించి ఆంటిసెప్టిక్ గా పనిచేయును. దీనిని నోటిద్వారా త్రాగించినప్పుడు కడుపులో మంట, వికారముపుట్టించి వాంతియగునట్లు చేయును. ప్రేగులలో కూడ ఇది ఆంటిసెప్టిక్ గా పనిచేయును. ప్రేగులనుండి రక్తములోనికి యిది యింకినప్పుడు అమత్వచలయొక్క ప్రావములన్నిటిని హెచ్చించును. ఈ మందు ఊపిరితిత్తులగుండను, మూత్రముగుండను బహిష్కరించబడును. ఈ రెండు అవయవములలోను ఇది ఆంటిసెప్టిక్ గా పనిచేయును.

4. ³బ్రాంకియల్ నాళముల ఈడ్పును తగ్గించు మందులు.

a. బెల్లడానా, అట్రాపిన్ (296-వ పుట చూడుము.)

b. అడ్రెనలిన్ (280-వ పుట చూడుము.)

c. ఎఫెడ్రీన్. మోతాదు, $\frac{1}{4}$ — $1\frac{1}{2}$ gr. p.o. లేక s.c. వైద్యుని యుత్తర్వులేకుండ 24 గంటలలో 3 సార్లకంటె ఎక్కువగా నియ్యకూడదు.

ఈ మందును ఒక చిన్న పొదచెట్టునుండి సిద్ధముచేయుదురు. దీనిని లెబారటోరిలోకూడ కొన్ని వస్తువులనుండి సిద్ధము చేయుచున్నారు. అడ్రెనలిన్ నలెనే యీ మందుకూడ పనిచేయునుగాని, దీనిని నోటిద్వారా కూడ త్రాగించవచ్చును. అప్పుడు ఇది చాలకాలము పనిచేయుచుండును. ఉబ్బసము, 'హే ఫీవర్'—వీనికి ఇది చాల విలువగల ఔషధము. గుండె చాల బలముగా కొట్టుకొనునట్లుచేసినను, త్వరలోనే దాని నణిచివేసి బలహీనపడునట్లు చేయును.

V. మూత్రావయవములమీద పనిచేయు మందులు

1. ¹డైయా రెటిక్స్ (మూత్రవర్ధకములు):—ఈ మందులు మూత్రమును హెచ్చించును.

a. గుండెకు బిగువునిచ్చు మందులు. ఎందుకనగా, ఇవి మూత్రపిండములకు ఎక్కువ రక్తము పారునట్లుచేయును.

¹ Creosote. ² Capsules. ³ Bronchial spasm. ⁴ Hay fever. ⁵ Diuretics.

(1) డిజిటాలిన్, (281-వ పుట చూడుము.)

(2) క్యాఫిన్ (283-వ పుట చూడుము.)

b. ¹సేలైన్ డైయూరెటిక్స్ (లవణ మూత్రవర్ధకములు) ఇవి రక్తము ఎక్కువ నీటిని పీల్చుకొనునట్లు చేయును.

(1) పొటాసియమ్ సాల్ట్స్ (ఉప్పులు) మోతాదు, పొటాసియమ్ ఆసెటేట్ లేక సిట్రేట్, 15—60 gr. p. o., పొటాసియమ్ టార్ట్రేట్ ఆసిడన్ 15—60 gr. p. o.

ఇవి ఔరసంబంధమైన మందులు. మూత్రమునందు పులుసు ఎక్కువ కలిసియున్నప్పుడు వీని నుపయోగించెదరు.

(2) సోడియమ్ సాల్ట్స్ (ఉప్పులు.) మోతాదు, సోడియమ్ ఆసిడ్ ఫాస్ ఫేట్ 10—20 gr. p. o.

మూత్రము రియాక్షనులో ఆసిడ్ గల దానినిగా జేయుటకు ఈ మందు నిత్తురు.

2. మూత్రసంబంధమైన ఆంటినెప్టిక్స్:—మూత్రావయవములందుగల సూక్ష్మజీవులను నాశనము చేయుటకు ఈ మందులు వాడుదురు.

a. యూరోట్రాఫిన్:—మోతాదు, 10—30 gr. p. o.

ఇది మూత్రమును సూక్ష్మజీవరహితమైనదిగా (డిస్ యిన్ ఫెక్టెడ్) చేయును. మూత్రావయవములలో ప్రవేశించి, వానిలోని అమత్వచలను గూడ సూక్ష్మజీవరహితమైన వానినిగా చేయును. మూత్రములో ఆసిడ్ చేరియున్నప్పుడే యిది పనిచేయును. కావున మూత్రములో ఆసిడ్ లేనప్పుడు దీనిని సోడియం ఆసిడ్ ఫాస్ ఫేట్ లేక అట్టిది మరియొక మందుతోచేర్చి యిచ్చెదరు.

b. ²మెథిలెన్ బ్లూ మోతాదు, 1—5 gr.

c. ³మాండెలిక్ ఆసిడ్ మోతాదు, దినమునకు నాలుగుసార్లు (q. i. d.)—45 gr.

VI. రక్తముమీద పనిచేయు మందులు

1. ఇనుము (ఫెర్రమ్.)

లెటన్, పచ్చని ఆకుకూరలు, గ్రుడ్లజన, మాంసము ముఖ్యముగా కాలేయము—ఇట్టి యాహారపదార్థములలో ఇనుముండును. రక్తములో ఇనుము తగ్గిపోయినప్పుడు, ఇనుముతో చేసిన మందుల నియ్యవచ్చును.

¹ Saline diuretics. ² Methylene blue. ³ Mandelic acid.

ఇనుము రక్తముతో ఇమిడిపోయినప్పుడు రక్తముయొక్క హిమోగ్లోబిన్ శాతమును (పెరసెంటేజిని) హెచ్చించును. (అనగా నూరుపాళ్ల రక్తములో నిది యిప్పుడు హెచ్చుగా చేరియుండును.) అట్లే రక్తములో ఎఱ్ఱని కణములును హెచ్చును. కావున ఇనుముయొక్క ముఖ్యమైన ఉపయోగమేదనగా — అనీమియా (రక్తహీనతను) పోగొట్టుటకు చికిత్సచేయుటయే. రక్తము కారుచున్నచోట ఇనుమును బెట్టినట్లయిన, రక్తము కారుట నిలిచిపోవును. దీనిని పుచ్చుకొన్నప్పుడు మలము నల్లగా నుండును. ఈ మందుబాట్లు గుడ్డలమీదను, దుప్పట్లమీదను పడినయెడల వానిని 'ఆక్సాలిక్ ఆసిడ్'తో తీసివేయవచ్చును.

ఇనుముతో తయారుచేసిన మందులు

a. ఈస్టెన్ సిరప్. లేక సిరప్ ఆఫ్ ఐర్న్, క్వినిన్, స్త్రిక్ నీన్, మోతాదు 30—60 m. p.o.

b. బ్లాడ్స్ పిల్స్ (మాత్రలు) మోతాదు, 5—30 gr. p.o.

c. ఐరన్, క్వినిన్, ఆర్సెనిక్, స్త్రిక్ నీన్ పిల్స్. మోతాదు, 1 మాత్ర, p.o.

d. ఐరన్ సుక్రేట్ లేక ఆర్సెనైట్ (దీనిని ఆంపుర్యల్స్లో) i.m. ఇన్ జెక్షన్ గా నిచ్చెదరు.

2. ఆర్సెనిక్ (పాపాణము) (299-వ పుట చూడుము.)

3. లివర్ (కాలేయము.)

⁴పాండురోగము లేక రక్తహీనత విషమించిన అనేక జబ్బులలో కాలేయమును వాడుదురు. అట్టి జబ్బులకు ఇది విలువైన ఔషధము. రక్తములో ఎఱ్ఱనికణములు తక్కువపడినను కాలేయము నిచ్చెదరు. భోజనముతోచేర్చి యెక్కువ పరిమాణముల కాలేయము నియ్యవచ్చును. అనేకవిధములుగా తయారుచేసిన 'లివర్ ఎక్స్ట్రాక్ట్స్'ను p.o. (నోటి ద్వారాను) i.m. (కండరములయందును) లేక i.v. రక్తనాళములలోగాని నియ్యవచ్చును.

4. బ్లడ్ ట్రాన్స్ ఫ్యూషన్ (10-వ అధ్యాయము చూడుము.)

¹ Oxalic acid. ² Blaud's pills. ³ Anemia. ⁴ Liver extracts.

VII. ¹వేహాచర్మముమీద పనిచేయు మందులు

ఇవి చర్మముమీదను అమత్వచలమీదను పనిచేయును.

1. లోకల్ అనెస్థెటిక్స్ (స్థానిక స్వర్ణనాళకములు) (దీనినిగూర్చి 37-వ అధ్యాయములో వ్రాయబడినది.)

2. బెల్లాడానా—దీనిలో ముఖ్యపదార్థము అట్రాపిన్.

అట్రాపిన్ తో చేసిన మందులు

a. అట్రాపిన్ సల్ఫేట్ 1/240—1/60 gr. లేక s.c. p.o.

b. బెల్లాడానా లినిమెంట్ లేక ²పలస్త్రీ, దీనిని స్థానికముగా (వదైన ఒక స్థానమున) నుపయోగింతురు.

c. ³హోమాట్రోపిన్. — దీని బొట్టు కండ్లలోవేయుదురు. అట్రాపిన్ కంటే ఇది క్రమముగా పనిచేయునుగాని దీనిఫలితము చాల కాలము నిలిచియుండదు.

d. 'హైయోసిన్ లేక స్కాపాలమిన్ హైడ్రోబ్రొమైడ్, $\frac{1}{100}$ — $\frac{1}{1000}$ gr. s.c.

ఈ మందు గుండెకును ఊపిరి తిత్తులకును చురుకుదనము కలిగించి 'ఉబ్బసపు బాధను దొలగించును. దీనికిట్టి చురుకుదనము బుట్టించు గుణమున్నందున, నల్లమందువంటి వస్తువులవలన గలిగిన విషమును దొలగించుటకు చాల తోడ్పడును. అమత్వచలమీద నిది పనిచేసి, స్రావమును రాకుండ ఆపును. అందుచేతనే గొంతు ఎండిపోవును. ఇతర స్రావములను—చెమట, పాలు, లేక ఉమ్మి నీరు మొదలగు వానినిగూడ నిది యాపును. చర్మముమీదవేయగా, నొప్పిని తగ్గించును గాన దీనిని 'బెల్లాడానా పలస్త్రీగా వేయుదురు. ఇది కంటిపాపను విస్తరింపజేయును. ఇట్లు దీని ఫలితము అనేకదినములు నిలిచియుండును. అందువలన ఈ మందు కంటి ఆపరేషను, పరీక్ష, చికిత్సలకు చాల విలువైనదిగా వాడబడును. హైయోసిన్ లేక స్కాపాలమిన్ అను మందులుగా దీనిని వాడినప్పుడు, మెదడు పనిని తగ్గించి, నిద్రగలుగజేసి, కలవరింతల నొపును. అనగా, రోగిని శాంతిపరచును.

¹ Periphery. ² Plaster. ³ Homatropine.

Hyoscine or scopolamine hydrobromide. ⁵ Asthma.

⁶ Belladonna plaster.

మితిమీరిన మోతాదుయొక్క గుర్తులు:—పెద్ద మోతాదులుగా ఈ మందు నిచ్చినయెడల రోగి ఎక్కువగా మాటలాడుచు దప్పిగొనును. చర్మము ఎండి కందినట్లుగును. నాడి, శ్వాస త్వరితముగా కొట్టుకొనుచుండును. ¹ఎగశ్వాస పుట్టినమీదట కొన్నిసార్లు ఈడ్పులు, గాఢమూర్ఛ సంభవించవచ్చును.

చికిత్స:—సాధ్యమైనంత త్వరగా వాంతి కలిగించు మందు లిమ్ము, లేదా, ఆహారకోశమును గడుగుము. విస్తారముగా నీళ్లిచ్చి, రోగి వెచ్చగాను, నెమ్మదిగాను నుండునట్లు చూడుము. కంటిపాపలు ముడుచుకొనుటకు ²ఎస్ ఎరిన్ అను మందును వాడవచ్చును. రోగిని క్రుంగజేయు గుణము మార్ఫిన్ కున్నందున మార్ఫిన్ ను ఈ సమయమున నియ్యకూడదు.

3. ³అడ్రెనలిన్ (280-వ పుట చూడుము.)

4. ఎస్ ఎరిన్, మోతాదు, 1/2 % సోల్యూషను కండ్లకు ఉపయోగించవలెను. ఈ మందు కంటిపాపలు ముడుచుకొనునట్లు చేయునుగాన, అట్రాపిన్ విషమునకు విరుగుడుగా దీనిని వాడుదురు.

VIII. జన సేంద్రియములమీద పనిచేయు మందులు

1. గర్భకోశమునకు చురుకుదనము గలిగించునవి.

(a) 'ఎర్ గట్—¹రై యను కాయధాన్యమునకు పట్టెడు ఒకవిధమైన 'చీడ. మోతాదులు:—

(1) ఫ్లూయిడ్ ఎక్స్ ట్రాక్ట్ ఆఫ్ ఎర్ గట్ (ఎర్ గట్ ద్రవ సారము) 10-20 m. p.o.

(2) ఎర్గోమిట్రీన్ $\frac{1}{100}$ — $\frac{1}{1000}$ gr. p. o., $\frac{1}{40}$ — $\frac{1}{100}$ gr. i.m.

దీని మితిమీరిన మోతాదులయొక్క లక్షణములేవనగా—కడుపులో వికారముగానుండి త్రిప్పట, వాంతియగుట, అతివిరేచనములు, ¹కొలాప్స్, తెంపులేకుండ చాలకాలము ఈ మందిచ్చినట్లయిన కాలుచేతుల వ్రేళ్లు పుండ్లయి క్రుళ్లిపోవచ్చును.

చికిత్స:—ఆహారకోశమును పలునూరు గడుగుట, గుండెకు చురుకుదనము గలిగించుమందు లిచ్చుట.

¹ Exhilaration.

² Eserine.

³ Adrenalin.

⁴ Ergot.

⁵ Rye.

⁶ Parasitic fungus.

⁷ Collapse.

(b) పిట్యూయిట్రీన్.—ఇది 'ఇన్ ఫన్ డిన్' లేదా పిట్యూయిటరి ఎక్స్ ట్రాక్ట్ నుండి సిద్ధముచేసిన ఏదైన నొక మందై యుండవచ్చును. మోతాదు 2-5 యూనిట్స్ s.c.

దీనిని జంతువుల పిట్యూయిటరి గ్రంధినుండి సిద్ధముచేయుదురు. ప్రసవకాలమున నొప్పులు ఎక్కువచేయుటకును, గర్భకోశమునుండి రక్తము కారుటను ఆపివేయుటకును దీని నుపయోగించెదరు. ఆపరేషను జరిగిన తరువాత గాలిచేరుటచేత కడుపు ఉబ్బినను, ఇన్ ఫెక్ షన్ లన కడుపు ఉబ్బినను, కడుపులో చేరిన వాయువును దీసివేయుటకును దీనిని వాడుదురు. ఇది గుండె బలముగాను, నిదానముగాను కొట్టుకొనజేయును. చిన్న రక్తనాళమును ముడుచుకొనజేయును. రక్తపు పోటునుగూడ హెచ్చించును.

(c) 'క్వినిన్ హైడ్రోక్లోరైడ్' లేక సల్ ఫేట్ 5-10 gr. p.o.

ప్రసవవేదన కలుగుటకో త్వరగా ప్రసవమగుటకో ఆముదముతో కలిపి క్వీన్స్ ఇచ్చెదరు.

2. గర్భకోశమునకు నెమ్మది గలుగజేయు మందులు.

ఈ మందులను ముఖ్యముగా గర్భకోశము ముడుచుకొనుటను తగ్గించుటకును, నొప్పితో గూడిన ఋతుస్రావమును పోగొట్టుటకును వాడుదురు.

(a) మార్పిన్.

(b) 'వైబర్నమ్. మోతాదు, 'ఫ్లూయిడ్ ఎక్స్ ట్రాక్ట్ ఆఫ్ వైబర్నమ్ పునిఫోలియమ్. $\frac{1}{2}$ -1 dr. p.o.

ఋతుస్రావమప్పుడు గలుగు నొప్పిని, అధికముగా ఋతుస్రావమగుటను ఆపివేయుటకు ఈ మందును ముఖ్యముగా వాడుదురు.

(c) 'అనల్ జేజిక్స్.

3. 'ఇమెనగాగ్స్.

¹ Infundin. ² Quinine. ³ Viburnum.

⁴ Fluid extract of viburnum prunifolium. ⁵ Analgesics. ⁶ Emmenagogues.

ఋతుకాలములో మైలను హెచ్చుచేయుటకు ఈ మందులు వాడుదురు. బలమునిచ్చెడు సామాన్య మందు లేవనగా—ఇనుము, పాషాణము, స్ట్రీక్ నీస్ మొదలైనవి.

4. 'మాంసగ్రంధులనుండి తయారుచేసిన మందులు.

'ఓవరియన్ ఎక్స్ ట్రాక్ట్ న్:—మోతాదు, ఓవరియన్ ఎక్స్ ట్రాక్ట్ లేక ఓవరియన్ సబ్ పైన్స్, $\frac{1}{4}$ -5 mgms. p.o., 'కార్పస్ లూటియమ్. దీనిని కాప్సుల్స్ లేక బిళ్లలుగా నిచ్చెదరు. మోతాదు 1-10 mgms. i.m.

దీనిని పశువుల అండాశయములనుండి తీసి యెండబెట్టి తయారు చేయుదురు. రజస్వలయగుట ఆలస్యమైనప్పుడు, సంతానము లేనప్పుడు, ఋతుస్రావము క్రమముతప్పి వచ్చునప్పుడు ఈ మందులను ఉపయోగించుదురు. గర్భవతులు వేవిళ్లు పడునప్పుడు మితిమించి వాంతులగుటను ఈ మందు లావును. ఇందు నిమిత్తము ఈ మందును ముఖ్యముగా కండరములలోనికిగాని, రక్తనాళములలోనికిగాని నూదిద్వారా ఎక్కించెదరు.

IX. 'సిద్ధౌషధములు

కొన్ని వ్యాధులను కుదుర్చుగుణముగల మందులకు స్పెసిఫిక్ డ్రగ్స్ (సిద్ధౌషధములు) అనిపేరు.

1. సిఫిలిస్ కొరకైన స్పెసిఫిక్.

a. ఆర్సెనిక్ (పాషాణము):—సిఫిలిస్ (సవామేహము)ను కుదుర్చుటకు ఇది విలువగలమందు. రోగబీజమునే యిది తాకి నాశనము చేయును. చిన్న మోతాదులు పుచ్చుకొనినయెడల ఆకలి యెక్కువగా వుట్టును. జీర్ణశక్తి వృద్ధియగును. శరీరపోషణ అంతయు హెచ్చును. ఇది రక్తకణములను గూడ హెచ్చించి, మితిమీరిన పాండురోగము (రక్తహీనత)ను స్వస్థపరుచునట్టి విలువగల ఔషధము.

వీరితో సిద్ధముచేసిన మందులు

(1) ఫోలర్స్ సాల్యూషన్, లిక్కర్ ఆర్సెనికాలిస్. 2-8 m. t.i.d. మోతాదులను ప్రతిదినము 3 m. వంతున హెచ్చించి, అధిక పక్షపు మోతాదు వచ్చువరకు ఇచ్చెదరు.

(2) ఇనుము, క్వీన్స్, ఆర్సెనిక్, స్ట్రీక్ నిన్ 1 pill p.o.

¹ Gland products. ² Ovarian extracts.

³ Corpus luteum in capsules or tablets or ampules. ⁴ Specific Drugs.

(3) ఐరన్ ఆరెనైట్ లేక ఐరన్ ఆరెనిక్ సాల్ట్యాషన్. దీనిని ఆంపూల్స్ గా i. m. (కండరములలోనికి ఇయ్యవలెను.)

(4) 'సోడియమ్ కాకొడిలేట్ $\frac{1}{4}$ —1 gr. s.c.

(5) 'ఆర్స్ ఫెనమిన్, నియోఆర్స్ ఫెనమిన్ లేక సల్ ఫార్స్ ఫెనమిన్ i.v. (రక్తనాళములలోనికి ఇయ్యవలెను.) సిఫిలిస్ కొరకు మోతాదులను హెచ్చించుచుండవలెను.

దీని మితిమీరిన మోతాదుయొక్క లక్షణము లేననగా—ప్రేగుల యందు వాయువుచేరి తొందర కలిగించుట, నరములు కందుట, 'చర్మము మీద మచ్చలు, చర్మము పొక్కుట, రక్తభేదులగుట. రోగికి అధిక దాహ మగుటయు నుండును. దేహమునుండి ద్రవము పోయినందున మూత్రము కొద్దిగా పోయును. 'కొలాప్స్, గాఢమూర్ఛయును, ఈడ్పులును సంభవించును.

దీనికి చికిత్సగా మందును ఆపివేయవలెను. విషము మితిమించియున్న యెడల ఐరన్ హైడ్రాక్సైడ్ ఇయ్యవలెను. దీనిని మాత్రమేగాని లేక దీనిని మెగ్నీషియతో చేర్చిగాని ఇయ్యవచ్చును. మెగ్నీషియ, విషము నకు విరుగుడుగా పనిచేయును. ఆహారకోశములోనుండి 'ఐరన్, ఆరెనిక్ అనువాని మిశ్రమమును తొలగించుటకు అన్నకోశమును కడుగునట్టిగాని, వాంతియగునట్టిగాని మందుల నియ్యవలెను. రోగికి కొలాప్స్ కలిగిన యెడల కాఫిన్, ఆట్రాపిన్, ప్రిక్ నిన్—వీనిలో ఏదో ఒక దానినిచ్చి ద్రవములను ఎక్కువగా నియ్యవలెను. పిమ్మట బిజ్జెత్, చాక్ (సున్నము), లేక ఓపియమ్ (నల్లమందు) వీనిని అతి విరేచనములు కట్టుకొనుటకు ఇయ్యవలెను.

b. పాదరసము:—ఈ మందు ఆంటిసెప్టిక్ గా పనిచేయును. సిఫిలిస్ రోగక్రిములను నాశనము చేయును. ఇది విరేచనముల మందు. దీనిని పుచ్చుకొనిన తరువాత భేదికి యుప్పుమందు త్రాగవలెను. ప్రానములన్నిటి నిది హెచ్చించును. ముఖముగా ఉమ్మినీటిని హెచ్చించును. పైత్యరస మెక్కువగా ఉండుటకు దీని నిచ్చెదరు.

¹ Sodium cacodylate. ² Arsphenamine. ³ Neuritis.

⁴ Pigmentation. ⁵ Collapse. ⁶ The compound of iron and arsenic

(1) దీనితో సిఫిలిటిక్ తదితర చర్మవ్యాధులకు బూసెడు అంజనములు చేయుదురు.

(a) ఘాటులేని అంజనము లేక బ్లూ ఆయింట్ మెంట్ ను సిఫిలిస్ కు 'చర్మములోనికి ఇనుకునట్లు రుద్దుదురు.

(b) అమ్మోనియే పెక్ట్ మెర్క్యూరి ఆయింట్ మెంట్ ను ముఖముగా, చీము పోయు పుండ్లకు పూయుదురు. వీని కిది విలువైన బౌషధము.

(c) యెలో ఆక్ సైడ్ ఆఫ్ మెర్క్యూరియనునది కండ్లకలకకు చాల విలువగలమందు. కంటిరెప్పకు, కాయకాసినప్పుడు పెరుగకుండా ఆపుటకును, కంటిలోపడిన నలుసులు మొదలగు వానిని తీసివేసిన తరువాత కలుగు బాధను తగ్గించుటకును ఈ మందు బాగుగా ఉపయోగపడును.

(2) నోటిద్వారా ఇచ్చెడి పాదరసపు మందులు.

(a) కాలో మెల్:—రసకర్పూరము (హైడ్రాజరి క్లోరిడ్ మిట) దీనినే సబ్ క్లోరైడ్ ఆఫ్ మెర్క్యూరి యందురు. మోతాదు $\frac{1}{2}$ —3 gr. p. o.

(b) పాటాసియమ్ మెర్క్యూరి ఐయోడైడ్ (మిశ్రమ చికిత్స చేయవలెను.) సిఫిలిస్ కు p.o.

(3) కండరములలోనికి ఉపయోగించు మందులు:—మెర్క్యూరి కొసాల్, దానివంటి ఇతరమైన మందులును సిఫిలిస్ కు వాడుదురు.

మితిమీరిన మోతాదునకు గుర్తులేననగా—నోటిలో లోహపు రుచి యుండును. గొంతులో మండుచుండు బాధ యుండును. లాలాజలము విస్తారముగా నూరుచుండును. కడుపులో శూలనొప్పివంటి నొప్పి, షోకు, హంతులు, అతివిరేచనములు, మలముతో రక్తముపడుట, ఆల్ బ్యుమిన్ లేక రక్తముగలిగిన మూత్రమును కొద్దిగా పోయుట. అదియునుగాక విస్తరించి వాంతి, విరేచనములగుట మూలమున చలువ గమ్ముట, నాడి బలహీనముగను త్వరితముగను క్రమము తప్పియు కొట్టుకొనుట, ముఖము వాడిపోయి, రోగి విచారముగా నున్నట్లు కనబడుట, చర్మము చల్లగను తడిగను ఉండుట, శ్వాస నిదానముగను, పై పైడిగను నుండుట. మరణమునకు ముందు ఈడ్పులు, గాఢమూర్ఛయు సంభవించవచ్చును. మూత్ర

పిండములలో పాదరసము చేరియున్నందున, అవి యెక్కువగా కంది పై రోగలక్షణములకు కారణము కావచ్చును. మరణమే సంభవించని యెడల, రోగి క్రమేణ తేప్పరిల్లును. చిగుళ్లు పుండ్లగుట, నోరు లేక గొంతుకకూడ పుండగుట సహజము. జీర్ణము సరిగా లేనందున రోగి పోషణలేక కేవలము సన్నగిలి పోవును. కండరములు బలహీనపడి, రోగి వశము దప్పియుండవచ్చును. దీనినే పాదరసపు పక్షవాతము ('మెర్క్యురియల్ పాల్సీ') యందురు.

ఛికిత్స:-కోడిగుడ్డు తెల్లజెనగాని పాలుగాని యిమ్ము. ఇవి పాద రసముతో చేరి దానికి విరుగుడుగా పనిచేయును. ఆహారకోశమును బాగుగా కడుగుము; లేదా, వాంఠియగు మందులిమ్ము. చలువ గమ్మిన యెడల గుండెకు చురుకుదనము బుట్టించు మందుల నుపయోగించుము. అతివిరేచనముల నాపుటకును రోగిని శాంతిపరచుటకును మార్షిన్ లేక నల్లమందు నిత్తురు. పొటాసియమ్ క్లోరేట్ లేక 'టానిక్ ఆసిడ్' నుపయోగించి నోటిని గడుగుము. అప్పుడు పుండ్లైన చిగుళ్లు బాగుపడును; బాధతగ్గును. చిగుళ్లకు 'టింక్చర్ ఆఫ్ మిర్ (బోళము) కూడ పూయవచ్చును.

(c) ఐయోడైడ్స్, పొటాసియమ్, సోడియమ్, అమ్మోనియమ్ మోతాదు 5-30 gr. p.o. సిఫిలిస్ కు మూడవదశలో పెద్ద మోతాదులు ఇయ్యవచ్చును.

ఈ మందులు సిఫిలిస్ మూడవదశయందుండగా వాడదగిన సిద్ధాపదములు. ఇవి అమత్వచలయొక్క స్రావమును హెచ్చించును. తైరాయిడ్ గ్రంథి యనుదానికి ముందటికంటె ఎక్కువ ఐయోడినును కలుగజేసి, దాని స్రావమునుగూడ అధికముచేయును. ఈ మందులను తెరిపిలేకుండ ఇచ్చినయెడల, 'గాయిటర్ (గలగండము) తగ్గించును. ఈ మందులు మెర్క్యురి, ఆర్సెనిక్ (పాషాణము)నకు విరుగుడులు.

మితిమీరిన మోతాదుయొక్క గుర్తులేవనగా:-క్రానిక్ విషప్రయోగము లేక 'ఐయోడిజెం,' ముక్కునుండి నీరు విస్తారముగా గారుచుండును. తుమ్ము లధికమగును. కన్నీళ్లు, ఉమ్మినీరు, శ్వాసనాళములలో కల్లే అధిక

¹ Mercurial palsy. ² Tannic acid. ³ Tincture of myrrh.

⁴ Goitre. ⁵ Iodism.

మగును. దీనితో దగ్గుచేరియుండును. నొసలుపోటు, రోగి క్రుంగియుండుట, అలసట, చర్మమీద పొక్కులు, గొంతురాచుటయు సహజమే.

ఛికిత్స:-మందు నాపివేసి, పొటాసియమ్ క్లోరేట్ నీటితో గొంతు వరకు బాగుగా పుకీలించి ఊయవలెను.

(d) బిజ్జెల్. 'జీర్ణావయవములమీద పనిచేయు మందులనుగూర్చి వ్రాసినది చూడుము.

2. మలేరియకు సిద్ధాపదములు.

a. క్విన్సీన్. క్విన్సీన్, సింకోన ~~ఈ~~ రెండును సింకోనయను చెట్టు బెరడునుండి లభించుచున్నవి. క్విన్సీన్ మలేరియ క్రిములను జంపును. అతి శ్రేష్ఠమైన చేదు టానికులలో నిదియొకటి.

దీనితో తమారుచేసిన మందులు

(1) క్విన్సీన్ సల్ఫేట్, బైసల్ఫేట్, బైహైడ్రోక్లోరైడ్. మోతాదు, 1-10 gr. p.o., లేక 5 gr. i.m. లేక i.v. సాల్వ్యాషను అయినట్లయిన నెక్కువ పనిచేయును. ఈ సాల్వ్యాషనులోని క్విన్సీన్ కరుగుటకుగాను ఏదైన ఆసిడ్, సాధారణముగా హైడ్రోక్లోరిక్ లేక సిట్రిక్ ఆసిడ్ను సాల్వ్యాషనుతో చేర్చవలెను.

(2) సింకోన ఫెబ్రిఫ్యూజ్. మోతాదు, 5-15 gr. p.o. దీనిని చూర్ణము, కాఫ్ సుల్ఫ్, (గొట్టములు) మాత్రలు, లేక సాల్వ్యాషను రూపమున నియ్యవచ్చును. క్విన్సీన్ ఇచ్చుటకు ఉదయమే శ్రేష్ఠమైన కాలము. ఎందుకనగా, చలి, జ్వరము ఆరంభమైనప్పుడే క్విన్సీన్ రక్తములో చేరి వెంటనే పనిచేయును.

రోగుల అసాధారణ ప్రవర్తనలు:-కొందరు రోగులు చిన్న మోతాదుల మందు పుచ్చుకొన్నను వారియందు విషఫలితములు కనబడును. చెవులలో మోతలు వినబడును. కొంతకాలము చెవుడేర్పడును. చూపు తగ్గి మసకగా కనబడును. తలనొప్పియు, నాడి నిదానముగను బలహీనముగను కొట్టుకొనుటయు, మరికొన్ని లక్షణములు నుండును. మూత్రములో రక్తముచేరి యుండవచ్చును.

¹ Alimentary system.

² Cinchona febrifuge.

³ Idiosyncrasies.

b. ప్లాజ్ మెక్వీన్.—మోతాదు $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ gr. p.o. ప్రతిదినము ఇయ్యవలెను. ఇది లెబారటారిలో తయారుచేసిన మందు. స్వచ్ఛమైన క్వీనీన్ పుచ్చుకొనుటవలన గలిగెడు కొన్ని అవలక్షణములు దీనివలన గలుగవు.

c. ఆటెబ్రిన్.—మోతాదు $1\frac{1}{2}$ gr. p.o., b. i. d. (దినమునకు రెండుసార్లు) చొప్పున 5 దినము లియ్యవలెను. ఇది మలేరియ సూక్ష్మజీవిని జంపును. దీర్ఘకాలము జీర్ణించిన మలేరియకు చాల మంచిమందు. దీనివలన రోగికి విషప్రయోగముగాకుండ, అతడు వైద్యుని వశమున నుండవలెను.

3. అమిబిక్ డిసెంటెరి (రక్తభేది)కి సిద్ధావధములు.

a. ఎమిటీక్.—¹కుక్కపాలచెట్టు (ఇపికాక్ డిఆన) వేరులనుండి దీనిని తయారు చేయుదురు. ²ఎంటమిబాహిస్టాలిటిక యను అమిబిక్ రక్తవిరేచనములకు హేతుభూతమైన సూక్ష్మజీవిని నాశనముచేయును.

మోతాదు—ఎమిటీన్ హైడ్రోక్లోరైడ్, $\frac{1}{2}$ —1 gr. s. c. లేక i. v. ఎమిటీన్ బిజ్జత్ ఐయొడైడ్ ఇది ఆరెంజిరంగుగల చూర్ణము. మోతాదు 1—3 gr. దీనిని మాత్రలుగాగాని, కాప్సుల్స్ గాగాని ఇయ్యవచ్చును. రాత్రులలో దీనిని లిక్విడ్ పారఫినందు గలిపి, కోకో మీదగాని పాల మీదగాని దేలునట్లుచేసి, రోగి కియ్యవచ్చును.

b. కర్చి.—ఇదియు ఒకచెట్టు బెరడునుండి లభించును. మోతాదు—కర్చి యెక్స్ట్రాక్ట్, 10—20 gr. p.o., b. i. d. (నోటిద్వారా ప్రతిదినము రెండుసార్లు చొప్పున) 10 దినము లియ్యవలెను. కర్చి బిజ్జత్ ఐయొడైడ్, 10 gr. p.o., b. i. d. 10 దినము లియ్యవలెను. సోడియమ్ బైకార్బోనేట్ 60 gr. సోడియమ్ సిక్రేట్ 40 gr. p.o. యిచ్చిన అరగంట సేపటికి కర్చి బిజ్జత్ ఐయొడైడ్ నియ్యవలెను.

c. 'కార్బార్ సాన్' యనునది పాపాణమునుండి తయారుచేయబడిన మందు. మోతాదు 4 gr. దినమునకు రెండుసార్లు వంతున పదిదినము లియ్యవలెను.

4. కుషరోగమునకు ఉపయోగపడు మందులు.

¹ Ipecacuanha. ² Entameba histolytica. ³ Kurchi. ⁴ Carbarsone.

a. 'చాల్మూగ్ర ఆయిల్' (నూనె). దీనిని ఒక చెట్టువీరనముల నుండి చేసియున్నారు. ఇది కుష్మవ్యాధిని గలిగించు సూక్ష్మజీవులను జంపుటకు తోడ్పడును. స్థానికముగా (దేహముమీద ఏదైన ఒక స్థలమున) లేచిన పుండ్లకు రాయుదురు. దీనిని నోటిద్వారా గూడ నియ్యవచ్చునుగాని, ఆహారకోశములో మంటగానుండును. సాధారణముగా నిచ్చెడు మోతాదు 1 cc. మోతాదులను క్రమముగా హెచ్చించుచు చర్మములోనికిగాని, చర్మముక్రింద (s. c.) గాని యియ్యవచ్చును.

b. హిడ్నోకార్పస్ ఆయిల్. ఇదియు చాల్మూగ్ర ఆయిల్ వలెనే పనిచేయును. మోతాదు హిడ్నోక్రియెల్ 1—8 cc. s. c., దీని మోతాదులను క్రమముగా హెచ్చించుచు నియ్యవలెను.

X. నానావిధములైన మందులు

1. సల్ఫోనమైడ్స్

ఇటీవల కనుగొనబడి, వాడుకలోనుండిన నూతన మందుదినసులలో సల్ఫోనమైడ్స్ తరగతికి చేరినవి ముఖ్యమైనవి. ఈ తరగతిలో మొదట సల్ఫనిలమైడ్ అను దానిని ¹గెల్మో అను నతడు 1908-వ సంవత్సరము సిద్ధముచేసెను. ఇతడు గుడ్డలకు రంగులద్దవాడు. చేయపోని రంగులను కనుగొనవలెనని ²“ఎజోడైన్” అను రంగులను ఈయన పరిశోధించుచుండగా సల్ఫనిలమైడ్ ను కనుగొనెను. ఎజోడైన్ అనునవి ఉన్ని, పట్టులయొక్క ప్రోటీనుతో కలియుటనుబట్టి, యివి బాక్టీరియ ప్రోటీనుతోను కలిపినయెడల సూక్ష్మజీవులను చంపగల జౌషధము కావచ్చునని ³“ఐజెన్ బర్గు” అను నతనికి తలంపుకలిగెను. 1913-వ సం॥ ఐజెన్ బర్గు అను నతడు ⁴క్రెసాయిడిన్, అను రంగు సూక్ష్మజీవిని చంపగలిగినదని కనుగొనెను. కొద్దికాలములోనే ⁵పిరిడియం, ⁶సాల్ఫైల్ రెడ్ (ఎఱుపురంగు)—ఈ రెంటిని మందులయందు ఉపయోగించిరి. అయినను 1932-వ సంవత్సరమున ⁷“ప్రాంటోసిల్” అను రంగును, మరికొన్ని ఎజో రంగులను పరిశోధింప నారంభించిరి. 1932-వ సంవత్సరమున జర్మనీదేశస్థుడైన ⁸హోమాక్ అను నతడు పరిశోధనచేసి, ⁹“స్ట్రెప్టోకాకల్ సెప్టిసీమియా” అను విషమును చిట్టెలుకలలో ఉద్దేశపూర్వకముగా ప్రవేశపెట్టి, ఆ విషమువలన ఎలుకలకు ఏ హానియుకలుగకుండ

¹ Chaulmoogra oil. ² Gelmo. ³ Azo dyes. ⁴ Eisenberg. ⁵ Chrysoidin. ⁶ Pyridium. ⁷ Scarlet red. ⁸ Prontosil. ⁹ Streptococcal septicemia.

రక్షించవచ్చునని రుజువుచేసెను. సైప్రాకాకల్ విషములకు విరుగుడుగా తాను చేసిన పరిశోధనా నివేదికలను డోమాక్ 1935-వ సం॥ ప్రచురించెను. వెంటనే యితరులు సల్ఫోనమైడ్స్ తో ఇతర పరిశోధనలను గావించ నారంభించిరి. 1935-వ సం॥న పారిసు పట్టణములోని పాస్టర్ ఇన్ స్టిట్యూట్ వారు పరిశోధించి, మానవశరీరములో ఎజొడాన్ అను రంగులు విభజింపబడి సల్ఫునిలమైడ్ గ అగుచున్నదనియు, సూక్ష్మజీవిని చంపుటకు మంచి పనిచేసెడు ¹కెమి తెరప్యూటిక్ మందుగా ఈ పదార్థము మారుచున్నదనియు ప్రకటించిరి. అప్పటినుండి సల్ఫునిలమైడ్ ను అనేక వ్యాధులకు వాడి, సూక్ష్మజీవులను జంపుటకు దీనికి విస్తారమైన శక్తియున్నదని తెలిసికొనిరి. ఒకటై సైప్రాకాకల్ విషములకేకాక, యితర అంటు వ్యాధులకును ఇది పనిచేయుననియు తెలిసికొనిరి. దీనిని కనుగొనినతోడనే ఔషధశాస్త్రాభ్యాసములలో గొప్ప మార్పులుగలుగ నారంభించినవి. సల్ఫునిలమైడుకు సంబంధించిన చిల్లరమందు లెన్నోయున్నవి. వీనిని చిల్లర సల్ఫోనమైడ్స్ మందు లనవచ్చును. అసలు తల్లిమందు దినుసుకంటె ఈ చిల్లరదినుసులు ఎక్కువగా ఉపయోగపడుచున్నవి. ²సల్ఫుపిరిడిన్, ³సల్ఫతయజాల్, ⁴సల్ఫగ్వానెడిన్, ⁵సల్ఫడయజీన్, ⁶సక్సినల్ సల్ఫతయజాల్, ⁷తాలిల్ సల్ఫతయజాల్ — సల్ఫునిలమైడ్ జాతిలో ఇవి ముఖ్యమైనవి. (800 లకు పైగా పరిశోధించి ముఖ్యమైనవానిని తేల్చిరి). ఔషధాభ్యాసములో పైన బేర్కొన్న ముఖ్యమైన సల్ఫోనమైడ్స్ మందులు చాల ఉపయోగకరముగానున్నట్లు కనుగొనియున్నారు. ప్రస్తుతకాలములో ఆయా క్లినిక్స్ (చికిత్సాలయము)లలో పరిశోధనచేసి, పెక్కుగ్రంథములు వ్రాయగలిగి నన్నిసంగతులు తెలిసికొనియున్నారు. ఈ రిపోర్టులనుబట్టి చూడగా, గతకాలములో సల్ఫోనమైడ్స్ కు సంబంధించిన మందులను వాడిన వ్యాధులన్నిటియందు, సల్ఫడయజీన్ అను దానిని వాడుటవలన మొదటి మూడు ముఖ్యమైన సల్ఫోనమైడ్స్ యొక్క గుణముల కంటె ఎక్కువ ప్రయోజనకారిగానున్నది. దీనికి కారణమేమనగా, సల్ఫడయజీన్ అను దానికి సల్ఫునిలమైడ్, సల్ఫుపిరిడిన్, సల్ఫతయజాల్ అను వానికి ఉన్నంతశక్తి యుండుటయేకాక, దేహములోనికి పోయినప్పుడు

¹ Chemotherapeutic agent. ² Sulphapyridine. ³ Sulphathiazole.

⁴ Sulphaguanidine. ⁵ Sulphadiazine. ⁶ Succinylsulphathiazole.

⁷ Phthalylsulphathiazole.

దీనికిగల విషపుశక్తి చాల తక్కువైయుండును. ¹జాతరీయ ప్రేగులమార్గములో చేరియుండు విషములకు సల్ఫగ్వానెడిన్ అనునది చాల గొప్ప పనిచేయునని రుజువుచేయబడినది. ముఖ్యముగా కోలన్ బసిల్లన్ సంబంధమైన ఇన్ ఫెక్ షన్ కు విరుగుడుగా ఇది బాగుగా పనిచేయును. బస్సిలరి రక్తభేది, ముఖ్యముగా, ²ఫ్లెక్సనర్ అను క్రిమిసంబంధమైన రక్తభేదికి ఇది అద్భుతముగా పనిచేయును. భావికాలములో సల్ఫోనమైడ్స్ ఎక్కువ ప్రయోజనకరమైన ఔషధములగునను నిరీక్షణకలదు.

నోటిముాలమున పుచ్చుకొన్నప్పుడు సల్ఫోనమైడ్స్ త్వరగా హరించిపోవును. మరియు మూడునుండి నాలుగు గంటలలో రక్తమునం దిది ఎక్కువగా నిలిచి పనిచేయును. ³ఆల్కలైన్ ఇచ్చుటవలన సల్ఫోనమైడ్స్ త్వరగా హరించిపోవునట్లు చేయవచ్చును. రక్తప్రవాహములో చేరగానే సల్ఫోనమైడ్స్ దేహములోని ద్రవములలోనికిని, టిష్యూలలోనికి త్వరగా దూరిపోయి పనిచేయును. మూత్రపిండముల మూలమున ఈ మందులు బహిష్కరింపబడును.

ఈ మందులు పుచ్చుకొనుటవలన సాధారణముగా కలుగు ప్రతిక్రియలు (రియాక్షనులు) ఏవనగా-వాంతి, బలహీనత, తలనొప్పి, జ్వరము, దేహము నీలిరంగుగా మారుట, శ్వాసావరోధము, దద్దురులు, పచ్చేకామెరలు, రక్తహీనత, తెల్లకణముల సంఖ్యతగ్గుట, మూత్రములో రక్తము పడుట మొదలైనవి.

సైప్రాకాకన్ మెనింగొకాకన్, న్యుమొకాకన్, గానొకాకన్, స్టాఫిలోకాకన్, బాక్టీరియం కొలై, గాన్ గాంగ్రీన్ అను ఇన్ ఫెక్ షన్ లలో క్రిముల ఫలితముగా కలుగు విషములకును, ఇన్ ఫెక్ షన్ లకును సల్ఫోనమైడ్స్ బాగుగా ప్రయోగించును.

సల్ఫోనమైడ్ మందులిచ్చుచుండగా గమనించవలసిన హెచ్చరికలు

a. మూత్రపిండములు చెడిపోకుండ విస్తారముగా నీళ్లుత్రాగించవలెను.

b. రోగియొక్క మూత్రము, హిమోగ్లోబిన్ తెల్లకణములు—వీనిని దినము మార్చి దినము పరీక్షించుచుండవలెను.

c. నోటిగుండ సోడియం బైకార్బోనేట్ యిచ్చినట్లయిన, మందు త్వరగా హరించుటయే కాక, రోగికి డోకు, వాంతి రాకుండతగ్గించును.

¹ Gastro-Intestinal tract.

² Flexnor organism.

³ Alkalies.

వ్యాధినిబట్టియు, ఏ రకము సల్ఫోనమైడ్స్ ఇచ్చెదరో దానినిబట్టియు ఎంత మోతాదు ఇయ్యవలెనో నిర్ణయమగును.

సాధారణమైన వ్యాధులకు చికిత్స చేయుటకై యిచ్చెడు సల్ఫోనమైడ్స్ మందురకములను, వాని మోతాదులను క్రింద బేర్కొనుచున్నాము:—

ప్రైప్రాకాకన్ సంబంధమైన ఇన్ ఫెక్షన్లకు

సల్ఫడయజీన్, సల్ఫనిలమైడ్. మోతాదు 30—60 గ్రెయినులు ప్రారంభమున ఇయ్యవలెను. తరువాత ప్రతి 4 గంటలకొకసారి 7½ గ్రెయినుల చొప్పున దేహశుష్ణము నార్థంకు వచ్చినతరువాత 3 దినము లియ్యవలెను.

స్టాఫిలోకాకన్ సంబంధమైన ఇన్ ఫెక్షన్లకు

సల్ఫడయజీన్, సల్ఫతయజోల్:—మోతాదు, పైన ప్రైప్రాకాకన్ ఇన్ ఫెక్షన్లకు ఇచ్చిన మోతాదులనే యియ్యవలెను. (ఈ మందులు పెప్టిసీమియ ఇన్ ఫెక్షన్లకు, కండ్లు, ముక్కు, గొంతు ఇన్ ఫెక్షన్లకు, ఆస్టియొమయలైటిస్ మొదలగువానికి శ్రేష్టమైనవి.

గానోకాకల్ ఇన్ ఫెక్షన్లకు

సల్ఫడయజీన్, సల్ఫపిరిడిన్, తరువాత సల్ఫనిలమైడ్.

మోతాదు:—మొదటి 4 దినములు (దినమునకు) 80 గ్రెయినులు

తరువాత 3 దినములు (,,) 60 ,,

రెండవవారము (,,) 40 ,,

మూడవవారము (,,) 20 ,,

మెనింగొకాకల్ ఇన్ ఫెక్షన్లకు

సల్ఫడయజీన్, సల్ఫపిరిడిన్.

మోతాదు:—ప్రారంభమున 60 గ్రెయినులు, తరువాత మొదటి రోజున 30 గ్రెయినులు—4 గంటలకొకసారి. తరువాత దేహశుష్ణము మామూలుగ మూడు దినములుండువరకు 4 గంటలకొకసారి 15 గ్రెయినులు ఇయ్యవలెను.

C. వెల్ చై.

సల్ఫడయజీన్, సల్ఫనిలమైడ్, సల్ఫపిరిడిన్.

మోతాదు:—ప్రారంభమున 60 గ్రెయినులు; దేహశుష్ణము మామూలుగ మూడు దినములుండువరకు 4 గంటలకొకసారి 15 గ్రెయి

నులు, తరువాత కొన్నిదినముల వరకు 7½ గ్రెయినులు 4 గంటలకొకసారి యియ్యవలెను.

స్యూమోనియ

సల్ఫడయజీన్, సల్ఫతయజోల్, సల్ఫపిరిడిన్ వీనిని (పైన వెల్ చైకి) పేర్కొన్నవరుసనే యియ్యవలెను.

మూత్రసంబంధమైన ఇన్ ఫెక్షన్లకు

సల్ఫడయజీన్, సల్ఫనిలమైడ్.

మోతాదు:—మొదట 30 నుండి 60 గ్రెయిలవరకు; తరువాత జ్వరము దిగి ఉష్ణోగ్రత మామూలుకువచ్చువరకు 4 గంటలకొకసారి 15 గ్రెయినుల చొప్పున యియ్యవలెను.

శ్యాంక్రాయిడ్

సల్ఫనిలమైడ్.

మోతాదు:—మూత్రమార్గములో అంటుచేరినప్పుడు ఇచ్చే మోతాదులే యియ్యవలెను.

రక్తభేది

సల్ఫగ్వానడిన్ (దీని నిప్పుడు సక్సినల్ సల్ఫతయజోల్, తాలిల్ సల్ఫతయజోల్ అందురు).

మోతాదు:—ప్రతిదినము 180 గ్రెయినుల చొప్పున 2 నుండి 7 దినములవరకు ఇయ్యవలెను.

అండుశైట్ ఫీవర్ (జ్వరము)

సల్ఫడయజీన్.

మోతాదు:—మొదట 15 నుండి 30 గ్రెయినులు, తరువాత దినమునకు 40 గ్రెయినుల చొప్పున 2 వారములు లేక యెక్కువకాలము ఇయ్యవలెను.

లింఫోగ్రాన్యులోమ వెనేరియం

సల్ఫనిలమైడ్, సల్ఫగ్వానడిన్, సల్ఫడయజీన్.

మోతాదు:—2 వారములనుండి 2 నెలలవరకు ప్రతిదినము 7½ గ్రెయినుల చొప్పున యిచ్చుచుండవలెను.

2. పెనిసిలిన్.

పెనిసిలిన్ అనునది సూక్ష్మజీవులను జంపునట్టి మందులలో మిక్కిలి బలమైనది. దీనిని 'పెనిసిలియం నోటటమ్' అను బూజునుండి సిద్ధము

చేయుదురు. ఇది పసుపు పచ్చని చూర్ణము. నీళ్లు, స్నూకోసు, లేక నార్తల్ నేలైనులో సులభముగా కరుగును. మూత్రపిండములు (కిడ్నీస్), కాల్షేయము (లివర్) నుండి యిది చాల వేగముగ స్రవించును. స్ట్రీలో కాకన్, హి మెలిటికన్, ప్రైప్టాకాకన్, న్యూమెకాకన్, గనొకాకన్ అను రోగబీజములవలన గలిగిన అంటును గొట్టివేయుటకు ఇది యెక్కువ శక్తిగల మందు. సిఫలిక్కు చికిత్సగా కూడ దీనిని ఉపయోగించవచ్చును.

మోతాదు:—40,000—120,000 యూనిట్లను i. v. లేక i. m. గా ఒక వారము ఇచ్చినట్లయిన పై జెప్పిన అంటులేవైనను బాగవును. గాయములపైనగూడ దీనిని పూయవచ్చును.

3. చేపకాల్షేయపు నూనె:—(చేపనూనె) కాడ్, హాలిబట్, పార్క్స్ అను చేపలనుండి యీ నూనె తీయుదురు. రికెట్స్ (ఎముకలు వంగుట), ఊయ, రోగిని కృశింపజేయు నిట్టి యితర వ్యాధులకు ఈ నూనె దివ్యోషధము. దీనిని కొంత తీసికొని, దానికి సమాన పరిమాణముగ వాజిలీనును కలిపి కాలిన గాయములకు, పుండ్లకు, ఇతర గాయములకు పూయుటకు చాల శ్రేష్ఠమైన అంజనమగును. దీనిని చాలకాలము రోగికి విడువకుండ యిచ్చినట్లయిన రోగియొక్క ఆరోగ్యము మొత్తముమీద బాగుపడును; రోగి బలపడును. ఇది బిడ్డల పోషణను ప్రేరేపించి, వారి యెముకలు పెరుగజేయును. వారి యాకలి యెక్కువ యగునట్లును జేయును.

a. కాడ్ లివరాయిల్. ఇది స్వచ్ఛమైనదిగాగాని, హైపోఫాస్ ఫైట్స్, మాల్ట్, లేక ఐరన్ (ఇనుము)తో కలుపబడిన ఎమల్షన్ గాగాని యుండవచ్చును. మోతాదు 1—4 dr. p. o. చిన్న పిల్లలు కాడ్ లివరాయిల్ నోటితో త్రాగలేనప్పుడు దానిని వారి యెంటికి యిసుకునట్లు ఎదురొమ్మ చర్మముమీద బాగుగా రుద్దవచ్చును.

b. హాలిబట్ లివరాయిల్ లేక హాలివరాయిల్. 1—3 m. p. o.

c. పార్క్స్ లివరాయిల్. 20—30 m. p. o.

4. ఇన్ సులిస్:—జంతువుల వృక్కమునుండి దీనిని తీసి తయారు చేయుదురు. అతిమూత్రవ్యాధికి ఇది మంచిమందు. ఎందుకనగా ఇది కార్బోహైడ్రేట్స్ ను సాధారణరీతిగా జీర్ణించివేయ శక్తిగలది. దీనిని s. c.

¹ Lymphogranuloma Venereum.

² Halibut liver oil or Haliver oil.

³ Pancreas.

(చర్మముక్రింద) ఇచ్చెదరు. రోగి మూత్రములో ఎంత చేక్కెర యున్నదో దానినిబట్టి మోతాదు నిచ్చెదరు.

మితిమీరిన మోతాదుయొక్క గుర్తు లేవనగా:—రోగికి మైకముగా నుండుట, విస్తారముగా చెమటపోయుట, వణకుట, మూర్ఛపోవుట. నాడి బలహీనముగను వడిగను కొట్టుకొనుట. వెంటనే చేక్కెర లేక ఆ రెంజిపండ్లుగాని యియ్యనియెడల రోగికి గాఢమూర్ఛ రావచ్చును.

5. కాల్షియమ్ లేక లైమ్ (సున్నము):—దీనిని వివిధమైన ఉప్పులుగా మందునందు ఉపయోగించుదురు. ఇది యెముకలు పెరుగుటకును, నరములయొక్క, కండరములయొక్క, గ్రంథులయొక్క పనిని క్రమపరచుటకును, రక్తము గడ్డకట్టునట్లు చేయుటకును అవసరమైయుండును.

a. రక్తము కారుచున్నప్పుడును, రక్తము గడ్డకట్టుశక్తి తగ్గియున్న రోగములకును దీనిని వాడుదురు.

b. టెటని అనగా కండరములకు వచ్చు ఈడ్పు వ్యాధి. పారతైరాయిడ్ అను మాంసగ్రంథి సరిగా పనిచేయనప్పుడు ఈ వ్యాధి కనబడును. దీనికి కాల్షియము ఉపయోగింతురు.

c. 'అంట్ ఆసిడ్ (ఆమ్లము) వలన గలిగిన పులుపునకు విరుగుడుగా దీనిని సున్నపు నీటి రూపమున వాడుదురు.

d. కాలుటవలన గలిగిన గాయములకును వేరువిధముగా శరీరమునకు మంట పుట్టించు పుండ్లకును దీనిని 'కారన్ ఆయిల్ గా సిద్ధముచేసి ఉపయోగించుదురు.

e. కాల్షియమ్ లేక సున్నము అను దానిని మలమును ముటికి కాలువలను క్రిములు లేనివిగా చేయుటకు ఉపయోగింతురు. కట్టడములయొక్కయు, ఇండ్లయొక్కయు గోడలకును, నేలలకును సున్నమును నీటితోకలిపి కొట్టుదును.

కాల్షియముతో సిద్ధముచేసిన యితర మందులు

a. లైమ్ వాటర్ (లిక్కర్ కాల్సిన్). 1—4 dr. p. o.

b. కాల్షియమ్ క్లోరైడ్. 10—30 gr. p. o.

c. కాల్షియమ్ లాక్ టేట్ 15—60 gr. p. o. క్లోరైడ్ కంటే ఇది తక్కువ మంట పుట్టించును.

¹ Antacid.

² Carron oil.

d. కాల్సియమ్ గ్లూకొనేట్ ఒక మాత్ర p. o., 30—60 gr.

e. కొలాయిడల్ కాల్సియమ్—దీనిని ఇంజెక్షను చేయుదురు.

f. కారన్ ఆయిల్:—నీటిని, ఆలివ్ లేక ¹అవిసెనూనె సమ భాగములుగా చేర్చి లైమ్ వాటర్ మిక్చర్ గా చేయుదురు.

XI. వాక్సిన్స్, సీర, ఇమ్యూనిటీ. అంటురోగములు తగులకుండెడు సం రక్షణ. (23-వ అధ్యాయము చూడుము.)

జంతువులలోనికి అంటువ్యాధులు కలుగజేయు సూక్ష్మజీవులనుగాని, వానినుండి తీసిన టాక్సిన్ అను విషపదార్థమునుగాని సూదిద్వారా యెక్కించుదురు. అప్పుడు జంతు రక్తమునందు ²ఆంటి బాడీస్ (విరుగుడు బీజములు) ఏర్పడును. ఈ ఆంటి బాడీస్ పెరిగినతరువాత ఆ రక్తమును తీసి కొని, యిట్టి సూక్ష్మజీవులవలన కలిగిన వ్యాధిగల రోగికి జంతు రక్తము నుండి తీసిన రసి నుపయోగింతురు. ఇట్లు మనుష్యులయందు సంభవించు వ్యాధులకు చికిత్స చేయుచున్నారు. ఆరోగ్యముగానున్న యొకని దేహము లోనికిని ఈ సీరమ్ ను ఇంజెక్ట్ చేసి, ఏ వ్యాధికి చికిత్స చేయబడినదో, ఆ వ్యాధి రాకుండ నివారించుదురు. ఇట్టి చికిత్స చేయబడినవాడు వ్యాధి ఆపాదించలేనట్టి సంరక్షణగలవాడగును. దీనిని ³పాసివ్ ఇమ్యూనిటీ యందురు. ఇట్టిది సాధారణముగా కొద్దికాలమే సంరక్షణగా నుండును. ⁴సీరస్ (రసిని) చేయుటకు సాధారణముగా గుఱ్ఱములను ఉపయోగించెదరు.

ఒకని శరీరములోనికి చనిపోయిన సూక్ష్మజీవులను సూదితో ఎక్కించి నట్లయిన వానిలో క్రమేణ ఆంటిబాడీస్ వృద్ధిపొంది వ్యాధి రాకుండ వానిని కాపాడును. ఇట్టి యింజెక్షనుకు 'వాక్సినేషన్' (టీ కాలువేయుట) అని పేరు. ఇట్లు వ్యాధినుండి కలుగు కాపుదలకు ⁵కల్పితముగా సంపాదించుకొనిన రక్షణశక్తియని పేరు. వ్యాధినిబట్టియు, వ్యక్తినిబట్టియు ఈ రక్షణశక్తి యెంత కాలముండునో నిర్ణయించబడును. ఉదాహరణముగా, కాలర (వాంతిభేదికి) ఇచ్చేడు ఇమ్యూనిటీ 6 నెలలు మాత్రమే యుండునుగాని, మాశూచికి ఇచ్చేడు ఇమ్యూనిటీ 7 సంవత్సరముల వరకుగాని, జీవితాంతము వరకుగాని నిలిచియుండవచ్చును. చనిపోయిన సూక్ష్మజీవు

లను ¹నార్మల్ సాల్ట్ సొల్యూషనులో వేసియుంతురు. దీనినే 'వాక్సిన్' అనుదురు. ఒక క్యూబిక్ సెంటిమీటర్ సాల్ట్ సొల్యూషనుకు ఇన్ని సూక్ష్మ జీవులని వాని సంఖ్యను ఖచ్చితముగా నిర్ణయింతురు. ఒక రోగిని చికిత్స చేయుటకు ఆ రోగి శరీరమునందున్న బాక్టీరియనుండియే కావలసిన వాక్సి నును తీసినయెడల, అట్టిదానికి 'అటాజెనస్ వాక్సిన్స్' అని పేరు. ఇతర మార్గముల బాక్టీరియనుండి, సిద్ధముచేసిన వాక్సినులను 'స్టాక్ వాక్సిన్స్' అందురు. ఒకనికి వ్యాధి సంభవించకుండ వానికి ఇమ్యూనిటీ కలుగ జేయుటకేకాక, ఒకనియందు రోగము కనపడినప్పుడు వానిశరీరమునందు ఆంటిబాడీస్ అనునవి వృద్ధియై విరివిగా పుట్టుటకును ఈ వాక్సినులను వాడుదురు.

ఈ క్రిందివి సాధారణముగా నుపయోగించు సీర, వాక్సినుల జాబితా:—

సీర
ఆంటి-స్రెప్టొకాకిక్ సీరమ్
ఆంటి-స్ట్రెప్టొకాకిక్ సీరమ్
ఆంటి-డిఫ్తీరియ సీరమ్
ఆంటి-నూమొకాకిక్ సీరమ్
ఆంటి-ప్లేగ్ సీరమ్
ఆంటి-టెటనస్ సీరమ్
(టెటనస్ ఆంటి-టాక్సిన్)
ఆంటి-మెనింగొకాకిక్ సీరమ్
ఆంటి-డిసెంటరి సీరమ్

వాక్సిన్స్
స్రెప్టొకాకిక్ వాక్సిన్
స్ట్రెప్టొకాకిక్ వాక్సిన్
రూమటిజేమ్ ఫ్లెలాకజెన్
నూమొకాకిక్ వాక్సిన్
ప్లేగ్ వాక్సిన్ (హాఫ్ కిన్స్ గారిది)
టైఫాయిడ్ వాక్సిన్ (దీనిలో
పార టైఫాయిడ్ A, B రక
ములు చేరియున్నవి)
పర్టసిస్ లేక పర్టసిస్ B.
వాక్సిన్
B. కోలాయివాక్సిన్
స్ట్రాల్ పాక్స్ (మశూచి)
లింఫ్ (ఆవుల మశూచియొక్క
బ్రతికియున్న సూక్ష్మజీవులు)
డిసెంటరి B. వాక్సిన్

¹ Linseed oil. ² Antibodies. ³ Passive immunity.

⁴ Sera. ⁵ Vaccination. ⁶ Artificially acquired immunity.

¹ Normal salt solution. ² Vaccine. ³ Autogenous vaccines.

⁴ Stock vaccines.

XII. జర్జినైడ్స్, ఆంటినెప్టిక్స్, పారసిటిసైడ్స్. అనగా సూక్ష్మజీవులను, క్రిములను బదనికవంటి జీవులను జంపునట్టి మందులు:—

1. కార్బాలిక్ ఆసిడ్ (ఫినాల్):—ఇది పలుకులవంటి పదార్థము. మొదట క్రొత్తగానున్నప్పుడు దీనికి రంగేమియు నుండదుగాని, పాతబడినప్పుడు రోజూ రంగుగా మారును.

కార్బాలిక్ ఆసిడ్ సాల్వ్యాషనులను పొంగుచున్న నీటితో కలిపి చేయవలెను. ఈ మందులు సులభముగా కరుగవు గాన వానిని బాగుగా కలుపవలెను. ఇది యెక్కువ ఖరీదులేని మందు. చర్మమునకు మంటపుట్టించునట్టి చాల విషకరమైనమందు. పెద్ద గాయములు కట్టుటకు ఈ మందు నెన్నడు నుపయోగించకూడదు. ఈ మందువలన కాలిన గాయములకు వెంటనే ఆల్కాహాల్ పూసినయెడల కార్బాలిక్ ఆసిడ్ కు విరుగుడుగాను, దాని బలము తగ్గించునదిగాను నుండును. కార్బాలిక్ ఆసిడ్ చర్మమును మొద్దుచేయునట్టి (అనెస్థెటిక్) గుణముగలది. కావున దీనిని చేతితో అంటుకొని పనిచేయుటకు అయిష్టముగా నుండును.

ఉపయోగములును, బలములును

పరికరములు, పాత్రలు, రబ్బరు మున్నగువానిని డైరల్ చేయుటకు 20% సాల్వ్యాషనులో 15 నిమిషములును, 5% సాల్వ్యాషనులో 1 గంట నేపును ఉంచవలెను. ఏదైన ఒక పరికరమును స్వచ్ఛమైన కార్బాలిక్ లో శుభ్రముచేసినయెడల 3—5 నిమిషముల కాలముంచిన వెంటనే దానిని ఆల్కాహాల్ లో కడిగి తీయవలెను.

గుడ్డలు, మలము మొదలైనవానిని సూక్ష్మజీవరహితమైనవానిగా చేయుటకు 5% సాల్వ్యాషనులో ఒక గంటనేపు ఉంచవలెను.

కుక్క-కాటు మొదలైన గాయములు కాల్చుటకు మొదట స్వచ్ఛమైన దాని నుపయోగించి, తరువాత విరిగిపోవునట్లు ఆల్కాహాల్ తో కడుగవలెను.

2. క్రిసోల, క్రిసోల్—ఇవి నబ్బుచేర్చి కలిపిన ఫినాల్ మందులు. క్రిసోల్ కంటే క్రిసోల్ స్వచ్ఛమైనది. ఈ రెండును కార్బాలిక్ కంటే తక్కువ విషకరమైనవి; ఇవి కార్బాలిక్ కంటే బాగుగ శుభ్రముచేయు గుణముగలవి. 'ఖటిక జలములో (ఉప్పునీటిలో) ఈ రెండును కరుగుట

¹ Lysol and Cresol.

² Hard water.

కష్టము. కార్బాలిక్ ఆసిడ్ నలె ఈ రెండు మందులును చర్మమును కొంచెము మొద్దుబారచేయును.

ఉపయోగములును బలములును

పరికరములను నిర్మలముచేయుటకు స్వచ్ఛమైన మందులను 5 నిమిషములును, 5% బలముగలవానిని 15 నిమిషములును ఉపయోగించవలెను.

భగమును కడుగుటకును, చేతులు శుభ్రముచేసికొను సాల్వ్యాషను కొరకును, చర్మమును శుభ్రముచేయుటకును 1—2% బలమైన సాల్వ్యాషను నుపయోగించవలెను.

3. పాదరసము (మెర్క్యూరి), బైక్లోరైడ్ లేక పెర్క్లోరైడ్ ఆఫ్ మెర్క్యూరి—ఇదియొక చూర్ణము. ఇది త్వరగా కరుగదుగాన బలమైన సాల్వ్యాషనులలో దీనిని సిద్ధముచేయుట కష్టము. ఇది కరుగునట్లు దీనితో దీనికి సమాన పరిమాణముగల సోడియమ్ క్లోరైడ్ ను, ఏదైన కొంత రంగుపదార్థమునుచేర్చి మందు తయారుచేయుదురు. దీని సాల్వ్యాషను వేడినీటితోగాని చన్నీటితోగాని చేయవచ్చును. అంగళ్లలో ఈ మందుతోచేసిన కొన్ని బిళ్లలు అప్పుదురు. అవి యింటిలో ఉపయోగించుకొనుటకు చాల అనుకూలముగానుండును.

మెర్క్యూరి బైక్లోరైడ్ చాల బలమైన ఆంటినెప్టిక్; దీని వెలయు స్వల్పము. ఇది లోహములను దినివేయును. కాని నబ్బు, చీము, రక్తము, మలము మొదలైనవానితో కలిసినప్పుడు దీని బలము తగ్గిపోవును; కావున దీని యుపయోగము మితిగలిగినది. ఇది విషకరమైనది గాన పెద్ద గాయములు కట్టుకట్టుటకుగాని 'ఇంట్రయాటెరైన్ డూషులకు (గర్భ కోశము కడుగుటకు) గాని ఈ సాల్వ్యాషనును వాడకూడదు.

ఉపయోగములును, బలములును

చేతులకును గాయములకును 1—2,000. రబ్బరు, మొదలగు సాగెడు వస్తువులను నిర్మలముచేయుటకు 1—1,000 మందును 5 నిమిషములు వాడవలెను.

వజైనల్ డూషన్, 1—5,000.

కంటిని గడుగుటకు, 1—10,000.

4. 'బినైయొడైడ్ ఆఫ్ మెర్క్యూరి.—ఇది యెక్కువ వెలగలదియైనను, ఎక్కువ మంచిపనిచేయునట్టి మెర్క్యూరితో చేసినమందు. మెర్క్యూరి:

¹ Intra-uterine douches.

² Biniodide of mercury.

బైక్లోరైడ్ ను ఉపయోగించు పనులకే దీనినికూడ ఉపయోగింతురు. దీని ముఖ్యమైన ఉపయోగమేమనగా, దీనిని తెర్నామిటర్ సాల్వ్యాషనుగా వాడుదురు. అప్పుడు దీని బలము, 1—500.

5. ఆల్కొహాల్ (మద్యసారము):—ఫలములను, కూరగాయలను, చేక్కెరయున్న ధాన్యాదులరసమును పులియబెట్టి పొంగునట్లునుజేసి ఆల్కొహాల్ చేయుదురు. ఇది బలమైన అంటిసెప్టిక్ కాదు.

ఉపయోగములును, బలములును

హైపొడర్మిక్ సూదులు, సిరింజీలు శుభ్రముచేయుటకు 50—70%.

చేతులను చర్మమును శుభ్రముచేయుటకు 50—70%.

6. బోరిక్ ఆసిడ్:—ఇది చాల బలహీనమైన అంటిసెప్టిక్ చూర్ణము. ఇది బాక్టీరియ వృద్ధికాకుండ ఆపును గాని, వానిని చంపదు. చర్మము నకుగాని, అమత్వచకుగాని మంట పుట్టించదు. ఇది త్వరగా కరుగనందున 4% కంటే బలముగల సాల్వ్యాషనుగా చేయలేము. సాల్వ్యాషను చేయునప్పుడు చూర్ణమును నీటితో కలిపి, అదంతయు బాగుగా కరుగునట్లు సాల్వ్యాషనును పొంగించవలెను. ఇది విషపదార్థము కాదు.

ఉపయోగములును, బలములును

బ్లాడర్ వాష్ (మూత్రకోశమును కడుగుటకు) 2—4%; కండ్లు కడుగుటకు 1—2%; గాయములను శుభ్రము చేయుటకు 4%; గొంతువరకు పుక్కిలించి ఊయుటకు 2%.

బోరిక్ ఆసిడ్ ను ప్రత్యేకముగాగాని, ఇతర చూర్ణములతో కలిపి గాని డస్టింగ్ పౌడరుగా (గాయములమీద చల్లెడు పౌడిగా) నుపయోగించవచ్చును. కాలుటవలన గలిగిన గాయములకు, దురదలకు, ఇతర గాయములకు పూసెడు అంజనముగాను దీనిని చేయుదురు.

7. క్లోరైడ్ ఆఫ్ లైమ్:—ఇది యొకరకము బ్లీచింగ్ పౌడర్ (తెలుపు చేయునది) నులమూత్రములను, గుడ్డలను రోగక్రిమిరహితములుగా డిస్ ఇన్ ఫెక్ట్ చేయుటకును, అంటురోగముల సంబంధమైన గాయములు చికిత్స చేయుటకును దీని నుపయోగింతురు. దీని సాల్వ్యాషనును చన్నీటిలో సిద్ధము చేయుదురు. దీనిని పోసియుంచు బుడ్డిగాని యితర పాత్రగాని వెలుగును చేరనియ్యనిదిగా నుండవలెను, మందుపోసి మూత బిగువుగా

పెట్టి చీకటియు, చల్లదనమునుగల స్థలములో పెట్టవలెను. వెలుగు, వేడి తగిలినయెడల ఈ మందు చెడిపోవును. దీనిలోని క్లోరైన్ వాయువుగా మారును. కావున క్లోరైన్ సాల్వ్యాషనులను ప్రతివారము క్రొత్తగా చేయవలెను. ఈ సాల్వ్యాషనును ఉపయోగించకముందు దీనిని నీటితో బాగుగా కలుపవలెను. బలమైన సాల్వ్యాషను గుడ్డలను నాశనముచేయును.

ఉపయోగములు, బలములు

మలమూత్రములను డిస్ ఇన్ ఫెక్ట్ చేయుటకు, 5% మందును ఒక గంటసేపు వాడవలెను.

గుడ్డలను డిస్ ఇన్ ఫెక్ట్ చేయుటకు $\frac{1}{2}$ %, మందును 6 గంటలు వాడవలెను.

ఇన్ ఫెక్ట్ టెడ్ గాయములకు చికిత్సచేయుటకు 'డేకిన్స్ సాల్వ్యాషన్' లేక 'ముసాల్' యను వేరొకవిధమైన మందును వాడుదురు. ఈ మందును తెంపులేకుండ రోగి గాయములు కడుగుటకు వాడుదురు. దీనిని చేయు విధము:—5 బౌన్సులు 6 డ్రాముల క్రిస్టలైజ్డ్ సోడియమ్ కార్బోనేటును 1 గాలన్ నీటిలో కలుపుము. దీనితో 2 బౌన్సులు, 7 డ్రాముల క్లోరైడ్ ఆఫ్ లైమ్ చేర్చుము. బుడ్డిని బాగుగా కుదిలించి $\frac{1}{2}$ గంటసేపు ఉండ నిమ్ము, దూదిగుండ వడగట్టుము. 4 $\frac{1}{2}$ డ్రాముల బోరిక్ ఆసిడ్ స్వచ్ఛమైన ద్రవముతోచేర్చి, బాగుగ కలుపుము. ఏదైనపాత్రలో పోసి బిగువుగా మూతపెట్టి, వెలుగు తగులకుండ కాపాడుము.

8. ఐయోడిన్:—ఇది పలుకులవంటి పదార్థము. ఒకవిధమైన సముద్రపు రెల్లునుగాల్చి, దాని బూడిదతో దీనిని చేయుదురు. దీనిని 7% బలముగల ఆల్కొహాల్ సాల్వ్యాషనులోచేర్చి, టింక్చర్ గా నుపయోగింతురు.

టింక్చర్ ఆఫ్ ఐయోడిన్ ఉపయోగములును, బలములును

చర్మమునకును, చిన్న గాయములకును సంపూర్ణబలముగల సాల్వ్యాషను వాడవలెను.

అమత్వచలకు సగము బలము వాడవలెను.

వజ్రైన్ ల్ డూషులకు $\frac{1}{2}$ % బలము వాడవలెను.

1. కాంటర్ ఇరిటేషన్ కొరకు సంపూర్ణబలముగల సోల్యూషను నుపయోగించవలెను.

9. పొటాసియమ్ పర్మాంగనేట్:—ఇది నల్లగాను ఉదారంగుగాను నున్న క్రిస్టలైన్ (పలుకులవంటి) పదార్థము. జీవముగల పదార్థములకు ప్రయోగించినయెడల, ఇది డిస్ యిన్ ఫెక్ టెంట్ గా పనిచేయును. దుర్వాస నను పోగొట్టు శక్తియు దీనికిగలదు. ఇది ఉడుకునీటిలోగాని చల్లని నీటిలో గాని త్వరగా కరుగును. ఇది చర్మముమీద, గుడ్డలమీద, పాత్రలమీద మరకలు పడజేయును. ఈ మరకలను ఆక్స్ ఆలిక్ ఆసిడ్ తీసివేయును.

ఉపయోగములు, బలములు

చేతులు శుభ్రము చేసికొనుటకును గాయములకును 1—2,000.

వాజైనల్ డూషులకు 1—5000.

పాముకాటునకును, తేలుకుట్టినదానికిని పలుకులను లేక సాచు రేబెడ్ సోల్యూషన్ ఉపయోగించవలెను.

10. సిల్వర్ (వెండి):—ఇది కండ్లకును, జననేంద్రియ మూత్రనాళ ములకును ఆంటిసెప్టిక్ గా ఉపయోగపడును. ఇది అస్ట్రింజెంట్ సిల్వర్ ను బట్టి పెట్టిన నీటితోనే సిల్వర్ సోల్యూషనులు చేయవలెను. ఎందుకనగా బట్టి పెట్టని నీటితో చేసినయెడల, ఆ నీటిలోనుండు ఇతర లోహములతో నిది రసాయనక మార్పులు కలుగజేయవచ్చును. సిల్వర్ తో చేసిన సోల్యూషను త్వరగా చెడిపోవును గాన, వారమున కొకసారి క్రొత్తగా చేయుచుండవలెను. ఈ సోల్యూషనును రంగుబుడ్లలో పోసియుంచ వలెను.

సిల్వర్ సోల్యూషనుయొక్క ఉపయోగములును, బలములును

సిల్వర్ వై క్రేట్ స్టిక్, ఇది కాస్టిక్ వలె కండలు పెరిగిన టిష్యూలను గాల్చి, యట్టి కండలు పెరుగకుండ చేయును.

ముక్కు, గొంతు ప్రయోగములకు 2—5%

భగమును, మూత్రపు తిత్తిని గడుగుటకు 1%.

¹ Counterirritation. ² Crystals or saturated solution. ³ Astringent.

⁴ Silver nitrate stick.

ప్రొటార్ గల్, ఆర్జిరల్ యనునవి సిల్వర్ తో చేసిన బలహీనమైన మందులు.

11. సల్ఫర్ (గంధకము):—ఇది పసుపు పచ్చనిచూర్ణము. బదనిక వంటి సూక్ష్మజీవులను నాశనముచేయు గుణముగలది. పొగవేయుటకు ఇది బాగుగా ఉపయోగపడును. ధూపముగాను, 2—10% బలముగల అంజనముగాను ఇది గజ్జి పురుగులవంటి బదనిక జీవులను జంపును.

XIII. చర్మముమీద పూయుటకు ఉపయోగపడు ఆంటిసెప్టిక్ కాని మందులు

1. ఇక్టియోల్—దీనిని అంజనముగా వాడుదురు. దీనిని గ్లిసరిన్ సోల్యూషనుగా చేసి పట్టించినయెడల కందు తగ్గిపోవును. అమత్వచ యొక్క చర్మమునకు శమనము కలిగించును. దీనిలో ఆంటిసెప్టిక్ శక్తి కొద్దిగా నుండవచ్చును.

2. మెగ్నీషియమ్ సల్ఫేట్:—అంటురోగములందు ఏర్పడిన వాపును మెగ్నీషియమ్ సల్ఫేట్ సోల్యూషను తగ్గించును. ఇది చన్నీటిలోను, వేడి నీటిలోను కరుగును.

ఉపయోగములును బలములును

కంటి కాపడమునకు 5—10%.

చర్మము కాపడమునకు 5—100%.

3. సోడియమ్ క్లోరైడ్:—ఇది సాధారణమైన ఉప్పు. ఇది కొద్దిగా ఆంటిసెప్టిక్ గుణముగలది. దీనిని వివిధబలములుగల సోల్యూషనుగా వాడుదురు. సాధారణముగా ఇది నార్తల్ సాల్ట్ సోల్యూషనుగా ఉపయోగపడును. అప్పుడు దీని బలము రక్తములోనున్న లవణముయొక్క బలమునకు సమానముగా నుండును. అనగా, 6—9%. 16 ఔన్సుల సోల్యూషను చేయుటకు 1 డ్రాము తూనికగల ఉప్పును 16 ఔన్సుల నీటితో కలుపవలెను. వేడిచేయుటవలన ఉప్పు త్వరగా కరుగును. అన్ని విధములైన అమత్వచలను గడుగుటకు నార్తల్ సాల్ట్ సోల్యూషనును ఉపయోగింతురు. దీనిని రక్తనాళములోనికిగాని, చర్మముక్రిందికిగాని, పురీష నాళములోనికిగాని ద్రవమును ఎక్కించుటకును చురుకుదనమును కలిగించుటకును ఉపయోగింతురు.

నార్తల్ సోల్యూషనుకంటే నాలుగింతలు బలముగల హైపర్ టోనిక్ సోల్యూషనును లోపలికి పుచ్చుకొనుటకు ఇచ్చెదరు.

XIV. విషములు

విషము ఏ పదార్థములో గలిసియున్నను, దేహములో ప్రవేశించి నప్పుడు ప్రాణమును జంపు శక్తి దానికి గలదు. మనము ఉపయోగించు మందులలో ననేక ఔషధములు బలమైన విషములుగానుండును. కావున, విషాధములమీద “విషము” (పాయిజన్) అను చీటి వ్రాసి, అంటించి తాళమువేసిన బీరువాలో పెట్టియుంచవలెను.

విషము రెండు విధములు:—(1) అక్యూట్ (2) క్రానిక్. పెద్ద మోతాదు పుచ్చుకొనుటవలన విషఫలితము అకస్మాత్తుగా కనబడినయెడల దానిని అక్యూట్ పాయిజనింగ్ (విషసంభవము) అందురు. విష కరమైన మందును చాలకాలము పుచ్చుకొనుటవలన, విషప్రయోగము యొక్క గుర్తులు క్రమేణ కనబడినయెడల, దానికి క్రానిక్ పాయిజనింగ్ అని పేరు.

అవి శరీరమునందలి టిష్యూలయందు చేయుపనినిబట్టి సర్వ సాధారణ మైన విషములను ఈ క్రింద బేర్కొనుచున్నాము:—

1. కొరోసివ్స్:—ఇవి బలమైన ఆసిడ్స్, ఆల్కలైస్ వంటి విషపదార్థములు. ఇవి టిష్యూలను నాశనముచేయును.

ఉదాహరణములు

నల్ఫ్యూరిక్ ఆసిడ్	కార్బాలిక్ ఆసిడ్
హైడ్రోక్లోరిక్ ఆసిడ్	కాస్టిక్ సోడా
నైట్రిక్ ఆసిడ్	కాస్టిక్ పొటాష్

ఆక్సాలిక్ ఆసిడ్

ఇవి టిష్యూలను పాడుచేయునవిగాన, బయటికి కనబడెడు గుర్తు లేవనగా:—నోటిచుట్టు మరకలుపుట్టుట, అన్న వాహికపొడుగున మంట పుట్టునట్టి నొప్పి కలుగుట, వాంతియందు రక్తముపడుట, పాక్ యొక్క గుర్తులు కనబడుట.

¹ Poison. ² Acute. ³ Chronic. ⁴ Acute poisoning.

⁵ Chronic poisoning.

2. ఇరిటెంట్స్:—ఇవి టిష్యూలు కందునట్లు చేయును.

ఉదాహరణములు

పాపాణము (ఆర్సెనిక్)	టోమాయిన్
గాజపొడి	కెరోసిన్ ఆయిల్
పాదరసము (మెర్క్యూరి)	కర్పూరతైలము (టర్పెంటైన్)
ఐయోడిన్	

ఇవి కందునట్లును మంట పుట్టునట్లునుచేయు మందులుగాన, అవి కడుపులో నొప్పిని కలుగజేయును. రక్తముతోచేరిన అతివిరేచనములు కలుగును. ఈ మందులన్నియు విరేచనములును వాంతులును కలుగజేయునుగాని, గాజపొడిమాత్రము వాంతి కలుగజేయదు. ఈ లక్షణములు చాలకాలము నిలిచియుండినయెడల కొలాప్స్ సంభవించును. టోమాయిన్ లేక చెడిపోయిన ఆహారపదార్థములవలన గలుగు విషప్రయోగము ఫలితముగా దేహాశ్లాష్మము చాల హెచ్చవచ్చును.

3. నరములకు సంబంధించిన విషములు:—ఇవి నాడీమండలమునకు విషము కలుగజేయును.

ఉదాహరణములు: నల్లమందు (టెపియమ్)ను దానినుండి చేయబడిన మార్చిను, లాడనను. ఇవిగాక

ఆల్కాహాల్	కొకేయిన్
బెల్లడానా	బంగీ
దతుర	కుక్కగొడుగు
స్రమోనియమ్	పొటాసియమ్ సైలైనేడ్
క్లోరోఫారమ్	స్త్రిక్నిన్ లేక నక్స్ వామిక

పుచ్చుకొన్న మందు మోతాదునుబట్టి విషముయొక్క లక్షణములు భేదించుచుండును. టెపియమ్, మార్చిన్, పాపాణము, పాదరసము, అట్రాపిన్, స్త్రిక్నిన్—వీనివలన కలుగు విషప్రయోగముయొక్క లక్షణములను, వానికి చేయవలసిన చికిత్సలనుగూర్చి యింతకు ముందే చెప్పబడినది.

¹ Ptomaine.

² Fungi (toadstools).

ఆల్కాహాల్ (సారాయి) పుచ్చుకొన్నయెడల కలుగు మొదటి ప్రతిఫల మేమనగా, పుచ్చుకొన్న వానియందు ఉద్రేకము పుట్టును; వాని ముఖము ఎఱ్ఱబడును. కడకు అతడు మతిలేనివాడగును. బెల్లడానా, దతూర, స్త్రమోనియమ్, క్లోరోఫారమ్, కొకేయిన్, బంగి—యివికూడ మొదట ఉద్రేకము పుట్టించును. తరువాత మతి తప్పిపోవుటయు సంభవించును. ఫంగాయి (కుక్కగొడుగు)వలన గలుగు విషప్రయోగముయొక్క ఫలితములు టోమెయిన్ నందు కనబడు గుర్తులవంటివే కాని, దేహాచ్ఛాష్ణము మాత్రము హెచ్చదు. పొటాసియమ్ సైయెనైడ్ అతి త్వరగా పని చేయును. దీనివలన తలదిమ్ము, కష్టముగా శ్వాసవిడుచుట, కొలాప్స్.

ఒక మనుష్యునియందు తీక్షణమైన విషప్రయోగము కలిగినేని, తక్షణమే ఏదోయొక పనిచేయవలెను. ఇట్టి పరిస్థితులలో నర్సు రోగిని గూర్చిన సమాచారమును దగ్గరనున్న వైద్యునికి సాధ్యమైనంత త్వరలో తెలియజేయుట ఆమె మొదట విధి. రోగియందు కనబడు గుర్తులను దుర్లక్షణములను త్వరగా గుర్తించి, వానినిగూడ వైద్యునికి త్వరగా తెలియజేయవలెను. ఈ క్రింది గుర్తులనుబట్టి నర్సు విషప్రయోగము గలిగిన దని అనుమానించవచ్చును. (1) ఆరోగ్యముగానున్న ఒకనియందు అకస్మాత్తుగా ఆపదకరమైన లక్షణములు కనబడుట. (2) వదైన ఆహారము భుజించిన వెంటనే లేక పానీయము త్రాగినవెంటనే, అకస్మాత్తుగా ఇట్టి దుర్లక్షణములు కనబడుట. విషమును దాచియుంచుకొనిన ఏదేని బుడ్డి, పెట్టె లేక కాగితము రోగిదగ్గర దొరికేనేని దానిని వైద్యుని పరీక్షకొరకు భద్రముగా పెట్టి యుంచవలెను. రోగిచేయు వాంతులను, మలమును పరీక్షకొరకు ఎత్తిపెట్టవలెను. నోటిచుట్టు మచ్చలు, శ్వాసయందు విపరీతమైన వాసన నర్సు గమనించవలెను. నిద్రమత్తు, మతి తప్పుట, ఉద్రేకము, నొప్పి—వీనిలో ఏవి రోగియందున్నవోయని నర్సు జాగ్రత్తగా గమనించుచుండవలెను. కనుపాప విస్తరించుట, లేక ముడుచుకొనుట యను గుర్తులు, వ్యాధి ఫలానిదని నిర్ణయించుటకు సహాయకరముగా నుండును.

వైద్యుడు వచ్చువరకు నర్సు రోగికి ప్రథమ చికిత్సచేయుచు, ఆయన యుపయోగించు అవసరమైన వస్తువులనన్నిటిని ఆయన రాకముందే సిద్ధముగా పెట్టియుంచవలెను.

ప్రథమ చికిత్స విషయము లేవనగా:—

a. విషమును నోటిద్వారా పుచ్చుకొని యుండినయెడల, రోగి పుచ్చుకొనినది, బలమైన అల్కా-లి లేక ఆసిడ్ అయిననే తప్ప, వాంతి యగు మందు ఇచ్చియైనను ఆహారకోశమును కడిగియైనను ఆ విషమును ఆహారకోశమునుండి తీసివేయవలెను. వాంతియగుటకు సాధారణముగా వాడెడు మందు లేవనగా—8 ఔన్సుల గోరు వెచ్చని నీటిలో 1 టేబిల్ స్పూన్ ఆవాలపొడి కలిపియిచ్చుట; లేదా, 8 ఔన్సుల గోరు వెచ్చని నీటిలో 2 టేబిల్ స్పూనుల ఉప్పుకలిపి యిచ్చుట; లేక 30—60 మినిముల 'టింక్చర్ ఇపికాకుఆన నీటితో' కలిపి యియ్యవలెను.

b. విషమునకు వదైన విరుగుడు నిమ్ము. అనగా, రోగి యే విషమును బుచ్చుకొనినది తెలిసినయెడల, దానిని బలహీనపరచి నిష్ప్రయోజనము చేయగల వదైన మందు నియ్యవలెను. సాధారణమైన విషములును వాని విరుగుడులును క్రింద బేర్కొనబడినవి:—

విషము	విరుగుడు
నల్లమందు (ఓపియమ్) ...	అట్రాపిన్, పొటాసియమ్ పర్మాంగనేట్, సోల్యూషన్ 1—2000.
అట్రాపిన్ లేక బెల్లడానా ...	ఓపియేట్స్, పొటాసియమ్ పర్మాంగనేట్ సోల్యూషన్ 1—2000.
ఆసిడ్స్ ...	పలుచని ఆల్కా-లైన్, అనగా ఎప్పుం సాల్ట్స్ $\frac{1}{2}$ ఔన్సు 4 ఔన్సుల నీళ్లలో కలిపి యియ్యవలెను; 1 టేబిల్ స్పూన్ చాక్ (సుద్ద) 1 పైంట్ నీటిలో కలిపి యియ్యవలెను; నబ్బునీళ్లుగాని, నువ్వుపు నీళ్లుగాని యియ్యవలెను.

కార్బాలిక్ ఆసిడ్

... ఆల్బుమిన్-హాల్ 4 భాగము, 4 పాళ్లు
నీళ్లు కలిపి యియ్యవలెను;
లేక బ్రాంది నియ్యవలెను.

ఆల్కలైన్

... వినిగ్ వంటి పలుచని ఆసిడ్స్
నియ్యవలెను. 2 ఔన్సులు
వినిగ్ (చిరక) 1 పైంట్ నీటిలో
కలిపి యియ్యవలెను; లేదా,
నిమ్మరస మియ్యవలెను.

ఐయోడిన్, మెర్క్యురి

... గంజినీళ్లుగాని, పిండిని మరేదైన
ఒక విధముగా వండిగాని
గ్రుడ్డులోని తెల్ల జెననుగాని
నియ్యవలెను.

స్క్రినిన్

... మార్బిన్, టాసిక్ ఆసిడ్, తేనీళ్లు,
పొటాసియమ్ పర్మాంగనేట్
సాల్యూషన్ 1-2000.

c. ఇంక ఏదైన ద్రవమునిచ్చి విషమును బలహీనపరచవలెను. రోగికి
ఉపశమనము కలిగించు మందుకూడ నియ్యవలెను. ఈ రెండు పను లొకే
సారి చేయవచ్చును. రోగికి ఆసిడ్స్, ఆల్కలైన్స్ విషప్రయోగము గలిగి
నప్పుడును, మంటను బుట్టించు ఇరిటెంట్సును రోగి పుచ్చుకొన్నప్పుడును
ఈ చికిత్స బహు అవసరము.

'ఉపశమనము కలిగించి, విషపుబలమును దగ్గించు కొన్ని నూనెవస్తువు
లేవనగా—సువ్వులనూనె, ఆలివ్ నూనె. 4 పైంట్ నూనెను 4 పైంట్
నీరు, పాలు లేక బాక్లీ నీటితోచేర్చి యియ్యవలెను.

d. షాక్ ను ఆపుటకు చికిత్స చేయుటకుగాని, షాక్ లక్షణములు
సంభవించినప్పుడు చేయు చికిత్సకుగాని రోగి బాగుగ విశ్రమించుట చాల
అవసరము. వానికి బెచ్చదనము కలిగించవలెను. మంచము కాళ్లతట్టు
పై దిద్దెలమీద నుంచవలెను. వేడి కాఫీ, తేయాకునీళ్లు, అరొమాటిక్

స్పిరిట్స్ ఆఫ్ అమ్మోనియ మున్నగు వానినిచ్చి రోగికి చురుకుదనము
పుట్టించవలెను.

e. 'కల్పిత సూత్రములద్వారా రోగి శ్వాసింతునట్లు చేయవలెను.

f. రోగి గాజుపొడి మ్రింగినట్లు గుర్తులు కనబడిననే తప్ప, లేనియెడల
వానికి 2 ఔన్సుల ఆముదము త్రాగించుము. రోగి గాజుపొడి మ్రింగి
నట్లు నిశ్చయమైనయెడల, విస్తారముగా రొట్టెగాని, అన్నముగాని తిన
నిమ్ము. ఇవి గాజురవ్వలను చుట్టుకొని, నిరపాయకరమైన వానినిగా
జేయును.

g. రోగి పుచ్చుకొనిన విషము ఏదో నిశ్చయముగా తెలియనప్పుడు,
చన్నీళ్లు విస్తారముగా త్రాగించుము.

విషములు పుచ్చుకొనుటవలననేకాక, పాముకాటు, తేలుకుట్టుట,
మొదలగువాని మూలమునను విషప్రయోగము కావచ్చును. అవి 27-వ
అధ్యాయములో వివరించబడినవి.

విషప్రయోగము కలిగిన పరిస్థితులలో, నర్సు తత్తరపాటు చెందక,
నిశ్చలమైన మనస్సుతో బాగుగా యోచించి, తాను నేర్చుకొనిన చికిత్సను
చేయవలెను.

ఐదవ భాగము

వైద్య పరిస్థితులును వ్యాధులును వాని చికిత్సయు, నర్సింగ్ పరిచర్యయు

అధ్యాయము 15

ప్రస్తావన, కొన్ని లక్షణములు

పరిచర్య చేయవలసిన వైద్య పరిస్థితులను రోగములను సరిగా గ్రహించుటకు రోగియందు కనబడు వ్యాధి లక్షణములను చాల జాగ్రత్తగా గమనించుచుండవలయును. ఈ లక్షణములు 'విషయాత్మకములుగను' 'విషయిగతములుగను' నుండును. విషయాత్మకమైన వానిని చూచి తెలిసికొనునట్లు అవి బాహ్యముగా కనబడును. విషయిగతమైన లక్షణములు రోగి నడిగిగాని, రోగి తెలియజెప్పగగాని తెలిసికొనునవి. నర్సు తాను గ్రహించి తెలిసికొనిన సంగతులను తప్పులేకుండ వైద్యునికి తెలియజేయుటకును, వ్రాసియుంచుటకును తగు శక్తిసామర్థ్యములు గలిగియుండుట అవసరము. రోగి శరీరముయొక్క ఆయా అవయవములకు సంబంధించిన వ్యాధి లక్షణములను సరిగా గుర్తించగల అభ్యాసము పొందుటకు, నర్సు, రోగిని చేర్చుకొన్న గడియనుండి, అతడు వైద్యశాలలో నున్నంతకాలము, అతనిని జాగ్రత్తగా గమనించుచుండవలెను. ఇట్టి గమనిక వ్యాధిలక్షణములను గ్రహించుటకు ఎక్కువగా తోడ్పడును.

చికిత్స చేయవలసిన పెక్కు వ్యాధులకు మందులకంటే శౌచమును, సకాలములో సరియైన ఆహారమును ఎక్కువ అవసరమై యుండును. దేహములోని మలినము బయటికి పోవుటకు పలుమారు రోగికి స్నానము చేయించవలెనని నర్సు జ్ఞాపకము పెట్టుకొనవలెను. ఇట్లు మలినము వెడలిపోవుటవలన లోపలి అవయవముల పని కొంతతగ్గి, దేహమునకు మొత్తమున కొంత నెమ్మదియు, విశ్రాంతియు కలుగవచ్చును. రోగి యొక్క పథ్యమును వైద్యుడే నియమించును. ఏ విధమైన దేహపరిశ్రమయైనను రోగి నిదానముగా చేయవలెను. మొదట కొద్దికాలముతో ప్రారంభించి క్రమేణ కాలపరిమితిని హెచ్చింపుచు పోవలెను. పరిశ్రమ చేయుచుండగా రోగియందు 'మూర్ఛ', 'కండ్లుతిరుగుట' 'గుండెదడ' మొద

లగు అవలక్షణములు ఏదైన కనబడినయెడల, వెంటనే వానిని పడకలో పరుండబెట్టి, వైద్యునకు సంగతి తెలియజేయవలెను.

వైద్య పరిస్థితులను రోగములను గ్రహించి చికిత్సచేయుటకు రోగి యందు కనబడు రెండు ముఖ్యమైన లక్షణములను గమనించవలెను. అవేవనగా.—'నిద్రనాశము లేక నిద్రలేమి; నొప్పి లేక బాధ.

నిద్రనాశము:—ఇది అసౌఖ్యము, శబ్దము, నొప్పి, జ్వరము లేక ఏదైన నరముల తొందర వీనివలన కలుగవచ్చును. నర్సు దీనికి సరియైన కారణము కనుగొని వీలైతే, దానిని తొలగించుటకు యత్నించవలెను. రోగి పరుండినతీరును మార్పుట, వేడి పానీయమును త్రాగించుట, రోగిని పడకచట్టి నువయోగింపనిచ్చుట, వేడి స్పంజ్ స్నానము చేయుట, లేక రోగియందున్న ఏదైన భయమును బారదోలుట మొదలగు ఉపచారముల మూలమున కండరములు నడలి రోగికి నిద్రవట్టవచ్చును. నిద్రయు విశ్రాంతియు రోగికి అత్యవసరములు. ఇవి లేనికారణముచే రోగము అపాయకరమైన రీతిగా పరిణమించవచ్చును. కావున రోగియొక్క విశ్రాంతి, నిద్ర అను వానిని శ్రద్ధగా గమనించుచు, సాధారణ పరిచర్యవలన రోగి కివి లభించనప్పుడు మందులనైనను వాడవచ్చును. ఉపశమనమును గలుగజేయు మందును వాడవలసి వచ్చినప్పుడు నర్సు, రోగి నట్టి విశ్రాంతికొరకును, నిద్రకొరకును సిద్ధపరచి, మందు రోగియందు పనిచేయునప్పుడు అతనిని తొందరచేయకుండునట్లు చూడవలెను. వైద్యుడు ప్రత్యేకమైన ఉత్తర్య ఇచ్చియుండిననేకాని, రోగి నిద్రించుచుండగా మందు పోయుటకుగాని, జ్వరము కొలుచుటకుగాని, ఆహార మిచ్చుటకుగాని యతనిని లేపకూడదు. రోగి నిద్రనుగూర్చి నర్సు రిపోర్టు నిచ్చునప్పుడు, అతడు ఎంతసేపు నిద్రించినది, గంటలలో చెప్పవలెను. రోగి నిద్రకు ఏదైన భంగము కలిగినదా? తెంపులేకుండ ఒకేపట్టున నిద్రించినాడా? నిద్రయొక్క లక్షణమెట్టిది? రోగి నెమ్మది, విశ్రాంతి పొందగలిగినట్టి నిద్రయా? లేక భంగకరమైన నిద్రయా? నొప్పిలేక బాధ యను వివరములను తెలియజేయవలెను.

నొప్పి:—ఇది రోగిని శారీరకముగను మానసికముగను చాల బాధపెట్టు లక్షణమై యుండవచ్చును. నొప్పిని ఓర్చుకొను శక్తి రోగులనుబట్టి భేదించుచుండును. వారి మనోభావమునుబట్టియు, ఈ నొప్పి హెచ్చుచు, తగ్గుచు

నుండును. పూర్వము అనుభవించిన బాధను జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొనుటవలన, ప్రస్తుతపు బాధయు నధికము కావచ్చును. అట్లుగాక, మనోవిక్షేపము వలన నొప్పియొక్క తీవ్రత తగ్గవచ్చును. నొప్పి పలువిధములుగా నుండవచ్చును. 'చీముగడ్డ (విద్రధి) పోటువలన భరించరాని నొప్పి పుట్టును; ఏదైన లోపలి యవయవమునందో, యెముకయందో అంపముతో కోసినట్లు నొప్పి పుట్టును. దీర్ఘకాలమునుండి కందియున్నందువలన మందమైన నొప్పి పుట్టును. 'సురాల్ జియ (వాతశూల) వలన పొడిచినట్టి నొప్పి పుట్టును.

సాధారణముగా చిన్న పిల్లలును, పసిబిడ్డలును తమ నొప్పిని సరిగా వివరించలేరు. కావున నర్సే వారి చేష్టలను గమనించి వ్యాధికి కారణము నిర్ణయించుటకు నేర్చుకొనవలెను. ముఖ్యముగా రాత్రులలో పిల్లలు ఆయాసముగా నుండుట, వారు ఏదో నొప్పి ననుభవించుచున్నారనుటకు సూచనయై యుండును. ఇట్టి నొప్పిని నివారించుటకు ఏ ప్రాంతమున కండరములు ముడుచుకొనునో, ఆ ప్రాంతముననే నొప్పియున్నదని గ్రహించవలెను.

శరీరములో నొక భాగమునందుండు నొప్పి ఇంకొక భాగముననున్న తొందరను సూచించవచ్చును. దీనికి 'రిఫర్డ్ పేయిన్' యని పేరు. తల నొప్పియందు, ఎక్కడ నొప్పిపుట్టుచున్నదో, దాని లక్షణమెట్టిదో గ్రహించుట చాలముఖ్యమైన సంగతి. అజీర్ణపు తొందరవలనగాని, దృష్టి లోపము వలనగాని, తక్కువ లేక ఎక్కువ రక్తపుపోటువలనగాని, మనోశ్రమవలనగాని, నాడీమండల కేంద్రమున గలుగు తొందరవలనగాని తలనొప్పి కలుగవచ్చును. 'టాక్సిమియయు, పెక్కు అంటురోగముల ఆరంభదశయు స్త్రీల జననేంద్రియముల వ్యాపారములయందు లోటును, తలనొప్పికి కారణములు కావచ్చును. కుడిభుజమునందు కత్తితో నరికినట్లు పుట్టునొప్పి, 'గాల్ బ్లాడర్ (పిత్తాశయము)లో రాళ్లు ఏర్పడుటవలన గలిగినదై యుండవచ్చును. అట్లే ఎడమరెట్టలోను బుట్టు నొప్పి గుండెలో కలిగిన తొందర వలన నైనదై యుండవచ్చును. ఈ రెండును రిఫర్డ్ పేయిన్ కు మంచి యుదాహరణములు.

¹ Abscess. ² Neuralgia. ³ Referred pain. ⁴ Toxemia.

⁵ Gallstone colic.

అధ్యాయము 16

రక్త ప్రసరణ మండలమునకు కలుగు వ్యాధులు.

రక్తము, రక్తమును తయారుచేయు

ఇంద్రియములు

రక్త ప్రసరణ మండలమునకు కలుగు వ్యాధులు

రక్త ప్రసరణ మండలమునకు గలుగు వ్యాధుల లక్షణములేవన:— గుండెనొప్పి, గుండెదడ, మూర్ఛ, ముఖము తెల్లబారుట లేక నీలి వర్ణముగా మారుట, ఒగర్పు, చేతులు కాళ్లు చల్లబడుట, జలోదరము, వాపు, ఒత్తినయెడల చర్మము గుంటలుపడుట మొదలైనవి.

గుండెయందలి వికృతలక్షణములు:—ఇవి గుండెయొక్క వ్యాపారమునకు సంబంధించినవిగాగాని, గుండె భాగములకే సంబంధించినవిగాగాని యుండవచ్చును.

గుండెయొక్క వ్యాపారమునకు సంబంధించినవి:—వీనివలన గుండె చేయుచున్న వ్యాపారమునకు లోపముగలుగును. గుండెయందు యే వ్యాధియు లేకపోయినను, శరీరములోని యితరభాగముల వ్యాధులవలన గుండెకును తొందర సంభవించవచ్చును. దీనికి కారణము సరముల సంబంధమైన వ్యాధులైనను, అనీమియ (తక్తహీనత)యైనను, ఆల్బో-హాల్ (మద్యసారము) పొగాకులవలన కలిగిన టాక్సిమియ లేక యితర విషకరమైన మందులు పుచ్చుకొనుటవలనను సరముల పటుత్వము పాడై, గుండె తన పనిని బాగుగ చేయకుండునటుల చేయుటయైనను కావచ్చును. ఈ వ్యాధులయందు కనబడు ముఖ్య లక్షణము లేవనగా:— అజీర్ణము, గుండెదడ, ఊపిరాడకపోవుట, నిద్రనాశము (నిద్రలేమి), చెమటపోయుట, మూర్ఛపోవుట, వణకుట.

గుండెదడ:—గుండెదడయనగా రోగి తెలిసికొనునంత గట్టిగా, గుండె కొట్టుకొనుట. ఇది వక్షములోపలనే నెమ్మదిగా కొట్టుచుండవచ్చును; లేదా, గుద్దినట్లు గట్టిగ కొట్టుకొనునంతవరకు హెచ్చవచ్చును. అప్పుడు

¹ Functional disorders.

రోగి దానినిగూర్చి తొందరపడవచ్చును. ఈ గుండెదడ నాపుటకు, గుండెలో ఏవిధమైన తొందరలేదనియు, ప్రమాదమేమి జరుగదనియు చెప్పి మొదట రోగిని శాంతిపరచవలెను.

చికిత్స:—గుండె చేయవలసిన వ్యాపారమునందలి లోపములకుగల కారణమును మొదట కనుగొని, సాధ్యమైనయెడల, దానిని తొలగించవలెను. దీనికి తోడు శరీరము మొత్తముమీద బలపడుటకు రోగికి తగిన విశ్రాంతి, నిద్ర, సరియైన ఆహారము, క్రమేణ హెచ్చుచుండు దేహభ్యాసము నిచ్చుచుండవలెను. ఉపశమనమును గలిగించు మందులు కొంత కాలమువరకు ఇచ్చుట అవసరమైయుండవచ్చును. రోగి వ్యాధి చాల నిదానముగా బాగా, స్వస్థత కలుగుచుండును గాన, రోగికిని, నర్సుకును ఈ విషయములో చాల ఓర్పుండవలెను.

గుండెభాగములకు సంబంధించిన జబ్బులు:—ఇది పుట్టుకతో వచ్చినదైనను, లేక రోగి సంపాదించుకొన్నదైనను గావచ్చును.

పుట్టుకతోవచ్చిన గుండెజబ్బు:—ఇది గుండె యెదుగుటలో కలుగు లోపములవలనగాని, పిండముగానుండగా సంభవించు వ్యాధులవలనగాని రావచ్చును. గుండె అసాధారణమైన స్థానమున నుండవచ్చును. ఒకానొకప్పుడు గుండె వక్షమునకు కుడిప్రక్కన నుండవచ్చును. గుండెకు ఇరుప్రక్కల కుడికర్ణికకును, ఎడమకర్ణికకును మధ్య రంధ్రముండవచ్చును. మరియొకలోపమేనగా—డక్టస్ ఆర్టీరియోసస్ (ధమనీయప్రణాళి) అనునది తెరచుకొనియుండుట; పల్మనరీ ఆర్టరీ, (పుష్పసధమని) అయోర్టల (బ్రహ్మధమనుల) మధ్యనుండి ద్వారము బిడ్డ పుట్టినతరువాత మూసికొనకుండుటవలన శుద్ధరక్తము, అశుద్ధరక్తము కలిసిపోవుట. ఇట్టి లోపముగల బిడ్డను “బ్లూ బేబీ” (నీలివర్ణపుబిడ్డ) యందురు.

పుట్టుకతోవచ్చిన గుండెవ్యాధియొక్క లక్షణములు సాధారణముగా బిడ్డ పుట్టినవెంటనే కనబడవచ్చును లేదా కొంతకాలమయిన తరువాత కనబడవచ్చును. రోగియందు కనబడు లక్షణములలో ముఖ్యమైన వేవనగా:—జాస్తి నీలిరంగుగానుండుట, గుండె పెద్దదియగుట, గుండెయందు విపరీతమైన శబ్దముపుట్టుట, కాలు చేతివ్రేళ్ల కొనలు లావుగా కనబడుట,

ఒగర్పు ఉండుట. ఊపిరితిత్తులనుండి రక్తమువడుట, ముక్కునుండి రక్తము కారుట మొదలైనవి. హిమోగ్లోబిన్ హెచ్చుటతో సమానముగా రక్తములోని యెక్కువ కణములు సంఖ్య 10,000,000 టికిగాని, వానికంటె ఎక్కువగాగాని హెచ్చవచ్చును. రోగియందు మానసిక శారీరకశక్తులు తగ్గుట కాననగును. ఇట్టి రోగులైన బిడ్డలు నూటికి 30—50 మంది, పుట్టిన మొదటి రెండునెలలో చనిపోదురు. నూటికి 16—20 మంది 15 సంవత్సరములకుపైగా జీవించవచ్చును. పుట్టుకతోవచ్చిన గుండె వ్యాధిగల రోగులు శ్వాసకు సంబంధించిన ఇన్ ఫెక్షన్లకు త్వరగా లోనగుదురు.

చికిత్స:—చిహ్నములనుబట్టి ఇన్ ఫెక్షన్లకు చికిత్సచేయవలెను. ముఖ్యముగా, శ్వాస సంబంధమైన ఇన్ ఫెక్షన్లకు రోగిని దూరముగా న్నొడవలెను. రోగియొక్క స్థితినిబట్టి అతడెంత పనిచేయగలడో నిర్ణయించవలెను.

సంపాదించుకొన్న గుండెజబ్బు:—ఇది డిఫ్థీరియ, (కంఠరోహిణి) టైఫాయిడ్ (విషజ్వరము) ఇన్ ఫ్లూయెంజా, న్యూమోనియ, వాతజ్వరము అను అంటువ్యాధుల ఫలితముగా కలుగును. ఇట్లు సంప్రాప్తమైన రోగము, ‘పెరికార్డియమ్ (హృతో-శము)’, ‘మయోకార్డియమ్ (గుండెయొక్క కండ), ‘ఎండోకార్డియమ్ (గుండెమీదనున్న పన్ననిపొర)—వీనిలో నొక్కొక్కదానినిగాని, రెంటినిగాని, మూటినిగాని వ్యాధిగల వానినిగా చేయవచ్చును. గుండెలో ఏదైన నొకభాగమునకు వ్యాధిగలిగిన, మరియొకభాగము, ముఖ్యముగా, వ్యాధిగలభాగము వెనుకనున్న జఠరిక వ్యాధిపడిన భాగమునకు బదులుకొరతలేకుండ పనిచేయజూచును. చేకూర్చబడినశక్తి మిగిలియున్నంత కాలము పని బాగుగనే జరుగునుగాని, ఆ శక్తి తగ్గిపోగానే, రక్తప్రసరణము ఆగిపోవ నారంభించును. ఇట్లు గుండె తన పనిచేయుటమాని, యితర అవయవములలోనికి చాలినంత రక్తమును జమ్ముట చాలించినప్పుడు, రక్తమంతయు గుండెలోనే నిలిచిపోవును; పనియొక్క క్రమము తప్పిపోవును; తుదకు గుండెకొట్టుటయు ఆగిపోవును. దీనినే ‘హార్ట్ ఫేల్యూర్’ అందురు.

¹ Organic Heart Disease. ² Ductus arteriosus. ³ Pulmonary artery.

⁴ Aorta. ⁵ Blue baby.

¹ Hemoptysis. ² Epistaxis. ³ Acquired heart disease.

⁴ Pericardium. ⁵ Myocardium. ⁶ Endocardium. ⁷ Heart failure.

గుండెలోని లోపమువలన కలుగు లక్షణములు దేహమంతట కనబడును. నాడి వడిగను, అక్రమముగను, బలహీనముగను కొట్టుకొనుట వలన రక్తప్రవాహక్రమము తప్పిపోయినదని తెలియును. ముఖము తెల్ల బారును; లేదా, నీలిరంగుగా మారును. ఏదైన అంటుతగిలిన వెంటనే, దేహాష్ణము హెచ్చును. కాళ్లు చేతులు చల్లబడి వాచియుండవచ్చును. శ్వాసావయవములయందు ఒగర్పు, నీలిరంగుగా మారుట, బ్రాంకైటిస్ (శ్వాసనాళరోగము), 'హిమాప్టిసిస్' మొదలగు దుర్లక్షణములు కనబడును. వ్యాధి బాగుగా ముదిరినయెడల, ఊపిరితిత్తులు వాయును. జీర్ణావయవములకును, ఆంత్రములకును వ్యాధి వచ్చినయెడల, ఆకలి తగ్గిపోవుట, వాంతి వచ్చినట్లుండుట, అజీర్ణము, ఆంత్రములందు వాయువుచేరుట మొదలగు రోగచిహ్నము లగుపడును. మూత్రావయవములకు వ్యాధి వచ్చినప్పుడు రోగి వినర్జించు మూత్రముతగ్గును, నాడిమండలమునకు వ్యాధి కలిగినయెడల, తలనొప్పి, దృష్టిమారుట, చెవులలో శబ్దములు పుట్టుటయు, నిద్రలేమి, భయము మొదలగు అవలక్షణములు కనబడును.

ఊకితస్య, పరిచర్యయు:—ఊకితస్యచేయుటయందు రోగికి ముఖ్యముగా, నిద్రయు, సరియైన ఆహారమును, మందులును లభించునట్లు చూడవలెను. రోగి విశ్రాంతి తీసికొనుచుండగా, అతనికి సరియైన వేడిమి గలిగియుండునట్లును, పరుపుగుడ్డలు తేలికగానుండునట్లును చేయవలెను. అవసరమైనయెడల, బెడ్ క్రేడిల్ (పడక గూడు) ఉపయోగించవచ్చును. రోగియందు కనబడు వ్యాధి లక్షణములనుబట్టి యతడు పరుండవలసిన తీరు నిర్ధారణ చేయవచ్చును. గుండెవ్యాధి తీవ్రముగానున్నప్పుడు రోగిని డార్సెల్ తీరులో పరుండబెట్టి పరిచర్యచేయుదురు. అట్లుకాక దీర్ఘకాలపు గుండె వ్యాధితో ఒగర్పుకూడ నున్నయెడల, బెడ్ రెస్ట్, దిండ్లు ఉపయోగించి, రోగిని తిన్నగా కూర్చుండబెట్టి పరిచర్యచేయవలెను. గుండె నానించుకొనుటకు ఒక బల్లను, దానిపైన దిండ్ల నుంచినయెడల, రోగికి చాల నెమ్మదికలుగును. కడులుటకు రోగి యే ప్రయత్నమైనను చేయకూడదు. నర్సే రోగిని కడిగి, ఆహారము తినిపించి, కదిలించవలెను. రోగి మాటలాడుటకైనను వీలుకలుగకుండ వీలైనంతమట్టుకు నర్సు అతని

కోరికలు, అక్కరలు తెలిసికొని పరిచర్యచేయుచుండవలెను. రోగము చాలవరకు బాగై, రోగి కొంచెము బలముపొందిన తరువాత, అతడు స్వయముగా కొన్నిపనులు చేయవచ్చునుగాని, ఒక్కొక్క పని చేయక ముందును, చేసినతరువాతను నాడిని పరీక్షించి, ముందున్న దానికంటె ఎక్కువగానున్నయెడల, రోగిచేయు పనినిగాని, దేహభ్యాసమునుగాని తగ్గించవలెను.

రోగికి నిద్ర మిక్కిలి యవసరమైనను గుండె జబ్బున్న రోగి సాధారణముగా మంచి నిద్రపోడు. నేడిమి, చాలినంత మంచిగాలి, గాలి వాటము లేకుండ కాపాడుట, రోగికి తొందరకలిగించు శబ్దముగాని వెలుగుగాని లేకుండ చేయుట, తాను పిలిచినప్పుడెల్ల సహాయముచేయుటకు ఎవరో ఒకరు దగ్గరనేయున్నారని రోగికి నమ్మకము కలిగించుట మొదలగునవి అతనికి నిద్రపట్టునట్లు చేయును. రోగికి మలబద్ధకము లేకుండ దినమునకు ఒకటి, రెండుసార్లు మలవిసర్జనముచేయునట్లు రోగి ప్రేగులను క్రమపరచవలెను. రోగి లోపలికి పుచ్చుకొన్న ద్రవమును, నతడు వినర్జించుమూత్రమును కొలిచి సరిపోల్చి చూడవలెను. మూత్రములో ఆల్బ్యుమిన్ (శ్వేతఛాతువు) ఉన్నదేమో చూచుటకు దానిని వారమునకు కనీసము రెండుసార్లుయినను పరీక్షించవలెను. చర్మమును శుచిగానుంచి, పడకపుండ్లు లేవకుండ చూడవలెను. దినమంత నాలుగేసి గంటలకు ఒకసారి దేహాష్ణమును, నాడిని కనుగొని వ్రాసియుంచవలెను. రాత్రులలో నాడిమాత్రమే చూడవలెను. నాడిని చూచునప్పుడు దాని పరిమాణము, బలము, క్రమము, లయ మొదలగువానిని గమనించి, యేదైన మార్పు కనబడినయెడల, వెంటనే ఔద్యునికి తెలుపవలెను. రోగి ముఖవర్చసును గమనించి, అది తెల్లబారినదా, నీలిరంగుగా మారినదా, అలసియున్నదా యని జాగ్రత్తగా గుర్తించవలెను.

గుండె జబ్బుగల రోగులకు పరిచర్యచేయునప్పుడు వారి ఆహారమును చాల జాగ్రత్తగా గమనించి ఇయ్యవలెను. ఆహారము జీర్ణమగుటలో ఏ తొందరకలిగినను కడుపు ఉబ్బి గుండెకు సంకటము కలుగును. దీనిని బట్టియే రోగికి, తేలికయైనట్టియు, మలభముగా జీర్ణము కాగలిగినట్టియు ఆహారమును క్రమముగ పలుమారు ఇచ్చుచుండవలెను. ఉదయము

ఆఱుగంటలనుండి రాత్రి తొమ్మిదిగంటలవరకు మూడుగంటలకొకసారి ఆహారమిచ్చుచుండవచ్చును. వైద్యుడిచ్చు ఉత్తరువునుబట్టి రోగికి ఏదైన మోతాదుగల ద్రవాహారము నియ్యవలెను. దీనిలో రోగి యెంతపుచ్చు కొనినది వ్రాసియుంచవలెను. ఆహారములకు మధ్య మధ్య ద్రవాహారముల నిచ్చుట మంచిది. మాంసకృత్తులు, ఉప్పు మితముగా నియ్యవలెను. ¹సెల్యులోస్ అను పదార్థము ఎక్కువగానున్న ఆహారములు అనగా, ముడిగోదూమ ధాన్యములు, ముదిరిన కూరగాయలు రోగికి ఇయ్యకూడదు. పాలు, గుడ్డు, పెరుగు, మజ్జిగ, తురిమిన పశుమాంసము, చేప, కోడి మాంసము తదితర బలమైన (కాన్ సెన్ ట్రే బుడ్) ఆహారములను, పండ్ల రసమును నిచ్చుచుండవలెను. రోగియొక్క నోటిని, నాలుకను శుభ్రముగానుంచుట చాల ముఖ్యమైన విషయము. ఒక్కొక్క వ్యాధికి తగిన మందులను ఇచ్చుటకు వైద్యుడు ఉత్తరువుచేయును.

²పెరికార్డిటిస్ (ఆదరణిక) పెరికార్డియమ్, లేక గుండెను గప్పియున్న పొరకందుట. ఇది సాధారణముగా క్షయవ్యాధిని కలుగజేయు ట్యుబర్ కిల్ అను సూక్ష్మజీవి, 'న్యూమోకాకస్', 'పయోజెనిక్' (చీము పట్టు) అను ప్రాణులవలన కలుగుచున్నది. మరియు ఏదైన యితర వ్యాధికి ఇది రెండవదిగ నుండును. గవదకాయ (ట్రాన్సిల్స్), 'సైనసెస్', లేక పండ్లవలన కలుగు ఇన్ ఫెక్ షన్లనుబట్టి కలుగవచ్చును; లేదా, న్యూమోనియవంటి తీవ్రమైన అంటువ్యాధినిబట్టి కలిగిన సంకరవ్యాధిగానైన నుండవచ్చును. వాతరోగము, ³కొరియ (కండలములు స్వయముగా ఈడ్చుకొనుట) అను వ్యాధులతో సాధారణముగా సంబంధపడియుండును. ⁴పెరికార్డియల్ నంచీలో రక్తపు నీరుగాని, చీముగాని చేరుటవలన, పెరికార్డియం గుండెకు అంటుకొనును. అందువలన గుండెపై కష్టమగును. సాధారణముగా ఆహారకోశమున్న భాగమున, నొప్పిగాని, అసౌఖ్యముగాని యుండును. ఈ బాధ శరీరములోని యితర భాగములకు సంబంధించినది కావచ్చును. ఇతరలక్షణము లేవనగా — ఒగర్పు, కొద్దిపాటి జ్వరము, నాడియొక్క రేటు, శ్వాసఎక్కువగుట మొదలైనవి. రోగముయొక్క తీవ్రతనుబట్టి

¹ Cellulose. ² Pericarditis. ³ Tubercle bacillus.
⁴ Pneumococcus. ⁵ Pyogenic. ⁶ Sinuses.
⁷ Chorea. ⁸ Pericardial sac.

వ్యాధి బాగవునో, కాదో తేల్చవచ్చును. చీము చేరియుండుట దుర్లక్షణము.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు: — ఇతర గుండెవ్యాధులకన్నిటికి చేసినట్లే దీనికిని పరిచర్యచేయవలెను. ఏ తీరున పరుండిన రోగికి అధికపక్షపు సౌఖ్యము కలుగునో, ఆ తీరులోనే అతడు పరుండి సంపూర్ణ విశ్రాంతి తీసికొనవలెను. మంచుత్తిత్తిని, ¹'కౌంటర్ ఇరిటెంట్స్'ను పై కడుపుమీద బెట్టిన, కొంత నెమ్మది కలుగగలదు. వాతరోగమునకు ²సలిసిలేట్స్ అను మందులు వాడుదురు. ఇతర ఇన్ ఫెక్ షన్లు, వ్యాధికి కారణమైనయెడల వానికి తగిన చికిత్స చేయవలెను. బాధను, నొప్పిని తగ్గించి, రోగికి విశ్రాంతికలుగునట్లు ³కోడిన్, మార్పిన్ అను మందులు వాడుట అవసరమై యుండవచ్చును. హార్ట్ ఫేల్చర్ (గుండె కొట్టుకొనుట కష్టమైనయెడల) చురుకుదనము పుట్టించు మందులు వాడవలెను. పెరికార్డియమునందు నీరు చేరినయెడల, ⁴'డైయూరెటిక్స్', ⁵నీట్రేట్స్ ఎనెమలిచ్చిన, ఆ ద్రవములు లోపలి కింకుటకు సహాయము చేయును. నీటివలన గుండెయొక్క పనిలో ఏదైన కష్టమేర్పడినయెడల, పెరికార్డియమ్నందలి నీటిని బయటికి తీయవలెను. చీము చేరినప్పుడు, డ్రైయినేజీ (చీము కారుట) కొరకు గాస్ట్రి పెట్టుదురు. ఇతర విషయములలో గుండె రక్తప్రవేశ ద్వారములకు (పిథానములకు) ⁶దీర్ఘకాలపు వ్యాధికి చేసెడి చికిత్సయే చేయవలెను.

⁷ఎండ్ కాల్షియం: — అనగా గుండెయొక్క లోపలిపొరను, దాని పిథానములను గప్పియున్న నన్ననిపొరకందుట. ఈ వ్యాధి ముఖ్యముగా ⁸బ్రహ్మధమని, కిరీట పిథానములకు అపాయము కలిగించును. వాస్తవముగ ఇది, గనోకాకస్, న్యూమోకాకస్, స్ట్రెఫ్తొకోకాకస్, సి ఫిలిస్ అను వ్యాధిని కలుగజేయు స్పైరోకిట్స్ అను సూక్ష్మజీవులు కలుగజేయు అంటు రోగములకు వచ్చు సంకరవ్యాధి. ఇది తరచుగ రుమాటిక్ జ్వరమువలన కలుగును. ఈ భాగము కందుటవలన, పిథానములమీద దుర్గాంసములు పెరుగును. ఇవి బాగుపడునప్పుడు మచ్చ కలుగజేయు

¹ Counterirritants. ² Salicylates. ³ Codein.
⁴ Diuretics. ⁵ Chronic valvular. ⁶ Endocarditis.
⁷ Aortic and mitral valves.

కండరమేర్పడి పిథానములు చేయువనికి, ఈ క్రింది రెంటిలో ఏదో యొకవిధముగా చెరుపు చేయును: పిథానములు సంపూర్ణముగా మూసి కొనక పోవుటవలన రక్తము ఏ యరలోనుండి వచ్చినదో, ఆ యరలోనికే తిరిగి కారుట సంభవింతును. ఇట్లు గాకపోయినను, ద్వారము సరిగా తెరచుకొననందున, దానినుండి కొద్దిగ మాత్రమే రక్తమువచ్చును. ఈ స్థితికి 'స్టెనోసిస్' అని పేరు.

లక్షణములు:—ఎండొకార్డైటిస్ వలన కిరీట పిథానములు చెడుటచేత,

ఊపిరి తిత్తులలోని రక్త వ్యాపకమునకు ఆటంకము కలుగును. అప్పుడు నొప్పియు, ఒగర్పును, భారమైనపని చేయుటవలన గుండెదడయు పుట్టును. చెంప బుగ్గలు ఎఱ్రబడియైన, నలుపెక్కియైన నుండవచ్చును. గుండె బలహీన పడుకొలది పాదములు, చీలమండలములు వాపెక్కును. మయో కార్డియమునకు చాలినంత రక్తము లేనందున రొమ్ము ఎముకయందు భాగము నందు నొప్పియుండును.

మలిగ్నెంట్ ఎండొకార్డైటిస్:—దీనిలో పిథానములమీద పుండు ఏర్పడును. చిన్నచిన్న టిష్యూముక్కలు ఈ పుండ్లనుండి యూడి, రక్త ప్రవాహములో కొట్టుకొనిపోవుచు, అవి యే భాగమున నిలుచునో, ఆ భాగమున రక్తనాళములలో ఏర్పడిన మురికి సంబంధమైన అంటు వ్యాపించును. ఇది చాల అపాయకరమైనస్థితి. ఎక్కువ ఆహింక జ్వరము ఉండును. నాడిరేటుకూడ హెచ్చును. తెల్లరక్తకణముల సంఖ్యయు ఎక్కువగును. గుండెయున్న భాగమున నొప్పి, గుండెదడ, ఒగర్పు, గుండెలో ఏదో ఒక మొరటు శబ్దముపుట్టుట మొదలగు లక్షణములు కనబడును. తీక్షణమైన వట్టి యెండొకార్డైటిస్ వలన మరణాపాయము లేక పోయినను, సర్వసాధారణముగా అది సంభవించినప్పుడెల్ల, గుండె పిథానములు పాడగును. మలిగ్నెంట్ ఎండొకార్డైటిస్ తరుచుగా మరణముతోనే అంతమగును.

బికిత్సయు, పరిచర్యయు:—ఈ స్థితికి కారణము తెలిసికొని దానిని తొలగించవలెను. అంటు నిలిచియుండు కేంద్రస్థానమును గమనించి,

¹ Stenosis. ² Myocardium. ³ Malignant endocarditis.

⁴ Remittent fever. ⁵ Leucocyte count.

దానిని తీసివేయవలెను. వ్యాధి కుదిరిన తరువాతకూడ అనేక వారములు, రోగి సంపూర్ణ విశ్రాంతిపొందుట చాల అవసరము. తేలికగానుండు మంచుతిత్తి గుండెయున్న భాగమున బెట్టుట, వేడిమి, గుండెకు పనికలిగించెడు మనోశారీర కార్యములనుండి విశ్రమించుట ఇవన్నియు స్వస్థతకు తోడ్పడును. రోగిని డార్సల్ తీరులోనుంచి, చికిత్స చేయవలెనుగాని ఒగర్పున్నయెడల, అతని కొంచెము లేపి కూర్చుండబెట్టి, దిండ్లు ఆధారముగా పెట్టవలెను. ఇన్ ఫెక్ షన్ దొలగించుటకు 'సీరం'లును వ్యాక్సిన్ లును కాక, 'సల్ఫోనమైడ్' మందులు ప్రయోజనకరమని రుజువు చేయబడినది.

మయోకార్డైటిస్:—అనగా మయోకార్డియమ్ లేక గుండెయొక్క కండరము కందుట. ఎండొకార్డైటిస్ కు చూపిన కారణములే దీనికిని కారణములు. ఇది గుండెలో యెండొకార్డైటిస్ తోను, పెరికార్డైటిస్ తోను వృద్ధిచెంది, సాధారణముగా పిల్లలలోను పడుచువారిలోను కనబడుచుండును. దీర్ఘమైన మయోకార్డైటిస్ నందు గుండెయొక్క కండరము క్షీణించిపోవును. అంటురోగ క్రిములు ప్రవేశించవచ్చును. లేదా, వాని నుండి వచ్చిన విషకందళములు రక్తప్రవాహములో ప్రవేశింపవచ్చును.

సాధారణముగా, రోగిలక్షణము లిట్టివని చెప్పవీలుకాదు. సరియైన లక్షణములు కనబడకుండనే, వ్యాధి మరణకరమైనది కావచ్చును. కొన్నిసార్లు, ఊపిరి ఆడకపోవుట, గుండెయున్న భాగములో ఆయాసముండుట, గుండెదడ, గుండెయొక్కపని అక్రమమగుట, నాడి త్వరితముగను, అక్రమముగను కొట్టుకొనుట, తక్కువ రక్తపుపోటు మున్నగు లక్షణము లుండవచ్చును. జీవాత్మకు కొంత హెచ్చును. కాని ఆరంభముననుండిన ఇన్ ఫెక్ షన్ నుబట్టి కలిగిన జ్వరము దీనిని గప్పి వేయవచ్చును.

బికిత్సయు, పరిచర్యయు:—ఇన్ ఫెక్ షన్ కు మూలకారణము కనుగొని దానికి చికిత్సచేయుము. తరుచుగా మయోకార్డైటిస్, డిఫ్థీరియతో సంబంధించియున్నందున, దాని నివారణకు ముందుగానే 'ఆంటిటాక్సిన్'

¹ Sera and vaccines. ² Sulphonamide. ³ Toxins. ⁴ Antitoxin.

ఇచ్చుట మేలు. తీవ్రమైన ఎండొకారెటిన్ కు చేసిన చికిత్సయే, వచ్చి పోయి దీనికిని చేయవలెను. సాధ్యమైనంతవరకు మనస్సు, శరీరము సంపూర్ణముగా విశ్రమించుట అవసరము. స్వల్పమైనట్టియు, త్వరగ జీర్ణమగునట్టియు కొద్ది పరిమాణముల ఆహారము తరుచుగ నిచ్చుచుండవలెను. గుండె తొందర యెక్కువగ నుండనేని, అత్యవసరమైన చికిత్స వెంటనే చేయవలెను. ఈ జబ్బు ప్రమాదకరమైనదిగా ఉండవచ్చును; గుండెకు కలిగిన నష్టమునుబట్టి యీ ప్రమాదముండును. తగిన జాగ్రత్తనుబట్టి రోగి అనేక సంవత్సరములు జీవించవచ్చును.

అంజైన పెక్టోరిస్:—గుండెయున్న భాగమున అకస్మాత్తుగా పుట్టిన భయంకరమైన నొప్పి.

లక్షణములు:—గుండెయున్న భాగములో అకస్మాత్తుగా తీవ్రమైన నొప్పి పుట్టును. అదేసమయమున రొమ్మ బిగబట్టినట్టుండి, మరణము సంభవించునేమో యను భయమును గలుగును. గుండెలోని నొప్పి, యెడమ చేతివ్రేళ్ల కొనలవరకు ప్రాకును. పై లక్షణములన్నియు ప్రమాదకరమైనవి. అనుకూల, అతి ప్రతికూల రకముల లక్షణముల వ్యత్యాసము కనుగొనుట కష్టము.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—తగినంత ఆధారముతో రోగిని వీలైనంత సౌఖ్యమైన తీరులో పెట్టవలెను. మార్చిన్, నైట్రిట్స్, అనగా నైట్రిక్ గ్లిసరిన్, లేక ఏదోయొక నైట్రిట్ మందునిచ్చి రోగి బాధను తగ్గించవలెను.

పైకము లేక సింకోపి:—గుండెవ్యాధిగల రోగులలో నిది దుర్లక్షణము. ముఖము తెల్లబారుట, కష్టమైనట్టియు, అల్పమైనట్టియు శ్వాసవిడుచుట, నాడి త్వరితముగను, అక్రమముగను కొట్టుకొనుట, ముఖముమీద చెమట బిందువు లేర్పడుట—ఇవి రోగి లక్షణములు. రోగికి స్తారకము తప్పిపోయి కొలాప్స్ రావచ్చును.

చికిత్స:—చికిత్స వెంటనే చేయవలెను. రోగి మొండెముకంటె తలను కొంచెము క్రిందికివంచి, వెలికిల పరుండబెట్టి, బట్టలు, ముఖ్యముగా మెడ చుట్టును, వీపు చుట్టునున్న బట్టలను వదలుచేయవలెను. మంచిగాలి

విస్తారముగా వీచునట్లు వీలు కలిగించవలెను. గుండెకుచురుకుదనము పుట్టించుమందులు, అనగా 'అరొమాటిక్ స్పిరిట్స్ ఆఫ్ అమ్మోనియ 4-1 డ్రాము ఇయ్యవలెను. ద్రవములను నోటిద్వారా యియ్యవచ్చును. వేడి రెక్టల్ సేలెన్ అయినను, చురుకుదనము పుట్టించు బ్రాందితో కలిపిన పాలులేని నల్లని కాఫియయినను ఎనెమ యియ్యవచ్చును.

గుండెకు లోపము గలుగుట:—గుండెకు లోపముగల వ్యాధి యున్నప్పుడు దేహము నల్లబడుట, ఒగర్పు, ఊపిరి యాడకుండుట, దగ్గు ఉండును. ఆహారకోశమున్న భాగము నిండియున్నట్టును, నొప్పియు, డోకును, వాంతియును ఉండును. రోగికి వాపుండును. మూత్రముపోయుట తగ్గి పోవును. పోసినమూత్రములో 'కాస్ట్స్ యును 'ఆల్ బ్యూమిన్ యును తరుచుగా విస్తారమైన 'యురేట్స్ ను ఉండును. రోగికి జలోదరము ఆరంభించి, కాలేయము పెద్దదగును. పరీక్షించినప్పుడు గడగడమను కొన్నివిధములైన శబ్దములును, శ్వాస తగ్గిపోయినట్టి శబ్దములును వినబడును. ఈ సమయములో రోగికి చురుకుదనము పుట్టించుటకు వాడెడుమందు లేకనగా.—కాఫిన్, 'తియోబ్రామిన్, ఆల్కోహాల్ స్త్రిక్నిన్. హార్ట్ ఫేల్చర్ అనునది తీక్షణముగాను అకస్మాత్తుగాను వచ్చునప్పుడు 'అడ్రెనలిన్ సహాయపడును.

కారొనెరి ట్రాంబోసిస్:—గుండెయొక్క కండరమునకు రక్తమును కలుగజేయు కారొనెరి ధమనులకు ఆటంకము కలుగజేయుదానికి 'కారొనెరి ట్రాంబోసిస్ అని పేరు. ఈ రక్తనాళము గుండెయొక్క ఏ భాగమునకు రక్తమును వ్యాపింపజేయుచున్నదో, ఆ భాగమునందలి 'కండరము చెడి పోవును. ఇది పై జెప్పిన కారొనెరి ట్రాంబోసిస్ యొక్క సంకరవ్యాధి. ఈ భాగమున మొదట రక్తనాళము తెగిపోయి, పిమ్మట 'అన్యూరిజేమ్ ఏర్పడవచ్చును. తరుచుగా ఇది 50—70 సంవత్సరముల మధ్య వయస్సుగల వారికి సంభవించుచుండును. అధిక రక్తపోటు కలుగుటకు కారణములే దీనికిని ముఖ్యకారణములై యున్నవి.

లక్షణములు:—దీనికి పూర్వము రోగి 'అంజైన పెక్టోరిస్ హృదయ శూల అను వ్యాధివలన బాధపడియుండవచ్చును. కాని సాధారణముగా

¹ Aromatic spirits. ² Orthopnea. ³ Casts. ⁴ Albumin. ⁵ Urates.

⁶ Theobromine. ⁷ Adrenalin. ⁸ Coronary thrombosis.

⁹ Necrosis. ¹⁰ Aneurism. ¹¹ Angina.

రోగి విశ్రాంతి పొందుకాలములో కారొనెరిత్రాంబోసిస్ రావచ్చును. గుండెలో తీక్షణమైన నొప్పియుండవచ్చును. ఈ నొప్పి యెడమభుజమునకును కడుపునకును వ్యాపించవచ్చును. ఈ నొప్పి గంటలకొలది యుండవచ్చును. కొన్ని సమయములలో రోగికి కొలాప్స్ వచ్చుట, హోకు, వాంతియగుట, నాడి పడిగను, బలహీనముగను నుండి స్వారిచేయుచున్న లయవలె విన బడుటయునుండవచ్చును. ఈ సమయములో సాధారణముగా దేహాష్టము హెచ్చును; రక్తపుపోటుతగ్గును; తెల్లకణములు కొద్దిగా హెచ్చును. విశ్రాంతివల్లనైనను వైట్ బ్లెట్స్ వల్లనైనను నొప్పి తగ్గదు. గుండెయొక్క కండరము ఎంతవరకు చెడిపోయినదో దానినిబట్టి వ్యాధియొక్క ముందుస్థితి యుండును. కొందరు రోగులు వెంటనే చనిపోదురు; మరికొందరు కొన్ని నిమిషములలోనో లేక గంటలలోనో చనిపోదురు. ఇంక కొందరు కొన్ని దినములు జీవించుదురు. కొందరు కొంతవరకు తెప్పరిల్లుదురుగాని వారిగుండె క్రమేణ బలహీనపడి, హార్ట్ ఫేల్చర్ సంభవించును. ఈ వ్యాధిగ్రస్తులలో నూటికి 50 మంది తెప్పరిల్లవచ్చును గాని, తరువాత వారికి ఈ వ్యాధి అప్పుడప్పుడు సంభవించవచ్చును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—అనేక వారములు పడకలో పరుండి సంపూర్ణముగా విశ్రాంతిపొందవలెను. ఈ సమయములో విశ్రాంతికలుగుటకు సహాయముగా మార్ఫియను, ఉపశాంతినిచ్చేడి మృదువైన మందులును పుచ్చుకొనుట అవసరమైయుండవచ్చును. సులభముగా జీర్ణముకాగల ఆహారముగాని, ద్రవాహారముగాని, మెత్తిగా ఉడికించిన ఆహారముగాని పెట్టవచ్చును.

ధమపలకును, సీరలకును గలుగు వ్యాధులు

త్రాంబస్: — వ్యాధివలననో, గాయమువలననో రక్తనాళములోని రక్తము గడ్డకట్టుట. దీనికి త్రాంబస్ అని పేరు. ఈ గడ్డ దాని పరిమాణమునుబట్టి ఆ నాళమునందు ఆటంకము కలిగించును. ఏదైన నొక నాళములో త్రాంబస్ ఉన్నప్పుడు ఆ నాళము త్రాంబోస్ట్ అయినదని చెప్పుదురు. ఇట్టి స్థితికి త్రాంబోసిస్ అని పేరు.

¹ఎంబోలిస్:—ఇది త్రాంబస్ లోగాని, త్రాంబస్ యొక్క ఒక భాగములోగాని యుండి, అదియున్న రక్తనాళమునుండి ఊడిపోయి, రక్తప్రవాహ

మున గొట్టుకొనిపోవును. తుదకు అది దూరిపోలేని యేదేని ఒక నాళములోచేరి, అక్కడనిలిచి, దానికి ఆటంకము కలిగించును. దీనిని 'ఎంబోలిజేష్' అందురు. ఇది యేదైన, ఒక ముఖ్య అవయవము అనగా, ఊపిరి తిత్తి, గుండె, మెదడు మొదలగు వానియందలి ఒక నాడి కొననచేరి ఈ స్థితిని కలిగించినయెడల, ఆ తీక్షణమే మరణము సంభవించవచ్చును. ²ఫ్లెబైటిస్ అను వ్యాధికి వాడు చికిత్సనే దీనికిని వాడవచ్చును. (347 పుట చూడుము).

అన్యూరిజేమ్:—వ్యాధివలనగాని, గాయమువలనగాని ధమనిసాగుట (విస్తరించుట)కు అన్యూరిజేమ్ అని పేరు. దీనినిండ రక్తముండును. ఈ వ్యాధి యేధమనికైనను తగలవచ్చునుగాని, సాధారణముగా, ³బృహద్ధమనికి సంభవించును. బృహద్ధమనియొక్క వంపునకు అన్యూరిజేమ్ సంభవించినయెడల, అది ప్రమాదకరమైన స్థితిని తెలియజేయును. ఈ స్థితి మిక్కిలి తరుచుగా మేహరోగులకు సంభవించును. వాతరోగము, ⁴సెప్టి సీమియ అను ఇన్ ఫెక్షన్ లలోను ఇది సంభవించవచ్చును. ఒకడు ఎక్కువ చురుకుగపనిచేయు సంవత్సరములలోనే ఇది తరుచుగా సంభవించును.

బృహద్ధమని వంపునకు సంభవించు అన్యూరిజేమ్ యొక్క లక్షణములు: మంటతోకూడిన నొప్పి, లేక నరములసంబంధమైన బాధ, ⁵కింక వాతపు దగ్గు, శ్వాసించుటకును, మ్రింగుటకును కష్టపడుట, గొంతు రాయుట మొదలైనవి. రోగికి కొద్దిపాటి జ్వరము తగులును; బరువు తగ్గిపోవును. 'ఊపిరితిత్తులనుండి రక్తస్రావముగుట, వాపు, నీలిరంగు కలుగుట ఒక చేతిసిర ఉబ్బుట — ఇవి ఈ రోగముయొక్క గుణలక్షణములు. ధమనియొక్క గోడ బలహీనపడి, పగిలినందువలన, ఆ తీక్షణములోనే మరణము సంభవించవచ్చును. నూటికి 50 మందికి, ఈ స్థితి తరుచుగా ²సంవత్సరములలోపల సంభవించును. ఈ లక్షణములు కనబడిన తరువాత ఒక్కొక్కప్పుడు రోగులు 10 సంవత్సరములవరకును జీవించుట గలదు.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—మేహరోగముతో బాధపడు రోగికి అన్యూరిజేమ్ యొక్క లక్షణములు కనబడకముందే, మొదటి దశ ఆఖరునగాని,

రెండవ దశ ఆరంభమునగాని చికిత్స చేయవలెను. ఏ దశయందున్న మేహరోగమునకైన చికిత్సచేయవలెను. రోగి 10—12 వారములు సంపూర్ణ విశ్రాంతిపొందవలెను. ఇందువలన గుండె కొట్టుకొను వేగమును, ధాటియు తగ్గును; అన్యరిజేమకూడ తగ్గిపోవును. రోగికిచ్చు ఆహారము, బలమును, మంచి పోషణయుగలదియై, తేలికగానుండవలెను. ఆల్కాహాల్ను, పొగాకును రోగి వాడకూడదు. వేడికాపడమువలన గాని, నొప్పి భాగముమీద మంచునంచిని పెట్టుటవలనగాని రోగికి కొంత ఉపశాంతి కలుగవచ్చును. నొప్పిని నివారించుటకు మార్ఫిన్ ను, ఒగర్పు ఉన్న యెడల కొన్నిసార్లు నైట్రిక్ సరిన్ ను వాడుదురు.

సెరిబ్రల్ హేమోరేజ్ (అపొప్లెక్సీ) (రుద్రవాతము):—మెదటిలో నేడేని రక్తనాళము తెగుటవలన సెరిబ్రల్ హేమోరేజ్ (మెదటిలోనే రక్తస్రావము) కలుగును. దీని ఫలితముగా రోగికి హఠాత్తుగా పక్ష వాతము, గాఢమూర్ఛ కలుగవచ్చును. దీనిని ¹అపొప్లెక్సీ లేక స్ట్రోక్ అందురు. సాధారణముగా ఇది 40 ఏండ్లు దాటిన వయస్సుగలవారికి సంభవించునుగాని, యే వయస్సులోనైనను రావచ్చును. ధమనులకు వచ్చు వ్యాధులకు కారణములైనవన్నియు సెరిబ్రల్ హేమోరేజ్ కి దారి తీయును. వీనిలో తరుచుగా కనబడు లక్షణములు: ధమనులు గట్టిపడుట, అధిక రక్తపోటు, దీర్ఘకాలము నుండియున్న నెఫ్రైటిస్, త్రాగుబోతుతనము, మేహరోగము. ఈ వ్యాధి వంశ పరంపరగానైనను రావచ్చును.

లక్షణములు:—కండ్లు తిరుగుట, తలదిమ్ము, దేహమందు ఒక ప్రక్క తిమ్మిరి, భయము, మాటలు తబ్బిబ్బుగా మాటలాడుట, ఇవి సాధారణముగా అపొప్లెక్సీకి ముందుగా కనబడును, వ్యాధి సంభవించినప్పుడు రోగి స్తూరకము తప్పి క్రిందబడును; ముఖము కందును; శ్వాసము నిదానముగను శబ్దముతో కూడినదియునై యుండును. ఊపిరి విడుచునప్పుడెల్లను బుగ్గులుబ్బును. వ్యాధి యే ప్రక్కననుండునో కండ్లు ఆ ప్రక్కకు తిరుగును. దేహముయొక్క ఒక ప్రక్కకు సాధారణముగా పక్షవాతము వచ్చును. మెదటికి ఏ భాగమున వ్యాధికలిగినదో దాని ఎదుటిపక్షమునకు పక్ష వాయువు వచ్చును. సాధారణముగ ఈ వ్యాధి చేతికి కలిగినయెడల అది

¹ Apoplexy or stroke.

యెల్లప్పుడు నిలిచియుండును. రోగికి కొద్దిపాటి జ్వరముండును. దాని తోపాటు తనకు తెలియకుండనే మలమూత్రాదులను విడుచుచుండును. మరణము సంభవించువరకు రోగి స్తూరకము తప్పి యే యుండవచ్చును లేక కొన్ని గంటలలో తెలివి పొందవచ్చును. ఈ వ్యాధి పూర్తిగ కుదురునదైన, మొదటి నెలలోనే కుదురవలెను. అట్లు కానిపక్షమున ఏదోకొంత పక్ష వాతము నిలిచియుండును. కావున మనసు స్థిమితము లేక యుండును. ఇట్టి రోగి సాధారణముగ కష్టముతో మాట్లాడును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—రోగియొక్క తలను కొంచెము ఎత్తిపెట్టి పరుండనియ్యవలెను. తలకు మంచునంచిని, పాదములకు వేడినీటి నంచులను పెట్టవలెను. మెడచుట్టును వీపుచుట్టుననున్న బట్టలు వదలుచేయవలెను. ¹సిరలను కోసి 250—350 cc. ల రక్తము తీసి దానిపోటును కొంతవరకు తగ్గించవలెను. ఈ సమయమున ఎనెమ నియ్యవచ్చునుగాని రోగిని కదిలించుటయైనను తొందరచేయుటయైనను మంచిదికాదు. న్యూమోనియ వ్యాధి సంభవించకుండ రెండుగంటల కొకసారి రోగిని ఒక ప్రక్క నుండి మరియొక ప్రక్కకు త్రిప్పి పరుండబెట్టవలెను. రోగి నోటిని శుభ్రముగను తడిగను ఉంచవలెను. పురీషనాళముద్వారాగాని ముక్కుద్వారాగాని ఆహారము నియ్యవచ్చును. రక్తపుపోటుకు లోనగువారికి సెరిబ్రల్ హేమోరేజ్ తగులకుండునట్లు రోగికి ఉద్రేకము పుట్టించుపనులు, దేహమునకు భారము పుట్టించుపనులు చేయింఛరాదు. సారాయము, కాఫి, టీ లాటి చురుకుదనమును పుట్టించు వానిని, ఉప్పునుకూడ తగ్గించవలెను. అవసరమైనయెడల రోగియొక్క బరువునుకూడ తగ్గించవలెను. వ్యాధి తీక్షణమైన లక్షణములు తగ్గినప్పుడు రెండవ వారమందైనను రోగి చేత తేలికయైన దేహాభ్యాసముచేయించి పక్షవాతముచేత పడిపోయిన అవయవములను మర్దనచేయుచుండవలెను. వ్యాధి తీక్షణముగనున్నప్పుడు అవయవములు వికృతరూపము పొందుకుండ వానిని తగు జాగ్రత్తగా సరియైన తీరులో పెట్టియుంచవలెను. రోగికి పడకపుండ్లు లేవకుండునట్లు రోగిని శుభ్రముచేయుచు పలుమారు ప్రక్క త్రిప్పుచు రక్తప్రసరణము చురుకుగా జరుగుటకు ఆయా అవయవములను మర్దన చేయుచుండవలెను. రోగి

¹ Venesection.

పడకయందే దేహభ్యాసము చేయవలెనుగాని మూడువారములవరకు నడుచుటకు ప్రయత్నమైనను చేయకూడదు.

అధిక రక్తపుపోటు ¹(హైపర్ టెన్షన్):-తాత్కాలికముగా సంభవించు అధిక రక్తపుపోటుకు రోగికిగల చింత, కోపము, ఇతర మనస్తాపములుగాని, ఎక్ల్యామియ, యురీమియ అను వ్యాధులుగాని కారణమైయుండవచ్చును. ²గలగండము విషపూరితమైనప్పుడును, బృహద్ధమని (అయోర్ట్) యందు చాలినంత రక్తములేనప్పుడును, ఒక్కొక్కప్పుడు ³ఆర్టీరియోస్క్లెరోసిస్ యందును, ⁴క్రానిక్ బ్రెట్స్ వ్యాధియందును, క్రానిక్ ఆర్టీరియల్ హైపర్ టెన్షన్ (దీర్ఘకాలమునుండి రక్తనాళములలో అధికపోటు ఉండటం) వలనను కలుగును. సెరిబ్రల్ హేమరేజ్ (మెదడునందు రక్తముకారుటవలన కలిగిన అధికపోటు) వలనను, పుట్టె పగులుటవలనను, మెనింజైటిస్ అను వ్యాధి వలనను మెదడునందు అధిక రక్తపుపోటు ఏర్పడును. ఇందువలన డయస్టాలిక్, సిస్టాలిక్, అను రెండువిధములైన పోట్లు అధికమగును.

లక్షణములు:-రక్తపు ఒత్తిడి అధికమగును; ధమనులయొక్క బిగువు హెచ్చును; ధమని ఉబ్బును; నొసలు పోటుపుట్టును; మెడయందలి నాళములనిండ రక్తముచేరి ఉబుకుచుండును; గుండెదడ, శ్వాసించుటయందు కష్టము, కండ్లు తిరుగుట, డోకు, వాంతి, జీర్ణ అనయవములయందు తొందర, రక్తస్రావము, కండ్లముందు ఏవో చుక్కలు కనబడినట్లు దృష్టి యందు లోపము కలుగుట—ఇవి మరికొన్ని సాధారణమైన లక్షణములు. ఈ స్థితి క్రమముగా బలముచెందుటవలన గుండె పెద్దదియు శక్తిహీనమైనదియనగు అపాయమేర్పడును. సెరిబ్రల్ హేమరేజ్, త్రాంజోసిస్, మూత్ర పిండములకు తొందరకలుగు అపాయముకూడ ఉండును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:-వీలైనయెడల ఈ స్థితికి కారణము కనుగొనవలెను. మూత్రమునందు ధవళము ఉన్నదాయని పరీక్షచేసి తెలిసికొనవలెను. మూత్రావయవముల పనిని గుర్తెరుగవలెను. కార్డియోగ్రాఫ్ ద్వారా గుండెయొక్క పనిని పరీక్షించవలెను. తైరాయిడ్ గ్రంథి పని ఎక్కువగానున్నట్లు అనుమానముకలిగిన, ⁵బేసల్ మెటాబలిజేమ్ అను

పరీక్షచేయవలెను. రోగికి చురుకుదనము పుట్టించు ఏ వస్తువునైనను ఇయ్యకూడదు. రోగి సరియైన విశ్రాంతియు, ఆహారమును పుచ్చుకొనునట్లు గమనించవలెను. నోటిద్వారా ఇచ్చు ద్రవములు మితముగ నుండవలెను. దేహమునందలి ద్రవములను తగ్గించుటకు హైపర్ టానిక్ సేలైనను అవసరమైనప్పుడెల్ల పురీషనాళముద్వారా ఇచ్చుచుండవలెను. రోగి బరువు ఉండవలసినంతకంటె తక్కువగానుండునట్లు తగ్గించవలెను.

తక్కువ రక్తపుపోటు ¹(హైపోటెన్షన్):-హిందూదేశములో సిస్టాలిక్ ప్రెషర్ 90 కంటె తక్కువగానున్నయెడల అసాధారణము ²(అబ్ నార్మల్) అని తలంచెదరు.

ఈ స్థితి అడిసన్స్ వ్యాధియందును, ³హైపోతైరాయిడిజేమ్నందును, క్షయ, ⁴అమిబయసిస్ మొదలగు దీర్ఘకాలపు అంటువ్యాధులయందును, దేహములోని యేదో యొకభాగమునందు తగిలిన ఇన్ ఫెక్షన్ నందును కనబడును. నరములకు సంబంధించిన వ్యాధులయందును, హేమరేజ్ (రక్తస్రావము) మొదలగు వ్యాధులయందును సంభవించును.

లక్షణములు:-నాడి మెత్తగనుండును. తనకు మైకమును, కండ్లు తిరుగుటయు, బలహీనతయు నున్నట్లు రోగి అనుభవించును. చలిని త్వరగా గమనించును. సాధారణముగా ఈ స్థితిలో ⁵అనీమియ (పాండురోగము) కలుగును. రోగము బాగుపడు సూచనలు రోగమును కలిగించిన స్థితి కారణములనుబట్టి యుండును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:-ఈ వ్యాధికి కారణముకనుగొని సాధ్యమైనచో దానిని తొలగించుము. అడ్రెనలిన్ వలన తరుచుగా మైకము తొలగించబడును. విశ్రాంతి, చాలినంతబలము కలుగజేయు ఆహారము, ద్రవముల నెక్కువగానిచ్చుట, పాండురోగమునకు చికిత్సచేయుట—ఇవి వ్యాధి నివారణకు సహాయములు.

ఆర్టీరియోస్క్లెరోసిస్:-అనుగా, ధమనులయొక్క గోడలు గట్టిపడుట. అధిక రక్తపుఒత్తిడి, వృద్ధాప్యము, ఆల్కహలిజేమ్ తోను డిఫ్ ఫీరియ, విషజ్వరము, సవామేహము మొదలగు లక్షణమైన అంటువ్యాధులతోను ఇది సంబంధించియుండును. అధిక రక్తపుఒత్తిడి—మితిమీరి భుజించుట, దేహభ్యాస

¹ Hypertension.² Goitre.³ Arteriosclerosis.⁴ Chronic Bright's disease.⁵ Basal metabolism.¹ Hypotension.² Systolic pressure.³ Abnormal.⁴ Hypothyroidism.⁵ Amebiasis.⁶ Anemia.

మును నిర్లక్ష్యపెట్టుట, దీర్ఘకాలము మనోవ్యాకులత కలిగియుండుట ఇత్యాది కారణములవలన కలుగును. ఇది వంశపరంపరగాను రావచ్చును. ధమనుల మూడు పొరలయందును మార్పులు కనబడును. దీని ఫలితముగా టిష్యూలు క్షీణించును. నీనికీబదులు మందముగను, గట్టిగను నుండు నారవంటి స్నాయువులు ¹ (ఫైబ్రస్ టిష్యూలు) ఏర్పడును.

లక్షణములు:—ఇవి వ్యాధివచ్చిన స్థలమునుబట్టియు, అది యెంత దూరము వ్యాపించినదో దానినిబట్టియు నుండును. ఎందుకనగా, వ్యాధి యున్న భాగములో చాలినంత రక్తము పారనందున, ఆయా అవయవములు బలహీనపడి, పని చేయలేకపోవుచున్నవి. ముఖ్యముగా మెదటికి, మూత్రపిండములకు, గుండెకు ఈ వ్యాధి కలుగును. మొత్తముమీద శరీర, మనోపటుత్వములు తగ్గిపోవును. జ్ఞాపకశక్తి, ముఖ్యముగా ఇటీవల జరిగిన సంగతులనుగూర్చిన జ్ఞాపకశక్తి తగ్గిపోవును. ఏదైన ఒక సంగతి మీద మనస్సునిలిపి పనిచేయుశక్తియు తగ్గిపోవును. చిరచిరలాడుట, వ్యసనము, నిద్రనాశముకూడ యుండును. రోగి త్వరగా అలసిపోవును. తల నొప్పి, అజీర్ణము, మలబద్ధకము, ఆకలిలేకపోవుట, బరువు క్రమేణతగ్గుట రోగియందు కనబడు మరొకొన్ని లక్షణములు. కండరములు పట్టుకొనుట గాని, కొంచెము ప్రయాసపడినప్పుడు ఎగళ్వాసగాని, గుండె కండరమునకు తగినంతబలము లేకపోవుటగాని యుండును. ధమనులు గట్టిగను, మందముగను, తరుచుగ పూసకట్టినట్లు నుండును. ఆర్టీరియోస్క్లెరోసిస్ అను వ్యాధియు, దానికి సంబంధించిన సెర్విబ్రల్ హెమోరైజ్ మధ్యవయస్సు దాటిన అనేకులు చనిపోవుటకు కారణమగును.

ఛికిత్సయు, పరిచర్యయు:—ఈ లక్షణములను తొలిగించవచ్చును. కొన్నిసార్లు ఈ వ్యాధి వృద్ధికాకండ చేయవచ్చును. ముఖ్యముగా వ్యాధి ఆరంభదశలో నున్నప్పుడు ఇది సాధ్యపడును. ఇన్ ఫెక్ షన్ యొక్క కారణమును తీసివేయవలెను. ఒక్కొక్క రోగి అక్కరకు తగిన, ఆహారమియ్యవలెను. చురుకుదనము వుట్టించునవేవిగాని యియ్యకూడ దని ఒక నియమముండవలెను. రోగికి దేహాయాసము, మానసిక ఆయాసము ఏదియు కలుగగూడదు. కాని కొద్దిపాటి దేహపరిశ్రమ, పరిస్థితు

లనుబట్టి వీలైనయెడల ప్రకృతिसంబంధమైన చికిత్స—వెలుగు, వేడిమి, గాలి, నీళ్లు మొదలైనవాని మూలమైన చికిత్స (¹ ఫిజియో టెరపి) తీసికొనవలెను. చర్మము, ప్రేగులు, మూత్రపిండము, వీని మూలమున వీలైనంతవరకు మలినము విసర్జింపబడునట్లు చూడవలెను. తీక్షణమైన తలనొప్పితోకూడ కనబడు ఇతర లక్షణములను నైట్రిటులిచ్చి తొలిగించవలెను. నిద్రకొరకు ఉపశాంతినిచ్చు మందులను వాడవలెను. రోగి యెక్కువ ఆయాసముగా నుండినట్లయిన ² పరాలిడైడ్ సహాయకరముగా నుండును. కాళ్లచేతులకు రక్తప్రసరణము తగ్గినప్పుడు, వేడి నుపయోగించి, అనయనములను పైకి ఎత్తిపెట్టుట, క్రిందికిదించుట, లేక ప్రక్కలకు చేచియుంచుట అను సాధకములవలన రక్తము ఎక్కువ పారునట్లు చేయవచ్చును. ³ కుళ్లిన భాగమునకు శస్త్రచికిత్స చేయవలెను.

⁴ ఫ్లెబైటిస్:—అనగా ఏదైన ఒక సిర కందుట. 'ఎరిసిపెలస్', దేహము లోని యేదో యొకభాగముననున్న ఇన్ ఫెక్ షన్, పైసాయిడ్ వంటి అంటు రోగములు, ప్రసవమైనతరువాత వచ్చు ఇన్ ఫెక్ షన్లు—వీని అన్నిటికి ఫ్లెబైటిస్ ఒక సంకరవ్యాధిగా రావచ్చును.

లక్షణములు:—సిరమార్గము పొడుగునవాచి, నొప్పిగనుండును. ఇది ముఖ్యముగా క్రింది అవయవ సిరలకును, మరి ముఖ్యముగా ⁵ తొడ సిరలకు వచ్చును. ఆ అవయవమునందు వాపును, నొప్పియు, కొద్దిగానో, గొప్పగానో జ్వరము ఉండవచ్చును.

ఛికిత్సయు, పరిచర్యయు:—రోగి కనీసము రెండు వారములైనను సంపూర్ణవిశ్రాంతి తీసికొనవలెను. త్రాంబన్ అనునది ఒకేచోట నిలిచి యుండునట్లు, రోగిని, ముఖ్యముగా వ్యాధియున్న అవయవమును బహు జాగ్రత్తగా కదిలించవలెను. ఆ భాగము నెత్తిపెట్టి, వేడిగను నెత్తుదిగను నుండునట్లు ఇసుకసంచులను పడకచట్రమును ఆధారముగా పెట్టవలెను. అప్పుడు పడకగుడ్డలబరువు ఆ భాగమునకు తగలదు. చాల తేలికయైన మంచుసంచినిగాని, అనయవమునకు వాడవలసిన ఇతర మందులనుగాని నైద్యుడు ఉత్తర్వుచేయవచ్చును. వ్యాధి

¹ Physiotherapy.² Paraldehyde.³ Gangrene.⁴ Phlebitis.⁵ Erysipelas.⁶ Femoral.

యున్న అవయవము నెన్నడును రుద్దకూడదు. కొంతకాలమైన తరువాత 'ఇలాస్టిక్ సపోర్టర్'ను వాడుట అవసరమై యుండవచ్చును.

ఉబ్బిన సిరలు: - ఎక్కువ గాలిగొట్టిన రబ్బరుగొట్టము ఉబ్బినట్టు, ఈ స్థితియందు నరములు ఒకచోట యెక్కువగను, ఇంకొకచోట తక్కువగను ఉబ్బును. సాధారణముగా, క్రింది అవయవముల సిరలకును, పురీషనాళ భాగముననుండు సిరలకును ఈ వ్యాధికలుగును.

లక్షణములు:-తీపుతీయునట్టి నొప్పి, దానితోకూడ వాపు, ఆ భాగమున తిమ్మిరి, బరువు ఉన్నట్టుండును. కాలిసిరల మీదిచర్మము కందిపోయి, పిగిలి, ఉబ్బుసిరల పుండు ఏర్పడును. సిరలెగి రక్తము విస్తారముగ కారవచ్చును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు: - కాలికి ఉబ్బినసిరలు కలవారు ఎక్కువసేపు నిలువబడకూడదు. ఉదయముననే పని యారంభించకముందు కాళ్లకు కట్టు కట్టవలెను. సిరలోనికి రేపుడుమందు నెక్కించుటవలన, ఆ భాగము మాత్రమే కంది తరువాత సిరము ముడుచుకొనిపోవును.

హేమోరాయిడ్స్:-(మూలవ్యాధి) ఇవి తరుచుగా మలబద్ధకము వలన కలుగును. మలబద్ధకము లేకుండచేయుటయే దీనికి తగిన చికిత్స. వేడి నీటితోగడుగుట, మలను లోపలికి పోవునట్లుచేయుట, అస్ట్రొజెంట్స్ దీనికి మూలాముగ పట్టించుట, సప్పాజిటరీన్ పెట్టుట-ఇవి చికిత్సలు. శస్త్రచికిత్సయు అవసరమైయుండవచ్చును. సూదిమందు ఎక్కించు చికిత్సయు చేయవలసివచ్చును.

రక్తమును తయారుచేయు అవయవముల వ్యాధులును, స్థితులును

రక్తహీనత:-రక్తపు పరిమాణమునందును, స్వభావమునందును లోపముండుటను రక్తహీనత (అనీమియా) అందురు. ఎఱ్ఱని రక్తకణములైన, వాని హిమోగ్లోబిన్ నైన లేక ఈ రెండునైన తక్కువగుటవలన రక్తహీనత కలుగవచ్చును. రక్తము పోవుటవలనను, రక్తము ఏర్పడుటలోగల లోపమువలనను, రక్తము పాడగుటవలనను రక్తహీనత కలుగుచున్నదని యిటీవల ప్రవీణులు గ్రహించియున్నారు.

తీక్షణమైన రక్తహీనత:-రక్తము విశేషముగా పోవుటవలన ఇది కలుగుచున్నది. రక్తస్రావము, గాయములు తగులుటవలనను, వెవ్వేరు

పుండ్లు-అనగా ¹జఠరాగ్నిపుండ్లు, ప్రథమాంత్రమునందలి పుండ్లు, విషజ్వరపు పుండ్లు మొదలగునవి రంధ్రములుపడుటవలన కలుగుచున్నది. ఇంకను ²ఎక్టాపిక్ జెస్టేషన్, ³ప్లెసంట ప్రీవియ, తుయ, మొదలగు రోగములయందును, శస్త్రచికిత్స జరిగిన తరువాతను రక్తస్రావ ముండవచ్చును. తీక్షణమైన రక్తస్రావముయొక్క ప్రమాదము, కారిన రక్తపరిమాణమునుబట్టియు కాలమునుబట్టియు నుండును. దేహములోని రక్తములో మూడవభాగము హఠాత్తుగా కారిపోయినయెడల, వెంటనే దానికిబదులు క్రొత్తరక్తము నెక్కించనియెడల మరణము తటస్థించును. ఒక్కొక్కప్పుడు మూడింట రెండుపాళ్లు రక్తము 24 గంటలలో పోయినను, రోగి జీవించవచ్చును. సాధారణముగా, మామూలుకు నూటికి 25 కంటే తక్కువగా, హిమోగ్లోబిన్ తగ్గినప్పుడు, క్రొత్తరక్తము ఎక్కించనియెడల రోగి చనిపోవుట నిశ్చయము.

దీర్ఘకాలమునుండియున్న రక్తహీనత:-దీనికి అనేక కారణము లుండవచ్చును. కొన్ని యేవనగా:- (1) చాలకాలము రక్తస్రావముండుట, (2) రక్తమేర్పడుటలో లోపముండుట. (3) రక్తము పాడగుట. దీర్ఘకాలపు రక్తహీనతయొక్క లక్షణము లేవనిన:-బలహీనత, అలత, ఏదైన భారమైన పనిచేసినయెడల ఆయాసము, కండ్లుతిరుగుట, చెవులలో ఒకవిధమైన ధ్వనిపుట్టుట, గుండెదడ, నాడి వడిగకొట్టుకొనుట. రోగి పాలిపోయియుండును; కొద్దిగ వాపుకూడ నుండును. కారణమును దొలగించ గలిగినచో రోగి బాగుపడవచ్చును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:-రక్తస్రావమునకు మూలవ్యాధి, ⁴జీర్ణావయవములందు పుండ్లు, ⁵గర్భకోశమునందు కణుతులు కారణమైనయెడల, శస్త్రచికిత్సగాని రేడియం చికిత్సగాని చేసిన, సాధారణముగా వ్యాధి తగ్గిపోవును. ట్రాన్స్ ఫ్యూషన్ అగత్యమై యుండవచ్చును. రక్తము ఏర్పడుటలోగల లోపమువలనను, ఎక్స్రే, రేడియం, రసాయనిక పాషాణములు, మొదలగువానివలన రక్తము పాడగుటవలనను

¹ Gastric and duodenal ulcers.² Ectopic gestation.³ Placenta previa.⁴ Peptic ulcers.⁵ Uterine fibroids.¹ Elastic supporter.² Varicose veins.³ Hemorrhoids.

రక్తహీనత సంభవించవచ్చును. ఇంకను రక్తమును వృద్ధిచేయు ఇనుము మొదలగు పదార్థములు లోపించినప్పుడును లేక, మలేరియ, కొంకిపురుగులు, స్ట్రెప్టోకాకస్ హిమోలిటికస్, గర్భమువలన విషము కలుగుట, వీని వలనను రక్తహీనత కలుగవచ్చును. కారణమేదో కనుగొని, వీలైనంతవరకు దానికి చికిత్స చేయవలెను; ఇనుముతో తయారైన మందులును, బ్లడ్ ట్రాన్స్ ఫ్యూషనులును ఇయ్యవలెను. గర్భధారణవలన విషము కలిగినయెడల, గర్భము అభివృద్ధికాకముందే, పిండమును తీసి వేయవలసివచ్చునేమో. మంచి గాలి, సూర్యనివేలుగు, విశ్రాంతి, ఇనుమును, కాలేయమును గలిసిన మిశ్రాహారము ఎక్కువగా నిచ్చుటవలన, వ్యాధిని విరోధించగలశక్తి రోగికి కలుగును. కాలేయమునుండి తీసినమందులను, ఇనుము తదితర ఉపయోగకరమైన లోహాలవణములను ఇంజెక్షన్ మూలముగ నియ్యవచ్చును.

వివాశనకరమైన రక్తహీనత: ఇది తెలియని కారణమువలన వచ్చును. ఇంతకుముందు ఇది మరణకారణమైన వ్యాధి యని తలంచిరి. ఇప్పుడు దీనికి ఆరంభములోనే చికిత్సచేసినయెడల, రోగి బాగు పడి మామూలు ఆరోగ్యముగలిగి, పెక్కుసంవత్సరములు జీవించును. వ్యాధివలన రక్తములోను, రక్తము తయారుచేయు అవయవములందును, కేంద్ర నాడీమండలమందును, జీర్ణావయవములందును కొన్ని మార్పులు కలుగును. జాతరిక రసమునందు కొన్ని పొంగుడు పదార్థములు లోపించును.

లక్షణములు:—అలసట దీని మొదటి లక్షణము. ఈ లక్షణము విడువకుండ నిలిచియుండును. బలహీనత, ఆకలిలేకపోవుట, అజీర్ణము, ఊపిరి ఆడకపోవుట, గుండెదడ, పాదములందు వాపు, తిమ్మరి, చేతులు కాళ్లు సలపరించుట — యివి తనయందు కనబడుచున్నవని రోగి చెప్పును. చర్మము పసుపు పచ్చగును, నాలుక, పెదవులు తెల్లబారియు నుండును. 99° — 101° F. ల మధ్య కొద్దిపాటిజ్వరము, నాడివేగముగ కొట్టు కొనుట, ఎఱ్ఱ రక్తకణములసంఖ్య 1,000,000 వరకు తగ్గుట, దాని తోపాటు 30% వరకు హిమోగ్లోబిన్ హెచ్చుట—మరికొన్ని లక్షణములు. ¹జాతరికరసములో లవణరసము బొత్తుగా కనబడకపోవును. మూత్రము

¹ Hydrochloric acid.

ఎక్కువరంగు గలిగియుండును. నాలుక, చిగుళ్లు దీర్ఘకాలము పుండుపడి యుండును; వెన్ను బాము క్షీణించుచుండును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—వ్యాధి తీవ్రముగనుండగా, రోగి వేడిమిని గలిగియుండి పడకలో విశ్రాంతిపొందుట చాల అవసరము. రోగి చర్మము, నాలుక, నోరు — వీనిని శుభ్రముగానుంచి, జాగ్రత్తగా కనిపెట్టుచుండవలెను. మంచిగాలి, చాలినంత ఆహారము ముఖ్యమైనవి. రోగికి కావలసిన జాతరికపొంగు కలుగజేసెడు పదార్థముల లోపమును నివారించుటకు పుల్లని పండ్ల దానితోపాటు, పలుచనైన లవణరసమును విస్తారముగా నియ్యవలెను. 500—600 గ్రాముల కాలేయము లేక కాలేయము సంబంధమైన పదార్థములు; కాలేయమునుండియు, 'అన్న కోశమునుండియు తయారైనటువంటి మందులను ప్రతిదినము నోటిద్వారా నియ్యవలెను. కాలేయమునుండి తయారైన మందులను కండరములలోనికిగాని, సిరలలోనికిగాని సూదితో ఎక్కించవచ్చును. సాధారణముగా క్రొవ్యును తగ్గించవలెను. ఇతర లక్షణములు కనబడినప్పుడెల్ల వానికి తగిన చికిత్స చేయుచుండవలెను. కాలేయపు చికిత్స తెంపులేకుండ చేయకపోయినయెడల, రోగి లక్షణములు తిరిగి కనబడునని రోగి గ్రహించునట్లు చేయవలెను.

హిమోఫిలియ: ఈ వ్యాధియందు రక్తము గడ్డకట్టునమయము మామూలుకంటె ఎక్కువకాలము పట్టును. ఇది సంశపారంపర్యముగా వచ్చును. సాధారణముగా మగవారికే యీ వ్యాధి వచ్చునుగాని, ఆడు వారినలన వ్యాపించును. జీవితకాలమంతయు ఈ వ్యాధి కలిగినవారికి కొంచెము గాయము తగిలినను ఎక్కువ రక్తము కారును. దీనికి కారణము తెలియదు.

పర్పుర: (శీతాదము) అనగా చర్మములోనికి, అమత్వచలోనికి రక్తము దానంతట అదే కారుట. 'యెంజిఫీవర్' (పసుపు జ్వరము), 'సెరి బ్రల్ స్పైనల్ మెనింజైటిస్' మొదలగు తీక్షణమైన అంటువ్యాధులను ఇది కొన్ని వేళల సూచించును. ముమ్మరముగానుండు తట్టమ్మవారు, మశూచి, 'ఎండాకార్లైటిస్' అను వ్యాధులయందును ఇది యుండును.

¹ Stomach extract. ² Hemophillia. ³ Purpura. ⁴ Yellow fever.

⁵ Cerebrospinal meningitis. ⁶ Subacute endocarditis.

లక్షణములు:— కీళ్లచుట్టు రక్తముకారి నొప్పిపుట్టును. జ్వరము, 'అర్బి'కేరియ లేక ఎరితీమ అను చర్మవ్యాధులుండును. అమత్వచనుండి రక్తము కారవచ్చును. స్లీహము పెద్దదగును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:— వ్యాధినిబట్టి చికిత్స చేయవలెను. విశ్రాంతి, మంచి ఆహారము అనవరము. కాలేయము, ఇనుము కలిపిన ఆహారము, రక్తపుష్టి కలుగజేయు ఆహారము రోగికియ్యవలెను.

లూకీమియ:—రక్తమునందు ఎక్కువ తెల్లకణము లుండుస్థితికి లూకీమియ యని పేరు. కొన్నిసార్లు ఇవి ఎఱ్ఱని రక్తకణములసంఖ్యకు సమానముగా నుండవచ్చును. దీని కింకను సరియైన కారణము కనుగొనబడలేదు.

తీక్షణమైన లూకీమియ:—ఇది యెక్కువ అపాయకరమైనది. మరణము త్వరగా సంభవించును. ముఖ్యముగా చిన్న పిల్లలకును, పడుచు వారికిని ఈ వ్యాధి సంభవించును. ఈ రక్తపు లూకీమియయందు ఎముకల యొక్క మజ్జకు మాత్రము హానికలుగును. శ్వాసావయవముల పై భాగమునకు తీక్షణమైన ఇన్ ఫెక్షన్ తగిలినప్పుడు, తరుచుగా, దాని వెంట ఈ వ్యాధి వచ్చును.

లక్షణములు:—నోరు, చిగుళ్లువాచి పుండ్లగును. అమత్వచనుండి రక్తస్రావము కలుగునట్లుండును. ఇంకను తలనొప్పి, బలహీనత, అధికజ్వరము, రోగి ఇన్ ఫెక్షన్ వలన బాధపడుచున్నట్లు నీరసముగా నుండుట మొదలగు లక్షణములు కనబడును. రోగి పాలిపోయి, శక్తిహీనుడైయుండును. తెల్లకణముల సంఖ్య విస్తరించును. సాధారణముగా 30,000—100,000 ఉండును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:— లక్షణములనుబట్టి చికిత్సచేయవలెను. బ్లడ్ ట్రాన్స్ ఫ్యూషన్, ఫోలర్స్ సొల్యూషను వాడుట సహాయకరముగా నుండును.

క్రోనిక్ లూకీమియ:—(మైయిలోయిడ్) ఈ వ్యాధియందు ఎముకలోని మజ్జయందలి క్రొవ్వు క్రమేణ తగ్గిపోయి, దానిబదులు పక్వము రాని తెల్లకణములు చేరును. స్లీహము, కాలేయము పెద్దవగును. ఈ వ్యాధి 40-వ సంవత్సరమునకు ముందు సంభవించును.

లక్షణములు:—దీని సాధారణ లక్షణములు వినాశకరమగు రక్తహీనతయొక్క లక్షణములను పోలియుండును; క్రమేణ ఆరంభము కావచ్చును. రోగికి బలహీనత, అలసట, తరువాత ముక్కు, ప్రేగులు, ఇతర శరీర భాగములనుండి రక్తము కారుటయు నుండును. సాధారణముగా కొద్దిపాటి జ్వరము, దానితోకూడ చలి, విస్తారమైన చెమట ఉండును. స్లీహము పెద్దదగుట, తనయందు కనబడిన మొదటి లక్షణముగా రోగి చెప్పవచ్చును. తెల్లకణములసంఖ్య మామూలునుండి 1,500,000 వరకు మారుచుండును. ఎఱ్ఱకణములసంఖ్య రెండు, మూడు మిలియనులవరకు తగ్గిపోవచ్చును. శోషవాహిక (లింఫాటిక్ లూకీమియ) యందు శోషవాహిక గ్రంధులు పెద్దవగునుగాని, స్లీహము పెరుగుట తక్కువ. సాధారణముగా ఈ వ్యాధి గలవారు మూడున్నర సంవత్సరములలో చనిపోదురు. అయినను కొందరు పది సంవత్సరములవరకును జీవింతురు. రక్తస్రావము, రక్తహీనత, బలహీనత, ఇన్ ఫెక్షన్, ఇవి మరణమునకు కారణములైయుండును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—స్లీహముమీద ఎక్స్రే, రేడియమ్ చికిత్స చేయుదురు. రక్తహీనత పోగొట్టుటకు ఇనుము, కాలేయము, బ్లడ్ ట్రాన్స్ ఫ్యూషన్ ఇచ్చెదరు. చాలినంత విశ్రాంతి, బలమునిచ్చెడు ఆహారము, దేహపరిశ్రమ, మంచిగాలి దీనికి సాధారణముగా చేయు చికిత్సలు.

అడెనైటిస్:—అనగా శోషవాహిక గ్రంధులు కందుట. ఇది స్వల్పమైన రీతిగా కందియున్నయెడల, కాపడమువలన తగ్గిపోవును. అట్లుకాక, యిది వాచి, చీము కూడినదైనయెడల, దీనిని శస్త్రచికిత్సచేసి, కోసి, చీము బైటికి తీయవలసి యుండును. వ్యాధిగల గ్రంధులదగ్గర ఇన్ ఫెక్షన్ ఉన్నయెడల ఈ వ్యాధి సంభవించును. ఈ వ్యాధి తుయరోగముయొక్క ఇన్ ఫెక్షన్ వలన వచ్చినయెడల, దీనికి సాధారణముగా 'అస్పిరేషన్' చేయవలసి యుండును. ఇది 'కాన్సర్' (కొరకుడు పుండు) వలన కలిగినదని ముందుగానే తెలిసియుండిన, శస్త్రచికిత్స, ఎక్స్రే, రేడియమ్ చికిత్సలు చేయవచ్చును.

హిస్టోకిన్స్ వ్యాధి:—ఈ వ్యాధియందు ఏ బాధయు లేకుండనే శోష గ్రంధులు, స్లీహము క్రమక్రమముగా పెరుగుచుండును. దీనితో పాటు

¹ Lymphatic leukemia. ² Adenitis. ³ Aspiration.

⁴ Carcinomatous. ⁵ Hodgkin's disease.

జ్వరము, కొంతకాలమైన తరువాత రక్తహీనత అధికమగుచుండును. దీని కింకను కారణము కనుగొనలేదుగాని, ఇది టాన్సిల్స్ యందును, పండ్ల యందునుండు ఇన్ ఫెక్ షన్స్ కు ఫలితముగా రావచ్చునేమో.

లక్షణములు:—సులభముగా కంటికి కనబడు లక్షణము లేననగా, మెడయందలి శోషగ్రంధులు పెద్దవై నొప్పిలేక యుండును. దీని తరువాత, దేహములోని యితర భాగమునందలి శోషగ్రంధులు పెద్దవగును. ఇట్లు ఒక భాగము తరువాత యింకొక భాగమునందలి శోషగ్రంధులు పెద్దవగుచుండును. కొద్దిపాటి రెమిటెంట్ (సంతత) జ్వరముండును; స్త్రీహము పెద్దదగును; అధికదురద, బరువుతగ్గుట, తక్కువ రక్తపు ఒత్తిడియు నుండును. కొంతకాలమునకు రక్తహీనత వృద్ధియగును. ఈ వ్యాధివలన రోగి తరుచుగా 2—5 సంవత్సరములలో చనిపోవును. తగిన చికిత్స యుండేనేని, రోగి ఐదు లేక ఆరు సంవత్సరములు జీవించవచ్చును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—మెడయందు శోషగ్రంధులు గుంపుగ నొకే చోటనుండిన, శస్త్రచికిత్సయే దీనికి శ్రేష్ఠమైనది. కేవలము శస్త్రచికిత్సయే చేసి విడిచిన, ఈ వ్యాధి మరల రావచ్చునుగాన, అట్లు రాకుండ, శస్త్ర చికిత్సతో పాటు, 'రేడియో టెరపి చికిత్సయు చేయవలెను. రేడియో టెరపివలన గ్రంధులు చిన్నవగుటయేకాక, వాని యొత్తిడివలన గలుగు బాధయు తగ్గును. ఫౌలర్స్ సాల్యూషన్ ను ఈ రోగమునందు సహాయ కరముగా నుండును. రోగికి విశ్రాంతి, మంచిగాలి, పోషణకరమైన ఆహార మిచ్చుట ఇవి మిక్కిలి ముఖ్యమైనవి.

అధ్యాయము 17

శ్వాసావయవ మండలమునకు కలిగెడు

ప్యాధులును, స్థితులును

శ్వాసావయవములకు కలిగెడు వ్యాధులును, స్థితులును రెండు భాగములుగా విభజింపబడినవి. అనగా, (1) పై శ్వాసమార్గమునకు వచ్చేడి వ్యాధులు, (2) క్రింది శ్వాసమార్గమునకు వచ్చేడి వ్యాధులు.

¹ Radiotherapy.

శ్వాసమార్గముతో ముఖ్యముగా సంబంధించిన లక్షణములేవనగా:— 'ముక్కునుండి రక్తముకారుట, గొంతురాయుట, విపరీతమైన శ్వాసము దగ్గు, కళ్లెడాయుట.

పై శ్వాసమార్గమునకు గలిగెడు స్థితులనుగూర్చి 36-వ అధ్యాయము చూడవలెను.

బ్రాంకైటిస్:—బ్రాంకియల్ నాళములు కందుట. ఇది తీక్షణముగా గాని, దీర్ఘకాలమునుండిగాని యుండవచ్చును. సాధారణముగా శ్వాస నాళము (ఊపిరిగొట్టము) నకు ఈ వ్యాధి కలుగును.

తీక్షణమైన బ్రాంకైటిస్:—ఇది యితర వ్యాధులకు అనగా, జలుబు, తట్టపు, కోరింతదగ్గు, ఇన్ ఫ్లూయెంజే, విషజ్వరము, ఉబ్బసము మున్నగు వ్యాధుల తరువాత వచ్చును. ఇది తరుచుగా న్యూమోనియతో కలిసి వచ్చును. గనుక, అపాయకరమైన వ్యాధి. సులభముగా బ్రాంకైటిస్ వ్యాధికి లొంగెడువానికి, కొంచెము చల్లనిగాలితగిలినను, దుమ్ము, విష వాయువులు లోనికి పీల్చుకొనినను ఈ వ్యాధి సంభవించవచ్చును.

లక్షణములు:—దీని లక్షణములు అకస్మాత్తుగా కనబడవచ్చును. కాని తరుచుగా రోగికి మొదట జలుబుచేసి, జ్వరమువచ్చును. వీపు, కాలు, చేతులయొక్క కండరములు నొప్పిగానుండును. మొదట పొడిదగ్గు ఆరంభమై, కొంతకాలమునకు సల్లుపడి, బంకవంటి కళ్లెయు చీమిడియు బైటికి వచ్చుచుండును. దీని రాబోవుస్థితి సాధారణముగా నిరీక్షణకరము గనే యుండును గాని, చాల చిన్నప్రాయముగలవారికిని, ముసలివారికిని ³బ్రాంకొన్యూమోనియ రావచ్చును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—రోగనివారణకు చికిత్సచేయుట చాల ప్రాముఖ్యము. ఈ వ్యాధికి లోనగువారు, చలిగాలి తగులకుండ, అసమానమైన టెంపరేచర్ నుండి తప్పును తాము కాపాడుకొనవలెను. పెద్దగా పెరిగిన అడినాయిడ్స్, టాన్సిల్స్ ఊన్నయెడల, వానిని తీసివేయవలెను. దేహాష్ణము నార్తల్ కువచ్చువరకు రోగికి తేలికయైన ఆహారమిచ్చుచు, పడకలో పరుండబెట్టవలెను. ఆరంభములోనే రోగికి విరేచనమునకు మందునిచ్చి వేడిపానీయములు, వేడిస్నానము చేయించిన యెడల, బాగుగా చెమటపోసి, వ్యాధి తగ్గును. 'డోవర్స్ పౌడర్

¹ Epistaxis. ² Trachea. ³ Broncho-pneumonia. ⁴ Dover's powder.

ఇచ్చినయెడల కండరములనొప్పి తగ్గి బాగుగా శ్వాసింతుటకు వీలు కలుగును. బెన్జోయిన్ అనుదానిని లోపలి ఆవిరిపీల్చుకొనునట్లు చేసిన, సులభముగా ఊపిరి ఆడుటకు వీలుకలుగును. రోగి బాగుపడుచుండగా, చేపకాలేయపునూనె (కాడ్లివర్ ఆయిల్,) ఆర్సెనిక్ టానిక్, చాల సహాయకరముగా నుండును.

దీర్ఘకాలపు బ్రాంకైటిస్:—పిల్లలకు అడినాయిడ్స్, టానిక్స్ పెద్దగా పెరిగినచో శీతకాలములో ఈ వ్యాధి తరుచుగావచ్చును. తీక్షణమైన బ్రాంకైటిస్ కు ఏ కారణమో, దీనికిని అదేకారణమై యుండవచ్చునుగాని, సాధారణముగా ఇది, ఊపిరితిత్తులకు, గుండెకు, మూత్రపిండములకు కలిగిన వ్యాధుల సంబంధముగా గూడను రావచ్చును.

లక్షణములు:—దీర్ఘకాలము నుండియున్న దగ్గు, ఉదయమునను రాత్రులలోను ఎక్కువగా నుండును. పొడిదగ్గుగానైనను కళ్లెతో గూడిన దగ్గుగానైన నుండవచ్చును. దీనికి సాధారణముగా జ్వరముగాని, నొప్పిగాని యుండదుగాని, కొంచెము భారమైనపని చేసినయెడల ఒగర్పుండవచ్చును. ముసలివారిలో ఊపిరితిత్తుల గోళములు విస్తరించి పగులును. దీనివలన¹ బ్రాంకియోటసిస్, ఎంఫిజీమ యను వ్యాధులు సంభవించును. గుండెయు పెద్దది కావచ్చును. బిడ్డలయందు ఈ రోగము బాగు కావచ్చునుగాని, ముసలివారు ఈ వ్యాధినుండి సంపూర్ణముగా బాగుపడుట దుర్లభము.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—దీర్ఘకాలమునుండి శ్వాసమార్గపు పైభాగమునకు కలిగిన ఇన్ఫెక్షనును తొలగించి, ఇతర దీర్ఘకాలపు స్థితులకు చికిత్సచేయవలెను. శ్వాసమార్గమునకు అంటుతగులు వ్యాధుల నుండి రోగిని దూరముగా నుంచవలెను. వీలైనయెడల, రోగి యెక్కువ ఉష్ణమున్న స్థలాంతరమునకు పోవలెను. విశ్రాంతి, తేలికయైన దేహపరిశ్రమ చేయుట అవసరము. ఎక్కువ కలోరిక్ ఆహారము, సులభముగా జీర్ణమగు ఆహారము, చేపకాలేయపు నూనె, ఆర్సెనిక్, ఇనుము, స్క్రిమ్నిక్ మొదలగువానితో చేసిన టానిక్స్ ఇయ్యవలెను. ఇట్టి యాహార పదార్థములు రోగము నెదిరించు శక్తిని బుట్టించును.

ఉబ్బసము:—ఈ స్థితిలో ముఖ్యముగా, ఊపిరి విడుచునప్పుడు శ్వాసావరోధముండును; పిల్లికూతలు వినబడును. నన్నని శ్వాసనాళ శాఖలు

ఇరుకగుటవలననో, ఆ నాళములకు కల్లె అడ్డుపడుటవలననో, ఊపిరి బలవంతముగా విడుచుటచేత ఒగర్పు (శ్వాసావరోధము) పుట్టును. ఉబ్బసము వచ్చుటకు ననేక కారణములు గలవు. నూటికి 40 మంది ఉబ్బసమున్న రోగులకు ఆ వ్యాధి వంశ పారంపర్యముగా వచ్చును. శరీరములోనికి పీల్చుకొనినట్టిగాని, అన్నముతో తినినట్టిగాని, చర్మముమూలమున ప్రవేశించినట్టిగాని, కొన్ని యితరపదార్థములవలన కొందరికి ఈ వ్యాధి సంభవించవచ్చును. శరీరమునందు ప్రవేశించు అన్యపదార్థములను సహించలేని అతి సున్నితగుణము 'అల్లెర్జి' యందురు. పెద్దవారు ఇతరపదార్థములను అనగా పుప్పొడిని, జంతువులనుండి వెడలెడు వాసనలను, దుమ్మును పీల్చుకొనుట ఈ వ్యాధికి సాధారణ కారణము. పిల్లలలో నన్ననో గ్రుడ్డులోని తెల్లజన, కొన్ని కాయధాన్యాహారములు తినుట వలన ఈ వ్యాధి సంభవించవచ్చును. ఇతరులలో ఇన్ఫెక్షనుకు మూలస్థానములైన ముక్కు, శ్వాసమార్గములో విపరీతమైన స్థితులుండుట ఈ వ్యాధికి కారణమై యుండవచ్చును.

లక్షణములు:—దీనియొక్క ముఖ్యమైన లక్షణమేదనగా, ఊపిరి విడుచునప్పుడుగాని, పీల్చుకొనునప్పుడుగాని, లేక ఈ రెండు సమయములందుగాని యేదో అడ్డుపడుటవలన రోగి నొప్పితో గుర్తు, గుర్తుమని శ్వాసింతుచుండును. సాధారణముగా, శ్వాస దీర్ఘముగా విడుచును; ఒగర్పు ముమ్మరముగానుండును; ఎదురోమ్ములో ఏదో ఒత్తినట్లు రోగి అనుభవించుచుండును. శరీరము చల్లబడి, చెమట నిడుగపోయును. ఈ వ్యాధి అప్పుడప్పుడు సంభవించును. ఇది రానప్పుడు రోగి బాగున్నట్లుండును. పైకి కనబడు కారణమేమి లేకుండనే యీ వ్యాధి రాత్రులలో సంభవించును. దగ్గు ఉండినను కొద్దిగానుండును. ఇది యెంత తీక్షణముగా వచ్చినను సాధారణముగా ప్రమాదకరముకాదు. పిల్లలకు ఉబ్బసమున్నయెడల, దానికి కారణము తెలిసికొని, దానిని తొలగించినయెడల, వ్యాధి నివారణయగును. పెద్దవారిలోనున్న ఉబ్బసమునకు గల కారణమును గనుగొని, దానిని తొలగించగలిగినయెడల రోగము నివారణ కావచ్చును.

ఊకిత్సయు, పరిచర్యయు:—ఈ వ్యాధి కలుగుటకు దగ్గర కారణము కనుగొని వీలైనయెడల, దానిని తొలగించవలెను. 'అడ్రెనలిన్ క్లోరైడ్'ను 1—8 మినిములు ఇన్ జెక్షన్ ఇచ్చి దీని పొంగును తగ్గించవచ్చును. అవ సరమైనప్పుడెల్ల (p. r. n.) ఇయ్యవచ్చును. ¹ గ్రైయిన్ ² ఎఫెడ్రైన్ ను నోటి ద్వారా యిచ్చినను మంచి ఫలితముండును. ప్రమోనియమ్, బెల్లడాన ఆకులు పొగవేసినను, టింక్చర్ బెన్జోయిన్ కొ ఆవిరి పీల్చుకొనునట్లు చేసినను కొంత బాధతగ్గును. బెల్లడాన, అట్రాపిస్ వంటి యుపశాంతి నిచ్చేడు మందులు, ఈ వ్యాధి పొంగును తగ్గించును. వ్యాధి మరల మరల వచ్చులోపల పొటాసియమ్ ఐయోడైడ్ చిన్నడోసులుగా వాడి నను, రాత్రులలో భారముగా భుజించక తేలికయైన ఆహారము తినుట వలనను, శీతోష్ణస్థితియందు మార్పుగలిగినను మరల ఈ వ్యాధి రాకుండును. మార్ఫిన్ నుపయోగించినట్లయిన బహు జాగ్రత్తగా వాడవలెను. ఎందుకనగా, అజాగ్రత్తగ నుండినయెడల శ్వాసావయవములు క్రుంగి పోవును.

ప్లూరిసి (పార్శ్వశూల):—అనగా ప్లూరల్ మెంబ్రేన్స్ (ఎదురోమ్ము నందున్న లోపలి పొరలు) కందుట. ఇది పొడి పార్శ్వశూలగా నుండ వచ్చును. అట్లుండిన, పై చెప్పిన పొరలు మందమై ఒకదానితో నొకటి యంటుకొనును. లేక స్రావముతోగూడిన పార్శ్వశూలగానైన నుండ వచ్చును. అప్పుడు సీరస్ లేక సీరోఫైబ్రినస్ అను ద్రవము చీముగా మారవచ్చును. దేహములో ఇంక యెక్కడనో కలిగిన వ్యాధివలన ఈ పార్శ్వశూల సాధారణముగా కలుగును. చలి, తడి, గాలులు తగులుటవలనను ఇది కలుగవచ్చును; కాని యిది సాధారణముగా ఊపిరి తిత్తులలో కందెడు వ్యాధులతోగాని కణితితోగాని సంబంధించి యుండ వచ్చును; కొన్నిసారులు ఇది గాయములవలనగాని, విరిగిన యెముక వలనగాని రావచ్చును.

పొడి లేక ఫైబ్రినస్ పార్శ్వశూల:—ఇది సాధారణముగా చలితో ఆరంభమగును; అప్పుడు పొడిచినట్లు నొప్పియుండును. రెండు పొరల రాపిడివలన ప్రక్కలో కుట్టినట్లు శూలపుట్టును. శ్వాస లేక దగ్గు లోతుగ వచ్చునప్పుడు నొప్పి ఎక్కువగును. దగ్గు పొడిగానుండి, కత్తితో నరికినట్లు

బాధించును. కావున రోగి దానిని అణిచివేయుటకు ప్రయత్నించును. సాధారణముగా కొద్దిపాటి జ్వరము వారము లేక పదిరోజులుండును. తెల్లకణముల సంఖ్య 8,000 నుండి 12,000 వేల వరకైనను ఎక్కువగనైన నుండును. ఎదురోమ్ము చలనము తగ్గించుటకుగాను రోగి వ్యాధియున్న ప్రక్కన ఒదిగి పరుండును. ఈ వ్యాధి పీడితులలో 1/3 మందికి తరువాత కాలములో క్షయ రావచ్చును. ఈ వ్యాధి వేరే జబ్బుకు సంకర వ్యాధిగా రానియెడల, రోగి బాగుపడునని నిరీక్షించవచ్చును.

ఊకిత్సయు, పరిచర్యయు:—కొన్ని దినములు వరసగా దేహాష్టోము మామూలుగా నుండువరకు రోగి పడకలోపరుండి విశ్రాంతిపొందుట అవ సరము. సులభముగా జీర్ణమగు తేలికయైన ఆహారమిచ్చుచు, క్రమముగా విరేచనమగునట్లు చూడవలెను. వ్యాధియున్న భాగమున వేడినీటి బుడ్డిపెట్టి, బాధను తగ్గించవచ్చును. ఆవాలపట్టినిగూడ వేయవచ్చును. లేక ఊపిరి సంపూర్ణముగా విడుచునప్పుడు ఆడ్ హిసివ్ ప్లాస్టర్ వేయవచ్చును. కొన్ని సారులు మార్ఫిన్ ఉపయోగించుట అవసరమైయుండును. వ్యాధి తీవ్రత తగ్గిపోయినప్పుడు, విశ్రాంతి, మంచిగాలి తగులుట, పోషణకరమైన ఆహార మిచ్చుట అవసరము.

¹ స్రావముతోగూడిన పార్శ్వశూల:—ఆరంభములో దీని లక్షణములు పొడిపార్శ్వశూలయొక్క లక్షణములవలెనే యుండును. కందియున్న పైభాగములు (పొరలు) ద్రవముచేత వేరుచేయబడగా నొప్పి తగ్గునుగాని శ్వాసావరోధము దానితరువాత వచ్చును. చలితోను, చెమటతోను కొద్ది పాటి జ్వరము విడువకుండ వచ్చుచుండును. ఆకలి తగ్గుట, వికారము, వాంతియు నున్నయెడల, వాటికి చికిత్సచేయవలెను. భావికాలములో ఈ వ్యాధి బాగుపడు సూచనలుండినను, సాధారణముగ ఈ వ్యాధిగ్రస్తులు నూటికి 30 మంది తరువాత కాలములో క్షయతో బాధపడుదురు.

ఊకిత్సయు, పరిచర్యయు:—రోగి పడకలో పరుండియుండగా, అతనికి దిండ్లు ఎత్తుపెట్టవచ్చును. అతనికిచ్చు ఆహారము పోషణకరమైనదిగను సులభముగా జీర్ణించునదిగను నుండవలెను. ద్రవములను తగ్గించి మోతాదుగా నియ్యవలెను. గుండెమీదనున్న ఒత్తిడిని తగ్గించుటకును, రోగికి సుఖము కలుగచేయుటకును 'తొరసెంటీసిస్' చేయుదురు. (అనగా వక్షస్సు

¹ Adrenalin chloride. ² Ephedrine.

¹ Pleurisy with effusion, ² Thoracentesis.

నుండి ద్రవము తీయుదురు) ఈ చికిత్సను మరల మరల చేయవలసివచ్చును. దేహాష్ణము క్రమముగా తగ్గుచుండినయెడల, ద్రవము ఇమిడి పోవు చున్నదనియు, రోగి బాగుపడు చున్నాడనియు, గ్రహించవచ్చును.

¹ఎంపయాము:—ఈ స్థితిలో పుష్పసవేష్టనమునందు చీముండును. ఇది పార్శ్వశూలయై యుండవచ్చునుగాని సాధారణముగా దానివలన పార్శ్వ శూల రావచ్చును. పార్శ్వశూల, న్యూమోనియ వ్యాధులు సంభవించిన తరువాత, దేహాష్ణము హెచ్చినయెడల ఎంపయాము వచ్చునని ఊహించవచ్చును.

లక్షణములు:—ముమ్మరమైన ఇన్ఫెక్షన్షియల్ యొక్క లక్షణములే దీని లక్షణములు. చలి, చెమట, కొద్దిపాటి లేక హెచ్చు జ్వరముండును. ఈ జ్వరము సాధారణముగా సంతత జ్వరముగానుండును. నాడి వడిగను బలహీనముగను కొట్టుకొనును. ఇవన్ని యీ వ్యాధియొక్క సామాన్య లక్షణములు. దగ్గు, ఒగర్పు, రోగి నీలి రంగుగా మారుటయు తరచుగా నుండును. ఈ జబ్బు బాగవునో, కాదో దీనికి కారణమైన వ్యాధిని బట్టియు, రోగి వ్యాధిని నిరోధించగల శక్తినిబట్టియు, ఇన్ఫెక్షన్షియల్ రకమునుబట్టియు ఉండును. ఈ వ్యాధివలన పెద్దవారికంటె, పిల్లలు ఎక్కువమంది చనిపోవుదురు.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—వక్షస్సునుండి తీసిన ద్రవముయొక్క రకమునుబట్టి చికిత్సచేయవలెను. చీము కనబడిన బయటికి లాగివేయుట అవసరము. మంచి ఆహారము, మంచిగాలి, టూనిక్స్ రోగికిచ్చుట చాల ముఖ్యము. కొంతకాలమైన తరువాత శ్వాసాభ్యాసములు చేయించవలెను.

²పల్మోనెరి ఎంబాలిజేమ్:—గడ్డకట్టిన రక్తపుతునుక రక్తప్రవాహములో కొట్టుకొనిపోయి, ఏదైన ఒక ఊపిరితిత్తిలోనికిపోవు ధమనిద్వార ప్రవేశించుటవలన ఈ భాగపు ఊపిరితిత్తి, దాని సాధారణపని చేయలేకపోవును. నోరు, గొంతు, వక్షము—ఈ అవయవముల శస్త్రచికిత్స అయిన తరువాత, తరుచుగా ఈ వ్యాధి సంభవించును.

లక్షణములు:—లక్షణములు సాధారణముగా అకస్మాత్తుగా కనబడును. ఎంబాలిజేమ్ కొద్దిపాటిదిగానున్న శ్వాసావరోధము, రోగి నీలిరంగుగా

మారుట, బహుశః కొంత రక్తస్రావముండును. ఎంబాలిజేమ్ పెద్దదిగాన, గుండెకును, శ్వాసమునకు చాల తొందరకలుగును; ఒకవేళ మరణముకూడ హఠాత్తుగా రావచ్చును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—శ్వాసావరోధమును తగ్గించుటకు, కూర్చుండియుండు తీరులో రోగినుంచి, తగిన ఆధారముల నుంచవలెను. శ్వాసించుటకు ఆటంకముగానున్న గుడ్డలన్ని వదులుచేయవలెను. సాధ్యమైనయెడల, రోగిని సంపూర్ణముగా విశ్రాంతి పొందనియ్యవలెను. వ్యాధి సంభవించని రెండవ ఊపిరితిత్తియు, గుండెయు తమ పనినిచేయునట్లు వానికి ప్రాణవాయువు నియ్యవలెను. రోగికి నెమ్మది కలుగుటకును, బాధ నివారణకును మార్చిన్ ఇచ్చెదరు. వేడికాపడములవలన కొంత బాధ తగ్గవచ్చునేమో కాని, కాపడమిచ్చుచుండగా రోగి నెంతమాత్రమైన కదలించకూడదు. ఈ సమయములో రోగికి సంపూర్ణ శారీరక, మానసిక విశ్రాంతి యవసరము. దర్శకులు రోగిని చూడగోరినయెడల, ఎంతో విచక్షణతో వారికి సెలవియ్యవలెను. రోగికిచ్చు ఆహారము తేలికగ నుండవలెను. ప్రేగులు కదిలి భేదియగునట్లు ఘాటులేని భేదిమందుల నైనను, కొద్దిపాటి ఎనెమలనైనను నియ్యవలెను. ¹ఎంబాలెక్టొమి అనగా రక్తపుగడ్డను తీసివేయుటకు శస్త్రము చేయుదురుగాని, యిది కష్టమైన పని.

²శస్త్రచికిత్స అయినతరువాత సంభవించు న్యూమోనియ:—శస్త్రచికిత్స అయినపిదప మత్తుమందువలన అమత్వచ రాచుకొనుటవలనగాని, శ్వాస మూలమున రక్తమును లేక చీమిడిని యూపిరితిత్తులలోనికి పీల్చుకొనుట వలనగాని న్యూమోనియ రావచ్చును. ముఖ్యముగా, నోటికిని, గొంతుకును శస్త్రచికిత్స చేసినపిమ్మట ఇట్లు జరుగుట సహజము.

లక్షణములు:—వ్యాధి ప్రమాదము లేనిదైనచో, సాధారణమైన న్యూమోనియచేయునట్టి తొందర చేయకపోవచ్చును. ఈ వ్యాధికి కారణము నాల్గవగుంపునకుచేరిన న్యూమొకాకస్ అను సూక్ష్మజీవియై యుండును. ఈ వ్యాధిలో బ్రాంకో న్యూమోనియలోవలె, ఆహికజ్వరము, వేగముగ కొట్టుకొను నాడి యుండవచ్చును. ఈ వ్యాధి రెండు లేక మూడు వారము లుండవచ్చును. తరువాత దేహాష్ణము క్రమేణ తగ్గుచుండును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—రోగ నివారణకు మంచిచ్చుట చాల ముఖ్యము. మత్తుమం దిచ్చునప్పుడు శ్వాసమార్గములో చీమిడిని చేర నియ్యరాదు. రోగికి చలిపుట్టకుండ చేయవలెను. నోరు అన్నివిషయము లలో ఆరోగ్యముగను, శుభ్రముగను నుండవలెను. రోగిని తరుచుగా అటునిటు త్రిప్పుచు, లోతుగ శ్వాసింతుటకు ప్రోత్సహించవలెను. ఈ వ్యాధి అంటు క్రిములవలన కలిగినదైన 'లోబర్ న్యుమోనియ'కు చేసిన చికిత్సయే చేయవలెను. 23-వ అధ్యాయము చూడుము. దీనికి 'సల్ఫుసిరిడిన్' చాల మంచిమందు.

అధ్యాయము 18

జీర్ణేంద్రియ మండలమునకు గలుగు వ్యాధులు, స్థితులు

జీర్ణావయవమార్గము (గారిస్ట్రా ఇన్ టెస్టినల్ ట్రాక్ట్) నందు జీర్ణముతో సంబంధించిన అవయవములు అనగా, నోరు, ఆహారకోశము, కాలేయము పిత్తాశయము, ప్రేగులు చేరియుండును. ఈ అవయవములలో దేని స్థితియైనను, జీర్ణమునకు ప్రాముఖ్యమైనదిగా నుండును. గనుక వీనిలో ఏ అవయవమునకు వ్యాధిగాని, వివరీతస్థితిగాని కలిగిన, ఇతర అవయవ ములకు కూడ చెరుపుకలుగును.

జీర్ణమండలములో ఏదేని తొందరయున్నదని తెలియజేయు లక్షణము లేవనగా, ఆకలిలేమి, ఊకు, వాంతియగుట, ప్రేగులలో గాలిచేరియుండుట, అజీర్ణము, వెక్కిళ్లు, అతివిరేచనములు, మలబద్ధకము, మలములో మార్పులు కనబడుట.

నోటియొక్క వ్యాధులు

¹నోటికి కలుగు ఇన్ ఫెక్షన్. ఈ వ్యాధిలో రెండు సామాన్యస్థితు లుండును. 'పయోరీయ', 'అల్వియోలర్ అబ్ సెస్'. పండ్లచుట్టునున్న చిగుళ్లకు ఇన్ ఫెక్షన్ తగిలినయెడల, దానిని పయోరీయ అందురు. ఇది పన్ను నిలిచి

యుండు పల్లమునందలి ఎముకను పాడుచేయుచుపోవును. ఇట్లు పాడైన పల్లములలో సూక్ష్మజీవులు, విషకందశములు పీల్చుకొనబడుటవలన సూక్ష్మ జీవుల సహితమైన స్థితి యేర్పడును.

లక్షణములు:—చిగుళ్లయందు రక్తమధికముగకూడుకొని, మృదుత్వము గలిగి రక్తస్రావపు సూచనలుండును; చిగుళ్లు తగ్గిపోవును. అక్కడక్కడ చీము కూడును. పండ్లు వదులగును; శ్వాస దుర్వాసనగొట్టును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—నోటి యారోగ్యమునుగూర్చి యధిక శ్రద్ధ తీసికొని, విటమిన్ C. ఎక్కువకలిగియున్న ఆహారము పుచ్చుకొనినయెడల, ఈ వ్యాధిని నివారించవచ్చును. ఈ వ్యాధికి చికిత్సయేమనగా, ఇన్ ఫెక్షన్ గలిగిన భాగమునంతయు శుభ్రముచేయవలెను. పుచ్చిపోయిన పండ్లను, ఏయే పండ్లచుట్టు వ్యాధియున్నదో వానినిగూడ ఊడదీయవలెను. చచ్చు బడిన యెముకల టిష్యూలను 'క్యూరెట్' (గీకులు) అను సాధనము నువయోగించి శుభ్రముచేయవలెను.

అల్వియోలర్ అబ్సెస్:—ఇది సాధారణముగా పిప్పిపండ్లకు సంబంధించి నది. పంటియొక్క కండచెడి, ఇన్ ఫెక్షన్ పంటియొక్క అడుగుభాగము (వేరు) వరకు వ్యాపించి, పైకొనన పుండగును. ఇది చివరన పుండుగనో, పంటిమొదలున దీర్ఘకాలపు గడ్డగనో యేర్పడవచ్చును.

ఈ విధముగా సూక్ష్మజీవులసహితమైన సెప్టిక్ స్థితులవలన మూత్ర పిండములు, గుండె, రక్తనాళములు, కీళ్లు మొదలగు అవయవములకు దీర్ఘ కాలపు వ్యాధి పరిస్థితులు ఏర్పడునని వైద్యులు తలంచుచున్నారు. ఏదైన ఒక స్థలమున ఇన్ ఫెక్షన్ ఉన్నట్లు అనుమానము కలిగినయెడల, పండ్లను ఎక్స్ పోజ్ పరీక్షచేయవలెను. లేక, అనుభవముగలిగిన 'దంత వైద్యునిచేత' రోగి తన పండ్లను పరీక్షచేయించుకొనవలెను.

పైనచెప్పిన స్థితులే కాక, అసలు పండ్లువచ్చుటయే ఆలస్యము కావచ్చును. వచ్చినవైనను సరిగాయేర్పడని పండ్లై యుండవచ్చును. ఈ స్థితి, రికెట్స్ (ఎముకలువంగుట) అను వ్యాధిమూలమున కలుగునని కొందరును, కాదని కొందరును వాదింతురు. సవామేహము అను వ్యాధి

¹ Lobar pneumonia. ² Sulphapyridine. ³ Oral sepsis.

⁴ Pyorrhea. ⁵ Alveolar abscess.

¹ Dentist.

వలన పండ్లు ఆలస్యముగావచ్చును. మేకువలె పండ్లు మొనలు తేలియుండును. ఇట్టి పండ్లు కాట్లు పెట్టినట్టు నుండును.

¹స్టోమాటైటిస్ (నోటిపూతయొక్క అమత్వచకందుట): — జీర్ణమునకు తొందరకలిగినను, సరియైన భోజనములేకపోయినను, బలముతగ్గినను, నోటి ఆరోగ్యమునుగూర్చి అజాగ్రత్తగనున్నను ఇది కలుగవచ్చును. అంటు సంబంధమైన జ్వరములతోగూడ కొద్దిగనో గొప్పగనో నోరుకందవచ్చును.

లక్షణములు:—అమత్వచ ఎఱ్ఱగ కందవచ్చును. అంటు జ్వరమునకు తరువాత వచ్చేడు కటారల్ స్టోమాటైటిస్ నందువలె, నోటియొక్క అమత్వచకంది, వాచి, సున్నితముగానుండును. కొన్ని చిన్న బొబ్బలులేచి, పగిలి, లొత్తలుపడి పుండ్లుకావచ్చును. వీనిని కాంకర్స్, (నోటిపుండ్లు) అందురు. జీర్ణవ్యాపారమునకు కలిగిన తొందరలవలన నివి తరుచుగా వచ్చును. సరియైన భోజనము లేకయు, ఆరోగ్యమునుగూర్చి సరియైన జాగ్రత్త లేకయు పుండ్లుగల నోటియొక్క అమత్వచకందును. అప్పుడు చిగుళ్లు వాచి, రక్తముకారును. కొంతకాలమైన తరువాత పండ్లకు దగ్గర నున్న చిగుళ్లమీద పుండ్లులేచును. దుర్వాసనగలిగిన రక్తముకారును. శ్వాసయు దుర్వాసన గొట్టును. గవదకాయలకు (టాన్సిల్స్) గొంతు నకుకూడ కొన్నిసార్లు ఈ జబ్బురావచ్చును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—ఈ వ్యాధికి కారణమును తొలగించవలెను; పిమ్మట వ్యాధికి చికిత్సచేయవలెను. నోటిని శుభ్రపరచి, ఆంటిసెప్టిక్ లోషనుతో నోటిని కడుగవలెను. చిన్న పుండ్లైనట్లయిన, వానిని

5—10% బలముగల సిల్వర్ నైట్రేట్ సోల్యూషన్ దూదిపుల్లతో పూయవలెను. అమత్వచ కంది పుండ్లు పడినయెడల టింక్చర్ ఆఫ్ ఐయోడిన్ పూయుట మంచిది. ఫోలర్స్ సోల్యూషన్ లేక ఆర్స్ ఫెనమిన్ అను మందులుకూడ వాడుదురు. పోషకరమైన ద్రవములను, కొంచెము గట్టిగనుండు ఆహారమును రోగికియ్యవలెను. వ్యాధి ముమ్మరముగా నున్నప్పుడు గవాజ్ చేయుట అవసరమైయుండును. (ముకు-ద్వారా ఆహారము నిచ్చుట). ద్రవములను విస్తారముగా లోపలికి ఎక్కించి, విరేచనము క్రమముగా అగునట్లు చూడవలెను.

¹ Stomatitis. ² Catarrhal stomatitis. ³ Cankers. ⁴ Tonsils.
⁵ Arsphenamine.

నోమ:—దీనినిగూర్చి అంటురోగములనుగూర్చి వ్రాసిన 23-వ అధ్యాయము చూడుము.

ప్రశ్న:—దీనినిగూర్చియు 23-వ అధ్యాయము చూడుము.
పరీక్షలు

జీర్ణావయవములకు కలిగెడు వ్యాధులకును, స్థితులకును తగిన కారణములు కనుగొనుటకు జాతరీయక పరీక్షలును, ఎక్స్ పరే పరిశోధనలును చేయవలెను.

ఆహారకోశములోని వస్తువులను పరీక్షించుటకు సాధారణముగా ఈవార్డ్ టెస్ట్ మిల్ అను పరీక్షచేయుదురు. దీనివలన, ఆహారకోశమునకు ఆహారపదార్థములను జీర్ణించుకొను శక్తిని, ఆహారకోశమునందలి స్రావముల సహజ స్వభావమును కనుగొని, ఆహారము నిర్ణయించుదురు. ఈ పరీక్ష ఉదయకాలమున ఆహారకోశము ఖాళీగానున్నప్పుడు చేయుదురు. అప్పుడు ఉపవాసమువలన నేర్పడిన జీర్ణరసమును రైల్స్ లేక¹ రేఫస్ ట్యూబ్ మూలమునను, 20 cc. గ్లాస్ సిరంజ్ మూలమునను తీసివేయుదురు. నోటి గుండ గొట్టము నెక్కించి, దాని బయటికొనను క్రిందిదవడకు ఆడ్ హిసివ్ టేప్ తో అంటించుదురు. రోగికి ఒక యెండు రొట్టెముక్క, (సైస్)ను, 400 cc. గల రెండు కోపాల నీళ్లును ఇయ్యవలెను. ఈ యాహారమిచ్చిన గంటనేపటికి, ఆహారకోశములోని జాతరీకపదార్థములను పైనచెప్పిన ట్యూబ్, గ్లాస్ సిరంజ్ నుపయోగించి బయటికి తీయుదురు. కొన్ని సమయములందు ఆహారకోశములోని వస్తువులను భిన్నభిన్నముగా బయటకు తీయుదురు. అనగా, వస్తువులు బయటకు వచ్చునంతవరకుగాని, 2½ గంటలలోగాని ప్రతి 15 లేక 20 నిమిషములకు మాదిరీలు తీసివేయుదురు. ఈ పరీక్షవలన ఆహారకోశమునందలి పదార్థముల పులుపుదనము (అసిడిటీ), వాసన యెట్టివో, తనకు తాను ఖాళీచేసికొను శక్తి ఆహారకోశమున కెంతయున్నదో తెలిసికొనగలరు.

జీర్ణావయవములను ఎక్స్ పరే పరీక్షచేయుటవలన² అన్న వాహికలోని నాళము ముడుచుకొనియుండుట, కార్డియోస్పాసమ్, ఆహారకోశమునందలి పుండు, స్వకీయముగా ఆహారకోశము ఖాళీయగు శక్తి, ఆహారకోశము

¹ Ewald test meal. ² Rehfuß tube. ³ Cardiospasm.

ఉబ్బుట, కాన్సర్, పైలారిక్ సంబంధమైన ఆటంకము, 'వి సెరోప్టోసిస్' పెద్దప్రేగునందున్న ఏదైన యితర ఆటంకములను దెలిసికొనవచ్చును.

జీర్ణావయవములను ఎక్స్రే పరీక్షచేయవలసినప్పుడు, 48 గంటలకు ముందు రోగికి సాధారణముగా విరేచనములగుటకు ఆముదము త్రాగించెదరు. పరీక్షకు 6 గంటలు ముందు ఎనెమనిచ్చెదరు. ఆహారకోశమును ఎక్స్రే పరీక్షచేయవలసియుండిన, పరీక్షకు ముందటి సాయంకాలము తేలికయైన ఆహారమును, మరుసటి యుదయము బారియమ్ సల్ఫేట్ అనునది 4 ఔన్సులను, ఒక పైంట్ గంజి లేక పాలతోకలిపి యిచ్చెదరు. కొన్ని గంటలైన పిదప జీర్ణావయవములను ఎక్స్రే పటము తీసి బారియమ్ యెట్లు ప్రవర్తించినదో పరీక్షించుదురు. ఎక్స్రే పరీక్షలన్నియు ముగియవరకు నోటిద్వారా యేమియు పుచ్చుకొనకూడదని నర్సు రోగికి తెలియచెప్పవలెను. పరీక్షలైన పిమ్మట ఏదైన తేలిక యాహారమియ్యవచ్చును. కోలన్ అను పెద్దప్రేగును ఎక్స్రే తీయవలసినప్పుడు, బేరియమ్ ను ఎక్స్రే గదిలోనే ఎనెమద్వారా నిచ్చెదరు. తరుచుగ 6 ఔన్సుల బేరియమ్, 6 ఔన్సుల తుచ్చుబంక, 32 ఔన్సుల నీళ్లు కలిపి ఎనెమ నియ్యవలెను.

పిత్తాశయముయొక్క వ్యాపారమును ఎక్స్రే తీసి పరీక్షచేయుదురు. ఇట్టి సమయములో పిత్తాశయమునందు చేరియున్నట్టియు, ఎక్స్రే పటము మీద నీడపడునట్టియు ఒక విధమగు రంగును వాడుదురు. ఈ పరీక్షకు ముందు సాయంకాలము క్రొవ్వుగాని, పాలుగాని లేని తేలికయైన ఆహారమును రోగికి పెట్టవలెను. దీనికి తరువాత 6 గ్రాముల 'ఒపాకోల్' అను దానిని నోటిద్వారానో, రక్తనాళములద్వారానో ఇచ్చెదరు. ఇక ఎక్స్రే పరీక్ష అగునరకు నోటిద్వారా మరేమియు నియ్యకూడదు. సాధారణమైన రీతిగా ఒపాకోల్ అనునది పిత్తాశయములోనికి ప్రవించినట్లయిన, ఎక్స్రే ఫిల్మ్మీద పిత్తాశయము నీడపడును. అట్లు నీడపడనియెడల, పిత్తాశయము సరిగా పనిచేయుటలేదనియు, నీడ అంతయు ఏక రీతిగ లేకుండిన, పిత్తాశయములో తాళ్లున్నవనియు అర్థము. మూడుగంటలైన పిమ్మట మరల ఎక్స్రే తీయుదురు. అప్పుడింకను నీడ యున్నట్లయిన చాల క్రొవ్వున్న ఆహారముపెట్టి, మూడవసారి ఎక్స్రే పటము తీయు

దురు. ఖాళీచేయుటకు పిత్తాశయమునకు ఎంత శక్తియున్నదో యీ పరీక్ష తెలియజేయును.

అన్న వాహికకు కలిగెడు వ్యాధులును, స్థితులును:—ఇవి సాధారణముగా రావుగాని, వచ్చేనేని వానిని చాల ముఖ్యమైన వ్యాధులుగా పాటించవలెను. కొరుకుడుపుండు (కాన్సర్) వలనగాని చర్మమును దినివేయు ఏదైన రసాయనిక మందువలన గలిగిన పుండు మానుటవలనగాని యేర్పడు వ్యాధిమూలమున అన్నవాహిక ముడుచుకొనును.

లక్షణములు:—మ్రొంగుటకు కష్టముగానుండుట, తినిన అన్నము త్రేపినప్పుడు గొంతులోనికి వచ్చుట, కొన్ని సమయములలో నొప్పియుండుట దీని లక్షణములు. అడ్డుపడిన దానికి పైనున్న అన్నవాహిక ఉబ్బియుండును.

చికిత్స:—ముడతలు అనుకూలముగా నున్నయెడల క్రమేణ 'డైలేటర్స్' నుపయోగించి, వానిని పెద్దవిచేయవలెను. ద్రవాహారమును మాత్రమియ్యవలెను.

జాతరీయవ్యాధులు, స్థితులు

సర్వస్ డిస్ పెప్సియ:—(ఆప్లైటికము) ఇది పిండముతోనే ఆరంభము కావచ్చును; లేక మతిస్థిమితము లేనందున కలుగవచ్చును. ఈ వ్యాధి దేహములోని యితరచోట్లను తరుచుగా కనబడును.

చికిత్స:—రోగి బుద్ధి బాగుపడుటకు అతనికి పెక్కు-సంగతులు నేర్పవలెను. వీలైనంతవరకు రోగిని సామాన్యముగానే చూడవలెను. విశ్రాంతి, దేహపరిశ్రమ, అవసరమైన అతడు చేయుచున్న పనిని మార్పుట, మంచి గాలి, చాలినంత నిద్ర, ఇవి చికిత్సయందు గమనించవలసిన ముఖ్య విషయములు.

తీక్షణమైన జాతరీయవ్యాధి:—ఆహారకోశముయొక్క లోపలి పొర, మంటపుట్టించు పదార్థమువలన కందును. కాస్టిక్ అనగా, దేహము పొక్కునట్టి రసాయనములవల్లనో, ఫులిసి చెడిపోయిన అన్నమువలని విషము వల్లనో, టైఫాయిడ్ వంటి అంటువ్యాధులవల్లనో, మితిమీరి తినుటవల్లనో, అన్నమును నమలక తొందరగా మ్రొంగుటవల్లనో యీ స్థితి యేర్పడును.

లక్షణములు:—ఆమ్లపిత్తము (డిస్ పెప్షియా) యొక్క లక్షణములే దీని లక్షణములు. కడుపు నిండినట్టుండుట, అన్నము తినినతరువాత ఆహార రోశములో అసౌఖ్యముగానుండుట, ఊకు, తలదిమ్ము, ఆకలిలేమి, పైకడుపు నొప్పిపుట్టుట. ఇవి దీని లక్షణములు. వాంతియగుటవలన కొంత నెమ్మదికలుగును. జాతరరసములో కొద్దిగా ఆసిడ్ ఉండునుగాని, మ్యూకస్ (బంక) ఎక్కువగానుండును. అతి విరేచనములుండిన నుండ వచ్చునుగాని మలబద్ధకము తరుచుగానుండును. నాలుకమీద పూత యుండును; ఉమ్మినీరు ఎక్కువగును. విషమువల్లనైన జాతరీయవ్యాధుల లక్షణములు మరి ముమ్మరముగ నుండును. తీవ్రమైన ఊకు, వాంతి యగుట, నొప్పి యెక్కువగానుండుట దీని లక్షణములు. ఇంక రక్తస్రావము, కొలాప్స్, కొన్ని సమయములలో అతివిరేచనములు, ఇతర సమయము లలో మలబద్ధకము, 'అన్యూరియ (మూత్రపిండములనుండి మూత్రము రాకుండుట) కూడ ఉండవచ్చును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—వ్యాధి కొద్దిపాటిగానుండేనేని, ఆవాల పొడిని చన్నీళ్లు లేక వేడినీళ్లతో కలిపి యిచ్చి వాంతిచేయించుటవలన కొంత నెమ్మది కలుగవచ్చును. లవాజ్ చేయుట (కడుగుట)యు, విరేచన మగుటకు ఎనెమనిచ్చుటయు అవసరమైయుండును. కొంతకాలము ఉప వాసముండి, కడుపుపైన నెక్కడ నొప్పియున్నదో, అక్కడ పట్టువేయుట వలన కొంత ఉపశాంతి కలుగును. ద్రవాహారములు అనగా, 'ఆల్ బ్యుమెన్ నీళ్లు, పలుచనచేయబడిన పాలులేక వట్టి గంజనిచ్చుట మేలు. వ్యాధి ముమ్మరముగానుంటే, పురీషనాళముగుండను, చర్మముక్రింద సూదిద్వారాను నేలైన్ నెక్కించవచ్చును. రోగి నోటిద్వారా ద్రవాహారములను ద్రాగ గల్గిన తరువాత, సులభముగా జీర్ణమగు మెత్తని యాహారము నియ్యవలెను. ఇన్ ఫెక్ షన్ వల్ల వ్యాధికలిగినప్పుడు, వ్యాధినిబట్టి చికిత్సచేయవలెను.

విషములను పుచ్చుకొన్నందువలన కలిగెడు జాతరీయవ్యాధి, పుచ్చు కొనిన విషముయొక్క స్వభావము, మోతాదునుబట్టి యుండును. జీర్ణావ యవములను గడుగుటగాని, మందులిచ్చి వాంతిచేయించుటగాని అవసరమై యుండును. ఆసిడ్, ఆల్కలీవిషమునకు తగిన విరుగుడు వెంటనే యియ్య వలెను. 14-వ అధ్యాయములో దీని ప్రత్యేకవివరము గలదు.

¹ Anuria. ² Albumen water. ³ Specific treatment.

క్రానిక్ గాస్ట్రైటిస్ (దీర్ఘకాలపు జాతరీయవ్యాధి):—ఈ యవస్థలో చాలకాలము విడువకుండ కందుటవలన గలుగు మార్పులు కనబడును తీవ్రమైన జాతరీయవ్యాధిని గలిగించు, ఇరిటెంటును చాలకాలము ఉపయోగించినట్లయిన, క్రానిక్ గాస్ట్రైటిస్ కలుగును.

లక్షణములు:—లక్షణములు బాగుగా కనబడకపోవచ్చును. రోగి యాకలి తగ్గవచ్చును; లేదా హెచ్చవచ్చును. గుండెలో మంట, పులి శ్రేపులు, కొన్నిసార్లు చాల దప్పి, యుండవచ్చును. నాలుకమీద పూతయుండును. నోటియందు చెడ్డ రుచియుండును. ముఖ్యముగా, ఉదయముననే ఊకు, వాంతియగుట ఉండును. వాంతిలో కొద్దిగ హైడ్రోక్లోరిక్ ఆసిడ్ యుండునుగాని, మ్యూకస్ లెస్సగానుండును. తల దిమ్ము, తలనొప్పి, రోగి చింతతోనుండుట దీని ఇతరలక్షణములు. క్రానిక్ గాస్ట్రైటిస్ ఆరంభదశలోనే, యెక్కువ ముదరక పూర్వమే బాగుచేయ వచ్చును. ముదిరినవ్యాధిని చికిత్సచేసి యుపశాంతి కలిగించవచ్చునుగాని, సంపూర్ణముగా కుదుర్చుట చాల కష్టము.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—వ్యాధినివారణకు, రోగి పథ్యమును క్రమ పర్చవలెను; భుజించుటయందు సదభ్యాసము లలవడవలెను. నోటినిగూర్చిన ఆరోగ్యమును దినదినము అభ్యసించవలెను. వ్యాధికి చికిత్సగా, మంటను పుట్టించెడు పదార్థములను దొలగించి, ఇన్ ఫెక్ షన్ చేరియున్న స్థలములను చికిత్సచేయవలెను. రోగి, స్వల్పభోజనమును బాగుగా నమలి తినవలెను. భోజనములకు మధ్య మంచి వ్యవధియుండునట్లు, నియమితసమయముల లోనే తినవలెను. పాలు, గంజపదార్థములు, ఉడికించి వడయగట్టిన కూరగాయలు, మొదలగువానిని రోగికి చాలకాలమియ్యవచ్చును. తరు వాత చేపలు, కోడి తెల్లనిమాంసముకూడ ఇయ్యవచ్చును. కొన్ని సార్లు పిండిపదార్థములు రోగికి గిట్టవు; అప్పుడు రోగి స్థితినిబట్టి యతని ఆహారమును క్రమపర్చవలెను. ఉదయము, సాయంకాలము అన్నరోశ మును వేడి ఆల్కలైన్ సోల్యూషన్ తో గడుగుటయు, కొంతకాలమైన తరువాత ఆల్కలైన్ నీరు భోజనమునకుముందు త్రాగుటయు మంచిది: కాఫిని, తేనీళ్లను, ఎక్కువ కారములను సారాయములను నిషేధించవలెను.

¹హైపర్క్లోరిడియ, అనగా, అమితముగా హైడ్రోక్లోరిక్ ఆసిడ్ ఉన్నప్పుడు, ఆహారముతో మీగడ, ఆలివ్ ఆయిల్, వెన్న చేర్చి యిచ్చుట మేలు.

²అక్వెలియ లేక ఉండవలసినదానికంటె తక్కువ ఆసిడ్ ఉన్నప్పుడు, ³బిఫ్ జ్యూస్ (గొడ్డుమాంసపు రసము), ⁴బలమగు మాంసపుచారు పుల్లని పండ్లరసము నిచ్చుట లాభకరము.

ఆహారకోశము ఉబ్బుట:—తీక్షణముగా ఆహారకోశము ఉబ్బుట అపాయకరమైనదేగాని, సాధారణమైనదికాదు. శస్త్రచికిత్సయైన పిమ్మట అప్పుడప్పుడు ఇట్లు ఉబ్బవచ్చును. ఇంకను కడుపునకు గాయములుతగిలి నను, న్యూమోనియ, టైఫాయిడ్ వంటి తీవ్రమైన జ్వరములయందును, ఆహారకోశ మిట్లు ఉబ్బవచ్చును.

¹ఆహారకోశము వీర్ణకాలము ఉబ్బుట:—ఇది సాధారణమైనదే. ఆహారకోశము ఉబ్బి బలహీనమగును. పైలోరిస్ కు ఏదైన నడ్డుపడుట వలన అనగా, పుండుపడి మానినచోట, ఈ రంధ్రము చిన్నదిగా నగుట, గుల్మము (టూమర్), పైలోరిస్ దగ్గర కందుట—ఈ కారణములవలన అచటి భాగములు ఒకదానితో నొకటి అంటుకొనిపోవును. చాలకాలమునుండి మితిమీరి తినుట, క్రానిక్ గాస్ట్రైటిస్ నందు ఆహారకోశము కందుట, రక్తహీనత, వ్రణము, క్షయ, రికెట్స్ మొదలగు వ్యాధులవలన దేహము సామాన్యముగా బలహీనపడుట, ఆహారకోశపు గోడకు బిగువుతగ్గుట దీనికి మరికొన్ని కారణములు. ఇట్లు ఏదైన అడ్డుపడుటవలనను, ఆహార కోశము బలహీనపడుటవలనను, అది సరిగా ఖాళీ కానేరదు. ఇట్టి యనస్థలో ఒక్కొక్కప్పుడు అసలు పరిమాణముకంటె రెండు మూడింతలు అన్నకోశము పెద్దదియగును.

లక్షణములు:—నొప్పియుండును. వాంతిచేయించుట మూలముననో, జీర్ణావయవములను గడుగుట మూలముననో, కొంత ఉపశాంతి గలిగించక పోయినయెడల, ఈ నొప్పి ఎల్లప్పుడు నుండును. వాంతి పలుమార్లుగూట, రోగము తీవ్రమగుకొలది వాంతి జాస్తియగుటయు నుండును. ఈ

వాంతిలో అంతకుముందు రెండు మూడుసార్లు తిన్న భోజనపు ముక్కలు గాని అప్పుడప్పుడు కొన్నిదినములకు ముందు తినిన, ఆహారపు ముక్కలు గాని ఉండవచ్చును. ఆహారకోశమునందు అన్నము పులిసిపోయి, ఆహార కోశపు గోడకు హానికలిగించును. అందువలన జాతరీయరసము తగ్గి, బలహీనమగును. ఇట్లు వాంతియందు చాల అన్నము పోవుటవలన రోగి బలహీనపడి, బరువుతగ్గును. అప్పుడు కడుపునిండినట్లును, బరువుగాను ఉండి మలబద్ధకమును ఆయాసమును నుండును.

చికిత్స:—పైలోరిస్ దగ్గర ఏదైన అడ్డుపడియుంటే, శస్త్రచికిత్సచేసి దానిని తీసివేయవలెను. రోగికి చాలినంత పోషణకరమైన ద్రవాహారముల నియ్యవలెను. ముఖ్యముగా, భోజనమైన పిమ్మట విశ్రాంతి తీసికొన వలెను. అప్పుడప్పుడు అన్నకోశమును గడుగవలెను. స్టూకోస్, సోడియమ్ బైకార్బోనేట్ లేక సేలైన్—వీనిని పురీషనాశము మూలమున ఆహార ముగా నియ్యవలెను. ఆహారకోశపు గోడల బిగువుతగ్గినయెడల, ఈ వ్యాధిరాకుండ ఆపుటకు మొట్టమొదట చికిత్సచేయవలెను. విశ్రాంతి, దేహపరిశ్రమ, జాగ్రత్తగా సరిచేయబడిన ఆహారము, దేహమర్దన, ఇవి రోగికి లాభకరముగా నుండును. టైఫాయిడ్ వంటి జ్వరమువలన చాల కాలము బాధపడి, రోగి బాగుపడుచుండగా, అతని విషయము చాల జాగ్రత్తగలిగి పరామర్శించు చుండవలెను.

ఆహారకోశముయొక్క బిగువు తగ్గినప్పుడు, మర్దన, దేహపరిశ్రమ, స్ట్రీక్ నిక్ మొదలగు వానివలన కండరముల బిగువు బాగుపడును. దీని వలన ఆహారకోశము ఖాళీయగుటకు వీలగును. కాన్ సెన్ట్రేటెడ్ (బల పరచబడిన) ఆహారము, అప్పుడప్పుడు చిన్న మోతాదులుగా ఇచ్చుట మంచిది. భుజించినపిమ్మట రోగి కుడిప్రక్కన పరుండి విశ్రాంతి తీసికొన వలెను. వ్యాధి ముమ్మరముగా నున్నప్పుడు విశ్రాంతిలోకూడ, మర్దన చేయుట సహాయకరముగా నుండును. బిగువుతగ్గిన అవస్థకు శస్త్రచికిత్స చేసినను, అది జయకరముగా నుండదు.

జాతరీయపుండ్లు:—జాతరీయపుండ్లకును, ఆహారకోశపు పుండ్లకును 'సెప్టిక్ పుండ్లు' అని పేరు. ఆహారకోశపు గోడయొక్క ఏదైన నొక భాగము

లోని టిస్సూలు చచ్చిపడిపోవుటవలన జాతరీయపుండు ఏర్పడును. మొదట ఇది అమత్వచమీద చిన్నపుండుగా పుట్టును. సాధారణముగా, ఏ భాగము బలహీనపడునో, ఆ భాగమున నీ పుండుపుట్టి కండరమునకుగాని కండరముగుండ ¹పెరిటోనియమ్ (ఆంత్రవేష్టనము) నకు గాని ప్రాకును. అన్ని వయస్సులలోను జాతరీయపుండు పుట్టవచ్చును. ఇది తరుచుగా పురుషులలో పుట్టును. ఆహారకోశమున పైలోరిక్ కొనన ఇది తరుచుగా కనబడుచుండును. అన్నవాహిక భాగమున గుండె మొననగూడ ఇది కనబడవచ్చును. ఈ భాగమునకు సరియైన రక్తము ప్రవహించకపోవుటయు, మనస్సునకుగాని నరముల వ్యాపారమునకుగాని తొందర కలుగుటయు ఈ వ్యాధికి ముఖ్యమైన కారణములని ఇప్పుడు తలంచుచున్నారు.

లక్షణములు:—దీని లక్షణములు మారుచుండవచ్చునుగాని వీనిలో మూడు లక్షణములుమాత్రము ముఖ్యమైనవని తలంచుచున్నారు. ఇవి యేవనగా, నొప్పి, వాంతి, రక్తముకారుట. ఈ వ్యాధిగ్రస్తుల కందరికి నొప్పియు అసౌఖ్యమును సగముమందికి వాంతియు, నూటికి 10 మందికి రక్తము కారుటయును అన్నము తినినతరువాత దాదాపు నాలుగుగంటల సేపువరకు నొప్పి యీ క్రింది లయననుసరించి వచ్చును:— ఆహారము, సుఖము, నొప్పి, సుఖము. పుండ్లులేచిన స్థలములనుబట్టి నొప్పి పుట్టు సమయము భేదించుచుండును. గుండె కొనదగ్గరగా లేచినట్లయిన, నొప్పి త్వరగా పుట్టును. ఈ నొప్పి మొద్దుబారినట్లును, మంటపుట్టినట్లు నుండి నను, చాల ముమ్మరముగా నుండును. నొప్పి అధికముగా నున్నప్పుడే తరుచుగా వాంతియగును. అప్పుడు చాల నెమ్మదికలుగును. సాధారణముగా ఈ వాంతి చాల పుల్లగానుండును. రక్తము అధికముగా కారినట్లయిన, అది చాల యెఱ్ఱగానుండును. తక్కువరక్తము పడినయెడల, కాఫీ మడ్డి రంగుగాగాని, నల్లగాగాని యుండును. మలములోగూడ రక్తముండవచ్చును. ఆకలి మామూలుగాగాని, అధికముగాగాని యుండును; అజీర్ణ లక్షణములు కనబడవచ్చును. ²ఎపిగాస్ట్రియమ్ (పైకడుపు) లో నొప్పి యుండుటయు, వీపున దానికి సంబంధించిన నొప్పియు నుండవచ్చును. ఎక్స్రేపరీక్షయు, టెస్ట్మీల్ను వ్యాధి యెట్టిదైనది నిర్ధారణచేయుటకు సహాయపడును.

¹ Peritoneum.² Epigastrium.

¹డుడీనల్ అల్సర్ (ఆంత్రమూలములోని పుండు):—జాతరీయ పుండుకుగల కారణములవలననే మీడిస్ట్రేగులోను పుండ్లు లేవవచ్చును. ఇట్టి పుండ్ల లక్షణములుకూడ జాతరీయపుండు లక్షణములనంటివే.

లక్షణములు:—అన్నము తినినతరువాత రెండు గంటలసేపటికి జాతరీయ తొందరకలిగి కొంతకాలముండును. కాని యీ తొందరవలన పుట్టు నొప్పి భేదముగానుండును. ఇప్పుడు దీని లయ: 'అన్నము, సౌఖ్యము, నొప్పి' ఆహారము భుజించినమీదటనే నొప్పి తగ్గును. అంతవరకు నొప్పి పుట్టుచునేయుండును. సాధారణముగా తక్కువ వాంతియగును; అయినవాంతిలోనైనను రక్తము కనబడుట అరుదు. కాని తారువంటి మలములోమాత్రము రక్తముండును. ఆహారకోశము క్రిందిభాగములో, ³బొడ్డుకు కుడిప్రక్కను, బొడ్డుపైనను తాకినచో నొప్పిపుట్టును.

పెప్టిక్ పుండునకు సంకర వ్యాధులు. గడ్డలులేచి చిల్లులు పడినందున పెరిటోనియమ్ (ఆంత్రవేష్టనము) అంతయు కండును. ఇంకను రక్తస్రావము, పొరలు అంటుకొనుటవలన ఆహారకోశము ముడతలుపడుట, పైలోరిక్ రంధ్రము (జతరాధోద్వారము) చిన్నదగుట, అప్పుడప్పుడు కొరుకుడుపుండు లేచుటయు సంభవించును. వ్యాధి తిరుగు రీతులనుబట్టి దీనియంతము భేదించుచుండును. ఈ వ్యాధి పలుమారు వచ్చుచుండుటయు సాధారణమే. కొన్నివ్రణములు ఏ చికిత్సచేయబడకయే అనేక సంవత్సరములు నిలిచియుండును.

చికిత్సయు, సరిచర్యయు:—ఈ పుండ్లకు సరియైన కారణము తెలియనందున, దీని నివారణా చికిత్సయు నిర్ణయించబడలేదు; కాని యాహారము భుజించుటయందు సదభ్యాసములు, మంటపుట్టించు ఆహార పదార్థములను నిరాకరించుట, అంటుచేరియున్న స్థలములను తొలగించుట, ఆహారకోశములో నేడేని కండెడి వ్యాధియున్న దానినిగూడ తొలగించుట, మలబద్ధకమును నివారించుట, శారీరక, మానసిక శ్రమలను తగ్గించుట—ఇత్యాది కార్యములవలన పుండ్లు లేచుటకు వీలులేకుండ చేయవచ్చును. వేరే తొందరలు లేకుండ వట్టి అల్సర్ (పుండ్లు) మాత్రమే

¹ Duodenal ulcer. ² Umbilicus. ³ Pyloric stenosis.

యైన, తగినపథ్యమువలనను, మందులవలనను చికిత్స చాలకాలము చేయవలెను. (1) మంటపుట్టించు ఆహారములన్నిటిని నిరాకరించవలెను. (2) జాతరీయరసము విస్తారము ప్రవించవలసిన అక్కరగల ఆహారములను, తక్కువ జాతరీయరసము అవసరమైయుండు ఆహారములనే రోగి కియ్యవలెను. (3) రోగిని బలపరచి, పుండు మానుటకు సహాయపడునట్టియు, రక్తమును యధాస్థితికి తెచ్చునట్టియు ఆహారము నియ్యవలెను. తరుచుగా, రోగి మేల్కొని యుండగా, మూడుగంటల కొకసారి, మొత్తమున దినమునకు ఆరుసార్లు ఆహారము పెట్టుట శ్రేష్ఠము. ఒకటి రెండు వారములవరకు 6—8 బౌన్సుల పాలును, మీగడయు, లేక జానయ—ఇయ్యవలెను. దీనికి క్రమేణ మెత్తగా ఉడికించిన గ్రుడ్డును, ¹పాలును గ్రుడ్డును కలిపి వండిన పదార్థమును, పాలలో నానబెట్టిన 'కాల్షినరొజ్టెను బాగుగా ఉడికించిన అన్నమును, పచ్చని కూరగాయముక్కల చారును ఇయ్యవచ్చును. పండ్లు ఇచ్చినయెడల రోగికి అసౌఖ్యము తరుచుగా హెచ్చునుగాన, బహు జాగ్రత్తగా నాలోచించి యియ్యవలెను. మూడు వారములైన తరువాత, చేపలు, కోడిమాంసము, వేటమాంసపు ముక్కలు ఆహారముతో కలిపి యియ్యవచ్చును. వ్యాధి కుదురుటకు, పై చెప్పిన పథ్యము కొన్ని నెలలవరకు సేవించవలెను. రక్తస్రావమునకు రోగి సంపూర్ణ విశ్రాంతి పుచ్చుకొనవలెను. అన్న వాహిక భాగమున మంచు పెట్టుచుండవలెను. నోటిద్వారా కాకుండ పురీషనాళముద్వారా, ఆహారమియ్యవలెను. మార్చిన్ ఇయ్యవలెను. రక్తము నెక్కించుట (బ్లడ్ ట్రాన్స్ ఫ్యూషన్) అవసరమైయుండవచ్చును. ఎంత జాగ్రత్తగా ఆహారమును, మందును ఇచ్చినను ఈ వ్యాధి పలుమారు వచ్చును. ఆహారకోశము పనిచేయుట క్రమక్రమముగా క్షీణించుచుండేనేని, శస్త్రచికిత్స అవసరమైయుండును. చిల్లులు పడినప్పుడు వెంటనే శస్త్రచికిత్స చేయవలెను. (29-వ అధ్యాయము, చూడుము).

ప్రేగులయొక్క వ్యాధులును, స్థితులును

మలబద్ధకము:—ప్రేగులు పనిచేయు క్రమము తప్పినప్పుడు మలబద్ధక మేర్పడును. అప్పుడు చాల ఆలస్యముగా విరేచనము కావచ్చును. లేక

అసంపూర్ణముగా కావచ్చును. పెద్దప్రేగునందు ఆహారము చాలసేపు నిలిచి యుండుటవలన, దానినుండి నీరంతయు పోవును. అందువలన మలము ఎండి గట్టిముద్దులుగా విరేచనమగును. దీనికి పెక్కు కారణములున్నవి. (1) శరీరారోగ్యమునుగూర్చి నిర్లక్ష్యముగా నుండుట; విరేచనము వచ్చుచున్నట్లు కనబడేవరకు, ఎంతకాలము బిగబట్టుకొనగలమో అంత కాలము బిగబట్టుకొనుట. దీనివలన అమత్వచకు స్పర్శజ్ఞానముతప్పను. ఈ లోపము తొలగిపోయి, భేది వేళకు క్రమముగా కావలెననిన, క్రమమైన కాలములో ప్రతిదినము ఈ పని జరుగునట్లు అభ్యాసము చేసికొనవలెను. అంతేకాకుండ, వేళకు భుజించుటవలన, పరిపూర్ణమైన ఆహారమువలన, దేహాభ్యాసమువలన త్వరలో ఈ లోపము చక్కపడగలదు. భేది మందును పుచ్చుకొనుటను నిరుత్సాహ పరచవలెను. (2) ¹అపెండిసైటిస్ వంటి కండెడు వ్యాధులవలనను, ప్రేగులు కందుటవలనను పెద్దప్రేగులోని యొకభాగము ముడుచుకొనవచ్చును. ఇట్టి వ్యాధులకు శస్త్రచికిత్సయే తగినది. ముడి యాహారములను నిరాకరించవలెను. (3) మలబద్ధకమునకు కండరపుగోడ బలహీనపడుట, బిగువుతగ్గుట మరియొక కారణము. ఈ స్థితి, రక్తహీనతవలన, అతి మూత్రమువలన, నరముల దుస్థితివలన గలుగ వచ్చును. దీనికి విస్తారముగా నీరు, ఇతర ద్రవములు, పచ్చని కూరగాయలు పండ్లు ఇచ్చినయెడల మేలు. చేయగలిగినంత దేహపరిశ్రమచేయుటయు, మద్దనచేయుటయు, ఇనుమును, విషముష్టి టానికులును ఇచ్చుటయు మంచిది.

లక్షణములు:—ఈ వ్యాధికి సంబంధించిన లక్షణములు కనబడక పోవచ్చునుగాని, రోగికి సాధారణముగా కండ్లుతిరుగుట, తలనొప్పి, మందముగనుండుట, ఆకలిలేమి, గమనశక్తి తగ్గుట, దుర్వాసనగల శ్వాస, నాలుక పూత, అజీర్ణము, మనస్సు క్రుంగియుండుట మొదలగు అవలక్షణములుండవచ్చును. అతినారము దీనికొక సాధారణ లక్షణము. గట్టిపడిన మలమువలన నొప్పిపుట్టి నీళ్ల భేదియగును; గాని దానిలో గట్టిముద్దులుగ మలము పడుచుండును. భేదిలో మ్యూకస్ (బంక) ఉండినయెడల, అది ప్రేగులయొక్క అమత్వచను గాపాడును.

మలబద్ధకమువలన కలుగు సంకరవ్యాధు లేవనగా:—మూలవ్యాధి, పగుళ్లు, పెద్దప్రేగులో పుండ్లులేచుట, పెద్దప్రేగు ఉబ్బుట, మలము అణిచి

వేయబడి గడ్డకట్టుట, వరిబీజము మొదలైనవి. ఆరంభములోనే చికిత్స చేసినయెడల, మలబద్ధకమును కుదర్చవచ్చును. కాని యీ వ్యాధికిగల కారణమునుబట్టి చికిత్సచేయవలెను. తరుచుగా అనయవసంబంధమైన ధురవస్థను శస్త్రముచేసి బాగుచేయవలెను.

అతిసారము:—పలుమారు నీళ్లవంటి పలుచని భేదులగుటను అతిసార మందురు. ఇది ఒక వ్యాధికాదుగాని, అనేక వ్యాధులకును, వ్యాధిస్థితు లకును ఒక లక్షణమైయుండును. ¹వేసవికాలపు అతిసారమనగా, తీక్షణమైన వేసవికాలములో ఎపిడెమిక్ గా పిల్లలకు కలుగు అతిసారము. ఈ రకము అతివిరేచనమును గూర్చిన వివరమును, చికిత్సయు 23-వ అధ్యాయములో వ్రాయబడినది. విశ్రాంతియు, వ్యాధికారణమునకు తగిన చికిత్సయు తీక్షణమైన అతివిరేచనమునకు చేయవలసిన చికిత్సలు. తగని ఆహారము వలన నీ వ్యాధి కలిగినయెడల, సాధారణముగా ఒక మోతాదు ఆము దముగాని, మగ్నీషియమ్ సల్ఫేట్ గాని త్రాగుటవలన బాగువును.

తీక్షణముగ ప్రేగుకండుట:—ప్రేగునందలి భాగమంతగాని, యేదైన నొకభాగముగాని కండుటవలన నీ వ్యాధి సంభవించును. ఈ వ్యాధి 'ఆంత్రమూలము, మధ్యాంత్రము, పెద్దప్రేగు, పురీషనాళము అను భాగ ములకును రావచ్చును. దీనికి సాధారణకారణము లేవనగా (a) పచ్చి లేక ఎక్కువగా పండినపండ్లుగాని, చెడిపోయిన మాంసమును, పాలునుగాని పుచ్చుకొనుట, (b) పాషాణము, పాదరసమువంటి కందజేయు మందులు పుచ్చుకొనుట, (c) చల్లగాలి తగులుట, (d) ఇన్ ఫెక్ షన్ మొదలగునవి.

లక్షణములు:—ఇది అకస్మాత్తుగా ఆరంభమగును. ఆహారకోశము నందు తెరలు తెరలుగా నొప్పికలుగుట, వాంతి, అతిసారము, కడుపు ఉబ్బుట, ఇవి ముఖ్యలక్షణములు. దినమునకు 15-20 భేదులగును. ఇవి నీళ్లవిరేచనములుగ నుండి జీర్ణముకాని యాహారము కలిగియుండును. ప్రేగులు ముమ్మరముగా కందినప్పుడు బంకయు, రక్తమును పడును. పెద్దప్రేగు కందినప్పుడు ²టెనెస్మస్ అనగా భేదివచ్చుచున్నట్లు ముకుట సంతభవించును. ముమ్మరముగానున్న స్థితులలో నోరును, నాలుకయుయెండి,

¹ Diarrhea. ² Summer or epidemic diarrhea. ³ Acute enteritis.

⁴ Duodenitis, jejunitis, colitis and proctitis. ⁵ Tenesmus.

దేహములో నీరులేకయుండును. కొద్దిపాటి జ్వరముండవచ్చును. సాధారణముగా చిన్నపిల్లలు ఈ వ్యాధిపాలగుదురు.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—రోగికి విశ్రాంతినిచ్చి, రోగమునకు కారణము కనుగొని తగిన చికిత్స చేయవలెను. ప్రేగులలో మంటపుట్టించు వస్తువుండేనేని, దానిని బయటికి తీయవలెను. రోగికి డోకులేకుండిన ఒక మోతాదు ఆముదము త్రాగించుట మంచిది. 24 గంటలు రోగికి అన్నము పెట్టకూడదు. నార్సల్ సేలెన్ ను రక్తనాళములలోనికిగాని, చర్మముక్రిందికిగాని ఎక్కించి దేహములో చాలినంత ద్రవముండునట్లు చూడవలెను. ఆహారకోశమునకు వేడికాపడమునిచ్చి నొప్పిని తొలగించవచ్చును. డోకు ఉన్నయెడల, వేడి సేలెన్ తో పెద్దప్రేగును గడిగి, మంట పుట్టించు వస్తువులను దీసివేయవచ్చును. వ్యాధియొక్క బలము తగ్గినప్పుడు, పలుచని తేనీళ్లు ఇయ్యవచ్చును. కొంతకాలమైన తరువాత చారు, కాల్చినరొట్టె మెత్తని యాహారపదార్థ లియ్యవచ్చును.

దీర్ఘకాలము ప్రేగుకండుట:—దీనికి పెక్కు కారణములు గలవు. తీక్షణముగ ప్రేగుకందినతరువాత యిది రావచ్చును. కాని సాధారణముగా కావలసినదానికంటె తక్కువ లవణరసము స్రవించుటవలనను, ¹ఎంటామీబా హిస్టాలిటికవలన కలుగు ఇన్ ఫెక్ షన్ మూలమునను, కొరుకుడు పుండు, క్షయ, గ్రహిణి అను వానివలన పెద్దప్రేగుకు లేక పురీషనాళమునకు కలుగు వ్యాధులమూలమునను దీర్ఘకాలముగ ప్రేగుకండుట సంభవించును. ²కారిజముయొక్క క్షీణతలో రక్తప్రసరణమునకు అడ్డుకలిగినప్పుడుగాని గుండె జబ్బువలనగాని, ³మూత్రపిండ రోగమువలనగాని ఇది రావచ్చును.

లక్షణములు:—సాధారణముగా అతిసారము, మలబద్ధకము, ఆహారకోశములో పట్టుకొన్నట్లు నొప్పి, కడుపు ఉబ్బుట, క్రిందిప్రేగుకు వ్యాధి యున్నయెడల ముకుట మొదలగు లక్షణములు ఈ వ్యాధికి కనబడును. మలములో బంకయు, రక్తమును, పుండ్లు ఉండినయెడల, చీముకూడ వడును. వ్యాధి ముదిరినకొలది, రోగి కృశించును. రక్తహీనత, అధైర్యము కలుగును.

¹ Entameba histolytica. ² Cirrhosis of the liver. ³ Nephritis.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—కారణమునుబట్టి చికిత్సయుండును. దీర్ఘ కాలము విశ్రాంతియు జాగ్రత్తగలిగిన పరిచర్యయు అవసరము. ప్రేగులలో శేషము నిలువనట్టి మెత్తని యాహారము, హెచ్చు కలారిన్ గల ఆహారము రోగికియ్యవలెనని వైద్యుడు ఉత్తర్వుచేయును. ఆహారకోశమును కాప డమువలనను, దానికి చలిగాలి తగలకుండ చేయుటవలనను నొప్పి తగ్గును. పెద్దప్రేగుయొక్క పైభాగమును గడుగుటవలనను కొంత లాభముండును. రక్తము నెక్కించుటవలన పలుమారు మేలు కనబడును. మంచిగాలి, సూర్యునివెలుగు, పాషాణము, ఇసుము—వీనివలన టానిక్ వంటి ఔషధ ఫలితముండును. రోగి చాల కృశించియున్నయెడల, అతని చర్మమును జాగ్రత్తగా గమనించనలెను; లేనియెడల ఒత్తిడిపుండ్లు వచ్చును. అల్ప రేటివ్ కొలైటిస్ అనునది పెద్దప్రేగు కందుట. ఈ ఇన్ ఫెక్షన్ తరుచుగా ఎంట్ అమిబ హిస్టాలిటిక వలన కలిగి, పెద్దప్రేగుకంది పుండ్లుపడుటకు కారణ మగును. రోగి కృశించిపోవుట, రక్తహీనత, ఆహారకోశములో నొప్పి, కడుపు ఉబ్బుట, రక్తమును, బంకయు, చీమును కలిగిన విరేచనము తరుచుగానగుట ఈ వ్యాధిలక్షణములు. దీర్ఘకాలము ప్రేగుకందుటకు చేసిన చికిత్సయేదీనికిని చేయనలెనుగాని రోగి పథ్యమునుగూర్చి ప్రత్యేకజాగ్రత్త తీసికొనవలెను. అమిబిక్ లేక బాసిలర రక్తవిరేచనమువలన ప్రేగుకందినపుడు ఏ చికిత్స చేయుదురో 23-వ అధ్యాయములో వ్రాయబడియున్నది.

కాలేయమునకు, పిత్తాశయమునకుగలుగు వ్యాధులు, వానిస్థితులు

పచ్చకామెరలు:—ఈ యవస్థయందు దేహముయొక్క చర్మము, కంటిగుడ్డు పైనున్న తెల్లపొర, శరీరమునందలి ద్రవములు, పిత్తమునందలి పసుపు రంగువలన పసుపు పచ్చరంగుగ నుండును. మూడురకములైన కామెరలు గలవు. అవేవనగా, అడ్డుపడుటవలన గలిగిన కామెరలు, హిమెలిటిక్ కామెరలు, ఇన్ ఫెక్షివ్ కామెరలు.

అడ్డుపడుటవలన గలిగిన కామెరలు:—పిత్తనాళములో ఏదైన నడ్డు పడుటవలన నెక్కువసారులు ఈ యవస్థ యేర్పడును. పిత్తాశయము నందలి తాళ్లు, పిత్తాశయ మార్గము నన్నదగుట, కణతులుండుట, కందుట

వీనివలన గలిగిన యొత్తిడి ఈ వ్యాధికి కారణములు. ఇవి పైత్యరసమును రక్తములోనికి ఇంకునట్లుచేయును.

లక్షణములు:—చర్మము, కంటి తెల్లపొర, అమత్వచలు, దేహమునుండి స్రవించు ద్రవములు ఇవి పసుపు పచ్చగానగును. మూత్రము పసుపు పచ్చ, నల్లని దేవదారు రంగు ఈ రెంటిమధ్య వివిధములుగా మారుచుం డును. అధికమైన దురద, అప్పుడప్పుడు చర్మముక్రింద రక్తముకారుట కనబడును. కాల్సియం తక్కువైనందున, రక్తము ఆలస్యముగా గడ్డకట్టును. సాధారణముగా నాడి గతి నిదానముగను, దేహాష్ణము మామూలు కంటే తక్కుగనుండును. మలములో పిత్తపురంగు తగ్గినందున నది బంక మట్టి వర్ణముగానుండును. జీర్ణము కానట్టి క్రొవ్వవస్తువులు అధికముగా నుండును. తరుచుగా మలబద్ధకము, ఆకలి లేమి, డోకు, ఆహారకోశ ములో వాయువు చేరియుండుట మొదలగు లక్షణములుండును. దీనివలన మనోవ్యాకులత, తలనొప్పి, మాంద్యము, కలవరింతలు, గాఢమూర్ఛ రావచ్చును.

చికిత్స:—ఈ స్థితి కారణమునకు తగిన చికిత్సచేయవలెను. పిత్తా శయములో తాళ్లుండేనేని, సాధారణముగా శస్త్ర చికిత్సచేయుదురు. కాని వీలైనంతమట్టుకు పసిరికలు బాగవునంతవరకు శస్త్రచికిత్స చేయరు.

హిమెలిటిక్ జాండిస్:—స్లీహమునకు సంబంధించిన యేదో ఒక వ్యాధివలన, ఈ హిమెలిటిక్ జాండిస్ కలుగుచున్నదని వైద్యులు తలంచు చున్నారు. తీక్షణమైన అంటురోగముల తరువాత అనగా, మలేరియా, ట్యు, సవామేహరోగము మొదలగువాని తరువాత ఈ వ్యాధివచ్చును. దీనివలన ఎఱ్ఱని రక్తకణములు చాల నాశనమగును.

లక్షణములు:—స్లీహము పెరిగి పెద్దదగును. చర్మము, కంటి తెల్ల పొరలు పచ్చగనగును. పైత్యరసము నిరాటంకముగా స్రవించుటవలన, మలము బంకమట్టి రంగుగానుండదు; మూత్రమైనను రంగునందు అసా ధారణముగానుండదు; చర్మముమీద దురదయునుండదు. ఈ స్థితికి కారణమైన వ్యాధిని కనుగొని చికిత్సచేయవలెను. స్పీనెక్టమి (స్లీహమును తీసివేయుట) వలన కొన్నిసార్లు సంపూర్ణ నెమ్మదికలుగును. ఆర్స్ఫెన

మిన్, క్లోరోఫారమ్, సర్పవిషము, మొదలగు విషములవలనగాని, న్యూమోనియా, సెప్టిసీమియా, సవామేహవ్యాధి మున్నగు అంటు వ్యాధులవలనగాని కా లేయముయొక్క సూక్ష్మజీవులకు చెఱుపుకలుగుటవలనగాని ¹ఇన్ఫెక్షన్ కామెరలు సంభవించవచ్చును. వంశ సారంపర్యముగావచ్చు కామెరలును, క్రొత్తగా పుట్టిన బిడ్డలకువచ్చేడి కామెరలును ఈ రకమైనవే; కాని యివి సాధారణముగా కొన్ని దినములైన తరువాత కనబడకుండ పోవును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:- ఆర్స్ఫెనమిన్ విషప్రయోగమైనయెడల చికిత్సకొరకు 14-వ అధ్యాయములో చూడుము.

కామెరలకు చాల ఓషికతోను జాగ్రత్తతోను చికిత్సచేయవలెను. పిండిపదార్థములు ఎక్కువగానున్న ఆహారమును, ముఖ్యముగా గ్లూకోసును నియ్యవలెను. అయితే వీటిలో క్రొవ్వపదార్థములు చేరకుండ చూడవలెను. మాంసకృత్తులు మితముగా నియ్యవలెను. ద్రవములను ముఖ్యముగా పండ్లరసమును విస్తారముగానిచ్చి, మృదువైన ఉప్పుమందులను వాడి విరేచనమగునట్లు చేయవలెను. చెమటపోయుమందును ఇచ్చినవెంటనే వేడి స్పంజ్ స్నానము చేయించుటవలనగాని, ఘాటు తక్కువైన కార్బాలిక్ సోల్యూషన్ పట్టించుటవలనగాని, దురద తగ్గవచ్చును. ప్రతి దానియందు కామెరలకు కారణమైన ఇన్ఫెక్షన్ కు చికిత్సచేయవలెను.

కా లేయముయొక్క క్షీణత: - ఇది మధ్యవయస్సులో నున్నవారికి వచ్చేడు దీర్ఘకాలపు వ్యాధి. ఇందులో కా లేయపు టిష్యూలు క్షీణించి, వాని స్థానమున మచ్చలుగల నారవంటి టిష్యూలు పుట్టును. మధ్యసారము వలన కలిగెడు విషము దీనికి ముఖ్యకారణము. సంభారములు ఎక్కువగా వేసిన ఘాటైన ఆహారము తినుటవలనను ఈ వ్యాధి వచ్చునని నమ్ముచున్నారు. దీర్ఘకాలమునుండి యేదైన లోహపు విషమున్నను, సవామేహమువంటి అంటు వ్యాధులున్నను ఈ వ్యాధి రావచ్చుననుటకు కొంత ఆధారమున్నది. కా లేయపుకణములు కందుటవలని దుర్బలత్వమును బట్టియు, ఆ కణములకు బదులు పుట్టేడు మచ్చలు గల టిష్యూలు ముడుచుకొనుటనుబట్టియు, సాధారణముగా కా లేయము చిన్నది అవును

గాని, కాలేయమునందు క్రొవ్వపదార్థములు నిలిచియుండుటవలన అది పెద్దదికావచ్చును. కాలేయపు రక్తప్రవాహద్వారమునకు ఆటంకము కలుగుటవలన, ప్రవహించు రక్తము అధికముగాతగ్గి, జీర్ణావయవ మార్గము నందలి నాళములును, బొడ్డుచుట్టు నాళములును ఉబ్బును.

లక్షణములు:- ఆరంభలక్షణములు కొద్దిపాటివిగానే యుండవచ్చును. కా లేయపు రక్తప్రవాహమునకు ఆటంకము కలుగుటవలన, జీర్ణముతో సంబంధించిన అవలక్షణములు కలుగును. అవి ఆకలి లేమి, డోకు, వాంతి యగుట, మలబద్ధకము, కడుపులో వాయు వధికమగుట, నాలుకకు పూత యుండుట, శ్వాస దుర్వాసనగొట్టుట మామూలు. ఒత్తిడి యెక్కువ అగుటవలన, ఆహారకోశము, పురీషనాళ భాగమునందలి రక్తనాళములు ఉబ్బియుండును. జలోదరమునకును, పాదములకుగలుగు ²వాపునకును ఇవియే కారణములగును. ఆహారకోశమునుండి రక్తము విస్తారముగా కారవచ్చును. కొంతకాలమునకు విషచిహ్నములు అనగా, తలనొప్పి, మనస్సు క్రుంగియుండుట, గాఢమూర్ఛ మొదలగు అవలక్షణములు కనబడవచ్చును. ఈ స్థితియందు రోగి తీక్షణమైన అంటువ్యాధులకు లొంగి పోయి మరణించవచ్చును. అసలు వ్యాధివలన కొన్ని మాసములలోనే మరణము సంభవించవచ్చును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:- వ్యాధిలక్షణములు ముదరకముందే రోగి యొక్క ఆహారమును, జీవితమును చక్క-బడవలెను. మధ్యసారమును విసర్జించవలెను. ద్రవాహారములను విస్తారముగా ఇయ్యవలెను; విరేచన మగునట్లు ప్రేగులను క్రమపర్చవలెను. ఆహారములో అధిక సంభారములు, ఇతర రుచిగల పదార్థములు లేస్సగా వేయకుండ న్వల్పమైనదిగా నుండవలెను. గ్రుడ్లు, మాంసము, క్రొవ్వలు, వీనిని సాధారణముగా తగ్గించవలెను. సిఫిలిస్ రోగమున్నయెడల, దానికి చికిత్సచేయవలెను. జలోదరమునకు ఉప్పుమందు ఇచ్చి విరేచనములు చేయించవలెను. ఉప్పు ద్రవములు తగ్గించి యియ్యవలెను. మూత్రము పుట్టించుమందులు వైద్యుని యుత్తర్యనుబట్టి వాడుచుండవలెను. కడుపునందలి నీరుతీయుట తుదకు అవసరమై యుండవచ్చును. దీని విధానము 10-వ అధ్యాయములో వ్రాయబడియున్నది.

కాలేయములో మరి మూడు అసాధారణ రోగస్థితులుండును. అవే వనగా, ¹చీముగడ్డ, ²కార్సినోమ, ³తీక్షణమైన యెలొ అట్రాఫి. ఇన్ ఫెక్ షన్ వలననే కాలేయమునందు గడ్డలేచును. ఉష్ణదేశములలో అమీబిక్ రక్తవిరేచనమువలనను ఇది సంభవించవచ్చును. 23-వ అధ్యాయము చూడుము. ఈ గడ్డలేచినప్పుడు క్రమముతప్పిన అహిక జ్వరము, చలియు, చెమటపోయుట, నొప్పిపుట్టుట, కాలేయము మీద తాకిన నొప్పి పుట్టుటయు దీనిలక్షణములే. దీనికి శస్త్రచికిత్స చేయవలెను.

కార్సినోమ:-లేక కాలేయపు కాన్సర్. సాధారణమైన జీర్ణావయవములలోగాని, రొమ్మనగాని లేచిన కాన్సర్ వెంబడి ఈ వుండు పుట్టును.

తీక్షణమైన యెలొ అట్రాఫి:-ఇది సాధారణ వ్యాధికాదు. దేహములో విషముండుటవలననో ఇన్ ఫెక్ షన్ వలననో ఇది సంభవించును. కాలేయపు అణువులు నాశనమై, దాని పరిమాణము తగ్గిపోవును. ఈ స్థితి కొన్నిసార్లు గర్భము ధరించియుండగా సంభవించి, రానురాను అధికమగును.

లక్షణములు:-ఆరంభమున కామెరలు ఉండును. తరువాత భరించలేని తలనొప్పి, వాంటియగుట, చర్మమునుండియు, అమత్వచనుండియు రక్తముకారుట, ఆయాసము, ఈడ్పు ఉండును. రోగి మూడువారములలో చనిపోవచ్చును. లక్షణములనుబట్టి యీ వ్యాధికి చికిత్సచేయవలెను.

పిత్తాశయముయొక్క సాధారణ వ్యాధులేవనగా, 'కోలెసిస్టైటిస్' కోలెలితైయెసిస్ (పిత్తాశయమునందు రాళ్లుండుట) యనునవి.

తీక్షణమైన కోలెసిస్టైటిస్:-పిత్తాశయము తీక్షణముగా కందుటయే 'కోలెసిస్టైటిస్' అను వ్యాధి. ఇది కోలన్ లేక టైఫాయిడ్ క్రిములవలన సాధారణముగా కలుగును. కొన్నిసార్లు స్టాఫిలోకాకస్, స్ట్రెప్టోకాకస్, స్ట్రెప్టోకాకస్ అను పురుగులును ఈ వ్యాధికి కారణములు కావచ్చును.

దీనికిని అపెండిసైటిస్ కును కొంత సంబంధమున్నట్లున్నది. ఇట్లుండినప్పుడు పిత్తాశయము కొంచెము కందియుండవచ్చును; చీముకూడ పట్టియుండవచ్చును.

లక్షణములు:-వ్యాధి కొద్దిపాటిదిగానుండినప్పుడు అజీర్ణము కొద్దిగా మాత్రముండునుగాని, మువ్వరముగా నున్నప్పుడు పిత్తాశయ భాగములో తీక్షణమైన నొప్పి, తాకినచో నొప్పియు ఉండును. దీనికి తోడు ఆభాగము బిగిసి యుండుట, డోకు, వాంటి, జ్వరము, 'రక్తములోని తెల్లని కణములు విస్తరించుట ఉండును. చీముకూడినప్పుడు పై జెప్పినవానికి తోడు కడుపు నొప్పియుండును. కుడిభుజమున రిఫర్డ్ నొప్పియుండును. మూత్రములో ఆల్ బ్యుమిన్ (శ్వేతధాతువు పోవుట) కనబడును; స్లీహము కూడ పెరిగి పెద్దదికావచ్చును. కొన్ని సమయములలో పిత్తాశయము చిల్లులు పడవచ్చును. రోగము బలముగా లేకుండిన నది ఒక వారము, పదిరోజు లుండునుగాని పిచ్చుట సంపూర్ణ స్వస్థతకలుగును. కొన్నిసార్లు ఈ వ్యాధి ముదిరి దీర్ఘకాలపు వ్యాధి కావచ్చును. వ్యాధి మువ్వరముగా నున్నప్పుడు శస్త్రచికిత్స చేసిననేకాని, మరణము సంభవించవచ్చును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:-రోగము కొద్దిదిగా నున్నప్పుడు రోగిని పడకలో పరుండబెట్టి విశ్రాంతి తీసికొననిమ్ము. స్వల్పాహారములుమాత్రమిమ్ము. ద్రవాహారములను జాస్తిగా నిమ్ము. కాపడములు, పట్టువేయుట (ప్లాస్ట్రెస్), మంచుసంచి-వీనిని కాలేయమున్న భాగమున పెట్టుము. కొందరు రోగులకు డుబీసీనల్ ట్యూబ్ మూలమున ద్రవము తీయుటచేత చాల నెమ్మది కలిగినదిగాని, చీమున్నయెడల తప్పక శస్త్రచికిత్స చేయవలసివచ్చును.

దీర్ఘకాలపు కోలెసిస్టైటిస్:-మధ్యవయస్సులో ఏదేని అంటువ్యాధివలన పిత్తాశయము దీర్ఘకాలమునుండి కందియుండుట. సాధారణముగా పిత్తాశయములో రాళ్లుండుటను బట్టిగాని, తీక్షణమైన కోలెసిస్టైటిస్ తరువాతగాని యీ వ్యాధి వచ్చును. పిత్తాశయములో రాళ్లున్నప్పుడు కనబడు

¹ Abscess. ² Carcinoma. ³ Acute yellow atrophy.

⁴ Cholecystitis. ⁵ Cholelithiasis.

¹ Leucocytosis. ² Perforation.

చిహ్నములే యీ వ్యాధియందును కనబడును. కోలెస్టిస్టాగ్రఫి అనగా ఎక్స్రే అనునది చేసి వ్యాధిని కనుగొందురు.

లక్షణము:—దీర్ఘకాలపు అజీర్ణము, ప్రేగులలో గాలి చేరియుండుట, గాలిని నోటినుండి పైకివిడుచుట, ఆహారకోశపు మీదిభాగమున వికారముగానుండుట మొదలైనవి. ఆహారము తినినమీదట యీ వికారము హెచ్చును. ఈ చిహ్నములు ఆయా సమయములలోనే కనబడును. దీని తరువాత చలియు, కొద్దిపాటి జ్వరమును పిత్తాశయ భాగములో మువ్వరమైన నొప్పియు నుండును.

ఛికిత్సయు, పరిచర్యయు:—ఇన్ఫెక్షన్ చేరియున్న కేంద్రములను తొలగించవలెను. ఈ వ్యాధిని వైద్యచికిత్స అనగా మందులిచ్చి బాగుచేయవచ్చునుగాని, పిత్తాశయమునకు వ్యాధియున్నయెడల, దానిని తీసివేయవలెను. రోగికి చప్పిడియన్నము పెట్టవలెను. చక్కెర, రుచికరమైన ఆహారములు, క్రొవ్వులు రోగికి పెట్టకూడదు. ఆహారములమధ్య ద్రవాహారములను జాస్తిగా నియ్యవలెను. ఘాటులేని భేదిమందులిచ్చి క్రమముగా విరేచనముగునట్లు చూడవలెను. అవిసెపిండిపట్టు బాధను తగ్గించవచ్చునుగాని బాధ మువ్వరముగా నుండినయెడల, మార్చిను నియ్యవలెను. డుబడీనల్ డ్రైయినేజ్ వలనను కొంత నెమ్మది కలుగునుగాని తీక్షణమైన వ్యాధిచిహ్నము లున్నప్పుడు శస్త్రచికిత్స చేయవలసియుండును.

కోలెస్టెమసిస్:—ఈ స్థితిలో పిత్తాశయమునందు తాళ్లేర్పడును. మధ్యనయస్సు వారికి ఈ వ్యాధివచ్చును. పురుషులకంటె స్త్రీలకు ఇది తరుచుగా సంభవించుచుండును. పిత్తాశయములోని తాళ్ల పరిమాణము చిన్నతాయి రేణువునుండి, వాల్నట్ పరిమాణమువరకు నుండును. ఏదేని ఇన్ఫెక్షన్ ఫలితముగానైనను, పిత్తములో కోలెస్టెరాల్ అను పదార్థము ఎక్కువ పడుటవలననైనను, లేక పైత్యరసము నిలిచియుండుటవలననైనను తాళ్లు ఏర్పడును.

లక్షణములు:—వివిధములుగా భేదించును. సాధారణముగా అజీర్ణముండును; ఆహారకోశము మీదిభాగము నిండియుండును; ఊకు, నోటి

గుండ గాలి, పులితేపులు (ఆసిడ్) విడువబడుచుండును. ఆయా సమయములలో పిత్తాశయ భాగమంతయు పుండ్లై నొప్పిగా నుండును. పిత్తాశయములోని తాళ్లుండు పరిమాణమునుబట్టి ఇతర లక్షణములుండును. తాళ్లు చిన్నవిగానుండిన నవి పిత్తనాళముగుండ బయటికిపోవును. అప్పుడు కాలిక్ అను నొప్పి పుట్టును. పెద్దవయినయెడల కాలిక్ అను నొప్పి మువ్వరముగా నుండును. పైత్యనాళమునకు అడ్డుపడి జాండిస్ (కామెరలు) సంభవించును. ఆహారకోశము మీదిభాగమున నుండియు, పిత్తాశయము భాగమంతటనుండియు మువ్వరమైన నొప్పి యారంభమై, కడుపు ఇరు పార్శ్వములకును, వీపునకును, కుడిభుజమునకును ప్రాకవచ్చును. రోగికి చెమట విస్తారముగాపోసి బాధకలుగును. దీనికి తరువాత తరుచుగా జాండిస్ సంభవించును. మూత్రము నలుపురంగును, మలము బంకమట్టి రంగును గలిగియుండును. పైపైన అనగా ఒకదానివెంబడి ఒకటి యీ నొప్పి కలుగుచుండును. ఇట్లు పలుమారు వచ్చుచు, ప్రతిసారి రోగము హెచ్చుచుండును. దీనివలన ఒకకూడెడి యితర సంకరవ్యాధు లేవనగా, సంధివ్రణము పిత్తాశయమునకు చిల్లులుపడుట, ప్రేగులలో అడ్డుపడుట, ఒక భాగము ఇంకొక భాగముతో నంటుకొనుట మొదలైనవి, వీనివలన అసలువ్యాధి యెట్లు పరిణమించునో చెప్ప వీలుకాదు. కాని యీ స్థితి వలన మరణము కలుగుట అరుదు.

ఛికిత్సయు, పరిచర్యయు:—తీక్షణమైన కొలిసిస్టెటిస్ వచ్చినవారికి, రోగనివారణార్థము, ఆహారపుకొలతను తగ్గించవలెను. గ్రుడ్లు, క్రొవ్వు, ఆయా వస్తువులు తాలింపులువేసిన అన్నమును రోగికి పెట్టకూడదు. అంటుకేంద్రములున్న, వానిని తొలిగించవలెను. విరేచనము క్రమముగా జరుగునట్లు చూడవలెను. ద్రవాహారములను జాస్తిగనియ్యవలెను. దేహ పరిశ్రమ క్రమముగచేయవలెను. కాలిక్ అను నొప్పి పలుమారు వచ్చుచుండినయెడల, బాధ తగ్గించుటకు కడుపుమీద పోల్టీస్ (పిండిపట్టు) వేయుట; కాపడము నిచ్చుట ఈ వ్యాధికి మామూలుగచేయు చికిత్సలు. చర్మము క్రింద సూదిమూలమున మార్చినిచ్చుట, ఆహారకోశమును గడుగుటవలనను, ఎనెమవలనను కొంత నెమ్మదికలుగును. కొంతకాలము పాలను

¹ Cholecystography. ² Eructations of gas. ³ Cholelithiasis.

⁴ Walnut. ⁵ Cholesterol in the bile.

⁶ Fistulae.

ఆహారముగా నియ్యవచ్చును. రోగము కుదురుటకు శస్త్రము చేయించుకొనుట మంచిది.

వృక్వకమునకు సంభవించెడు వ్యాధులు అరుదు. తీక్షణమైన వృక్వకము పాంక్రియాటైటిస్ పిత్తాశయమునకు కలిగెడి వ్యాధిమూలముననే సంభవించును.

అధ్యాయము 19

మూత్రవయవ మండలమునకు కలిగెడు వ్యాధులును, వ్యాధిస్థితులును

మూత్రమార్గమునకు సంభవించు వ్యాధులకు చికిత్సచేయవలెనన్న, కొన్ని విషయములను ముఖ్యముగా కనుగొనుట చాల ప్రాముఖ్యమైన సంగతి. ముఖ్యముగా ఈ స్థితిలో రోగి పుచ్చుకొను పథ్యము (పథ్యాహారము) చాల ప్రాముఖ్యమైన విషయముగాన, దానిని జాగ్రత్తగా గమనించి, హానికరమైన లక్షణములున్నయెడల వానిని వ్రాసి యుంచవలెను. ఈ సమయములో రోగి యెంత ద్రవమును పుచ్చుకొనుచున్నాడో, ఎంత ద్రవమును బయటికి విడుచుచున్నాడో తప్పలేకుండ గమనించి, నమృకముగా వ్రాసియుంచవలెను. వైద్యుడు దీనిని చాలించు మనువరకు ఇట్లు వ్రాయుచుండవలెను. మలవిసర్జనముతోకూడ పోయు మూత్రమెంతో పరిమాణముచూచి చార్టులో వ్రాసియుంచవలెను. మూత్రపిండములు చేయు కొన్ని పనులను పరీక్షించవలెను. ఈ పరీక్షల ఫలితములను జాగ్రత్తగా వ్రాసియుంచవలెను. 32-వ అధ్యాయము చూడుము. మూత్రకోశమునకు చికిత్సచేయవలెనని యుత్తరువైనప్పుడు, దానికి ఉపయోగించెడు పరికరములన్నియు సూక్ష్మజీవిరహితములై యుండుట ప్రాముఖ్యమైన విషయమని నర్సు జ్ఞాపకము పెట్టుకొనవలెను.

¹అన్యూరియ:—అనగా, మూత్రపిండములు మూత్రమును అణిచి వేయుట. అందువలన రోగి దినమునకు 50 cc. ల కంటె తక్కువ మూత్రము పోయును. తీక్షణమైన నెఫ్రైటిస్ అను మూత్రవ్యాధిలోవలె

మూత్రపిండములు నలిగియుండుటయో, పాదరసమువంటి రసాయనపు విషప్రయోగమో, మూత్రపిండములోని తాళ్లు మూత్రనాళములను అడ్డగించుటయో, మూత్రనాళములలో కొరుకుడు పుండువలని ఒత్తిడియో ఈ వ్యాధికి కారణములై యుండును.

లక్షణములు:—లక్షణములు ప్రాముఖ్యముగా కనబడకపోవచ్చును. తలనొప్పి, వాంతి, నడుములప్రాంతమున నొప్పి యుండవచ్చును. ఈ స్థితి కొన్ని గంటలో, దినములో ఉండును. అన్యూరియ పూర్ణముగా తటస్థించెనేని మరణము సంభవించవచ్చును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—మొదటి రెండు కారణములవలన కలిగిన అన్యూరియకు చికిత్సగా, నడుములకు వేడికాపడము నియ్యవలెను. ఉప్పుమందు నిచ్చి ధారాళముగా విరేచనమగునట్లు చేయవలెను. వేడి నీటితో పెద్ద ప్రేగులను కడుగవలెను. స్నూకోసును రక్తనాళములద్వారా నెక్కించిన వ్యాధినివారణకు తోడ్పడును. తాళ్లు, పుండ్లు, మూత్రనాళములను అడ్డగించినప్పుడు శస్త్రచికిత్సచేయుట అవసరమైయుండును.

పాలియూరియ:—దినమునకు 3000 cc. లకు పైన మూత్రము పోయుటను పాలియూరియ అందురు. డయబెటిస్ యిన్సిపిడస్, డయబెటిస్ మెలిటస్, తీక్షణమైన నెఫ్రైటిస్ తీక్షణమైన జ్వరము తరువాతను ఈ విపరీతమైన స్థితి సంభవించును.

మూత్రమురాకుండ నిలిచిపోవుట:—నరములజబ్బు, కడుపుకు ఆపరేషన్ చేయుట, ప్రసవము, దేహమంత మొద్దుబారుట, పాక్ (అదరుట) నొప్పి, ముఖ్యముగా యూరి ట్రైటిస్, స్పైటిస్ అను వ్యాధులలో మూత్రకోశములో మూత్రము నిలిచిపోవును. అనీమియ (రక్తహీనత), ముసలితనము, పురుషాంగముకొనన గ్రంథిలేచి యుబ్బియుండుట, మెదడునకుగాని, వెనుబామునకుగాని గాయముతగులుట, మూత్రకోశము మెడమీద ట్యూమర్ అను కణితీలేచి అదుముట, మూత్రద్వారము ముడుచుకొనిపోవుట—ఈ స్థితులలోకూడ మూత్రము నిలిచిపోవును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—పెక్కుస్థితులలో మూత్రము విడుచుటకు గల సహజమైన వాంఛయే అణిచివేయబడును. అనగా మూత్రము విడుచుటకు ఇష్టముండదు. రోగికి వేడి, చల్లని పానీయములనిచ్చుట,

పడకలో పరుండెడు తీరు అప్పుడప్పుడు మార్పుట, వైద్యుని యుత్తరువు మీద రోగిని పడకలో కూర్చుండబెట్టుట, పడకచేట్టిలో వేడినీళ్లుగాని, స్పిరిట్స్ ఆఫ్ అమ్మోనియాగాని పోయుట (నీటిని తగిన పరిమాణముగా కొలిచి పోయవలెను). భగముమీద వేడినీటిధారకారనిచ్చుట, మూత్ర కోశపు ప్రాంతమున వేడి కాపడమునిచ్చుట, పారుచున్న నీటిధ్వనిని రోగి వినునట్లు చేయుట, వేడి ఎనెమానిచ్చుట—ఈ మొదలగు పరిచర్యలవలన మూత్రము పోయుటకు వాంఛ పుట్టించవచ్చును. క్యాతిటరైజేషన్ చేయుమని వైద్యుడు ఖచ్చితముగా చెప్పిననేకాని, క్యాతిటర్ చేయక ముందు ప్రతిసారి పైజెప్పిన సదుపాయములన్నిటిని, ఇంక యేవైన సదుపాయములనైననుచేసి, రోగిమూత్రము పోయనేమో చూడవలెను. క్యాతిటరైజేషన్ చేయుటకు తప్పక వైద్యుని యుత్తరువుపొందవలెను.

మూత్రము తరుచుగాపోయుట:—మూత్రమార్గమునందు ఏదో వ్యాధి యుండుటవలన నీ స్థితి యేర్పడవచ్చును. ¹పాలియూరియ లేక సులభముగ మంటకలిగించు మూత్రమువలనను ఈ స్థితి కలుగును. ²పైలైటిస్, ³సిస్టైటిస్, ⁴యూరిత్రైటిస్ అను వ్యాధులవలనను ఇది కలుగును. కారణమునుబట్టి వ్యాధికి చికిత్సచేయవలెను. మూత్రమును అణచుకొనలేక పోవుట అనగా, అప్రయత్నముగా మూత్రమువిడుచుట. ఇక్కడ ఒక 'స్పింక్టర్' అను కండరము వదులగుట లేక నడలుటవలన మూత్ర కోశము ఖాళీయగును. జ్వరము ముమ్మరముగా నున్నప్పుడును, మతి తప్పియున్నప్పుడును ఇట్లు మూత్రము విడువబడును. ఒక్కొక్కప్పుడు మూత్రము మూత్రకోశమునందే నిలిచిపోవునుగాని బొట్లుబొట్లుగా కారుచుండును. అప్పుడు మూత్రకోశము ఉబ్బును. యూరిత్రల్ స్పింక్టర్ అనునది ముడుచుకొనుటవలన నిది కలుగును. మెదడునకుగాని, వెన్నుబామునకుగాని దెబ్బతగిలినప్పుడును, ప్రసవము, ఆపరేషన్ అయిన తరువాతను ఈ స్థితి సంభవించును. స్పింక్టర్ (ముద్రణి) అను కండరమును స్వయముగా వశపరుచుకొను శక్తి సంపూర్ణముగా లేనప్పుడు, మూత్రము అప్రయత్నముగా విడువబడును. ఈ స్థితి బిడ్డలయందు సంభవించును. ఈ స్థితికి 'ఎన్యురీసిస్' అని పేరు. పురుగులుండుట, మూత్రములో ఎక్కువ

¹ Polyuria. ² Pyelitis. ³ Cystitis. ⁴ Urethritis. ⁵ Sphincter.

⁶ Enuresis.

ఆసిడ్ ఉండుట, అడినాయిడ్స్, టూనిస్ ల్ పెద్దవైనప్పుడు బిడ్డ మాగన్నుగ మూత్రమే నిద్రించుట మొదలగునవి పై స్థితికి కారణమై యుండవచ్చును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—పగటిపూట తరుచుగా మూత్రము విడువనిచ్చుట, సాయంకాలము ద్రవములను తక్కువగా పుచ్చుకొననిచ్చుట దీనికి మంచి చికిత్స. రోగి మనోస్థితిని గమనించి, వానిని మెచ్చుకొనుట, ఆ పని చేయవద్దని ఖండించుట మరి మంచి చికిత్సయగును.

మూత్రాశయము కండుట (సిస్టైటిస్):—మూత్రమార్గమున ఏదో యొక భాగమున అంటు ఉండుటవలన ఈ స్థితి దానికి రెండవదిగా నేర్పడవచ్చును. ఇంకను మూత్రకోశమునకు పక్షవాతముండుటవలనను, మూత్రకోశములో తాయిగాని, ట్యూమర్ గాని యుండుటవలనను ఈ స్థితి యేర్పడును. గనొకాకన్ అను వ్యాధి క్రిములు యూరిత్రగుండ ప్రవేశించి పైవరకు ప్రాకుటవలనను, అజాగ్రత్తగా క్యాతిటరైజేషన్ చేయుట వలనను అంటుచేరవచ్చును.

లక్షణములు:—బాధయు, మూత్రము విడిచిన తరువాత ఇంకా మూత్రము వచ్చినట్లుండుట, (టెనెస్ మస్) దీని లక్షణములు. పొత్తి కడుపుమీద నొప్పి యుండును. మూత్రము పలుమారు విడువబడుచుండును. మూత్రములో చీము, ఒక్కొక్కసారి మూత్రముపోసిన పిమ్మట రక్తముకూడ పడుచుండును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—ఈ వ్యాధి రాకుండచేయుటకు క్యాతిటరైజేషన్ చేయునప్పుడు విషక్రిమి రహితముగా చేయుటకును, మూత్రకోశమునకు చికిత్సచేయుటకు గాని, దానిని పరీక్షించుటకుగాని ఉపయోగించెడు పరికరములనుగూడ బాగుగా డైరలైజ్ చేయుటకును నర్సు మరచిపోకూడదు. వ్యాధికి కారణము కనుగొని వీలైన, తొలిగించవలెను. ఈ వ్యాధినిగూర్చి బాగుగా తెలిసినవారు, దీనికి చికిత్సగా రోగిని, పడకలో పరుండబెట్టి విశ్రాంతి తీసికొననిచ్చుటయు, గంటకొక గ్లాసు ద్రవాహారమును ధారాళముగా ఇచ్చుటయు శ్రేష్ఠమని సిఫారసు చేయుచున్నారు. రోగికి నెమ్మది కలిగించు మందుల నిచ్చుటయు, పొత్తి కడుపు ప్రాంతముమీద కాపడము లిచ్చుటయు, నొప్పిని తగ్గించును. మూత్రకోశమును గడుగుటయు, 10% ఆర్జిరాల్ అను మందునెక్కించు

టయు అవసరమని వైద్యుడు ఉత్తరు వియ్యవచ్చును. ఆహారములో మంటపుట్టించు వస్తువులేకుండ మృదువైన స్వల్పాహార మియ్యవలెను. మూత్రము ఆప్లుగుణమువదలి ఊరగుణము పొందునట్లు మందులియ్యవలెను. ప్రేగులను క్రమపరచి, సరిగా విరేచనమగునట్లు చేయవలెను. ఈ స్థితికి సల్ఫోతయోజోల్ అను మందు త్వరగా బాగుచేయును. ఈ స్థితి క్రానిక్ (దీర్ఘకాలవ్యాధి) యైనప్పుడు యురోట్రాప్సిన్ తదితర మందులిచ్చి, మూత్రము ఒకసారి ఆప్లుము, ఇంకొకసారి ఊరము గుణముగలదిగా మారుచుండునట్లు చేయవలెను. ఎక్కువ బలములేని ఆంటిసెప్టిక్ తో మూత్రకోశమును గడుగుటకు ఉత్తరు వియ్యబడును.

మూత్రపిండము కందుట (నెఫ్రైటిస్):—ఈ యవస్థలో మూత్రపిండములు కందును. ఈ వ్యాధిస్థితి తీక్షణమైనదిగానైనను, దీర్ఘకాలమైనదిగానైనను నుండవచ్చును. వ్యాధి స్థితినిబట్టి మూత్రపిండములు ఎంతవరకు కందినవో నిర్ణయమగును.

మూత్రపిండము కందుట: — అంటువ్యాధులవలనను, శ్వాసనాళము యొక్క-పైభాగమునందలి తీక్షణమైన అంటువలనను ముఖ్యముగా ¹టాన్నిలైటిస్ వలనను కలుగును. చల్లగాలి తగులుటవలన ఈ వ్యాధి వచ్చుటకు కారణమగును. ఈ స్థితి స్త్రీ గర్భవతిగా నున్నప్పుడును, పాదరసమువంటి రసాయన మందులు పుచ్చుకొని నప్పుడును కలుగవచ్చును.

లక్షణములు:—ఆరంభము హఠాత్తుగాగాని క్రమేణగాని రావచ్చును. ఆరంభములో తలనొప్పి తలదిమ్మ, వాంతి, డోకు, నడుమునొప్పి, కనురెప్పలు వాచియుండుట, మూత్రము తక్కువగా విడచుట దీని లక్షణములు. వ్యాధి ముదురుకొలది వాపు దేహమంతట ప్రాకును. అప్పుడు జలోదరము ఆరంభమగును. రక్తపు ఒత్తిడి కొంత హెచ్చునుగాని అధికముగా హెచ్చుట అరుదు. సాధారణముగా మూత్రములో రక్తము, ఆల్బ్యుమిన్, కుదపలుండును. మూత్రము పొగకలిగిన గోదుమురంగుగా నుండును. యరీమియ యను మూత్రవ్యాధి చిహ్నములు దీనికి తరువాత కనబడును. రోగి బాగుగనున్నట్లు కనబడవచ్చునుగాని కొన్నికొన్నిసార్లు మరణము సంభవించవచ్చును.

¹ Tonsillitis.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—అంటుచేరియున్న కేంద్రములను దొలగించుట, ఇకముందు అంటుతగలకుండ జాగ్రత్తగా నుండుట, ముఖ్యముగా శ్వాసమార్గము పైభాగమునకు అంటుతగలకుండ చూచుట, వేడిగల పడకలో రోగిని చాలకాలము పరుండనిచ్చి, ప్రతిదినము స్నానము. మర్దన చేయుట, మంచిగాలి, వేడిమి, నొప్పితగ్గుటకు వేడికాపడములు—ఇవన్నియు చికిత్సలో చేయవలసినవనులు. వేడిమిపుట్టించగల చాలినన్ని పదార్థములున్న స్వల్పాహారము నియ్యవలెను. ఉప్పు, ¹ప్రోటీన్ వస్తువులు తగ్గించవలెను. లోపలికిపుచ్చుకొను ద్రవములు, దినమునకు 1200—1500 cc. ల వరకు తగ్గించవలెను. లోపలికి పుచ్చుకొను ద్రవమును, బయటికివచ్చు ద్రవమును గాలించి చార్ట్ లో లెక్క వ్రాయవలెను. ఎక్కువ బలములేని భేదిమందులిచ్చి విరేచనము క్రమముగానగునట్లు చూడవలెను. వ్యాధి ముమ్మరముగా నున్నప్పుడు దినమునకు 800 cc. ల పాలు, పండ్లరసము కలిపిన ఆహారము ఒకవారము రోజులు ఇయ్యవచ్చును. ఇంతకంటె ఎక్కువ కాల మియ్యకూడదు. రోగము బాగుపడిన తరువాత, ఎల్లప్పుడు అన్నిటిలో మితముగానుండవలెను.

క్రానిక్ నెఫ్రైటిస్: — ఇది వాపుతోగాని, వాపులేకగాని రావచ్చును. వాపుతో వచ్చేడు క్రానిక్ నెఫ్రైటిస్, మూత్రపిండనాళములు క్షీణించుట వలన, లక్షణము లేవియు కనబడకుండనే నిదానముగా వచ్చుచుండును. ఇట్టి స్థితిని ²నెఫ్రోసిస్ అందురు. దీనియందు క్రమేణ కనబడు ప్రధానమైన లక్షణము వాపు. ఈ వాపు దేహమంతటగాని, దేహములో ఏవో కొన్ని గుంటల (గుహల) లో గాని చేరియుండవచ్చును. దీనివలన పాలుమాలిక, అజీర్ణము, తలనొప్పియు నుండవచ్చును. రక్తపు ఒత్తిడి హెచ్చును. గుండె, రక్తనాళములోను తొందరకలుగును. రక్తహీనత (అసీమియ) కూడ నుండును. మూత్రము తగ్గిపోవును. మూత్రములో ఆల్బ్యుమిన్ (శ్వేత ధాతువు) కుదపలు, క్రొవ్వబిందువులు నుండును. మూత్రములోని ³సోడియమ్ క్లోరైడ్ అను పదార్థము ఉండవలసినదానికంటె తక్కువై యుండును. రోగము బాగుపడునన్న నమ్మకముండదు. వాపుతగ్గినను మూత్రము అసాధారణముగా వచ్చుచుండును. వ్యాధి హెచ్చుచు, సాధారణముగా మరణము సంభవించును.

¹ Protein.² Nephrosis.³ Sodium chloride.

బిశిత్తుము, పరిచర్యము:—రోగికి విస్తారమైన వెలుగు, మంచి గాలి చాల అవసరముగాని వేడికలుగునట్లు పడకలోనే యుండవలెను. ద్రవములను దినమునకు 1,000—1,200 cc. ల వరకు యియ్యవలెను. రోగి యాశను దీర్చునట్టి యాహారము పెట్టవచ్చునుగాని, దానిలో కొద్దిగా సోడియమ్ క్లోరైడ్ (ఉప్పుపిండి) ఎక్కువవేడినిచ్చు పదార్థములు, మాంస కృత్తులు (ప్రోటీన్సు) ఉండవలెను. మూత్రము విడుచుటకు మందు లియ్యవలెనని వైద్యుడు ఉత్తర్వుచేయును. మరి యే విధముగానైనను వాపుతగ్గనప్పుడు, నీళ్లవిరేచనములగునట్లు మందియ్యవలెను. భేదిమందు లిచ్చినయెడల, వానిలో నెక్కువ సోడియం క్లోరైడ్ (ఉప్పు) లేకుండ నుండవలెను. దేహములోని క్యావిటీలలో చేరిన నీరును ¹ఆస్పిరేషన్ మూలమునను, కాళ్లయందుచేరిన నీరును గుచ్చిగాని, కోసిగాని బయటికి తీయవచ్చును. రక్తహీనతయున్నయెడల, కాలేయము, ఇసుము నియ్యవలెను. ఏ విధమైన అంటుసోకకుండ అతిజాగ్రత్తగా నుండవలెను.

²వాపులేని క్రానిక్ నెఫ్రైటిస్:—దీనికి క్రానిక్ ఇంటర్స్టిషియల్ నెఫ్రైటిస్ అనియు పేరు. ఇది చాల తరుచుగాను ముమ్మరముగాను వచ్చును. కొన్ని సార్లు ఈ వ్యాధి పెద్దవారగుచున్న యౌవనులలో కనబడును. కాని సాధారణముగా ఇది మధ్యవయస్సు, నృధాప్యదశలో వచ్చును. ఇది తెలియనిరీతిగా ఆరంభము కావచ్చును. మూత్ర పిండములయందలి లక్షణములతోపాటు, గుండెయందును, రక్తనాళములయందును క్రమక్రమముగా వ్యాధి పుట్టును.

లక్షణములు:—బరువు తగ్గుట, బలహీనత, పాలుమాలిక, శోషము వినుగు, తరుచుగా మూత్రము విడుచుట మొదలగు లక్షణములుండును. మూత్రము కొలత హెచ్చును; మూత్రము పాండువర్ణముగానుండి, స్పెసిఫిక్ గ్రావిటీ తగ్గియుండును. మూత్రములో కొద్దిగా ³ఆల్బ్యూమిన్, కొన్ని కుగపలు, సాధారణముకంటె ఎక్కువ ⁴ఆసిడ్ ఉండును. దీనిలో ఎల్లప్పుడు ⁵రక్తపు బుత్తిడి హెచ్చుగానుండును. ముక్కు, ఆహారకోశము, రెటిన మొదడు వీనినుండి రక్తము కారవచ్చును. ⁶మూత్రమునందును రక్తముండ వచ్చును. జీర్ణమునందలి తొందరలు, తలనొప్పి, తల తిరుగుట, ధ్యానము

¹ Aspiration. ² Chronic nephritis without edema. ³ Albumen.

⁴ Casts. ⁵ Acid. ⁶ Blood pressure. ⁷ Hematuria.

నిలుపుటకు శక్తిలేకపోవుట—ఇవి దీనియందు కనబడు సాధారణమైన ఇతర లక్షణములు. దృష్టిలోపము, ¹యురీమియ కలుగవచ్చును. ఈ వ్యాధి కొన్ని నెలలుగాని సంవత్సరములుగాని యుండవచ్చును. రక్తహీనత, బరువుతగ్గుట—ఇవి క్రమముగా హెచ్చుట చెడులక్షణములు. రక్తప్రసరణశక్తియు క్షీణించుట చూడగా, వ్యాధి బాగుపడుట దుర్లభమను గుర్తులు కనబడును.

బిశిత్తుము, పరిచర్యము:—అంటున్న కేంద్రములను దొలగించవలెను. బాగుగా పరీక్షచేసినమీదటనే శస్త్రచికిత్సచేయుటకు పూనుకొనవలయును. రోగిజీవితములో ఆయాసముగాని, తటాలునకలిగెడి మార్పులుగాని లేక నెమ్మదిగా జీవించవలెను. ఎక్కువ శ్రమలేని దేహపరిశ్రమ బయట చేయుట మంచిది. చాల తేలికయైన భోజనము పుచ్చుకొనవలెను. దానిలో మాంసకృత్తులు తగ్గించవలెను; బహు కొద్దిగా ఉప్పువేయవలెను. దినమునకు 1,500—1,800 cc. ల ద్రవములిచ్చిన చాలును. వాపున్నయెడల ద్రవములను ఇంకను తగ్గించి యియ్యవలెను. మసాలాదనుసులను, సారాయములను, కాఫీ, టీలను నివారించవలెను. క్రమముగా విరేచన మగునట్లు చేయవలెను.

¹యురీమియ:—మూత్రపిండములలో తాళ్లుండుట, మూత్రపిండములు తమ పనిని సరిగాచేయకుండ బలహీనపరచెడి యితర అవస్థలవలన, విషము కలిగినస్థితికి యురీమియ అని పేరు.

లక్షణములు:—ఈ విషమువలన ముమ్మరమైన తలనొప్పి, వాంతి యగుట, వెక్కిళ్లు, అతిసారము, ముఖమున జిలపుట్టుట మున్నగు లక్షణములుండును. కొన్ని మానసికతొందరలుకూడ కనపడును. అవేవనగా, ²విభ్రమము, ఆయాసము, భ్రమలు, స్తారకముతప్పుట, గాఢమూర్ఛ మొదలగునవి. ఏదో ఒకవిధమైన అసాధారణపు ³మెటాబాలిజం (జీవ పదార్థము) వలన ⁴కాకిసోమాలు రావచ్చునని కొందరి యభిప్రాయము. రక్తము పరీక్షించినయెడల, నత్రజని పదార్థము ఎక్కువయున్నట్లు తేలును. దీనికి పిమ్మట శ్వాస ⁵షైయిన్—ప్రోక్సెరకముగా మారి, గ్రుడ్డితనము, తుదకు మరణముకూడ సంభవించవచ్చును.

¹ Uremia. ² Delirium. ³ Metabolism. ⁴ Epileptiform convulsions.

⁵ Cheyne-Stokes.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—రోగి పడకలో నెమ్మదిగాను వేడిగాను పరుండవలెను. ఎక్కువ పిండిపదార్థములు చేరిన తేలికయైన ఆహారమునే రోగికియ్యవలెను. దినమునకు 3,000 cc. ల ద్రవమును కచ్చితముగ ఇయ్యవలెను. రోగికి ఆయాసమును నిద్రలేమియు నున్నప్పుడు క్లోరల్ హైడ్రేట్ ఇయ్యవలెనని వైద్యుడు తర్హు చేయవచ్చును. వాంతి యధికముగనుండిన చర్మము క్రిందనుంచిగాని, పురీషనాళముద్వారాగాని స్క్రాఫోసునీళ్లు ఎక్కించవలెను. రక్తనాళములను గోసి, రక్తమును తీయవచ్చును. పుట్టెయందు ఒత్తిడియున్నట్లు చిహ్నములు కనబడినప్పుడు, వెన్నెముకలోని నీరు 1, 2 బౌన్సులు తీయుటవలన రోగికి నెమ్మది కలుగవచ్చును. ఈడ్పు ఉన్నప్పుడు మార్ఫిన్, క్లోరల్ హైడ్రేట్ అను మందులను వాడుదురు. రోగికి ఏవిధమైన గాయములు తగులకుండ కాపాడవలెను. నాలుకను కరుచుకొనకుండ, గుడ్డతోచుట్టిన నోటిబద్దను బెట్టవలెను.

అధ్యాయము 20

విటమినుల లోపములవలన కలిగిన వ్యాధులు, నాళరహిత గ్రంధులకును మెటాబాలిజేమ్స్ కు సంబంధించిన వ్యాధులును, వ్యాధిస్థితులును

విటమినులు లోపించుటవలన కలిగిన వ్యాధులు

ఏవైన ఒకటి రెండు విటమినులు తక్కువగుటవలన కలుగు వ్యాధులకు, లోపమువలన కలిగిన వ్యాధులని పేరు. ¹ అన్ని సరిగానున్న పరిపూర్ణాహారమును పుచ్చుకొనుటయే ఈ వ్యాధిరాకుండ చేయగల మంచి చికిత్స. ఆహారమునుగూర్చి నేడు మనకు గల జ్ఞానమువలన సంపూర్ణాహారమనగా నేమో గ్రహించగలము. 13-వ అధ్యాయము చూడుము.

¹ Well balanced diet.

విటమిన్ A లేని లోపమువలన కలుగు స్థితులును, వాని చికిత్సయు:—

విటమిన్ A లోపించుటవలన చర్మము, అమత్వచలమిది పొర క్షీణించి, అసలు సాధారణకణసమితికి బదులు, పెంకువంటి గట్టి టిష్యూలు ఏర్పడును. కంటిలో ఏదో వ్యాధిస్థితి యేర్పడుటవలన, కార్నియ పుండు పుట్టును. ¹ కన్నీటిని తయారుచేయు గ్రంధినుండి కన్నీరుకూడ కారదు. దీని ఫలితముగా గ్రుడ్డితనము ఏర్పడును. చర్మము ఎండి, మోటుగా నుండును. పండ్లు సరిగా ఏర్పడవు సరేగదా, ఏర్పడినవైనను సులభముగా పుచ్చిపోవును. విటమిను A లోపించుటవలననే మూత్రపిండము నందు, మూత్రాశయమునందు తాళ్లు ఏర్పడవచ్చును. విటమిను A లేనందువలన కలుగు ప్రాముఖ్యమైన లోపము, ² రేజీకటి గ్రుడ్డితనము. ఇంకను మబ్బుగానుండు వెలుగులో చదువుటకు శక్తిహీనతగాని, కష్టముగాని కలుగును.

విటమిన్ A ని ఇంజెక్షన్ ద్వారా నియ్యకూడదు. ఎందుకనగా, ఇది నూనెతో సిద్ధముచేసినదిగాన నూదివేసినప్రాంతమున నొప్పి కలుగవచ్చును. పిమ్మట ఫైబ్రోసిస్ సంభవించును. ³ కార్నోటిన్ తో బలపరచబడిన మందులను నోటిద్వారా నియ్యవచ్చును. విటమిన్ A కి సంబంధించినట్టిదియు, సులభముగా లభించగలిగినట్టిదియు నేదనగా, చేపకాలేయపునూనె. విటమిన్ A ను, కార్నోటినును జీర్ణముచేసికొనుటకు ఆహారములో క్రొవ్వొండవలెను. చర్మముమీదలేచిన పుండ్లకును, అంటునకును 5—25% బలముగల హాలిబట్ లేక కాడ్లెవర్ నూనెను అంజనముగాచేసి పూయవచ్చును.

విటమిన్ B₁ లోపించుటవలన కలిగిన స్థితులును, వాని చికిత్సయు:—

విటమిన్ B₁ లోపించుటవలన పెద్దవారికి 'బెరిబెరి యను వాపు రోగము కలుగును. ఈ వ్యాధి యారంభములో బలహీనత, ఆకలి లేమి, అలత, దేహమంతట నొప్పులుండును. ఈ వ్యాధిగల రోగి నరముల బలహీనత కలిగి తలనొప్పితో బాధపడును. కండరములు మెత్తగను నొప్పిగనుండును. గుండె త్వరితముగా కొట్టుకొనుచుండును. కొంతకాలమునకు 'పెరిఫరల్ న్యూరైటిస్ అనగా, చర్మము వైభాగమున

¹ Lacrimal gland.

² Night blindness.

³ Carotene.

⁴ Beriberi.

⁵ Peripheral neuritis.

నున్న నరముకందుటవలన కండరములు ముడుచుకొని బలహీనపడును. ముఖ్యముగా కాళ్లు ఇట్లు బలహీనపడును. పాదములలో ఒకవిధమైన మంటపుట్టును. క్రింది అవయవములలో కొన్ని భాగములందు పోటు, తిమ్మిరి యధికమగును. అప్పుడు అవయవము అప్రయత్నముగా చేయవలసిన పనులు చేయలేక పోవును. పిదప పాదములు పడిపోవును. ఇట్టి చిహ్నములు చేతులయందును తరుచుగా కనబడును. మొత్తముమీద చర్మమునకు సమీపముననుండు నరములన్నిటికి ఈ వ్యాధి సంభవించును. కావున కండరములన్ని ఊణించును. కాళ్లు చేతుల వ్రేళ్లకు వాపు ఆరంభమై పైకి ప్రాకుచు మొదట 'జలోదరము' రొమ్ముకు నీరు ఎక్కుట ఆఖరికి టిష్యూలులన్నిటికిని వ్యాపించును. శీఘ్రముగా గుండెయందు కొన్ని చిహ్నములు కనబడును. గుండె త్వరితముగా కొట్టుకొనుచుండుట వలన, అకస్మాత్తుగా గుండె నిలిచిపోయినను పోవచ్చును. కాలేయము పెరిగి పెద్దదై నొప్పిగానుండును. ఈ వ్యాధిననుసరించి రక్తహీనత యేర్పడును. ఈ వ్యాధి పలువిధములుగా కనబడును. నీరుచేరియున్నప్పుడు వాపు ప్రాముఖ్యముగా కనబడును. వాపు లేనిదానిలో నరముల చిహ్నములు ప్రాముఖ్యముగా కనబడును. ఈ రెండు రకములుగా వ్యాధి యున్నప్పుడు పైచెప్పిన రెండువిధములైన చిహ్నములుండును. దీనికి చికిత్సగా నోటిద్వారాగాని, పెరంటరల్ (ఇంజెక్షన్) ద్వారాగాని తయమిన్ ఇయ్యవలెను.

తయమిన్ లోపించుటవలననే గుండెకు బెరిబెరి యను వాపు తగులును. దీనివలన గుండె పెరిగి పెద్దదగును; నాడి వడిగా కొట్టుకొనును; శ్వాసావరోధము ఉండును. గుండెయున్నప్రాంతములో నొప్పియుండును. రోగి నీలముగామారి, రక్తనాళములలో నెక్కువరక్తపు ఒత్తిడియుండును. గుండె బలహీనత ఎక్కువగనుండనియెడల, తయమిన్ ఇచ్చుటవలన ఈ వ్యాధి ఆశ్చర్యముగా బాగుకాగలదు.

త్రాగుబోతులకువచ్చు పాలిన్యూరైటిస్ (అనేకనరములు కందుట).—దేహమునకు అవసరమైన ఆహారపదార్థములకు బదులు ఆల్కాహాలిక్ మద్యపానీయము లిచ్చుటవలన ఈ స్థితి యేర్పడును. దీని చిహ్నములు

బెరిబెరి వ్యాధిచిహ్నములేగాన, ఆ వ్యాధికి చేసెడి చికిత్సయే దీనికిని చేయవలెను.

గర్భము ధరించినకాలమున వచ్చేడు పాలిన్యూరైటిస్:—ఇది యొక విధమైన వ్యాధి స్థితి. గర్భము ధరించినకాలములో మితిమీరి వాంతులగుటవలన, దేహమునందు లోపమేర్పడి; బెరిబెరి సంబంధమైన స్థితి యేర్పడును. వాంతులు మితిమీరి యగునప్పుడు ఆహారపోషణ సరిగా నుండదను సంగతి చాల ప్రాముఖ్యముగా గ్రహించవలెను. మెటాబాలిజేమ్ హెచ్చినందువలన, తల్లికిని పిండమునకును కావలసిన హెచ్చు ఆహారమును క్రమముగాను, చాలినంతయు నిచ్చుట చాల ప్రాముఖ్యమైన సంగతి. ఈ సందర్భములో ఇంజెక్షన్ మూలమునైనను ఆహారము నెక్కించవలెను. తల్లి దేహమునుండి పోయెడు, ద్రవములకు లవణములకు బదులుగా, చర్మముక్రిందగాని, నాళములలోనికిగాని సేలైన నెక్కించవలెను. నోటిద్వారా కేసిన్ (పాలలోని ప్రోటీన్ పదార్థము) కాలేయము నిచ్చుటవలనను, బ్లడ్ ట్రాన్స్ ఫ్యూషన్ ఇచ్చుటవలనను మాంసకృత్తులు తిరిగి చేకూరుకొనును. నష్టమైపోయిన పిండిపదార్థములకు బదులు 5% గ్లూకోస్ సోల్యూషను నియ్యవలెను. వివిధమైన విటమినులును ఇతర పదార్థములునుగూడ ఇయ్యవలెను.

¹ హైపర్ థైరాయిడిజేమ్ లోనలె 'బేసల్ మెటాబాలిజేమ్' హెచ్చుగా నున్న స్థితులలో తయమిన్ నిచ్చుట చాల సహాయకరముగా నుండునని తలంచి, శస్త్రచికిత్సకు ముందు ఉపయోగించుచున్నారు.

అతిసారపు స్థితి చాలకాలమునుండి ముమ్మరముగా నున్నయెడల, అనేక ఆహారపదార్థములు జీర్ణముకాకయే నష్టమైపోవునని తలంచుట కారణ సహితమైయుండును. ఈ స్థితిలో విటమినులు సహాయకరముగా నుండుటకు వానిని ఇంజెక్షనుద్వారా ఇచ్చుట మంచిది.

విటమిన్ B₂ లేక G₁ తక్కువగుటయు, వానికి చికిత్సయు:—

విటమిన్ B₂ యొక్క ధాతువులలో నొకటియగు 'రైబోఫ్లేవిన్' అను నది తక్కువైనట్లయిన రెండు వ్యాధి స్థితులేర్పడును. ఒకటి 'కెల్లెటిస్' అను స్థితి. దీనిలో పెదవులు పొక్కును. మొదట అవి యెఱ్ఱనగును;

¹ Hyperthyroidism.² Basal metabolism.³ Riboflavin.⁴ Cheilitis.¹ Ascites.² Hydrothorax.³ Heart failure.

పైతోలు లేచిపోవును. పిమ్మట పుండ్లగును. వీని ఫలితముగా పగుళ్లు, కొన్నిసార్లు, ఎల్లకాలముండు మచ్చలుపడును. ముక్కుచుట్టును, చెవులు మీదను నూనెతోగూడిన పొలుసులుండును. దీనివలన ఒకటిగాక, పెక్కు ధాతుపదార్థములు తక్కువైనవని గ్రహించవచ్చును. ఎందుకనగా, B₆ విటమిన్ వలన ఈ వ్యాధి కుదురును. రెండవది, కంటిబాధ. దీని ఫలితముగా కాచబింబముమీద తెరవేసినట్టు కనబడును. ఈ రెంటికి రైబోఫ్లేవిన్ యిచ్చుటవలన బాగుకాగలవు. కనురెప్పల లోపలి పొర కందుట కంటివ్యాధులకును, ¹పెంఫిగస్, ²బట్ట తల మొదలగు చర్మవ్యాధులకును పై చెప్పిన విటమినును వాడుదురు. విటమిన్ B₂ లోని రెండవ భాగము నికొటినిక్ ఆసిడ్ అనునది. 1922-వ సం॥ గోల్డ్ బర్గర్ అను నతడును అతనితోడి పనివారును పెల్లగ్ర అను వ్యాధి ఏవో కొన్ని ధాతువులు లోపించుటవలన కలుగుచున్నదనియు, ఆ ధాతువులలో ముఖ్యమైనది నికొటినిక్ ఆసిడ్ అనియు నిర్ధారణచేసిరి. ఇది కొంత సత్యమై నను, ఇప్పుడు పెక్కు ధాతువులు లోపించుట మూలమున, ఈ వ్యాధి కలుగుచున్నదని తెలిసినది.

పెల్లగ్ర అనునది బెరిబెరితో సంబంధించి తరుచుగా వచ్చుటవలన దీని లక్షణముల నిక్కడ క్లుప్తముగా పేర్కొందుము. జీర్ణావయవముల తొందరులు కొన్ని యుండును; నాలుక, నోరు, అమత్వచ—ఇవి తరుచుగా పూసి, పుండగును. రోగికి ఆకలి కొద్దిగానుండును. ఊకు, వాంతి, కడుపునందు నొప్పి, కొన్నిసార్లు అతి విరేచనములు నుండును. నరములు, మనోసంబంధమైన అవలక్షణములు హెచ్చుకొలది, రోగి బరువు నందును, బలమునందును క్రమేణ తగ్గుచుండును. చర్మము మొదట జిల పుట్టి, తరువాత పగిలి, పుండ్లై, ఆఖరికి రక్తము కారును. జాతరీయరసము ప్రవించుట సంపూర్ణముగా నిలిచిపోవుట మామూలు. దీనికి చికిత్సగా, నికొటినిక్ ఆసిడ్ తదితర B కాంప్లెక్స్ ధాతువులు, వీనితో A, C విటమినులను చేర్చి యిచ్చినయెడల, వ్యాధి దీర్ఘకాలమునుండి యున్నది గాక పోయిన, నది సంపూర్ణముగా కుదురును. పెల్లగ్ర అను వ్యాధి ముమ్మరముగా నుండేనేని దినమునకు 500 mg. మోతాదుల మందును చిన్న ప్రమాణములుగా భాగించి, ఒకవారమువరకు ఇచ్చి, పిమ్మట తగ్గించవలెను.

¹ Pemphigus.² Baldness.³ Nicotinic Acid.

దీనిని ఇంజెక్షన్ మూలమునగాని, నోటిమూలమునగాని ఇయ్యవచ్చును. రోగికి ముమ్మరముగా ఊకు, వాంతి, అతిసారము మొదలైనవి యున్నప్పుడు ఇట్లు చేయుట ఆవసరము. వ్యాధి ఒకసారి కుదిరినతరువాత, రోగికి తగిన యాహారము నేది నియ్యవలెనో తీర్మానించవలెను.

¹స్ప్రూ (గ్రహీణి):—ఇది జీర్ణావయవముల మార్గమునంతట తగిలెడు ఒక విధమైన దీర్ఘకాలపు వ్యాధి. ఈ వ్యాధి ఇండియా, సిలోను, చీనాదేశ ములలో సాధారణముగానుండును. అక్కడి దేశప్రజలకంటె, ఇక్కడి యూరోపియనులకు ఇది యెక్కువగ తగులును. తరుచుగ ఇది క్రానిక్ డిసెంటరీ (దీర్ఘకాలపు రక్తవిరేచనములు) అను వ్యాధికి తరువాతవచ్చును. ఈ వ్యాధి ఫంగస్ (కుక్క-గొడుగు) అను ఉద్బిజ్జమువలన కలుగుచున్నదని మొదట తలంచిరి. ఈ దినములలో ఇది విటమినుల లోపమువలన కలిగిన వ్యాధియనియు అపాయకరమైన రక్తహీనతకు (పర్నిషిస్ అసీమియ)కు సంబంధించినదనియు పెక్కుమంది గ్రహించియున్నారు. ఇది మాంసము, ²కాడి, గ్రుడ్లు—వీనిలో లభించెడు విటమిన్ B₂ తో సంబంధించియున్నది. ఆరంభమున నిది నిదానముగా వచ్చునుగాని తరుచుగా నిది తిరిగితిరిగి వచ్చుచుండును.

దీని ముఖ్యలక్షణము లేవనగా:—జీర్ణసంబంధమైన తొందరలు, నాలుకపూత పూయుట, కడుపు ఉబ్బుట, రక్తహీనత, ఉదయముననే పాండువర్ణమున, నురుగుగల పెద్ద భేదులు (అతి విరేచనములు) అగుట. దీనివలన రోగి బలహీనుడగును; కృశించును; విసుగు, అద్వైతము కలుగును. తుదకు పోషణ లేక చనిపోవచ్చును.

చికిత్స:—రోగిని పడకలోనే పరుండనియ్యవలెను. అతనికిచ్చేడు పథ్యము చాల ప్రాముఖ్యమైనది. రోగి యాహారమునందు క్రొత్త పదార్థము లుండరాదు; పిండిపదార్థములు తక్కువగానుండవలెను. తరగిన గొడ్డు పచ్చిమాంసము, తరచినపాలు, ఆరెంజిపండ్ల రసము, జలటిన్—వీనిని ధారాళముగా నియ్యవచ్చును. కొన్ని తాజాపండ్లును నియ్యవచ్చును. ప్రతిసారి యాహారము భుజించినమీదట రోగి నోటిని శుభ్రము చేయవలెను. రక్తహీనతను ఎదుర్కొనుటకు కాలేయమును వివిధరకము

లుగా తయారుచేసి యియ్యవచ్చును. రక్తము నెక్కించుటకూడ చాల విలువైన చికిత్సయగును. చర్మముక్రింద సూదిమూలమున, తయమిక్ నియ్యవచ్చును.

²పర్నిషస్ అనీమియ (అపాయకరమైన రక్తహీనత) కును, ³మల్టి పుల్ స్క్లెరోసిస్, ⁴సయాటిక, ⁵ఆర్త్రైటిస్ (సంధివాతము), నరముల సంబంధమైన చెవుడుకును తయమిక్ నీయవచ్చును.

విటమిన్ C లోపించుటవలన గలుగు వ్యాధులును వాని చికిత్సయు:—

తల్లిపాలుత్రాగు బిడ్డలకంటె పోతపాలుత్రాగు బిడ్డలలో ⁶స్కర్వి యను వ్యాధి తరుచుగా నుండును. స్కర్వి యను వ్యాధిగల బిడ్డలు విపరీతముగా పరుండుదురు. కాళ్లు ముడుచుకొని, వెడల్పుగా తెరచుకొని పరుండుదురు. ఎముకలమీద కప్పుకొనియుండు పొర (అస్థిత్వచ) క్రింద రక్తస్రావమువలన పుట్టు ముమ్మరమైన నొప్పివలన నీ తీరున బిడ్డలు పరుండ వచ్చును. బిడ్డను ఏమాత్రము కదిలించినను, ఎత్తినను, పడకను కదిలించినను బిడ్డకు గొప్పనొప్పి పుట్టి యేడ్చును. చిగుళ్లువాచి మెత్తగానుండును. ఏ అమత్వచనుండియైనను రక్తము కారవచ్చును. ఈ వ్యాధితోబాటు రక్తహీనతకూడ కనబడును. హిమోగ్లోబిన్ ఉండవలసిన దానికంటె నూటికి 30—40 తక్కువగానుండును.

పెద్దవారికి ఈ వ్యాధి యున్నయెడల, ఏ అమత్వచనుండియైనను తుదకు కండరములోనికి, చర్మములోనికి రక్తము కారుట, రక్తముతోగూడిన అతి విరేచనములు, వీనితో బాటు అనీమియ మొదలైనవి ఈ వ్యాధి యొక్క సాధారణ లక్షణములుగా కనబడును. పెద్దవారికి ఎముకలమీద కప్పబడిన పొర (అస్థిత్వచ) క్రిందనుండి రక్తము కారదు. పెద్దవారి యందేమి, పిల్లలయందేమి రక్తములోను ⁷ఏస్కార్బిక్ ఆసిడ్ మట్టము చాల తక్కువగా నుండును. ఏస్కార్బిక్ ఆసిడ్తో ఈ వ్యాధికి చికిత్స చేసినయెడల, మంచి ఫలితము కలుగును. జాతరరసములో చాలినంత హైడ్రోక్లోరిక్ ఆసిడ్ లేనప్పుడు ఏస్కార్బిక్ ఆసిడ్ అంతయు త్వరగా పీల్చబడక పోవుటచేత, నష్టమగుచున్నది. దీర్ఘకాలమునుండి ముమ్మరమైన అతివిరేచనము లున్నప్పుడు కూడ ఇటులనే జరుగును. పెప్టిక్ అల్సర్

(ఆమస్త్రణము) అను పుండునకు చికిత్సగా, తక్కువ ఏస్కార్బిక్ ఆసిడ్ ఉన్నందున ఆరెంజిపండ్ల రసమును రోగి పథ్యముతోచేర్చి యిచ్చుట యిప్పుడు వాడుకయైనది. క్షయ, ⁸ఆస్టియొమయెలైటిస్ అను అంటువ్యాధులకు విరుగుడుగాను చికిత్సగాను ఈ విటమినుల నిచ్చినయెడల ఈ వ్యాధులను నిరోధించు శక్తి హెచ్చును. ⁹రూమటాయిడ్ ఆర్త్రైటిస్ (సంధి వాతము), ¹⁰రూమాటిక్ ఫీవర్ (వాతజ్వరము) ¹¹అక్సివల్గారిస్ (ముఖము మీది ఒకవిధమైన చిన్న మొటిమ), సాధారణమైన జలుబు, ¹²క్రానిక్ సైనసైటిస్ అన్నిరకములైన ¹³ఆల్లర్జి, మొదలగు వానికిని, శస్త్రగాయములు మాన్పుటకును దీనిని చికిత్సగా నుపయోగింతురు. ఈ వ్యాధిస్థితులు ఏస్కార్బిక్ ఆసిడ్ దేహములో లోపించుటవలన గలిగినప్పుడు, ఈ విటమిను ఉపచరించును. ఏస్కార్బిక్ ఆసిడ్ను నోటిద్వారా యియ్య లేనప్పుడు ¹⁴సూదిద్వారా ఇయ్యవలెను.

విటమిన్ D తక్కువగుటవలన గలుగు వ్యాధులు, వాని చికిత్సలు:—

విటమిన్ D తగ్గుటవలన రిక్టెట్స్ అను వ్యాధి పిల్లలలో సంభవించును. దీనివలన పొడుగు యెముకలలోని పెరుగుచున్న భాగములు విస్తరించి, కురూప మేర్పడుటయు, ¹⁵కాండము చివరన వంకర టింకరలు తిరుగుటయు, లేదా ఎముక అసలే పెరుగుట నిలిచిపోవుటయు సంభవించును. ఇట్టి వికృతములు ప్రక్కటెముకలమీద నేర్పడినప్పుడు, అవి పూసల ఆకారమును బోలియుండును. బలహీనముగానున్న కాళ్లయెముకలమీద భారము హెచ్చినప్పుడు అవి విల్లువలె వంగును. పుట్టెయెముకలు తరుచుగా నన్నమగును. కడుపు ఎక్కువగ ముందుకు సాగును. రక్తములో కాల్షియమ్, భాస్వరపు మట్టము తగ్గియుండును. దీనితో పాటు రక్తహీనతయు నుండును. జీర్ణశక్తి మొత్తముమీద తగ్గిపోవును. ఈ రిక్టెట్స్ వ్యాధి చికిత్సకై కాడ్లివర్ ఆయిల్ గాని, విటమిన్ D పుష్కలముగానున్న ¹⁶హాలిబట్ లివరాయిల్ గాని, సూర్యరశ్మి కలిగినటువంటి రెడ్ పామ్ ఆయిల్, సారచేప నూనెగాని, రోగికియ్యవలెను. ఈ రెంటిలోను ¹⁷విటమిన్ A హెచ్చుగా నుండును. ¹⁸విఆస్టరల్ అను మరియొక

¹ Blood transfusions. ² Pernicious anemia. ³ Multiple sclerosis.

⁴ Sciatica. ⁵ Arthritis. ⁶ Scurvy. ⁷ Ascorbic acid level.

¹ Osteomyelitis.

² Rheumatoid arthritis.

³ Rheumatic fever.

⁴ Acne vulgaris.

⁵ Chronic sinusitis.

⁶ Allergy.

⁷ Parenterally.

⁸ Shaft.

⁹ Halibut liver oil.

¹⁰ Viosterol.

నూనెను సిద్ధము చేసియున్నారు. దీనిలో విటమిన్ D హెచ్చుగా నున్నది గాని, విటమిన్ A బాతుగా లేదు. ఒక్కొక్క బొట్టులో 222 యూనిట్లు విటమిన్ D యున్నది. రికెట్స్ చికిత్సకు దినమునకు 10,000-20,000 యూనిట్లు అవసరము. గర్భిణీ స్త్రీలు బయట తిరుగనందునను, సూర్యరశ్మి తగులనందునను ఆస్టియోమెలేష అను వ్యాధి కలిగినప్పుడు దానికి విటమిన్ D చికిత్స చేయుదురు.

విటమిన్ K తగ్గుటవలన గలుగు వ్యాధులును, వాని చికిత్సయు:—

విటమిన్ K తగ్గుటవలన ప్రోథ్రోంబిన్ లోపము గలుగును. దీని వలన రక్తము గడ్డకట్టు శక్తి తగ్గిపోవును. (గ్రహిణి) స్త్రు అను వ్యాధిలో ప్రేగులలోనికి పోయిన ఏ పదార్థమైనను ఇమడని లోపమువలన ఈ స్థితి సంభవించును. కాలేయము క్రమముగా పనిచేయక పోవుటవలనను ప్రోథ్రోంబిన్ కొద్దిగా లభించుటకు కారణము కావచ్చును. 'సిరోసిస్', కాలేయము కందుట, 'యెల్లో అట్రోఫి', కందుట యందలి ఇతర స్థితుల లోను, టూమర్లు వచ్చుటవలనను కాలేయపు టిష్యూలు చాలవరకు క్షీణించుటచేతను ప్రోథ్రోంబిన్ తక్కువ కావచ్చును.

ఒక బిడ్డపుట్టిన తరువాత 48 నుండి 72 గంటలలోపల ప్రోథ్రోంబిన్ చాలమట్టుకు తగ్గిపోవుటవలన, పుట్టిన కొన్ని దినములలోనే బిడ్డకు రక్తము కారుచుండవచ్చును. ఇట్టి స్థితికి విటమిన్ K నిచ్చిన, చక్కబడిపోవును. తల్లి ప్రసవించుటకు ముందు, ఆమెకు ప్రోథ్రోంబిన్ ఇచ్చుటవలనను విటమిన్ K లోపమును బిడ్డయందు నివారించవచ్చునని కొందరి యభిప్రాయము. ఈ లోపమువలననే ప్రసవసమయమున పెక్కుసారులు మెదటిలోపల రక్తస్రావము కలుగవచ్చును. ఈ స్రావము బిడ్డపుట్టి ఒకటి లేక ఒకటిన్నరవారమునకు నిలిచిపోవును.

ఈ వ్యాధిస్థితికి ఇప్పుడు రెండు మందులున్నవి:—

1. 'సిరోఫిల్':—ఇది లేత ఓట్, గోదూమ మొక్కల పొడితో సిద్ధము చేయబడినది. దినమునకు 10—15 గ్రాములమందును భాగించి, పాలు, లేక పండ్లరసముతో చేర్చి యియ్యవలెను.

2. 'క్లాటాజన్':—దీనిని 'ఆల్ఫాల్ఫా (ఒక విధమైన గడ్డి)తో సిద్ధము చేయుదురు. దినమునకు 1—3 గ్రాముల మోతాదు మందియ్యవలెను. 1940 సం॥ నుండి లెబారటారిలోనే తయారుచేసిన మందులు లభించుచున్నవి. పై రెండు మందులను తరుచుగా పైత్యరస లవణములతో చేర్చి యిచ్చుట వాడుక. ఎందుకనగా, విటమిన్ K లోపించిన రోగులలో కాలేయమునకు, పిత్తకోశమునకు సంబంధించిన యేదో ఒక వ్యాధియుండుట వలన, వారియందుండు పిత్తము రోగి పుచ్చుకొను విటమినును వినియోగించు కొనుటకు లక్ష్యము చేయదు. రక్తనాళములలోనికి సూదిమూలమున ప్రవేశపెట్టినప్పుడు త్వరగాను, ఫలప్రదాయముగను పనిచేసి ప్రోథ్రోంబిన్ ను హెచ్చింపజేసి, రక్తము శీఘ్రముగ గడ్డకట్టునట్లు చేయు మందును గనిపెట్టి దానిని పరిశీలించి, ప్రయోగించుచున్నారు. శస్త్రవైద్యమునకు ఇది యెక్కువ సహకారిగనున్నది. కాలేయములో, పిత్తమార్గమునందు వ్యాధియున్న పసిరికలు (జాండిస్) గల రోగులకు శస్త్రచికిత్స చేయుచున్నప్పుడును చేసినపిమ్మటను రక్తస్రావము సంభవించెడు అపాయము దీని వలన తొలిగిపోయినది.

వాహికరహితమైన గ్రంథులయొక్క వ్యాధులును, వ్యాధిస్థితులును:—

వాహికరహితమైన లేక 'ఎండోక్రైయిన్ గ్రంథులనుగూర్చి వైద్య పరిశీలన చాల ప్రాముఖ్యమైనది. గ్రంథులమూలమున ప్రవించెడు వివిధపదార్థములు దేహమంతటిమీద ఎట్లు పనిచేయుచున్నవో తెలిసికొనుటద్వారా, కొందరు రోగులకు చికిత్సచేయుట అవసరమైయుండును. మానసిక వ్యాధిగ్రస్తులకు చేయు చికిత్సవలెనే వీరికిని జాగ్రత్తగ చికిత్స చేయవలెను. ఎందుకనగా, తరుచుగా భావోద్రేకములవలన గలుగు వ్యాధులకు చికిత్సచేయుట చాల కష్టము.

'తైరాయిడ్ గ్రంథి (కాకళము) కి సంబంధించిన వ్యాధులు:—తైరాయిడ్ గ్రంథినుండి 'ఐయోడిన్ (అదము) స్వీకరించబడును. దీనినుండి లభించు ఐయోడినుగల పదార్థములు, పెరుగుటకును, మెటాబాలిజమ్ కు తోడ్పడును. ఇది యితర వాహికరహితమైన గ్రంథులమీదను పనిచేయును. ఎచ్చట నైతే నీరు, ఆహారములలో ఐయోడిను (అదము) తక్కువగునో, ఆ ప్రాంత

¹ Osteomalacia. ² Prothrombin. ³ Cirrhosis.

⁴ Yellow atrophy. ⁵ Cerophyl.

¹ Klotogen.

² Alfalfa.

³ Jaundiced patients.

⁴ Ductless glands.

⁵ Endocrine.

⁶ Thyroid gland.

⁷ Iodine.

ములలో ఈ గ్రంథియం దెక్కువ వ్యాధి సహజముగానుండును. కాని యీ విపరీతస్థితులు ఏ ప్రాంతమునందైనను కనబడవచ్చును.

¹కోలాయిడ్ గాయిటర్ (గలగండము):—ఈ స్థితిలో తైరాయిడ్ గ్రంథి (కాకళము) పెరిగి పెద్దదగును. దీనివలన శ్వాసనాళముమీద ఒత్తిడియున్నట్లు రోగి అనుభవించును. ఇంతకంటే వేరు రోగముల చిహ్నములు సాధారణముగానుండవు. ²బేసల్ మెటాబాలిజేష్ ముగా నుండును. యశావనదశ ముగియగనే ఈ గలగండములలో అనేక ములు కనబడకుండపోవును.

ఛికిత్సయు, పరిచర్యయు:—³ఉప్పుకును త్రాగెడు నీటికిని ఐయోడిను చేర్చి పుచ్చుకొనుటవలన ఈ రోగము రాకుండ చేయవచ్చును. యశావన దశకు పెరుగుచుండు బాలికలలో ఈ గలగండములున్నట్లు చిహ్నము లుండినను, లేక యిట్టి బాలికలు గర్భము ధరించినప్పుడును వారికి పై చెప్పిన చికిత్సచేయవలెను. సంవత్సరమునకు రెండుమూడు సార్లులైనను ఈ చికిత్సచేయవలెను.

⁴అడినోమా:—ఐయోడిను తక్కువైనందువలన గ్రంథి పెరిగి ముద్దగ నగును. ఈ అడినోమాలు క్షీణించి, స్నాయువులయందు నీరు చేరును.

లక్షణములు:—మెడమీద ఒకటిగాని చాలగానిచేరి ముద్దలు, ముద్దలుగ ఏర్పడును. సాధారణముగా, దేహస్థితినిమార్పు గుర్తులేవియు నుండవు. కొన్ని సందర్భములలో మాత్రము ఈ స్థితి ⁵హైపర్ తైరాయి డిజేష్ మ్ తో సంబంధించియుండును.

ఛికిత్సయు, పరిచర్యయు:—కొన్ని సార్లు దీనికి తైరాయిడ్ ఎక్స్ ట్రాక్ట్ నిచ్చెదరు. హైపర్ తైరాయిడిజేష్ మ్ యొక్క అపాయమును దొలగించుటకు దీనికి సాధారణముగా శస్త్రచికిత్సచేయుదురు.

⁶ఎక్స్ ఆఫ్ థైరాయిడ్ గాయిటర్ లేక గ్రేవ్స్ డిసీజ్:—తైరాయిడ్ ప్రవిం చుట హెచ్చుగను విపరీతముగనుండి తైరాయిడ్ గ్రంథి పరిమాణములో విస్తరించినట్లయిన ఈ వ్యాధి యేర్పడును. నిరంతరము ఏదో ఒక పనిలో నిమగ్నమై చురుకుతనము కలిగిన యశావనస్త్రీలకు తరుచుగా ఈ వ్యాధి కలుగును.

లక్షణములు:—తైరాయిడ్ గ్రంథి పెరిగి పెద్దదగుట, పోటు హెచ్చుట, చేతులు సూక్ష్మముగా వణుకుట, గ్రుడ్లు ఉరిమినట్లు కండ్లు విస్తరించి యుండుట, ఎక్కువ ఆయాసము, అలసట, గుండెదడ, మితిమీరి చెమట పోయుట ఈ వ్యాధిలక్షణములు. ఆకలి యెక్కువైనను రోగి బరువు తగ్గును. రోగికి ఆయాసము, విపరీతమైన కోపముండును. కొన్ని సార్లు ¹బేసల్ మెటాబాలిజేష్ మ్ 25-125% మామూలుకంటే పైన హెచ్చును. చాల అపాయకరమైనట్టియు సాధారణమైనట్టియు ఈ వ్యాధిలక్షణ మేదనగా, గుండెయొక్క కండరము క్షీణించుటయే. ఈ వ్యాధి అనేక సంవత్సరములుండునుగాని, జాగ్రత్తతో చికిత్స చేసినయెడల, రోగులు చాల వరకు బాగుపడవచ్చును. శస్త్రచికిత్సవలన మరి తృప్తికరమైన ఫలితములు కనబడును. 29-వ అధ్యాయము చూడుము.

ఛికిత్సయు, పరిచర్యయు:—చాలకాలము శరీరవిశ్రాంతియు, మనో విశ్రాంతియు రోగికి అవసరమై యుండును. మామూలుకంటే రెండింతలు ఉష్ణగుణమున్న ఆహారము ధారాళముగా నిచ్చినయెడల, శరీరము యొక్క బరువు తగ్గక నిలకడగనుండును. ఉపశాంతిని గలిగించు మందులును, ²హైడ్రోతెరపి (జలచికిత్స) యు నుపయోగించిన, రోగికి విశ్రాంతియు, నెమ్మదియు కలుగును. మనోభారమునకు ఏదైన కారణమున్నయెడల, దానిని తొలగించవలెను. రోగికి విశ్రాంతియు, ఐయోడిన్ చికిత్సయు నిచ్చిన తరువాత గ్రంథిని శస్త్రముచేసి తీసివేయవలెను.

³మిక్స్ డీమ్:—40 సంవత్సరములకు వైబడిన స్త్రీలలో తైరాయిడ్ ప్రావము తగ్గుటయో, బొత్తుగా లేకుండుటయో తరుచుగా సంభవించును. ఈ వ్యాధి ముమ్మరముగావచ్చు సామాన్యవ్యాధి కాదు. తైరాయిడ్ టిష్యూలను సంపూర్ణముగా తీసివేసినను, లేక అవే క్షీణించినను మిక్స్ డీమ్ అను వ్యాధి సంభవించును.

లక్షణములు:—ఈ వ్యాధి లక్షణములు క్రమక్రమముగా కనబడును. ఆకలి తగ్గునుగాని, దేహముయొక్క బరువు హెచ్చును. శరీరమునందు జరుగవలసిన ప్రతిక్రియలన్నియు (రియాక్షన్స్) మెల్లగను, ఆలస్యముగను జరిగినట్లుండును. చర్మము లావుగను, ఎడియునుండును. పెండ్లుకలు

¹ Colloid goiter. ² Basal metabolism. ³ Table salt. ⁴ Adenoma.

⁵ Hyperthyroidism. ⁶ Exophthalmic goiter or Grave's disease.

¹ Basal metabolism. ² Hydrotherapy. ³ Myxedema.

ఉడిపోయి కొద్దిగానుండును. ముఖము మొద్దుగా కనబడును. సాధారణముగా రోగి చలనము లేకయుండును. బేసల్ మెటాబాలిజమ్ మామూలుకంటె 40% తక్కువగును. వ్యాధి ముదిరినకొలది రోగి కేవలము బుద్ధి మాంద్యము గలవాడగును. ఇట్టిస్థితికి తైరాయిడ్ ఎక్స్ట్రాక్ట్ సిద్ధాపధము.

¹ క్రెటినిజమ్:—ఈ వ్యాధి శిశువునందుగాని, పిండమునందుగాని యారంభమగును. తైరాయిడ్ ప్రావములేకుండుటయో, ఇతర గ్రంధుల చేరికయో ఈ వ్యాధికి కారణములు. గలగండమున్న ప్రాంతములలో ఈ వ్యాధి వంశపారంపర్యముగా వచ్చినను రావచ్చును.

లక్షణములు:—శరీరమునందును, మనస్సునందును బిడ్డ వృద్ధిపొందకయు, పెరుగకయు నుండును. లేతవయస్సులోనే చర్మము లావుకావచ్చును. ముఖము మొద్దుబారి వర్చస్సు మోటుగాను, పొంగినట్టును గన్పించును. మనోవృద్ధియు, శరీరవృద్ధియు మందగించును. కడుపు ముందుకు వచ్చును. జననేంద్రియములు పెరుగకయుండును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—అసలు వ్యాధి రాకుండచేయు పద్ధతులను గమనించుట ప్రాముఖ్యము. గర్భిణి స్త్రీలకు గలగండములున్న ప్రాంతమున ఐయోడిన్ తో చికిత్సచేయవలెను. పసితనమునుండియే తైరాయిడ్ ఎక్స్ట్రాక్ట్ యిచ్చుటకు ఆరంభించి, జీవితకాలమంతయు నియ్యవలెను.

² పెరాతైరాయిడ్ గ్రంధులవ్యాధి:—ఈ గ్రంధులు సాధారణముగా నాలుగు లేచును. ఒక్కొక్కటి చిక్కుడుగింజంత పరిమాణమున తైరాయిడ్ గ్రంధులవెనుక లేచును. ఈ పెరాతైరాయిడ్ గ్రంధులమూలమున పెరతార్ మోన్ యను పదార్థము స్రవించును. ఈ పదార్థము రక్తములోను, మూత్రములోను గల కాల్షియమ్ తక్కువగాకుండ కాపాడును.

³ హైపర్ పెరాతైరాయిడిజమ్:—పెరాతైరాయిడ్ గ్రంధులు తక్కువగా నుండినప్పుడు టెటని యను వ్యాధియేర్పడును.

లక్షణములు:—మోచేతులు, మణికట్లు, వ్రేళ్లకండరములు ముడుచుకొనుటవలన, దేహములో ఒకవిధమైన తిమ్మిరి, వణకుపుట్టును. పాద

ముల వ్రేళ్లు ముడుచుకొనును, పాదములు విల్లువలె వంగును. ఇట్లే యితర కండరములు ముడుచుకొని, తుదకు ఈడ్పులు రావచ్చును. పెరుగుచున్న వయస్సులో టెటనియున్నయెడల, రోగియొక్క పండ్లు బలహీనముగా నుండును; ఎముకలు సరిగా పెరుగవు; రక్తములో కాల్షియమ్ తక్కువగానుండును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—దీనికి కారణము కనుగొని తొలగించవలెను. టెటని యేవిధముగానున్నను, ఆసిడ్ కలుగజేయు లవణములను వాడుదురు. ఆహారముతో పాలను జేర్చియిచ్చుట ముఖ్యము; కాల్షియమ్ లాక్టేట్ లేక స్టూకొనేట్ ఇచ్చినయెడల, చాల మంచి ఫలితము కలుగును. పెరాతైరాయిడ్ ఎక్స్ట్రాక్ట్ నిచ్చినయెడల, వ్యాధి లక్షణములు త్వరలో నంతరించును. విటమిన్ D తో అల్ ట్రవైయొ లెక్ రేన్ చికిత్సచేయించినయెడల మరి సహాయకరముగా నుండును. ఎక్కువ మాంసకృత్తులున్న ఆహారము రోగికియ్యకూడదు.

¹ హైపర్ పెరాతైరాయిడ్ జేమ్:—పెరాతైరాయిడ్ గ్రంధులమీద టూమర్స్ లేచినయెడల రక్తములో నధికముగా కాల్షియముండునుగాని, ఎముకల టిష్యూలలో లేకుండును. అందువలన నెముకలు పెళుచై, నులభముగా విరుగును.

లక్షణములు:—బలహీనత, ఆకలిలేకపోవుట, డోకు ఉండును. దేహమునందెట్టి కదిలికలున్నను నొప్పితో గూడియుండును. మూత్రమార్గమున కొన్ని తొందరలుండును. అవి యెవ్వియనగా, ఎక్కువ కాల్షియము ప్రావము, మూత్రపిండములలో తాళ్లుండుట, దీర్ఘకాలము మూత్రపిండములుకందుట మొదలైనవి. పెరాతైరాయిడ్ గ్రంధులను కొన్నిటిని శస్త్రముచేసి తీసివేయుటయే సరియైన చికిత్స. వీనిని తీసివేసినతరువాత ఎముకలు బలమును, బరువునుగలవగును; నొప్పి, బలహీనత కనబడకుండ పోవును. ఆపరేషన్ అయినతరువాత ఎక్కువ కాల్షియమ్, ఫాస్ఫరస్ కలిసియున్న ఆహారము నియ్యవలెను. చికిత్సచేయనియెడల, వ్యాధి క్రమేణ హెచ్చి, ఎముకలు సాధారణముగా విరుగుచుండును. మూత్రపిండముల పనియొక్క లోపమువలన సాధారణముగా మరణము సంభవించును.

¹పిట్ట్యూయిటరీ గ్రంథి (పోషణికాగ్రంథి) యొక్క వ్యాధులు:—పిట్ట్యూయిటరీ బాడియనునది యొక చెర్రిపండంత చిన్న గ్రంథి. ఇది కండ్ల వెనుక స్పీనాయిడ్ ఎముకలో నుండును. దేహము పెరుగుట, పోషణ, పునరుత్పత్తి యీ పనులకు అనుకూలించు పెక్కు స్రావములు ఈ గ్రంథి మూలమున స్రవించును. వెనుకభాగమునుండి తీసిన రసికి పిట్ట్యూయిట్రీన్ అని పేరు. ఈ గ్రంథియందుగాని, దాని పనులయందుగాని యే లోపము కలిగినను, పెక్కు వ్యాధిస్థితు లేర్పడును. సాధారణమైన వాటినే ఈ క్రింద పేర్కొనుచున్నాము:—

²అతికాయము, అక్రోమెగలి—ఈ స్థితులలో గ్రంథియందు తొందరలు కలుగును. ముఖ్యముగా గుల్మములులేచి దేహమంతయు విపరీతముగా పెరుగునట్లు చేయును. దీనికే అతికాయమందురు. ఇది శరీరము పెరుగుకాలముననే సంభవించును. అక్రోమెగలియనగా, కాళ్లు చేతులు పెద్దవగుట; ముక్కు వెడల్పగును. ముఖవైఖరి మొద్దుబారి యుండును. దవ్వుడయు, చెంపయందలి యెముకలును పెరిగి పెద్దవగును; నాలుక దళసరియగును. కావున మాటలుదొడ్లినట్లు తడబడచుండును. ఆకలి దప్పలు అధికమగును. బేనల్ మెటాబాలిజేమ్ క్రమముకూడ సాధారణముగా హెచ్చియుండును. జననేంద్రియ వ్యాపారము ఆగిపోవును. ఒత్తిడివలన తలనొప్పిపుట్టి దృష్టికి అపాయము కలుగవచ్చును. కొన్ని సమయములలో ఈ వ్యాధికి ఎక్స్రే చికిత్సచేయగా మంచి ఫలితము కనబడినది. శస్త్రముకూడ చేయవచ్చునుగాని, యది కష్టమైనపని.

మరుగుజ్జుతనము—హార్మోనులలో ఏదైన నొకదానినుండి స్రావము లోపించుటవలన మరుగుజ్జుతనము సంభవించును. శరీర, మనోవృద్ధులు నిలిచిపోయి, తలలో నీరు చేరును. దృష్టిమాంద్యముండును; ముసలితన మేర్పడినట్లు ముఖము కనబడును. శరీరము స్థూలమై దాహము హెచ్చును. దీనికి శస్త్రమే సరియైన చికిత్సగాని, చాల కష్టమైనది.

³సుప్రరీనల్ గ్రంథుల వ్యాధులు:—ఈ గ్రంథులు మూత్రపిండ ములదగ్గర నున్నవి. ఈ గ్రంథుల 'మెడల్లా' (అనగా లోపలిభాగము) నుండి 'ఆడ్రెనలిన్'ను, 'కార్టెక్స్' (అనగా పైభాగము) అను దానినుండి

కార్టెక్స్ ను వేరుచేసి తీయుచున్నారు. ఈ గ్రంథులు ప్రాణమునకు ప్రాముఖ్యమైనవి. వీనిని తీసివేసినయెడల కొన్ని గంటలలోగాని, మూడు దినములలోపలగాని మరణము సంభవించును.

⁴ఆడిసన్ వ్యాధి:—ఆడిసన్ వ్యాధియను నది తరుచుగా 'సుప్రరీనల్ గ్రంథులకు సంభవించును. కావున నా గ్రంథులు క్షీణించిపోవును. కాని యీ వ్యాధి సాధారణమైనదికాదు. క్షయవలనను ఈ స్థితి యేర్పడ నచ్చును. ఇది సాధారణముగా మధ్య వయస్సులో రావచ్చును.

లక్షణములు:—రోగి మిక్కిలి బలహీనముగానుండును. ఇది సాధారణముగా శ్వాసనాళము పైభాగము కందుటవలన వచ్చును. చర్మమున కును, నోటియొక్క అమత్వచకును రంగు చుక్కలేర్పడును. ముఖ్యముగా బైటకనబడు భాగములందిట్లు కలుగును. రోగికి ఆకలిలేమి, డోకు, వాంతి, తూనికతగ్గుట మొదలగునవి యుండును. రక్తపోటు తగ్గును; నాడి బలహీనముగా కొట్టుకొనును; తలతిరుగుట, స్తారకముతప్పుట ఉండవచ్చును. చలిపుట్టినట్లు రోగి అనుభవించును. ఈ వ్యాధి వృద్ధిపొంది, తగిన చికిత్సలేనియెడల, తరుచుగా రెండు మూడు సంవత్సరములలో రోగి చనిపోవచ్చును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—క్షయవ్యాధికి చేయు చికిత్సయే దీనికిని చేయవలెనుగాని, రోగికి విశ్రాంతికలుగునట్లును, చలిగాలి తగలకుండ నుండునట్లును చూడవలెను. చర్మముక్రిందగాని, రక్తనాళములలోనికిగాని కార్టెక్స్ ఇంజెక్షన్ ఇచ్చినయెడల, రోగము నివారణయగును.

దేహమునకు చెప్పుకలిగించుటకు ద్రవములను చర్మము క్రిందుగాగాని, రక్తనాళములలోనికిగాని యెక్కించవలెను. దేహముయొక్క తూనిక తగ్గక యుండునట్లు, మంచి యాహారమునిచ్చుట అవసరము. 'కార్టికల్ హార్మోన్' యను మందును తగిన పరిమాణములుగా, సరియైన వేళలయందు ఇచ్చినయెడల, మంచి ఫలితము లేర్పడును.

⁵తైమస్ గ్రంథి (తిలకము) యొక్క స్థితులు:—ఉరంఫలకము (స్టెర్నమ్) క్రింద శోషవాహికల (లింఫాటిక్ టిష్యూల) కూడికకు తైమస్ (తిలకము) అని పేరు. రజస్వలయగువరకు ఇది పరిమాణములో పెరుగుచు, అప్పటి

¹ Pituitary gland. ² Gigantism and Acromegally. ³ Hormones.
⁴ Suprarenal. ⁵ Medulla. ⁶ Adrenalin. ⁷ Cortex.

¹ Cortin. ² Addison's disease ³ Suprarenal glands.
⁴ Cortical hormone. ⁵ Thymus. ⁶ Sternum.

నుండి నిదానముగా తగ్గిపోవుచు, తుదకు దాని జాడలుమాత్రము నిలుచును. ఈ తైమస్ అనునది 'కాల్షియం మెటాబాలిజేమ్'ను తయారు చేయుటకును, దేహము పెరుగుటకును తోడ్పడుచున్నదని శాస్త్రపరిశోధన వలన తెలిసినది. ఈ తైమస్ అప్పుడప్పుడు పిల్లలయందు పెరిగి, శ్వాస మార్గమున ఒత్తిడి కలిగించుటవలన శ్వాసావరోధము కలుగును. దీనికి ఎక్స్ కేచికిత్స చేయవలెను.

మెటాబాలిజేమ్ యొక్క వ్యాధులు

డయబీటీస్ మెల్లిటస్ (మధుమేహము) అతి మూత్రవ్యాధి. దేహస్థితిని బట్టి కలుగు వ్యాధి. ఇది వంశ పారంపర్యముగా నైనను రావచ్చును. దీని ముఖ్యలక్షణము కార్బో హైడ్రేట్ మెటాబాలిజేంలో తొందరకలుగుట. ఎందుకనగా, వృక్కమునందు 'లాంగర్ హాన్స్' అను ఒక టిష్యూ, దేహమునందలి టిష్యూలు గ్లూకోస్ ప్రయోగమునకు కావలసిన 'ఇన్ సులిన్' తయారు చేయకపోవుటవలన కలుగును. ఏదైన తొందరయున్నప్పుడు గ్లూకోసు ఉపయోగపరచబడనందున, అది రక్తములో నధికముగా నిలిచిపోవును. ఇట్లు అధికమైనది, మూత్రపిండములద్వారా బయటికి విసర్జింపబడును. పిండిపదార్థముల మెటాబాలిజేమ్ నందు కలుగు లోపముల (తొందరల) వలన, క్రొవ్వ, మాంసకృత్తుల మెటాబాలిజేమ్ నందును లోపములు కలుగును. తీవ్రమైన అంటురోగములును, ఇన్ ఫెక్ షన్ కేంద్రస్థానములును, నరములకును, మనస్సునకును అదరు (షాక్) పుట్టించునంతటి గాయములును—కలుగుటవలన పై వ్యాధిస్థితి యేర్పడవచ్చును.

లక్షణములు:—ఈ వ్యాధి యారంభమున నిదానముగా నుండి క్రమేణ వృద్ధియగుచు, మూత్రములో చక్కెర, డైకొసురియ (అనగా మూత్రములో చక్కెర యుండుట) యనునవి యేర్పడువరకు దీనిని గ్రహించి నిర్ధారణచేయుటకు వీలుకాదు. కొందరు రోగులు అకారణముగాను త్వరగాను బరువుతగ్గుదురు. నరముల తొందరవలన కోపము, విసుగు, క్రుంగియుండుట తదితర లక్షణములును గనపడును. మొదట కనబడు లక్షణము లేవనగా, 'అతిమూత్రము' దినమునకు 3000—4000 cc. ల మూత్రము పోయుట, పలుమారు మూత్రము పోయుట, అతిదాహము, ఎక్కువ నీరు త్రాగినను నాలుక యెండి యెఱ్ఱగానుండుట మొద

¹ Calcium metabolism. ² Langerhans. ³ Insulin. ⁴ Polyuria.

లైనవి. ఆకలి మితిమీరి పుట్టుటవలన రోగి మితిమీరి తినునుగాని, బరువు తగ్గుచునేయుండును. మొత్తముమీద బలహీనత హెచ్చుచుండును. సాధారణముగా చర్మము దురదపుట్టుట, తీట, మలబద్దకముండును; దృష్టి మందగించును. కండరములు నొప్పిపుట్టును; రోగికి మత్తుగానుండును. మూత్రము తెలుపు, ఆకుపచ్చ, పసుపురంగులు గలిగి, 1025—1045 వరకు అధిక స్పెసిఫిక్ గ్రావిటీ గలిగియుండును—ఆహారమునుబట్టి మూత్రము నందుండు చక్కెర పరిమాణము మారుచుండును.

సంకరవ్యాధులు:—సాధారణముగా దీనివలన 'రాచే'పుండు పుట్టును. చర్మమునకు ఇతర ఇన్ ఫెక్ షన్లు కలుగవచ్చును; కాలి చేతిప్రేళ్లు లేక ఒక అవయవమంత పుండై కుళ్లిపోవచ్చును. నరముల వ్యాధి, కనుబింబము మందమగుట ('క్యాటరాక్ట్') ఇతర తీవ్రమైన అంటువ్యాధులు తగులుటకు అవకాశముండును. ఆసిడోసిస్ (దేహములో ఔరము తక్కువగు స్థితి) మూలమున గాఢమూర్ఛ కలుగవచ్చును. దీనివలన మరణమైనను కలుగవచ్చును. రక్తములో డయసీటిక్ ఆసిడ్ ఉన్నను ఆనెటోన్ ఉన్నను అతి మూత్రసంబంధమైన గాఢమూర్ఛ క్రమేణగాని, అకస్మాత్తుగాగాని కలుగవచ్చును. రోగియందు నర్సు గమనించవలసిన మొదటి లక్షణము లేవనగా—బలహీనత హెచ్చుట, దప్పి, ఆకలిలేమి, తలనొప్పి, తలతిరుగుట, డోకు, వాంతి మొదలైనవి. లక్షణములు హెచ్చుకొలది, శ్వాసయందు తీపివాసనగొట్టును. శ్వాసవేగముకూడ హెచ్చును. అనగా, త్వర త్వరగా శ్వాస విడువబడును. గాలికొరకు ఎగ ఊపిరి వీల్చును. ఇప్పుడు రోగి మత్తుగా నుండును; గాఢమూర్ఛ ఆరంభమగును. ఈ యవస్థకు విరుగుడుగా, శరీరభారముయొక్క ప్రతి కిలోగ్రామునకు రెండు యూనిటులచొప్పున, అధికపక్షము మోతాదు ఇన్ సులిన్ అను సిద్ధావధమును వెంటనే యిచ్చి, మూడు గంటలయిన తరువాత పూర్తిప్రమాణము మోతాదు తిరిగి యియ్యవలెను. రోగిని వేడి కంబళ్లలోచుట్టి, కొంత కాలమైన తరువాత పురీషనాళముద్వారా, ఆహారము నెక్కించుటకుగాను ముందుగా ఎనెమ నియ్యవలెను. నాలుగు గంటల కొకసారి 1600 cc. ల వరకు ద్రవమును రోగికి నోటిద్వారాగాని, పురీషనాళముద్వారాగాని ఇయ్యవలెను. ఈ మార్గములద్వారా యిచ్చుటకు వీలుకానప్పుడు చర్మము

క్రిందగాని, రక్తనాళములలోనికిగాని సూదిమూలమున చాల నిదానముగా ఇంజెక్షను చేయవలెను. చురుకుదనము పుట్టించుటకుగాను 'కాఫిన్', 'కాంఫర్ ఇన్ ఆయిల్' అవసరమై యుండవచ్చును. 'డిజిటాలిన్' కూడ మంచి పనిచేయును.

సామాన్య చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—చికిత్స చాలవరకు పథ్యమే. రోగికి మితిమీరి తిండిపెట్టుటకంటే కొంచెము ఆకలితో నుంచుటయే మేలు. అతి మూత్రవ్యాధిగల రోగి, బాగుపడి యింటికిపోయినను, చాలకాలమువరకు మేరలేకుండ తనకుతానే చికిత్స చేసికొనవలసి యుండునుగాన, వైద్యశాలలోనే స్వయంచికిత్సయందు అతనికి కొంత తర్బీతు నియ్యవలెను. రోగియొక్క వయస్సు, అతడు చేయుపని, అతని తూసికను గమనించి, అతని యాహారమునందు అవసరమునుబట్టి తగినన్ని మాంసకృత్తులును, క్రొవ్వు పదార్థములును పిండి పదార్థములును ఉండునట్లు వీలైనంతవరకు భోజనమును క్రమపరచవలెను. సాధ్యమైనంతవరకు అతనికి అలవాటైన భోజనమును పోలియుండవలెను. మొత్తముమీద ఎన్ని కాలారీలు (వేడిపుట్టించు పదార్థములు) అవసరమో, ముందే నిర్ణయించవలెను. ఇట్లే రోగి యాహారమునం దుండవలసిన మాంసకృత్తుల పరిమాణమునుగూడ నిర్ణయించి, మిగత దానిని క్రొవ్వుపదార్థములు, పిండి పదార్థములుగా విభజించవలెను. కొన్నిదినములు ఉపవాసముండుటతో ఈ చికిత్స నారంభించవలెను. ఉపవాసకాలములో ఏదైన ఒక నియమిత కొలత ననుసరించి, మాంసకృత్తులు, క్రొవ్వు, పిండిపదార్థములు, మూత్రములో చేక్కెర లేకుండునంతవరకు పుచ్చుకొనుచుండవలెను. పిమ్మట రోగికి అవసరమైన పోషణను బేసల్ మెటాబాలిజెంరేట్ ననుసరించి నిర్ణయింతురు. రోగిమూత్రములో చేక్కెర లేకుండుటకు ఇన్సులిన్ అను మందునిత్తురు. ఇన్సులిన్ మోతాదును నిర్ణయించుటకు పెక్కు పద్ధతులను ప్రయత్నించిరి. సామాన్య నియమమేదనగా, దినమును కొన్ని నియమితకాలములుగా విభజించుదురు. ప్రతి నియమితకాలమునందు ఇయ్యబడిన ఆహారపరిమాణమును జాగ్రత్తగాకొలిచి, దానితోపాటు ఆ కాలమునందు రోగి వినర్జించిన మూత్రమునుకూడ పట్టి, పరీక్షించుదురు. ఈ మూత్రములోనున్న చేక్కెరనుబట్టి, ఆ సమయమునకు రోగికి

ఎంత ఇన్సులిన్ అవసరమో నిర్ణయించబడును. ఈ నియమిత ప్రమాణముగల ఇన్సులినును ఆహారము నిచ్చుటకు 20 నిమిషములు ముందుగా నిచ్చెదరు. రోగి తన కియ్యబడిన భోజనములో కొంత తినలేకపోయినను, లేక అది మరియొకరీతిగా నష్టమైనను, ఆ సంగతి వైద్యునికి తెలుపవలెను. ఎందుకనగా, ఇచ్చిన ఇన్సులిన్ ఎక్కువైనందున రక్తములోని చేక్కెర చాల తక్కువకావచ్చును. తమ స్వంతభోజనమునే తెప్పించుకొని తిను రోగులకు, వారి భోజనపు మోతాదు చూచువరకు నర్సు ఇన్సులిన్ ఇయ్యకూడదు. ఇన్సులిన్ నిచ్చెడి విధమును, దాని మోతాదులను, మూత్రమును పరీక్షించి, ఫలితమును వ్రాయుటకు సాధ్యమైనంతవరకు రోగికి నేర్పవలయును. రోగి తన యాహారమును నియమిత కొలత ప్రకారము తినునట్లును, తన యాహారమును నియమితకాలములో నియమిత పరిమాణము ననుసరించి తినునట్లును అతనికి నేర్పవలెను. సామాన్య ఆరోగ్యసూత్రములను రోగి పాటించునట్లు చేయవలెను. అతి మూత్ర వ్యాధి సంబంధమైన గాఢమూర్ఛకు ముందు కనబడు అసిడోసిస్ లక్షణములును అధిక మోతాదుగానిచ్చిన ఇన్సులిన్యొక్క ఫలితముగా కలుగు 'హైపొగ్లైసీమియ' అనుదాని లక్షణములును, వీని కొక్కొక్కదానికి చేయవలసిన చికిత్సయును రోగికి నేర్పవలయును.

ఇన్సులిన్ ఇచ్చిన నాలుగుగంటల తరువాత సాధారణముగా అధిక మోతాదుయొక్క లక్షణములు కనబడును. లక్షణము లేవనగా, బలహీనత, నాడి వడిగాకొట్టుకొనుట, సామసిల్లుట, వణకు, భయము, చెమటపోయుట, మానసికతొందరలు, అపస్మారకము, గాఢమూర్ఛ మొదలైనవి. హైపొగ్లైసీమియ యనుదానికి చికిత్సగా, రోగి తెలివితో నున్నయెడల నోటిద్వారా చక్కెర లేక నారంజపండ్లరసము నియ్యవచ్చును. లేక స్పృతి తిరిగివచ్చుటకు 'ఆడ్రెనలిన్ క్లోరైడ్' 1 cc. ఇచ్చి, రోగికి తెలివినప్పటినుండు, నోటిద్వారా పిండిపదార్థములు ఇయ్యవచ్చును. అట్లు కానియెడల, స్లూకోస్ ను రక్తనాళములలోనికి ఎక్కించవలెను. క్రొత్తగా కనిపెట్టబడిన 'జింక్ ప్రొటామిన్' ఇన్సులిన్ మందు, సామాన్యమైన ఇన్సులిన్ కంటే చాల నిదానముగా దేహమునందు ఇమిడినను 24 గంటల

1 Hypoglycemia.

2 Adrenalin chloride.

3 Zinc protamine insulin.

1 Caffein.

2 Camphor in oil.

3 Digitalis.

కంటె నెక్కువకాలము పనిచేయును. కావున దీనిని దినమునకు ఒక్కసారి యెక్కించిన చాలును.

¹డమబీటీస్ ఇన్ సిపిడస్:- ఇది పాలియూరియ యను వ్యాధి లక్షణములుగల దీర్ఘకాలపు వ్యాధి. మూత్రము చాల పలుచేని స్పెసిఫిక్ గ్రావిటి గలిగి 1,002 — 1,005 ఉండును. ఇది అసాధారణమైనను, తరుచుగా యౌవనపురుషులలో కనబడుచుండును. ఇది పుట్టుకతోనే రావచ్చును. గాయములు తగులుట, ఉద్రేకమువలన కలుగు అదురు (హాక్), తీక్షణమైన అంటురోగములు, సవామేహరోగము దీనికి కారణము కావచ్చును.

లక్షణములు:- 24 గంటలలో 1,000-12,000 cc. ల పాండువర్ణము గల మూత్రము విడువబడును. దీనిలో అసాధారణమైన పదార్థము లేవి యుండవు. అతిదాహము, దేహమునందు అధిక ద్రవనష్టము, చర్మము ఎండియుండుట, మలబద్ధకము దీని లక్షణములు. నిద్రలేమివలన రోగికి ఆయాసము, అలసట కలుగును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:- సవామేహము కారణమైనచో దానికి చికిత్సచేయుటవలన రోగికి నెమ్మదికలుగును అప్పుడప్పుడు 'లంబర్ పంక్చర్' చేయుటవలన దాహమును, పాలియూరియయును తగ్గును. ఆహారములో ఉప్పువస్తువులు తగ్గించివేయవలెను. 'పిటూయిటెరి గ్రంథి' వెనుక భాగమునుండి వచ్చురసమును, అనగా, 'పిటూయిట్రిక్' తగినంత ప్రమాణములు, చర్మము క్రిందికి ఎక్కించుటవలన, దాహము తగ్గుటయేకాక, మూత్రముకూడ, దాదాపు యథాస్థితికి వచ్చును.

అధ్యాయము 21

కండరములకు, అస్తి పంజరమునకు సంబంధించిన వ్యాధులు

¹ఫైబ్రొనైటిస్ అనునది కండరముల వాతము. లేక కండరములను నరములను సంబంధపరిచెడు 'కనెక్టివ్' టిష్యూలను గప్పియుండు నారవంటి

¹ Diabetes insipidus. ² Lumbar puncture. ³ Pituitary lobe.
⁴ Pituitrin. ⁵ Fibrositis. ⁶ Connective.

నరములు కందుటవలన ఈ వ్యాధి సంభవించును. ఇందువలన టిష్యూలు మందమై ఉండలుగా నేర్పడును. ఏదైన అంటువలన ఈ రీతిగా కలుగ వచ్చునుగాని, గాయములు, కండరములు ఎక్కువసాగుట, చలిగాలి తగులుట, తడియుట మొదలగువాని తరువాత రావచ్చును.

లక్షణములు:- ముఖ్యలక్షణము నొప్పి-ఇది దేహములో నేదేని యొక స్థలమున అకస్మాత్తుగాగాని, క్రమేణుగాని పుట్టవచ్చును. ఈ నొప్పి, యెల్లప్పుడుండవచ్చును; మొద్దుబారినట్టుగానైన నుండవచ్చును. లేక ఆభాగమును కదిలించినప్పుడు నొప్పి అధికముగను గ్రుచ్చినట్టుగ నుండవచ్చును. ఈ నొప్పి కొన్ని గంటలు, వారములు, నెలలుకూడ నుండును. కీళ్లు బిగుసుకొనును; కండరములు అలసియుండును. సాధారణముగా మెడ కండరములకు ఇట్లు సంభవించుటవలన అది బిగుసుకొనిపోవును. దీనినే మెడపట్టుకొనుట లేక పంకర మెడ అందురు. ఇదే నడుమునకు సంభవించినప్పుడు నడుములు నొప్పి (లంబెగొ) అందురు.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:- ఏదైన అంటుచేరియున్న స్థలములు కనుగొని, సాధ్యమైతే, వానిని తొలగించవలెను. వ్యాధియున్న భాగమునకు విశ్రాంతినిచ్చుటయు, వేడి తగలనిచ్చుటయు అవసరము. వేడిని ప్రసరింపజేయుట, ఎలెక్ట్రిక్ కరెంట్ ద్వారా వేడిని కలిగించుట మారుమంట కలిగించుట, మర్దనచేయుట పరిచర్యలో చేయవలసిన పనులు. నీలి సిలేట్స్ ఇచ్చిన నొప్పి తగ్గును; దీర్ఘకాలము నుంచీయున్న స్థితులలో పొటాసియం ఐయోడైడ్ వాడుదురు. నడుములనొప్పి యున్నప్పుడు కొన్నిసార్లు అడిహిసివ్ ప్లాస్టరువేసి బిగింతురు.

¹ఆర్త్రైటిస్ (సంధివాతము):- అనగా కీళ్లుకందుట. ఇది దీర్ఘకాలము నుంచి ఉండినదైనను అంటు సంబంధముగానైనను లేక అంటుసంబంధము కాకుండనైన నుండవచ్చును.

తీవ్రమైన (అక్యూట్) ఆర్త్రైటిస్:- ఈ స్థితిలో కీళ్లు అధికముగా కందియుండును. దీనితోపాటు, కీళ్లలో తరుచుగా నీరు ఎక్కువచేరును. క్షయ, సెగరోగము, స్టాఫిలోకాకస్, స్ట్రెప్టోకాకస్ అను రోగ బీజములవలనైన అంటు రోగములవలన 'అక్యూట్ ఆర్త్రైటిస్' కలుగును.

¹ Arthritis.

లక్షణములు:—దేహమునకు గాయము తగులుటవలన ఆర్త్రైటిస్ కలుగవచ్చును. లేదా, దేహమునందు అంటుచేరియున్నప్పుడు దానితో పాటు, ఈ జబ్బు ఏర్పడవచ్చును. అప్పుడిది సాధారణముగా సిస్టో వియల్ మెంబ్రేనులో ఆరంభమగును. కీళ్లయందు నొప్పి, వాపు, కందుట, కీలు గుంటలోనికి నీరుచేరుట సహజము. రోగికి చలి, ప్రమాణముగా జ్వరముండును. కీలు చాల కంది దానిలోని ద్రవము సహితము కనబడును. ఈ ద్రవములో చేరియున్న సూక్ష్మజీవులనుబట్టి, అది సీరస్ (రసి) గానో, కొంత రసి, కొంత చీముగానో, లేక సంపూర్ణము చీముగానో యుండును. చీమున్న పక్షమున శస్త్రమే తగినచికిత్స. అల్లుకాక, మామూలు గాయము తగిలి, దానికి సంబంధించిన అంటుచేరియుండక పోయినను, అవయవము విరుగకను స్థానము తప్పకయుండినను, ఆ భాగముకు విశ్రాంతి, నెమ్మది కలిగించి, వేడికాపడము లిచ్చిన చాలును. అడ్ హీసివ్ నాడాలు అంటించుటవలన ద్రవముచేరకుండ చేయవచ్చును.

శీతవాత జ్వరము:—ఇది తీవ్రమైన ఆర్త్రైటిస్ కు సంబంధించిన ఒక విధమైన జ్వరము. ఇది నైట్టాకాకస్ హిమెలిటికస్ అను విషప్రాణివల్ల కలుగుచున్నది. సమశీతోష్ణమండలములలో ఈ వ్యాధి చాల తరుచుగా కలుగుచుగాని, ఉష్ణమండలములలోకూడ కనబడుచుండును. ఈ వ్యాధి వలన కలుగు ఇతర సంకరవ్యాధులు సమశీతోష్ణమండలమందైనను, ఉష్ణమండలమందైనను హానికరమైనవే. ఈ వ్యాధి చిన్న పిల్లలకును, యౌవనులకును బాధ కలిగించుచుండును.

లక్షణములు:—ఆరంభదశలో ఈ వ్యాధి అకస్మాత్తుగాగాని, క్రమేణ గాని రావచ్చును. అప్పుడు జ్వరము, చలి, తలనొప్పి, గొంతురాచుట, ఒకటి లేక యెక్కువ కీళ్లలో ముచ్చరమైన నొప్పిపుట్టుట ఈ వ్యాధి యొక్క ముఖ్యలక్షణములు. సాధారణముగా మోకాళ్లు, మోచేతులు, మణికట్టి, చీలమండలములలో ఈ నొప్పి కలుగును. నొప్పులున్న కీళ్లు కంది, వాచి, చాల మృదువుగానుండుటచేత, పడకను తాకినను ప్రాణము పోవునంత బాధయుండును. జ్వరము సాధారణముగా 102°—104° F. ఉండును. దీనితోకూడ చెమట విస్తారముగాపోయును. ఈ చెమట స్వాభావికముగా ఆమ్లముగానుండును. మూత్రపరిమాణము తగ్గును.

¹ Synovial membrane.

² Rheumatic fever.

ఈ మూత్రమునందు చాల ఆసిడ్ ఉండును. దీనిలో యూరేట్స్ కూడ ఎక్కువగానుండును. రోగికి సాధారణముగా మలబద్ధకము ఏర్పడును. ఈ వ్యాధి ఒకటి రెండువారము లుండును. తరుచుగా మరల మరల ఈ వ్యాధి వచ్చుచుండును. ఈ సంధివాతజ్వరమువలన ముఖ్యముగా గుండె జబ్బులు కలుగుచుండును. ఈ వ్యాధివచ్చిన రోగులలో నూటికి 50 మందికి అపాయకరమైన గుండెజబ్బువచ్చినట్లు అంచనావేయబడినది. మరల మరల వచ్చుటవలన ఈ వాతము హెచ్చుచుండును.

ఛికిత్సయు, పరిచర్యయు:—గుండెజబ్బులు రాకుండుటకుగాని రోగి, వాతజ్వరమురాగానే పడకలోపరుండి సంపూర్ణ విశ్రాంతి తీసికొనవలెను. రోగచిహ్నములు అంతరించిన తరువాతకూడ ఆరువారములు పడకలోనే పరుండియుండి పూర్ణవిశ్రాంతి తీసికొనవలెను. టాన్సిల్స్ తీసివేయుట వలన చాలాసార్లు రోగము కుదురును. కంబళ్లలోనే రోగికి చికిత్స చేయుచు, చలిపుట్టకుండ కాపాడవలెను. పడకగుడ్డల భారము రోగికి గలుగకుండ (¹ బెడ్ క్రేడల్) పడకచట్టము నువయోగించుట మంచిది. రోగి తనకుతాను ఏ పనియు చేయకూడదుగాని, నర్సు బహు సున్నితముగా రోగిని కదిలించవలెను. ఎట్టి చలనముకలిగినను రోగికి అధిక నొప్పి పుట్టనని నర్సు గ్రహించి పనిచేయవలెను. వేడినీటిలో కొంచెము మెతిలేటెడ్ స్పిరిట్ పోసి, ప్రతిదినము స్పంజ్ స్నానము చేయించిన యెడల, రోగికి హాయిగానుండును; చెమటవాసనకూడ పోవును. జ్వరముండగా, రోగికి ద్రవపానమును పాలు, నిమ్మరసముతోగాని టీతోగాని, కాఫీతోగాని కలిపి రుచికొరకు ఇచ్చుట మంచిది. నీళ్లు విస్తారముగా త్రాగించవలెను. నొప్పిని తగ్గించుటకు గంట కొకసారి 15-20 grs. ఫోడియం సలిసిలేట్ ను పెద్దప్రమాణములుగా నిచ్చుచుండవలెను. విషము కలిగించునంత పరిమాణము నిచ్చితిమని తెలిసినప్పుడు, క్రమేణ ప్రమాణమును తగ్గించుచుండవలెను. కడుపులో మంట పుట్టకుండునట్లు సలిసిలేట్ తో ఫోడియం బైకార్బోనేట్ సమభాగముగల ప్రమాణములుగా చేర్చి యిచ్చెదరు. సలిసిలేట్ చిన్నప్రమాణములుగ నిచ్చినయెడల ఫలితము కలుగదు. విరేచనములగునట్లు ప్రతిదినము భేదిమందు లిచ్చు

¹ Bed cradle.

² Sodium salicylate.

³ Sodium bicarbonate.

చుందురు. నొప్పియున్న కీళ్లను 'వింటర్ గ్రీన్' అను నూనెతో మెల్లగా మర్దనచేసి, ఉన్నిగుడ్డలతో చుట్టి, తలదిండ్లమీద పెట్టవలెను. వేడిలేక చల్లని నీటికాపడముల నియ్యవచ్చును. అవయములు చాల కదలకుండు నట్లు బద్దలువేసి కట్టవచ్చును.

క్రానిక్ ఆర్త్రైటిస్:—ఇది ఇన్ ఫెక్షన్ గాని, అట్లు కాకగాని యుండ వచ్చును. ఏదో ఒక సాధారణమైన కారణముచేత ఒక గుంపు కీళ్లు కొన్ని, ఒకేవిధమైన లక్షణములుగల వ్యాధి స్థితిగలిగి యున్నయెడల, దానికి ఈ పేరుపెట్టబడును. ఇక్కడ ఒక్క రకమునుగూర్చి మాత్రము వివరించెదము. ¹రూమెటాయిడ్ ఆర్త్రైటిస్ అనునది ఒక విధమైన దీర్ఘకాలపు వ్యాధి. దీనివలన కీళ్లువాయును, బిగుసుకొని లేక పట్టుకొని పోవును. అందువలన ఆ భాగము కురూపము చెందుటయో, కీలు, ఎముక, కండరము, ఆ భాగపు చర్మము నాశనమగుటయో, లేక ఆ యవయవము కదలక యుండుటయో సంభవించును. తరుచుగా ఒకటి కంటె నెక్కువ కీళ్లు వ్యాధికి లోనగును. వీనినుండి విషము ఇతర అవయవములకు ఎక్కుచుండును. ఏదో ఒక కేంద్రమున విషము చేరి యున్నందున ఈ వ్యాధి కలుగుచున్నదని తలంచుచున్నారు. ఈ యంటు టాన్సిల్, పండ్లు, పిత్తాశయము, ప్రేగులు—వీనిలో దేనియందైనను చేరి యుండవచ్చును. మనస్సుగాని శరీరముగాని అదరుటవలనను, అలసి పోవుటవలనను, గాయము తగులుటవలనను, తడి, చలి తగులుటవలనను, దేహస్థితి బలహీనముగా నున్నందువలనను వాని తరువాత ఇది రావచ్చును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—క్రానిక్ (దీర్ఘకాలపు) ఆర్త్రైటిస్ కు చికిత్సగా విషముచేరియున్న కేంద్రమును సాధ్యమైనచో తొలగించవలెను. అంటుచేరియున్న పండ్లు లేక టాన్సిల్స్ వీనిని తీసివేయగనే వ్యాధి చాల వరకు బాగైనట్లు కనబడును. ఏదో ఒక విధముగా వేడిమిపట్టించుట మంచిది. వేడిమిగ్నీషియం సల్ఫేట్ తో కాపడమిచ్చుట శ్రేయస్కరము. కీళ్లదగ్గర కండరములను మర్దనచేయుటవలన, ఆ భాగము క్షీణించకుండ చేయవచ్చును. మర్దనవలన కండరము బలపడును. కొన్నిసార్లు నల్సోనమిడ్స్ ఉపయోగకరము. బాధ తగ్గించుటకు 'సలిసిలేట్' అను

¹ Wintergreen. ² Chronic arthritis. ³ Rheumatoid arthritis.

మందు నిచ్చెదరు. పొటాసియం ఐయోడైడ్, పామాణము, 'వియోస్టరల్' ఇచ్చుటవలన లాభముండును. నొప్పి తగ్గించుటకు వ్యాధియున్న కీళ్లకు బద్దలువేసి కట్టుటవలన కదలకుండ బిగించవచ్చును. ఎక్కువ విటమిన్ పదార్థములున్న కూరగాయలు, పండ్లు విస్తారముగా ఆహారముగా నియ్యవలెను.

అధ్యాయము 22

నాడీమండలముల వ్యాధులును,

వ్యాధి స్థితులును

మోటర్ నెంటర్సు (చలననాడుల కేంద్రముల) తొందర

మోటర్ పక్షవాతమనగా, చలనశక్తిపోవుట. ¹మనోప్లేజిమ అను నదియు పక్షవాతమే. దీనివలన దేహమునందలి యేదైన నొక అవయవముయొక్క చలనశక్తిపోవును. ఇది తరుచుగా న్యూరైటిస్ అను వ్యాధివలన కలుగును. ఇంకను ఇది టూమర్ లేక ఇతరకష్టములు మెదటిలో చలననాడులను నడుపుచున్న భాగములో పుట్టుటవలనను కలుగవచ్చును. ²హెమిప్లేజియ అను పక్షవాతమువలన దేహముయొక్క ఒక పక్షముననున్న చెయ్యి, కాలు కూడ పడిపోవును. రక్తస్రావము ³త్రంబోసిస్ (రక్తనాళములో రక్తపు గడ్డకట్టుట), ⁴ఎంబోలిజం (రక్తములోని ఆ గడ్డక ప్రవాహములో కొట్టుకొనిపోవుట) అనునవి మెదటిలో ఒక ప్రక్క జరిగిన, ఎదుటిప్రక్క పడిపోవును. ⁵పారప్లేజిమ యనునది కాళ్లు, దేహముయొక్క క్రిందిభాగమునకు కలుగు పక్షవాతము. గాయము తగులుట, నడుముక్రిందనున్న వెన్నుపాముకు కలిగినవ్యాధి, ⁶మల్టిపుల్ న్యూరైటిస్ (క్రింది అవయవములలోని అనేకనరములు కందుట) అను వ్యాధులవలన నిది కలుగును. ⁷పరెసిస్ అనునది ఒక భాగమునకు చెందిన పక్షవాతము.

ఈడ్చులు:—సాధారణముగా దేహమంతటనున్న కండరములు స్వతంత్రముగా ముడుచుకొనుట, లాగుకొనుట అను వ్యాధికి ఈడ్చులు

¹ Viosterol. ² Monoplegia. ³ Hemiplegia. ⁴ Thrombosis.
⁵ Embolism. ⁶ Paraplegia. ⁷ Multiple neuritis. ⁸ Paresis.

లేక ఈడ్పురొగమని పేరు. మెదటి చలననాడుల కేంద్రములను రేపుట వలన ఈ వ్యాధి కలుగును. ఈ వ్యాధికిముందు సాధారణముగా మతితప్పి పోవును. తరువాత అలసట, లేక మత్తు కలుగును. దీనికి పెక్కు కారణములున్నవి. ఈ వ్యాధి అన్ని వయస్సులలోను రావచ్చును. మెదడునకు కలుగు వ్యాధి, కాకిసోమాల, జాస్తి ఆల్కోహాల్ త్రాగుట, యురీమియ, పండ్లు మొలచుట, ప్రేగులలో పురుగులుండుట, పిల్లలలో కలుగు జాతరీయ తొందరులు, మెదటికి సంబంధించిన రక్తహీనత—ఇవి యీడ్పులకు కారణములు కావచ్చును. గర్భముతోనున్నప్పుడు రక్తములో విషముచేరినయెడల, ఎక్లాంప్సియ యను వ్యాధి కలుగును. ఒకేసారి కండరములు ముడుచుకొనుట నిజమైన ఈడ్పు. వణకు అనగా, అప్రయత్నముగ కండరములు ఒకొకప్పుడు ముడుచుకొని, యింకొకప్పుడు సళ్లుపడుచుండుట. మత్తు పదార్థములవలన కలిగిన మత్తు, అలత, ముసలితనము, కొన్ని నరముల స్థితులు, హైపర్ తైరాయిడిజం అను వ్యాధి—ఇవియు ఈడ్పునకు కారణములు కావచ్చును.

చిన్నపిల్లల ఈడ్పులు: — పండ్లు కష్టముతో వచ్చుట, ప్రేగులలో పురుగులుండుట, జాతరీయ తొందరులు—ఈ మూడు చిన్నపిల్లల ఈడ్పులకు సాధారణమైన కారణములు. ఆరంభదశలోనే అంటు తీవ్రముగా నున్నదనుటకు ఇది సూచనగా నుండును.

లక్షణములు:—దేహము విరామము లేక యీడ్పుకొనుచుండ వచ్చును. కాళ్లు చేతులు తన్నుకొనుచు, బొటనవ్రేలుచుట్టు ఇతర ప్రేళ్లను చుట్టుకొనుచు, తలను వెనుకకో, ప్రక్కకో త్రిప్పకొనియుండును. లేక కొంతసేపు బాగుండి తిరిగి యీడ్పు రావచ్చును. తటాలున వచ్చి నిలువక యుండవచ్చును. ఒక దీర్ఘశ్వాసవిడిచి ఊపిరి త్రిప్పకొనలేక పోయిన, మరణము తటస్థించవచ్చును.

పన్నెండు గంటలకంటె నెక్కువకాలము ఈడ్పుండినయెడల, అపాయము జరుగును. క్రొత్తగాబుట్టిన బిడ్డలలో నిట్టి యీడ్పులు ఎల్లప్పుడు అపాయమునే సూచించును. ప్రసవకాలములో తగిలిన ఏదో ఒక గాయమువలననో, లేక పిండముగానుండినప్పుడు తల్లిమూలమున చేరిన విషమువలననో బిడ్డల కిట్టి యీడ్పులు కలుగును.

ఋతృము, పరిచర్యము:—బిడ్డకు ఈడ్పు వచ్చినప్పుడు ఆవాలపొడి చేర్చిన వేడినీటిస్నానము, వెన్నకు, కడుపుకు, కాళ్లకు ఆవాలపట్టు వేయుట వలన బాధ తగ్గును. ప్రేగులలో జాతరీయతొందరవలన కలిగిన ఈడ్పులైనయెడల, ఎనెమ యిచ్చి ప్రేగులు శుభ్రముచేయవలెను. మార్షిన్ లేక కోడిన్ అను మందులను చిన్నచిన్న మోతాదులుగగాని, స్లోరీల్ హైడ్రేట్ అను దానిని పురీషనాశముద్వారాగాని యిచ్చుటవలన కండరములు లాగుకొనుట తొలగించవచ్చును. వాంతిచేయు మందు లేవియు నియ్యకూడదు. ఒకసారి వచ్చిపోయిన తరువాత బ్రోమైడ్స్, స్లోరీల్ హైడ్రేట్ లేక లూమినల్ అను మందు లిచ్చుటవలన మరల ఈడ్పు రాకుండ చేయవచ్చును. రోగి స్వస్థతపొందుచుండగా, ఈడ్పులకు కారణ మేమో తెలిసికొని దానిని తొలగించవలెను. ప్రసవసంబంధమైన ఎక్లాంప్సియనుగూర్చి ప్రసవశాస్త్రభాగములో చర్చింపబడును.

కాకిసోమాలు (ఎపిలెప్సీ):—ఇది నరముల వ్యాపారములకు సంబంధించిన రోగము. దీనివలన రోగి అప్పుడప్పుడు స్థూరకము తప్పినవాడగును. దీనిలో ఈడ్పులుండిన నుండవచ్చును; లేక ఉండకపోవచ్చును. కాని దీనికి ముందు ఏదో ఒక హెచ్చరిక రోగికి కలుగును. తరువాత అతడు పడిపోవును. అతడు ఏదో ఒక శబ్దముచేసిగాని, కేకవేసిగాని పడిపోవును. నేలమీద గట్టిగా పడుటవలన అతనికి గాయము తగులవచ్చును. ఈ సందర్భములోనే పొరపోయి, శ్వాసకండరములు పనిచేయనందున రోగికి ఊపిరియాడక నల్లగా రంగు మారిపోవచ్చును. ఈడ్పులు మొదట దేహము కదులుటతో ఆరంభించి, చివరను అతి బలముగా చలనము పుట్టవచ్చును. అప్పుడు దేహమంతయు తీవ్రముగా కదులుచుండును. రోగి నాలుక కరుచుకొని, అప్రయత్నముగనే మలమూత్రాదులను విడువవచ్చును. ఈడ్పునుండి తేరుకొనుచుండగా, రోగి అలిసిపోయి, నిద్రపోవును. అంత అయినతరువాత జరిగినసంగతి సాధారణముగా రోగికి ఏమి తెలియక పోవును. ఈ వ్యాధిస్థితి హెచ్చుకొలది, రోగి మనోస్థితి క్షీణించుచుండును.

ఋతృము, పరిచర్యము:—శ్వాస నిరాటంకముగా జరుగునట్లు రోగి దుస్తులు వదలుచేయవలెను. నాలుకను కొరుకుకొనకుండ కాపాడుటకు పండ్లమధ్య ఏదైన ఒక వస్తువు పెట్టవలెను. ఈడ్పులు మరల కలిగించు

స్థితులు రాకుండ చూడవలెను. ప్రతివిషయములో క్రమముగాను, మితముగానుండుటవలన ఈ వ్యాధి రాకుండ చేయుటకు సహాయపడును. కూరగాయలు, పండ్లు ఉన్న ఆహారమును రోగికి ముఖ్యముగా నియ్యవలెను. బ్రామైడ్స్, 'ఫీనోబార్బిటల్' అను మందులను రోగికి ఉపశాంతికలుగుట కిచ్చెదరు. 'పెటిట్ మాల్' అనునది ఒక రకపు ఈడ్పు. అది ఆరంభమున కొద్దిగా కనబడునుగాని, రానురాను తీవ్రత హెచ్చును. ఈ వ్యాధి కారణములను రేపక ఉపశమనము గలిగించు మందులిచ్చుటయే తగిన చికిత్స.

తీవ్రమైన కొరియ అనగా ఒకవిధమైన కొంకరలు పుట్టించు రోగము. లేక 'సెయింట్ వైటస్ డాన్స్':—ఇది నరములసంబంధమైన వ్యాధి. దీని వలన దేహములో అప్రయత్నమైనట్టియు క్రమములేనట్టియు చలనము పుట్టుచుండును. సాధారణముగా ఈ వ్యాధి 5—15 సం॥ల వయస్సుగల ఆడుపిల్లలకు వచ్చుచుండును. ఎక్కువ తరుచుగా బాలికలలో కనబడుచుండును. కొన్నిసార్లు గర్భముతోనున్న స్త్రీలకును ఈ వ్యాధి సంభవించవచ్చును. ఏదో ఒక అంటురోగ క్రిమి మెదడుమీద పనిచేయుట వలన ఇది కలుగును. దీనికిని తీవ్రమైన కీళ్లవాతము, 'టాన్సిలైటిస్' 'ఎండాకార్డైటిస్' 'ఆర్త్రైటిస్' మొదలగు వ్యాధులకును దగ్గర సంబంధమున్నది. భయము, గాయము తగులుట, ఉద్రేకపూరితమైన అదరు—ఇవి యీ వ్యాధికి అనుకూలపరిస్థితులు.

లక్షణములు:—ఆరంభము వేగముగగాని క్రమేణగాని వచ్చునదై యుండును. దీనిలక్షణము లేననగా, కండరములు స్వతంత్రముగా కదులును. ఒక్కొక్కప్పుడు ఇవి అమిత తీవ్రముగా కదలుటవలన రోగి పడకలో తన్నుతాను అణచి యుంచుకొనలేక యుండును. అప్పుడు అతనిని బలవంతముగా అణచిపెట్టవలసివచ్చును. వ్యాధి తీవ్రముగా నున్నప్పుడు నిద్రలోకూడ చలనముండును. ఈ చలనము మొదట అరచేతులలో, రెక్కలలోపుట్టి, తరువాత ముఖమునకు కాళ్లకు ప్రాకును. మాటలాడుట ఈ యవస్థలో కష్టము. ఈ రీతి తీవ్రముగా వచ్చు వ్యాధి ఒకటినుండి ఆరునెలలవరకుండును. లక్షణములు క్రమేణ అంతరించ

వచ్చునుగాని, మరలమరల కనబడుట సహజము. ఇతర లక్షణములు తలనొప్పి, ఆకలిలేమి, వాంతి, మలబద్ధకము మొదలైనవి.

చికిత్సయు, పరివర్తనయు:—రోగి మూడునుండి ఆరు నెలలవరకు పడకలో పడుండి విశ్రమింపవలెను. గుండెమీద ఏ భారముండకూడదు. దినమునకు ఒకటి రెండుసార్లు కోల్డ్ పాక్ గాని, రాత్రిసమయమున వేడినీటిస్నానముగాని యిచ్చిన, రోగికి నెమ్మదికలుగును. రోగి పడక మీదనుండి దొర్లిపడి గాయపరచుకొనకుండునట్లు పడకకు ఇరుప్రక్కల మెత్తలుపెట్టిన పలకచెక్కల నుపయోగించవలెను. రోగికి వీలైనంతవరకు బలము నిచ్చేడు పోషణకరమైన భోజనము పెట్టవలెను. మొద్దుబారిన అంచులుగల గరిటెతోగాని, లోహముతోచేసిన గిన్నెతోగాని రోగికి అన్నము తినిపించవలెను. లేనియెడల రోగి తన్ను తాను గాయపర్చుకొనవచ్చును. రోగికి చాలినంత ద్రవము ఉన్నదని తెలిసి కొనుటకై, త్రాగిన ద్రవమును, విసర్జించిన మూత్రమును చాట్టుపై వ్రాయవలెను. చర్మమును శుచిగా నుంచి, పడక పుండ్లు లేవకుండ జాగ్రత్త తీసికొనవలెను. క్రమముగా వేళకు పడకచట్టి నిచ్చి, రోగిని విరేచనము చేయించవలెను. క్రమముగా విరేచనమగునట్లు చూడవలెను. వ్యాధి ముమ్మరముగా నున్నప్పుడు శాంతి నిచ్చుటకు 'హయోసిన్', 'లూమినల్ లేక 'క్లోరల్' అను మందు లివ్వుని వైద్యుడు ఉత్తరు వియ్యవచ్చును. ఆర్సెనిక్ (పాషాణము) అను మందును, ఫేలర్స్ సాల్యూషన్ రీతిలో సాధారణముగా నుపయోగింతురు. 'ఫారిన్ ప్రోటీన్ (ఇతర మాంస కృత్తులు) 'ఆటాజెనస్ వాక్సీన్ (స్వయంవాక్సీను) అను మందులను వాడిరిగాని, వాటివలన ఎక్కువ ఫలితము కనబడలేదు. సాధ్యమైనంత త్వరగా అంటుగల కేంద్రములను తీసివేయవలెను. ఇనుము, కాడ్లివర్ ఆయిల్, మర్దనచేయుట, రోగి అప్పుడప్పుడు కడిలించబడుటవలన కొంత మేలు కలుగును. వ్యాధి ముమ్మరముగా నుండగను, రోగి తెప్పరిల్లు కొనుచుండగను అతనికి బహు ఓషికతోను, ఉపాయముతోను పరిచర్య చేయవలెను. గర్భిణీ స్త్రీలకు ఈ వ్యాధి ప్రాప్తించినయెడల, తల్లిప్రాణమును కాపాడుటకు ప్రసవమగునట్లు చేయుటయో, అకాలముగా గర్భము పోవునట్లు చేయుటయో, అవసరమగును.

¹ Phenobarbital. ² Petit mal. ³ St. Vitus's Dance. ⁴ Tonsillitis.

⁵ Endocarditis. ⁶ Arthritis.

¹ Hyoscine. ² Luminal. ³ Chloral. ⁴ Foreign protein.
⁵ Autogenous vaccine.

జ్ఞానేంద్రియ నాడికేంద్రములలో తొందరలు

1. స్వర్ణజ్ఞానము లేకపోవుటకు 'అనెస్థీజీయా' అని పేరు. 2. అధిక స్వర్ణజ్ఞానము కలిగియుండుటకు 'హైపర్ సెన్సిటివిటీ' అని పేరు. 3. దేహములోని తిమ్మిరి, పోట్లు, చురుకు పుట్టుటవలన కలుగు వికారమునకు 'పారెస్థీజీయా' అని పేరు. హిస్టీరియ, న్యూరైటిస్, ఆర్థ్రియోస్టైరోసిస్ అను వ్యాధులయందువలె జ్ఞానేంద్రియమాగ్గములో ఏదేని కొంచెము చురుకుపుట్టుటవలన పారెస్థీజీయా అను వ్యాధికలుగును. నొప్పిని గ్రహించ లేకపోవుటకు 'అనల్ జేజియా' అని పేరు. చలిని, వేడిని గ్రహించలేకపోవుటకు 'తర్మో-అనెస్థీజీయా' అని పేరు.

న్యూరైటిస్:-అనగా నరములు కందుట. ఇది తీవ్రమైనదిగాని, దీర్ఘకాలమునుండి యున్నదిగాని అయియుండవచ్చును. ఒకటి లేక ఎక్కువ నరములకు ఈ తొందర కలుగవచ్చును. చలిగాలితగులుట, గాయము తగులుట, దగ్గరనున్న మరేదైన అవయవము కందుటవలన న్యూరైటిస్ అను వ్యాధి రావచ్చును. ఈ నరముగుండ రక్తముపారు కండరములుకూడ కంది, క్షీణించి, పారెస్థీజీయా అను వ్యాధులవలన బాధపడవచ్చును.

లక్షణములు:-నొప్పి తీవ్రముగను, తెంపులేకనుండును. చర్మము పొంగి నిగనిగలాడుచుండును. గోళ్లు పెళుసుగానుండును. కండరముల లావు తగ్గును. కోసినట్టును మండినట్టును చుర్రుమన్నట్టును, ఆ భాగమంత అధిక బాధగానుండును. నరమునకు ఏ మాత్రము బరువు, ఏ మాత్రము ఒత్తిడితగిలినను సహించలేని బాధయుండును.

వాతశూల (న్యూరాలజియా):-లోపలి అవయవములు కందుటవలననో మరి యితర కారణమువలననో కీళ్లువాయును. ఇట్లు వాచిన కీళ్లనుండి నరముల పొడుగున ముప్పురమైన నొప్పి వ్యాపించుచుండును. ఇట్టి వ్యాధిని 'వాతశూల' అందురు. ఇది అప్పుడప్పుడు కనబడి అంతరించును గాని మరల కొంతకాలమునకు తిరిగివచ్చును.

ఛికిత్సయు, పరిచర్యయు:- న్యూరైటిస్ వ్యాధిగాని న్యూరాలజియా వ్యాధిగాని తగులకుండునట్లు ఎక్కడైన అంటుచేరియున్న స్థలముండిన, దానిని సాధ్యమైతే తొలగించవలెను. ఈ వ్యాధి యేభాగమునకైన సంభ

వించినచో, ఆ భాగమునకు వీలైనయెడల వేడికాపడమిచ్చి, విశ్రాంతి పొందనిచ్చినయెడల సహాయకరముగ నుండవచ్చును. సలసిలేట్స్ గాని, హిప్ నాటిక్స్ గాని నొప్పిని తగ్గించుటకు ఇయ్యవలసివచ్చును. న్యూరాలజియా వ్యాధికి 60% బలముగల ఆల్కహాల్ ను సూదిద్వారా, వ్యాధి యున్న నరములోనికి ఎక్కించవచ్చును. లేక ఈ నరమును సాగదీయవచ్చును; లేక కోయవచ్చును. దీని సంబంధమైన అనేక అంటువ్యాధులకు ఇటీవల కనుగొనబడిన నవీన చికిత్స, 'సల్ఫోనమైడ్స్' నిచ్చుటయే.

'టిక్ డులురొ' (అర్థితవాతము):- ఇది ముఖమునకు వచ్చేడు వాతశూల. కపాలమునందు ఐదవనరము గాంగ్లి అన్ (అనగా, నాడీకణములు కూడుకొను స్థలము)నకు కలుగు వ్యాధివలన నిది సంభవించును. ముఖమునకుగాని, తలకుగాని యేదైన చురుకుతగులుటవలన ఈ వ్యాధి కలుగవచ్చును. మధ్య వయస్సులో ఈ వ్యాధి తరుచుగా సంభవించును. దీని లక్షణములను, చికిత్సనుగూర్చి (న్యూరోసర్జరీ యను సంశ్లముపైన వ్రాసిన 31-వ అధ్యాయము చూడుము).

'స్ట్రోసిస్', 'సైకోస్ట్రోసిస్'

నరముల వ్యాసార సంబంధమైన వ్యాధులకు స్ట్రోసిస్ అని పేరు. పారంపర్యముగనో, దేహస్థితినిబట్టియో యిది వచ్చును. దీనికి నిజమైన కారణమేమో నిర్ణయించ వీలుకాదు. ఈ స్థితివలన రోగి తన వ్యాధిని గూర్చిన ఆంతరంగిక చింత అధికమగుటవలన, కనబడుచున్న చిన్నచిన్న చిహ్నములను పెద్దవిచేసి తలంచుటకును, తనలో లేని చిహ్నములను ఊహించుటకును, ఆరంభించును. రోగికి భయముపుట్టి మనోస్థితి చెడును. దీనివలన వాంతి, డోకు, అబీర్లవ్యాధి, అతి విరేచములు, మలబద్ధకము మొదలగు జబ్బులేర్పడును. రోగినిపట్టి బాధించుచుండిన ఈ భయమును, చింతయు శరీరములోని, మనస్సులోని నరములు అలసిపోవునట్లుచేసి రోగిని శ్రుంగజేయును.

ఛికిత్సయు, పరిచర్యయు:-దేహస్థితిని సరిగా పరీక్షించి, వ్యాధికి కారణము నిర్ణయించి, ఏవైన తొందరులున్నయెడల వానిని సవరించవలెను. రోగికి సరియైన సంగతులను తెలియచేసి, భయమును తొలగించవలెను.

¹ Sulphonamides.

² Tic douloureux.

³ Neuroses.

⁴ Psychoneuroses.

¹ Anesthesia.

² Hyperesthesia.

³ Paresthesia.

⁴ Analgesia.

నైఃస్థీయము:—ఇది శరీరతత్వమునందు కనబడు విపరీతలక్షణము. ఇది అనేక సంవత్సరములనుండి అదృశ్యమై యుండియుండవచ్చును. రోగి యందు ఏవో కొన్ని భయములుండును. చీకటినిగూర్చి, వ్యాధినిగూర్చి, కొన్ని విధములైన ఆహారములనుగూర్చి, భయముండవచ్చును. తుదికు ఈ భయమే అతనిని లొంగదీయును. కొందరికి కొన్ని దురభ్యాసములు అనగా వస్తువులను తాకుట, దొంగిలించుట మొదలగు వాడుకలుండును. ఇట్టి రోగులకు బహునేర్పుతోను గ్రహింపుతోను ఓర్పుతోను చికిత్సచేయవలెను.

ఎండబెట్ట

మెదటిలో వేడిని క్రమపరచు భాగము క్రుంగుటచేత ఎండబెట్టతగులును. అధికోష్ణము చాలకాలము తగిలినప్పుడు ఇది సూర్యుని తాపము వలన కలిగినట్లయిన, దీనిని ఎండబెట్ట యందును. ఇది క్రమేణగాని, అకస్మాత్తుగాని కలుగవచ్చును.

లక్షణములు:—ముఖ్యలక్షణము లేవనగా ముచ్చరమైన తలనొప్పి, తలదిమ్మ, అలత, ఊకు, వాంతి, అతివిరేచనములు, దేహాష్ణము 103° — 110° F. లేక యెక్కువ యుండవచ్చును. దీని తరువాత కొన్ని సార్లు కొల్యాప్స, గాఢమూర్ఛ కలుగవచ్చును. చర్మము ఎండి పొడిగా నుండును; నాడినిండుగను వడిగనుండును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—ఉష్ణోగ్రత తగ్గించుటకు తలకు మంచుకట్టవలెను; మంచునీళ్లన్నానము లేక 'కోల్డ్ పాక్' చేయించవలెను. ఇట్లు చేయుచుండగా, రక్తప్రసరణము ప్రేరేపించబడునట్లు తీవ్రముగా రాపిడి కలుగునట్లు రుద్దవలెను. వినరుటవలన మంచి చల్లదనము కలుగును. కొన్నిసార్లు మంచు, ఎనెమల నిచ్చుటవలన చాల మేలుకలుగును.

ఉష్ణోగ్రత 103° F. క్రిందికి దిగువరకు ఈ చికిత్స చేయుచునే యుండవలెను. నాడి బలహీనముగ నున్నట్లైన, చురుకుదనము పుట్టించు మందు లియ్యవలెను. ద్రవములను జాస్తిగ నియ్యవలెను. రోగి మ్రొంగలేనప్పుడు సేలైనును రక్తనాళములలోనికి సూదిద్వారా యెక్కించవలెను. శ్వాసకార్యము సరిగ జరుగనప్పుడు కల్పితరీతిగా శ్వాసించునట్లు చేయవలెను. రోగిచుట్టు గాలి బాగుగ ప్రసరించునట్లు నర్సు చూడవలెను.

ఎండవలని అలత:—ఇది యెండబెట్ట తేలికగ తగులుటవలన కలుగును. దీని ముఖ్యలక్షణము, ఉష్ణము ఉండవలసిన దానికంటె తక్కువగ నుండును. ఇట్టిస్థితిలో దేహమునకు వేడి తగలనిచ్చి, ఉడుకుద్రవము లియ్యవలెను.

అధ్యాసము 23

అంటువ్యాధులు

ఒకరినుండి మరియొకరికి వ్యాపించు రోగములకు అంటువ్యాధులని పేరు. జంతువర్గమునకుగాని, ఉద్భిజ్జవర్గమునకుగాని చేరిన అతి సూక్ష్మ జీవులు మన దేహములో ప్రవేశించును. ఈ జీవులు దేహములో పెరిగి విస్తరించును. ఇవి టీష్యూలను పాడుచేయు టాక్సిన్స్ అను విషములను బుట్టించును. ఈ విషములు రక్తములోచేరి, దేహముయొక్క పలుభాగములకు కొనిపోబడి, కొన్ని అనయవములకు మిక్కిలి హానికలిగించును. ఉదాహరణముగా ధనుర్వాతము (టెటనస్) అను వ్యాధిలో నాడి మండలమునకును, డిఫ్టీరియ యను వ్యాధిలో గుండెకును జబ్బు కలుగ చేయును.

ఒకరినుండి యింకొకరికి వ్యాపించేడు వ్యాధులయొక్క సూక్ష్మజీవుల శాస్త్రము—సంగ్రహింపబడినది.

ఈ సూక్ష్మజీవులు మూడు తరగతులుగ విభజింపబడినవి.

1. ఉద్భిజ్జములు:

- బాక్టీరియ (అనగా, విషజ్వరము, బొబ్బల రోగము లేక ప్లేగు, కుష్ఠరోగము, క్షయరోగము వీనిని బుట్టించు క్రిములు).
- ఫంగై—కుక్కగొడుగు (తామర, మైసిటోమ యను చర్మ వ్యాధులను కలిగించు క్రిములు).

2. జంతువర్గములు:

- ¹ప్రోటోజోఅ, ఏకాణువుగల జంతువులు (అమీబిక్ రక్తవిరేచనములు, మలేరియా, కాల అజోర్ అను వ్యాధులను కలిగించు క్రిములు).

b. పురుగులు (కొంకిపురుగులు, నారిపురుగులు మొదలగునవి).

c. కీటకములు (గజ్జిపురుగులు, పేలు మొదలైనవి).

3. వైరస్ అను విషక్రిములు:

ఇవి సాధారణమైన భూతదర్పణము ద్వారాకూడ చూడలేనంత చిన్నవిగాన, వీని స్వభావము సరిగా గుర్తించజాలము. వీనివలన వ్యాపించు ముఖ్యమైన వ్యాధులేవనగా, మశూచి, యెల్లొఫీవర్, డెంగెజ్వరము, ఇన్ ఫ్లు యెంజా జ్వరము.

రోగక్రిమి దేహములో ప్రవేశించినది మొదలు, వ్యాధి లక్షణము లగుపడువరకు పట్టుకాలమును ఇన్ క్యుబేషన్ కాలమందురు. ఒకొక్క వ్యాధినిబట్టి ఈ కాలపరిమితి మారును ఒకే స్థలములో అనే కులకు ఒకే రోగము తగిలినయెడల దానిని ఎపిడెమిక్ (అంటువ్యాధి) యందురు. ఏదైన ఒక వ్యాధి ఒక సంఘపు జనులకు ఎడతెగకుండ తగి లినయెడల, దానిని పాండెమిక్ వ్యాధి యందురు. ఏదైన ఒక వ్యాధి ఒక స్థలములోని కొద్దిమంది ప్రజలకు అప్పుడప్పుడు తగులుచుండిన, దాని స్ఫూరాడిక్ వ్యాధి యందురు. ఏదైన ఒక ఎపిడెమిక్ వ్యాధి భూమిమీద చాలదూరము వ్యాపించెనేని దానిని పాండెమిక్ అందురు. ఈ క్రింది యుదాహరణములు చూడుడు. ఇండియా దేశములో అనేకభాగములందు విషజ్వరము 'ఎండామిక్'గ నున్నది. కాలర కొన్నిస్థలములలో 'స్ఫూరా డిక్'గ నుండునుగాని, ఎప్పుడో ఒకప్పుడు 'ఎపిడెమిక్'గ నుండును. 1918-న సం॥లో 'ఇన్ ఫ్లుయెంజా' అను జ్వరము 'పాండెమిక్'గ వచ్చెను.

ఒకడు తనకు తగిలిన వ్యాధి నెదిరించి, నిరోధించగలిగినయెడల, వానియందు 'రక్షణశక్తి' యున్నదని చెప్పుదురు. ఈ రక్షణశక్తి రెండు విధములైనది. స్వభావసిద్ధమైనది; కల్పితమైనది. వంశ పారంపర్యముగను, జాతీయముగను, వయస్సునుబట్టియు వచ్చినచో దానిని 'స్వభావ సిద్ధమై నది' యని యందురు. వాక్సీన్స్, ఆంటిసీరమ్స్ వలనను, ఏదైన ఒక రోగము వచ్చుటవలనను, సంపాదించుకొనిన దానిని 'కల్పిత రక్షణ శక్తి' యని యందురు. సూక్ష్మజీవులవలన సంభవించిన ఏదైన ఒక రోగమునుండి

¹ Epidemic.

² Endemic.

³ Sporadic.

⁴ Pandemic.

⁵ Immunity.

యొకడు స్వస్థతవడుచుండగా, వాని రక్తములో 'ఆంటిబాడీస్' అను పదార్థములు కొన్ని పుట్టుచుండును. ఈ ఆంటిబాడీస్ విషక్రిములనుగాని, వానివలన పుట్టిన విషములనుగాని యెదుర్కొనును. ఒకసారి వ్యాధి వచ్చినప్పుడు కావలసినన్ని ఆంటిబాడీస్ పుట్టినందున రెండవసారి ఆ వ్యాధిరాదు. కొందరికి పుట్టినప్పుడే వారి రక్తములో ఒకానొక వ్యాధి ఆంటిబాడీస్ ఉండును. ఉదాహరణముగా కొందరికి దద్దు (తట్టమ్మ) పోయనే పోయదు. ఎందుకనగా ఈ రోగక్రిములు దేహములో ప్రవేశించగనే, వాని నెదుర్కొని నాశనముచేయగల ఆంటిబాడీస్ పుట్టినప్పుడే యిట్టివారి రక్తమునందున్నవి. ఆంటిబాడీస్ ను ఉద్భవింపజేయుటకు మనుష్యులకుగాని, జంతువులకుగాని మృతక్రిములనైనను జీవించిన క్రిముల నైనను బాక్టీరియామొక్క టాక్సిన్స్ నైనను సూదిద్వారా వారి దేహము లోనికి ఎక్కింతురు. బాగుగానున్నవారికి ఇట్లు చేయుటవలన వారికిది రోగ నివారణోపయోగముగ నుండును. వ్యాధి తగిలినతరువాత వేసినయెడల, వారి దేహములో ఆంటిబాడీస్ వృద్ధియగుటకు సహాయపడును. 14-వ అధ్యాయము చూడుడు.

ఒకరినుండి మరియొకరికి వ్యాపించేడు వ్యాధులు వ్యాపించకుండ చేయుటకు, రోగక్రిము లెట్లు దేహములో ప్రవేశించి యెట్లు బయటికి పోవునో యను విషయములను మనము గ్రహించవలెను. క్రిములు లోపలికి ప్రవేశించుమార్గములను 'ప్రవేశద్వారములు' అనియు, బయటికి పోవు మార్గములను 'బహిష్కార్యద్వారములు' అనియు చెప్పెదరు. క్రిములు లోపలికి వెలుపలికి పోవువానిలో ముఖ్యమైన దారులేవనగా, శ్వాసమార్గము, అన్నవాహికమార్గము, జననేంద్రియమార్గము, మూత్రావయవముల మార్గము చర్మపుమార్గము. అంటు వ్యాధులలో నూటికి తొంభై (90%) శ్వాస, జీర్ణావయవముల మార్గమున కలుగుచున్నవని అంచనావేయబడినది. ఒకొక్కరకము రోగక్రిములు వాని కిష్టమైన ఒకొక్క అనుకూలమార్గ మున పోవగోరును. ఉదాహరణముగా, టైఫాయిడ్ విషక్రిములను చర్మము మీదవేసి రుద్దినను దానివలన కీడేమియు కలుగదుగాని మ్రింగినట్లయిన, ఎంటరీక్ జ్వరము రావచ్చును. అంటు వ్యాధిగల రోగి దేహమునుండి క్రిములు విశేషముగా బయలుదేరి, ఆరోగ్యముగానున్న వారిలో ప్రవేశ

¹ Antibodies.

² Portal of entry.

³ Portal of exit.

శించవచ్చును. అవి రోగులదేహమునుండి వినర్జింపబడును. (1) మల మూత్రాదులు, కళ్ళై, గాయములనుండి కారు చీము, దద్దురు మొదలగు వానిద్వారా లేక (2) పురుగులు మొదలైనవి కుట్టుటద్వారా బయటికి రావచ్చును. రెండవ విధమునుబట్టి, పురుగులకు మాత్రము అంటు వచ్చునుగాని—మనుష్యులకు ఆ విషప్రాణులను ఇచ్చుటకు ఆ పురుగులకు శక్తియున్నది.

క్రిములుచేరి అంటుగలిగియున్న రోగులును, క్రిమివాహకులును అంటువ్యాపించుటకు సాధారణముగా ముఖ్య కారకులైయున్నారు. సాధారణముగా క్రిమివాహకులు క్రిములకు తావిచ్చుదురుగాని రోగ రహితులై యుందురు.

ఒండొరులు తాకుటవలననో, మరేరీతిగానైన వారికి సంబంధము కలుగుటవలననో, ఆహార పానీయములవలననో, కీటకములవలననో, చర్మము మీది గాయములవలననో ఒకరినుండి మరొకరిలోనికి అవి ప్రవేశించును.

ఒకడు మరొకరినిని తాకుట అనగా, ముద్దుపెట్టుకొనుట, కరస్పర్శ చేయుట, రోగక్రిములున్న రోగి మాటలాడినప్పుడును, దగ్గినప్పుడును, తుమ్మినప్పుడును అతనినుండి బయటికివచ్చు క్రిములను పీల్చుకొనుట మొదలైన కార్యములని గ్రహించవలెను. దీనినే 'డైరెక్ట్ కాంటాక్ట్' అందురు. ఇట్లు నేరుగా రోగిని తాకకపోయినను రోగి తాకినవస్తువులను ఆరోగ్య వంతుడు తాకవచ్చును. ఉదాహరణముగా రోగి ముట్టుకొనిన పుస్తకము, ఆటవస్తువు, పాత్ర, త్రాగెడుగిన్నె, పడక, దుస్తులు మొదలగువాటిని మరొకడు తాకవచ్చును. దీనివలన అతనికిని రోగము తగలవచ్చును. దీనిని 'ఇండైరెక్ట్ కాంటాక్ట్' అందురు.

ఆహారము, నీళ్లు, ముఖ్యముగా పాలు—మొదలగునవి ఈగలవలన నైనను క్రిమివాహకములవలననైనను అంటుపడవచ్చును. బజారులో మూతలేకుండ గాలికి తెరచియుంచు తీపివస్తువులు ఈగలమూలమున నంటుపడును. మరుగు దొడ్లుగ వాడినస్థలములలో పండింపబడిన తాజా పండ్లు, కూరగాయలు ఆ భూసారమువలన అంటుపడును.

తాకుడువలనగాని, కుట్టుటవలనగాని పురుగులు విషక్రిములను ఒకరి నుండి మరొకరిలో ప్రవేశింపజేయును. పేగునందు మిన్నల్లులు, మతే

రియా జ్వరమునందు దోమలు, రిలాప్సింగ్ జ్వరమునందు పేలు కుట్టి ఈ రోగములను వ్యాపింపజేయును. ఆంత్రిక్స్, ధనుర్వాతము (టెటాన్) ఎరిసిపలస్, సిఫిలిస్ మొదలగు వ్యాధులక్రిములు చర్మమునందలి పగుళ్లు మూలమున లోపల ప్రవేశించును.

ఒకరినుండి మరొకరికి వచ్చు వ్యాధులను నివారించు విధము.

మొదట క్రిములెట్లు వ్యాపించుచున్నవో మనము నేర్చుకొనినతరువాత, అవి వ్యాపింపకుండ చేయువిధమునుగూడ తెలిసికొనవలెను. దీనిని చేయుటకు నాలుగు పద్ధతులుగలవు. అవేవనగా (1) తెలియజేయుట (2) అంటురోగములనుండి రక్షణశక్తిని కలిగించుట (3) రోగిని ప్రత్యేకించుట (4) డిస్ యిన్ ఫెక్ట్ (అనగా క్రిమినాశనము) చేయుట.

(1) తెలియజేయుట అనగా, అంటువ్యాధి ప్రబలియున్న సంగతి ఆరోగ్య శాఖాధికారులకు వెంటనే తెలుపుట. మన దేశములో నిట్టి అంటువ్యాధులనుగూర్చి తెలియజేయకుండ దాచియుంచుటకు జనులు అలవడియున్నారు. ఇది అజ్ఞానము, అజాగ్రత్త, స్వార్థపక్షవలన కలిగిన బుద్ధి. దీనివలన ఆరోగ్యవంతులు తీవ్రమైన అంటువ్యాధులనుండి రక్షణోపాయములను పొందకుండ వానికి లొంగిపోవుచున్నారు. సంఘమునకు తానొక ఆరోగ్య శాఖోద్యోగినియని నర్సు భావించుకొని, తెలిసిన అంటు వ్యాధులనుగూర్చి వెంటనే అధికారులకు రిపోర్టు చేయవలెను. ఇతరులు నిట్లు చేయులాగున వారిని తద్బీతు చేయవలెను. ఇట్లు చేయుట వలన సంవత్సరమునకు వేలకొలది జనుల ప్రాణములను సంరక్షించవచ్చును.

(2) రోగమునుండి రక్షించుశక్తిని కలిగించుట మరొక పద్ధతి. వాక్సిన్స్, ఆంటిసీరమ్, మూలమున ఈ శక్తిని గలిగించవచ్చును. ముఖ్యముగా, మశూచి, వాంతిభేది, విషజ్వరము, డిఫ్టీరియ, కాలర మొదలగు అంటువ్యాధులను పైజెప్పినవాని మూలమున ప్రత్యేకముగా నివారించవచ్చును.

(3) రోగులను ప్రత్యేకించుట అనగా, ఏదైన ఒక అంటువ్యాధి తగిలిన రోగులను, వారికి ఉపయోగించిన వస్తువులను, కొద్దికాలము క్రిందటనే యిట్టి వ్యాధికి లొంగినవారిని ప్రత్యేకించవలెను. క్రొత్తరోగుల మూలమునకూడ రోగక్రిములు ఇతరులకు వ్యాపించవచ్చును.

1 Carriers.

2 Direct contact.

3 Indirect contact.

అంటురోగులను ఇండ్లలోనైనను, వైద్యశాలలోనైనను ప్రత్యేకించి యుంచవచ్చును. అంటురోగములుగలవారిని పరామర్శించు నియమములను తీర్చితి పొందుచున్న నర్సు జాగ్రత్తగా నేర్చుకొని, నేర్చుకొనిన విషయములను మనస్సాక్షి పూర్వకముగా ననుసరించినయెడల, ఇండ్లలో సులభముగ ఇట్టి రోగులవిషయమై జాగ్రత్త తీసికొనగలదు. లేదా కుటుంబములో బాధ్యతగలిగిన ఒకరికి అట్లు చేయుటకు నేర్పవచ్చును.

ఎక్కువ అంటుగలిగిన వ్యాధులు అనగా మశూచి, ఆల్బర్న, తట్టర్న, ఇన్ఫ్ల్యుయెంజ్ మొదలగు వ్యాధులుగల రోగులను ప్రత్యేకమైన గదులలో నుంచవలెను. కాని ఒకేరకపు వ్యాధిగల వారినందరిని ఒకేగదిలో

41-వ పటము

పెట్టినను పెట్టవచ్చును. ఉదాహరణముగా ఆల్బర్న పోసినవారిని ఒక గదిలోను, తట్టర్న పోసినవారిని మరియొక గదిలోను నుంచవచ్చును. ఈ పద్ధతిప్రకారము ఒకే నర్సు అనేకమంది రోగులకు పరిచర్య చేయవచ్చును. ఈ సందర్భములో 'మెడికల్ అసెప్సిస్' గమనించవలెను. ఇది 'సర్జికల్ అసెప్సిస్'కు వ్యతిరేకమైనది. రెండవదానియందు రోగులకు అంటుతగలకుండ కాపాడుదురుగాని, మొదటిదానియందు రోగినుండి మరియొకరికి అంటు వ్యాపించకుండ ఆపుటకు ప్రయత్నించుదురు. శస్త్రము చేయునప్పుడు నర్సు తన్ను తాను శుభ్రముగా నుంచుకొనునట్లే అంటువ్యాధిగల రోగులను పరామర్శించుచుండగా, ఆ వ్యాధి తనకు తగలకుండ

తన్ను తాను కాపాడుకొనవలెను. మెడికల్

అసెప్సిస్ ప్రకారము నర్సు తానొక రోగినిగాని, అంటుతగిలిన వస్తువులను గాని తాకిన వెంటనే తన చేతులను అతిజాగ్రత్తగా కడుగుకొనవలెను. ఇట్లే అంటుపడిన వస్తువులన్నిటిని తిరిగి యితర రోగులకు ఉపయోగించక ముందు వానిని వాడినవెంటనే డిస్ యిన్ ఫెక్ట్ చేయవలెను. నర్సు తన

¹ Medical asepsis.

² Surgical asepsis.

పనిని చేయుచుండగా రోగిని చాలకాలము తాకవలసి వచ్చినప్పుడు అనగా స్నానముచేయించుట, ఎనెమనిచ్చుట మొదలగు పనులు చేయునప్పుడు ఒక గౌను వేసికొనును. ఆ గౌనును వేసికొనుటకును, తీసివేయుటకును ఒక ప్రత్యేకమైన నేర్పుకలదు. నర్సు దాని ననుసరించి గౌను ధరించవలెను. అదే అంటువ్యాధిగల రోగులకు పరిచర్య చేయుచుండగా, నర్సు అదే గౌనును ధరించవచ్చును. లేక ఒక్కొక్క రోగికి ఒక్కొక్క క్రొత్త గౌను వేసికొనవచ్చును. ఈ గౌనును రోగుల గదిలో ఏదైన ఒక చీలకుగాని, వంకెకుగాని తగిలించి యుంచవలెను. అప్పుడు అంటుపడిన భాగము వెలుపలికి ఉంచవలెను. గది వెలుపలనైనను దానిని తగిలించవచ్చునుగాని, అప్పుడు శుభ్రమైన భాగమునే బయటనుంచవలెను. ఒక్కొక్క గదిలో ఒక బేసినునిండ డిస్ యిన్ ఫెక్ట్ లోషను, చేతులు శుభ్రము చేసికొనుటకై సబ్బు, నీళ్లు, బ్రష్ ఉండవలెను.

గౌను వేసికొను విధము:—గౌను వేసికొనుటకు నర్సు తన శుభ్రమైన రెండు అరచేతులను ఒకటిగచేర్చి పటములో చూపబడిన రీతిగా, గౌను మడతలలో పెట్టి తగిలించిన వంకెనుండి తీసి, చేతులను మొదట దూర్చును. (41-వ పటము చూడుము) పిమ్మట మెడపట్టెడను బిగించుకొనును. ఇది క్రిములు లేకుండ నుండునని మనము తలంచవలెను. వెనుక భాగమున సర్దుకొని నడుము పట్టి (బెల్టును) కట్టుకొనును. ఇక గౌనును తీసివేయుటకై, మొదట బెల్టును ఊడదీయును. ఇప్పు డిది అంటుతగిలి యుండునని మనము గ్రహించవలెను. కావున దీని నంటుకొనిన తరువాత నర్సు తన చేతులను గడుగుకొని మెడపట్టి వదులుచేసి, గౌనును చిన్నగా విప్పివేయును. ఇట్లు చేయుచుండగా, దాని లోపలిభాగము అంటుపడకుండ జాగ్రత్తగానుండును. తరువాత భుజములమీది మడతలను ఒకటిగా మడిచి, అంటుపడిన భాగమును వెలుపలనుంచి, గౌనును గదిలో వంకెకు తగిలించవలెను. నర్సు దీనికితరువాత ఏదైన వస్తువునుగాని, ఎవరినైననుగాని తాకకముందు తన చేతులను శుభ్రముగా కడుగుకొనవలసినది. గది వెలుపల శుభ్రముచేయు స్థలము తప్ప, తక్కిన స్థలముం తయు శుభ్రమైనదని యెంచవలెను. —

తామర, గజ్జి, ఎంటరిక్ జ్వరము, రక్తవిరేచనములు, టెటనస్ (ధనుర్వాతము) మొదలగు అంటువ్యాధులున్న రోగులను జనరలు వార్డుల

లోనే ప్రత్యేకించవలెను. వారి పాత్రలను వారిపడకల ప్రకారనే ప్రత్యేకముగా నుంచవలెను. వారికి పరిచర్యచేయు నర్సు గాను వేసికొనవలెను. ఇతరవిషయములలో ప్రత్యేకమైన గదులలో ప్రత్యేకించిన రోగులవలెనే వీరినిగూడ పరామర్శించవలెను.

(4) అంటువ్యాధులు వ్యాపించకుండ చేయుటకు డిస్ యిన్ ఫెక్షన్ నాల్గవపద్ధతి. ఇక్కడ డిస్ యిన్ ఫెక్షన్ ననగా, వ్యాధి బీజములను నాశనము చేయుట యని యర్థము. వేడిమి, సూర్యుని వెలుగు, డిస్ యిన్ ఫెక్టెంట్స్, వీని మూలమున ఈ పనిని చేయవచ్చును. డిస్ యిన్ ఫెక్ట్ చేయవలసిన వస్తువేదో దానినిబట్టి వాడవలసిన పద్ధతియుండును.

పాత్రలు, పింగాణిపాత్రలు, పడకగుడ్డలు, తువాళ్లు మొదలైనవానిని 10 నిమిషములు ఉడికించి లేక 5% బలముగల కార్బాలిక్ సాల్యూషనులో గాని, 2% బలమైన 'లైసాల్'లో 1 గంటసేపుగాని యుంచి డిస్ యిన్ ఫెక్ట్ చేయవచ్చును.

మలము, కళ్లై, మూత్రము—వీనిని వీని సమభాగములుగల 5% క్లోరైడ్ ఆఫ్ లైమ్, లేక 5% కార్బాలిక్ లేక 2% లైసాల్ పోసి, ఒక గంట సేపు మూసియుంచిన చాలును. ఈ మిశ్రమమును పలుమారు కలియ బెట్టుచుండవలెను. అప్పుడు డిస్ యిన్ ఫెక్టెంట్ తో ఈ విషక్రిములు కలిసి నందున నాశనము కాగలవు.

ముక్కు, నోరు, గొంతు—వీనినుండి స్రవించుద్రవములను కాగితము లలోగాని గుడ్డలలోగాని చుట్టిపెట్టి వెంటనే కాల్చివేయవలెను. కాగితముతోచేసిన ఒక సంచిని పడకప్రక్కన పిన్నతోగ్రుచ్చి, పై చెప్పిన ద్రవములనుబట్టిన కాగితములను, గుడ్డ ముక్కలను చేర్చియుంచి, తరువాత ఆ సంచినట్లే తీసికొనిపోయి కాల్చివేయుట మంచిది. ముఱికియైన కట్టుగుడ్డలను, మిగిలిన మెతుకులనుగూడ కాల్చివేయవలెను.

పడక మెత్తలు, దిండ్లు మొదలైనవానిని బాగుగా బ్రష్ చేసి విదిలించి, ఒక దినమంత ఎండలోవేయవలెను. కంబళ్లను ఒక దినమంత ఎండలో వేసి, ఉదకవలెను. వేడినీటి బుడ్లు, మంచుతిత్తులు, స్టై తెస్కోపు, రబ్బరు ఉంగరములు, రబ్బరు దుప్పట్లు—వీనిని సబ్బునీటితో బాగుగా రుద్ది కడిగి, వీలైన తగిన అంటిసెప్టిక్ లోషనులో ముంచి పిండవలెను.

మంచపుచట్రము, మంచము, ప్రక్క వేయు బల్లలు, కొయ్యసామానులు, కిటికీలు—వీనిని సబ్బు, వేడినీటితో కడుగవలెను. గోడలకు సున్నము కొట్టవచ్చును. నేలను 5% కార్బాలిక్ లేక 2% లైసాల్ తో కడుగవలెను. రోగుల గదిని 24 గంటలవరకు బాగుగా గాలి వీచునట్లు తెరచియుంచవలెను.

పడకచట్లను 10 నిమిషముల సేపు పొంగించి, 5% కార్బాలిక్ లేక దీనికి సమానమైన యితర డిస్ యిన్ ఫెక్టెంట్ మందు నీళ్లలో ముంచవలెను. మూతవేసి యుంచిన లోహపుపాత్రలను కల్లెకొరకు ఉపయోగించునప్పుడు వానిలో 5% కార్బాలిక్ లేక 2% లైసాల్ మందు నీళ్లుండవలెను. వానిని ప్రతిదినము ఖాళీచేసి పొంగించవలెను. పాత్రలలోని తడిని పీల్చుకొనునట్లు కాగితపు ముక్కలనుగాని, రంపపు పొట్టునుగాని వాని యడుగున పోయుట మంచిది. ఫిక్కుట పాత్రలలోని కల్లెను, ఎంగిలిని ఒక కాగితముమీద కుమ్మరించి, ఆ కాగితమును మడిచి కాల్చివేయవలెను. కల్లెను, ఎంగిలిని ఉమియుటకు కాగితపు గిన్నెలను చేసి వానిని ఆ యెంగిలితోనే కాల్చివేయుట మరి శ్రేష్ఠమైన పద్ధతి.

ఒక రోగిని డిశ్చార్జి చేసి, వైద్యశాలనుండి యింటికి పంపుటకుముందు, స్నానముచేయించి, తల శుభ్రముగ దువ్వి, శుభ్రమైన గుడ్డలు తొడిగి పంపుట మంచిది.

ముఖ్యమైన సలహాలు, హెచ్చరికలు

1. రోగిని అంటుకొనిన తరువాత ప్రతిసారి చేతులు కడుగుకొనవలెను.
2. ఒక్కొక్క వ్యాధి బీజము ప్రవేశించుమార్గమును, వెలుపలికి వచ్చు మార్గమును నిశ్చయముగా తెలిసికొని యుండవలెను.
3. రోగక్రిములు శ్వాసనాళమార్గముద్వారాను జీర్ణావయవమార్గములద్వారాను వెలుపలికి వచ్చునట్టి రోగములతో జాస్తిగ బాధపడుచుండు రోగులను పరామర్శించుచుండగా, నర్సు నోటికి, ముక్కుకు 'మాస్కు' వేసి కొనవలెను.

4. నర్సు తనచేతులతో ముఖము తాకకుండనుండుటకును, భోజనము చేయకముందు చేతులు తప్పక కడుగుకొనుటకును జ్ఞాపక ముండు కొనవలెను.

బాక్టీరియవలన కలుగు వ్యాధులు

ఆంత్రిక్స్ ఇది పెంపుడు జంతువులయొక్క వ్యాధి. ¹ఆంత్రిక్స్ బసిల్లస్ వలన కలుగుచున్నది. ఈ వ్యాధివలన చనిపోయిన జంతువుల ఉన్నిని, చర్మమును తాకుటమూలమున ఈ రోగము మానవునికిని సంభవించును. అంటుపడిన ఔరపు బ్రష్టులుకూడ వ్యాధికి కారణములగును. దీని ఇంక్యుబేషన్ కాలము 7 దినములు. చర్మము, శ్వాసనాళములు, జీర్ణావయవములు—వీనిమూలమున రోగక్రిములు లోపలికి ప్రవేశించును.

లక్షణములు:—రోగక్రిములు ప్రవేశించు ద్వారములనుబట్టి, వ్యాధి మూడువిధములుగా నుండును. చర్మముద్వారా అంటు లోపలికిపోవు నప్పుడు, ఏ స్థలమునపోయినదో ఆ స్థలమున చర్మము పొక్కి త్వరగా బొబ్బయై చీముపట్టును. అంటుకు తోడుగా జ్వరము, వాపు వచ్చును. అటుతరువాత శోషవాహికలవెంబడి వాపుచూపును. అంటు ముమ్మరముగానున్నయెడల ²సెప్టిసీమియ అను వ్యాధి ప్రబలమైనందున రోగి కొన్ని దినములలోనే మరణించును. శ్వాసనాళములగుండ అంటు లోపలికి పోయి, వ్యాధికలిగిన, దానిని 'ఉల్ సార్టర్స్' వ్యాధియందురు. ఇది బ్రాంకైటిస్ ను పోలియుండును. చనిపోవుటకుముందు కొన్ని గంటలవరకు రోగి బాగుగానేయున్నట్లుండును. జీర్ణావయవములమార్గమున వ్యాధి బీజములు లోపలికి పోవునప్పుడు ముమ్మరమైన ఎంటరైటిస్ (ప్రేగులు కందుట) ఆరంభమై, దానితోకూడ డోకు, కడుపులో నొప్పి, అతివిరేచనములు కలుగును. ఈ యాఖరి రెండు రకములు చాదాపుగా ఎల్లప్పుడు మరణకరమైనవే.

చికిత్సము, పరిచర్యయు:—³ఆంత్రిక్స్ ఆంటిసీరమ్ అను దానిని పెద్ద మోతాదులుగా రక్తనాళములలోనికిని, చీము చేరియున్న బొబ్బచుట్టును ఆరంభదశలో నిచ్చుటయే చర్మసంబంధమైన వ్యాధికలిగిన చికిత్స. వాపు తగ్గువరకు సల్ఫోతయోజోల్ మందునిచ్చిన ఫలితము కలుగును. దీని సంబంధమైన యితరవ్యాధులకు తృప్తికరమైన చికిత్సలేదు.

నివారణము:—రోగిని ప్రత్యేకమైన గదిలోగాని, వైద్యశాల జనరలు హాల్లోగాని దూరముగా ప్రత్యేకించి యుంచవలెను. చీముకారిన గుడ్డ

¹ Anthrax ² Septicemia. ³ Wool sorter's disease.

⁴ Anthrax antiserum.

లన్నిటిని కాల్చివేయవలెను. ఉపయోగించు సామానులన్నిటిని డిస్ యిన్ ఫెక్ట్ చేయవలెను.

¹గాస్ గాంగ్రిన్:—ఎరువు వేసి సారవంతముచేసిన నేలవలన అంటుపడిన గాయములకు సంబంధించిన అంటువ్యాధిని 'గాస్ గాంగ్రిన్' అందురు. 'వెల్చ్ బసిల్లస్' అను క్రిములు ఈ రోగమునకు కారణము. ఈ వ్యాధి యెంతకాలము అంతర్గతముగానుండి బయటపడునో తెలియదుగాని, దీని ఇంక్యుబేషన్ కాలము కొన్ని గంటలుమాత్రమై యుండవచ్చును. గాయములద్వారా కండరము, టిష్యూ ఈ వ్యాధికి మూలస్థానములు. ఈ వ్యాధి క్రిములు, గాయములనుండి స్రవించు చీమునందును, రక్తమునందును, మనుష్య, జంతుమలమూత్రాదులందును, ఎరువువేసిన నేలలయందును కనబడును. ఇది సాధారణమైన వ్యాధికాదు. ఇది తరుచుగా, వీధులలో తగులు గాయములవలనను, ప్రేలెడు వస్తువులవలన తగులు గాయముల మూలమునను కలుగును. ఇట్టి గాయములు తగిలినప్పుడు టిష్యూలు నలిగిపోయినందున, రక్తము సరిగా ప్రసరించకుండుటవలన, హానికలుగును.

లక్షణములు:—సాధారణముగా జ్వరమువచ్చును; దానితోబాటు అసాధారణమైన వేగముతో నాడికొట్టుకొనును. గాయమున్న చర్మము చుట్టు రంగులురంగులుగా కనబడును. మాంసము కుళ్ళినట్లు దుర్వాసన కొట్టును. గాయపడిన టిష్యూలు గోధుమవర్ణము గలిగియుండును. ఆ చోట ఒత్తినయెడల కరకరమను శబ్దముండును. గాయమునుండి చెడు గాలి బుడగలుగా బయటికి వచ్చుట చూడవచ్చును. 'కాబట్', 'గైల్స్' అను శాస్త్రజ్ఞులు కనిపెట్టిన రోగలక్షణములేవనగా.—²డేహియాప్లతనుబట్టి నాడిగతి వేగముగానుండుట; నొప్పిలేకుండుట; మరణమానన్నమగువరకు తెలివి అధికముగానుండుట.

చికిత్సము, పరిచర్యయు:—గాయముచుట్టు చాలలోతుగ కోసి తీసి వేయవలెను; లేదా, పుండుపడిన అవయవమును సాంతముగా కోసి తీసివేసి, 'డేకిన్ సాల్యూషను'తో కడుగుట సాధారణముగా చేయచికిత్సలు. ద్రవా హారములను నోటిద్వారాను, కండరములలోనికిని రక్తనాళములలోనికిని విశేషముగా నియ్యవలెను. సల్ఫోతయోజోల్ వాడుట ప్రయోజనకరము.

¹ Gas gangrene.

² Welch bacillus.

³ Cabot.

⁴ Giles.

⁵ Dakins solution.

రోగనివారణ:—రోగిని జనరలు వార్డులో ప్రత్యేకించి పరుండబెట్టవలెను. నర్సు గాయములను గడిగి కట్టినప్పుడు క్లాస్ వేసికొనవలెను.

టెటనస్ (ధనుర్వాతము):—ఇది జంతువులయొక్క అంటువ్యాధి. కండరములు ఈడ్చుకొనుటవలన దీనికి ఈడ్చువాతము అను పేరుకలిగినది. ఇది ఇండియాలో సాధారణమైనవ్యాధి; దీనివలన అనేకులు చనిపోవుచుందురు. ఈ రోగక్రిములును, వాటి అండములును మనుష్యులయొక్కయు, జంతువులయొక్కయు మలమునందును భూమియందును ఉండును. అన్నవాహికలోనున్నపుడు దీనివలన అపాయమేమియులేదుగాని, లోతైనగాయములో చాల ఘాతైనవిషముపుట్టి, వ్యాధికి కారణమగును. ప్రసవమునకుతరువాత ఈ రోగము తరుచుగా వచ్చును. క్రొత్తగా జన్మించిన శిశువులలో బాడ్డునందలి ముటికివలన కలిగిన అంటుమూలమున ఈ వ్యాధి వృద్ధియగును. 'కాట్ గట్' దారము మూలమునను ఈ వ్యాధి విస్తరించునని తెలిసికొనబడినది. సాధారణముగా పశువులమూలమున ఈ అంటువ్యాధి వ్యాపించును. వ్యాధిగ్రస్తులనుండి, క్రిమివాహకులనుండికూడ ఈ వ్యాధి వ్యాపించును. చర్మములోని పగుళ్లద్వారా ఈ క్రిములు దేహములో ప్రవేశించును. ఇంక్యుబేషన్ కాలము మూడు దినములు మొదలు, మూడువారములవరకు నుండును. ఇంక్యుబేషన్ కాలము ఎంత తక్కువగనుండునో, వ్యాధి అంతముమ్మరముగా నుండును.

లక్షణములు:—వ్యాధి క్రమేణ ఆరంభమగును. మొదట తలనొప్పి, కొద్దిపాటి జ్వరము, నిద్రలేమి, అవయవములన్ని బిగుసుకొని పోవుట—ఇవి ప్రాముఖ్యమైన లక్షణములు. పిమ్మట దవుడలు పట్టుకొనుట, మ్రింగినప్పుడు నొప్పియుండుట మొదలగు లక్షణములు కనబడును. సూక్ష్మజీవులవలన కలిగిన విషము దేహములోని చలననాడులకు కొని పోబడును. వ్యాధి ముదురుకొలది, ఈడ్పులు అధికమగును. ఈడ్పు ముమ్మరముగా నున్నప్పుడు రోగి మడమలమీదను, తలమీదను విల్లువలె వంగిపోయి, కదులుటకుగాని, శ్వాసించుటకుగాని అశక్తుడై యుండును; ఈ సమయములో నతడు చనిపోయినను చనిపోవచ్చును; శబ్దములు, బలమైనవెలుగు, తాకిడి వీనివలన ఈడ్పులు రావచ్చును. ముఖమునందలి కండరములు ముడుచుకొనుటవలన రోగిముఖములో ఒకవిధమైన నవ్వు

కనబడును. ఈ సమయములో చెమట విస్తారముగా పోయును. వేదనను తగ్గించి శాంతి కలుగజేయు మందుల నిచ్చినప్పుడు తప్పగ మనస్సు తేటగ నుండును.

ఛికిత్సయు, పరిచర్యయు:—రోగిని ప్రత్యేకించ నవసరములేదు; మెడికల్ వార్డులో నుంచవచ్చును. సగము చీకటిగా నున్నగదిలో రోగి నుంచుట శ్రేయస్కరము. అవసరమైననేకాని, రోగిని తొందగచేయ కూడదు. పురీషనాళముద్వారా దేహాష్ణము తీయవలెను. గాయమున్నచోటు నిర్ధారణయైనయెడల, దానిని కోసివేసి టెటనస్ ఆంటిటాక్సినును పెద్దపెద్ద మోతాదులుగా వెన్నెముకలోనికిని, రక్తనాళములలోనికిని, కండరములలోనికిని సూదిద్వారా యియ్యవలెను. పై మూడు మార్గముల మూలమున ఒక్కొక్కమార్గమున దినమునకు కనీసము 10,000 యూనిట్లు ఆంటిటాక్సిను మూడుదినములవరకు ప్రతిరోజు ఇయ్యవలెను. తరువాత మోతాదులు తగ్గించి యియ్యవచ్చును. ఈడ్పులు తగ్గుటకు ఆవర్టిక్, 'క్లోరల్', లేక 'పెరాలిడైడ్' అనువానిని పురీషనాళముద్వారా నియ్యవలెను. ఈడ్పులు అధికముగా నుండిన, క్లోరోఫారమ్ నియ్యవచ్చును. మెగ్నీషియం సల్ఫేట్ ను కండరములోకి సూదిద్వారా ఇంజెక్షన్ వేయుటవలన మేలుకలుగును. 'సల్ఫిపిరిడిన్' కూడ ఇచ్చినయెడల కొంత ఫలితము గలుగును. 'వెన్నుపాము'ను కప్పుచున్న పొరకును, వెన్నుపాముకును నడుమనుండు నీరు తీసివేయుదురు. మూత్రము నిలిచిపోవుట వలనను, మలబద్ధకము మూలమునను తొందరలు కలుగకుండ మల మూత్రాదుల విసర్జన క్రమముగా జరుగునట్లు చూడవలెను. నోటిని గూర్చిన జాగ్రత్త యీ సమయములో చాల ప్రాముఖ్యమైనది. పోషణ కరమైనట్టియు, అధిక కలోరిక్ విలువగలిగినట్టియు ద్రవాహారము నియ్యవలెను. వ్యాధి ముమ్మరముగా నున్న రోగికి ముక్కుద్వారాను, పురీషనాళముద్వారాను ఈ పోషణ ద్రవముల నియ్యవలెను. పడక చట్రమునకు ప్రక్కన చెక్కలుపెట్టి అవసరమునుబట్టి రోగిని పడకుండ నుంచవచ్చును.

నివారణ:—లోతుగ పొడిచినట్టి గాయములు తగిలినప్పుడునుగాని, మన్నుగాయములు తగిలినప్పుడుగాని, వెంటనే ఆంటిటెటనిక్ నీరంను

¹ Catgut sutures.

¹ Chloral.

² Paraldehyde.

³ Sulphapyridine.

⁴ Spinal fluid.

ఇంజక్షన్ చేసి, రోగమును నివారించవచ్చును. గాయమునుండి తీసిన కట్టు గుడ్డలనుగాల్చి వేయవలెను.

కోరింతదగ్గు:—ఇది అపాయకరమైనదియు చాల అంటుగలదియు నైన వ్యాధి. ముఖ్యముగా పిల్లలకు వచ్చును. ప్రపంచమంతట వ్యాపించి, తరుచుగా శీతకాలములో వచ్చుచుండును. ఈ వ్యాధి ప్రారంభదశలో రోగి కళ్లెయందు బసిలస్ పెర్టసిస్ అను రోగక్రిముల మూలమున కలుగుచున్నదని తలంతురు. రోగిని నేరుగా తాకుటవలనగాని, రోగి చీమిడి, కళ్లె, వాంతి మున్నగువానిని తాకుటవలనగాని యీ వ్యాధి రావచ్చును. దగ్గినప్పుడు బయటకిపోవు ఉష్ణితుంపరుల మూలమున ఈ క్రిములు సులభముగా వ్యాపించును. దీని ఇంక్యుబేషన్ కాలము దాదాపు రెండు వారములు. ఈ రోగలక్షణములు కనబడి కోరింత దగ్గుగా నిర్ణయ మైన తరువాత రెండు వారములవరకు ఈ రోగము చాల తీవ్రముగా ఇతరులకు వ్యాపించును. సాధారణముగా ఒక్కసారి తగిలినవారికి వారి జీవితములో మరల ఈ వ్యాధి రాకుండ రక్షణశక్తి యేర్పడును.

లక్షణములు:—కోరింత దగ్గు సాధారణ దగ్గువలె జలుబుచేసి కొద్ది పాటి జ్వరముతో ఆరంభమగును. తుమ్ములు, దగ్గుండును. ఒక వార మైన తరువాత, కోరింత లక్షణములుగల కఠు-వాయి దగ్గు ఆరంభమగును. ఈ దగ్గు మీదమీద ఊపిరి యాడకుండవచ్చును. తిరిగి యూపిరి విడిచేటప్పటికి ఒక విధమైన కోడికూత దగ్గుపుట్టును. ఇట్లు తెరలు తెరలుగా వచ్చెడి దగ్గువలన బిడ్డ చాల బాధపడును; ముఖము నల్లబడును; నరములుబ్బును; కండ్లు ఉబ్బించును. ఆఖరున ఊపిరి తిరిగిరాగా, దానితోపాటు కళ్లె, తెమడ, వాంతి బయటికి వచ్చును. ఇట్లు ఈ దగ్గు తెరలు దినమునకు నూరు సార్లయినను రావచ్చును. పగటికంటె రాత్రులలో ఈ దగ్గు అధికముగా నుండును. ఏదైన మ్రింగినను, గొంతులో మంట, జిలపుట్టినను, నవ్వినను, ఏడ్చినను, ఉద్రేకముకలిగినను, ఈ దగ్గు రావచ్చును. ఈ దగ్గు ముక్కురముగా మూడు లేక నాలుగువారము లుండును. పిమ్మట దాని బలముతగ్గి, క్రమేణ అంతరించును.

ఈ కోరింత దగ్గువలన కలుగు ముఖ్యమైన కీడేమనగా, ఇది రోగిని బలహీనపరచి, ¹బ్రాంకొన్యమోనియ, క్షయ, మున్నగు కఠినమైన వ్యాధులకు సులభముగా లొంగునట్లు చేయును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—జ్వరము తగ్గునంతవరకు బిడ్డను పడకలో పరుండబెట్టుము; పిమ్మట సాధ్యమైనంతవరకు ఇతర బిడ్డలతో చేరనీయక బయట ప్రత్యేకముగా నుండనిమ్ము. ఆహారమును గమనించి పెట్టవలెను. దగ్గు తెరలువచ్చి, తరుచుగా వాంతి యగుచుండినయెడల, పొద్దు ఆగినతరువాత ఏదైన ఆహారము నియ్యవలెను. ఆహారములో కారము, ఘాటులేక కొంచెము చేప్పగా నుండవలెను. అతి వేడిగాగాని, అతి చల్లగాగాని యుండకూడదు. ద్రవాహారములకంటె, మెత్తని యాహారము లిచ్చిన నవి అంతత్వరగ వాంతికావు. కడుపుచుట్టు పట్టీవేసి కట్టుటవలన ఒలు బీజము రాకుండ సహాయపడును. దగ్గు తెరలు తగ్గించుటకు వైద్యుడుచెప్పిన ఉపశాంతిమందులు వాడవచ్చును. టింక్చర్ బెన్జోయిన్ ఆవిరి లోపలికి పీల్చుకొనునట్లు చేయుదురు. క్రొత్తగా సిద్ధముచేసిన పెర్టసిస్ వాక్సిన్ రోగకాల పరిమాణములు తగ్గించును. కోరింతదగ్గువలన కలుగు సంకర వ్యాధులేవనగా, బ్రాంకొన్యమోనియ, గుండె విస్తరించుట, ఈడ్పులు, ఒలుబీజము.

నివారణము:—జనరల్ వార్డులో రోగిని ప్రత్యేకించుము. రోగి విసర్జించు చీమిడి, కళ్లె, వాంతి మొదలగు వానిని డిస్ యిన్ ఫెక్ట్ చేయవలెను. పాత్రలు, పడకగుడ్డలు, పడక, రోగియుండుగది—వీనిని నియమించబడిన ప్రకారము డిస్ యిన్ ఫెక్ట్ చేయవలెను.

డిఫెన్సరీయ:—ఇది అంటువ్యాధి. గొంతురాచుట, ఒకవిధమైన గోదుమరంగు తెలుపురంగుగల అమత్వచ గొంతులో నేర్పడుట ఈ వ్యాధి గుర్తులు. ఈ వ్యాధి క్లెబ్స్ లెఫ్లర్ బసిలస్ అను సూక్ష్మజీవులవలన కలుగును. ఇది యీ దేశములో సాధారణమైన రోగముకాదు. 2—5 సం॥ల వయస్సుగల చిన్నపిల్లలు ఈ వ్యాధికి సులభముగా లొంగిపోదురు. 'షిక్' పరీక్షవలన పిల్లలు ఈ వ్యాధికి లొంగిపోదురో లేదో యను విషయమును తేల్చవచ్చును.

¹ Bronchopneumonia. ² Pertussis vaccine. ³ Klebs-Loeffler bacillus.

⁴ Schick test.

నీమపందికొక్కును చంపగలుగు నటువంటి డిఫ్తీరియ టాక్సిను, 'మిని మల్ మోతాదులో 1/50 వంతున తీసికొని డైల్యూట్ చేసి, ఈ డైల్యూట్ చేయబడిన టాక్సినులో 0.2 cc. ల మోతాదును కొంచెము క్రిందుగనున్న ముంజేతి చర్మములోనికి ఇంజెక్ట్ చేసి పై పరీక్ష చేయుదురు. బిడ్డ యీ వ్యాధికి లొంగునదైనయెడల, 24-48 గంటలలో ఆ చోట నొక యెఱ్ఱని మచ్చ కనబడును. కనబడినచో 'టాక్సాయిడ్ లేక టాక్సిన్ - అంటి టాక్సిన్ చికిత్స చేయవలెనని సూచించును.

ఈ వ్యాధి ఇంక్యుబేషన్ కాలము 2-5 దినములు. గొంతునుండి తీసిన రసి, వరుసగ మూడురోజులు నెగెటివ్, అనగా, విషప్రాణులు లేకుండయుండునంతవరకు, అంటుకలదని తలంచవలెను. రోగి విసర్జించు చీమిడి మూలమునను, కల్లెమూలమునను, క్రిమివాహకుల మూలమునను, రోగక్రిముల మూలమునను అంటుపడిన పాలవలనను ఈ రోగము వ్యాపించును. రోగక్రిములు శ్వాసమార్గమున లోపలికి ప్రవేశించును.

లక్షణములు:—దీనిలో మూడు రకములున్నవి (1) నాసికకణ్ధ సంబంధించినది (2) 'గళమునకు సంబంధించినది (3) 'స్వరపేటికకు సంబంధించినది. గళమునకు సంబంధించిన వ్యాధియే సాధారణమైనది. ఇది కొద్దిపాటి 101-102°F. జ్వరముతో ఆరంభమగును. తరువాత తలనొప్పి, గొంతు రాచుటయుండును. నాడి త్వరితముగను క్రమముతప్పియు కొట్టుకొనును; సాధారణమైన నొప్పులు దేహమంతట నుండును. సూక్ష్మజీవులు గొంతు లోని అమత్వచమీద స్థిరముగా నిలిచిపోవును. మలినమైనట్టియు, గోదుమరంగు తెలుపు నురుగు గలిగినట్టియు చర్మపు అమత్వచ గొంతులో ఏర్పడును. ఇది గట్టిబారి తీసివేయుటకు కష్టమైనదగును. సూక్ష్మజీవులు బలమైనవిషమునుగూడ కలిగించును. అందుమూలమున గుండెకు, నరములకు, మూత్రపిండములకుగూడ చాల కీడు కలుగవచ్చును. రోగికి సకాలములో అంటిటాక్సిను చికిత్స చేయనియెడల, ఊపిరాడుట కష్టమగును; ముమ్మరమైన టాక్సిమియ విషప్రయోగము కలుగవచ్చును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—రోగిని పడకలో పరుండబెట్టి సంపూర్ణ విశ్రాంతి తీసికొననియ్యవలెను. ఆరంభదశలోనే అంటిటాక్సిను ఇంజెక్షన్ ఇచ్చినయెడల, వ్యాధి చిహ్నములు అంతరించవచ్చును. వ్యాధి ముమ్మర

ముగానున్నవారి రక్తనాళములలోనికి డిఫ్తీరియ అంటిటాక్సిను ఎక్కించవలెను. వ్యాధి స్వరపేటికకు ప్రాకినప్పుడు ఊపిరిపడుచుట కష్టమగును గాన 'సక్షన్, 'ఇంటుబేషన్ అను సాధనములద్వారా ఫలితము కనబడనప్పుడు 'ట్రేకియాటమియను ఆపరేషన్ చేయవలెను. గొంతుకు తరుచుగా అంటిసెప్టిక్స్ పూయుచు, మెడకు మంచుతిత్తి పెట్టినయెడల, గ్రంధులవాపు తగ్గును. జాస్తి పండ్లరసము, గంజినీళ్లు మొదలగు ద్రవాహారములను ఇయ్యవలెను. ఒక కెటిల్ నిండ పొంగుచున్న నీటిని గదిలో నుంచినట్లయిన, గాలి తడియగును; అప్పుడు ఊపిరి పీల్చుకొనుట కొంచెము సులభమగును.

నివారణము:—రోగిని ప్రత్యేకమైనగదిలోగాని, వార్డులోగాని దూరముగా నుంచుము. బిడ్డలకు డిఫ్తీరియ టాక్సాయిడ్ లేక టాక్సిన్ అంటిటాక్సిను చికిత్సచేసి, జీవితకాలమంతయు ఈ వ్యాధినుండి రక్షణ శక్తి కలుగునట్లు చేయవలెను. పరిచర్యచేయుచుండగా, నర్సు మానుక వేసికొనవలెను; రక్షణశక్తికొరకు చికిత్సపొందవలెను. ముక్కు, గొంతు, కండ్లు—ఈ భాగములనుండివచ్చు స్రావములను డిస్ యిన్ ఫెక్ట్ చేయవలెను. పాత్రలు, సామానులు, పడకగుడ్డలు ఎప్పటివలె డిస్ యిన్ ఫెక్ట్ చేయవలెను. పడకను 24 గంటలు ఎండలో వేయవలెను; గదిని సబ్బు నీటితో బాగుగ కడుగవలెను.

క్షయరోగము:—ఇది అంటు వ్యాధి. ఇది దేహములోని యేభాగమున కైనను రావచ్చును. శోషరసగ్రంధులు, ఎముకలు, జీర్ణవాహికలు మూత్రకోశమార్గము మొదలగువానికి ఈ వ్యాధిరావచ్చునుగాని ముఖ్యముగా ఊపిరితిత్తులకు ఇది కలుగును. దీనిని ఫల్లసరి టుబర్కులోసిస్ అందురు. ఈ వ్యాధి తెలియకుండ ఆరంభమై, చాలకాలము రోగిని బాధించును. దీనివలన చనిపోవువారిసంఖ్య చాల హెచ్చు. ఈ వ్యాధి ప్రపంచమంతట వ్యాపించియున్నదిగాని యిండియాలో విస్తారముగా నున్నది. ఈ వ్యాధివలన బ్రిటిష్ యిండియాలో ప్రతిసంవత్సరము 10,00,000 మందికి తక్కువకాకుండ మరణించెదరు.

సూక్ష్మజీవి:—క్షయరోగ బసిలస్ అను సూక్ష్మజీవివలన 'టుబర్కులోసిస్' (క్షయ) రోగము కలుగును. ఈ వ్యాధిబీజములకు మంచి యెండ

తగులనిచ్చి, వానిని కొద్దికాలములోనే చంపి వేయవచ్చునుగాని, తడిగానున్న యెంగిలిలోను, ఇండ్లలోని దుమ్ములోను ముఖ్యముగా చీకటిమూలలలోను, ఈ క్రిములు కొన్ని వారములు బ్రతికియుండవచ్చును. పొంగెడినీటిలో ఈ జీవులను మూడునిమిషములలో చంపి వేయవచ్చును. రెండు రకములైన టుబర్కల్ సూక్ష్మజీవులు, మానవులనుపట్టి పీడించును. మనుష్యుల యందుండు రోగబీజము లొకరకము, పశువులయందుండు రోగక్రిములు రెండవరకము. పశువులయందుండు క్రిములు మనుష్యులకు తక్కువ బలముగల వ్యాధిని కలుగజేయును. ఎముకలు, కీళ్లు, చర్మము శోషరస గ్రంధులు మొదలగువానికి పశుసంబంధమైన క్రిములవలన వ్యాధి కలుగును. ఊపిరితిత్తులకు తగులు ఎక్కువ హానికరమైనవ్యాధి మానవ సంబంధమైన బసిల్లస్ వలననే కలుగును. టుబర్కల్ సూక్ష్మజీవులను భూత దర్పణముక్రింద సులభముగా కనుగొనవచ్చును. క్షయరోగి కళ్లెను పరీక్షించిన, దానిలో లెక్కలేని క్రిములుండవచ్చును.

ఈ వ్యాధికి ముందుండు కారణములు:—సరియైన పోషణలేకపోవుట, క్షీణింపజేయు వ్యాధులు, కొంకిపురుగుల వ్యాధి మొదలైనవి. ఒకే యింటిలో ఎక్కువమంది చేరియుండుట, ఆ యింటిలోనికి చాలినంత వెలుగు, గాలి ప్రసరించుటకు వీలులేకపోవుట. ఈ కారణములు, ఇట్టి పరిస్థితులు తరుచుగా బీదలమధ్యనే యుండునుగాన పేదరికమే యీ వ్యాధికి మూలకారణమనిన న్యాయమే. ప్రజలయొక్క అజ్ఞానము, ఈ రోగముయొక్క అంటునుగూర్చిన నిర్లక్ష్యభావముకూడ ఈ వ్యాధికి మూలకారణము లనవచ్చును.

వ్యాధి వ్యాపించుట:—ఏ వయస్సులోనైనను జనులు ఈ వ్యాధికి లొంగిపోదురు. కాని సాధారణముగా మంచి యావనదశలో అనగా 15-35 సం॥ ల లోపల ఈ వ్యాధి సంభవించును. దీని ఇంక్యుబేషన్ కాలము కొన్ని వారములు మొదలుకొని కొన్ని సంవత్సరములవర కుండ వచ్చును. క్షయరోగియొక్క యెంగిలి తుంపరులును అంటుపడిన దుమ్మును లోపలికి పీల్చుకొనుట మూలమున క్షయవ్యాధి వ్యాపించును. అనగా, సాధారణముగా శ్వాసమార్గము మూలముననే అంటులోపలికి పోవును గాని, కొన్నిసార్లు రోగి యెంగిలి తగులుట మూలముననో, ఈగల మూలముననో అంటుపడిన ఆహారమును మ్రింగుటవలన జీర్ణావయవములగుండ

ఆ యంటులోపలికి ప్రవేశించవచ్చును. ఊపిరితిత్తులకు క్షయయున్న రోగిద్వారా అతనిచేతనున్న ప్రతియొకరికిని అంటువ్యాపించగలదని చక్కగ గ్రహించవలెను.

అధిక అంటువ్యాధులు బాల్యదశలోనే వచ్చును. ఇట్లు బాల్యదశలో వచ్చునవి చాల నెమ్మదిగానున్నట్టుండి, మనము గమనించకుండనే నయమవును. ఇవి కేవలము అపాయకరములుకావని మనము తలంచకూడదు. వీనితరువాత ముమ్మరమైనట్టియు, మరణకరమైనట్టియు వ్యాధులు యశావనములోను, మధ్య వయస్సు ఆరంభములోను కనబడును. కావున చిన్న పిల్లలను క్షయరోగులవద్ద చేరకుండను, వారికి అంటుతగులకుండను చేయుట చాల ముఖ్యమైనవిషయము.

ఆరోగ్యముగానున్న ఊపిరితిత్తిలోనికి టుబర్కల్ సూక్ష్మజీవులు ప్రవేశించినప్పుడు తెల్లని రక్తకణములు వానిని ఎదుర్కొని నాశనముచేయుటకు త్వరగా జేరుకొనును. టుబర్కల్ బసీలైచుట్టునుండు టిష్యూ రియాక్షన్ (ప్రతిచర్య) ఫలితముగా, గుండుసూదియంత లేక యింక చిన్నదగు టూమర్ పుట్టును. దీనినే 'టుబర్కల్' అందురు. అదృష్టవశాన దేహమునకు రక్షణశక్తి సాధారణముగా రోగక్రిములను జయించగలిగినంతగా నుండును. దీనివలన కొంతవరకు రక్షణశక్తి యేర్పడును. ఇట్లే చిన్న తనములో లోపలప్రవేశించిన క్షయరోగపు అంటు అణిచివేయబడును. కాని పెద్దవారగుకొలది, యీ వ్యాధికి అనుకూలమైన కారణములు (ఇంతకుముందు చెప్పినవి) ఉన్నయెడల, రోగక్రిములు తిరిగి పనిచేయ నారంభించి, టిష్యూ రియాక్షనువలన నేర్పడిన టూమర్ గుండ బయటికివచ్చి, పెద్దవారిలో కనబడు ముమ్మరమైన క్షయరోగమునకు కారణమగును.

లక్షణములు:— ఊపిరితిత్తుల క్షయ (ఫల్లనరీ టుబర్కులోసిస్) వెవ్వేరువిధములుగా వచ్చును. (1) తీక్షణమైన న్యుమోనియనలె వచ్చును. ఇది న్యుమోనియనలెనే యుండునుగాని, కొన్నివారములలోనే మరణము సంభవించవచ్చును. (2) రెండవరకములో చిన్నగింజలాటి టుబర్కల్స్ అనునవి రెండు ఊపిరితిత్తులలో అక్కడక్కడ విస్తరించియుండును. ఈ రకముకూడ నధిక అపాయకరమైనదే. (3) మూడవది, సాధారణముగా వచ్చునట్టియు, దీర్ఘకాలముండునట్టియు వ్యాధి. ఈ రోగము అనేకనెలలు లేక సంవత్సరములు రోగిని బాధించి చంపును.

రోగికి దగ్గు అధికముగానుండుట, కల్లెపడుట, జ్వరముండుట, చిక్కిపోయి తూనికతగ్గుట—ఈ చిహ్నములున్నప్పుడు వ్యాధి ఆరంభించినదని తలంచుట పొరపాటు; వ్యాధి ముదిరినదనియు, ఇక అది కుదురుట దుర్లభమనియు గ్రహించవలెను. క్షయవ్యాధిని అరికట్టవలెననిన, దాని ప్రారంభ లక్షణములను జాగ్రత్తగ గుర్తించవలెను. ఆరంభచిహ్నములు కనిపెట్టుట పలుమారు కష్టతరము. అవేనగా, జలుబుచేసి చాలకాలము నిలిచియుండుట, కొంచెము పనిచేసినను అలతగా నుండుట, సాయంకాలములో కొద్దిగా జ్వరముండుట, పొడిదగ్గు, గుండెలో నొప్పి, ఉబ్బిలో రక్తము పడుట. వ్యాధి ముదిరేకొలది, వ్యాధియున్న ఊపిరితిత్తుల భాగములు మెత్తనై, ద్రవముగమారి గుంటలేర్పడిన తరువాత వాటినుండి యెక్కువ కల్లెపడును. రోగికి ఈ సమయములో జ్వరముండును, రాత్రులలో చెమట పోయును. రోగి బలహీనపడి, బరువు తగ్గిపోవును. అజీర్ణము, ఆకలి లేకపోవుట సాధారణమైయుండును; రక్తస్రావముకూడ నుండవచ్చును; వీటివలన అల్పపడప్పుడు మరణము హఠాత్తుగా సంభవించవచ్చును. సాధారణముగా బలహీనతవలనను అలతవలనను మరణము కలుగును.

రోగమును గుర్తించుటకు రోగిదేహమును బాగుగా పరీక్షించవలెను. తెబారిటరిలో కల్లెను పరీక్షించి, ఎక్స్ - రే పరీక్ష, టుబర్ కులిజ్ పరీక్ష మొదలయినవి వేయవలెను.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—విశ్రాంతివలన క్షయరోగము చాలవరకు నివారణయగునని చాలకాలమునుండి యెరిగిన విషయమే. నవీనపద్ధతుల నలన, రోగమున్న ఊపిరితిత్తి పనిచేయకుండ విశ్రాంతి నిచ్చెదరు. కాని దేహమంతటికిని విశ్రాంతి యవసరమని ఎల్లప్పుడు గ్రహించి ఈ విశ్రాంతి జయకరమైన చికిత్సకు ఆధారముగ చేయుదురు. విశ్రాంతియన కొన్ని వారములు లేక నెలలు పడకలోపరుండి సంపూర్ణముగా విశ్రాంతిపొందుటయే. ఈ సందర్భములో మనశ్శాంతి అత్యవసరమని తలంచుచున్నారగాన, రోగికి ఏవిధమైన చింతలుగాని, దిగులుగాని లేకుండ చేయుట ఉత్తమము.

చికిత్సలో గమనించవలసిన యితర ముఖ్యవిషయము లేవనగా:—

(1) మంచి యాహారము పుష్కలముగా నియ్యవలెను. క్షయ రోగులకు ఆకలి మాంద్యముండునని మనము గ్రహించవలెను. కావున

వారు పోషణకరమైన ఆహార మెక్కువగా భుజించునట్లు (a) రుచిగలిగినట్టియు, ఆకలిని పుట్టించునట్టియు ఆహారము నిప్పించవలెను. (b) మితముగా అనేకసారులు ఆహారము పెట్టవలెను. (c) చూచుట కెక్కువగా నున్నదియు, పోషణ విలువలేనిదియునైన భోజనము పెట్టకూడదు. వీరికిచ్చు ఆహారములో పలువిధమైన ఆహారపదార్థము లుండవలెను. వీనిలో పండ్లు, కూరగాయలు, మాంసము, చేపలు, గ్రుడ్లు, పాలు, కాయదినుసులు, నెయ్యి, పెరుగు, మజ్జిగ, వరియన్నము, గోదూమ, రాగిగంజి చేరియుండవలెను. పై యాహారపదార్థములలో అవసరమైన లవణపదార్థములును, విటమినులును సమకూడియున్నవి.

(2) మంచిగాలి, సూర్యునివెలుగు:—రోగికి రాత్రింబగళ్లు మంచిగాలి తగులునట్లు అతని పడకను ఏదైన పంచలో వేయుటమంచిది. రోగికి సూర్యునివెలుగు తగులుట మంచిది. ముఖ్యముగా కీళ్లలోను, ఎముకలలోను క్షయరోగమున్నప్పుడు వెలుగు తగులుట అవసరమును, చాల ప్రయోజనకరమునై యుండును.

(3) క్రమముగ హెచ్చించు దేహభ్యాసము:—పైన రోగి పడకలో సంపూర్ణముగా విశ్రాంతిపొందవలెనని చెప్పితిమిగదా. వ్యాధి విస్తరించి, రోగికి జ్వరముగానున్న అవస్థలో అట్లు సంపూర్ణ విశ్రాంతిపొందుట అవసరము. జ్వరమున్నదో లేదో కనుగొనుటకు ప్రతిసారి దేహభ్యాసమును పురీషనాళముద్వారానే తీయవలెను. జ్వరము బాత్తుగా విడిచిన రెండు వారముల తరువాత రోగి కూర్చుండవచ్చును. ఒక్కొక్కదిన మెక్కువ కాలము కూర్చుండునట్లు, కాలమును క్రమక్రమముగా హెచ్చించుచుండవలెను. ఇంకను జ్వరము లేకుండినయెడల, రోగిచేత తేలికయైన దేహభ్యాసము క్రమేణ హెచ్చింపుచు చేయించవలెను. ఇట్టి యభ్యాసముల మూలమున చిన్నచిన్న పరిమాణములుగల టాక్సినులు స్వేచ్ఛనొంది పనిచేయుటకు వీలగునుగాన, టుబర్ కుల్ బసిలై సరికట్టి, రక్షించుకొను శక్తియు దేహమున హెచ్చును. మందులవలన విశేష లాభములేదు. ముమ్మరమైన నొప్పిని, బాధకరమైన దగ్గును తగ్గించుటకే యీ మందులను వాడవలెను.

రక్తస్రావము (హిమాప్టిసిస్) ఏ భాగముననున్నదో తెలిసినయెడల, రోగి నాప్రకారము పరుండబెట్టవలెను. అట్లు చేసినచో రోగి శ్రమలేకుండ దగ్గుగలుగుటయేకాక, కఫము, శ్లేష్మము నులభముగా బయటకు వినర్జించ

గలడు. ఈ సమయములో రోగిని సాధ్యమైనంతవరకు శాంతముగా నుంచుము. తడిపిన చల్లనిగుడ్డలుగాని, మంచుసంచిగాని యెదురుకొమ్ము మీద పెట్టుము. నోటిలోను మంచుముక్కలువేసి మ్రింగించుము. పడక కాళ్లప్రక్క ఎత్తిపెట్టి, రోగిని శాంతిపరచుటకును, దగ్గు నాపుటకును మార్పిన్ ఇయ్యవలెను. కాల్షియం ఇంజెక్షన్ వలనను బ్లడ్ ట్రాన్స్ ఫ్యూషన్ వలనను రోగి రక్తము గడ్డకట్టుకొనుశక్తి అధికమగును. ఈ సమయములో నర్సు రోగిని విడిచిపోక, దగ్గరనేయుండి, పీలైనన్నివిధములుగా అతనిని ధైర్యపర్చుచుండవలెను. రోగి చాల భయపడి ఆయాస పడుచుండిన, వెనుక ఆనుకొనునట్లు పరుండచేసినయెడల, శ్వాసింతుట తేలికయగును. రక్తము అతి విస్తారముగా పడుచున్నపక్షమున, ఆఖరి ప్రయత్నముగా రోగికి 'న్యూమోతోరెక్స్' నియ్యవలెను. రక్తము చాల యెక్కువగా, నురుగు గట్టినట్లును కనబడినయెడల, అది యూపిరితిత్తులలో నుండి పడినదని సులభముగా గ్రహించవచ్చును.

గత కొన్ని సంవత్సరములలో వ్యాధిగ్రస్తమైన ఊపిరితిత్తికి మాత్రము విశ్రాంతి కలిగించుపద్ధతి నమలుకు తెచ్చియున్నారు. సూత్రము పాతదే కాని ఆ పాతసూత్రమును క్రొత్తవిధానములోను, క్రొత్తరూపములోను ప్రయోగించుచున్నారు. ముఖ్యమైన పద్ధతులు మూడే; యేవనగా, 'ఫ్రెనిక్ నర్వ్ ఇంటరప్షన్' (విభాజకపు నరమును దొలగించుట); 'ఆర్టి ఫిషల్ న్యూమోతోరెక్స్'; 'తోరకోప్లాస్టి' (10-వ, 29-వ అధ్యాయములు చూడుము).

వివరణము:—క్షయరోగిని ఒక ప్రత్యేకమైనవార్డులో పెట్టవలెను. సానటోరియమ్ (క్షయరోగుల ఆస్పత్రి)లో నుంచుట మరిమంచిది. ఇంటి లోనే అట్టి రోగికి చికిత్స చేయవలసియుంటే, ఇతర కుటుంబికులనుండి రోగిని ప్రత్యేకించవలెను. రోగి కళ్లె, చీమిడి—వీనిని కాల్చివేయవలెను. కళ్లెను మూతవేసిన గిన్నెలోపట్టి యుంచవలెను. ఈ గిన్నెలో కాగితపు ముక్కలు, రంపపుపొట్టు, ఇతరపొట్టు ఏదైనవేసి, డిస్ యిన్ ఫెక్టెంట్ లో ఊరనీయవలెను. ఇట్టి గిన్నెలోపట్టిన కళ్లెను కాగితములోపోసి, ఆ కాగితము నట్లే కాల్చివేయవలెను. పిమ్మట కళ్లెగిన్నెనుకడిగి శుభ్రము చేయ

వచ్చును. లేక కాగితముతోగాని, అట్టలతోగాని చేసిన గిన్నెలనువాడి, వానిలోని కళ్లెను తీసివేయకుండనే కాల్చివేయవచ్చును. తుమ్మునప్పుడును, దగ్గునప్పుడును నోటికి, ముక్కుకడ్డముగా గుడ్డపెట్టుకొనవలెనని రోగికి నేర్పవలెను. రోగిని పరీక్షించుచుండగను, చికిత్సచేయచుండగను, రోగి మునుకువేసికొనుట (అనగా మూతికి, ముక్కుకు అడ్డముగా గుడ్డకప్పు కొనుట) వలన ఇతరులను కాపాడువాడగును. కాగితములతో చేసిన సంచిని మంచముప్రక్కను గుండుసూదితో గ్రుచ్చి దానిలో అతడు వాడిన గుడ్డలను వేయుటమంచిది. రోగి భుజించు పాత్రలను పొంగించవలెను; అతడు విడిచిపెట్టిన మెతుకులను గాల్చివేయవలెను. రోగి పడకగుడ్డలను, ధరించిన దుస్తులను 15 నిమిషములు పొంగించవలెను; లేదా 5% కార్బా లిక్ లేక 2% లైసాల్ లోషనులోగాని, మరేదైన డిస్ యిన్ ఫెక్టెంట్ లోషనులోగాని ఒక గంటనేపు బాగుగా నానబెట్టవలెను. రోగిని ఆస్పత్రి నుండి పంపివేసినతరువాత, అతని పడకను ఒక దినమంతయు ఎండలో వేయవలెను. రోగియున్నగదిని, ఆ గదిలోని సామానులను సబ్బునీళ్లతో కడిగి వాటికి మంచిగాలి, యెండతగులునట్లు చూడవలెను. గచ్చుచేసిన గోడలకు సున్నము కొట్టించవచ్చును.

క్షయరోగము నాపుటకు ముఖ్యముగా చేయవలసినపని యేమనగా, ప్రజలకును, ముఖ్యముగా విద్యార్థులకును అంటునుగూర్చి నేర్పించవలెను. ఈ వ్యాధి సులభముగా వ్యాపించు స్వభావముగలదనియు, బహిరంగ స్థలములలో ఊయుటవలన కీడు కలుగుననియు, శుభ్రమైనగాలి, సూర్యుని వెలుగు, చాలినంత మంచియాహారములు విలువగలవనియు ప్రచారము చేసి నేర్పించుట చాల ముఖ్యమైనసంగతి.

సన్నిపాత జ్వరము (టైఫాయిడ్ ఫీవర్):—ఇది టైఫోసస్ బసి లస్ అను విషక్రిమివలన కలుగు అంటువ్యాధి. ఇది ప్రపంచమంతట వ్యాపించియున్నదిగాని యిండియాలో సర్వ సాధారణమైనది. ఇది చిన్న ప్రేగులవ్యాధి; ఎక్కువ విషముతో నిండినస్థితి. నాడి తక్కువగ కొట్టు కొనుట, స్లీహము విస్తరించుట, గులాబీమచ్చలు దీనికి లక్షణములు. ఇది తరచుగా తిరగబెట్టుచుండుట సహజము.

ఈ వ్యాధి ఇంక్యబేషన్ కాలము 7-21 దినములు. ఈ వ్యాధి, రోగిని నేరుగా తాకుటవలనగాని, క్రిమివాహకుల మూలమునగాని

1 Pneumothorax.

2 Phrenic nerve interruption.

3 Artificial pneumothorax.

4 Thoracoplasty.

రావచ్చును. లేదా, రోగి విసర్జించిన మలమూత్రములతో అంటుతగిలిన భోజనపానీయములను తాకుటవలనను అతడు ముట్టిన ఇతర వస్తువులను దాకుట మూలమునను రావచ్చును. విషక్రిములు రక్తప్రవాహములోను, మలమూత్రాదులలోను, ప్లేహములో నుండును. ఈ క్రిములు నోటి మూలమున లోపలికి ప్రవేశించి, మలమూత్రములగుండ దేహమునుండి బయటపడి, దగ్గరిబావులు, చెరువులు, నదులు, భూసారము—వీనిలో చేరి చాలకాలము జీవించియుండగలవు. ఈ వ్యాధిని 'వీడాల్ పరీక్ష' చేసి నిర్ణయింతురు. వ్యాధివచ్చిన పది రోజులకు ఈ పరీక్ష ఫలితము ఖాయముగ తెలియును.

లక్షణములు:—ఆరంభములో ఈ వ్యాధిక్రమేణ హెచ్చును; అలత, తలనొప్పి, ఆకలిలేమి, జ్వరము—ఇవి యారంభ లక్షణములు. జ్వరము ప్రతిదినము హెచ్చుచు, 10-వ దినమున 104°—105° F. కు ఎక్కి, అట్లు రెండు వారములవరకుగాని ఇంకా ఎక్కువరోజులవరకుగాని దిగక యుండును. పిమ్మట 'లైసిస్' ప్రకారము ప్రతిదినము క్రమేణ తగ్గుచువచ్చును. ఇట్లు ఒక వారమువరకు తగ్గుచు, తుదకు నార్తలుకు వచ్చును. కొందరు రోగులలో జ్వరము ఎల్లప్పుడు హెచ్చుచు తగ్గుచు నుండును. మరి కొందరిలో జ్వరము 101° F. ల కంటె ఎన్నడు హెచ్చుగా నుండదు. ముమ్మరమైన తలనొప్పి, కడుపులో నొప్పి యుండవచ్చును. అంటుచేరియున్న ప్రేగుభాగమునకుంది, పుండుకావచ్చును. ఈ పుండ్లు పగిలి యెక్కువరక్తము కారవచ్చును; లేదా ప్రేగు చిల్లులుపడవచ్చును. కడుపు ఉబ్బి, అతిసారమైన మలబద్ధకమైన కలుగవచ్చును. అతిసారములలో భేది పప్పుచారువలెనుండును. మొదటివారములో నాడిగతి మెల్లగనుండును. తరుచుగా నిద్ర ద్విత్వనాడి స్వభావము గలిగియుండును. కాని రెండవవారములో టాక్సిమియ (అనగా రక్తము విషమయమగుట) ముమ్మరముగానుండే నేని, నాడి చాలవడిగా కొట్టుకొనవచ్చును. రెండవ, మూడవవారములలో కడుపుమీదను, వీపుమీదను గులాబీమచ్చలు కనబడును. నల్లని శరీరము మీద ఈ మచ్చలను గుర్తించుట కష్టము. మూడవవారములో వ్యాధి ముమ్మరమైనయెడల కలవరింతలు సంభిగుణము పుట్టవచ్చును. రోగి కండ్లు తెరచి పరుండియున్నను, తనచుట్టు జరుగుచున్న దానిని గ్రహించ

¹ Widal test.² Lysis.

లేని స్థితిలోనుండును. అతడు చెవిటివానివలె వినలేక తనలోతానే గొణుగుకొనుచు నుండును; కొన్నిసార్లు పెద్దగ కేకలువేయును; మరి కొన్నిసార్లు వణుకుచున్న ప్రేళ్లతో పడకగుడ్డలు గిల్లుచుండును. ఈ సమయములోనే రక్తముకారుట ప్రేగు చిల్లులుపడుట సంభవించునుగాన, నర్సు బహు మెళుకువగ నుండవలెను. రోగి పడకలోనే మలమూత్రాదులను విడువవచ్చును. అతని నోరు ఈ రోగస్వభావము చొప్పున కనబడును. నాలుక యెండి పూత పూసియుండును. ఈ పూత గోదుమ వర్ణముగానుండును. ఇట్లే పండ్లును పాచిపట్టియుండును. ఈ టైఫాయిడ్ జ్వరము 3 నుండి 8 వారములవర కుండవచ్చును. జ్వరము ఎక్కువ ముమ్మరముగ లేకుండిన, సాధారణముగా 3, 4 వారములుండును. జ్వరము తగ్గినప్పుడు రోగి చాల బలహీనముగను, చిక్కిపోయియుండును. అయినను నర్సు అన్నివిషయములలో మంచి పరామర్శికచేసినయెడల, రోగి త్వరలో మంచిబలము పొందును. అతనికి అమితమైన ఆకలి పుట్టుట వలన, దొంగతనముగనైనను అన్నము సంపాదించుకొని తినగోరును.

సంకరవ్యాధులు: — రక్తస్రావమగుట, ప్రేగులు ¹చిల్లులుపడుట, బ్రాంకైటిస్, న్యుమోనియ, ²పరొటైటిస్, ³ఒటైటిస్మీడియ, ⁴ఫ్లెబైటిస్ మొదలైనవి.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు—తలనొప్పి, జ్వరము, టాక్సిమియ, కడుపు నొప్పి, కడుపుబ్బరము, కలవరింతలు—ఈ లక్షణములకు తగిన చికిత్సచేయవలెను. జ్వరము తగ్గించుటకును, ఆయాసము, కలవరింతలు పోగొట్టుటకును చేన్నీటి స్పంజ్ స్నానము చేయుటతోను, తలమీద మంచునంచి పెట్టుటతోను సాటియైన చికిత్సలేదు. టాక్సిమియను తగ్గించుటకు విస్తారముగా నీళ్లయ్యవలెను, అనగా దినమునకు కనీసము 3,000 cc. లైన నియ్యవలెను. మలవిసర్జనము జరుగుటకును, ⁵కడుపుబ్బరము రాకుండచేయుటకును జాగ్రత్తగా ఎనెమల నిచ్చుట మంచిది. కర్పూరతైలముతో కాపడమువలనను పురీషనాళములో గొట్టము పెట్టుట మూలమునను కడుపుబ్బరమును తొలిగించవచ్చును. ప్రతిదినము స్నానముచేసి దేహము బాగుగ పలుమారు రుద్దవలెను. ఇట్లు చేయుటమూలమున పడకపుండ్లు

¹ Perforation.² Parotitis.³ Otitis media.⁴ Phlebitis.⁵ Tympanites.

లేవకుండును. రెండు గంటలకొకసారి రోగి పరుండినతీరు మార్పుచుండవలెను. ఇట్లు చేయుటవలన రోగికి సౌఖ్యము కలుగుటయేకాక, రక్తము సరిగా ప్రవహించుటకు సహాయమగును. ఆహారము నియ్యకముండును, ఇచ్చినతరువాతను రోగి నోటిని కడుగవలెను; పెదవులకు నూనెరాయవలెను. రోగియందు ఏవైన విపరీతమైన చిహ్నములు కనబడునా యని నర్సు గమనించుచుండవలెను. ఎందుకనగా, కడుపునందు అకస్మాత్తుగా పుట్టిన నొప్పిగాని, ప్రేగులు చిల్లులుపడినట్లు ఇతర సూచనలుగాని కనబడునేమో యని నర్సు గమనించుచుండవలెను. దీనికి వెంటనే శస్త్రచికిత్స చేయుట అవసరము. నాడిగతి అకస్మాత్తుగా హెచ్చుట, రోగి ఆయాసముతోనుండుట, ముఖము తెల్లబడుట—ఇవి రక్తస్రావమునకు గుర్తులుగా నెంచి చికిత్సచేయవలెను. ఈ స్థితిలో రోగి కడుపుమీద మంచుపెట్టి, అతడు కదలకుండ నెమ్మదిగా పరుండునట్లు చేయవలెను. నోటితో ఆహార మిచ్చుట చాలించి, రోగిని శాంతిపరచుటకు మార్చిఫ్ ఇయ్యవలెను. కాల్సియం లాక్ టేట్ ఇంజెక్షన్ లిచ్చినయెడల, రక్తము గడ్డకట్టుటకు సహాయపడును.

రోగికి చాల జాగ్రత్తగా ఆలోచించి ఏర్పాటుచేసిన ఆహారము నియ్యవలెను. ఎక్కువ కలోరిక్ ఆహార ద్రవములను, మెత్తని యాహారములను రెండుగంటల కొకసారి యిచ్చుచు, మధ్య మధ్య నీళ్లు విస్తారముగా త్రాగనిచ్చుచుండవలెను. 24 గంటలలో 5,000 cc. ల ద్రవములనిచ్చుట మన గురిగానుండవలెను. విటమిన్ B & C గల ఆహారపదార్థముల నిచ్చుటకు మనము జ్ఞాపక ముంచుకొనవలెను. పాలు, మజ్జిగ, పెరుగు, రకరకములైన గంజి, పండ్లరసము, ఆల్బ్యూమెన్ నీళ్లు, మాంసరసము, ఎగ్ ఫ్లిప్స్, కస్టర్డ్స్ మొదలైన ఆహారపదార్థములను ఇయ్యవచ్చును; రెండు సారు లుడికించిన అన్నము మెత్తగా ఉడికించిన గ్రుడ్లు, తురిమిన పశు మాంసమును వైద్యుని సెలవైనయెడల, వ్యాధియున్న కాలమంతయుకూడ నియ్యవచ్చును. ముఖ్యముగ విటమిన్ B కాంప్లెక్స్, విటమిన్ C ఇయ్యవలెను. వ్యాధి ముప్పురముగానున్నప్పుడు ముక్కుద్వారా ఆహారము నియ్యవలసివచ్చును.

నివారణము:—జనరల్ వాడ్లులో రోగిని ప్రత్యేకముగానుంచి అతని కుపయోగించు పరికరములనుగూడ ప్రత్యేకించవలెను. రోగి మలమూత్ర

ములను మూతయున్న పాత్రలలోపట్టి డిస్ యిన్ ఫెక్ట్ చేయవలెను. పాత్రలను నీటిలో పొంగించవలెను. గుడ్డలను, పడకను, రోగియున్న గదిని యింతకుముందు చెప్పిన సాధారణరీతిగానే శుభ్రము చేయుచుండవలెను. రోగికి సంబంధించినవారును, పరిచర్యచేయు నర్సులును టీకాలు వేయించుకొనవలెను.

ఇండియాలో ఈ యొకటే వ్యాధివలన దాదాపు పదిలక్షల జనులు ప్రతినవత్సరము చనిపోవుచున్నారు. కావున నేలను మరుగుదొడ్డిగా నుపయోగించుటవలన నెట్టి కీడులు కలుగునో అందరికి తెలియజేయవలెను. మలముమీద ఈగలు ముసిరి, కోట్లకొలది క్రిములను మోసికొనిపోవును. అంతేకాదు, దగ్గరనున్న నదులు, బావులు అంటుపడునట్లు చేయును. టైఫాయిడ్ నుండి బాగుపడినతరువాత రోగి అంటు క్రిములవాహకుడు కావచ్చును గాన, ఇతరులకు తన వ్యాధి తగలనీయకుండ యెట్లుండవలెనో అతనికి నేర్పవలెను. అంటువ్యాధులు ప్రబలియుండునప్పుడు జనులకందరికి, ఈ వ్యాధి రాకుండుటకై వాక్సినేషన్ చేయించవలెను.

మాల్ట జ్వరము ¹(అండు లెంట్ ఫీవర్):— ఇదియు నొక అంటు వ్యాధియే. ఇది వరుసజ్వరము క్రమముననుసరించి అనేకవారములుండును. ఇది టైఫాయిడ్ జ్వరమును బోలియుండును.

ఇది బ్రూ సెల్ల మెలిటెన్సిస్ అను క్రిమివలన గలుగుచున్నది. మేకలు, పశువులు, ఈ వ్యాధికి మూలస్థానములు. వీనివలనను, తగిలిన మనుష్యులవలనను యిది వ్యాపించును. అంటు గలిగినటువంటి జంతువుల యొక్కయు, మనుష్యులయొక్కయు పాలలోను, మలమూత్రములలోను ఈ విషక్రిము లిమిడియుండును. మేకపాలవలన ఈ యంటు ముఖ్యముగా వ్యాపించును. శ్వాసనాళముద్వారాను, జీర్ణావయవమార్గముద్వారాను చర్మముమీద లేచు పొక్కులద్వారాను ఈ క్రిములు లోపల ప్రవేశించును. ఇంక్యుబేషన్ కాలము 4 నుండి 17 దినములు.

లక్షణములు:—వ్యాధి తెలియనిరీతిగా ఆరంభమగును. మొదట సరిగా గ్రహించలేని నొప్పులు, ఆకలిలేమి, తలనొప్పి, టైఫాయిడ్ ను బోలిన జ్వరముండును. రెండువారములైనతరువాత ఇది తగ్గిపోయి తిరిగి

¹ Undulant fever (Malta fever).

² Brucella Melitensis.

రావచ్చును. ఇదేవిధముగా అనేకవారములు హెచ్చుచు తగ్గుచు నుండును. దప్పి, మలబద్ధకము, కీళ్లసంధులలో ముమ్మరమైన నొప్పి, చెమటపోయుట—ఈ వ్యాధియొక్క సాధారణమైన లక్షణములు.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—రోగిని పడకలో పరుండ బెట్టి టైఫాయిడ్ రోగికివలెనే చికిత్సచేయుముగాని, ఆహారము ధారాళముగ నిమ్ము. దీనివలన కలుగు సంకరవ్యాధు లేవనగా: — ప్రేగులలో రక్తస్రావము, అనీమియా (రక్తహీనత) ¹ఆర్ కైటిస్, ²పారొటైటిస్, మనస్సు క్రుంగిపోవుట, నిద్రా నాశము.

నివారణము:—రోగిని జనరలు వార్డులో ప్రత్యేకముగానుంచి టైఫాయిడ్ జ్వరమునకువలెనే నివారణోపాయముల ననుసరించుము. చేతుల మీద పొక్కులున్నవా రెవరు నిట్టిరోగికి పరిచర్య చేయకూడదు.

బసిలరి డిసెంటరి: — ఈ రకపు రక్తవిరేచనము అంటువ్యాధిగా (ఎపిడెమిక్) వచ్చును. ఇది తీక్షణముగ నైనను దీర్ఘమైనదిగ నైనను, హాని కరమైనదిగ నైనను, లేక బలము తక్కువగా నైన నుండవచ్చును. ఇది 'డిసెంటరి బసిలై' వలన కలుగుచున్నది. ఈ క్రిములలో అనేక రకము లున్నవి. కాని వానిలో 'షీగ', 'ఫ్లెక్సనర్' అను రెండు ముఖ్యమైనవి. ఇండి యాలో ఈ వ్యాధి సాధారణమైనదై అనేక మరణములకు హేతు భూత మగుచున్నది. ఇంకొక బేషకాలము కొన్ని గంటలు మొదలు 7 దినముల వరకుండును. నేరుగ తాకుట మూలమునను, ఇతర మార్గముల మూలము నను ఈ వ్యాధి వ్యాపించును. ఆహార పానీయముల మూలమునను ఈగల మూలమునను ఈ వ్యాధి వ్యాపించును. అంటు రోగక్రిములు అన్నవాహికగుండనే లోపలికి ప్రవేశించి బయటికి పోవును.

లక్షణములు:—ఈ వ్యాధి ఆకస్మికముగగాని, క్రమేణగాని ఆరంభించ వచ్చును. ఈ వ్యాధి సహజలక్షణము లేవనగా.—అధిక జ్వరము, వాంతి, దాహము, కడుపునొప్పి, పలుమారు విరేచనమగుట; అయినప్పుడెల్ల ముక్కుట. కొన్నిసార్లు ఈ వ్యాధి వాంతిభేదిని బోలియుండును. ముమ్మర మైన వ్యాధియున్నప్పుడు మలములో రక్తమును, బంకయుపడును. రక్త మెక్కువగా విషమయమైనట్టుండును. కావున రోగి నిస్త్రాణజెంది శరీరములో

¹ Orchitis. ² Parotitis, ³ Shiga. ⁴ Flexner.

ద్రవములేనివాడగును. ఈ వ్యాధివలన లేచు పుండ్లు అమీబిక్ డిసెంటరిలో నున్నంత లోతుగా నుండవుగాని అవి మరి యెక్కువ విశాలముగా వ్యాపించి యుండును. వ్యాధి తగ్గుకొలది, భేదులు తగ్గును; విరేచనము మలరూపముగా కొంచెము గట్టిపడును. దీనివలన కలుగు ఇతర సంకర వ్యాధులు—ఆర్ కైటిస్, (సంధివాతము), మూత్రము అణిచివేయబడుట, రాపిడిపుండ్లు, జలోదరము మొదలైనవి.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—పడకలో రోగి పరుండి సంపూర్ణవిశ్రాంతి తీసికొనుట అవసరము. ¹సల్ఫగ్వనడిన్ తగినంత మోతాదు లిచ్చిన యెడల, చురుకైన ఫలితమిచ్చును; లేనియెడల వ్యాధి యారంభములో ఒక మోతాదు ఆముదమునిచ్చి, దానితరువాత నాలుగుగంటల కొకసారి చిన్న మోతాదులుగ సోడియం సల్ఫేట్ ఇయ్యవలెను. ఆంటి డిసెంటరిక్ సీరం (రక్తభేదికి విరుగుడైన సీరం) ఇచ్చుటవలనను మేలుకలుగును. మొదటి సారి సీరం చికిత్స నిచ్చునప్పుడు పాక్ (అదురు) సంభవించవచ్చునుగాన, ఆడ్రెనలిన్ అను మందు దగ్గరనే యుండవలెను. కందుటను దగ్గించుటకు గాను, టానిక్ ఆసిడ్ తోగాని సిల్వర్ నైట్రేట్ తోగాని లేక సేలైన్ తోగాని పురీషనాళమును గడుగుటకు ఉత్తరువు ఇయ్యవచ్చును. రోగి యెక్కువ సారులు విరేచనము చేయుచుండినయెడల, పడకచట్టి (బెడ్ పాస్) వాడ కూడదు. మెత్తనిగుడ్డ లేక దూది మెత్తనుచేసి, దానిని సులభముగా తీసి వేయవచ్చును. ఆసన భాగమును బాగుగా కడిగినతరువాత, చర్మముమీద పొక్కులు, పుండ్లు లేవకుండ, ములామును పట్టించవచ్చును. వేడికావడము మూలమున కడుపులోని నొప్పితగ్గును. స్టార్చ్ ఓపియం ఎనెమల నిచ్చినయెడల, విరేచనము చేయునప్పుడుండు ముక్కుట తొలిగి పోవును. వ్యాధి మొండికి తిరిగినప్పుడు ³సీకాస్టామి యను చికిత్సచేయుదురు. దీని మూలమున ప్రేగునకు విశ్రాంతి కలుగును; దానిని బాగుగా కడుగుట కును వీలగును. ఆహారము నిచ్చినతరువాత నోటిని బాగుగా కడుగ వలెను. విరేచనములు తరుచుగా నగుచుండునంతకాలము రోగికి ద్రవాహారములే పథ్యముగా నియ్యవలెను. గంజి, బార్లినీళ్లు, టీ, ఆల్ బ్యుమెన్ నీళ్లు, మాంసపురసములు మొదలగువాని నిచ్చుచుండవలెను. రోగికి 24 గంటలలో కనీసము 4,000 cc. ల ద్రవమునైన నియ్యవలెను.

¹ Suppression.

² Sulphaguanadine.

³ Cecostomy.

వాంటియున్నప్పుడు నార్థ్ సేలైన్, గ్లూకోస్ చర్మముక్రిందగాని రక్తనాళములలోనికిగాని ఇయ్యవచ్చును.

నివారణము:—వార్డులోగాని, ప్రత్యేకగదిలోగాని రోగిని ప్రత్యేకించవలెను. మలమూత్రాదులను పడకను రోగిదుస్తులను డిస్ యిన్ ఫెక్ట్ చేయవలెను. చేతులను డిస్ యిన్ ఫెక్ట్ చేయుటకు మరి యెక్కువ జాగ్రత్త తీసికొనవలెను. ఈగలను నాశనముచేసి, త్రాగునీటిని పొంగించవలెను.

కాలర (వాంటిఫేడి):—కాలరవ్యాధి యిండియాలోనే ఆరంభమై, ఉష్ణమండలమంతట వ్యాపించునట్టి అంటువ్యాధి. ఇది కాలర బసిలస్ లేక 'విబ్రియ' యను క్రిమివలన పుట్టుచున్నది. విస్తారముగా భేదియు, వాంటియు ఈ వ్యాధి సహజలక్షణములు. సాధారణముగా ఈ వ్యాధి ఎపిడెమిక్ గా సంభవించును. దీని ఇంక్యుబేషన్ కాలము కొన్ని గంటలు మొదలు 5 దినములవరకుండును. రోగక్రిములు నోటిద్వారా లోపలికి ప్రవేశించి, మలమూత్రముల మూలమున బయటపడును. ఈ వ్యాధి రోగిని నేరుగా తాకుటవలనగాని, ఆహార పానీయములవలనగాని, ఈగల మూలమునగాని ఇతరులకు తగులుచుండును.

లక్షణములు:—ఈ రోగము తగిలి బాగుపడువారిలో నిది మూడు దశలుగానుండును. (1) ఆరంభదశ (2) నిస్త్రాణదశ (3) తిరుగు ముఖదశ.

1. రోగము హఠాత్తుగా అతిసారవిరేచనములతో ప్రారంభించును. భేదులు పెద్దవిగను నీళ్లుగను అగును. వీనిలో బంక కుదపలు కుదపలుగా పడుటవలన కాలర భేదికి లక్షణమైన బియ్యపు గంజినీటి ఆకారము ఏర్పడును. రోగి త్వరలోనే నిస్త్రాణజెందును. శరీరములోని ద్రవము పోయినందున కడుపు, కాళ్లుచేతుల కండరములు పట్టుకొనిపోవును. చేతుల చర్మము ముడుచుకొనిపోవును; దవుడలు గుంటలుపడును; కండ్లు లోపలికిపోవును. రోగికి అధిక దాహమగును. వాంటివలన బాధ యధికమగును. 2. నిస్త్రాణదశలో రోగికి శీతలమును చెమటలును కమ్మును. అతడు ప్రాణములేనట్టే నిశ్చలముగ పండుకొనియుండును. నాడి బలహీనముగ నుండును; అనేకసారులు కనబడకుండును. మూత్రము చాల కొద్దిగ విడువబడును; మాటలు పడిపోవును. ఈ దశలో రోగి,

టాక్సిమియ అనగా సూక్ష్మవిష ప్రాణులనుండి వచ్చు విషమువలననో, రక్త ప్రసరణము నిలిచిపోవుటవలననో చనిపోవచ్చును. 3. తిరుగు ముఖదశలో రెండవదశలోని లక్షణములు క్రమేణ అంతరించి, నాడికొట్టుకొనుట తెలియబడును. మూత్రపిండములు పనిచేయును; రోగి దేహములో వేడి పుట్టును.

ఛికిత్సయు, పరిచర్యయు:—వేడినీటి బుడ్లు, కంబళ్లు ఉపయోగించి రోగిని వెచ్చగానుంచవలెను. వేడినీటితో స్పంజ్ చేయుటయు, వేడి తువ్వతో తుడుచుటయు కొంచెము సహాయకరముగా నుండును. శరీరమునుండి పోయిన ద్రవములు తిరిగి చేకూరుటకు, పెద్దమోతాదుల హైపర్ టానిక్ సేలైసును రక్తనాళములలోనికి ఎక్కించవలెను. వేడి సేలైసు కావలసిన సామానును నర్సు సిద్ధముగా నుంచుకొనవలెను. 'బాక్టీరియోపేజ్', (ఇవి అతి సూక్ష్మమైన జీవప్రాణులు—బాక్టీరియాను చంపశక్తిగలవి.) 'ఎస్సెన్షియల్స్ ఆఫ్ ఆయిల్స్ ఈ సమయములో వాడుదురు. ప్రేగులను శుద్ధి (డిస్ యిన్ ఫెక్ట్) చేయుటకుగాను పొటాసియం పర్మాంగనేట్ బిళ్లల నిచ్చెదరు. ఆసికోసిన్ అనుదానికి విరుగుడుగా మూత్రపిండమునకు చురుకుదనము పుట్టించుటకు దినమునకు 90 గ్రెయి నులవరకు పెద్ద మోతాదుల సోడియం బైకార్బోనేట్ నిచ్చుచుందురు.

రోగివిడుచు మూత్రముయొక్క పరిమాణము చార్టులో వ్రాయవలెను. బాగుపడుకాలము ఆరంభించినప్పుడు వేడి బార్లినీళ్లు, గంజి, టీ, మొదలగునవి త్రాగించవలెను.

నివారణము:—రోగిని ఒక ప్రత్యేకమైన గదిలో నుంచవలెను. రోగి వాంటి, మలము, మూత్రము, పడక గుడ్డలు, పాత్రలు, రోగికి సంబంధించిన ప్రతి యొకవస్తువును డిస్ యిన్ ఫెక్ట్ చేయవలెను. రోగక్రిమివాహకులను, దగ్గరనున్న వారినిగూడ రోగము వ్యాపించకుండ ప్రత్యేకించవలెను. ఆ ప్రాంతపు జనులందరికి టీకాలువేయించవలెను. బావులు, చెరువులు డిస్ యిన్ ఫెక్ట్ చేయవలెను. అనగా పొటాసియం పర్మాంగనేట్, గ్లోరిన్ మొదలైన మందులుపోసి, వానిలోని రోగక్రిములు చనిపోవునట్లు చేయవలెను. త్రాగునీటిని పొంగించవలెను. ఏదైన ఒక అంటువ్యాధి ప్రబలి

యున్న సమయములో పండనికాయలు, పచ్చి కూరగాయలు తినుట మానవలెను; అప్పుడే వండిన తాజా ఆహారమునే భుజించవలెను.

ఎపిడెమిక్ లేక బిడ్డల వేసవికాలపు అతిసారము:—అనారోగ్యజీవితము, అశుభ్రత, సరియైనభోజనము లేకపోవుట—ఇవి పై వ్యాధికి దారితీయును. శరీరతత్వమునకు సరిపడని, లేక అంటుపడిన ఆహారము, అందు ముఖ్యముగా పాలు దీనికి కారణము. అశుభ్రమైన పాలబుడ్లును, వాటి అశుభ్రమైన మొనలును ఈ వ్యాధికి కారణములగును.

లక్షణములు:—వేసవికాలపు అతిసారముయొక్క లక్షణములేవనగా, వాంతి, భేదులగుట, జ్వర మెక్కువగానుండుట, నాడి బలహీనముగను, వడిగను కొట్టుకొనుట, దేహములో ద్రవము లేకపోవుట, అధిక దాహము, నిద్రాణ మొదలైనవి. వాంతిభేది వ్యాధికిగల రోగలక్షణములే ఈ వ్యాధి యందును గనబడును. విరేచనము పలుమారు అగుచుండును; దీనిలో బంక పడుచుండును. వాంతిభేదిలోవలె ఇందును భేది, బియ్యపునీళ్ల ఆకారమున నుండును. సరియైన చికిత్స చేయనియెడల, రెండుమూడు దినములలోనే రోగి చనిపోవచ్చును. దీని సాధారణ సంకరవ్యాధి: బ్రాంకొన్యమోనియ.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—మొదట చేయవలసిన చికిత్స యేదనగా, బిడ్డకు అన్నముపెట్టుట మానివేసి, ద్రవాహారముల నిచ్చుచు, వేడిగా నుండునట్లు చేయవలెను. సాధారణముగా 24 గంటలవరకు నోటిద్వారా ఆహారమిచ్చుట చాలించి, నార్తల్ నేలైనులో గలిపిన స్లూకోసు, చర్మము క్రిందగాని ఇంట్ర పెరిటోనియమ్ గగాని సూదిద్వారా నెక్కించవలెను. కడుపుచుట్టు మెత్తని గుడ్డను చుట్టినట్లయిన, శరీరమునకు వేడిపుట్టును; నొప్పియు తగ్గుటకు సహాయపడును. ఆరంభములో ఆముదమునిచ్చి, మూడు లేక నాలుగుగంటల కొకసారి ఆముదపు ఎమ్మన్ లేక సోడియం సల్ఫేట్ చిన్న మోతాదులుగా నియ్యవలెను. చాలసార్లు సల్ఫోనమైడ్ మందులతో చికిత్స గుణము నిచ్చును. 1% బలముగల సిల్వర్ నైట్రేట్ తో పెద్దప్రేగు క్రిందిభాగమును గడుగుటయు కొంత సహాయకరముగా నుండును. డోకులు, వాంతులు తగ్గిపోయిన తరువాత బార్లి నీళ్లు, ఆల్ బ్యుమిన్ నీళ్లు, పాలను విరిచితిసిన నీరు (1వే)—వీనిని చిన్నచిన్న

మోతాదులుగా, చాల నిదానముగా నియ్యవలెను. జాస్టిగ ద్రవములు త్రాగించి దేహములోనికి పోవు మొత్తపు ద్రవమును, దేహమునుండి బయటికివచ్చు మొత్తపు ద్రవమును వ్రాసియుంచవలెను.

నివారణము:—రోగముతోనున్న పిల్లల మలమును వాంతియు అంటు వ్యాపింపజేయునవిగాన, రోగులను ప్రత్యేకించుట మంచిది. ఈ వ్యాధిగల పిల్లలకు ప్రత్యేకమైన నర్సులు పరిచర్యచేయుటయు మంచిది.

ప్లేగు (మహమ్మారి):—ఇది ముఖ్యముగా ఎలుక, ఎలుకజాతికిచేరిన జంతువులకును సంబంధించిన వ్యాధి. కాని యిది మనుష్యులకును తగల వచ్చును. ఈ వ్యాధి అరేబియా, ఆఫ్రికా, చీనాదేశములలోను, ఇండియాలోని కొన్ని భాగములయందును కనబడుచుండును. ప్లేగు బసిల్స్ అను క్రిమి యీ వ్యాధికి కారణము. ఇంక్యుబేషన్ కాలము 1—7 దినములుండును. ఒక్కసారి యీ వ్యాధి తగిలినవారికి వారి మిగత జీవితకాల మంతయు రక్షణశక్తి కలుగును. ప్లేగు రోగముగల ¹ఎలుకయందుండు మిన్నల్లులు కుట్టుటవలన ఈ వ్యాధి సంభవించును. న్యూమానిక్ ప్లేగు ఊపిరి పీల్చుకొనుటవలనను కలుగును. అంటుక్రిములు వాచిన (ఉబ్బిన) గ్రంధులలోను రక్తప్రవాహములో నుండును. ఈ వ్యాధి న్యూమానియ రక్తమైనయెడల, ముక్కునుండియు, నోటినుండియు కారు చీమిడిలోను, కళ్లెలోను ఈ క్రిములు ఇమిడియుండును. లెబారటారి పరీక్షవలన రక్తము, చీము, కళ్లె—వీనిని పరీక్షించి రోగమును నిర్ణయించనగును.

లక్షణములు:—ఈ వ్యాధిలో మూడు రకములున్నవి:—1. 'బ్యుబోనిక్ ప్లేగ్' (బొబ్బల రోగము)—ఇది సాధారణమైనది. 2. 'సెప్టిసీమిక్ ప్లేగ్'—దీనివలన దాదాపు రోగులందరు చనిపోదురు. 3. న్యూమానిక్ ప్లేగ్—ఇది ముమ్మరమైన న్యూమోనియ వ్యాధిని బోలియుండును. ఇది కూడ సాధారణముగ మరణకరమైనదే.

1. బ్యుబోనిక్ ప్లేగ్:—సాధారణముగ ఇది అకస్మాత్తుగా ఆరంభమగును. చలి, అధికమైన జ్వరము 102°-106°F. ఉండును. నాడి వడిగా కొట్టుకొనును. ముమ్మరమైన తలనొప్పి, తలదిమ్ము, దేహమంతట ఒక విధమైన

బద్ధకముండును. డోకు, అతిసారముకూడ నుండవచ్చును. రోగి శరీర మంతట విషము చేరుటవలన నతడు ఆయాసముగలిగి కలవరించుచుండును; లేక ఒకవిధముగా గాఢమూర్ఛయందుండును. వ్యాధి ఆరంభదశలో రోగ క్రిమి కుట్టినచోటునకు దగ్గరగానున్న శోషగ్రంథులు వాచి, నొప్పిగనుండును. ఇట్లు వాచినగ్రంథులను బ్యూబోస్ అందురు. ఇవి యణిగిన అణిగి పోవచ్చును; లేక చీముపట్టి పుండుకావచ్చును.

2. నెస్టిసీమిక్ రకము:—రోగియందు రక్షణశక్తి యెక్కువ లేనప్పుడును, శరీరములో ప్రవేశించిన క్రిమి బలముచేందినను బ్యూబోనిస్ (బొబ్బలు) ఏర్పడవుగాని, క్రిములు రక్తప్రవాహములో ప్రవేశించి తరుచుగా రోగిని 24 గంటలలో చంపును.

3. న్యూమోనియ రకము:—ఇది బ్యూబోనిక్ రకమునకువచ్చు సంకర వ్యాధి. ఇది ముమ్మరమైన బ్రాంకొన్యూమోనియను బోలియుండును. సైయనోసిస్ వలననో, (దేహము నల్లబారుటవలననో) గుండెయొక్క పనికి కష్టము కలుగుటవలననో రోగి సాధారణముగా చనిపోవును.

ఐశిత్వము, పరిచర్యము:—జ్వరమును తగ్గించుటకును, రోగి నెమ్మది కలిగించుటకును, నులివెచ్చని నీటితో స్నానము చేయించుట మిక్కిలి ఉపయోగకరము. బ్యూబోస్ అను బొబ్బలు చీముపట్టి పుండ్లుపడినయెడల వానికి జాగ్రత్తగా కాపడమిచ్చి, ఆంటిసెప్టిక్ మందులతో కట్టుకట్టవలెను. ప్లేగ్ నీర నెక్కించవలెను. జాస్టిగ ద్రవములు త్రాగించవలెను.

నివారణము:—ప్లేగ్ తగిలిన రోగులందరిని ప్రత్యేకమైన వార్డులలో గాని, ఆస్పత్రులలోగాని యుంచవలెను. ఈ యంటు తగిలినవారినందరిని 7 దినములవరకు క్వారంటీన్ లో పెట్టి, జరులందరికి ప్లేగ్ టీకాలు వేయవలెను. ఎలుకలన్నిటిని చంపివేయవలెను. చచ్చిన యెలుకలను కెరోసీన్ ఆయిలుతో బాగుగాముంచి కాల్చివేయవలెను. వ్యాధి న్యూమోనియ రకమైనప్పుడు నర్సులు, వైద్యులు మాస్కులు వేసికొని పనిచేయవలెను. బొబ్బలకు కట్టుకట్టినప్పుడు, చేతులకు గ్లవ్స్ వేసికొనవలెను. ముక్కునుండి, గొంతునుండి కారెడు చీమిడి, కళ్లై, ఎంగిలి మొదలైన వానిని, కట్టుగుడ్డలను గాల్చివేయవలెను. రోగులకు వాడుపాత్రలను, ఇతర పరికరములను ఎప్పటివలెనే డిస్ యిన్ ఫెక్ట్ చేయవలెను.

కుష్ఠరోగము:—ఇది దీర్ఘకాలపు అంటువ్యాధి; ఇది బసిల్లస్ లెప్టో యను సూక్ష్మజీవవలన కలుగుచున్నది. ఈ సూక్ష్మజీవి బసిల్లస్ టుబర్ క్యులోసిస్ (క్షయరోగక్రిమిని) చాలవరకు పోలియుండును. ఈ వ్యాధి పాతనిబంధన కాలమునుండియున్న పురాతనరోగము. ఆరోగ్యపద్ధతులు బాగుగ అనుసరించి, అమలులోపెట్టు దేశములలో కుష్ఠరోగము దాదాపుగా అంతరించిపోయినది. కుష్ఠరోగము వృద్ధిచెందుటకు మిక్కిలి అనుకూలమైన పరిస్థితులలోనైనను అది పెద్దవారికి తగులుట అరుదు; గాని చిన్నవారు అట్టి పరిస్థితులలో నున్నయెడల నూటికి ఇరువదిమంది మాత్రము యీ వ్యాధినుండి తప్పించుకొందురు. కుష్ఠ ఉన్నవారితో చాలకాలము సంబంధము కలిగి వారిని తాకుచుండుటవలన ఈ వ్యాధి వచ్చును. కుష్ఠ రోగమునకు ఇంక్యుబేషన్ కాలము లేదు కాని క్షయవ్యాధిలోనున్నట్లు రోగలక్షణములు చాలకాలము పైకి కనబడకయుండును. ఆరంభదశలో ఈ కుష్ఠ అంతరించిపోవచ్చును; కొన్ని రకములుమాత్రమే చాల ముమ్మరమైన వ్యాధులుగా పరిణమించును. చర్మముగుండ వ్యాధిక్రిములు దూరుట వలననో, నాసికా రంధ్రమార్గమునందలి అమత్వచవలననో యీ వ్యాధి యంటు ఇతరులకు వ్యాపించునని తలంచుచున్నారు. ఈ ప్రాణులను వ్యాధి గ్రస్తునికి లేచిన గణపులలోను, రక్తములోను, పుండ్లరసిలోను, మల మూత్రములలోను కనుగొన్నారు.

లక్షణములు—ఈ వ్యాధిలో రెండు ముఖ్యమైన రకములున్నవి.

1. న్యూరల్ రకము (నరములకు సంబంధించినది). ఇది అపాయములేనిది.
2. లెప్రామటస్ (ఇది చాల మోసకరమును, అంటు వ్యాపించునదియునై యున్నది).

న్యూరల్ రకము అనేకవిధములుగా కనబడుచుండును. వీనిలో ననేకములు హానిచేయనివి. ఇందు ఒకరకములో రంగుపోయినటువంటి మచ్చలు కనబడుచుండును. అంతేకాక, ఆ భాగమున ఇంద్రియజ్ఞానము లేకుండును. నరములుబి్చి, మెత్తనివైనందున రోగికి కురూపమేర్పడును.

లెప్రామటస్ కుష్ఠ ఎప్పుడును ముమ్మరముగను, అంటుగలదిగను ఉండును. వ్యాధి బాగుగా ముదిరిపోయినదశలో, దీనిని గణపులుకట్టిన కుష్ఠ అందురు. కుష్ఠ ఏ రకమునకు చేరినదో కనుగొనుట కష్టము.

నిపుణులుమాత్రమే నిర్ణయించగలరు. ఈ కష్టమునుబట్టి యీ వ్యాధి జనసామాన్యమునకు మిక్కిలి అపాయకరమగుచున్నది. ఆరంభదశలోనే చికిత్స చేయుటచేత అనేకమందిరోగులను అంటులేనివారినిగా చేయవచ్చును. కుష్టుగణపులు సాధారణముగా ముఖము, చెవులు, వీపు పిరుదులమీద పుట్టుచుండును. ఇవి అగపడినప్పుడు క్రమముతప్పివచ్చు జ్వరముండును. ఈ వ్యాధి ముదురుచుండగా, నరములకుకూడ ఈ వ్యాధి తగిలినందున పక్షవాతము రావచ్చును; గణపులు పగిలి అంటు క్రిమి సహితమైన పుండ్లు ఏర్పడును. ఈ వ్యాధికి సకాలములో చికిత్సచేయని యెడల కాలిచేతి వ్రేళ్లు ఊడిపోవచ్చును. ముఖచర్మము, చెవుల మీదిచర్మము మందమగుటవలన, కురూపమేర్పడుట బాగుగ కనబడును. ముక్కు-విభజన పుండ్లుగుటవలన రోగికి చాల బాధకలుగును; ఇక కండ్లకుకూడ ఈ వ్యాధి సంభవించినయెడల, దాని ఫలితముగా చూపు పోవుటయు సాధారణమే. నూటికి నలువదికి తక్కువమంది కుష్టరోగులు ఈ దశకు వచ్చెదరని మనము జ్ఞాపకము పెట్టుకొనవలెను. కుష్టువెంట క్షయ, న్యూమోనియ సంకరవ్యాధులుగ రావచ్చును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—మొత్తముమీద రోగి ఆరోగ్యము వృద్ధి పొందజేయుట, ఆరోగ్య పరిశుద్ధ్య సూత్రములను రోగి యనుసరించి యమలులో పెట్టునట్లుచేయుట, ఏదైన ఉపయోగకరమైన చిన్నపనిని చేయుచు కాలముగడుపుటను నేర్పుట—ఇవి చికిత్సచేయుటయందుగల ముఖ్యోద్దేశములు. హిడ్నో కార్పస్ నూనెనుగాని, దానితోచేసిన యితర మందులనుగాని వాడవలెను. రెండు ముఖ్యమైన మందులేవనగా, (1) 1% క్రియోసోట్ కలిసిన సాధారణమైన హిడ్నో కార్పస్ నూనె (2) ఎతల్ ఎస్టర్స్ గలిసిన హిడ్నో కార్పస్ ను 25% ఆలివ్ నూనెతో కలిపి, దానికి 1% క్రియోసోటును చేర్చిన మిశ్రమ నూనె. మందును చర్మముక్రిందగాని, ¹చర్మములోకిగాని సూదిద్వారా ఎక్కించెదరు. ముదిరిన వ్యాధులకు, ముఖ్యముగా అంటురకములకు ఈ రెండవ పద్ధతిప్రకారము తీవ్రమైన చికిత్సచేయుట శ్రేయస్కరము. పొటాసియం ఐయోడైడ్ అను దానిని యీ వ్యాధికి వాడనే కూడదు. దగ్గుమందులలో కలిసి యున్న చిన్నమోతాదుల పొటాసియం ఐయోడైడ్ నిచ్చినను లెప్రా

¹ Intradermally.

మటన్ కుష్టు కొన్నిసారులు పొంగును. వ్యాధి యధికమగును. కుష్ట రోగికి కట్టు కట్టుచుండగా నర్సు గ్లస్స్ వేసికొనవలెను. పుండ్లనుండి కారు చీము, ముక్కునుండికారు చీమిడి, రక్తము—వీనిలో వ్యాధి క్రిములుండవచ్చుననునది జ్ఞాపకముంచుకొని వానిని కాల్చి వేయవలెను.

నివారణము:—సాధారణముగా పెద్దవారికి కుష్టు తగలదని మనము జ్ఞాపకము పెట్టుకొనవలెను. అట్లయిన పిల్లలు కుష్టరోగముతో, ముఖ్యముగా, అంటుసంబంధమైన కుష్టరోగముతో బాధపడుచున్నవారిదగ్గరకు పోకుండ నిర్బంధించుటవలన ఈ వ్యాధి పిల్లలకు తగలకుండ నివారించవచ్చును. బిడ్డ యెవరైనను కుష్టరోగిని దాకుట అపాయకరముగాన అట్టి బిడ్డను కుష్టరోగి ఎత్తుకొనకను తాకకను నుండుట ఎంతో ముఖ్యమైన సంగతి యని తల్లులు జ్ఞాపకముంచుకొన గలిగినయెడల, ఇతర సదుపాయములకంటె ఈయొక్క యుపాయము మూలమున కుష్టు నెక్కువగా వశపరచుకొని వ్యాపించుకుండ చేయవచ్చును. కుష్టరోగము వంశపారంపర్యముగా వచ్చు వ్యాధి కానేకాదు గాన, బిడ్డలను ఈ వ్యాధిగ్రస్తలనుండి దూరపర్చినయెడల వారికి యీ వ్యాధిరాకుండును.

ఎరిసిపలస్:—ఇది సైప్రాకాకస్ క్రిములవలన కలుగు వ్యాధి. జ్వరమువచ్చుట, చర్మముకంది ఆ కందుడు వ్యాపించుట దీని సహజలక్షణములు. ప్రపంచమంతట ఈ వ్యాధియున్నను, ఇండియాలో పలుమారు కనబడును. రోగులువాడిన వస్తువులను ముట్టుకొనుటవలనగాని రోగులనే తాకుటవలనగాని యీ వ్యాధి యితరులకు సాధారణముగ వ్యాపించును. దీని ఇంక్యుబేషన్ కాలము—3 దినములు. చర్మము మీది పగుళ్లమూలమున అంటు లోపలికిపోవును; వ్యాధియున్న భాగములో ఈ సూక్ష్మప్రాణి యుండును.

లక్షణములు:—చలి, జ్వరముతో ఈ వ్యాధి అకస్మాత్తుగా రావచ్చును. అంటుకలిగిన స్థలము ఎఱ్ఱనై, నిగనిగలాడుచు వాచియుండును. దాని చుట్టు స్పష్టమైన అంచు ఏర్పడును; దీనినుండియే అంటు వ్యాపించును. కొన్నిసారులు దేహములో ఎక్కువభాగమునకు ఇది వ్యాపించును. బొబ్బలు లేచునుగాని చీముకూడుట అరుదు. కందినభాగము మధ్య

¹ Erysipelas.

నుండి పుండు మానుచువచ్చును. దానంతట అదే ఒక హద్దు వర్పరుచు కొనును. 4 లేక 5 రోజులలో సాధారణముగా జ్వరము తగ్గిపోవును.

ఛీత్రము, పరిచర్యము:—రోగిని పడకలోపరుండబెట్టి ఆంటిసైప్రా కాకస్ సీరం ఇయ్యవలెను. ఆ భాగమునకు తడిసిన మగ్నీషియమ్ సల్ ఫేట్ కట్టుగాని, ఇక్ తియాల్ కట్టు గాని కట్టవలెను. సల్ఫునిలమైడ్ ఈ వ్యాధికి మంచి పనిచేయును. రోగికి జ్వరమును ఆయాసమును తగ్గుటకుగాను నులివెచ్చని నీటితో స్పంజ్ స్నానముచేయించుట మంచిది. జ్వరముండిన సమయములో ఎక్కువ కలోరిక్ ద్రవాహారములను అనగా, పాలు, గ్రుడ్డుసాన, కోకో, గంజి, పెరుగు, మజ్జిగను ద్రాగించవలెను. జాస్టినీళ్లు త్రాగించవలెను.

నివారణము:—మెడికల్ వార్డులో రోగిని ప్రత్యేకించవలెను. అంటు పడిన పరికరము లన్నింటిని డిస్ యిన్ పెక్ట్ చేయవలెను.

ఎపిడెమిక్ సెరిబ్రాస్పైనల్ మెనింజైటిస్:—మెనింజైటిస్ లో మూడు రకములున్నవి. అవి ఏవనగా (1) సెప్టిక్ (2) టుబర్క్యులస్ (3) సెరిబ్రాస్పైనల్ ఫీవర్. మూడవదిమాత్రమే అంటు వ్యాధి. మెనింగొకాకస్ వలన నిది కలుగుచున్నది. ఒకసారి యీ వ్యాధి వచ్చుటవలన జీవి తాంతమువరకును ఈ వ్యాధినుండి రక్షణశక్తి కలుగును. ఇది తరుచుగా బాల్యమందును, యశావసమందును వచ్చు వ్యాధి. దీని ఇంక్యుబేషన్ కాలము 2—10 దినములు. ఈ వ్యాధి క్రిములు శ్వాసమార్గమున లోనికిపోయి, త్వరగా మెదడు, వెన్నుబాముయొక్క మెనింజీస్ అను పొరలోనికి దూరును. సాధారణముగా ఈ వ్యాధి, క్రిమివాహకుల మూలమున ఒకరినుండి మరియొకరికి వ్యాపించును. కాని ఆరంభదశలో ముక్కునుండియు, గొంతునుండియు వచ్చు చీమిడి మూలమునను, కళ్లై మూలమునను వ్యాపించవచ్చును.

లక్షణములు:—ఇది సాధారణముగా అకస్మాత్తుగా ఆరంభించును. అప్పుడు ముమ్మరమైన తలనొప్పి, ¹పైకి ఉబికివచ్చెడు వాంతి, ముమ్మరమైన వీపునొప్పి, జ్వరమువచ్చును. వ్యాధి తీవ్రముగనున్నవారికి కలవరింతలు, గాఢమూర్ఛ మారిమారి వచ్చుచుండును. కొన్నిసార్లు బొబ్బలుగాని

పొక్కులుగాని లేవవచ్చును. తరుచుగ చిన్న రక్తపుడాగులున్న దద్దురులు చర్మముమీద కనబడును. చిన్నబిడ్డలకు తరుచుగ ఈడ్పులువచ్చును. తలవెనుకకు తిరుగును. మెదయు, వీపుభాగమును గట్టిగ బిగిసికొనును. కాళ్ల కండరములు పట్టుకొనిపోవును. కాళ్లను తుంటికిని, మోకాళ్లకును సమకోణములుగ వంచినయెడల, కండరములు పట్టుకొనునుగాని మోకాటిని చ్చేక్కచేయుట అసాధ్యము. రోగిని అంటుకొనినను, అతడు వెలుగు చూచినను, శబ్దము వినినను సహించలేకుండును. సాధారణముగా చూపులో మెల్లయుండును. గుడ్లు ఉరిమిచూచినట్లుండును. కనుపాపలు అసమానముగా నుండవచ్చును. జ్వరము హెచ్చుచూ, తగ్గుచూ, క్రమము తప్పి వచ్చుచుండును. ¹స్పైనల్ ఫ్లూయిడ్ మడ్డిగనుండును; దానిలో చీము అణువులుండును.

ఛీత్రము, పరిచర్యము: నిశ్శబ్దముగానున్న చీకటిగదిలో రోగి నుంచవలెను. రోగికి తలనొప్పి, కలవరింతలునున్నప్పుడు, మార్ఫియ, తదితర ఉపశాంతినిచ్చెడు మందులియ్యవలెను. తలకును, మెదకును మంచు తిత్తిని పెట్టవచ్చును. కపాలమందున్న బత్తిడిని తగ్గించుటకుగాను, స్పైనల్ పంక్చర్ చేసి, ద్రవము మామూలుగా కారువరకు, దానిని తీయుదురు. వెన్నులోబొడుచు సూదిమూలమున స్పెసిఫిక్ సీరం (సిద్ధసీరం) నెక్కించెదరు. ఈ చికిత్స 6 లేక 8 గంటలకొకసారి చేయుదురు. ఈ చికిత్స నెంతత్వరగా ఆరంభించిన, రోగము బాగుపడునన్న నమ్మకము అంత అధికముగానుండును. ఈ వ్యాధికి సల్ఫోడయొజేన్ శ్రేష్ఠమైన మందు. తరుచుగ నోటిని పుక్కిలింపు మందులతోను, గొంతులో మందు చల్లుట వలనను నోటిని శుభ్రముగ నుంచవలెను. కండ్లు ఎర్రబారినయెడల, వానిని వేడిబోరిక్ సోల్యూషన్ తో కడుగవలెను. మూత్రకోశమును, ప్రేగులను బహుజాగ్రత్తగా గమనించుచుండవలెను; ఎందుకనగా ఈ సమయములో మూత్రము బంధించిపోయి, మలబద్ధకము కలుగుట సాధారణము. హై కలోరిక్ గల ద్రవాహారములను, మెత్తగనుండు ఆహారములను రోగి కిచ్చుచుండవలెను. వాంతి పలుమారు అగుచున్నయెడల, పురీష నాళముద్వారా ఆహారము నియ్యవలసివచ్చును. గ్లూకోసును రక్తనాళములలోనికి సూదిద్వారా యెక్కించవచ్చును. రాపిడిపుండ్లు లేవకుండ

¹ Epidemic cerebro-spinal meningitis.

² Projectile.

¹ Spinal fluid.

² Mouth washes.

చర్మమునుగూర్చి అధిక జాగ్రత్త పుచ్చుకొనవలెను. సెరిబ్రా-స్పైనల్ జ్వరమునకు, ¹ఎన్ సెఫెలైటిస్ (మెదడుకందుట), గ్రుడ్డితనము, చెవుడు సంకరవ్యాధులుగ రావచ్చును.

నివారణము:—రోగినుండి వచ్చు స్రావమునందున్న కల్చర్స్ క్రిమి రహితమైనవని తెలియునంతవరకు రోగిని ప్రత్యేకగదిలోగాని, వార్డులోగాని ఖచ్చితముగా వేరుపర్చవలెను. గుడ్డలు, పాత్రలు, పడక, గది—వీనిని సాధారణరీతిగా డిస్ యిన్ ఫెక్ట్ చేయవలెను. ముక్కు, గొంతునుండివచ్చు స్రావములనుగూడ నిట్లే డిస్ యిన్ ఫెక్ట్ చేయవలెను.

లోబ్ స్వమోనియ:—అనగా, ఊపిరితిత్తులయొక్క ²దళములు కందుట. ఈ వ్యాధి నూటికి 90 పాళ్లు న్యూమోకాకస్ మూలమున కలుగుచున్నది. ఈ వ్యాధి క్రిములు శ్వాసమార్గమున లోపలికి ప్రవేశించును. నోటి, ముక్కు స్రావములందును, కల్లెయందును ఈ రోగసంబంధమైన క్రిములుండును. దగ్గుట, తుమ్ముట, ముద్దుపెట్టుకొనుట మూలమునను, రోగి శ్వాసమార్గమునుండి వచ్చు స్రావములను ఏదో యొక విధమున తాకుటవలనను ఇతరులకు ఈ వ్యాధి యంటుకొనును. దీని ఇంక్యుబేషన్ కాలము 2—3 దినములు.

లక్షణములు:—ఇది సాధారణముగ ఆకస్మికముగా చలితో ఆరంభించి చలి, అధికజ్వరము, నొప్పితోకూడిన దగ్గు, వక్షములో అధిక నొప్పి యుండును. జ్వరము 104—106°F. వరకైనను హెచ్చవచ్చును. జ్వర మిట్లు హెచ్చుస్థితినుండి 7—9 దినములలో ఆకస్మికముగ క్రైసిస్ వచ్చు నప్పుడు తగ్గును. ఉచ్చాస్యసనిశ్వాసములు చిన్నగను త్వరితముగను జరుగును. నిమిషమునకు 40—50 సార్లుతైనను రోగి శ్వాసిండును. శ్వాసావరోధముండును. నాడి వడిగను, దుమికినట్టునుండును. ఊపిరివిడిచి పీల్చుకొన్నప్పుడెల్లను ముక్కు పుటములు విస్తరించును; శ్వాసకు సంబంధించిన స్వాభావికగురకయు (గ్రంట్) పుట్టును. కల్లె జిగటగను, త్రుప్సపట్టిన రంగుగనుండును. పెదవులు పగిలి యెండియుండును. నాలుక పాచిపట్టి యుండును. ముఖము ఎఱ్ఱబారును. దేహము ఎండి, వేడిగనుండును. రోగి ఆయాసముతో తరుచుగ కలవరించుచుండును. సూక్ష్మ విషప్రాణుల

నుండి వచ్చినవిషము ఊపిరితిత్తులనుండి దేహములో ప్రవేశించినందున, విషము ముమ్మరముగనుండును. సాధారణముగ కడుపుబ్బును. ఇట్లు రోగము హెచ్చుస్థితిలోనుండగా 'క్రైసిస్' వచ్చును. క్రైసిస్ వచ్చువరకు రోగి యెక్కువ వ్యాధిలోనుండును. తరువాత జ్వరము హఠాత్తుగ దిగి పోవును. వ్యాధి నయమగుట కారంభించును. దీని సంకరవ్యాధులేవనగా:—³ప్లూరసి, ఎంపయిమ, గుండె బలహీనమగుట.

ఛకిత్సయు, పరిచర్యయు:—రోగికి ఒగర్పులేనియెడల వీపుపై పరుండ నియ్యవలెను; ఒగర్పుండినయెడల, ఫోలర్స్ పొజషనులో నుంచవలెను. గుండెకు ఉపద్రవము కలుగకుండ అతనికి విశ్రాంతియు, నెమ్మదియు అవసరము. రోగి తనంతట తాను ఏ పనియు చేయకూడదు. అతడు పరుండిన తీరు పలుమారు మార్పుచుండవలెను. రోగికి ద్రవాహారములను అనగా, బార్లినీట్లు, నిమ్మరసము, ఆరెంజిపండ్లరసము, పాలు, టీ, కాఫీ, బియ్యపు గంజి, పెరుగు, మజ్జిగ, గ్రుడ్డుపొన మొదలగువానిని విస్తారముగా నియ్యవలెను. దగ్గున్నయెడల ¹కోడిన్, ²మార్ఫియ అను మందులను వాడవచ్చును. ఎదురొప్పులో నొప్పియున్నయెడల ³అంటిఫ్లోజిన్ టీ, మార్ఫియ, ఆవాలపట్టీ—వీనివలన చాల మేలు కలుగును. చన్నీటి స్పంజ్ స్నానమువలన జ్వరము తగ్గును. రోగి నెమ్మదియు, విశ్రాంతియు పొందును. రక్తవ్యాపకమునకు చురుకు పుట్టించును. కడుపుబ్బరము తగ్గించుటకుగాను ఎనెమలు, కర్పూరతైలపు స్టూపులు, రెక్టల్ ట్యూబ్ (పురీషనాళగొట్టము)ను ఉపయోగపడును. కల్లె చిక్కగను, బంకగను ఉన్నందున నాలుక అంటుకొని యుండునుగాన, నోటివిషయమైన జాగ్రత్త ముఖ్యము. బోర్గ్లొసిరిన్ అనుదానిని పెదవులకు పూసినయెడల, రోగికి చాలా హాయియు, సుఖమును గలుగును. వ్యాధి వచ్చిన 4-వ దినమునకు ముండి ఆంటిస్యమోకాకన్ సీరం ఇచ్చినట్లయిన చాల సహాయకరముగా నుండును. ⁴సల్ఫడయజీన్ న్యమోనియ వ్యాధికి చాల ఉపయోగకరమైనది. దీనిని వాడినప్పుడు జ్వరము 24—48 గంటలలో తగ్గును. వ్యాధి కుదురుటకు ఆరంభమగును. క్రైసిస్ వచ్చినప్పుడు రోగి నాడినిగూర్చియు వేడిమినిగూర్చియు నర్చు అతిజాగ్రత్తగ గమనించుచుండవలెను. వేడినీటి బుడ్లు, వేడికంబళ్లు అవసరమునకు సిద్ధముగ నుండవలెను. గుండెకు చురుకు

¹ Encephalitis. ² Lobes.

¹ Codein. ² Morphia. ³ Antiphlogistine. ⁴ Sulphadiazine.

దనము పుట్టించు మందులు అనగా, ¹కాఫీన్, ²స్ట్రెక్చిన్³ అవసరముండ వచ్చును. రోగి నల్లబారిపోయినప్పుడు అతనికి ప్రాణవాయువు నిచ్చెదరు.

నివారణము:—మెడికల్ వార్డులో రోగిని ప్రత్యేకముగ నుంచవచ్చును. శ్వాసమార్గమునుండివచ్చు ప్రాణములను, రోగి ఉపయోగించు పాత్రలను డిస్ యిన్ ఫెక్ట్ చేయవలెను.

⁴బ్రాంకోప్యమోనియ:—ఆరంభము క్రమేణవచ్చును. వాయు నాళములమార్గమున వచ్చి, అచ్చటచ్చట కనబడును. మిక్కిలి చిన్న వారికిని, ముసలివారికిని, బలహీనులకును ఈ వ్యాధి సాధారణముగా తగులును. తట్టమ్మ (చిన్నమ్మ), కోరింతదగ్గు, ఇన్ ఫ్లుయంజే, టైఫాయిడ్ బ్రాంకైటిస్ మొదలగు వ్యాధులవెంట సంకరవ్యాధిగ వచ్చును. పలువిధ మైన సూక్ష్మజీవులవలన ఈ వ్యాధి కలుగుచున్నది.

లక్షణములు:—లోబర్ న్యుమోనియ లక్షణములే దీని లక్షణములు గాని, జ్వరముమాత్రము రెండు మూడు నాలుగువారములు విడువకుండ ఉండి క్రమేణ తగ్గును. ⁵ఈ వ్యాధి వెంటనే తిరిగి సంభవించవచ్చును.

ఛీతృ:—లోబర్ న్యుమోనియకు చేసిన చికిత్సనే దీనికిని చేయవలెను.

నివారణము:—లోబర్ న్యుమోనియ విషయములో ననుసరించిన నియమములనే దీనియందు ననుసరించవలెను.

⁶స్క్వెల్లెట్ ఫీవర్:—ఇది తీక్షణమైన అంటువ్యాధి; ⁷స్ట్రెప్టోకాకస్ స్క్వెల్లెట్ నే క్రిమిమూలమున గలుగుచున్నది. ఈ వ్యాధి ముఖ్యముగా శీత కాలములో వ్యాపించునదైనందునను, తెల్లని చర్మముగలవారికంటె నల్లని చర్మముగలవారు తక్కువగా ఈ రోగమునకు లోబడుటవలనను, ఇండియా దేశములో, మరి ముఖ్యముగా దక్షిణ ఇండియాలో ఈ జ్వరము అసాధారణమైయున్నది. కావున దీనినిగూర్చి క్లుప్తముగ మాత్రము చెప్పబడును.

రోగి ముక్కునుండి, గొంతునుండి వెలువడు ప్రాణములయందు ఈ వ్యాధి క్రిములుండును. రోగిని తాకుటవలన ఈ వ్యాధి సంభవించును. శ్వాసమార్గముననే యీ క్రిములు లోపల ప్రవేశించును.

ఇంకొక బేషక కాలము 1—7 దినములు. ఆరంభము హఠాత్తుగ వచ్చును. అప్పుడు గొంతురాయును; అధిక జ్వరముండును; వాంతియు నగును. ముఖముకందును. నాడి వడిగకొట్టుకొనును. రెండవ దినమున మచ్చలు అనగా అక్కడక్కడ ఎక్కువగా కందినచోట్ల ఎఱ్ఱని మచ్చలగపడును. మొదట మెడమీద, నక్షముమీద ఈ మచ్చలు పుట్టి క్రమేణ శరీరమంతయు వ్యాపించును. ఇట్టి మచ్చలు అంగిలిమీదను, స్తవపథ మీదను కనబడును. నాలుక ఎక్కువ పాచిపట్టినను, ఆ పాచిగుండ ఎఱ్ఱని గుల్లలు కనబడును. దీనికి ¹స్ట్రాబెర్రి నాలుక² యందురు, రెండు మూడు దినములైన తరువాత మచ్చలును, జ్వరమును తగ్గ నారంభించును. కాని యెండిన చర్మపు పొలుసులు కొన్ని వారములవరకు ఊడిపడుచునేయుండును.

దీని వెంటవచ్చు సఖరవ్యాధులలో కొన్ని అసలు వ్యాధికంటె ముమ్మరమైనవి. అవి యేవనగా—³సెర్వికల్ అడినైటిస్, ⁴టైఫైడ్ మిడియ, ⁵మస్తాయిడైటిస్, ⁶నెఫ్రైటిస్, ⁷ఎండోకార్డైటిస్, ⁸పెరికార్డైటిస్, ⁹బ్రాంకో న్యుమోనియ.

ఛీతృను, పరిచర్యము:—జ్వరము తగ్గుటకుగాను నులివెచ్చని నీటితో స్పంజ్ స్నానముచేయించుట, గొంతురాచియున్నప్పుడు ఆంటిసెప్టిక్ లోషన్ తో పుక్కిలించుట, కడుగుట మంచిది. జ్వరమున్నప్పుడు ద్రవా హారములను ఇయ్యవలెను. జాస్తిద్రవములను త్రాగించవలెను. మూత్రమును ఆల్ బ్యుమిన్ కొఱకు తరుచుగా పరీక్షించవలెను. చర్మముయొక్క దురదను, లేక మంటలను తగ్గించుటకు 2% సోడియంబైకార్బోనేట్ సాల్యూషన్ తో కడుగుట మంచిది. ఆరంభదశలోనే స్పెసిఫిక్ సీరం ఇచ్చి నట్లయిన మేలుకలుగును. దీనికి సల్ఫోనమైడ్స్ ఇచ్చిన లాభము ఉన్నది.

నివారణము:—పక్కలు, పొలుసులూడిపోవుట నిలుచువరకును, ఇతర ప్రాణములు స్రవించుట నిలుచువరకును రోగిని ప్రత్యేకించియే యుంచ వలెను. పడక గుడ్డలను, పాత్రలను పొంగించవలెను; కట్టుగుడ్డలను కాల్చి వేయవలెను.

¹Strawberry tongue. ²Cervical adenitis. ³Otitis media.

⁴Mastoiditis. ⁵Nephritis. ⁶Endocarditis.

⁷Pericarditis. ⁸Bronchopneumonia.

¹Caffein. ²Strychnine. ³Broachopneumonia.

⁴Relapses. ⁵Scarlet fever. ⁶Streptococcus scarlatinae.

స్కాల్డెట్ ఫీవర్ ప్రబలియుండు దేశములలో 'డిక్ టెస్టు' అను పరీక్ష చేసి ఒక బిడ్డకు ఈ రోగమును నిరోధించుటకు స్వాభావికరక్షణ శక్తి గలదా, లేక బిడ్డ దీనికి లొంగిపోవునా అని తెలిసికొని, లొంగిపోవునని తెలిసినచో సైప్రాకాకస్ టాక్సిన్ ఇంజెక్షన్, ఆ బిడ్డకు రక్షణశక్తి కలిగించ ఇయ్యవలెను.

²ఇంపెటైగో కంటేజియోస:- చర్మవ్యాధులనుగూర్చిన అధ్యాయము చూడుము.

³పెంఫిగస్ కంటేజియోస:- చర్మవ్యాధులనుగూర్చిన అధ్యాయము చూడుము.

కొటక జ్వరము:- (రిలాప్సింగ్ ఫీవర్) ఇది యుష్ణమండలములలో వ్యాపించెడు తీక్షణమైన అంటువ్యాధి. ఇది పలువిధములైన స్పైరోకీట్స్ అను సూక్ష్మజీవులవలన కలుగుచున్నది. 1923-24 సంవత్సరములలో నీ యంటువ్యాధి దక్షిణయిండియాలో వ్యాపించినది. దీని ఇంక్యుబేషన్ కాలము 2 నుండి 10 దినములు. ఈ రోగక్రిమి పేలు, పిడుదులు, నల్లులు కుట్టుటమూలమున మనుష్యులలోనికి దూరి రక్త ప్రవాహములో చేరి జీవించును. చర్మమునందున్న పగుళ్ల మూలమునకూడ ఇవి దేహములో ప్రవేశించును. ఒకసారి తగిలినవారికి ఈ వ్యాధినుండి రక్షణ శక్తి యేర్పడును.

లక్షణములు:-జ్వరము హఠాత్తుగావచ్చి 3 నుండి 7 దినములవరకు హెచ్చుగనుండి, క్రెసిన్ అను నియమము ననుసరించి ఆకస్తికముగ తగ్గును. 4 నుండి 8 దినములైనతరువాత జ్వరము, దానికి సంబంధించిన యితర లక్షణములు మరలమరల వచ్చును. తలనొప్పియు, వీపునందును, కాళ్ల యందును అధిక నొప్పియు, వైత్యముతోకూడిన వాంతియు ఈ రోగము యొక్క యితర లక్షణములు. కాలేయము, ప్లీహము పెద్దవగును. ఇట్లు పెక్కుసారులు జ్వరము వచ్చుటవలన రోగి అలసిపోయి చనిపోవచ్చును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:-¹ఆర్స్ఫెనమిన్ అను మందును రక్తనాశ ములలోనికి ఎక్కించుటవలన తక్షణమే శాంతికలుగునుగాన, దీని కిది ఒక సిద్ధాపథమనవచ్చును. ఇతర చికిత్సలు తక్కిన జ్వరములకు చేయునట్టివే.

¹ Dick test. ² Impetigo contagiosa. ³ Pemphigus contagiosus.

⁴ Relapsing fever. ⁵ Arsphenamine.

నివారణము:-రోగికి పేలులేకుండ చేయుము; వెండ్రుకలు కత్తిరించి, రోగిబట్టలు కాల్చివేయుము లేక డిస్ యిన్ ఫెక్ట్ చేయుము. డిస్ యిన్ ఫెక్టెంటులను పుట్టెకు పట్టించుము.

ఎలుక కరచుటవలన కలుగు జ్వరము:-¹స్పైరోకీట్ వలన అంటు పడిన ఎలుక కరచుటవలన ఈ వ్యాధి కలుగును. ఇది యిండియాలో సాధారణమైన వ్యాధి. దీని ఇంక్యుబేషన్ కాలము 4 నుండి 40 దినములు.

లక్షణములు:-ఆరంభము హఠాత్తుగను, చలి, జ్వరము, తలనొప్పి, క్షీణలో ముమ్మరమైన నొప్పి, వీనితోవచ్చును. జ్వరము 103°-104° F. వరకు హెచ్చును. 3, 4 దినములైన తరువాత కరచినచోటను, దాని సమీపముననుండు గ్రంధులయందును వాపును ఎరుపును కనబడును. సాధారణముగా మొటిమలవంటి గుల్లులుపుట్టును. కొన్నిదినములైన తరువాత జ్వరము క్రెసిన్ నియమమున (ఆకస్తికముగ) తగ్గును. వారము, పదిరోజులైనతరువాత మరల జ్వరమువచ్చి కొన్ని వారములుగాని, నెలలుగాని అట్టే తిరుగబెట్టుచు, వచ్చుచుండును. ఈ వ్యాధితగిలిన వారిలో నూటికి 10 మంది చనిపోదురు.

దీని సంకరవ్యాధులేవనగా:-రక్తహీనత, ²నెఫ్రైటిస్, (మూత్రపిండము కందుట,) ⁴హెపటైటిస్, (కార్జముకందుట,) గాఢమూర్ఛ (కోమ).

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:-గాయమును కాటరైజ్ చేసి (కాల్చి) ఆర్స్ ఫెనమిన్ ఇంజెక్షనులు కొంతకాల మియ్యవలెను.

⁵యాస్:- ఇది యుష్ణమండలములలో సవామేహమును బోలి వ్యాపించు అతి తీవ్రమైన అంటువ్యాధి. ఇటీవలనే యిండియాలో ఈ వ్యాధి కనబడుచున్నది. ఇది సముద్రమట్టమునకు తక్కువ ఎత్తున్న ప్రదేశములలోవచ్చును. ఇది 'స్పైరోకీట్ ట్రెపానీమ' యను క్రిమివలన కలుగును. ఇంక్యుబేషన్ కాలము 2 నుండి 3 వారములు. రోగక్రిములు చర్మమునందలి పగుళ్లమూలమున దేహములోనికి ప్రవేశించును. ముఖ్యముగా పిల్లలు ఈ వ్యాధికి సులభముగ లొంగిపోదురు.

¹ Rat-bite fever. ² Spirochete. ³ Nephritis.

⁴ Hepatitis. ⁵ Yaws. ⁶ Spirocheta treponema.

లక్షణములు:—సిఫిలిస్ వలెయాన్ అను వ్యాధికిని మూడు దశలున్నవి. ప్రయిమరి, సెకెండరి, టర్షియరి అనునవి. ప్రయిమరి దశలో మొటిమ వంటి గుల్ల ఇన్ ఫెక్షన్ (సూక్ష్మప్రాణి జొరబడిన)చోట లేచును. ఇది యొక్కటిగనైనను పెక్కు గుల్లులుగనైన నుండవచ్చును. సిఫిలిస్ వలె గాక ఇది అరుదుగ జననావయవములలో కనబడును. ఈ గుల్లుచుట్టు నున్న భాగముకంది, పుండ్లై, పసుపు పచ్చని రసికారును. ఇది యెండి పక్కుకట్టును. ఈ పక్కును దీసివేయగా, దీనిక్రింద చుక్కల చుక్కల (రోపణము) మచ్చలుగల పుండు కనబడును. ప్రథమపుండు ఏర్పడిన 4—10 వారములైనతరువాత సెకెండరి దశవచ్చును. అప్పటికి స్పైరో కీట్స్ అను సూక్ష్మజీవులు రక్తప్రవాహములోనికి చేరును. ఈ దశలో రోగికి తలనొప్పి, జ్వరము, కీళ్ల వాతనొప్పలునుండును. ప్రథమదశలో అగపడిన మొటిమలవంటి గుల్లులు దేహముమీద వెవ్వేరుభాగములలో ముఖ్యముగా, నోరు, ముక్కు, ఆననము—వీని చుట్టు లేచును. టర్షియరి (మూడవ)దశ రోగులందరకును రాదు; నచ్చినను ఆరంభమైన అనేక సంవత్సరముల తరువాత వచ్చును. కీళ్లువాచి, చర్మముమీద లోతైన పుండ్లు పడును. ఎముకలమీద బొప్పికట్టి నొప్పిపుట్టును.

ఛికిత్సయు, పరిచర్యయు:—నియోఆర్స్ ఫెనమిన్ అను మందు ఇంజెక్షన్ లకు ఈ రోగము సులభముగ లొంగిపోవును. ఆంటిసెప్టిక్ మందులతో పుండ్లకు కట్టుకట్టవలెను.

నివారణము:—రోగిని ప్రత్యేకించి, కట్టులన్నిటిని కాల్చివేయవలెను; రోగికి వాడిన గుడ్డలను, పాత్రలను డిస్ యిన్ ఫెక్ట్ చేయవలెను.

విన్ సెంట్స్ అంజైన్ (వైన్ సెంట్స్): — ఇది నోటికి, గొంతుకు తగిలెడు అంటువ్యాధి; యొక్కవ బలమైనదికాదు. ఇది విన్ సెంట్ స్పిరిల్లం, ఒకానొక బసిలస్—ఈ రెండు సూక్ష్మజీవులవలన కలుగుచున్నది. యుద్ధభటులలోను (సోల్డేర్స్), బలహీనముగా నున్నవారియందును ఈ రోగము సాధారణముగా నుండును.

అంటుక్రిములు నోటిలోనుండును. రోగితో నేరుగా సంబంధపడుట మూలమున ఇతరులకు వ్యాపించును.

1 Arsphenamine.

2 Vincent's angina.

3 Vincent's spirillum.

లక్షణములు:—ఆరంభము క్రమేణవచ్చును. దీనితో ఒకటి రెండు పుండ్లు పుట్టి వానిమీద పసుపు పచ్చని అమత్వచ కమ్మకొనియుండును. చిగుళ్లువాచి, రక్తముకారును. నోరు అశుభ్రముగానుండుట, పండ్లు పుచ్చి పోవుట, మొత్తముమీద అనారోగ్యముగానుండుట ఈ వ్యాధివచ్చుటకు తోడ్పడు కారణములు.

ఛికిత్సయు, పరిచర్యయు:—సోడియం పెర్బోరేట్, మెర్క్యూరోక్రోమ్ లేక మెథిలెన్ బ్లూ అను మందులు పూయుటవలన ఈ వ్యాధి తరుచుగా తగ్గిపోవును. నియోఆర్స్ ఫెనమిన్ ఇంజెక్షన్లుకూడ యియ్యవచ్చును.

నివారణము:—రోగి త్రాగుగిన్నెను, స్నానముచేయునప్పుడు వాడెడు వస్తువులను ప్రత్యేకపరచవలెను.

ఫంగై (బూజు) మూలమున కలుగువ్యాధులు (మోల్డ్స్)

మైసిటోను:—(మధురకాలు) ఈ వ్యాధి ఫంగస్ (బూజు) మూలమున కలుగును. సాధారణముగా ఇది కాలుకే సంభవించునుగాని, కొన్ని సందర్భములలో చేతులకును కలుగును. ఇండియాలో కొన్ని ప్రాంతములయందు ముఖ్యముగా, గ్రామాదులలో ఈ వ్యాధి సర్వ సాధారణమే. ఇంకా, ఆఫ్రికా, చీనా, ఇటలీ, అమెరికాలలోకూడ ఈ వ్యాధి కనబడుచుండును. సూక్ష్మప్రాణులు గాయముగుండ పాదములోనికి ప్రవేశించును. దీని ఇంక్యుబేషన్ కాల మింతయని తెలియదు. మొదట అర అంగుళము వ్యాసముగల వాపు కనబడును. దీనికి నొప్పి యుండదు. కొన్ని వారములైనతరువాత యిది మెత్తబడి పగులును. అప్పుడు దీనిలోనుండి ఒకవిధమగు చీముకారును. అది వర్షత్తువలె దళ సరి బంకగనుండును; రక్తము, చీము కలిసియుండును. దీనిలో తెలుపు, నలుపు, ఎరుపుగల గింజలు ఉండును. ఈ గింజలే ఫంగై. దీనిలో ఏ రంగుగల ఫంగస్ చేరియుండునో, గింజలుకూడ ఆ రంగులోనే కనబడును. నలుపురంగు సర్వ సాధారణమైనది. ఈ వ్యాధి విస్తరించుకొలది, క్రొత్త గ్రంధులు పుట్టి, కాలంతయు ముద్దగా పుండ్లై పై చెప్పినట్టి స్రావములు కారును; ఒక్కొక్కప్పుడు ఈ జబ్బు ఎముకకును వ్యాపించవచ్చును.

1 Sodium perborate.

2 Mercurochrome.

3 Methyleneblue.

ఛికిత్సయు, పరిచర్యయు: — ఆరంభములోనే చికిత్సచేసినయెడల పొటాసియం ఐయోడైడ్ ఇచ్చుటవలననో¹ క్యూరటాజ్² చేయుటవలననో రోగము లొంగవచ్చునుగాని సాధారణముగా పుండును కోసి తీసివేయుటయో, కాలునుగోసి తీసివేయుటయో, దీనికి సరియైన చికిత్సయగును.

నివారణము: — చెప్పలువేసికొని నడువుము; అంటుపడిన కట్టుల నన్నిటిని కాల్చిచేయుము.

³త్రష్:—ఇది చిన్నపిల్లల నోళ్ళకువచ్చేడి వ్యాధి. (పిల్లలనోటి తెల్లపూత) ఇదియు ఫంగస్ మూలముననే కలుగును. మొదట తెల్లని పక్కలు నాలుకమీదలేచి, నోరంతయు అల్లుకొనును. బిడ్డనోటిని శుభ్రముగ నుంచినట్లయిన ఈ వ్యాధిరాదు. ప్రతిసారి పాలుత్రాగిన తరువాత బిడ్డకు కొంచెము నీళ్లు త్రాగించి నోటిని శుభ్రముచేయవలెను; తెల్లని పొక్కులకు బొర్రొగ్గిసరిన్ రాయవలెను. చేనుమొనలను, పాలు త్రాగించుబుడ్లను, అతి శుభ్రముగా నుంచవలెను.

తామర:—చర్మవ్యాధుల అధ్యాయము చూడుము.

నోమ:—ఇది చాలత్వరగా వ్యాపించెడు నోటివ్రణము. ఈ వ్రణము కుళ్లనారంభించి నోటియొక్కయు, దొడలయొక్కయు టిష్యూలను పాడు చేయును; ఈ వ్యాధి తరుచుగా, బుగ్గలు చిల్లులుపడునట్లు చేయును. ఒక వారములోపల మరణము సంభవించవచ్చును. దీర్ఘకాలపు లేక తీక్షణమైన వ్యాధివలన కృశించి బలహీనపడిన పిల్లలకు 'నోమ' యను జబ్బు వచ్చును. ³ఈస్ట్ ఫంగస్ అను సూక్ష్మజీవివలన ఈ వ్యాధికలుగును. రోగము కనబడిన వెంటనే ఆ భాగమును కాల్చవలెను. లేదా, కత్తితో కోసివేయవచ్చును. మాత్ వాషెన్ అను మందులతో నోటిని కడిగి శుభ్రము చేయుచుండవలెను.

వైరస్ అను విషప్రాణులవలన కలుగు వ్యాధులు:—

ఆటలమ్మ:—ఇది తీవ్రమైన అంటురోగము. కాని దీనివలన తక్కువ మందిమాత్రమే చనిపోదురు. స్వప్తమైన గుల్లలు వరుసగా కొన్నిసారులు పోయుట దీని సహజలక్షణము. సాధారణముగా చిన్నపిల్లలకే యీ వ్యాధి

తగులునుగాని పెద్దవారికికూడ తగలవచ్చును. ఒక్కసారి తగిలినవారికి జీవితాంతమువరకు ఈ వ్యాధినుండి రక్షణశక్తి యేర్పడును.

ఇంక్యబేషన్ కాలము 10 నుండి 21 దినములు. అంటును వ్యాపించెడు క్రిమి, ఫిల్టరుల్ వైరస్ అనునది. రోగియొక్క ముక్కునుండి, గొంతునుండి వెడలు ప్రానములందును, అంటుగల గుల్లలయందును ఈ క్రిములుండును. రోగిని తాకుటవల్లగాని, ప్రత్యక్షముగగాని, పరోక్షముగగాని, యీ వ్యాధి వ్యాపించును. దీని లక్షణములు ఆరంభించినప్పటినుండి, ఆఖరి పాలును ఊడిపోవునంతవరకును ఇది అంటుగలదిగ నుండును.

లక్షణములు:—ఆరంభమున సాధారణముగ చలి, జ్వరము, వీపునందు, కాళ్లయందు నొప్పులతో వ్యాధి అకస్మాత్తుగవచ్చును. గుల్లలు లేచును. ఇవి ఈ వ్యాధి వచ్చుననుటకు ప్రథమసూచనగా నుండవచ్చును. లేక 24 గంటలుతాళి వ్యాధి కనబడవచ్చును. మొదట మొండెముమీద ఆరంభించి, తరువాత ముఖమునకు, కాళ్లచేతులకు ప్రాకును. మొండెముమీదనే దట్టముగాపోయును. మొదట యెఱ్ఱనిగుల్లలుగపుట్టి, త్వరలోనే ఈ గుల్లలు స్వచ్ఛమగు ద్రవముతో నిండియుండును. ఇవి యెండినప్పుడు, చదునై పక్కలుకట్టును. ఇవి 1—3 వారములలో రాలిపోవును. సాధారణముగా పక్క లూడిపోయినచోట మచ్చలుండవు. 3, 4 దినముల వరకు క్రొత్తగుల్లలు పుట్టుచుండును. కావున, గుల్లలు, బొబ్బలు పక్కలు—వీని మూటి నొకేసారి చూడవచ్చును. అరకాళ్లలోను, అరచేతులలోను దద్దుపోయుట అరుదు.

ఆటలమ్మ, మశూచిని బోలియుండునుగాని ఈ దిగువ భేదములుండును:—ఆటలమ్మ వ్యాధిలో ముఖ్యముగా (1) మొండెముమీదనే అధికముగా గుల్లలు లేచుట (2) చర్మముమీద ఒకదానితరువాత మరియొకటి వరుస వరుసగా పోయుట (3) అరకాళ్లకు చేతులకు పోయకుండ రక్షణశక్తి కలిగియుండుట (4) గుల్లలు ఆరంభములోనే యగపడుట.

ఛికిత్సయు, పరిచర్యయు—దీనికి ప్రత్యేకమైన చికిత్సలేదు. రోగిని పడకలో పరుండబెట్టి తేలికయైన ఆహారమునిచ్చి ద్రవములు విస్తారముగ త్రాగించవలెను. వేడినీటి స్నానములవలన రోగికి హాయికలుగును.

¹ Curettage.² Thrush.³ Yeast fungus.

జలపుట్టుచున్నట్టయిన, కార్బాలిక్ మందుకలిపిన నూనె రుద్దుటమంచిది. బిడ్డ గీరుకొనకుండ చేతికి అట్టతోచేసిన గొట్టములను తగిలించవలెను.

నివారణము:—రోగిని ప్రత్యేకించి, ముక్కునుండి, గొంతునుండి, చర్మమునుండి స్రవించు స్రావములను డిస్ యిన్ ఫెక్ట్ చేయవలెను; లేదా, కాల్చివేయవలెను. గదిని, గదిలోని వస్తువులను సాధారణరీతిని శుభ్రము చేయవలెను.

మశూచి:—ఇది యన్నిటికంటె అతితీవ్రమైన అంటురోగము. టీకాలు వేయించుకొనని ప్రజలు ప్రపంచమందెక్కడనుందురో అక్కడనెల్ల యీ వ్యాధియుండును. ఇండియాలో నిది సర్వసాధారణము.

ఈ వ్యాధియొక్క అంటుక్రిమి, ఫిల్ట్రబుల్ వైరస్. ఇది ముక్కునుండి, గొంతునుండి స్రవించు స్రావములందును, రోగి చర్మమందుండిన గుల్లలలోను, పొక్కులందును కనబడును. ఇది ప్రత్యక్షముగగాని, పరోక్షముగగాని ఒకరినుండి మరియొకరికి వ్యాపించును. దీని ఇంక్యుబేషన్ కాలము 10 నుండి 14 దినములు. వ్యాధి ఆరంభమయినది మొదలు, పుండ్లు మాని పొలుసు అంతయు ఊడిపోవువరకును అంటుతగిలెడు అపాయముండును.

లక్షణములు:—ఆరంభమున అకస్మాత్తుగ చలి, అధిక జ్వరము, తల నొప్పి, తీవ్రమైన వీపునొప్పి వచ్చును. గుల్లలు మూడునాలుగు దినముల వరకు కనబడవు. మొదట గుడ్డలు లేనిభాగములకు అనగా, ముఖము, చేతులు, మణికట్లకుపోసి, పిమ్మట దేహమంతయు, అరచేతులు, అరపాదములకుకూడ అల్లుకొనును. ఈ వ్యాధి ఒకే పోతపోయును. దీనిలోనే వరుసగా, గుల్లలు, పొక్కులు, చీముకూడిన బొబ్బలు, పక్కులుకట్టిన పుండ్లు ఏర్పడును. ఆటలమ్మలోవలెకాక మశూచికములో ఈ బొబ్బల మధ్య గుంటపడును. చీముపట్టిన బొబ్బలు పదియవనాటికి ఎండిపోవును. ఇక పక్కులు రాలిపోవుటకు పెక్కువారములు పట్టును. పక్కులు రాలిపోగా, ఆ చోట్ల లోతైన గుంటలుగల మచ్చలేర్పడును. ఆరంభ దినములలోనుండిన తీవ్రమైన జ్వరము గుల్లలులేచినమీదట తగ్గిపోవును. కాని యీ గుల్లలలో చీముకూడగనే మరల జ్వరము హెచ్చును. పుండ్లు ఎండిపోవుచుండగా, రెండవసారి జ్వరము తగ్గును.

ముష్ఠరముగా మశూచి పోతపోసినప్పుడు బొబ్బలు దగ్గరగలేచి, ఒకదానితో ఒకటి కలిసిపోయి, గడ్డలు ఏర్పడవచ్చును. చర్మమునుండి రక్తము కారవచ్చును. నోటినుండిగాని, ఊపిరితిత్తులనుండిగాని, మూత్ర పిండములనుండిగాని పురీషనాళమునుండిగాని రక్తము కారవచ్చును. ఈ వ్యాధికి సంకరవ్యాధిగ కండ్లకలక రావచ్చును; దానితరువాత కంటిలోని నల్లగుడ్డు పాడగును. ఇందుమూలమున దృష్టిపోవుట యిండియాలో సర్వసాధారణమైన ఫలితము.

వ్యాధిని నిర్ణయించుట:—గుల్లలు పొంగకముందు మశూచి యేదేని తీవ్రమైన అంటువ్యాధిని, ముఖ్యముగా, మలేరియాను బోలియుండును. కాని గుల్లలు కనబడినట్లయిన, ఈ వ్యాధిని నిర్ణయించుటకు సందేహించకూడదు. ఒకవేళ, దీనిని ఆటలమ్మగ పొరపాటున భావించవచ్చును. ఈ రెంటికినిగల భేదములు ఆయా భాగములలో చర్చించబడినవి.

చికిత్సను, పరిచర్యయు:—మశూచికి ప్రత్యేకమైన చికిత్స యేమి లేదుగాని, సరియైన పరిచర్యచేయుటయే ప్రాముఖ్యమైన సంగతి. జ్వరమున్న సమయములలో తలకు చల్లని కాంప్రెస్ లు వేయుటవలనను, నులి వెచ్చని నీటితో స్నానము చేయించుటవలనను రోగికి హాయిగనుండును. నొప్పికి ఉపశాంతినిచ్చు మందులను వాడవలెను. జలను తగ్గించుటకు 1% చల్లని కార్బాలిక్ లోషన్ లో గాజ్ గుడ్డను నానవేసి పట్టించినయెడల చాల ఫలితము కనబడును. ఇట్లే 2% సోడియం బైకార్బోనేట్ సోల్యూషన్ కూడ పనిచేయును. వాజలిన్ లేక కొబ్బెరనూనె పూసి పక్కులు మెత్తబడునట్లు చేయవచ్చును. ప్రతిసారి భోజనమైన తరువాత రోగియొక్క నోరుకడిగి శుభ్రము చేయుచుండవలెను. కండ్లనుగూర్చి ప్రత్యేకమైన శ్రద్ధతీసికొని చికిత్సచేయించవలెను. వేడి బోరిక్ లోషన్ తోగాని, నార్సల్ సేలెన్ తోగాని కండ్లను దినమునకు అనేకసార్లు కడుగుచుండవలెను. జ్వరమున్నప్పుడు విస్తారమైన ద్రవాహారములను, అనగా, పాలు, నీళ్లు, పండ్ల రసము, గంజి మొదలగు వానిని ద్రాగించవలెను. కొంతకాలమైన తరువాత కొంచెము మెత్తగను, కొంచెము గట్టిగనునుండు ఆహారమును, అనగా పెరుగు అన్నము, మిరియాలచారు అన్నము, 'కస్టర్డ్స్' ఇయ్యవచ్చును.

నివారణము:--రోగిని ఖచ్చితముగా ప్రత్యేకించి తీరవలెను. రోగి విసర్జించు, ప్రతి స్రావమును వెంటనే కాల్చివేయవలెను; లేదా, డిస్ యిన్ ఫెక్ట్ చేయవలెను. ఈగలు ముసరకుండ చూడవలెను. రోగి యున్న గదిని, రోగికి ఉపయోగించిన వస్తువులన్నిటిని సాధారణరీతిగ డిస్ యిన్ ఫెక్ట్ చేయవలెను.

మశూచి టీకాలు వేయించుకొనుటవలన, అధిక రక్షణశక్తి కలుగును. ఇండియాలోని జనులందరికి టీకాలు వేయగలిగినయెడల, ఈ దేశములో మశూచి యంతరించిపోవును. చిన్నపిల్లలుకూడ ఈ వ్యాధికి లొంగి పోదురుగాన, వారికి పసితనములోనే టీకాలు వేయించవలెను. ఒక్కసారి టీకాలు వేయించుకొన్నవారికి 7 సం॥లు రక్షణశక్తి కలుగును; తిరిగి మరల వేయించుకొనవలెను. అనేక సంవత్సరములక్రిందట గోమశూచి యొకటి యున్నదనియు, అది చాల శాంతికరమైన వ్యాధియైనందున దానిని సరకు చేయనక్కరలేనిదనియు, ఈ వ్యాధినే మనుష్యులలో ప్రవేశపెట్టినయెడల, వారికి మశూచినుండి రక్షణశక్తి యేర్పడుననియు కనిపెట్టిరి. కావున టీకాలు వేయుటయనగా, గోమశూచి వ్యాధిని బుద్ధిపూర్వకముగా, మనుష్యులలోనికి టీకాల మూలమున నెక్కించుట. ఈ స్వల్పశ్రమవలన మున్నరమైన వ్యాధియొక్క అపాయము తప్పును. మనిషి చేతిమీది చర్మము నొకచోట కడిగి, తుడిచి యెండనిచ్చి, తేలికగ ముండ్లకత్తితోగీరి, గోమశూచి తగిలిన దూడనుండి తీసిన రసి కొన్నిబొట్లు రాయదురు. దీనికి కట్టుకట్టుట అవసరములేదుగాని, ఈ భాగము శుభ్రముగను, ఎండియు నుండవలెను. నాల్గవదినమున ఒక గుల్లపుట్టును. ఇది కొంతకాలము నకు చీముకూడి యెండి, పక్కుకట్టును. ఈ పక్కు మాని యూడినప్పుడు, అక్కడ ఒక మచ్చ స్థిరముగ నిలిచిపోవును. టీకాలు వేయించుకొని యొకడు తనకు మశూచి విషక్రిములు సోకిన 7 దినములలోగా టీకాలు వేయించుకొనినయెడల, అతనికి ఆ వ్యాధినుండి రక్షణశక్తి కలుగును. ఈ వ్యాధి తగిలినవారికి చికిత్సచేయుటకంటె, దీనికి లొంగెడు వారందరికి టీకాలువేయుట ప్రాముఖ్యమైన సంగతి. ఇట్లు టీకాలు వేయుటవలననే యెక్కువమందిని కాపాడవచ్చును.

తట్టమ్మ (తడవర) లేక ¹మోర్బిలి:--ఈ వ్యాధి యింతకుముందు ఎవరికి తగులలేదో వారందరికి ఇది తగులవచ్చునుగాని, 6 నెలల లోపలనున్న చంటిపిల్లలకు మాత్రము తగులదు. ఫిల్టబుల్ వైరస్ అను జీవియే దీనికి కారణము.

ఇంకుబేషన్ కాలము 10 నుండి 14 దినములు. వ్యాధి యారంభమైనది మొదలు దద్దుపోసిన 5 దినములవరకు అది అధిక అంటువ్యాధిగ నుండును. వ్యాధి క్రిములు శ్వాసమార్గముననే లోపలికి ప్రవేశించి బైటికి వచ్చుచుండును. రోగిముక్కు, కండ్లు, గొంతు వీనినుండివచ్చు స్రావములలో అంటుక్రిములుండును. ముద్దుపెట్టుకొనుట, తుమ్ముట, దగ్గుట మూలమునను, రోగినుండి వెడలు స్రావము నంటుకొనుట మూలమునను ఈ రోగము రావచ్చును.

లక్షణములు:--ఆరంభము క్రమేణయుండును. జలుబు, జ్వరము, కండ్లనుండియు, ముక్కునుండియు నీరు కారుట, తలనొప్పి, వెలుతురును సహించలేకపోవుట అను రోగలక్షణములు మొదటనుండి యుండును. సాధారణముగ డోకు, వాంతి కొన్నిసారులు అతి విరేచనము లుండును. జ్వరము 102°—103° F. ఉండును. దద్దు తగ్గువరకు జ్వరము అట్లే నిలిచి యుండును. రెండవ లేక మూడవదినమున నోటిలో దద్దుపోయును. ఈ దద్దు చిన్న యెఱ్ఱని మచ్చలుగ నుండును. ఈ మచ్చలమధ్య నీలిరంగు తెలుపురంగులు గలిసినచుక్క ఉండును. వీనిని 'కోప్లిక్'ని మచ్చలందురు. వీనినిబట్టియే వ్యాధిని నిర్ణయించవచ్చును. రోగలక్షణములు కనబడిన 4-వ లేక 5-వ దినమున తలమీద ఎఱ్ఱని దద్దుపోసి, శరీరమంతట అల్లు కొనును. కాని యిది యెల్లప్పుడు ముఖముమీద స్పష్టముగ కనబడును. మొదట ఒక చిన్న యెఱ్ఱని గుల్ల ఏర్పడి, క్రమేణ పెద్దదియై, పిమ్మట కొన్ని గుల్లలు ఒకటిగచేరి అర్థచంద్రాకారమున గనపడును. నల్లని దేహముమీద దద్దును గుర్తించుట కష్టము. ఈ కాలములో తరుచుగ వాయునాళములలో (డై బ్రాంకియల్ కాఫ్) పొడిదగ్గుండును. దీనితో జ్వరముకూడ ఒక వారముకంటె ఎక్కువకాలముండినయెడల, బ్రాంకో న్యుమోనియ వచ్చునని సందేహించవచ్చును. దద్దు మానిపోగనే గోమమవర్ణముగల సన్నని పొట్టు రాలిపోవును.

తడవర లేక తట్టమ్మ అను వ్యాధికంటే సంకరవ్యాధులను గూర్చియే ఎక్కువగా భయపడవలసియుండును. ఇవి యేవనగా, బ్రాంకోస్ట్రోమోనియ, ఒకైటిస్ మీడియ, లారింజైటిస్, అతిసార విరేచనములు.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—రోగిని చీకటిగదియందు పడకపైన పరుండ బెట్టి జ్వరము తగ్గువరకు అచటనేయుంచి, మంచిగాలి విస్తారముగ తగుల నియ్యవలెను. కండ్లను జాగ్రత్తగా కాపాడుచు, పలుమారు వేడి బోరిక్ సోల్యూషనుతో కడుగుచుండవలెను. పారొటైటిస్, మధ్యచెవి జబ్బు రాకుండ నోటిని పలుమారు శుభ్రము చేయుచుండవలెను. నులివెచ్చని నీటితో స్నానము చేయించుటవలన మంచిబలము వచ్చును; జ్వరముకూడ తగ్గును. దగ్గువలని బాధతగ్గుటకు ఉపశాంతినిచ్చు మందులు వాడుటయు, ఆవిరి పట్టించుటయు మంచిది. 2% సోడియం బైకార్బోనేట్ సోల్యూషన్ తో గాని, కార్బోలెజ్డ్ నూనెతోగాని స్నానము చేయించుటవలన, జిల తగ్గును. జ్వరమున్నప్పుడు పండ్లరసము, పాలు, గంజి, విస్తారముగ నీళ్లు రోగికి ఆహారముగ నిచ్చుచుండవలెను. జ్వరము తగ్గినప్పుడు మెత్తని ఆహారమును, సులభముగ జీర్ణముకాగల ఆహారము నియ్యవలెను.

నివారణము:—రోగిని 12 నుండి 14 దినములవరకు ప్రత్యేకమైన గదిలోగాని, ప్రత్యేకమైన వార్డులోగాని యుంచవలెను. నోటినుండి, గొంతునుండి, కండ్లనుండి వచ్చు స్రావములను డిస్ ఇన్ ఫెక్ట్ చేసి, కట్టు గుడ్డలను గాల్చి వేయవలెను. రోగము పోయినతరువాత ఆఖరిస్నానము చేయించవలెను. రోగి గుడ్డలు, పాత్రలు, గది—వీనిని ఉచితరీతిని డిస్ ఇన్ ఫెక్ట్ చేయవలెను.

జిర్నస్ మీజెల్స్:—ఇది సాధారణమైన తడవరను అనేకవిధముల పోలి యున్నను, కేవలము ప్రత్యేకమైన రోగము. దీనికి హేతుభూతమైన క్రిమి యేదో తెలియదుగాని, శ్వాసమార్గమున స్రవించు స్రావముల యందు అది యుండును. ఇది చాలతీవ్రమైన అంటుగలది. దీని ఇంక్యుబేషన్ కాలము 7 నుండి 22 దినములు. సాధారణమైన తడవరవలె నిదియు నొకేవిధముగ ఉత్పత్తియై, ఇతరులకు వ్యాపించును.

లక్షణములు:—ఇది చాలబలహీనమైన వ్యాధి. దీని ఆరంభ లక్షణములును స్వల్పమైనవే. అవేవనగా, తలనొప్పి, జలుబు, వీపున నొప్పి,

¹ German measles.

తరుచుగా దద్దు—ఇవి మొదటకనబడు లక్షణములు. మొదట ఇది ముఖమునకు పోసి కొన్ని గంటలలోనే దేహమంతట వ్యాపించును. 2 లేక 3 దినములలో నిది తగ్గిపోవును. లక్షణములనుబట్టి వ్యాధికి చికిత్సచేయవలెను. రోగిని ప్రత్యేకించుట అవసరములేదు.

గవదబిళ్లలు:—ఫిల్ట్రబుల్ వైరస్ అను సూక్ష్మజీవివలననే యీ వ్యాధి కలుగును. ఇదియు నంటువ్యాధియే. సాధారణముగ చిన్నపిల్లలకు ఈ వ్యాధి తగులును. ఇది ప్రపంచమంతట వ్యాపించియున్నది. ఈ వ్యాధి యున్న రోగియొక్క ఉష్ణిని, యెంగిలిని తాకుటవలన నీ జబ్బువచ్చును. ఇంక్యుబేషన్ కాలము 2 నుండి 3 వారములు.

లక్షణములు:—జ్వరముతోను, తలనొప్పితోను వ్యాధి యారంభించ వచ్చును. కాని తరుచుగా, చెవిదగ్గరనున్న గ్రంథి వాయుట దీని ప్రథమ లక్షణముగ కనబడును. నోటిని బహు కష్టముతో తెరువవలసివచ్చును. మ్రింగునప్పుడును నొప్పియుండును. 102°—103° F. డిగ్రీల మధ్య జ్వరము మారుచు నుండవచ్చును. బిడ్డలకు ఈ వ్యాధి వచ్చినను స్వల్పమైనదిగనే యుండును. 10-వ నాడు వాపుతగ్గిపోవును. చిన్నపిల్లలలో సంకరవ్యాధు లుండవుగాని, పెద్దవారిలో నుండుట సాధారణమే. రోగులు పురుషులైనయెడల వారి వృషణములు వాయును. స్త్రీలైనయెడల, అండాశయములు, తోమ్ములు, కందును. వృక్కము, (పాంక్రియటైటిస్) మధ్య చెవియు కందును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—రోగి పడకలో పరుండి సంపూర్ణముగా విశ్రమింపవలెను. వాచిన గ్రంథులకు వేడికాపడము నియ్యవలెను; లేదా మంచునంచులు పెట్టవలెను. నోటిని పలుమారు శుభ్రము చేయుట ఎంతో ప్రాముఖ్యమైన సంగతి. ద్రవములును, మెత్తని యాహారములును మాత్రమే రోగికియ్యవలెను.

నివారణము:—రోగిని ప్రత్యేకమైన గదిలోనో వార్డులోనో యుంచ వలెను. ముక్కునుండి, నోటినుండి స్రవించు స్రావములను డిస్ ఇన్ ఫెక్ట్ చేయవలెను లేక కాల్చివేయవలెను. రోగిగుడ్డలు, పాత్రలు, గది, పడక—వీనిని యుచితరీతిని డిస్ ఇన్ ఫెక్ట్ చేయవలెను.

ఇన్ ఫ్లుయంజే (విషపడిశము):—ఇది యతితీవ్రమైన అంటువ్యాధి. అకస్మాత్తుగ జ్వరమువచ్చుట, క్రుంగిపోవుట, శ్వాసనాళములలో అంటు చేరుట—ఇవి ఈ రోగలక్షణములు. ఇది ఎపిడెమిక్ గ వచ్చును. అనగా, ఒకే కాలమందు అనేకులకువచ్చు అంటువ్యాధి; ప్రపంచమంతట వ్యాపించి యున్నది. ఇదియు ఫిట్టబుల్ వైరస్ అను క్రిమిమూలముననే కలుగుచున్నదని తలంచుచున్నారు. ముక్కునుండి, గొంతునుండి స్రవించు స్రావములందే అంటుక్రిమియుండును. రోగులను తాకుటవలనను, రోగి తాకినందువలన అంటుపడిన వస్తువులను తాకుటవలనను ఈ వ్యాధి యితరులకు వ్యాపించును. ఇంక్యుబేషన్ కాలము 1 నుండి 3 దినములు.

ఈ రోగము మూడురకములు. (1) జ్వరముతోకూడినది. (2) శ్వాసనాళములకు సంబంధించినది. (3) ఆహార సంబంధావయవములకు సంబంధించినది.

లక్షణములు:—ఇది అకస్మాత్తుగ ఆరంభమగును. జ్వరముతోకూడిన రోగమైనయెడల, తీవ్రమైన తలనొప్పియు, వీపునను, అవయవములలోను ముమ్మరమైన నొప్పియునుండును. జ్వరమధికముగ నుండును. మొత్తము మీద రోగి క్రుంగిపోవును. నాల్గదినమున జ్వరము సాధారణముగ దిగిపోవును; అప్పటినుండి రోగి త్వరగ స్వస్థతనొందును. శ్వాసనాళములతో సంబంధించిన రోగమునకును పై లక్షణములన్ని యుండునుగాని, వీనితో పాటు జలుబుగూడ ఉండును. ఈ స్థితి న్యూమోనియకును, ముమ్మరమైన విషస్థితికిని దారితీయును. ఆహార సంబంధావయవములకు సంబంధించిన రోగమునకు జ్వరముకాక, ముమ్మరమైన కడుపునొప్పి, వాంతి, అతివిరేచనములు, శరీరములో నీరులేకపోవుట, విషముచేరిన యవస్థయేర్పడును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—రోగిని ఖచ్చితముగా పడకలో పరుండ బెట్టవలెను. నులివెచ్చని నీటితో స్నానము చేయించుటవలన, జ్వరము తగ్గి, రోగికి శాంతికలుగును. ఒంటి నొప్పులకును తలనొప్పికి ఫెనాసిటిన్, ఆస్పిరిన్, సలిసిలేట్స్ అను మందులిచ్చుట మంచిది. ఆవిరిపట్టుట, దగ్గుమందు లిచ్చుటవలన, దగ్గు తగ్గును. ఆహార సంబంధావయవములకు సంబంధించిన వ్యాధియైనయెడల, ఆహారకోశమును కడుగుట మూలమునగాని, నేసల్ సక్షన్ వాడుట మూలమునగాని, వాంతిని తగ్గించవచ్చును. వ్యాధి ముమ్మరముగనున్నప్పుడు పురీషనాళముగుండ ఆహారము నియ్యవలసివచ్చును.

తరుచుగా, గ్లూకోసును రక్తనాళములలోకి ఎక్కించుదురు. మలవిసర్జనము సరిగా జరుగుచుండునట్లు చూడవలెను, టౌరము కావలసినప్పుడు పండ్లరసము, బార్లినీట్లు ¹ఇంపీరియల్ డ్రింక్ అను పానీయము దినమునకు కనీసము 3000—5000 c.c. లనైన నియ్యవలెను. రోగి బాగుపడ నారంభించగా, ఇంతకంటె ధారాళముగ ఆహారము నిచ్చుటకు ఆరంభించవలెను.

నివారణము:—రోగిని ప్రత్యేకించి, ముక్కునుండియు, నోటినుండియు కారు స్రావములను డిస్ యిస్ ఫెక్ట్ చేయవలెను.

జలుబు:—ఇది చాల యెక్కువ అంటుగల వ్యాధి. నాసికాద్వారమున ఫిట్టబుల్ వైరస్ అను క్రిమిలుచేయు వ్యాపారమువలన, ఆ మార్గము కంది జలుబుచేయును. ముక్కునుండి కారు చీమిడియందును, గొంతునుండి వచ్చు కల్లేయందును అంటుక్రిమిలుండును. జలుబుచేసినవారు తుమ్ముటవలనను, తగ్గుటవలనను, క్రిమివాహకులవలనను ఈ వ్యాధి వ్యాపించును. ఈ వ్యాధి ఇంక్యుబేషన్ కాలము ఇంచుమించు 36 గంటలు.

లక్షణములు:—మొదట ఇది అకస్మాత్తుగ ఆరంభించును. అప్పుడు తలనొప్పి, చలి, నాసికారంధ్రములు కందుట, కొంచెము జ్వరముండును. జలుబుచేసిన కొన్ని గంటలకు ముక్కునుండి నీరు కారుచుండును. ఒకటి రెండు దినములకు ఇది చీమువలె మారును. ఈ స్థితి కొన్ని దినములుండి, నిదానముగ బాగవును, లేక వ్యాధిముదిరి, ²సైనైటిస్ గాను బ్రాంకో న్యూమోనియగాను మారవచ్చును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—ఆరంభదశలో రోగిని పడకలో పరుండ బెట్టుము. రోగి లక్షణములనుబట్టి చికిత్సచేయుము. తలనొప్పికి, యితర సామాన్య నొప్పులకు, బాధలకు ఆస్పిరిన్ యిచ్చెదరు. మందులువేసిన ఆవిరి పట్టించుటవలనను, అడ్రెనలిన్ యిచ్చుట మూలమునను, ముక్కులో అడ్డులేకుండపోవును, శ్వాసించుటయు సులభమగును. కొంత బహిష్కారమునకు వేడిపానీయము సహాయపడును. ³భేదిమందు లిచ్చి విరేచనమగునట్లు చేయవలెను. ద్రవములను జాస్తిగ నియ్యవలెను. నీళ్లు, నిమ్మ, ఆరెంజి పడ్లరసము, కాఫీ, టీ, బియ్యపుగంజి, బార్లిగంజి—ఇవన్నియు మంచి యాహారములగును.

¹ Imperial drink.² Sinusitis.³ Laxatives.

సంకరవ్యాధులు:—సైనస్ ఇన్ ఫ్లెక్షన్, బ్రాంకొన్యూమోనియా, ¹లారింజైటిస్, ²మధ్యచేవి కందుట, ³సంధివాతజ్వరము.

నివారణము:—రోగిని ప్రత్యేకమైన వార్డులోనుంచి చికిత్సచేయుము. రోగి దగ్గునప్పుడును, తుమ్మునప్పుడును ముక్కు, నోరు మూసికొనవలెను.

⁴రేబీస్:—కుక్కలు, పిల్లులు, నక్కలు తదితరజంతువులు కరచుటవలన, మనుష్యులకు వ్యాపించెడు తీవ్రమైన అంటువ్యాధిని రేబీస్ యందురు. ఈ వ్యాధి ప్రపంచమంతట వ్యాపించియున్నను, ఉష్ణదేశములలో వృద్ధిచెందుటకు అనుకూలములుగలవు. అంటుచేరియున్న జంతువుల సొంగలో ఫిట్టబుల్ వైరస్ అను ఈ వ్యాధిక్రిములుండును. జంతువులు మనుష్యులను కరచుటవలనను, చర్మములో పగుళ్లుండుటవలనను, ఈ వ్యాధి వ్యాపించును. ఇంక్యుబేషన్ కాలము 2 వారములనుండి 9 నెలల వరకుండును. మెదడునుండి కాటు ఎంతదూరముండునో దానినిబట్టి ఇంక్యుబేషన్ కాలము హెచ్చియుండును.

లక్షణములు:—ఈ వ్యాధికి మూడుదశలున్నవి. ⁵మొదటిదశలో తలనొప్పి, రోగి కృంగియుండుట, విసుకు, చింత, గాయములో నొప్పి మున్నగు లక్షణములుండును. రెండవదశలో రోగి ఉద్రేక పూరితుడై యుండును. అప్పుడు మ్రింగుటకు కష్టమగును; మ్రింగుటవలన శ్వాసయు, కండరములు ఈడ్చుకొనుటయు నెక్కువగును గనుక రోగి నీళ్లు త్రాగ నొల్లడు. నీళ్లను చూచినంతమాత్రాన, రోగికి ⁶పారరావచ్చును. ⁷మూడవ దశలో రోగికి పక్షవాతము వచ్చును.

ఇతర లక్షణములేవనగా, జ్వరము, ఈడ్పులు. ఈ వ్యాధి యెప్పటికైన మరణకరమైనదే. దీనికి చికిత్సలేదుగాని, రోగిని సాధ్యమైనంత శాంతముగను, సౌఖ్యముగను పరుండనియ్యవలెను. పొర్లువచ్చినప్పుడు క్లోరోఫారమిచ్చి, రోగిని శాంతింపచేయుదురు.

నివారణము:—వెట్టికుక్క ఎవరినైన కరిచినట్లుగాని, నాకినట్లుగాని సందేహముండినయెడల, వెంటనే గాయమున్నస్థలమును స్వచ్ఛమైన కార్బాలిక్ తోగాని, ⁸కాటరి యను లోహసాధనముతోగాని కాల్చివేయ

¹ Laryngitis. ² Otitis media. ³ Rheumatic fever. ⁴ Rabies.

⁵ Period of incubation. ⁶ Prodromal stage. ⁷ Paroxysm. ⁸ Paralysis.

⁹ Chloroform. ¹⁰ Cautery.

వలెను. రోగికి ¹ఆంటిరేబిక్ సీరం ఎక్కించవలెను. రోగి ముక్కునుండియు గొంతునుండియు వచ్చు స్రావములను డిస్ యిన్ ఫెక్ట్ చేయవలెను. రోగికి వాడిన పాత్రలను స్టెరైల్ చేయవలెను. వెట్టిపట్టియున్నట్లు సందేహమున్న యే జంతువునైనను 10 దినములవరకు భద్రముగ మూసియుంచవలెను. అది బ్రతికియున్నచో రేబీస్ కాదు. అది చనిపోయినయెడల, దాని మెదడుతీసి, రేబీస్ చిహ్నములున్నవా యని పరీక్షించవచ్చును. వెట్టికుక్క కరచిన మరియొక కుక్క ఏదైననునరే, దానిని 3 మాసములు మూసి యుంచవలెను.

ప్రాప్తర్య చికిత్స యీ వ్యాధికి చేయుదురు. అనగా, ప్రతిదినము 14 దినములవరకు ఆంటిరేబిక్ సీరం ఇంజెక్షనులు చేయుదురు. కడుపు గోడలోనికి ఎక్కించెదరు. రేబీస్ వలన వచ్చిన కుందేళ్ల యెండిన ²వెన్ను బాములనుండి వాక్సీనును (రసిని) సిద్ధముచేయుదురు. ఇండియాదేశములో గొట్టె మెదడును ఈ పనికి ఉపయోగించెదరు.

ఢెంగె:—ఇది యుష్ణ దేశములలో వచ్చు అంటువ్యాధి. జ్వరము రెండుసార్లుగావచ్చుట, జ్వరముతో కీళ్లయందును, కండరములయందును బాధకరమైన నొప్పియుండుట ఈ రోగలక్షణములు. ఏదో యొక ఫిట్టబుల్ వైరస్ అను క్రిమివలన ఈ వ్యాధి కలుగునని తలంచుచున్నారుగాని, పగటిపూట యెగురు దోమలవలన ఈ వ్యాధి వ్యాపించుచున్నది. దీని ఇంక్యుబేషన్ కాలము 3 నుండి 10 దినములు. అంటుచేరియున్న దోమ కుట్టుటవలన ఇది మనిషికి వ్యాపించును. ఒకసారి రోగము వచ్చిన వారికైనను ఈ వ్యాధినుండి శాశ్వతమైన రక్షణశక్తి యేర్పడదు.

లక్షణములు:—ఆరంభము అకస్మాత్తుగను, అధిక జ్వరముతోను వచ్చును. ముమ్మరమైన తలనొప్పి, కండ్లనొప్పి, కీళ్లలోను, కండరములలోను పోట్లుపుట్టు నొప్పులుండును. ఏమాత్రము కదిలినను ఈ నొప్పులు ఎక్కువగును. వ్యాధి యున్నంతకాలము రోగి చాల కృంగియుండును. మూడుదినములైన తరువాత జ్వరము త్వరగా తగ్గిపోవును. విస్తారముగ చెమటపోసి, రోగలక్షణములు తగ్గును. 5-వ దినమున జ్వరము తెలియనిరీతిగా 103° F. వరకు హెచ్చును. దీనివెంటనే ఒకవిధమైనతట్టు (దద్దురు) పోయును. నల్లనిశరీరముమీద దీనిని గుర్తుపట్టుట కష్టము. ఈ

¹ Antirabic serum.

² Spinal fluids of rabbits.

దద్దురు త్వరలోనే వాడిపోయి, పొట్టు ఊడిపోసాగును. ఈ రోగస్థితి యున్నప్పుడు, రోగికి నిర్నిద్రయు; తరుచుగ విసుగును ఉండును. జ్వరము పోయినను, కీళ్లనొప్పి, చాలకాలమువరకు నిలిచియుండవచ్చును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—మొదటి కొన్నిదినములకు నర్సు రోగిని సాధ్యమైనంతవరకు కదిలించకుండ నుంచవలెను. స్పంజ్ స్నానముచేయించుటవలనను, జ్వరము తగ్గుటకు తలకు మంచుతిత్తి పెట్టుటవలనను రోగికి ఉపశాంతి కలుగును. నొప్పియు, ఆయాసము నున్నప్పుడు ఆస్పిరిన్, మార్షియ ఉపయోగపడును. ప్రతిదినము 4000—000 cc. ల ద్రవము నిచ్చుచుండవలెను.

నివారణము:—దోమలురాకుండ నన్నని తీగలు వేసిన గదిలో రోగి నుంచవలెను; లేదా, అతని పడకచుట్టు నలనైన వేయవలెను.

నిద్రరోగము:—మొదడు కందుటవలన ఈ వ్యాధి కలుగును. నిద్ర మత్తు, తలనొప్పి, ద్వంద్వదృష్టి దీని స్వాభావిక లక్షణములు. కారణము ఫిల్ట్రబుల్ వైరస్ అని తలంచెదరు. అంటుగల వ్యాధిగ్రస్తులును, క్రిమి వాహకులును ఈ వ్యాధి వ్యాపనకు కారకులు. అంటుకలిగించు సూక్ష్మ ప్రాణి—ముక్కునుండి, గొంతునుండి వచ్చు ప్రావములం దిమిడియుండును. ఇది ఇన్ ఫ్ల్యుయంజ ఉండినప్పుడు తరుచుగవచ్చును. 1918-వ సం॥ వచ్చిన ఇన్ ఫ్ల్యుయంజ ఎపిడెమిక్ వరకు ఎవరును దీనిని తెలిసికొనలేదు.

లక్షణములు:—ఆరంభము క్రమేణగాని లేక అకస్మాత్తుగాగాని రావచ్చును. సాధారణ లక్షణములు, కొద్దిపాటి జ్వరము, తలనొప్పి, ద్వంద్వదృష్టి, నిద్రవలన కలిగిన మైకములోనుండుట. దానినుండి లేపుట దుస్థరము. ఈ స్థితి కొన్ని వారములుగాని, నెలలుగాని ఉండును. సంపూర్ణ స్వస్థతకలుగుట అరుదు. తరుచుగా వెనుకచెప్పిన లక్షణములు నిలిచి యుండును కావున, రోగి గూఢము సంపూర్ణముగ మారిపోవును. కొందరికి మానసికస్థితియు చెడిపోవును; మరికొందరికి చలననాడులు చెడిపోవును. కండరములు ఎల్లప్పుడు ఈడ్చుకొనును; ఒక్కొక్కప్పుడు హఠాత్తుగా వెనుకకు లాగుకొనుచుండును. ముఖము ముద్దగానుండును. మాట్లాడుట కష్టమగును. నోటిదగ్గర జొల్లుకారుచుండును; నడక నిలకడ

¹ Encephalitis lethargica.

² Double vision.

లేనిదైయుండును. ఈ స్థితిలో అనేకమంది రోగులు తమకు తాము ఎట్టి సహాయము చేసికొనలేక యుందురు.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—ఫలితము కలుగునని తెలిసిన చికిత్స ఒక్క—లే కలదు. అది యేదనగా, వెన్నుబాములోనుండి ద్రవము తీయుట. జాస్తి ద్రవాహారముల నియ్యవలెను. ఆహారమిచ్చు విషయములోను రోగిని బహుజాగ్రత్తగ గమనించుచుండవలెను.

నివారణము:—రోగిని వార్డులో ప్రత్యేకముగ నుంచవలెను. శ్వాస నాళములనుండి వచ్చిన ప్రావములను గాల్చి వేయవలెను. సాధారణముగా చేయురీతి ననుసరించి, రోగిపడక, పరికరములు డిస్ యిన్ ఫెక్ట్ చేయవలెను.

1 శిశు పక్షవాతము:—ఇది కేంద్రనాడీమండలమునకు చేరిన అంటు వ్యాధి. సాధారణముగా 5 సం॥లు లేక తక్కువ వయసుగల పిల్లలకు ఈ వ్యాధివచ్చును; పెద్దవారికిని రావచ్చును. ఇది ప్రపంచమంతట వ్యాపించి యున్నది. ఇది ఫిల్ట్రబుల్ వైరస్ అను క్రిమిమూలమున గలుగుచున్నది. ఈ క్రిమి ముక్కునుండి, గొంతునుండివచ్చు ప్రావములలోను, వెన్నునుండి తీయు ద్రవములోను, కొన్ని సార్లు మలములోను నుండును. రోగిని నేరుగ తాకుటవలనగాని, లేక రోగి శ్వాసనాళముల నుండి వచ్చు ప్రావములను మలమును దాకుటవలనగాని, క్రిమివాహకులవలనగాని యీ వ్యాధి తరుచుగా ఇతరులకు వ్యాపించును. ఈ రోగముయొక్క ఇంక్యుబేషన్ కాలము 1 నుండి 18 దినములు. రోగము ఆరంభించినది మొదలు మూడు వారములవరకు ఈ వ్యాధి అంటుతగులునదై యుండును.

లక్షణములు:—పక్షవాత చిహ్నములుతప్ప, తక్కిన లక్షణములు మెనిన్ జైటిస్ వ్యాధి లక్షణములే. ఆరంభము అకస్మాత్తుగ వచ్చును. దానితో తలనొప్పి, జ్వరము, మొత్తముమీద ఆయాసము, వీపునొప్పి యుండును. అప్పుడప్పుడు వాంతియగుటయు, అతి విరేచనములు నుండవచ్చును. వ్యాధి ముదురుకొలది మెడయు వీపును బిగుసుకొని పోవ నారంభించును. రోగము తగిలిన నాలుగు దినములలో పక్షవాతము వచ్చును. ఇది కాళ్లకు చేతులకు రెంటికిని తగులవచ్చునుగాని, సాధారణముగ కాళ్లకు

¹ Acute anterior poliomyelitis (infantile paralysis.)

మాత్రమే తగులుట మామూలు. ఒక్కొక్కప్పుడు పక్షవాతము పైకి ఎగబ్రాకి మ్రింగుట, శ్వాసించుట అను రెండు వ్యాపారముల నాపును. అనేకమంది రోగులకు పక్షవాతమే రాకపోవచ్చును. పక్షవాతము పోగలిగినంతదూరము పోయినతరువాత, వ్యాధి బాగుపడ నారంభమగును. గాయపడిన అణువులు బాగుపడునుగాని, నాశనమైనవి పునర్జీవించవు. అవయవములు సరిగ పెరుగక పోవుటవలనను రోగము నెదిరించు శక్తిలేని కండరములు జాస్తిగ ముడుచుకొనుటవలనను వికృతమేర్పడును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—తీవ్రమైన వ్యాధిలక్షణము లంతరించువరకు రోగిని ఖచ్చితముగ పడకలో పరుండబెట్టవలెను. పక్షవాతము తగిలిన అవయవములకు సంపూర్ణ విశ్రాంతి కలుగవలెను. కల్పితజ్వరము కలిగించుట, విటమిన్ B, E ల నిచ్చుట సహాయకరము. ఈ వ్యాధినుండి బాగుపడినవానిలోనుండి ¹సీరముతీసి, వ్యాధితో బాధపడువానికి ఆరంభ దశలోనే యిచ్చినయెడల, రోగము ముదిరిపోకుండ నిలిచిపోవుటకు సహాయ పడును. రోగమును నిర్ణయించుటకుగాను ²వెన్నునుండి ద్రవము తీయుదురు. దీనివలన ఒత్తిడియు తగ్గును. తీవ్రమైన రోగలక్షణములు తగ్గినప్పుడు, పక్షవాతము తగిలిన అవయవములను మర్దనచేయుటవలన అవి తిరిగి పనిచేయ నారంభించును. ³బ్రేసెస్, టెండన్ ట్రాన్స్ ప్లాంటేషన్ ఆపరేషన్ అనువానివలనకూడ చాల మంచి ఫలితము కలుగును. అవయవములకు వేడి తగులుచుండవలెను గాని, రోగికి కప్పెడు పడకగుడ్డలు బరువైనవిగా నుండకూడదు. ద్రవములను జాస్తిగా నియ్యవలెను. మల మూత్రాదులు విడుచుటను చాల జాగ్రత్తగ గమనించుచుండవలెను. ఎందుకనగా, రోగి కొంత మలమూత్రమును విడువక ఆపుకొనవచ్చును. లేక ఆపుకొనుశక్తిలేక పలుమారు వీనిని విడుచుచుండవచ్చును. శ్వాస కేంద్రమునకు, పక్షవాతము తగిలినయెడల, రోగిని మెకానికల్ రెస్పిరేటర్ అను సాధనములో నుంచవలెను; దీనివలన శ్వాస నిశ్వాసములు జరుగును.

⁴సిస్టర్ కెన్ని అను నాస్ట్రేలియాదేశపు సిస్టర్ ఒక తె మరియొక చికిత్స చేసెను. ఇది పైన చెప్పినదానికంటె చాలభేదముగ నున్నను మంచి

¹ Convalescent serum. ² Spinal tapping. ³ Braces and tendon transplantation. ⁴ Sister Kenny.

ఫలితము కలిగినది. కావున పెక్కుమంది వైద్యులు దీనిని ఆమోదించి యున్నారు. సంగ్రహముగా ఆ చికిత్స నిట్లు వివరించవచ్చును:—రోగిని సహజరీతిగా విశ్రాంతి కలుగు తీరులో నుంచుము. కండరములకు కలిగిన ఈడ్పు తగ్గగానే వానిని కదిలించుమని రోగిని ప్రోత్సహించుము. ¹బద్దలు వేసికట్టనక్కరలేదు. నొప్పిని, కండరముల ఈడ్పును తగ్గించుటకుగాను ²వేడినీటి పాక్స్ పగటికాలములో 2 గంటల కొకసారి యిచ్చుచుండవలెను. ³పని కల్పించనట్టియు, కల్పించనట్టియు అభ్యాసములను రోగము ఆరంభదశలో నుండగనే చేయించుము. అప్పుడు కండరములు ఒకదానితో నొకటి సంబంధపడి పనిచేయుటవలన, అవయవ వికృతము నివారణ మగును. దినమునకు రెండుపర్యాయములు రోగిని బోర్లపరుండబెట్టవలెను. దేహమర్దనగాని, ⁴నీటిక్రింది పరిశ్రమలుగాని చేయించ నక్కరలేదు.

నివారణము:—రోగిని ప్రత్యేకమైన వార్డులో నుంచుము. ముక్కునుండి, నోటినుండి, ప్రేగులనుండివచ్చు మలినములను డిస్ యిన్ ఫెక్ట్ చేయవలెను. గుడ్డలు, పాత్రలు, పరుపు, రోగియున్న గది వీనిని యింతకు ముందే చెప్పియున్న రీతిగా శుద్ధిచేయవలెను.

‘యెలోఫీవర్ (పసుపు జ్వరము):—ఇది తీవ్రమైన అంటువ్యాధి. ఒకటి రెండు సార్లు జ్వరమువచ్చుట, పసిరికలు కలుగుట, ఆహారకోశము నుండి రక్తస్రావము, మూత్రమందు ఆల్ బ్యుమిన్ ఉండుట ఈ వ్యాధి సహజలక్షణములు. ఈ వ్యాధి ఆఫ్రికా పశ్చిమ, మధ్యప్రాంతములలోను, ఉత్తర దక్షిణ అమెరికాలలోని ఉష్ణప్రాంతములయందును వ్యాపించియుండును. ఫిల్టబుల్ వైరస్ అను క్రిమి యీ వ్యాధికి కారణము. అంటుకలిగిన ‘స్టెగోమియా’ అను దోమకాటువలన యీ వ్యాధి వ్యాపించుచున్నది. ఈ దోమ రోగమారంభమైన 4 రోజులలోపల వ్యాధిగ్రస్తుని కుట్టవలెను. ఒకసారి కుట్టినదోమ 12 దినములు గడిచిపోవువరకు మరి యెవరికికూడ అంటు వ్యాపింపచేయు శక్తిలేనిదై యుండును. ఇప్పుడు ఇండియా, ఆఫ్రికా దేశములకు వాయువిమాన మార్గములున్నందున, ఈ వ్యాధి యిండియాకును వ్యాపించుటకు వీలున్నది.

¹ Splints. ² Hot packs. ³ Passive and active. ⁴ Under water exercises. ⁵ Yellow fever. ⁶ Stegomyia.

లక్షణములు:—పసుపుజ్వరము అకస్మాత్తుగ ఆరంభించును. మొదట 103° — 104° F. జ్వరముండును. ముమ్మరమైన తలనొప్పి, నడుములలో నొప్పియుండుట ఈ వ్యాధియొక్క మొదటి లక్షణములు. నాడి నిదానముగ నుండును. నాలుకకు పాచిపట్టియుండును. వాంతియు, మలబద్ధకమును ఉండును. ¹మూత్రము తక్కువ విడుచును; దాదాపు మూడవదినమున ²కంటి తెల్లపొర పసుపురంగుకు తిరుగును. చర్మముక్రింద చిన్నరక్తపు డాగులుండును. మూడవదినము జ్వరముతగ్గి రోగి బాగుపడ నారంభించ వచ్చును. తరుచుగా రెండవదశ రానచ్చును; కామెరలు అధికమగును. రక్తము కక్కును. దీని తరువాత మూత్రము పోయుట ఆగిపోవచ్చును. కార్జముయొక్క టిష్యూలు జాస్తిగ నాశనమగుటవలన టాక్సీమియ ఎక్కువగును. ఇతర లక్షణములు: అధికదాహము, ఎక్కిళ్లు, ముక్కునుండి జాస్తిగా రక్తముకారుట, విరేచనము నల్లగనగుట మొదలైనవి. ³యురీ మియవలనగాని, ⁴కొలాప్సవలనగాని మరణము సంభవించవచ్చును.

ఓశీర్షము, పరిచర్యము:—రోగిని గాలి ధారాశముగా నీచు గదిలో పెట్టి చికిత్సచేయవలెను. ఈ గదిలోనికి దోమలు రాకుండ దానిని కాపాడవలెను. నులివెచ్చని నీటితో స్పంజ్ స్నానము చేయించుటవలన రోగికి మొత్తముమీద సౌఖ్యముకలిగి జ్వరము తగ్గవచ్చును. మల మూత్రాదులు ధారాశముగ జరుగునట్లును, విషమునకు విరుగుడుగను నీళ్లు విస్తారముగా త్రాగించవలెను. రోగి పుచ్చుకొను ద్రవమును, విడుచు ద్రవమును కొలిచి చార్ట్లలో వ్రాయుచుండవలెను. మూత్రములో శ్వేత ధాతువు (ఆల్ బ్యూమిన్) ఉన్న దాయని ప్రతిదినము పరీక్షించుచుండవలెను. వాంతిని తగ్గించుటకుగాను మంచునీటినిగాని, మంచు పలుకులనుగాని యియ్యవచ్చును. మంచుతిత్తిని ఆహారకోశముమీద పెట్టవచ్చును; లేదా, ఆవాంల పట్టువేయవచ్చును. మొదటి రెండు మూడు దినములవరకు రోగికి నోటిద్వారా ఆహారమియ్య కూడదనియు, రోగిని పోషించుటకు గ్లూకోసును రక్తనాళములలోనికి యెక్కించవలెననియు కొందరి వైద్యుల అభిప్రాయము. డోకు తగ్గినతరువాత తక్కువరుచిగల యాహారపదార్థములు—అనగా, బార్లీ, జోవ, బియ్యపుగంజి, పాలు మొదలైనవి కొద్ది పరిమాణములుగ నియ్యవచ్చును. కండ్లకు వెలుగు తగులకుండ వానిని

కాపాడవలెను. నోటిని పలుమారు టౌరము (ఆల్-టైన్) కలిసిన మందు నీటితోకడిగి శుభ్రము చేయుచుండవలెను.

నివారణము:—దోమలను జంపుము; రోగులచుట్టు వలవేయుము; వ్యాధినుండి రక్షణశక్తి వృద్ధియగుటకు టీకాలు వేయించుము.

¹టైఫస్ జ్వరము:—ఇదియు అంటువ్యాధియే. ²రికెట్సియా ప్రోవజెకి యను సూక్ష్మజీవివంటి యొక ప్రాణివలన నిది కలుగుచున్నదని యందురుగాని, దీనినిగూర్చి యింకను బాగుగా తెలియదు. ఈ వ్యాధి ఎండెమిక్ గగాని, ఎపిడెమిక్ గగాని రానచ్చును. మొదటిరకము వ్యాధి నము ద్రపు రేపు స్థలములలోను, యూరోపు తూర్పు ప్రాంతములందును, ఆసియా ఖండమందును ఉండును. ఈ వ్యాధి ఉత్తరయిండియాలోను, చలికాలము లలో మైదాన ప్రాంతములందును వ్యాపించుచున్నట్లు తెలిసికొనిరి. రెండవరకము, యుద్ధ, టౌమకాలములలో వ్యాపించును. ఇకాల్ములో యుద్ధముచేత పాడైన దేశములలో నిది బలముగనున్నది. ఈ వ్యాధియొక్క సహజమైన లక్షణములు:—ముమ్మరమైన నరముల సంబంధమైన లక్షణములుండును. జ్వరము 14 దినములుండును. మచ్చలవంటి దద్దుర్లుపుట్టును. ఒకసారి యీ జ్వరము తగిలినవారికి సాధారణముగ దీనినుండి జీవితకాల మంతయు రక్షణశక్తి యేర్పడును. పై రెండురకముల వ్యాధులకు ఒకే రకమైన లక్షణము లుండునుగాని యెండెమిక్ అనగా స్థానిక రకమునందు బలముతక్కువ. ఈ రకములో ఈ వ్యాధివలన అంటుతగిలిన ఎలుక, మిణ్ణల్లి కారణమై యుండును; గాని, ఎపిడెమిక్ రకములో దేహముపై నుండు చీరపేను ఈ వ్యాధికి కారణమైయుండును. ఈ వ్యాధి ఇంక్యుబేషన్ కాలము 4—12 దినములు. జ్వరము తగ్గిపోయిన 36 గంటలవరకును ఈ వ్యాధి యితరులకు తగిలెడుశక్తి దీనికి ఉండును. ³వైల్ ఫెలిక్స్ అను రక్తపరీక్షమూలమున ఈ వ్యాధిని నిర్ణయింతురు.

లక్షణములు:—ఆరంభము అకస్మాత్తుగవచ్చి, చలి, జ్వరము, తలనొప్పి, దేహమంతట నొప్పలు మొదటి చిహ్నములుగ కనబడును. జ్వరము 104° — 105° F. ఉండును. ఇట్లు 10—12 దినములు అధికముగా నిలిచి

¹ Typhus fever. ² Rickettsia prowazeki.

³ Weil-Felix blood test.

యుండి పిమ్మట ¹లైసిస్ వరుసన క్రమేణ తగ్గును. కొన్నిసార్లు క్రయిసిస్ వరుసన (ఆకస్మికముగ) తగ్గవచ్చును. ఐదవదినమున మచ్చలవంటి దద్దురు కనబడును. ఇది ముఖము, తలతప్ప, దేహమంతట పోయవచ్చును. ముఖము కంది, రోగము వృద్ధిచెందుకొలది, రోగి కలవరింతలు పెట్టుచు, పడకగుడ్డలులాగుచు, తనకు తాను గొణుగుకొనుచునుండును. ఆయాసము, కండరముల యీడ్పు, ²ముమ్మరమైన టాక్సిమియు ఈ వ్యాధియొక్క యితరమైన ముఖ్యలక్షణములు. జ్వరము తగ్గినప్పుడు, రోగి బలహీనపడి అలసిపోవును. టైఫాయిడ్ (సన్నిపాత) జ్వరమునకు చేసినట్టే చికిత్సయు, పరిచర్యయు చేయవలెను.

నివారణము:—రోగికి పరిచర్యచేయుచుండగా, పేలను, మిణ్ణిల్లులను జంపుట ప్రధానకార్యము. ఈ పనిచేయుటకు నర్సు ఎత్తుమెడయు, పొడుగు చేతులున్న గౌను వేసికొనవలెను. ఈ గౌను చేతులు, పర్చుచేతులవలె మణికట్టుదగ్గర బాగుగ మూసికొనియుండవలెను. వెండ్రుకలమీద వదులులేకుండ సరిపోవునట్టి టోపి పెట్టుకొనవలెను. పేలను జంపుటకు గాను, రోగి దేహమునకు కిరోసినాయిలు, కొబ్బెరనూనె చెరిసగము కలిపి బాగుగ పట్టించవలెను. వెండ్రుకలున్న భాగమున ఔరము చేయవచ్చును. పేలను కుక్కకుండ చంపవలెను. ఎందుకనగా, ఈ అంటు క్రిములు ³అన్నవాహికలో చేరియుండును. రోగిని బాగుగ (సంపూర్ణముగ) శుద్ధిచేసినతరువాత, వానిని శుద్ధియైన పడకమీద పరుండబెట్టి, అతడు ధరించినగుడ్డలను, నర్సు వేసికొనినగుడ్డలను ఏదైన ఒక సంచిలో బాగుగ కట్టియుంచి, ఆవిరివలనగాని, ఉడికించుటవలనగాని, ఏదైన క్రిమి నాశనిమందులో ముంచుటవలనగాని డిస్ యిక్-ఫెక్ట్ చేయవలెను. పేలను, ఎలుకలను చంపుట, రోగులను ప్రత్యేకించుట, టైఫస్ వాక్సీన్ (రసి)తో టీకాలు వేయించుట—ఇవి మామూలు నివారణోపాయములు.

ప్రాటాజోల జంతుసంబంధమైన సూక్ష్మజీవులవలన కలుగువ్యాధులు

⁴అమీబిక్ డిసెంటరి (రక్తభేది): — ఇది యుష్ణమండలములలోను, ⁵ఉపోష్ణమండలములలోను వ్యాపించెడు అంటురోగము. మలములో బంక, రక్తము, అతివిరేచనములగుట ఈ రోగలక్షణములు. ⁶ఎంటామీబ

హిస్టాలిటిక యను సూక్ష్మజీవివలన కలుగుచున్నది. ఇది యేక అణువు గల జీవి. మానవుని టిష్యూలమీద, ఎఱ్ఱని రక్తాణువులమీద జీవించును. ఇంక్యుబేషన్ కాలము 3 నుండి 4 వారములు. ¹రక్తభేదితో అంటుతగిలి నటువంటి నీళ్లవలన, ఆహారమువలన ఈ క్రిమి అండాణువుతీరున శరీరములో ప్రవేశించును. అంటుపడిన మలముపై వ్రాలిన ఈగలవలనను, మలినహస్తములతో ఆహారము సిద్ధముచేయుటవలన వ్యాపించు క్రిమి వాహకులవలనను, ఆహారమునకు అంటు కలుగుచున్నది. నేలనుండి ఊరు మురికినీటివలన, త్రాగెడు నీరుకూడ అంటుబడును. నేలమీద మల మూత్రములు చేయునప్పుడు మలముద్వారా దేహములోని క్రిములు బయటికిపోవును.

మలమును భూతదర్పణముతో పరీక్షించి రోగమును నిర్ధారణచేయుదురు. రోగి మలవిసర్జనము చేసినవెంటనే దానిని పరీక్షించవలెనన్న సంగతి నర్సు జ్ఞాపకముంచుకొనవలెను. మలము నేపాత్రలో విసర్జించెనో ఆ పాత్రలోనే అది ఉడుకుగానున్నప్పుడే పరిశోధనాలయమునకు తీసికొనిపోవలెను. ఇట్లు తీసికొనిపోయెడు మలముతో నీటినిగాని, మూత్రమునుగాని కలుపకూడదు.

లక్షణములు:—మృంగినటువంటి రోగ అండాణువు పెద్దప్రేగులో చేరినప్పుడు అది పిగిలి 'అమిబ' అను జీవక్రిమి తయారై, అమత్వచను తొలుచుకొనిపోవును. ఇందువలన పెద్దప్రేగు గోడలో పెద్దవియు, లోతైనవియునైన పుండ్లు లేచును. సాధారణముగా ఈ స్థితిలో ప్రేగు పట్టుకొన్నట్లు నొప్పియుండును. బంక, రక్తము, చెడువాసనగల భేదులు పలుమారగుచుండును. జ్వర మెక్కువ ఉండదు. ఇట్లు ఇవి మలబద్ధకము గాను మాటిమాటి వచ్చుచుండును. క్రమక్రమముగా రోగి రక్తహీనుడును, బలహీనుడనై కృశించిపోవును. ²అమిబ యను క్రిములు తరుచుగా రక్తనాళములలో ప్రవేశించి, కాలేయమునందు చీము గడ్డలు లేచునట్లు చేయును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—రోగిని పడకలో పరుండనిమ్ము. ఆరంభదశలో నేలైన్ విరేచనపుమందు లిచ్చెదరు. ఇంకను ఎక్కువ మాంసకృత్తులున్న ద్రవాహారముల నియ్యవలెను. కడుపునకు వేడి కా పడముల

¹ Lysis. ² Toxemia. ³ Alimentary tract.

⁴ Amebic dysentery. ⁵ Subtropics. ⁶ Entameba histolytica.

¹ The cystic form of the parasite. ² Amebae.

నిచ్చుటవలన నొప్పితగ్గును. పిండి, నల్లమందుతోగూడిన ఎనెమలు టెనెస్మస్ ముక్కుటను తగ్గించును. ¹—1 గ్రెయిను ఎమిటిన్ అను మందును 6 దినములు లేక ఎక్కువకాలము ప్రతిదినము కండరముల లోనికి యిచ్చుటయే దీనికి తగిన వైద్యచికిత్స. ఇంక 'యాట్రెన్' అను దానిని నోటిద్వారాగాని ప్రేగులద్వారాగాని యియ్యవచ్చును. 'స్టోవార్ సన్', 'కార్బార్సన్', వైయోఫారం, అను మందులనుగూడ వాడెదరు. ఈ వ్యాధి దీర్ఘకాలమునుండి యున్నదైన, 'ఎమిటిన్ బిజ్మత్ ఐయోడైడ్' అను మందును నోటిద్వారా ఇయ్యవచ్చును. ఇంకా 'క్వినాక్సల్' (లోపల ఉంచుకొను) ఎనెమలనుగూడ ఇయ్యవచ్చును. చికిత్సవలన ఈ వ్యాధి తగ్గునుగాని, తిరిగివచ్చుట సాధారణము.

నివారణము:—టైఫాయిడ్ (సన్నిపాత) జ్వరమునకుచేయు నివారణోపాయములే చేయవలెను.

మలేరియా (చేలిజ్వరము):—ఇదియు అంటువ్యాధియే. ఇది యెఱ్ఱని రక్తకణములకు సంభవించును. ఒక్కొక్క సమయములో చేలిజ్వరము వచ్చుట; స్లీహము విస్తరించుట, రోగికి రక్తహీనతలుగుట ఈ రోగ సహజ లక్షణములు.

'అనాఫెలీన్' అను ఆడుదోమ మానవదేహమును కుట్టినప్పుడు ఒకవిధ మగు జంతు పరాశయక్రిమి దేహములోనికి ప్రవేశించుటయే యీ వ్యాధికి కారణము. దీని ఇంక్యబేషన్ కాలము 10 నుండి 20 దినములు. ఇండియాదేశములో మలేరియాజ్వరము సర్వసాధారణమైన వ్యాధి. బ్రిటిష్ ఇండియాలోనే ప్రతినవత్రము 100,000,000 మంది ఈ వ్యాధి బాధితు లగుచుందురని లెక్కవేయబడినది. మూడువిధములైన పరాశయక్రిము లున్నవి. ఇవి కొద్దిగా భేదించు జ్వరములను కలుగజేయును. ఈ భేదము జ్వరమువచ్చు కాలమందుండును. ఈ మూడురకము లేవనగా:—
(1) 'బినైన్ టెర్షియల్ పారసైట్' (పరాశయము) (2) 'మలిగ్నెంట్ లేక సబ్ టెర్షియల్ పారసైట్' (3) 'క్వార్టన్ పారసైట్'. మొదటి రకములో జ్వరము ప్రతి

¹ Yatren. ² Stovarson. ³ Carbarsone. ⁴ Emetine Bismuth Iodide.

⁵ Quinoxyl retention enemias. ⁶ Female anopheline mosquito.

⁷ Benign tertian parasite. ⁸ Malignant or subterian parasite.

⁹ Quartan parasite.

మూడవ దినము వచ్చును. మూడవరకము (క్వార్టన్ పారసైట్) రకములో ప్రతి నాల్గవదినమున జ్వరము హెచ్చుచుండును. మలిగ్నెంట్ టెర్షియల్ రకములో జ్వరము విడువకుండ ఉండును; క్రమము తప్పి వచ్చుచుండును.

దోమ కుట్టుటవలన పరాశయక్రిమి దేహములో ప్రవేశించి రక్త కణముములోనికి దూరుటకు యత్నించును. ఇక్కడ యిది కణమునిండు నట్లు పెరిగి విభాగములై పదినుండి యిరువది క్రొత్త పరాశయక్రిము లగును. ఈ సమయమున రక్తకణము పిగులుటచేత, ఈ క్రిములు రక్త ప్రవాహములోబడి విచ్చలవిడిగ సంచరించును. ఈ క్రొత్త క్రిములు క్రొత్త రక్తకణములలో ప్రవేశించి, వానిజాతి సాధికము చేయుచుపోవును. ఎఱ్ఱనికణములు విస్తారముగ (ఎక్కువ సంఖ్యలుగా) పిగిలినప్పుడు రక్త హీనత యేర్పడును. కొన్నిక్రిములు ఏ మార్పులేకయుండి ఏదైన ఒక దోమ కుట్టి రక్తము పీల్చుకొనువరకు ఆ రక్తములో చేరియుండును. ఈ పరాశయక్రిములు సంపర్క ధర్మముగలిగి దోమయందు వందలాది అండాలు వులుగ వర్ధిల్లును. ఇక ఆ దోమ తిరిగి యెవరిని కుట్టునో వానిలోనికి యీ క్రిములన్నియు ఎక్కించబడును.

లక్షణములు:—ఈ వ్యాధి మూడుదశలుగ వచ్చును. ఈ దశలు సూత్రప్రాయములైనవి. మొదటిది శీతలదశ. వణకు, తలనొప్పి, దేహ మంతట నొప్పులు నుండును. రోగికి ఊకు, వాంతియు నుండవచ్చును. నాడి త్వరితముగను, కొద్దిగను కొట్టుకొనుచుండును. రెండవది వేడిదశ. ఈ దశలో జ్వరము అధికముగనుండును. జ్వరము 103°—106° F. వరకు హెచ్చును. ముఖము ఎఱ్ఱబడును; రోగికి అధికదాహము, తలనొప్పి యుండును. నాడి నిండుగను, దుమికినట్లు నుండును. చర్మమెండి వేడిగ నుండును. మూత్రము కొద్దిగను అధికరంగుగను విడువబడును. దీని తరువాత మూడవదశవచ్చును. దానిలో ముఖ్యలక్షణము చెమట విస్తారముగ పోయుట. జ్వరము త్వరగ తగ్గి సబ్నార్మల్ కు దిగుట. ఈ లక్షణములన్ని తుదకు తగ్గిపోవును; రోగియు సుఖముగ నుండును గాని, చాలబలహీనముగ నుండును.

భూతదర్పణ సహాయముతో రక్తమును పరీక్షించి దానిలో పరాశయ క్రిములున్నవో లేవో కనుగొని రోగమును నిర్ణయింతురు.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—శీతలదశలో రోగికి కంబళ్లు కప్పి వెచ్చగ నుంచుము. వేడినీటిబుడ్లు పెట్టుటవలనను, వేడిపానీయము లిచ్చుటవలనను రోగికి వేడికలిగించవచ్చును. జ్వరము హెచ్చు నారంభించినప్పుడు తలకు చల్లని కాంప్రెస్లుగాని మంచుసంచిగాని పెట్టి చల్లనిద్రవములు త్రాగించ వలెను. మూడవదశలో అనగా, చెమటపోయుచుండగా, రోగినాడిని, అతని రంగును జాగ్రత్తగ గమనించి, ఆఖరున చెమటతుడిచి పడక గుడ్డలు మార్చివేయుము.

మలేరియ జ్వరమునకు వాడెడు మందుదినుసులేవనగా:—క్వినిన్, సింకోన. 'ప్లాస్మాక్విన్, అటెబ్రిక్ మొదలైనవి.

నివారణము:—1. రోగిని తీగవేసిన గదిలో నుంచుము లేదా, పడక చుట్టు దోమతెర వేయుము.

2. ఈ క్రిములు చేరినవారికి క్వినీన్ ప్లాస్మాక్విన్ మందుల నిచ్చి వారిని డిస్ యిన్ ఫెక్ట్ చేయుము.

3. నిలిచియున్న నీటిమడుగులను దోమలు పెరుగుటకు అనుకూలమైన యితరస్థలములను నిర్మూలము చేయుము.

*నల్లనీటి జ్వరము (బ్లాక్ వాటర్ ఫీవర్):—ఈ వ్యాధియొక్క ముఖ్య లక్షణమేదనగా, రక్తపుమాత్రము విడుచుట. దీనినే 'హిమెగ్లోబిన్యూరియా' అందురు. నల్లనిమాత్రము విడుచుటనుబట్టి యీ వ్యాధికి నల్లనీటి జ్వరమని పేరుగలిగినది. కొందరు అనుభవముగలవారు ఇది మలేరియ జ్వరముయొక్క సంకర వ్యాధియని తలంచిరి. మలిగ్నెంట్ టెర్నిన్ రకము మలేరియ వచ్చినవారికిని క్రమముతప్పి, కొద్దిమోతాదులుగ క్వినీన్ పుచ్చుకొనుచుండువారికిని, ఎప్పుడో మలేరియ వచ్చినప్పుడు ఉండి ఉండి పెద్దమోతాదుగ క్వినీన్ పుచ్చుకొనువారికిని నల్లనీటిజ్వరము వచ్చును.

లక్షణములు:—ఆరంభము అకస్మాత్తుగవచ్చును. అప్పుడు తలనొప్పి, జ్వరము, దేహము మంట, వీనివలన అసౌఖ్యము నుండును. రోగికి డోకు, వాంతియగును; వెళ్ళిళ్లును, అమితముగ దాహమునుండును. ఎఱ్ర రక్తకణములు ఎక్కువ నాశనమగుటవలన హిమెగ్లోబిన్యూరియా, రక్త

¹ Plasmoquine. ² Black water fever ³ Hemoglobinuria.

హీనత, కామెరలుండును. కొన్నిసార్లు సగము (½) అణువులు 24 గంటలలో నాశనమగును. కొన్నిసార్లు హిమెగ్లోబిన్ (రక్తగోళకము) మూత్రపిండములకు అడ్డముపడి మూత్రము నణిచివేయును. మూత్రము అణిచివేయబడుట, అలసట, గుండెయొక్క పనికి కష్టముకలుగుట ఇవి మరణమునకు పలుమారు కారణములగుచుండును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—ఈ వ్యాధికి సంకరవ్యాధులు రాకుండ చికిత్సచేయవలెను. టౌర (ఆల్కలైన్) పదార్థముల నిచ్చి మూత్రపిండముల కుండెడు అడ్డు తొలిగించవలెను. వాంతియున్నప్పుడు క్లొకోసును రక్తనాళములలోనికి ఎక్కించవలెను. రక్తనాళములకు మందు నెక్కించుటకు ఉపయోగించెడు సాధనములన్నిటిని నర్సు సిద్ధముగ నుంచుకొనవలెను. రక్తహీనతను పోగొట్టుటకు 'పరరక్త ప్రవేశము' తరుచుగ చేయవలెను. రోగిని కంబళ్లమధ్య రికంబెంట్ తీరులోనుంచి, చలిపుట్టుకుండ చేయవలెను. రోగిని హఠాత్తుగ కదిలించకూడదు. ఎందుకనగా, గుండె నిలిచిపోవచ్చును. చెమట విస్తారముగ పోయుచున్నయెడల, దేహమును తుడిచి, గుడ్డలు మార్చివేయవలెను. 'ఎనూరియా' అను వ్యాధి యున్నప్పుడు నడుములమీద వేడికాపడములు, ఉప్పు ద్రావకము (సాల్యూషన్) పెద్ద పరిమాణములుగ నియ్యవలెనని వైద్యుడనవచ్చును. బ్ల్యాసిస్ట్లు, పండ్లరసము, పాలు, వివిధములైన గంజి—యివి రోగికిచ్చెడు ఆహారము లోని ముఖ్యమైన పదార్థములు.

³కాల-అజర్ లేక నలుపురోగము:—ఇది యుష్టప్రదేశములలో వ్యాపించు అంటురోగము. ఇది చీనా, ఇండియా, ఈజిప్టు మొదలగు వేడిప్రదేశములలో ఎండెమిక్ గా వ్యాపించును. రక్తమునందుండు ఒక క్రిమివలన ఈ వ్యాధి పుట్టుచున్నది. ఈ క్రిమిపేరు 'లైష్ మన్ డానోవాని'. 'స్యాండ్ ఫై' అను ఒకవిధమైన చిన్న ఈగకాటు మూలమున ఈ వ్యాధి క్రిములు ఒకరినుండి యింకొకరికి వ్యాపించును. ఇంక్యబేషన్ కాలము సాధారణముగ 10 నుండి 20 దినములు; లేక కొన్ని నెలలవరకు నుండవచ్చును. దీని క్రిములు స్త్రీహము, కాలేయము, ఎముకలోని మజ్జయందుండును.

¹ Blood transfusion.

² Anuria.

³ Kala-azar.

⁴ Leishmani Donovan.

⁵ Sandfly.

లక్షణములు:—కాల అజర్ అను వ్యాధియున్నప్పుడు దీర్ఘముగను, విడువక ఎల్లప్పుడు నుండునట్టియు, క్రమములేనట్టియు జ్వరముండును. మధ్యమధ్య జ్వరము యధాస్థితికి దిగుచుండును. స్లీహమును, కాలేయమును పెరుగుట, రక్తహీనత, తెల్లని రక్తకణములు చాల తగ్గుట, రక్తస్రావములు, జలోదరము, కాళ్లవాపు, రోగి మిక్కిలి బలహీనపడి ఊణించిపోవుట—ఇవి యీ రోగముయొక్క యితర లక్షణములు. ¹కాన్క్రమ్ ఓరిస్, నుమోనియ, ²బసిలెరి రక్తభేది—వీనివలన తరుచుగ మరణము సంభవించును.

³రోగనిర్ణయము:—దీనిని పరిశోధనాలయము (లెబారటోరిలో) పరిపరి విధములుగ పరీక్షించుదురు. లేదా, స్లీహమునుగాని కాలేయమునుగాని గ్రుచ్చి రసితీసి పరీక్షింతురు. ఇట్లు గ్రుచ్చవలసివచ్చినప్పుడు నర్స శుభ్రమైన పైడులను (గాజుముక్కలను), తడిలేని సూదులను, సిరింజ్ ని, చర్మమును శస్త్రముచేయుటకు అనవరతమైన నస్తువులను సిద్ధముచేసి యుంచవలెను. గ్రుచ్చకముందు రోగి క్రింద బైండర్ అను కట్టుగుడ్డ నుంచవలెను. గ్రుచ్చినతరువాత ఈ బైండర్ గుడ్డను పైకడుపుచుట్టు గట్టిగ బిగించి, రోగిని నెమ్మదిగ నుండనియ్యవలెను. ఇట్లు చేసినయెడల, రక్తస్రావము కలుగుటకు ఎక్కువ అనకాశముండదు.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—ఈ చికిత్సకు వాడెడిమందు లేవనగా: 'ఆంటిమోని టార్ట్రేట్', 'యురియ స్ట్రెబమిన్', 'నియోస్టిబోసన్' అను వానిని ఇంజెక్షన్ మూలమున నియ్యవలెను. రోగికి కాన్క్రమ్ ఓరిస్ గాని, సెప్టిక్ నుమోనియగాని రాకుండ రోగినోటినిగూర్చి నర్సు అధిక జాగ్రత్త గలిగి యుండవలెను.

నివారణము:—ఈ రోగమున్నదని తెలిసినవారికందరికి చికిత్స చేయుము.

ప్రాచ్యదేశములలో పుట్టు పుండు (డిల్లీగడ్డ). 25 అధ్యాయము చూడుము.

¹పురుగులవలన కలుగు వ్యాధులు

²ఫిలరైయెసిస్. ఇది ఉష్ణ, సమశీతోష్ణమండలములలో వ్యాపించు అంటు రోగము. ఇండియాలో కొన్ని ప్రాంతములందు ముఖ్యముగా బెంగాలు,

¹ Cancrum oris. ² Bacillary dysentery. ³ Diagnosis. ⁴ Antimony tartrate. ⁵ Urea stibamine. ⁶ Neostibosan. ⁷ Worms. ⁸ Filariasis.

మద్రాసు రాష్ట్రములలో ఈ వ్యాధి సాధారణమైనది. 'ఫిలేరియ-బన్క్రాఫ్టి' యను నన్నని, గుండ్రని పురుగు ఈ వ్యాధికి హేతుభూతమై యున్నది. ఈ పురుగు 2-3 అంగుళములు పొడుగుండును. దోమలమూలమున ఈ పురుగు మనుష్యులలో ప్రవేశించును.

ఈ పురుగు జీవిత చరిత్ర:—పెద్దపురుగులు 'శోషవాహిక గ్రంధులలో' జీవించును. ఆడుపురుగులు పిండములను వృద్ధిజేయును. ఈ పిండములు రక్తప్రవాహములోనికి పోవును. పగటిపూట అవి యూపిరితిత్తులలోని రక్తనాళములలో నుండునుగాని, రాత్రిసమయమున నవి ఒంటి యుపరిభాగమునకు పోవును. కావున దోమలు రోగిని గుట్టినప్పుడు సులభముగా ఈ క్రిములనుగూడ రక్తముతోపాటు పీల్చుకొనగలవు. దోమ యందు ఈ క్రిములు కొన్ని మార్పులుచెంది, తుదకు దాని తొండము దగ్గర చేరియుండి, అదియొక మనిషిని కుట్టినప్పుడు బైటికివచ్చును. దోమ యొక్క-డకుట్టునో ఆ స్థలములోనే చర్మములో ప్రవేశించి, శోషవాహికలకు చేరి అక్కడ సంపూర్ణముగ పెరుగును. ఇట్టి క్రిమిపిండములను రాత్రి పూట తీసిన 'రక్తపూతయందు' చూడవచ్చును.

లక్షణములు:—ఫిలేరియ వ్యాధిగ్రస్తులు తరుచుగా ఆ రోగ చిహ్నములు లేనట్లుగనే యుండవచ్చును. కాని జ్వరము, 'లిమ్ఫేజైటిస్'—ఉండవచ్చును. ఇట్లున్నదని శోషనాళముల మీదనున్న యెఱ్ఱని చూరను జూచి గ్రహించవచ్చును. ఈ వ్యాధియున్న భాగమున వాపుండవచ్చును. లిమ్ఫేజైటిస్ అనునది పెక్కుసార్లు వచ్చుటవలన రక్తనాళములు అడ్డుపడి 'ఇన్ఫెక్షన్' ఏర్పడవచ్చును. దీనివలన వాపు కనబడి టిష్యూలు లావయి ఏనుగుకాలు ('ఎలిఫెంటైయసిస్') లేక బోదెకాలు అను రోగము వచ్చును. కాళ్లను వృషణరోశములును సులభముగ ఈ వ్యాధికి లొంగెడు అవయవములు.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—వృషణములకు తగిలినయెడల లావయిన చర్మమును తీసివేయుటవలన కొంతవరకు నయమగును. ఇంతేకాని, దీనికి ప్రత్యేకమైన చికిత్సయేదియులేదు. కాళ్లను పైకెత్తిపెట్టుట, కట్టుకట్టుట,

¹ Filaria-bancrofti. ² Lymphatic vessels and glands. ³ Blood smears. ⁴ Lymphangitis. ⁵ Secondary infection. ⁶ Elephantiasis.

ఆంటిమోని టార్ ట్రేట్ మందును ఇంజెక్షను చేయుట—వీనివలన కొంత లాభము కలుగును.

నివారణము:—రోగిని తీగ వేసినటువంటి గదిలో పెట్టి దోమలను నాశనము చేయుము.

¹ఆస్కరిస్ లంబ్రికాయిడిస్ లేక ఏటిక పాము. ఇది మనిషియొక్క చిన్న ప్రేగున చేరియుండు సర్వసాధారణమైన పరాశయక్రిమి. ఇది ముఖ్యముగ చిన్న పిల్లలలో కనబడును; ప్రపంచమంతటను ఈ వ్యాధి వ్యాపించియున్నది.

ఈ క్రిములు నోటిద్వారా ప్రవేశించి, పురీషనాళముద్వారా బయటికి పోవును. ఈ పురుగు కొంచెము ఎర్రని రంగుగలిగి వానపామును బోలి 12 అంగుళములు పొడుగుండును. ఇది ప్రేగుగోడను అంటుకొని యుండదు. ఇది యనేక గుడ్లనుబెట్టును. ఈ గుడ్లు మలముతో కలిసి బయటికిపోయి, వేడియు చెవ్వుయునున్న భూమిలో బాగుగ విస్తరించును. పిమ్మట వానిని ఆహారపానీయముతో మ్రింగుదుము లేదా, అంటు పడిన చేతులను నోటికి తగిలించుట మూలమున, నోటిద్వారా యీ క్రిములు శరీరములోనికి పోవును. తుదకు చిన్న ప్రేగులో చేరి పిగులును. పిండమురీతిగనున్న పురుగు వరుసగా కాలేయము, ఊపిరితిత్తులు, గొంతు వరకు పోయి, తిరిగి ప్రేగులో చేరి పెద్దదగును. ఒకనియందు 200 పురుగులున్నట్లు లెక్కచేయబడినది.

లక్షణములు:—ఈ వ్యాధికి ఏవిధమైన లక్షణములు నుండకపోవచ్చును. కాని సాధారణముగా, డోకు, శూలనొప్పి, చీకాకు మొదలగు దుర్లక్షణములుండవచ్చును. అతివిరేచనములును, రక్త భేదియునుండును. ఒక్కొక్కప్పుడు వాంతియందును పురుగులు పడవచ్చును. శ్వాసనాళములో పురుగులు చేరియున్నప్పుడు బ్రాంకైటిస్ లేక సుమోనియ వ్యాధులు రావచ్చును. చిన్న పిల్లలకు పురుగులున్నప్పుడు ఈడ్పులు రావచ్చును; ప్రేగులలో అడ్డు చేరియుండవచ్చును.

రోగనిర్ణయము:—రోగి మలమును భూతదర్పణముతో పరీక్షించవచ్చును. ఒక్కొక్క మలమునందు ఊరకయే యీ పురుగులను చూడవచ్చును.

¹ Ascaris lumbricoides or round worm.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—పురుగులను దీసివేయుటకు శ్రేష్ఠమైన మందు లేవనగా—¹చెనుపోడియంనూనె, ²కార్బన్ టెట్రాక్లోరైడ్, ³హెక్సిల్ రిసార్సిన్, ⁴సాంటానిన్ అనునవి. ఈ మందు లియ్యకముందును, ఇచ్చిన వెనుకను ఉప్పుమందు లియ్యవలెను. ఈ మందులవలన విషప్రయోగము కావచ్చునుగాన, వైద్యుని యుత్తర్వులేనిచే ఇయ్యకూడదు. ఈ చికిత్స చేయుచుండగా, రోగి సారాయి, (ఆల్కా-హాల్) క్రొవ్వులు, నూనె పదార్థములు పుచ్చుకొనకుండ జాగ్రత్తగ చూడవలెను.

నివారణము:—1. మరుగుదొడ్ల నుపయోగించుము.

2. శుభ్రమైన ఆహారపానీయములను పుచ్చుకొనుము.

3. మలవిసర్జనమయిన పిమ్మట హస్తములను బాగుగ కడుగుకొనుము.

⁴ఆంకిలోస్టామయెసిస్ లేక కొంకిపురుగులు:—బూడిదరంగుగల రెండు విధములైన పురుగులవలన అంటుకలుగును. ఈ పురుగులు 1/3 అంగుళము పొడుగుండును; ఒకదానినొకటి చాలవరకు పోలియుండును. ఉష్ణ మండలము, ఉపోష్ణమండలముల గ్రామాదులలో ఈ వ్యాధి సంభవించుచుండును. దక్షిణ యిండియాలో ఇది సర్వసాధారణమైన వ్యాధి. నూటికి తొంబదిమంది (90%) ఈ వ్యాధిచేత బాధపడుచుందురు.

మామూలుగా ఈ క్రిములు పాదముల చర్మము (ముఖ్యముగ వ్రేళ్లమధ్యనుండు చర్మము) మూలముగా దేహములోనికి ప్రవేశించును. నోటిద్వారా ప్రవేశించుట అరుదు.

మలములో పురుగులు పెట్టిన గుడ్లు బయటికి విడువబడును. ఇవి పిగిలి పురుగులగును. ఈ పురుగులు బురద, తడిమన్ను, గడ్డి, మొదలగువానియందు కొన్ని వారములు జీవించును. చెవ్వులులేని కాళ్లతో ఒకడు వాని సమీపమునకుపోయినప్పుడు, త్వరగా పాదములో రంధ్రము చేసికొని దూరును. తరువాత అవి రక్తప్రవాహములో చేరి, గుండెకు, ఊపిరితిత్తులకు, గొంతుకు, తరువాత చిన్న ప్రేగునకు చేరును. ఇక్కడ

¹ Oil of chenopodium. ² Carbon tetrachloride. ³ Hexylresorcinol.

⁴ Santonin. ⁵ Ankylostomiasis.

తమకున్న చిన్న కొక్కెములవంటి పండ్లతో ప్రేగుగోడను పట్టుకొని రక్తము పీల్చుకొనును. అవి ప్రేగునకు అంటుకొనియున్న స్థలమును పలుమారు మార్పుచుండుటవలన రక్తము ప్రేగులో పడునట్లుచేయును. పురుగులున్నయెడల త్వరలోనే రక్తహీనత (అనీమియా) అను రోగ మారంభమగును. ఒక్కొక్క రోగియందు కొన్నిసార్లు 5,000 పురుగులవరకైన నుండవచ్చును. పురుగులుచేరిన ఒక నెలకు మలములో గుడ్లుండుట చూడవచ్చును.

లక్షణములు:—సాధారణ లక్షణములేవనగా—పురుగులు చర్మములో ప్రవేశించినచోట కందుట, జల, అలత, రక్తహీనత, ఊపిరి యాడకుండుట, గుండె విస్తరించుట, అతివిరేచనములు, నల్లనిరంగుల భేదులగుట, వాపు, మొత్తమున బలహీనముగ నుండుట మొదలైనవి. ఈ వ్యాధి అపాయకరమైనది.

ఛికిత్సయు, పరిచర్యయు:—ఏటికపాములకువలెనే దీనికిని చికిత్స చేయవలెనుగాని సాంటానిన్ ఇయ్యరు. హిమెగ్లోబిన్ (రక్తగోళకము) జాస్తి అగుటకు వెంటనే యేదో ఒకవిధముగ ఇనుమునియ్యవలెను. రక్తహీనత ముష్కరముగ నున్నప్పుడు పరరక్తప్రవేశము చేయుటయు చాల లాభకరము. ఎక్కువ ఇనుము చేరియున్న ఆహారపదార్థముల నియ్యవలెను. రోగిమలమును ఏదైన జల్లెడలో జల్లించికడిగి, పురుగులనులెక్కించి, వైద్యుని పరీక్షార్థము ఎత్తి పెట్టవచ్చును.

నివారణము:—1. మలమును సరియైనరీతిగా పారవేయవలెను. నేల మీద మలవిసర్జనము చేయకూడదు.

2. చెప్పులు తొడుగుకొని బయటికిపోవలెను.

3. పురుగులున్న రోగులకు వెంటనే చికిత్సచేయవలెను.

నట్టువుపురుగు

నట్టువుపురుగులు పెక్కురకములు గలవు. ఈ వ్యాధిగల రోగి మలమును దాకుటవలనగాని, ఈ పురుగులుచేరియున్న గొడ్డుమాంసము, పందిమాంసము, లేక చేపలు - వీనిని సరిగా ఉడికించక తినుటవలనగాని యీ వ్యాధివచ్చును.

ఈ పురుగులు నోటిద్వారా ప్రవేశించి, పురీషనాళముద్వారా బయటికి పోవును.

నట్టువుపురుగు బల్లపరుపుగా నుండును. ఇది బద్దలు బద్దలుగ విభజింపబడియుండు తెల్లనిపురుగు. తరుచుగ ఇది 20—50 అడుగుల పొడుగుండును. ఈ పురుగుల రకమునుబట్టి వాని పొడుగు భేదించుచుండును. దీనికి ఒక తలయు కొన్ని శరీర భాగములుండును. ప్రతి యొక్క భాగమునకు పునరుత్పత్తియగు రెండు జననేంద్రియము లుండును. ఈ పురుగునకు జీర్ణకోశమేమియు లేదుగాని, 4¹ వీల్చేడుగొట్టములు మాత్రముండును. వీనితో చిన్నప్రేగు గోడనుబట్టుకొని పెరుగనారంభించును. శరీర భాగములు పరిమాణమునందును, సంఖ్యయందును హెచ్చినకొలది అన్నిటికంటె మొదట పుట్టినవియు, పెద్దవియునైన భాగములు అండములతోనిండి, తల్లి శరీరమునుండి యూడిపోయి, మలముద్వారా బయటికిపోవును. ఇట్లు ప్రత్యేకమైన పురుగు భాగములు పడుట ఒక్కటిమాత్రమే, యీ వ్యాధి యున్నదనుటకు గుర్తుకావచ్చును. ఈ మలములోని యండములను పండులుగాని, పశువులుగాని తినినట్లయిన, ఇవి వృద్ధిచెంది, కండరముల టిష్యూలకుచేరి, అక్కడ² గూళ్లు (తిత్తులు) కట్టుకొనును. మనుష్యుడు ఇట్టి పురుగులు చేరినవాని మాంసము తిన్నప్పుడు, పురుగుపిండము చిన్న ప్రేగుగోడకు కరుచుకొని, బద్దలుగ విభజింపబడుట కారంభించును.

లక్షణములు:—ఈ వ్యాధి లక్షణములు సాధారణముగా కొద్దిపాటివి; నిర్ణయించుటకు వీలుకానట్టివి.

ఛికిత్సయు, పరిచర్యయు:—హెక్సిలోరిసార్పినల్, కార్బన్ టెట్రాక్లోరైడ్, ఓలియెరిసిన్ ఆస్పిడియమ్ (మేల్ ఫరన్)—ఈ మందులను సాధారణముగా వైద్యుని ఉత్తర్వుప్రకారము వాడుచుందురు. ఈ పురుగును పడక చేట్టిలోని వేడినీటిలో పడునట్లు చూడవలెను. తరువాత ఇది తలతో కూడ పడినదాయని చూడవలెను; లేనియెడల, ఇది మరల పెరుగును.

నివారణము:—1. బాగుగ ఉడికించిన మాంసము, చేపలు మాత్రమే తినుము. మాంసమును పరిశోధించినమీదట ప్రజలు దానిని వాడవచ్చును.

¹ Suckers. ² Encysted. ³ Meat should be inspected.

2. వ్యాధిగ్రస్తులకు చికిత్సచేయుము.
3. మలమును డిస్యిన్ ఫెక్ట్ చేయుము.
4. మరుగుదొడ్లయందు మలమూత్రాదులు విడుపుము.

¹ హైడాటిడ్ వ్యాధి (టీనియా ఇ.కై.హా.కా.కన్).

నట్టువుపురుగుల రకములన్నిటిలో నిది మిక్కిలి అపాయకరమైనది. కుక్కలు, పిల్లులు, నక్కలలోనుండు నట్టువుపురుగులవలన మనుష్యుల కీ వ్యాధివచ్చును. ఈ పురుగు 1/5 అంగుళము మాత్రము పొడుగుండును. ఈ పురుగు గ్రుడ్డును మానవుడు మ్రింగినప్పుడు అది కడుపులో చేరి ఏదో ఒక అవయవమునకు పోవును. కాలేయమునకు తరుచుగా పోవును. అప్పుడప్పుడు ఊపిరితిత్తులలోను, మూత్రపిండములలోను చేరి అక్కడ తిత్తి యేర్పర్చుకొనును. ఈ తిత్తి నృద్ధిచెంది మొగ్గవేయును. ఒక్కొక్క మొగ్గ ఒక క్రొత్త తిత్తి నేర్పర్చుకొనును. ఒక్కొక్క తిత్తి దాని స్వంత మొగ్గలు వేయును. మొదటి (తల్లి) తిత్తి తగినంత పెద్దదగువరకు ఈ పని యిట్లు జరుగుచు, తల్లియు, పిల్లతిత్తులును పెరుగజేయును. ఏదైన ఒక తిత్తికి దెబ్బతగిలి పిగిలినయెడల, దానిలోని ద్రవము బయటికిపోయి, దగ్గరనున్న టిష్యూలు అంటుబడజేయును. కావున అక్కడ క్రొత్త తిత్తులేర్పడును. శస్త్రమే దీనికి సరియైన చికిత్స.

² నులిపురుగు. ఇది చిన్న తెల్లనిపురుగు. నూలువలె అర్థయంగుళము కంటే తక్కువ పొడుగుండును. ఇది పెద్దప్రేగునందును; పురీషనాళము నందు నుండును. నోటిద్వారా అంటు లోపలికిపోవును. ఇంక్యుబేషన్ కాలము 2 వారములనుండి 2 నెలలుండును.

లక్షణములు: రాత్రులలో ఆడుపురుగు బయటికివచ్చి గ్రుడ్లు పెట్టు నప్పుడు ఆసనముచుట్టు జలపుట్టును. గీరుటవలన చర్మము ఇన్ ఫెక్ షన్ కావచ్చును. నిద్రలేమివలన ఆయాసమును, నరముల బలహీనతయు నుండవచ్చును.

చికిత్సము, పరిచర్యము:—ఈ పురుగునకు చికిత్సచేయుట మిక్కిలి కష్టము. హెక్సిల్ రిసార్సిన్ లో అను మందును నోటిద్వారా యియ్య వచ్చును. 20% ఘాటుగల నేలైన్ సాలూషన్ తోగాని, 'క్వాషియ కషా

¹ Hydatid disease (taenia echinococcus). ² Cyst. ³ Pin worm.

⁴ Infusions of quassia.

యముతోగాని పురీషనాళమును గడుగుటయే దీనికి చేయు సాధారణమైన చికిత్స. పురీషనాళమును కడుగకముందు సాధారణ ఎనెమ నియ్య వలెను. ఆసనముచుట్టు ¹ సాదరసపు అంజనము పూసినయెడల, పురుగు పెట్టిన గ్రుడ్లు నాశనమగును.

నివారణము:—మలవిసర్జనమైన తరువాత రోగి తన చేతులను బాగుగ కడుగుకొని, తిరిగి అంటుపడనియ్యకుండ నుండవలెను. రోగికి పడక చేటి నిచ్చి మలవిసర్జనము చేయించినపిమ్మట, నర్సు తన చేతులను బాగుగ శుద్ధి (డిస్యిన్ ఫెక్ట్) చేసికొనవలెను. పిల్లలు గీరుకొనకుండ వారి చేతులకు సంచులు తగిలించవలెను. వారి వ్రేలిగోళ్లు కత్తిరించి, వానిక్రింద ఏ విధమైన అంటుపదార్థము చేరియుండకుండ చూడవలెను. రోగి దేహమును శుద్ధిచేయుము. అతని గుడ్డలను గూడ చాకలికి వేయకముందు డిస్యిన్ ఫెక్ట్ చేయుము. పచ్చిపండ్లను, కూరగాయలను తినకముందు కడుగుము. శుభ్రమైన నీళ్లు మాత్రమే త్రాగుము.

నారికురుపు

² నూలుపోగువంటి యొక పురుగు ఈ నారికురుపునకు కారణము. సాధారణముగా కాళ్లమీదలేచెడు ఒకటి రెండు పుండ్లు ఈ వ్యాధికి సహజగుర్తుగ నుండును. ఇది యిండియాలో కొన్ని ప్రదేశములయందు ముఖ్యముగా దక్కన్ లో సర్వసాధారణమైనది. ఒకవిధమైన మిణ్ణిల్లులు డింభదళలోనున్న నారిపురుగులను మ్రింగి నీటియందుండును. అట్టి నీటిని త్రాగుటవలన నారికురుపులు వచ్చును. ఈ నీరు త్రాగినపిదప, సంపూర్ణదశ పొందనట్టి పురుగులు అన్న వాహికలో విడువబడును. గర్భముతోనున్న ఆడుపురుగులు చర్మముక్రిందనున్న కన్జెక్టివ్ టిష్యూలలో చేరి, పరిపూర్ణ దశకువచ్చువరకు అక్కడ నిలిచియుండును. అప్పుడవి 2½ నుండి 3½ అడుగులు పొడుగుండును. అండములతో నిండియుండిన గర్భకోశము పెరిగి పెరిగి శరీరమునంత ఆవరించి, గొంతులోనికి తెరచుకొనియుండును. పిండములను బయటికి త్రోయుటకు సిద్ధముగనున్నప్పుడు 85% (నూటికి 85 పాళ్లు), ఈ పురుగు శరీరముయొక్క క్రిందిభాగమునకు దారిచేసికొని పోవును. ఇక్కడ చర్మముయొక్క లోపలిపొరను తొల్ల (రంధ్రము) చేసి

¹ Mercury ointment. ² Nematode.

కొనిపోవును. ఇదేసమయమున శరీరము వైభాగమున ఒక బొబ్బ లేచును. త్వరలోనే యీ బొబ్బ పగులును. పుండు మధ్యభాగమున ¹శోధన సాధనము పట్టగలిగినంత రంధ్రముగుండ నారిపురుగుయొక్క గర్భాశయ మందొక చిన్నభాగము బయటికి త్రోయబడును. ఇది పగిలినప్పుడు డింభములతో నిండిన తెల్లని ద్రవము కారును. ఒక గంట లేక కొంచెము ఎక్కువకాలమైన తరువాత గర్భాశయముయొక్క మరియొక భాగము బైటికి నెట్టబడును. ఈ పని 15—20 దినములవరకు జరిగిన పిదప, ఖాళీగానున్న పురుగు ముడుచుకొని. టిష్యూలలో ఇమిడి పోవును. ఇట్లు బయటపడిన పురుగులను నీటిలోని మిణ్ణెల్లులు మ్రింగి నట్లయిన, అవి వానికడుపులో చేరి, ఇతర మార్పులుచెంది, వృద్ధిపొందును. ఈ నీటిపురుగులను మానవులు త్రాగినప్పుడు, అసంపూర్ణమైన నారి కురుపు పురుగులు లోపలికిపోయి, పైచెప్పినరీతిగా వృద్ధిపొంది పెద్దవగును.

పురుగు, చర్మమునందు దారిచేసికొనుచుండగా, ముమ్మరమైన జల పుట్టును. దీనితో జ్వరము, నొప్పి, ²ఒకవిధమైన దద్దురు ఉండును. ఈ పుండు కీలుదగ్గరయైనట్లయిన నొప్పి మరియెక్కువగ నుండును. ఇట్లు రోగపీడితమైన కీళ్లు తరుచుగ బిగుసుకొనిపోవును. పెక్కురోగులలో చర్మముక్రింద తడివిచూచి, పురుగున్నతీరును గనుగొనవచ్చును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—ఇంజెక్షనులుచేసి ఈ పురుగును చంపుటకుచేసిన ప్రయత్నములును, పద్ధతులును జయకరముకాలేదు. పాతకాలములో ఒక అగ్నిపుల్లకు పురుగుయొక్క కొననుచుట్టి దినమునకు రెండు మూడు చుట్లు చుట్టుచు, పురుగుంతయు బయటికివచ్చువరకు నట్లేచేయుట యిప్పటికిని మిక్కిలి సాధారణమైన చికిత్సయైయున్నది. ఇట్లు చేయుచుండగా, పురుగు తెగినట్లయిన, పురుగులు టిష్యూలలో నిలిచిపోయి ముమ్మరముగ కంది, వాపును, తరువాత ³చీమును పట్టును. శ్రేష్ఠమైన చికిత్సయేదనగా, కాలికి విశ్రాంతినిచ్చి దినమునకు పలుమారు పుండు లోనికి నీరు పోయుచుండవలెను. అప్పుడు పురుగు ఖాళీయగును. ఈ సమయమున నిది టిష్యూలలో ఇమిడిపోవును; లేదా సులభముగా దీనిని బైటికి లాగివేయవచ్చును. సైరల్ డ్రైసింగ్ గుడ్డను పుండుమీద వేసి యుంచవలెను.

¹ Probe.² Urticaria.³ Suppuration.

నివారణము:—1. పురుగుయొక్క డింభములు మంచినీటిలో పడకుండ నివారించవలెను.

2. నారికురుపులున్న వారిని బావిదగ్గర నీళ్లు చేదనీయరాదు. దిగుడు బావులలోనికిగాని, చెరువులలోనికిగాని దిగనీయరాదు.

3. నీటిని పొంగించి త్రాగవలెను.

4. చేదుడు బావులు, దిగుడు బావులు, చెరువులు—వీనికి బదులు నీటిని పంపుచేయు సదుపాయములు చేయవలెను.

అధ్యాయము 24

సుఖ వ్యాధులు

సుఖవ్యాధులు సాధారణముగా స్త్రీ పురుష సంపర్కమువలన వ్యాపించును. గాని అప్పుడప్పుడు యితరమార్గములవలనను రావచ్చును. ఈ వ్యాధులు కలుగు రీతినిబట్టి విభజనచేసినట్లయిన, ఇవి కలుగుటకు కారణమైన సూక్ష్మజీవులు, వీటి ఇంక్యుబేషన్ కాలము, లక్షణములు, గుర్తులు, వ్యాధియుండుకాలము, వ్యాధి ముందుకు కుదురువిధము, చికిత్స—ఈ విషయము లన్నిటిలో భేదములుండినను ఈ రోగములను సంపాదించుకొను పద్ధతిలోమాత్రము రెండు ఒకటిగనుండును. ఈ వ్యాధి యారంభస్థితిగాని, బాహ్యలక్షణములుగాని యెక్కువ అపాయకరమైనవి కాకపోయినను, అంటుచేరినదని, తెలియచేయుటకు అవి ముఖ్యమైన విషయములని భావించవలెను. అనగా ఈ లక్షణములు అపాయమును తెలియజేయు ¹ఎట్టుజెండావంటివి. నిజముగా అపాయకరమైన దశలు భావికాలములో వృద్ధియగును. అవియే ప్రాణాపాయకరమైనవి. ఈ దేశపుజనులు వివిధములైన సుఖవ్యాధులను భేదించి తెలిసికొనజాలరు. అంతేకాక, ఆరంభలక్షణములు కనబడనందున వెంటనే రోగము బాగైనదని భావింతురు. ఇది మరియెక్కువ మోసకరమైనసంగతి. ఈ కారణములనుబట్టి యీ వ్యాధులనుగూర్చి తగిన హెచ్చరికచేయుట చాల అవసరము.

¹ Danger signals.

ఈ వ్యాధి విభజనలు సాధారణముగ నాలుగు గలవు; అవి యేవనగా:

1. 'సెగరోగము, 2. 'సవామేహము లేక కొరుకు, 3. 'మైత్రిని మేహవ్రణము, (శాంక్రాయిడ్) 4. 'వెనీరియల్ గ్రాన్యులోమ (లింఫో గ్రాన్యులోమ ఇంగ్కునాలె).

సెగరోగము

గనొకాకన్ అను జీవి యీ వ్యాధికి కారణము. రోగముతగిలిన అవయవమునుండి కారు చీమునుబట్టి దీనిని సులభముగా తెలిసికొన వచ్చును. సాధారణముగా, 'మూత్రద్వారమునకు, 'గర్భకోశకంఠభాగమునకు ¹కంటియొక్క అమత్వచకు ఈ వ్యాధి తగులును. ఎండబెట్టుటవలనను, వేడివలనను ఈ వ్యాధి క్రిమిని చంపవచ్చును. 120° F. వేడిలో పెక్కు క్రిములను ఒకటి రెండు గంటలలో చంపవచ్చును. దీనికంటె నధిక ఉష్ణోగ్రతయందును, ఆంటిసెప్టిక్ మందులయందును రోగక్రిములను ఇంక త్వరగ చంపగలము. ఇంక్యుబేషన్ కాలము తీవ్రమైన కంటివ్యాధులలో కొన్ని గంటలును, సాధారణరకమైన ఇన్ ఫెక్షన్ అయిన పక్షుమున కొన్ని దినములును ఉండును.

చిన్నపిల్లలు అంటుపడిన పరికరములను వస్తువులను అనగా, గుడ్డలు తువాళ్లు మొదలగు వానిని అంటుకొనుటవలన వారికిని అంటుపోతును.

కండ్లు బహుసులభముగ అంటుకు లొంగిపోవును. సెగరోగపు చీముపడిన తువాళ్లు నుపయోగించుట మూలమున, రోగులు తమ స్వంత కండ్లకు అంటుతగులునట్లు చేయుదురు. లేక యీ తువాళ్లును ఇతరుల కిచ్చుట మూలమున వారికండ్లు అంటు పడచేయుదురు. నర్సులు, వైద్యులు సెగరోగులను పరీక్షించిన వెనుకను, చికిత్స చేసినవెనుకను తమ చేతులను జాగ్రత్తగ కడుగుకొనుటకు మరచినయెడల, వారు తమ కండ్లకు అంటు తగిలించుకొందురు. ఒక్కొక్కప్పుడు వీరి యజాగ్రత్తవలన చీము వారి కండ్లలో చింది పడవచ్చును. క్రొత్తగబుట్టిన బిడ్డలు పుట్టుకముందు కాని, పుట్టినప్పుడుగాని యీ యంటు తగిలినవారగుదురు. పెద్దవారి జననావయవములు సాధారణముగ (ఎల్లప్పుడు) సంవర్ష దోషమువలన

ఈ యంటుకు లొంగిపోవును. ఒక్కొక్కప్పుడు క్రొత్త చీముపడియున్న గుడ్డలను బదులడిగి వేసికొనుటవలన ఈ వ్యాధి రావచ్చును.

లక్షణములు:—తీవ్రమైన యూరిత్రైటిస్ ¹(మూత్రద్వారము కందుట) యందు, మూత్రము విడుచుటకు కష్టముగను, విడుచునప్పుడు మంటయు పుట్టును. దీనితో మూత్రమునందు చీముపడును. ఒక్కొక్కప్పుడు రక్తముకూడ పడును. చికిత్సచేసినను చేయకపోయినను ఈ దశ కొన్ని దినములనుండి, కొన్ని వారములవరకు ఉండును. అటుపిమ్మట ఏదో ఒక స్థానమున ఈ యంటు కుదురుగ నిలిచిపోవుట సహజము. పురుషులలో మూత్రాశయ లోపలిభాగపు లోతైన గ్రంధులలోను ²ప్రాప్టీట్ లోను, స్త్రీలలో ³గర్భకోశ కంఠభాగమునను దీర్ఘకాలపు అంటుగ కొన్ని నెలలు లేక సంవత్సరములు నిలిచిపోవును. ఈ కేంద్రములనుండి, దగ్గర లేక దూరముగనున్న యితర అవయవములకుకూడ ఈ యంటు ప్రాకవచ్చును.

మూత్రము పోయునప్పుడు మంటయు, చీము అధికముగ పడుటయు తగ్గిపోయినప్పుడు రోగము బాగైపోయినదిగదా యని తలంచి, రోగి యీ వ్యాధియొక్క దీర్ఘకాల దశనుగూర్చి నిర్లక్ష్యము చేయవచ్చును. ఈ వ్యాధికి తగిన చికిత్సచేసి, అంటును సంపూర్ణముగ తొలగించనియెడల, రోగి యితరులకేకాక, తనకు తానే అపాయకరమైనవాడుగ నుండును. కొన్ని నెలలును సంవత్సరములును గడచిన తరువాత మరి ముమ్మరమైన సంకరవ్యాధులు కలుగవచ్చును. పది, పదిహేను సంవత్సరములైన పిదప మగవారికి యూరిత్రైటిస్ కలుగుట సర్వసాధారణము.

ఒక స్త్రీకి ⁴సర్విసైటిస్ (గర్భకోశ కంఠభాగము కందుట) మూత్ర మారంభమై యూరిత్రైటిస్, (మూత్రద్వారము కందుట) రానియెడల, ఏదో కొద్దిగ తెల్లబట్ట (తెల్లని ద్రవపదార్థము) అగును. కొంతకాలమైన తరువాత, అకస్మాత్తుగ తీవ్రమైన 'సాల్పింజైటిస్', ఇంకను 'పెల్విక్ పెరిటొనైటిస్' అను వ్యాధులు సంభవించవచ్చును. సాధారణముగా ఈ వ్యాధులు ప్రసవ మునకు తరువాత వచ్చును.

⁵సంకరవ్యాధులు:—గనొకాకన్ అనురోగక్రిములు రక్తప్రవాహమున బడి, కీళ్లవరకు కొనిపోబడవచ్చును. అప్పుడు కీళ్లు ముమ్మరముగ కందును.

¹ Urethritis.

² Prostate.

³ Cervix.

⁴ Cervicitis.

⁵ Salpingitis.

⁶ Pelvic peritonitis.

⁷ Complications.

¹ Gonorrhea. ² Syphilis. ³ Soft chancre or chancroid.

⁴ Venereal granuloma. ⁵ Urethra. ⁶ Cervix. ⁷ Conjunctiva.

ఈ క్రిములు గుండెకు చేరినయెడల, ఎండోకార్డైటిస్ అను హృదయ రోగము కలుగవచ్చును. స్త్రీలలో బార్థాలిన్స్ లేక సీ-స్ గ్రంథుల లోను, కూపకములోను చీముగడ్డలు లేచుటకు కారణము కావచ్చును. గర్భకోశ కంఠభాగపు కాలువయు, ఫలోపియన్ గొట్టములును మూసి కొనిపోవచ్చును. మగవారిలో మూత్రద్వారము ముడుచుకొనిపోవచ్చును. పురీషనాళమును, కండ్లుకూడ అంటుపడుటకు కారణము కావచ్చును. స్త్రీ పురుషులలో నిది గర్భహీనతకు కారణమగుట మామూలు. సెగరోగము వలన కలిగెడు ముఖ్య లక్షణమేదనగా, ఒక- బిడ్డపుట్టినతరువాత గర్భ హీనత కలుగును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—ఏదో ఒకప్పుడు సంభవించు సెగరోగము చికిత్సలేకయే స్వాభావికరక్షణ యేర్పడి దినములపేరట బాగువును. సెగ రోగమునకు పెక్కు-మందులు వాడిరికాని, వానిలో నొకటైనను సంపూర్ణ ముగ తృప్తికరమైన ఫలితము నియ్యలేదు. కాని పెనిసిలిన్, సల్ఫోన మైడ్. రకమునకు చేరిన మందులు కనుగొనినతరువాత సెగరోగ చికిత్స చాలవరకు సులభమైనది. అట్లయినను కొన్ని వ్యాధులలో శాశ్వత స్వస్థత కలుగదు, కావున ఈ వ్యాధి మరల సంభవించవచ్చును. సెగరోగమున్న ప్రతిరోగి, వ్యాధి సంపూర్ణముగపోవువరకు ఎవరో ప్రవీణతజెందిన ఒక వైద్యుని విచారణక్రిందనుండి, చికిత్స పొందుచుండవలెను.

కొన్నిసార్లు మందువలన రోగము కుదురదు. అట్టి రోగులకు ఏదో ఒకవిధముగ వేడి నియ్యవలెను. ఏదైన నొక స్థలములో వేడి చేయుట, వేడిస్నానములు చేయించుట, డూషులిచ్చుట, జ్వరమునకు చేయుచికిత్సలు—వీనివలన చాల ప్రయోజనముండును. మూత్రద్వారము, గర్భకోశ కంఠభాగములలోనుండి తీసిన స్రావము అద్దమునకు పూసి, పరీక్షించి కొన్నిసార్లవరకు నెగటివ్ (క్రిమిరహితము) అని వైద్యులు చెప్పువరకు రోగము బాగైనదని తలంచకూడదు.

పరీక్షలు:—తీవ్రమైన వ్యాధులను పరీక్షించుటకు మూత్రద్వారము, గర్భకోశ కంఠభాగము, భగము (చిన్న బాలికలైన), కండ్లనుండి తీసిన స్రావము అద్దమునకు పూసి పరీక్షించుదురు. మగవారిలో దీర్ఘకాలము

వ్యాధియైనయెడల, మూత్రపు మడ్డినిగాని, 'జననాంగము దగ్గరి గ్రంథు లలోనుండి తీసిన పూతలనుగాని పరీక్షించుట యవసరము. పురీషనాళము నకుకూడ అంటుతగిలినదా యని తెలిసికొనుటకుగాను, పురీషనాళము నుండి తీసినపూతను పరీక్షించుదురు. ఏదైన ఒక స్థలమునుండి పూతను తీయవలసివచ్చినప్పుడు అంటుపడజేయు క్రిములను దొలగించుటకు ఆ భాగమును మొదట శుభ్రముచేయవలెను. అట్లు శుభ్రముచేయుటకు అవసరమైన సబ్బు, నీళ్లు, బైక్లోరైడ్ లోషన్ మొదలైనవి పరీక్షకాలమున సిద్ధముగ నుండవలెను.

ప్రత్యేకమైన స్థానిక చికిత్స లేవనగా:—

1. వేడిడూషులు. వీని నియ్యవలసిన విధము 9-వ అధ్యాయ లో వివరించబడినది.

2. మూత్రద్వారమును గడుగుట:—దీనికి ఒక ప్రత్యేకమైన యూరిత్రల్ సిరింజ్ (మూత్రద్వారపు పిచికారు) డైరల్ నేలైన్ సొలూషన్, ఎక్కువ ఘాటులేని ఆంటిసెప్టిక్ మందులు అనగా, మెర్క్యూరొక్రోము 1%, ఆర్జరాల్ లేక ప్రొటార్గల్ 15—20% అవసరమైయుండును. పురుషాంగమునుగాని, యోనినిగాని ఇరిగేషన్ చేయకముందును, చేసిన వెనుకను మృదువుగాను, సంపూర్ణముగాను సబ్బు నీళ్లతో కడుగవలెను. తీవ్రమైన వ్యాధులకు బహు జాగ్రత్తగ ఇరిగేషన్ చేయవలెను; దీనిని సాధారణముగ వైద్యులే చేయుదురు. లేనియెడల ఇన్ ఫెక్ షన్ ఎక్కువగ వ్యాపించును.

గనోరీయల్ ఆస్టాల్జియ అను వ్యాధినిగూర్చిన వివరమును, చికిత్సను 35-వ అధ్యాయము చూడుము.

స్త్రీలలో భగమునకు గనోకాకన్ అను క్రిమిపోయి చేరలేదు. కాని చిన్నపిల్లలలో పక్వముకానివారి భగముయొక్క అమత్వచ అంటుచేరి యుండుటకు అనుకూలమైన స్థలము. కావున దీనిని 'గనోరీయల్ వల్వో వాజినైటిస్ అందురు. దీనికి ఎక్కువ ఫలితము నిచ్చు చికిత్సయేదనగా, సల్ఫోడైయజీన్. బాలికల భగముయొక్క అమత్వచను పెద్దవారి తత్వ మునకు మార్చవలెను. దీనికిగాను ఓఎస్ట్రజెన్ అను మందును అంటు

¹ Prostatic smears. ² Urethral irrigations. ³ Gonorrhoeal ophthalmia.

⁴ Gonorrhoeal vulvo.vaginitis.

¹ Endocarditis. ² Bartholin's or Skene's glands ³ Fallopian tubes.

సాంతముగా తొలిగిపోవువరకు సపాతరీలరీతిగా నుపయోగించవలెను. అప్పుడప్పుడు కాతిటరుమూలమున శుభ్రపరచెడు డూమ్లనుగూడ జాగ్రత్తగ నిచ్చెదరు. హెచ్చరిక: కాతిటరు నుపయోగించినయెడల, లోపలికిపోయిన ద్రవము మరల బయటికి వచ్చుటకుగాను, కాతిటరు చుట్టు చాలినంత స్థలముండునట్లు చూడవలెను. కాతిటరునకు తగిలించిన వీకెను ఎత్తునకు ఎత్తకూడదు. అట్లు ఎత్తినయెడల, ద్రవముయొక్క ఒత్తిడి అధికమగును.

సవామేహము

ఇది 'స్పైరోకిట్' అను ఒక విధమైన క్రిమివలన కలుగుచున్నది. ఈ క్రిమి ఎండకు, తీవ్రమైన శీతోష్ణములకు తాళజాలదు. తడిగానుండు ఒక భాగమునుండి మరయొకభాగమునకు మాత్రమే యిది వ్యాపించ గలదు. ఈ రోగముయొక్క అంటు తరుచుగా సంభోగమువలన వచ్చునదే యైనను ముద్దుపెట్టుకొనుట, సవామేహముతో పుట్టిన బిడ్డకు ఈ రోగము లేని స్త్రీ పాలిచ్చుట లేక సవామేహమున్న స్త్రీ ఆ రోగములేని బిడ్డకు పాలిచ్చుట, పగుళ్లు, పుండ్లున్న నర్సులు, వైద్యులు సవామేహరోగులను అంటు ఎక్కువగనున్న దశలో చికిత్సచేయుట—ఈ మొదలగు కారణములవలనను ఈ రోగము రావచ్చును.

సంపాదించుకొనినది, పుట్టుకతోనే వచ్చినది యని సవామేహమును రెండుభాగములుగ విభాగించవచ్చును. సంపాదించుకొనిన రోగము మూడుదశలుగ వృద్ధిపొందును.

1. ఆరంభదశ. దీనిలో మొదటిపుండు లేక శాంకర్ (మేహ వ్రణము) పుట్టును.

2. రెండవ (సెకెండరీ) దశలో రోగము శరీరమంతట ప్రాకును. అప్పుడు దేహమునం దేభాగముననైనను తీవ్రమైన రోగలక్షణములు అగు పడవచ్చును.

3. మూడవ (టర్షరీ) దశలో రోగము ముదిరి దీర్ఘకాలపు 'క్రానిక్' రోగమగును. అప్పుడు దేహములో ఏవో కొన్ని అవయవము లలోగాని, అంగ సముదాయములలోగాని క్రమ క్రమముగా మార్పులు

కనబడుచుండును. ఏ భాగములో రోగమున్నదో, దానిబట్టి రోగలక్షణములు త్వరగనో, ఆలస్యముగనో బయటపడుచుండును.

పుట్టుకతోనే కలిగిన రోగముయొక్క లక్షణములు పైన వివరించిన రెండు మూడు తరగతుల లక్షణములను బోలియుండును. ఈ లక్షణములు బిడ్డపుట్టిన తరువాత కనబడును.

ఆరంభదశలోని సవామేహము. ప్రైమరీ సిఫిలిస్ అంటు చేరిన తరువాత ఇంక్యుబేషన్ కాలము రెండు వారములనుండి రెండు మాసములవరకు భేదించుచుండును. అటుపిమ్మట మొదటిపుండు లేక శాంకర్ అనునది లేచును. ఇది నొప్పిలేని గట్టిపుండు. అంటుచేరినచోట లేచును. సాధారణముగ ఒకే పుండుండును. కొన్నిసార్లు ఒకటికంటె ఎక్కువ పుట్ట వచ్చును. సవామేహపు పుండు మిక్కిలి అంటుగలది. ఈ పుండుమీద నుండి కారు రసిలో జీవముగల అనేకమైన స్పైరోకిట్ క్రిములుండును.

పురుషులలో పురుషాంగమే ఈ పుండుపుట్టుటకు మామూలైన స్థలము. భాగములోగాని, గర్భకోశ కంఠభాగములోగాని లేచిన యీ మొదటి పుండును సాధారణముగ చూడలేము. ఈ రకము (శాంకర్) మేహపు పుండు పెదవులమీదను, నోటిమీదను, తొమ్ముమీదను లేవవచ్చును. ఇతరపుండ్లువలె ఇది కనబడును.

ఏ చికిత్సయు చేయకున్నను, మేహవ్రణము కొన్ని వారములలో దానంతట అదే మానిపోవును. కొంతకాలముక్రిందట వైద్యులీ శాంకర్ ను కోసివేయుచుండిరి. ఇట్లు చేయుట వ్యర్థమే. ఎందుకనగా, దీనిని కోయక ముందే అంటు శోషగ్రంథులకు చేరియుండును. సవామేహమున్న రక్తము యొక్క రియాక్షన్ 'వాసర్ మన్, ఖాన్, క్లైన్' మొదలగు పరీక్షలుచేసి చూడగా, శాంకర్ పుట్టిన 2, 3 వారములైన తరువాతనే 'పాజిటివ్' అయినట్లు కనుగొనిరి. పుండుపుట్టినతోడనే తీవ్రమైన చికిత్స నారంభించి చేసినట్లయిన రక్తపరీక్షలో పాజిటివ్ ఫలితముండదు. ఆర్సెనిక్, బిజ్మత్ లేక మెర్క్యూరి (పాదరసము)—ఏనితో సంబంధించిన ఇంజక్షనులిచ్చి, పుండుకు పాదరసము పట్టించినట్లయిన, పుండు అంటులేనిదగును.

¹ Primary syphilis. ² Lymph nodes. ³ Wasserman, Kahn and Klein.

⁴ Positive.

రెండవదశలోని సవామేహము (నెకండరీ సిఫిలిస్):—ఇంతకుముందే చెప్పినట్లు పుండుపుట్టునప్పటికి దానిదగ్గరనున్న శోషగ్రంథులు అంటు పడియుండును. ఈ గ్రంథులు వాచినప్పుడు రెండవదశ యారంభమును సూచించును. ఇట్లు వాచినవానిని ¹వడిసెగడ్డలు అందురు. ఈ శోష వాహికలనుండి రక్తప్రవాహములోనికి, అక్కడనుండి దేహముయొక్క ఇతరభాగములకు ఈ యంటు శీఘ్రముగ వ్యాపించును. ఈ దశలో చర్మముమీదను, అమత్వచలమీదను మిక్కిలి అంటుగల పుండ్లులేచును. చర్మముమీద చూపెడు దద్దు ఇతరదేశములలో కనబడునంత సామాన్యముగ ఈ దేశములో కనబడదుగాని, కొందరి రోగులలో నెట్లయినను కనబడును. చర్మముమీద కనబడు ఈ దద్దులో పెక్కురకములున్నవిగాని, వీటి యన్నిటియందును స్పైరోకిట్స్ అను క్రిములుండును. కొరుకుడు పుండ్లు, పెదవులమీదను, నోటిమీదను, భగము, ఆసనము, మూత్ర ద్వారములయందును లేవవచ్చును. దీనికి తరుచుగ వెండ్రుక లూడి పోవుట, ఐరైటిస్, వాత నొప్పులు, జ్వరమును ఉండును.

ఈ రెండవదశ కొన్నిమాసములు మొదలు మూడు సంవత్సరముల వరకుండవచ్చును. చికిత్సచేయ నారంభించినతరువాత పుండ్లు మాని పోయినట్లుండవచ్చును. కాని చాలినంత చికిత్సచేయనందున చికిత్స ఆపిన తరువాత తిరిగి యీ పుండ్లు కనబడవచ్చును. ఈ దశలో చర్మముమీదను, అమత్వచలమీదనేకాక, కాలేయము, గుండె, మెదడు, వెన్నుబాము తదితర అవయవములకు వ్యాధి రావచ్చును.

మూడవదశలోని రోగము (టర్షరీ సిఫిలిస్):—రెండవదశలోని పుండ్లు మాని, మూడవదశలోని లక్షణములు అగుపడకముందు 'ఆఖరి' దశ యనునది యొకటి యుండును. రోగములేనట్లు కనబడు సంవత్సరములలో నిజముగా రోగము పనిచేయకుండినదని భావించుట తప్పు. బహుశ యిది పనిచేయుచునే యుండవచ్చును. స్పైరోకిట్స్ అను క్రిములు రక్తనాళములు, మెదడు, నరములు, వెన్నుబాము, తదితర అవయవములలో మార్పులు కలుగజేయుటకు కొన్నిసంవత్సరములైనను పట్టును. ఈ లోపల, మూడవదశలోని యనేక లక్షణములు కనబడును. వీనిని ఎంత తీవ్రమైన చికిత్సచేసినను సంపూర్ణముగ తొలగించుటకు వీలుకాకపోవును.

దీనికి పెక్కు ఉదాహరణములు గలవు. కాలేయమునకు సంబంధించిన 'సిఫిలిటిక్ సిరోసిస్'; బృహద్ధమనికి సంబంధించిన 'ఆన్యూరిజేమ్, శుద్ధ రక్త నాళములకు సహజమగు పారుదల శక్తి నశించుట' (ఆర్టీరయొస్క్లిరోసిస్). ఇది ముఖ్యముగ గుండె, మూత్రపిండములు, మెదడుయొక్క నాడులకు సంబంధించి యుండును. కావున ఆరంభదశలోనే చాలినంత చికిత్స సవామేహమునకు చేయుట మిక్కిలి యవసరము.

మూడవదశలో లేచెడు పుండ్లన్ని శరీరములోపలనే యుండును గాన, ఈ దశలో వ్యాధి సాధారణముగ అంటుగలదికాదు.

మూడవదశలో చర్మముమీద కనబడు 'పుండ్లుగాని, చర్మముక్రింద టిష్యూలలో నిమిడియుండి, చర్మముమీదికి కనబడు కురుపులుగాని యెక్కువ అంటుగలవిగావు. ఎందుకనగా, స్పైరోకిట్సు అను క్రిములు, పుండుతట్టుకు వచ్చు రక్తనాళముల ఆయా పొరలలో ఇమిడి యుండునే కాని, 'గమ్మ' అను టిష్యూభాగములో నుండవు. గమ్మ యనునది నిజముగా టిష్యూలో నొక భాగమేయైనను దానికి సంబంధించిన శుద్ధరక్త నాళము, వ్యాధి ఫలితముగ మూసికొనిపోయినందున ఈ టిష్యూకు రక్తముచేరకపోవుటచే యిది చచ్చుపడును. చికిత్సచేసినను ఈ టిష్యూను మరల పునర్జీవింప వలనుపడదుగాని, రక్తనాళపు వ్యాధినిమాత్రము కుదుర్చుటకు సహాయపడును.

'పుట్టుకతోడనే వచ్చిన సవామేహము:—సవామేహమున్న తల్లి తన బిడ్డకు 'మావిద్వారా' అంటుతగిలించును. పిండముయొక్క రక్తప్రవాహము తిన్నగా అంటుపడును. ఈ కారణమునుబట్టి బిడ్డకు మొదటి దశలేదు. బిడ్డ గర్భాశయములో నుండగానే రెండవదశ యారంభించును. కావున దీని ఫలితముగ అనేక పిండములు గర్భములోనే చని పోవును. పుట్టుటకుముందే చనిపోవని బిడ్డ, పుట్టినప్పుడుగాని కొంతకాల మైన తరువాతగాని చర్మముమీదను, అమత్వచలమీదను రెండవదశలో పోసెడు దద్దు కలిగియుండును. ఇట్టి బిడ్డలు అధిక అంటుగలిగియుందురు. కొన్నిసార్లు బిడ్డయొక్క అంతరేంద్రియములలో (కాలేయము, మెదడు

¹ Syphilitic cirrhosis of the liver.² Aneurysm of the Aorta.³ Arteriosclerosis.⁴ Gummata.⁵ Gumma.⁶ Congenital syphilis.⁷ Placenta.

మొదలైన వానిలో) ఈ యంటు చేరియుండవచ్చునుగాన బిడ్డపుట్టిన కొన్ని నెలలోగాని సంవత్సరములలోగాని చనిపోవచ్చును. పుట్టుకతోడి సవామేహవ్యాధియొక్క మూడవదశ సాధారణముగా జీవితములోని మొదటి యిరువది సంవత్సరములలో వృద్ధియగును. సంపాదించుకొనిన వ్యాధియైనట్లయిన ముప్పది, నలుబది, ఏబది సంవత్సరములలో కనబడును. సంపాదించుకొన్న రోగములో కానరానట్టియు, పుట్టుకతోనే వచ్చు రోగములో కనబడునట్టియు కొన్ని రోగలక్షణములు గలవు. అవియేవనగా, 'ఇంటర్ స్టిషల్ కెరటైటిస్', 'హచ్చిన్ సన్స్ టీత్' (పండ్లు). ఇవి శాశ్వతముగ నుండునట్టి మధ్య కత్తెరపండ్లు. ఇవి మేకువంటి ఆకారము, అక్కడక్కడ గాట్లు గలిగియుండును.

పుట్టుకతోనే వచ్చేడు సవామేహమునకు చికిత్సచేయుటకైన శ్రేష్ఠమైన సమయము బిడ్డపుట్టకముందే. ఈ కారణమునుబట్టియే తల్లులు కాబోవు వారి రక్తమును వైద్యశాలలో వరుసక్రమము ననుసరించి పరీక్షించుచుందురు. సవామేహవ్యాధియున్న స్త్రీ, పైకి అంతయు బాగున్నట్టు కనబడినను ప్రతీసారి గర్భముతో నున్నంతకాలము చికిత్స పొందుచుండవలెను. ఇట్లు చికిత్స పొందినయెడల, నూటికి తొంభైపాళ్లు (90%) సవామేహరహితమైన బిడ్డలు పుట్టుదురు. అట్లు కానిపక్షమున, గర్భస్రావములు, పుట్టకముందే చనిపోవు బిడ్డలసంఖ్య, సవామేహవ్యాధితో పుట్టేడు బిడ్డలసంఖ్య అధికముగ నుండును.

అనేకమంది తల్లులును, స్త్రీపురుషులును ఈ వ్యాధి లక్షణములు తమలో పనిచేయుటలేదని చికిత్స పొందుటకు ఇష్టములేక యుందురు. చికిత్స పొందుటయొక్క ప్రాముఖ్యత రోగలక్షణములను పోగొట్టుటయందు లేదుగాని, యీ వ్యాధి వ్యాపించకుండ చేయుటయందు గలదు అను ముఖ్యమైన సంగతిని ప్రజలు గ్రహించునంతవరకు ఈ భయంకరమైన వ్యాధి వ్యాపించకుండ ఆపుటకు తృప్తికరమైన మార్గము ఇంకొకటిలేదు.

¹రోగమును నిర్ణయించుట: — రోగినిగూర్చిన చరిత్ర, దేహపరీక్ష, రక్తపరీక్షలు—వీని సాధారణముచేసికొని వైద్యుడు వ్యాధిని నిర్ణయించును. రక్తపరీక్షలు అనేక మున్నవిగాని, తెలిసినంతమట్టుకు వాసర్ మన్, ఖాన్ పరీక్షలు శ్రేష్ఠమైనవి. క్రేంద్ర నాడీమండలమునకు సవామేహవ్యాధి

తగిలినట్టు అనుమానముండినయెడల, వెన్ను బామునుండి తీసిన ద్రవమును పరీక్షింతురు.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—వ్యాధియున్న దశనుబట్టి చికిత్సచేయుట భేదించుచుండును. ఈ సవామేహమునకు ఇచ్చేడు మందులలోని ముఖ్యమైన దినుసులేవనగా:—

1. 'ఆర్సెనిక్' (పాషాణము) 'సాల్వర్సన్', 'నియోసాల్వర్సన్', 'ఆర్స్ ఫెనమిన్' మొదలైనవి.
2. బిజ్జెత్.
3. మెర్క్యూరి (పాదరసము)
4. పొటాసియం అయోడైడ్.

ఇవన్నియు అపాయకరమైన మందులుగాన బహుజాగ్రత్తగ నియ్యవలెను. ఇంజెక్షన్ మూలమున నిచ్చినప్పుడు మందులు ఎక్కువ బలము గలిగి పనిచేయును. సవామేహమునకు తగిన చికిత్సచేయుటకు అనేక మాసములు పట్టును. బిజ్జెత్, మెర్క్యూరి (పాదరసము)—వీనితోచేసిన ఇంజెక్షన్లను దినములో ఏ గంటయందైనను ఇయ్యవచ్చును. దీనికిగాను రోగిని ప్రత్యేకముగ సిద్ధముచేయ నవసరమేమియులేదు. ఇంజెక్షన్ నియ్య బోవు స్థలమునుమాత్రము స్పిరిట్ (సారాయము)తో రుద్ది శుభ్రముచేసిన చాలును. కాని, ఆర్సెనిక్ తోచేసిన ఏదేని మందుగల ఇంజెక్షన్ నియ్యకముందు, రోగి ఆహారము తినకుండ చూడవలెను. ఇంజెక్షన్ చేసిన తరువాత ఏదైన తేలికయైన ఆహారమును పుచ్చుకొనవచ్చును. సూది మందిచ్చిన వెంటనే కనీసము అర్ధగంట నేపైనను రోగి పండుకొనుట మంచిది.

ఆర్సెనిక్ (పాషాణము)తో సిద్ధముచేసి సాధారణముగా ఉపయోగించెడు మందు, నియోఆర్స్ ఫెనమిన్ అనునది. దీనిని సాధారణముగా చేతి రక్తనాళములలోనికి నెక్కింతురు. ఈ మందొక గొట్టములో నుండును. ఈ గొట్టమును ఆంటిసెప్టిక్ మందులో మొదట ముంచి, స్టెరైల్ నీటిలో కడిగి, ఆరనిచ్చిన పిదప తెరిచెదరు. వైద్యుడు గొట్టమును స్టెరైల్ రంపముతో కోసి, స్టెరైల్ గాజుపాత్రలో పోయును. ఈ పాత్రలో 5—10 cc. ల స్టెరైల్ చేసినట్టియు, క్రొత్తగ బట్టి పెట్టినట్టియు నీరుండును. పాత్రలోని మందును స్టెరైల్ సిరింజ్ లోనికి తీసికొనుచుండగా, సూది గుచ్చబోవు

¹ Arsenic. ² Salvarsan. ³ Neosalvarsan. ⁴ Arsphenamine.

నాళము కనబడునట్లు నర్సు రోగిచేతికి టూర్ని కెట్ను గట్టి, ఆ భాగమును వదలెన అంటిసెప్టిక్ సాల్వూషనుతో శుభ్రముచేయును. ఇప్పుడు వైద్యుడు మందును నిదానముగ ఎక్కించును.

బిజ్జెత్తో సిద్ధముచేసిన ఇంజెక్షనులను కండరములోనికి ఎక్కించె దరు గాన పొడుగైన సూది అవసరము. ఈ రకము ఇంజెక్షనులను సాధారణముగా ¹తుంటికండరములోని కిచ్చెదరు.

పాదరసముతోచేసిన మందులను నోటిద్వారాగాని, కండరములలోనికి ఇంజెక్షన్ గాని ఇయ్యవచ్చును; (చర్మముమీద బాగుగపూసి రుద్దవచ్చును.) ఆఖరి పద్ధతి ననుసరించునప్పుడు నర్సు ఈ దిగువ సంగతులు జ్ఞాపకముంచుకొనవలెను: — మందును రుద్దనప్పుడు రుద్దెడుస్థలము ఒక రూపాయకంటె నెక్కువ వ్యాపించకూడదు; మందు ఒంటికి పట్టునట్లు బాగుగ రుద్దవలెను. ఆ చోటున వెండ్రుకలేమియు నుండకూడదు. ఒకేస్థలమును వరుసగా రెండుసారులు ఈ పనికొరకు వాడకూడదు. రోగి చిన్న పిల్లయైనయెడల, నర్సు గ్లవ్స్ వేసికొని మందు రుద్దవలెను. రోగులు పెద్దవారైనయెడల, మందును తామే రుద్దుకొనవచ్చును.

మందు జాగ్రత్తలు (హెచ్చరికలు): — సవామేహమునకు కారణమైన స్పైరోకీట్స్ అను క్రిములు వేడి తగిలినంతమాత్రాన చనిపోవునని చది వితిమిగదా. ఈ సంగతి జ్ఞాపకముంచుకొనినయెడల, వ్యాధియున్న రోగులను, స్నేహితులను, తదితరులను సాధారణరీతిగా తాకినను అపాయముండదను సంగతి మనము సులభముగా గ్రహించగలము. రోగులతో కలిసి పనిచేయునప్పుడు వారి శరీరముమీద కురుపులులేని స్థలమును తాకి నను పట్టుకొనినను, మన కా వ్యాధి సాధారణముగ రాదు. కాని, రోగి యొంటిమీద దద్దున్నప్పుడు ఈ వ్యాధి మనకును రావచ్చును. ఒక్కొక్క రోగిని ముట్టుకొనినతరువాత, సబ్బుతోను, నీటితోను చేతులు కడుగుకొను అభ్యాసము చాల మంచిది. రోగి ఒంటిమీద సవామేహసంబంధమైన దద్దున్నట్లు కనబడినప్పుడు, మొదట మెతిలేటెడ్ స్పిరిట్ తోకడిగి, తరువాత సబ్బు, నీటితో కడుగుము. చేతులమీద పగుళ్లుండేనని, వాని గూర్చి నర్సు జాగ్రత్త గలిగియుండవలెను.

తడిగానున్న చర్మపుభాగములను, ముఖ్యముగా, నోటిని, ఆననమున్న ప్రాంతమును, జననేంద్రియములను తాకి పనిచేయుచుండగా మరి యెక్కువ జాగ్రత్తగలిగియుండవలెను. నర్సు చేతులకు క్రొత్తగా వర్పడిన గాయములుగాని, కురుపులుగాని యుండినయెడల, ఆమె గ్లవ్స్ వేసికొని పనిచేయవలెను. నట్టిచేతులతో పనిచేసినమీదట వానిని బాగుగ కడుగుకొనినయెడల, రోగియొక్క అంటు నర్సుకు తగులుటగాని, ఆమె మూలమున ఇతరులకు వ్యాపించుటగాని అరుదు. నోటిమీద ముద్దు పెట్టుకొనుటమాత్రము మానవలెను.

ఇట్లు అంటుతగులకుండ ముందు జాగ్రత్తగలిగియుండవలెనన్న నెపము మీద, నర్సు రోగిని తాకకుండ దూరముగ నిలుచుండుటగాని, ఇట్టి రోగులు చెడ్డవారని తీర్మానించుటగాని మంచిదికాదు. క్రీస్తుకు ఇట్టివారియెడల గల శ్రద్ధనుగూర్చియు, అందరికిని సహాయము చేయవలెననెడి ఆయన మన స్సునుగూర్చియు నర్సు జ్ఞాపకముంచుకొనవలెను. నిజముగా ఈ సుఖరోగులనేకులు వారికి తెలియకుండనే, యీ వ్యాధులకు లొంగిపోదురు. అనగా ఈ వ్యాధులువచ్చుట వారి తప్పుకాదు. నర్సు ఈ తరుణమును సద్వినియోగపర్చుకొని వ్యాధిగ్రస్తులను అంతకంటె మంచి ఆత్మీయజీవితమునందు నడిపించి, వారి నైతికజీవితమును హెచ్చించగలిగినయెడల, చాల శ్రేష్ఠమైన పని చేసిపడగును. రోగులయొక్క బాధను దొలగించి, వారి వలన ఇతరులకు అపాయమేమియు లేనిస్థితిలో వారిని తిరిగి యింటికి పంపుటకు మన శక్తికొలది ప్రయత్నించుట వైద్యులయొక్కయు నర్సులమైన మనయొక్కయు విధ్యుక్త ధర్మమైయున్నది.

ఒక యువకుడును, యువతియు పెండ్లిచేసికొనక ముందు వైద్యుని చేత పరీక్షచేయించుకొనుట యను విషయమును ప్రోత్సహించవలెను. ఒక పురుషుడుగాని, స్త్రీగాని సవామేహ రోగముచేత బాధపడుచున్నను, తమ బిడ్డలు అట్టి వ్యాధి బాధగలవారైయుండుటకు ఇష్టపడరు. వివాహమునకు ముందు పరీక్షచేయించుకొనుటవలన కలుగులాభమును స్వయముగా చూచిన నర్సు దానినిగూర్చి మనసాక్షి పూర్వకముగ ఇతరులక బోధించి, సవామేహవ్యాధి వ్యాపించకుండ చేయుటకు ఎక్కువ ప్రయోగపడగలదు.

¹ Gluteal muscle.

మెత్తని మేహవ్రణపుగడ్డ (¹శాంక్రాయిడ్)

ఇది సెగరోగము, సనామేహరోగముకంటె అసాధారణమైనది. ఇది 'డుక్రెన్ బసిలస్' అను క్రిమివలన కలుగుచున్నది. దీనివలన నేర్పడు పుండు సనామేహమునందు లేచు మొదటి పుండువలె నుండునుగాని, ఇది కొంచెము మెత్తగనుండును. ఇందుచేత దీనిని కొన్నిసార్లు 'మెత్తని మేహవ్రణమందురు. మొదటలేచెడు పుండు కొరుకుడు పుండ్ల వలె ఒకటిగాకాక తరుచుగ దీనియందు అనేక పుండ్లు ఒకేసారి లేచును. జననేంద్రియములమీదగాని, లేక వాని సమీపముననుండు శోషగ్రంథుల మీదగాని లేచెడు పుండుకు లేక పుండ్లకుమాత్రమే యీ వ్యాధి సంబంధించియుండును. అదృష్టవశాన, సల్ఫోనమైడ్ మందు దీనికి సంబంధించిన అనేక వ్యాధులకు తగిన యావధములని కనుగొనబడినది.

గ్రాన్యులోమా ఇంగ్వినాలె

గ్రాన్యులోమా ఇంగ్వినాలె యను వ్యాధియు, దీనికి సంబంధించిన యితర వ్యాధులును జననేంద్రియములకును వాని ప్రాంతములకును సంభవించుచుండును. గజ్జలభాగపు శోషగ్రంథులకు ఆరంభములోనే యీ వ్యాధి సంభవించును. వ్యాధి దీర్ఘకాలరకమునకు తిరిగినప్పుడు 'జననేంద్రియములకును, పెరినియం, పురీషనాళము, గజ్జలభాగమునకు ఈ వ్యాధి వ్యాపించును. అప్పు డీ భాగమంతయు కండును. దీనితరువాత పుండ్లు లేచును. ఈ పుండ్లవెంట కనెక్టివ్ టిష్యూ, చర్మము నేర్పరచు పాలి పాయిడ్ కండలు, ఫిషర్స్ (సందులు) ఏర్పడును. వీనివలన భగము, పురీష నాళము కొంతభాగము మూసికొనును. పురుషాంగము, వృషణములు కూడ చాలవరకు కురూపము చెందును.

అదృష్టవశాన యీ వ్యాధులు సాధారణమైనవి కాకపోయినను, వానికి చికిత్సచేయుట చాలకష్టము; చాలకాలముకూడ పట్టును. ఆంటిమని యను మందుతో సిద్ధముచేసిన ఇంజెక్షనులు అనగా 'టార్టర్ ఇమెటిక్, నియోస్టిబోసన్ మొదలగు వానిని, వీనితోకూడ ఆర్సెనిక్ ఇంజెక్షనులు ఇచ్చుచు, పుండ్లున్నచోట మెర్క్యూరి (పాదరసపు) పూతలు పూయుచు

చికిత్సచేయుచుండినయెడల, అంటును చాలవరకు తొలిగించవచ్చును. అనవసరముగ పెరిగిన టిష్యూలను తీసివేయుటకును, వికృత ఆకారముగల యంగములను సరిచేయుటకును శస్త్రచికిత్స అవసరమైయుండును. ప్రిక్చర్ రాకముందే సల్ఫోనమైడ్ మందులు వాడినయెడల ఫలితము కలుగును.

సుఖరోగములను వశపర్చుచుకొనుట:—

ఇతరరోగములవలెనే యీ రోగములను వశపర్చుకొనుటకుగాను, మొదట ఈ రోగములున్న సంగతిగ్రహించి, యివి యెంతవరకు వ్యాపించినవో గుర్తించవలెను. ఆస్పత్రికిగాని, డిస్పెన్సరికిగాని వచ్చెడి రోగులలో ఎక్కువమంది ఈ వ్యాధుల ఫలితమువలన ఏదో ఒకవిధముగా బాధపడుచుందురని నర్సు తన తర్జీతు చాలకాలము కాకముందే తెలిసికొనును. కాని వీరిలో నూటికి బహు కొద్దిమందిమాత్రమే యీ వ్యాధులకు తగిన చికిత్సపొందుచుందురు. ఈ వ్యాధులను వశపర్చుకొనుటకు గాను వ్యాధిలక్షణములు ముమ్మరముగనున్నవని తెలిసినవారిని మాత్రమే చికిత్సకొరకు వైద్యశాలకుగాని, ప్రయివేటు వైద్యుల యొద్దకుగాని తీసికొనిపోవుట చాలదు. లక్షణములు ముమ్మరముగ కనబడనివారిని, ఇటీవల తెలిసిన వ్యాధిగ్రస్తులను, వీరిలో వ్యాధిలక్షణములు కనబడకపోయినను, కనుగొని చికిత్సచేయవలెను. కొన్ని దేశములలో దొరతనము వారును, పబ్లిక్ హెల్త్ ఉద్యోగిగ్రస్తులును, ఇండ్లనుదర్శించెడు పబ్లిక్ హెల్త్ నర్సులును, వైద్య, నర్సింగ్ ఉద్యోగములలో చేరిన వారందరును, ఏకీభవించి పనిచేయుటవలన, ఈ వ్యాధులను లోబరుచుకొని నిర్మూలము చేయుటలో నెక్కువ జయము పొందియున్నారు. బీదల రక్తమును ఉచితముగా పరీక్షించుటకును, అనవసరమైనప్పుడు ఉచితముగా ఇంజెక్షనులు చేయుటకును తగిన సదుపాయములుండవలెను. ఈ దేశములో నిప్పటివరకు అందరు ఏకీభవించి పనిచేసినట్లు లేకపోయినను, కొన్ని ప్రాంతములలో మంచి పనిచేయుచున్నారు. రోగములను నిర్ణయించి, రోగులకు చికిత్స చేయుటయే చాలదు. సుఖవ్యాధులు ఎంత చెడ్డవియో వానివలన కలుగు కీడు ఎట్టిదో జనులు గ్రహించునట్లు వారి కీ విషయములనుగూర్చి తగిన బోధచేసి, విషయపరిజ్ఞానము కలిగించవలెను.

జనులకు ఈ విషయమునుగూర్చి నేర్పు ఉద్యమములో ప్రతి నర్సు పాల్గొనగలదు. మొదట ఆమె లేక ఆయన శిష్యులు తానే గ్రహించి

¹ Chancroid. ² Ducrey's bacillus. ³ Soft chancre. ⁴ Genitalia, the perineum, anal and inguinal regions. ⁵ Tartar emetic, neostibosan, etc.

నేర్చుకొని, కరపత్రముల మూలమునను, చావ్వుల మూలమునను, స్వయముగా స్నేహితులతోను ఇతరులతోను మాట్లాడుట మూలమునను నేర్చుకొనిన సంగతులను తెలియజేయగలరు. ఇట్లు నేర్చుపొందువారి సంఖ్య దినదినాభివృద్ధి కాగలదు.

అధ్యాయము 25

చర్మవ్యాధులు

చర్మముమీద లేచెడు పుండ్లు పలువిధములుగ నుండును. వీనిలో ముఖ్యమైన రకము లేవనగా:—

¹మచ్చలు: చర్మములో కొద్దిగా రంగుమారి మచ్చలు ఏర్పడును.

సాధారణముగ ఈ మచ్చలు ఎఱ్ఱగనుండునుగాని

చర్మముమీదికి పొంగియుండవు. దృష్టాం|| దద్దు,

²గుల్లలు: ఇవి కొద్దిగా రంగుమారి మొటిమలవలె చర్మముమీదికి లేచియుండును.

³ఫ్లేట్స్ (పొడలు): ఇవి చర్మముమీద పొంగిన పొడలు. ఇవి సాధారణముగా అక్కడక్కడ పొడలుగాగాని, గీతలుగాగాని కన్పించును. దీనికి మంచి యుదాహరణము. ⁴పైత్యపువడ్డు:

⁵నీటితోఊడిన గుల్లలు: ఇవి పొంగి నీరు చేరియుండును. ఆట్లమ్మ బొబ్బవలె వీనిలోని పెద్దబొబ్బను ఇంగ్లీషులో ⁶బుల్ల అందురు.

⁷చీము బొబ్బలు: మశూచిబొబ్బలవలె వీనిలో చీము చేరియుండును.

⁸పాలుసులు: ఇవి యెండిన చర్మపు పాలుసులు.

⁹పక్కులు: రక్తము, రసి, చీముతోనిండిన పక్కులు.

చర్మవ్యాధులకు చికిత్సచేయునప్పుడు గమనించవలసిన సామాన్యసంగతులు

చర్మవ్యాధులుగలవారు ఎక్కువ వినుగు గలిగియుండుదుగాన వారికి బహు నెమ్మదిగను, ఉపాయముతోను ఉపచారముచేయవలెను. మందు పూయకముందు పక్కులన్నిటిని, పాలుసులన్నిటిని తీసివేయుట చాల

ప్రాముఖ్యమైన సంగతి. వేడి బోరిక్ నీటితో స్నానముచేయించుట మూలమునగాని, నూనెపూసిన గాజ్ గుడ్డలను వేయుటవలనగాని, పిండికట్లు కట్టుట మూలమునగాని పై పనిని చేయనచ్చును.

కంది మంటపుట్టుచున్న కురుపులను చల్లనిమందులతో కడుగవలెను. ఇట్టి పుండ్లకు అంజనములను పూయకూడదు. ఎందుకనగా, వానిలోని క్రొవ్వపదార్థముల మూలమున పుండ్లు ఆరిపోవుటకు వీలులేక, చర్మము మీద జల అధికముగాపుట్టి, ముందున్నస్థితికంటె ఎక్కువబాధను గలిగించును. ఇట్టి యనేకపుండ్లకు చూర్ణములనుగాని పేస్టులను (బంకవంటి మందులను) గాని పూయుదురు. వైద్యుడు ఉత్తరువిచ్చిన నేతప్ప, పుండ్లను కడుగుటకు నీళ్లు వాడకూడదు. ఎందుకనగా, సాధారణముగ నీటివలన మంటయు, జలయుపుట్టును. ద్రవములను రోగికి జాస్తిగ త్రాగనిచ్చి, మల మూత్రములు సరిగా విడుచునట్లు చూడవలెను. అధికముగ సంభారములను వేసిన ఆహారములను మానివేసి, ఏవైన ఆహారములవలన రోగికి ప్రతికారము కలిగినట్లు కనబడినయెడల, ఆ సంగతి వ్రాసిపెట్టవలెను.

కర్పాణి. — దీనివలన చర్మముకంది వాయునుగాని, యిది అంటులేని వ్యాధి. సాధారణముగా చేతులకును, ముఖమునకును ఈ వ్యాధి కలుగును. చిన్నపిల్లలకు మామూలుగా ఈ రోగము దేహమంతట నచ్చుచుండును. కొన్ని ప్రేరేపణకరమైన కార్యములకు రోగి చర్మము అధికతీవ్రముగ లొంగిపోవునట్టి యింద్రియజ్ఞానము గలిగి యుండును. అనగా, జీర్ణవ్యాపార తొందరలు, తెరిపిలేకుండ సూర్యునివెలుగు తగులుట, గాలితగులుట, పిండి, చక్కెరలవంటి పదార్థములను చేతులతో పట్టుకొనుట, భావోద్రేకములు—వీనికి రోగిచర్మము చలించును.

కర్పాణి అకస్మాత్తుగకాని, క్రమేణకాని ఆరంభము కావచ్చును. మొదట చర్మము ఎఱ్ఱగకంది, మంట, జల పుట్టును. కొంతకాలమునకు నీటితో నిండిన గుల్లలు పుట్టును. ఇవి పగిలినప్పుడు ఒకవిధమైన రసి కారి, యెండి పక్కులుకట్టును. ఈ పక్కులయంచులలో నీటితో నిండిన క్రొత్త గుల్లలు పుట్టుచుండును. ఇట్లు ఈ వ్యాధి కొన్ని వారములు లేక మాసములుండును; ఇది తిరిగివచ్చేడు సూచనలుగూడ కనబడుచుండును.

¹ Macules. ² Papules. ³ Wheals. ⁴ Urticaria. ⁵ Vesicles.
⁶ Bulla. ⁷ Pustules. ⁸ Scales. ⁹ Crusts.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—కందుటకు కారణము తెలిసిన, దానిని తొలగించుము. పథ్యము, మలవిసర్జనముల విషయము గమనించుము. శుభ్రము చేయుటకు నూనెలు, గాజుగుడ్డ నుపయోగించుము. శుభ్రము చేసిన పిదప నెచ్చుదియు హాయియు పుట్టించునట్టి జింక్ లేక బోరిక్ అంజనములనుగాని, ¹కాలమైన్ లేక బోరిక్ లోషన్లుగాని వాడుము. జిలయు, మంటయు ముమ్మరముగా నున్నప్పుడు శాంతినిచ్చేడు మందులియ్యవలెను. చిన్న పిల్లలకు దేహమంతట నున్న కర్పాణికి 'టార్ అంజనము మంచి ఫలితమునిచ్చును. బిడ్డలు పలుమారు గీరుకొనకుండ, చేతులుకట్టి యుంచవలెను.

²హెర్పిస్ సింప్లెక్స్ (చలి లేక నంజుపుండు).—ఇది జ్వరము, జాఠరీయ తొందరలతో సంబంధించిన నీటిగుల్ల. ఇది పలుమారు పెదవుల మీదగాని, ముక్కుమీదగాని లేచును. మొదట మంటయు, గ్రుచ్చి నట్టు నొప్పియుపుట్టి, ఒకటిగాని, ఒక గుంపు నీటిగుల్లులుగాని పుట్టును. ఇవి కొన్నాళ్లైనతరువాత యెండి పక్కులుకట్టును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—³స్పిరిట్స్ ఆఫ్ కాంఫర్ లేక ఆలోహోల్ పూయుము.

⁴హెర్పిస్ షోష్టస్ (అగ్గిచప్పి).—ఈ వ్యాధివలన ఒక జ్ఞాననాడి ముడి కందును. ఇక ఈ నాడి వ్యాపించిన పొడుగున బొబ్బలుపుట్టును.

బొబ్బ పుట్టకముందు, వ్యాధియున్న భాగమున ఎక్కువ ముమ్మరమైన నరములవ్యాధి పుట్టవచ్చును. ఈ వ్యాధి ఒకేపక్షమున నుండును. శరీరముయొక్క మధ్యగీతను ఈ వ్యాధి దాటిపోవుట అరుదు. మొదట చర్మముకంది యెఱ్ఱగనగును. తరువాత గుల్లులును, బొబ్బలును పుట్టును. ఇవి కొన్ని దినములలో నెండిపోవునుగాని మరల తెరలుతెరలుగా బొబ్బలు పుట్టి వ్యాధి 3 మొదలు 6 వారము లుండుటకు కారణమగును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—వ్యాధి ముమ్మరముగ నున్నవారిని పడక లోనే పరుండబెట్టవలెను. కొలొడియన్ అను మందుతో బొబ్బలమీద పూతపూయవచ్చును. అవి పగిలినయెడల, ⁵జింకాక్సైడ్ అంజనము పూయవచ్చును. నొప్పి అధికముగ నున్నప్పుడు శాంతి నిచ్చేడుమందు లియ్యవచ్చును. ⁶అడ్రెనలిన్ ఇంజెక్షను లిచ్చినట్లయిన తరుచుగా బాధతగ్గును.

¹ Calamine. ² Tar. ³ Herpes simplex (cold sore).

⁴ Spirits of camphor. ⁵ Herpes zoster. ⁶ Zinc oxide, ⁷ Adrenalin.

చెమటగుల్లులు (ప్రేలుట).—ఇది యెండాకాలమున వచ్చు వ్యాధి. చెమటగుల్లుములలో ఏదో అడ్డుపడుటవలన నీ వ్యాధి కలుగును. ఎక్కువ చెమట పోయునప్పుడే యీ గుల్లులు మొటిమలవలె లేచును. ఈ గుల్లులు లేచినప్పుడు సాధారణముగా అధిక జిల, మంటపుట్టును. వీనికి తాళజాలక గీదినప్పుడు క్రొత్త అంటుకలుగును.

చికిత్సయు, పరిచర్యయు:—దుస్తులు తేలికగాను, వదులుగాను ధరించు కొనుము. స్నానమైన తరువాత కాలమైన్ లోషన్ పూయుము; లేదా, బోరిక్ ఆసిడ్ జింకాక్సైడ్, పిండి—యివి సమానభాగములుగ చేర్చిన చూర్ణము పూయుము. అప్పుడు శాంతికలుగును.

ఒరుపు పిరుదులు:—మలములో పులుసు చేరియుండుటవలనను, మూత్రములో అమోనియ (నవాసార సంబంధమైన) పదార్థములు చేరియుండుటవలనను, బిడ్డ క్రిందిభాగము చాలకాలము తడిసియుండనిచ్చుటవలనను ఈ యవస్థ యేర్పడును.

పిరుదులు కంది చిన్న బొబ్బలు పుట్టును. బిడ్డ మలమూత్రాదులు విడిచినతరువాత శుభ్రముచేయక చాలకాలమట్లే తడిగా నుండనియ్యక, నూనెపూసి, పిరుదులను శుభ్రము చేయుచుండినయెడల, ఈ వ్యాధి రాకుండ చేయవచ్చును. పిరుదులు కందినప్పుడు జింకాక్సైడ్ లేక ఆముదపుటాంజనము పూయుము. లేదా, బాగుగ గాలితగులనిమ్మ. 1-5000 ఘాటుగల మెరుగ్లరీ బైక్లోరైడ్ లోగాని, సాచురేటెడ్ బోరిక్ సొలూషనులోగాని పిండి, ఆరబెట్టిన నవ్వికినులు కట్టుటవలన మేలు కలుగును.

⁷వైత్యపుదమ్మరు:—దీనినే హైవ్స్ అని ఇంగ్లీషులో చెప్పుదురు. ఇది చర్మమునందలి నరములకు కలిగెడు దురవస్థ. ఎరుపు, తెలుపు గలిసిన బొటిమకట్టుటగాని లేక ఎఱ్ఱని ⁸గుల్లులు లేచుటగాని దీనిలక్షణము. ఇది వీడైన ఒక చోటగాని, చర్మమంతట మచ్చలు మచ్చలుగాగాని కనబడవచ్చును. అప్పుడు అధికమైన మంటయుండును. వ్యాధియున్న భాగములలో కుట్టినట్టును గులగుల మన్నట్టు నుండును. రోగికి గిట్టనట్టి కొన్ని యాహారములు, మందులు, మొక్కలు, తినుటవలనను, కీటకములు కరచుట మొదలగు వానివలనను ఈ యవస్థకలుగును.

¹ Napkins. ² Urticaria. ³ Wheals.

ఊకిత్సయు, పరిచర్యయు:—దీనికి తెలిసిన కారణములను దొలగించుము. వ్యాధివచ్చినప్పుడు ఇంజెక్షనుల మూలమున అక్రెనలిన్ మందునిమ్ము. కాలమైలోషా, సోడియం బైకార్బోనేట్ స్నానములు సహాయపడును. మలమూత్రాదులు బాగుగ విడుచునట్లు చూడుము.

గడ్డలు, రాచేపుండ్లు 26 అధ్యాయము చూడుము.

1 ఇంపెటెగో కంటేజియోస.—ఇది ప్రైప్టోకాకస్ లేక స్టాఫిలకాకస్ అను క్రిములమూలమున బుట్టునట్టి చర్మసంబంధమైన అంటువ్యాధి. చర్మము లోని పగుళ్లలో, అంటుచేరియుండును. అంటుచేరిన రోగిని తాకుట వలనగాని, అతడు వాడుటచేత అంటుపడిన వస్తువులను తాకుటవలనగాని అంటు ఇతరులకు తగులును. ఈ వ్యాధి ఇంక్యుబేషన్ కాలము 2 నుండి 5 దినములు. పుండ్లన్నియు మానువరకు అంటుతగిలెడు అపాయముండును.

గాలితగిలెడు ముఖముయొక్కయు చేతులయొక్కయు భాగములకు బొబ్బలు పుట్టును. ఇవి త్వరలో చీము పుండ్లగును, పసుపు పచ్చని పక్కలు కట్టును. ఈ పక్కలు పైననే కట్టియుండుటవలన అవి కొన్ని దినములలో రాలిపోగా, చర్మముమీద మచ్చలేర్పడును.

ఊకిత్సయు, పరిచర్యయు:—సల్ఫడైయజీన్ ఇమ్ము. పక్కలను మెత్తనచేసి తరువాత వానిని ఊడదీయుము. పుండ్లకు 3 నవాసార పాదరసములతో చేసిన అంజనము పూయుము. 3 బొబ్బలను చిదిపి పై అంజనమే పూయవచ్చును. ఈ గుల్లలకు 3% సల్ఫోతయోజోల్ అంజనము ఒక్కసారే పూసినందువలన మానిపోవచ్చును. రోగి మొత్తముమీద శుద్ధిగ నుండునట్లు చూడవలెను.

నివారణము:—వైద్యశాలలోగాని, పాఠశాలలోగానియైన యెడల, బిడ్డను ప్రత్యేకించవలెను. సల్ఫోనమైడ్ మందులను ఆరంభములోనే వాడవలెను.

1 పెంఫిగస్ కంటేజియోసస్.—ఇది యుష్ణదేశములలో ప్రబలెడు అతి తీవ్రమైన అంటు చర్మవ్యాధి. ప్రైప్టోకాకస్ లేక స్టాఫిలకాకస్ అను

క్రిములు దీనికి కారణమైనట్లు వైద్యుల అభిప్రాయము. ఇది పాఠశాలలో మామూలుగా అగుపడుచుండును. కొన్నిసార్లు 1 ఎపిడెమిక్ వైద్యశాల యందలి శిశుశాలలకును వ్యాపించును. పెద్దవారికికూడ కలుగవచ్చును.

లక్షణములు:—ఈ వ్యాధి ఇంపెటెగో కంటేజియోసను చాలవరకు పోలియుండును. మొదట యిది యెఱ్ఱని చిన్న మచ్చలుగా ఆరంభమై త్వరలో పెద్ద బొబ్బలుగ మారును. కాని యీ బొబ్బల చుట్టు మాత్రము కందదు. మూడుదినములైన తరువాత బొబ్బలు మృష్టుతో నిండినట్లు కనబడును. ఈ బొబ్బలమీది తోలుపొర సన్నముగ నుండి గీరినప్పుడుగాని, రుద్దినప్పుడుగాని చితికిపోవును. ఇట్లు చితికిపోయిన బొబ్బలు ఎఱ్ఱగ నిగనిగలాడుచున్నట్టి పుండ్లగును. తరువాత యీ పుండ్లు పొలుసులుగ మారును. బొబ్బలు పగిలినను, అంచులయొద్ద కొత్తవి లేచును. ముఖము, చేతులు, చేంకలు, గడ్డలు, మొదలగు అవయవములకు సాధారణముగ వచ్చును. బిడ్డలకు దేహమంతటను లేవవచ్చును.

ఊకిత్సయు, పరిచర్యయు:—సల్ఫడైయజీన్ మందు లోపలికిచ్చి, వ్యాధి యున్న భాగములను 1—2000 ఘాటుగల బైక్లోరైడ్ లోషతోగాని, పొటాసియం పర్మాంగనేట్ సాల్టాషన్ తోగాని కడుగుము. ఇప్పుడు బొబ్బలను చిదిపి, 3 నవాసార, పాదరసపు అంజనము పూయుము. లేదా, పిండి, బోరిక్ చూర్ణము, జింకాక్ సైడ్ అను మూడును సమభాగములుగ చేర్చిన చూర్ణము కొట్టుము. వైద్యశాలలో నిట్టి రోగులను ప్రత్యేకించి, అంటుపడిన వస్తువు లన్నిటిని డిస్ యిన్ ఫెక్ట్ చేయుము.

1 గడ్డి:—ఇది చర్మసంబంధమైన అంటువ్యాధి. ఇది యున్నప్పుడు అధిక జలపుట్టును. చర్మముక్రింద రంధ్రములు పడును. ఇది 1 ఆకరస్ స్కేబివి అను 1 జంతుపరాశయ క్రిమివలన కలుగుచున్నది. గర్భము ధరించిన ఆడుపురుగు చర్మముక్రింద రంధ్రముచేసికొని దినమునకు ఒకటి రెండు చొప్పున, మొత్తము 50 గుడ్లవరకు పెట్టుచుండును. వీనిని మూడుదినములలో పొదిగి పిల్లలు చేయును. ఈ పిల్లలు మూడు వారములలో పెద్దవై చర్మము పైభాగమునకు ప్రాకివచ్చి, గర్భముతోనిండి,

1 Impetigo contagiosa. 2 Ammoniated mercury ointment.

3 Blebs.

4 Pemphigus contagiosus.

1 Epidemic. 2 Nurseries. 3 Ammoniated mercury ointment.

4 Scabies (itch).

5 Acarus scabiei.

6 Animal parasite.

క్రొత్త రంధ్రములు చేయును. వ్రేలిప్రక్కలు, మణికట్టు ముందుభాగము, పిరుదులు, జననేంద్రియములు, చేంకలు, గజ్జలు, నడుము—ఇవి వీనికి అనుకూలమైన తావులు. క్రిములు రంధ్రములు చేయుటవలనను గుడ్డుపెట్టుట వలనను మలవిసర్జనము చేయుటవలనను మంటపుట్టి, అధిక జల కలుగ జేయును. గీరుట వలన అంటుచేరి బొబ్బలు, కురుపులు, పకులు ఏర్పడును.

ఛికిత్సయు, పరిచర్యయు:—మొదట బాగుగ సబ్బు, ఉడుకునీటితో స్నానము చేయుము. రంధ్రములు బాగుగ తెరుచుకొనులాగున పుండ్లున్న భాగమును బ్రష్తోగాని, టెంకాయ పీచుతోగాని రుద్ది కడుగుము. పిమ్మట గంధకపు టంజనము పూసి శుభ్రమైన గుడ్డలు వేయుము. ఇట్లు 3 దినములు వరుసగా చేయుము. చీము కూడితే, మరియొకరీతిగా ఛికిత్సచేయవలసి వచ్చును.

నివారణము:—ఒకడు శుభ్రతనుగూర్చిన సాధారణ నియమములను గమనించినయెడల వానికి సాధారణముగ గజ్జ పట్టదు. రోగిని ప్రత్యేకించవలసినంత అవసరమేమియులేదు. కాని అంటుపడిన పరికరములన్నిటిని డిస్ యిన్ ఫెక్ట్ చేయవలెను. మరల ఈ గజ్జ రాకుండ, రోగిగుడ్డలను బాగుగ పొంగించి ఉడుకవలెను.

పేలు (పెడిక్యులోసిస్):—పేలు కుట్టుటవలన రోగము వచ్చుటయే కాక, 'కాటకజ్వరమును' టైఫస్ జ్వరమును ఇతర రోగములనుగూడ ఇవి వ్యాపింపజేయును. మూడువిధములైన పేలు దేహముమీద నుండును. ఏవనగా (1) తలమీద (2) దేహముమీద (3) పొత్తికడుపు క్రింది వెండ్రుకలలో నుండునవి. ఒక్కొక్క రకము—అవి ఆక్రమించు స్థలమును బట్టి పేర్కొనబడినవి.

తలలోని పేను.—బూడిదెరంగుగల చిన్నజీవి. తల వెండ్రుకలలో జీవించును. ఇది దాదాపు 50 గుడ్డుపెట్టును. ఈ గుడ్డను 'ఈపి' అందుము. ఇవి పుట్టెను సమీపముననున్న వెండ్రుకభాగములకు గరచుకొనియుండును. ఈ గుడ్డు ఒక్కవారములో పిల్లలగును. ఈ పిల్ల

పేలు కుట్టుటవలన తీవ్రమైన జలపుట్టును. గీరుటవలన పుట్టెను అంటు కలుగును. దీనినిబట్టి మెడగ్రంధులు వాయును.

ఛికిత్సయు, పరిచర్యయు:—రాత్రి కాలములో తలవెండ్రుకలకు కెరోసి నాయిలు లేక 1—2000 ఘాటుగల బైక్లోరైడ్ లోషను బాగుగపూసి, వెండ్రుకలు నానునట్లు ఒక తువాయిలో చుట్టిపెట్టుము. ఉదయముననే సబ్బుతోను, నీటితోను వెండ్రుకలను బాగుగ పులుముము. డైల్యూట్ అసిటిక్ ఆసిడ్ గాని, వినిగర్ (కాడి)గాని పూసి యీపి యూడిపోవునట్లు చేయుము. అటుతరువాత సన్నని పండ్లుగల దువ్వెనతో పేలన్నియు దువ్వి వేయుము. పైరీత్రమ్ ములామును పుట్టెను వెండ్రుకలకును పట్టించిన యెడల, అది పేలను ఈపిని త్వరగా చంపును.

దేహముమీది పేను (ఖీరపోతు)—ఇది తలలోని పేనుకంటె పెద్దది. పోషణకరమైన ఆహారము పుచ్చుకొనునప్పుడు మాత్రమే యిది దేహము మీద కనబడును. సాధారణముగా లోపలవేసికొను గుడ్డ మడతలలో ఇవి చేరియుండును. అక్కడ ఇవి గుడ్డుపెట్టును.

ఛికిత్సయు, పరిచర్యయు:—పడకగుడ్డలు, ఒంటిమీది గుడ్డలను బాగుగ ఉడికించి యుతుకవలెను. రోగికి 1—2000 ఘాటుగల బైక్లోరైడ్ లోషన్ తో స్నానముచేయించి పేలుకుట్టినచోట్లకు ములాము పట్టించవలెను.

పొత్తికడుపు క్రింది వెండ్రుకలలోని పేను.—ఇది పై రెంటికంటె చిన్నది. ఇదియు బూడిదెరంగు గలిగిన జీవియే. దీనికి పక్షిగోళ్లువంటి గోళ్లుగల కాళ్లు 8 గలవు. ఈ కాళ్లతో శిష్పములకు కరుచుకొని, వెండ్రుక పొదిలో తన తలదూర్చును. ఒక్కొక్కప్పుడు ఈ రకము పేలు కను బొమ్మలు లేక రెప్పలమీదను కనబడవచ్చును.

ఛికిత్సయు, పరిచర్యయు:—పేలున్న భాగముమీది వెండ్రుకలు గొరిగి వేయుము. తరువాత ఆ భాగమునకు పాదరసపుటంజనము పూయుము. లేదా 1—2000 ఘాటుగల బైక్లోరైడ్ లోషనుతో ఆ భాగములను గడిగి, రోగి గుడ్డలను డిస్ యిన్ ఫెక్ట్ చేయవలెను.

తామరగజ్జి. ఇది వెండ్రుకలున్న స్థలమునకును గడ్డపు చర్మమునకును వచ్చు అంటువ్యాధి. ఇది ఫంగస్ (ఉద్భిజ) జాతికిచేరిన క్రిమి

INDEX

అకరాది సూచిక

అ

అంకిలాస్తామయెసిన్ (కొంకిపురుగులు), 500
 అంజైన్ పెక్టోరస్ (గుండెనొప్పి), 338
 అంటురోగము, 43
 అంతెల్లినిటిక్స్, 274
 అకరస్ స్క్విబి ఐ (ఒకవిధమైన గజ్జి), 526
 అక్యూట్ యెలా అట్రాసి, 382
 అక్టెలియ (తక్కువ ఆసిడ్ ఉండుట), 370
 అక్రోమెగలి (అతికాయము), 408
 అట్రాపిన్, 296
 అడిశోమా, 404
 అడ్వెంటిన్ (శోషణాహిక గ్రంథులు కండుట), 353
 అనల్ జేషియ (నొప్పిని గ్రహించలేక పోవుట), 424
 అనీమియ తీక్షణమైనది (అక్యూట్), 348
 ,, దీర్ఘకాలపు (క్రోనిక్), 349
 ,, పాండురోగము, 228, 345, 348
 ,, వినాశకరమైనది (ఇల్మిషియస్), 350
 అన్యూరిజేమ్, 339
 అన్యూరియ, 386
 అనెస్టీషియ (స్వప్నజ్ఞానము లేకపోవుట), 55, 424
 అనెస్టెటిక్స్, 290
 ,, లోకల్ (స్థానిక), 296
 అనోఫిలైస్ రోగ, 42
 అసిటైట్ (ఆకలి), 97
 అప్లికేషన్స్ (కోర్డ్), (చలిని ప్రయోగించుట), 159
 ,, (జలగలను చట్టించుట), 169

అప్లికేషన్స్ మైసమును (ప్రయోగించుట), 168
 ,, లోకల్ (స్థానిక ప్రయోగములు), 155
 ,, హాట్ (వేడి ప్రయోగము), 155
 ,, హాట్, డ్రై (వేడిపాడి ప్రయోగములు), 159
 అపొప్లేక్సీ, (రుద్రవాతము), 342
 అమత్వచ, 21
 అమిబిక్ డిసెంటరి (రక్తశేది), 45, 48, 103, 492
 ,, (సిద్ధోపధములు), 304
 అస్మింజెంటు (ఒకరుమండులు), 274
 అస్థిగతజ్వరము,
 అసెటిక్ ఆసిడ్, 52
 అసెప్సిస్ (క్రిమిరహితము), 49
 ,, (మెడికల్), 432
 ,, (సర్జికల్), 432

ఆ

ఆంటాసిడ్స్ (పిత్తాన్నిములు), 277
 ఆంటిఇమెటిక్స్ (ఛర్మినాశకములు), 278
 ఆంటిపైరెటిక్స్, 284
 ఆంటిప్లాజిస్టిన్, 165
 ఆంటిబాడీస్, 429
 ఆంటిసెప్టిక్స్, 314
 ఆంటిసెప్టిక్ స్నానములు, 55, 154
 ,, కాపడములు, 156
 ఆంటీరియల్ పారియమైలైటిస్, అక్యూట్ (శుభ్రవాతము), 487
 ఆంత్రిక్స్, 44, 436

ఆంథ్రాల్స్, 251
 ఆటాక్జేట్, 47
 ఆట్లమ్, 40
 ఆడిసన్ వ్యాధి, 409
 ఆర్స్ ఫెనమిన్, 470, 471, 472, 516
 ఆర్థ్రియల్ న్యూమోరాక్స్, 190
 ,, ఫీడింగ్ (కల్పితపోషణ), 124
 ,, ఫీవర్ తెరఫి (కల్పితజ్వరము), 488
 ,, సన్ లైట్ (కల్పితవెలుగు), 147
 ఆర్థ్రియోస్టోమోసిస్, 344
 ఆర్సెనిక్ (పాషాణము), 50, 249
 ,, (విషప్రయోగము), 300, 320
 ,, (సిఫిలిస్ కొరకైన ఉపయోగము), 299, 516
 ఆరోగ్యము, 18
 ,, (ప్రజారోగ్యము), 18
 ,, (మానసికారోగ్యము), 19
 ,, (శరీరారోగ్యము), 18
 ,, (స్వంత ఆరోగ్యము), 19
 ఆస్కరిస్ లంబ్రికాయడిస్ (పటికపాము), 499
 ఆసిడోసిస్ (దేహములో ఔరముతగ్గుట), 104, 417
 ఆస్పిరేషన్, 184
 ,, (పెరికార్డియమ్ హృత్కోశము నుండి ద్రవము తీయుట), 187
 ,, (అొమ్ముయొక్క), 185
 ఆల్కలైన్ స్నానము, 154
 ఆల్కలైన్ మెన్ సీరు, 245
 ఆల్కాహాల్ (విషప్రయోగము), 46, 322
 ,, (ఉపయోగము), 316
 ఆల్వియూరల్ అల్బిన్, 363
 ఆహారము, 19
 ,, (మిశ్రమ), 19, 20

ఇ

ఇంక్యుబేషన్, 456
 ఇంగువ, 118, 279

ఇన్ ఫ్లుయాంజె, 46, 431, 355, 432
 ఇన్ ఫెక్షన్, 362, 363, 377, 384, 492
 ఇన్ సులిన్ (మందు), 249, 418
 ఇనుము, 227, 249
 ఇన్వర్స్ జ్వరము, 82
 ఇమెటిక్స్ (వాంతిమందులు), 278, 289
 ఇమెనగాగ్స్, 298
 ఇరిగేటర్, 53
 ఇరిగేషన్,
 ఇరిటెంట్స్, 321
 ,, (కౌంటర్), 318, 335

ఈ

ఈడ్పు, 119, 275, 420, 421
 ఈతర్, 275
 ఈప్స్, 221

ఉ, ఊ

ఉచ్చాస్యసనిశ్వాసములు, 80, 90
 ఉన్నిబట్టలు, 24
 ఉమ్మిపాత్రలు, 50, 53, 103
 ఉష్ణవాహము, 24
 ఉపిరి తీర్చుట, 27

ఊవ, ఐ

ఎండెమిక్, 428
 ఎండోకార్డిటిస్, 335
 ,, (మెలిగ్నెంట్), 336
 ఎంపైయిను, 121
 ఎంబాలిస్, 340
 ఎక్స్సరే, 353, 366, 384, 446
 ఎక్జామ్మియ, 119
 ఎన్యూరియ, 497
 ఎనెమ, 53, 109
 ఎప్సొసార్ట్స్, 278
 ఎపిడెమిక్, 428
 ఎఫెడ్రీన్, 293

ఎఫోమార్బిన్, హైడ్రోక్లోరైడ్, 175
 ఎముల్జన్, 273
 ఎమిటిన్, 175
 ఎముకలు, 25
 ఏర్గాట్, 175, 297
 ఎర్గోమిట్రీన్, 297
 ఎరిత్రోసైట్ కాంట్ (ఎఱ్ఱకణముల సంఖ్య),
 108

ఎరిసిపలస్, 463
 ఎస్ కార్బిక్ ఆసిడ్, 232
 ఏటికపాములమందు, 274
 ఏస్పిరిన్, 297
 ఐయోడిన్, 227, 228, 324

ఒ, ఓ, ఔ

ఒగర్పు, 335, 339
 ఒరుపుపిరుదులు, 525
 ఒరుబీజము, 97
 ఓపియమ్ (నల్లమందు), 287, 289
 ఓవరియన్ ఎక్స్ ప్లాంట్, 299
 ఔషధము 249, 250

క

కండరములు, 25, 27, 238
 కండ్లు, 57
 కట్టు, 191
 కట్టుకట్టుట, 191
 కడుపు, 56
 కశాన్స్, 271
 కర్పూరీ, 523, 524
 కల్పితమార్గము, 127
 కల్పితవెలుగు, 36
 కస్కార్లసక్రూడా, 272
 కషాయము, 273
 కశ్ల, 97, 103, 229, 434, 435, 440.
 కాకినాడ, 393
 కాజ్ చిత్, 231
 కాజ్ రివర్ ఆయిల్, 231
 కాడి, 46

కాపడములు, 156
 ,, మెగ్నీషియం సల్ఫేట్ 157
 ,, శస్త్రగాయములకు 157
 ,, హైపర్టానిక్ సేలెన్ 156
 కార్బన్ టెట్రాక్లోరైడ్, 275
 కార్మినెటిన్, 279
 కాల-అజార్ 45, 497
 కాలర, 43, 456
 కాలేయము, 229, 378
 కార్నియమ్, 108, 227, 228, 233, 234
 కాలోరీ, 234, 235
 క్యాటిటర్, 43, 102, 119, 133, 135,
 289

క్యాఫీన్, 281, 283, 284, 291, 294
 క్యాలొమెల్ (మందు), 100, 273
 క్యాసర్, 97
 కిడ్నీ బేసిన్, 55
 కిరణప్రసరణము, 24
 కిలోగ్రామ్, 234
 క్రినొలిన్, 192
 క్రిమినాశని (ఆంటినెప్టిక్), 24, 43, 48
 క్రియోసాట్. 293
 క్వినిన్, 48, 175, 278, 303
 కూపకము, 66, 67
 క్రైసిన్, 81, 470
 కొంకిపురుగులకుమందు, 275

కొరుకుడు, 109
 కొలతలు, 255
 కొలాప్స్, 81, 82
 కొలక, 46, 129, 131
 కొలైటిస్, 100
 క్లోరల్ హైడ్రేట్, 286
 క్లోరిన్, 227
 కొంటర్ ఇరిటెంట్స్, 170

గ

గడ్డలు, 526
 గనోకాక్సె, 46

గనోరియ, 48
 గలగండము, 223
 గవాజ్, 119
 గాజ్ గుడ్డలు, 53, 192
 గాఢమూర్చ, 95, 124, 393, 413
 గాన్ గాంగ్రిన్, 437
 గాలిదిండ్లు, 72
 గాలిసంచులు, 72
 గ్యాస్ట్రోస్టోమి, 129
 గుండె, 27, 61, 85, 273, 281
 ,, జబ్బు, 331
 ,, దడ, 326, 329
 ,, వ్యాపారము, 329
 గౌను, 432, 433
 గ్లో, 57

చ, చే, జ

చర్మము, 19, 21
 చర్మవ్యాధులు, 522
 చాడ్లు, 80
 చూర్ణములు, 251
 చెనుపోడియం (నూనె), 275
 చెమట గ్రంధులు, 21
 ,, గుల్లలు, 525
 చేంకలు, 21
 జాతరీయవ్యాధులు, స్థితులు, 367
 జ్వరము
 ,, అస్థిగత, 82
 ,, ఆహార, 82
 ,, ఇతర, 82
 ,, ఎంటర్, 433
 ,, కాటక, 470
 ,, కీరవాత, 416
 ,, టైఫస్, 491
 ,, టైఫాయిడ్, 100, 331, 355, 453
 ,, డెంగ్, 485
 ,, పగుపు, 489
 ,, మలేరియా, 494

,, మూర్తి, 453
 ,, సంతత, 82

ట

టానిక్ ఆసిడ్, 277
 టాన్సిల్స్, 389
 టాన్సిలైటిస్, 390
 టింబెర్స్ (ద్రావణములు), 250
 ట్యుబర్క్యుల్, 47
 ట్యూమర్, 387, 389
 టెంపరేచర్ (ఉష్ణోగ్రత), 79, 80, 81,
 83, 84
 టెటనస్, 44, 47
 ట్రకోమ, 46

డ

డయబెటీస్, 102, 387, 410
 డిగాక్సిన్, 281
 డిజటాలిన్, 281, 294
 డిఫ్టీరియా, 42, 331, 441
 డిస్యిన్ ఫెక్టెంట్, 48, 50, 52, 53, 103
 డుబిడినల్ అల్బర్, 378
 డూరీలు, 52
 డూప్, 57, 137
 ,, వాడెనల్, 318
 డైయసిటిక్ ఆసిడ్ (ద్రవ్యము), 104, 106
 డైయూరెటిక్స్, 293
 డైయేరియా (అతిసారము), 55
 డైల్యూట్ హైడ్రోక్లోరిక్ ఆసిడ్, 278
 డోర్సల్ గకంబెట్, 56, 57, 63
 డ్రెసింగ్, 52, 73, 170

త

తట్టపు, 40
 తామర, 45
 తూనికలు, 255
 తెర్నామిటర్ (జ్వరమాని) 43, 44, 151
 తెయమిన్, 230
 త్రమ్, 365

ద

దగ్ధ, 96
 ,, కాకికూత, 96
 ,, కొరింతి, 96, 355, 440
 దుస్తులు, 19, 24, 25,
 ద్యువోదినమ్, 123
 ద్యువోదినర్, 123, 124
 ద్రవము
 ,, ఎక్కించుట. 176, 177

ధ

ధనుర్వాయువు, 124

న

నట్టపురుగు, 502, 503
 నట్టలకుమందు, 275
 నర్కాటిక్స్, 285, 287, 292
 నర్వస్ డిన్ పెప్పియ (అప్లుపిత్తము), 367
 నాడి 79, 80, 85, 86, 87, 88, 89
 నాడీమండలము, 27
 నాగికురుపు, 505
 నికాటిన్ ఆసిడ్, 231
 నిద్రనాళము, 327
 నిద్రరోగము, 486
 నీటివసతి, 36
 నీరు, 227
 నురాల్ జియ, 328
 నులిపురుగు, 504
 న్యూమోనియ, 43, 96, 98, 381
 ,, (నాంకో), 355, 441
 న్యూరోసిస్, 425
 నైట్రిక్ ఆసిడ్ పరీక్ష, 104
 నాసిక్, 367
 నోము, 368
 నోరు, 22, 46, 57, 70, 71, 79, 84
 పట్టులు, 161, 164
 ,, అనాలసిండి, 165

పట్టిలు గంజి, 163
 ,, పిండి, 161
 ,, బెలడోనా, నల్లమందు 165
 పడక, 55, 59
 పచ్చకామెరలు, 378
 పదార్థములు, 226
 ,, క్రొవ్యు, 220, 227
 ,, ఖన, 251
 ,, చక్కెర, 227
 ,, పిండి, 226, 227
 ,, భోజన, 230
 ,, మూల, 239
 పర్పుర, 351
 పరిమాణము 234
 ,, సంపూర్ణ, 234, 239
 ,, అసంపూర్ణ, 234
 పసిరికలు, 54
 పాదరసము, 300
 పానకములు, 113
 పార్శ్వకూల, 358, 359
 పిండము, 27
 పిండిపదార్థములు 226, 227
 పెటూయిట్రిన్, 298
 పిత్తము, 104, 105
 పితృశయము, 108, 378
 పుండ్లు
 ,, అల్సర్, 373
 ,, జాతరీయ, 371
 ,, పెప్టిక్, 371
 ,, రాపిడి, 73
 పునరుత్పత్తి, 20, 44
 పురీషనాళము 21, 57, 109, 118, 508
 పులిశేపులు, 365
 పూతలు—167
 పెనిసిలిన్, 309
 పెవసిన్, 279
 పెప్పర్ మింట్ 279

పెర్క్లోరైడ్ సాల్ఫ్యూషికా, 85
 పెరాలిమైడ్, 287
 పెరిలిటిక్ ఇలియస్ (ప్రేగుల పక్షవాతము),
 121
 పెరికార్టైటిస్, 334
 పెరిలోసైటిస్ భిన్నాంత్రోదరము 121
 పెల్లగ, 231
 పేలు, 528
 పైక, 97
 పైత్యపు దద్దురు, 525
 పోషణ, 225
 ,, సరియైన, 225
 ,, సరియైన పోషణలేమి, 225
 ప్యారెంట్ సెసిస్, 96
 ప్యూరొరెక్సియ, 97
 ప్రాణనాయువు, 291
 ప్రయోగములు (అప్లికేషన్స్) 141
 ,, చలి, 159
 ,, వేడి, 155
 ,, వేడిపాడి, 159
 ,, స్థానిక, 155
 ప్రసవకాస్త్రము, 27
 ప్రస్తావన, 326
 ప్రాప్తి, 291
 పూరసి, 96
 ప్రోటీన్, 234
 ప్రోటోజోవా, 43, 44, 45
 ప్రోన్ రికంబెంట్, 62
 ప్లేగు, 459
 ప్ల్యూమోనిస్, 459

పుష్క, 44, 45
 పూర్వ, 55, 172
 పూర్వపేట్, 102
 పీజయ్యులెరిసి, 347
 పిల్లలు పైరుసెస్, 48, 46
 పిల్లయెసిస్, 496

ఫిలేరియ, 499
 ఫేలింగ్ పరీక్ష, 105
 ఫ్లే బైటిస్, 347
 ఫ్లే బ్రూపైటిస్, 414
 ఫోలర్స్ పాజిషన్, 62
 ఫ్రాక్చర్ పడక, 62

బ

బసిలస్, 45
 బహిష్కార్యమండలము, 21
 బాక్టీరియ, 436
 బాల్యము 27, 28
 బాహ్యశుద్ధి, 21
 బిజ్జెట్, 175, 277, 303, 517, 518
 బిడ్డ, 20, 27
 బిళ్లలు, 251
 బెన్ జోయిన్, 293
 బెనిడిక్ట్ పరీక్ష, 105
 బెరిబెరి, 230
 బెల్లడోనా, 293, 296
 బెక్టోరైడ్ ప్యాక్, 22
 బ్రాంకైటిస్, 96, 98, 355, 356
 బ్రోమిజేమ్, 286
 బ్రోమైడ్స్, 285, 287
 బ్లడ్ ట్రాన్స్ ఫ్యూషన్, 180

భగము, 57, 98, 137, 148
 భోజనము, 19

మ

మందు (దీనుసు), 249, 271
 మరుగుదొడ్లు, 37, 39
 మలబద్ధకము, 23, 273, 375
 మలము 19, 23
 మలేరియాజ్వరము, 45, 48
 మల విసర్జనపాత్రలు (బెడ్ పాట్) 52, 58
 మశూచి, 40, 46

మ హాదరము, 95
మాంసకృత్తులు, 20, 21, 226
ఝ మాకింటావ్, 51, 57, 61, 62, 119
మాత్రాలు, 251
క్లౌస్ట్, 298, 338
ద ర్క్స్ చర్స్, 251
ద రాడియ 45, 47
ద టికినీరు, 38
ఝ మాత్రపిండము, 19
,, కందుట, 300
మాత్రపాత్రలు, 50, 76
ఝ మూలహ్యాధి, 375
మ్యూకన్, 100, 339, 375
మె నెంజైటిస్, 98
మైకము (సింకొపి), 338
మైక్రోస్కోప్, 43, 46
మెసిటోను, 45
య
యాన్, 471
యుక్తవయస్సు, 29, 31
యూరీమియ (మూత్రపువాసన), 96, 393
యూరిక్ ఆసిడ్, 101
యూరిక్ ట్రైటిస్, 357, 388
యూరియ, 101
యూరేట్స్, 339
యెల్లోఫీవర్ (పచ్చపుష్పరము), 42
యోని, 21, 51, 133
యోవనము, 28

ర

రక్తప్రసరము, 88
డయస్టాసిక్, 88, 89
సిస్టాసిక్, 88, 89
రక్తప్రసరము, 25
రక్త ప్రసరము, 43
రక్తము, 105
రబ్బర్ ట్యూబింగ్, 53

రసాయనిక మార్పులు, 19, 46
రసి, 42
రానపుండు, 526
రిబాప్లావిన్, 231
రియాక్షన్, 104
రెక్టల్ ట్యూబ్స్, 53, 109, 118, 131
రెస్పిరేషన్, 53
రేడియమ్, 353
రేడియో తెరిపి, 354
రెవీస్ (పిచ్చికుక్కల వ్యాధి), 46
రొమ్ము, 56
రోగక్రిములు, 24

ల

లంబర్ పంక్చర్, 189
లంబెగో, 415
లవాజ్, 119
ల్యూక్సెటివ్స్, 271, 272
లాలాజలము, 23
లింక్, 192
లిక్క్ర్స్, 250
లిథాబమి పాజిషన్, 66
లిక్విడ్ పార్ఫిక్, 272
లిన మెంటులు (తైలములు), 166, 170
,, టర్పెంటైన్, 251
ల్యూకిమియ, 108
ల్యూకోపైటిస్ కాంట్ (తెల్లకణముల సంఖ్య)
108
లూబ్రికెంట్, 57, 119
లైసిన్, 81, 492
లోపా, (యూబ్), 73
లోహలవణములు, 227

వ
వమనము (వొంఠి), 97
వణుకు, 91
వాక్యు, 119
వాక్సిన్, 42

3549